ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהורין או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניכחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־
יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ,
יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם:
ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם
יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ
ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם
כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ
בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגֵאֵי יוֹנִים:

ביאור מזמור קכ"א מתוך "תהילות מנחם" בעמוד קעז

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, ש"פ ויקרא, ה'תשי"ב.... 5

התוועדויות

אור ליום ועש"ק, ב' ניסן, ה'תשי"ב..... 16

שיחת יום ה', ראש חודש ניסן, ה'תשכ"ט..... 17

שיחת ש"פ ויקרא, ג' ניסן, ה'תשמ"ב..... 18

לקוטי שיחות

ויקרא, כרך יז, ה..... 43

ויקרא, כרך כב, א..... 48

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת ויקרא..... 55

לוח לתהלים היומי..... 80

תניא יומי..... 81

אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן..... 90

לוח 'היום יום'..... 92

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 97

שלושה פרקים ליום..... 101

פרק אחד ליום..... 156

ספר המצוות..... 176

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת פסחים..... 180

גמרא עם ביאור - מסכת נזיר..... 188

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 219

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים..... 218

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'..... 219

לקוטי תורה..... 222

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים..... 228

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך..... 229

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג..... 231

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב..... 232

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט..... 233

לקוטי דיבורים - בלה"ק..... 234

אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.. 237

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ..... 240

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה..... 52

ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה..... 54

נביאים וכתובים..... 178

עין יעקב - מסכת ברכות..... 187

נקודה משיחת קודש מעובדת..... 243

חומש לקריאה בציבור..... 244

קריאת התורה למנחה בשבת קודש..... 253

לוח זמנים..... 254

סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש..... 255

חדש השבוע אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן בעמוד 90

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. ש"פ ויקרא, ג' ניסן, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ[1], וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[2] יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעַם זוּ כוּ', עַם זוּ אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ יָצַרְתִּי[3]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אִיתָא בַּמְּכִילְתָא עַל הַפָּסוּק[4] עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם שֶׁלְּךָ, וְאֵין לְךָ עַם אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי כוּ', יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ קִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ קָנִיתָ. וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהִי מַעֲלַת הָעִנְיָן דְּזֶה וְזוּ, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל כוּ' לְעַם זוּ. דְּבִשְׁלָמָא מַה שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא לְעֵיל מִינֵּיהּ, יָבוֹא אַדִּיר וִיקַבֵּל כוּ' יָבוֹא יָדִיד כוּ' יָבוֹא טוֹב כוּ', חֲרֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה (אַדִּיר יָדִיד טוֹב) הֵם תָּאֲרֵי מַעֲלָה, אֲבָל מַה שֶׁאָמְרוּ יָבוֹא זֶה כוּ', צָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַמַּעֲלָה בְּעִנְיָן זֶה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[5] כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה וּמֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה, כְּמוֹבָא בְּפֵרוּשׁ רש"י עַל הַכְּתוּב "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רֹאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'", "זֶה הַדָּבָר – מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּכֹה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה אָמַר, נוֹסֵף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּזֶה הַדָּבָר", **וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה דַּוְקָא שַׁיָּיךְ לְדַרְגַּת זֶה, וְאִם כֵּן אֵיךְ אוֹמְרִים שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּדַרְגַּת זוּ, עַם זוּ.** עוֹד צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי, **זוֹ לְשׁוֹן נְקֵבָה, דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר עַם**

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בישעיה, בפסוק הפותח את ההפטרה של פרשת ויקרא – הקדוש ברוך
2 הוא אומר על עם ישראל:
3 **עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ**[1], ופירש במצודת דוד: "יצרתים לי,
4 למען יספרו תהלתי"
5 **וְאִיתָא** ומובא **בַּגְּמָרָא**[2] **יָבוֹא זֶה**
6 **וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעַם זוּ כוּ',**
7 **עַם זוּ אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר**
8 **עַם זוּ יָצַרְתִּי**[3] (וזה לשון הגמרא,
9 לפי גרסת ה'עין יעקב': יבא זה ויקבל
10 זאת מזה לעם זו. יבוא זה – זה משה
11 דכתיב 'כי זה משה האיש'. ויקבל זאת
12 – זו התורה דכתיב 'וזאת התורה, מזה
13 – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב 'זה
14 א־לי ואנוהו', לעם זו – אלו ישראל,
15 דכתיב 'עם זו יצרתי לי' וכתיב 'עם זו
16 קנית"). **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אִיתָא**
17 מובא **בַּמְּכִילְתָא** מדרש הלכה על
18 ספר שמות **עַל הַפָּסוּק**[4] בשירת
19 הים **עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ,**
20 **שֶׁכָּל הָעוֹלָם שֶׁלְּךָ,** של הקדוש
21 ברוך הוא **וְאֵין לְךָ עַם אֶלָּא**
22 **יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ יָצַרְתִּי**
23 **לִי כוּ', יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ קִנְיָן,**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ קָנִיתָ.**
25 **וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהִי מַעֲלַת**
26 **הָעִנְיָן דְּזֶה וְזוּ, שֶׁעַל זֶה** על
27 משה רבנו כפי שנקרא 'זה' ועל בני
28 ישראל כפי שנקראו 'זו' **אָמְרוּ יָבוֹא**
29 **זֶה וִיקַבֵּל** את התורה **כוּ' לְעַם**
30 **זוּ. דְּבִשְׁלָמָא** מילולית בשלום,
31 כלומר הדבר מובן **מַה שֶׁאָמְרוּ**
32 **בַּגְּמָרָא לְעֵיל מִינֵּיהּ,** קודם לכן,
33 לפני הקטע "יבוא זה ויקבל זאת מזה לעם זו" **יָבוֹא אַדִּיר וִיקַבֵּל כוּ'**
34 **יָבוֹא יָדִיד כוּ' יָבוֹא טוֹב כוּ'** (וזה לשון הגמרא: "יבא אדיר ויפרע
35 לאדירים מאדירים באדירים, יבא אדיר – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב 'אדיר
36 במרום ה'" ויפרע לאדירים – אלו ישראל, שנאמר 'ואדירי כל חפצי בם'
37 מאדירים – אלו המצרים, דכתיב 'צללו כעופרת במים אדירים' באדירים –
38 אלו מים, שנאמר 'מקולות מים רבים אדירים משברי ים', יבא ידיד בן ידיד

ביאור בדרך אפשר

39 ויבנה ידיד לידיד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים, יבא ידיד – זה שלמה
40 המלך, דכתיב 'וישלח ביד נתן הנביא ויקרא שמו ידידיה בעבור ה'", בן ידיד
41 – זה אברהם, דכתיב 'מה לידידי בביתי' ויבנה ידיד – זה בית המקדש, דכתיב
42 'מה ידידות משכנותיך', לידיד – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב 'אשירה נא
43 לידידי', בחלקו של ידיד – זה בנימין,
44 שנאמר 'לבנימין אמר ידיד ה' ישכון
45 לבטח עליו' ויתכפרו בו ידידים – אלו
46 ישראל, דכתיב 'נתתי את ידידות נפשי
47 בכף אויביה', יבא טוב ויקבל טוב
48 מטוב לטובים, יבא טוב – זה משה,
49 דכתיב 'ותרא אותו כי טוב הוא' ויקבל
50 טוב – זו תורה, דכתיב 'כי לקח טוב
51 נתתי לכם', מטוב – זה הקדוש ברוך
52 הוא, דכתיב 'טוב ה' לכל', לטובים –
53 אלו ישראל, דכתיב 'הטיבה ה'
54 לטובים'), **חֲרֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה**
55 **(אַדִּיר יָדִיד טוֹב) הֵם תָּאֲרֵי**
56 **מַעֲלָה** וחשיבות, **אֲבָל מַה**
57 **שֶׁאָמְרוּ יָבוֹא זֶה כוּ', צָרִיךְ**
58 **לְהָבִין מַהִי הַמַּעֲלָה בְּעִנְיָן זֶה**
59 כלומר, איזו מעלה מבטאים התארים
60 'זה', 'זאת' ו'זו' שבהם משבחים את
61 הקדוש ברוך הוא, את משה רבינו, את
62 התורה ואת עם ישראל.?
63 **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה אָמְרוּ**
64 **רַז"ל**[5] **כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ**
65 **בְּכֹה וּמֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה,** כמובא
66 בפירוש רש"י על הכתוב "וידבר משה
67 אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר,
68 זה הדבר אשר צוה ה'", "זה הדבר –
69 משה נתנבא בכה אמר ה' כחצות
70 הלילה, והנביאים נתנבאו בכה אמר,
71 נוסף עליהם משה שנתנבא בזה הדבר", **וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה דַּוְקָא שַׁיָּיךְ**
72 **לְדַרְגַּת זֶה,** ואפילו הנביאים הם בדרגת 'כה' ולא בדרגת 'זה' **וְאִם כֵּן**
73 **אֵיךְ אוֹמְרִים שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּדַרְגַּת זוּ,** ולכן כל ישראל נקראו
74 בכתוב **עַם זוּ.?**
75 **עוֹד צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר** בכתוב זה **עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי, זוֹ**
76 **לְשׁוֹן נְקֵבָה, דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה לֵיהּ** היה לו (לכתוב) **לְמֵימַר** לומר

1) ישעי' מג, כא – הפטרת ש"פ ויקרא. 2) מנחות נג, ב. 3) כ"ה לפי גירסת העין יעקב. 4) בשלח טו, טז. 5) ספרי ופרש"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

עַם זֶה, לְשׁוֹן זָכָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[6] על עם ישראל בפסוק אחר **כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה, וּמַדּוּעַ נֶאֱמַר** כאן **עַם זוּ יָצַרְתִּי,** וכן בפסוקים **עַם זוּ גָּאַלְתָּ**[7]**, עַם זוּ קָנִיתָ,** שגם בהם לא נאמר "זה" לשון זכר אלא "זו" **לְשׁוֹן נְקֵבָה.?**

ב) וְיוּבַן בְּהַקְדִּים תְּחִילָה[8] **בֵּיאוּר מַאֲמַר רַז"ל כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה** והנבואות שלהם מתחילות ב"כה אמר ה" **וּמֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה** ואמר לראשי המטות "זה הדבר אשר צוה ה", כנזכר לעיל. **דְּהִנֵּה, הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לְכֹה הוּא**[9]**, שֶׁהַתּוֹאַר זֶה מַשְׁמָעוֹ שֶׁזֶּה** הדבר שעליו הנביא מדבר **הוּא הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁהוּא** באמת, **שֶׁמַּכִּיר אֶת הַדָּבָר בְּדִיּוּק בְּכָל הַפְּרָטִים, וְהַתּוֹאַר כֹּה מַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ אֶת הַדָּבָר בְּכָל פְּרָטָיו בְּדִיּוּק, אֶלָּא כֹּה** במובן של כמו, בדומה **בִּלְבָד** ולא הדבר עצמו בדיוק ובשלימות. **וְזֶהוּ שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים** מלבד משה רבינו **נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה, שֶׁהָיְתָה נְבוּאָתָם בִּבְחִינַת אַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה**[10]**,** כדברי הגמרא "כל הנביאים נסתכלו [בשכינה] באספקליריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקליריא המאירה", ופירש רש"י: "נסתכלו באספקליריא שאין מאירה – וכסבורים לראות ולא ראו ומשה נסתכל באספקליריא המאירה וידע שלא ראהו [את הקדוש ברוך הוא] בפניו", ולפי פנימיות הדברים הכוונה **שֶׁלֹּא הָיָה אֶצְלָם** אצל שאר הנביאים, מלבד משה רבינו **הַגִּילוּי** של האלוקות **לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מַמָּשׁ** אלא ראו למטה רק הארה של האלוקות שלמעלה, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה, כֵּיוָן שֶׁבִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה** כנשמה בגוף בעולם הזה **הָיָה** משה רבינו באותו מצב ובאותה דרגה **כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה בָּאֲצִילוּת**[11]**, דִּכְשֵׁם שֶׁבָּאֲצִילוּת** יש ביטול מוחלט לאלוקות, כדברי הזוהר שבעולם האצילות **אִיהוּ** הקדוש ברוך הוא בעצמו **וְחַיּוֹהִי** האורות של עשר הספירות העליונות **חַד** אחד ממש **וְאִיהוּ** הקדוש ברוך הוא בעצמו **וְגַרְמוֹהִי** והכלים שבאמצעותם מאירים האורות של עשר הספירות **חַד**[12] הם אחד ממש, כי גם האורות וגם הכלים הם בביטול מוחלט לאלוקות ולא דבר נפרד בפני עצמו, **הִנֵּה בְּמַדְרֵיגָה זוֹ** של עולם האצילות **הָיָה מֹשֶׁה גַּם לְמַטָּה** בעולם הזה, **שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ**[13] של משה רבינו, כדברי הזוהר והמדרש, **וְלָכֵן הָיְתָה נְבוּאָתוֹ בְּזֶה** כיון שראה את האלוקות באופן גלוי וברור, עם כל הפרטים בדיוק, וכפי שממשיך ומבאר עוד להלן.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, הַתּוֹאַר "זֶה" שכאמור מתייחס לעצם ומהות הדבר, כפי שהוא בדיוק ובשלימות, **שַׁיָּךְ עַל עִנְיְנֵי קְדוּשָׁה בִּלְבָד**[14]**, כִּי, כָּל שְׁאָר הָעִנְיָנִים** שאינם עניני קדושה **אִי אֶפְשָׁר לְהוֹרוֹת** ולהצביע **עֲלֵיהֶם וְלוֹמַר** ביחס אליהם **"זֶה", שֶׁזֶּהוּ מַהוּת הַדָּבָר** באמת ובדיוק, **כִּי**

1 **עַם זֶה, לְשׁוֹן זָכָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[6] כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה,
2 **וּמַדּוּעַ נֶאֱמַר עַם זוּ יָצַרְתִּי, עַם זוּ גָּאַלְתָּ**[7]**, עַם זוּ**
3 **קָנִיתָ, לְשׁוֹן נְקֵבָה.**

4 **ב) וְיוּבַן בְּהַקְדִּים תְּחִילָה**[8] בֵּיאוּר מַאֲמַר רַז"ל
5 **כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה וּמֹשֶׁה**
6 **נִתְנַבֵּא בְּזֶה. דְּהִנֵּה, הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לְכֹה הוּא**[9]**,**
7 **שֶׁהַתּוֹאַר זֶה מַשְׁמָעוֹ שֶׁזֶּה הוּא הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁהוּא,**
8 **שֶׁמַּכִּיר אֶת הַדָּבָר בְּדִיּוּק בְּכָל הַפְּרָטִים, וְהַתּוֹאַר**
9 **כֹּה מַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ אֶת הַדָּבָר בְּכָל**
10 **פְּרָטָיו בְּדִיּוּק, אֶלָּא כֹּה בִּלְבָד. וְזֶהוּ שֶׁכָּל**
11 **הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה, שֶׁהָיְתָה נְבוּאָתָם בִּבְחִינַת**
12 **אַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה**[10]**, שֶׁלֹּא הָיָה אֶצְלָם**
13 **הַגִּילוּי לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מַמָּשׁ, מַה**
14 **שֶׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה, כֵּיוָן שֶׁבִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה**
15 **הָיָה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה בָּאֲצִילוּת**[11]**, דִּכְשֵׁם**
16 **שֶׁבָּאֲצִילוּת אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד וְאִיהוּ וְגַרְמוֹהִי**
17 **חַד**[12]**, הִנֵּה בְּמַדְרֵיגָה זוֹ הָיָה מֹשֶׁה גַּם לְמַטָּה,**
18 **שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ**[13]**, וְלָכֵן**
19 **הָיְתָה נְבוּאָתוֹ בְּזֶה.**

20 **וּבֵיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, הַתּוֹאַר זֶה שַׁיָּךְ עַל**
21 **עִנְיְנֵי קְדוּשָׁה בִּלְבָד**[14]**, כִּי, כָּל שְׁאָר**
22 **הָעִנְיָנִים אִי אֶפְשָׁר לְהוֹרוֹת עֲלֵיהֶם וְלוֹמַר זֶה,**

מטות ל, ב. 6) תשא לג, יג. 7) בשלח טו, יג. 8) בכל זה – ראה ד"ה להבין המאמר במנחות יבא זה כו' דיום ב' דחה"ש תרי"ג* [נמצא בספריית אגודת חסידי חב"ד כת"י 993 קפא, ב ואילך. הנחת ר' הלל מפאריטש – כת"י 483 מ, א ואילך. כת"י 607 רנ, א ואילך]. אוה"ת בשלח ע' תקל ואילך. נ"ך ח"ב ע' תתד. ד"ה ויבוא משה תרל"ה (סה"מ תרל"ה ח"א ע' פז ואילך). תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' קנג ואילך). 9) ראה לקו"ת מטות פב, סע"א ואילך. אוה"ת חנוכה (בראשית ח"ב) שלא, ב. אמור ע' תקפג. ובכ"מ. 10) יבמות מט, ב. 11) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ. 12) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה"ק ס"כ (קכט, סע"א). 13) ראה זח"ג רלב, א (ברע"מ). ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא יתרו יח, יט. 14) ראה לקו"ת חוקת נו, ד. ראה לב, סע"ב ואילך. ד"ה בחודש השלישי תשכ"ט פ"י (תו"מ סה"מ סיון ע' שה ואילך). אג"ק ח"א ע' רסה ואילך. חי"ב שם. וראה גם חדא"ג מהרש"א למנחות שם.

*) ראה אג"ק חי"ב ע' תב: אודות מאמר רז"ל יבוא זה וכו', הנה ישנו מאמר מכ"ק אדמו"ר הצ"צ בזה, אף שהוא בכתובים ועדיין לא נדפס.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 שֶׁזֶּהוּ מַהוּת הַדָּבָר, כִּי מַה שֶּׁנִּרְאֶה אֵין זֶה מַהוּת
2 הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי מַהוּת הַדָּבָר הוּא הַתַּכְלִית שֶׁבּוֹ
3 (שֶׁבִּשְׁבִילוֹ נִבְרָא), וּמַה שֶּׁנִּרְאֶה הֲרֵי זֶה רַק
4 הַחִיצוֹנִיּוּת שֶׁבּוֹ בִּלְבָד שֶׁהִיא טְפֵלָה אֶל הַכַּוָּונָה
5 וְהַתַּכְלִית שֶׁזּוֹהִי מַהוּת הַדָּבָר לַאֲמִיתָתוֹ. וְדַוְקָא
6 בַּקְּדוּשָׁה שַׁיָּיךְ לוֹמַר הַתּוֹאַר זֶה, מִשּׁוּם שֶׁבְּעִנְיְנֵי
7 קְדוּשָׁה הִנֵּה מַה שֶּׁרוֹאִים הֲרֵי זֶה מַהוּת הַדָּבָר,
8 שֶׁאֵין זֶה אֶמְצָעִי בִּשְׁבִיל עִנְיָן אַחֵר, אֶלָּא הַתַּכְלִית
9 הִיא הַדָּבָר עַצְמוֹ[15]. וּלְפִי הָאֱמֶת שַׁיָּיךְ לוֹמַר
10 תּוֹאַר זֶה רַק עַל עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ
11 הוּא, דְּכֵיוָן שֶׁהָעַצְמוּת מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ[16],
12 וְהוּא אֲמִיתִּית הַמְּצִיאוּת[17], לָכֵן שַׁיָּיךְ לוֹמַר עָלָיו
13 הַתּוֹאַר זֶה, אֲבָל כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ הָעַצְמוּת, אֵין
14 שַׁיָּיךְ לְתָאֲרוֹ בְּתוֹאַר זֶה, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת
15 אֲמִיתִּית (וְהַיְינוּ, שֶׁהַדָּבָר הַנִּרְאֶה אֵינוֹ מַהוּתוֹ, כִּי
16 כָּל מַהוּתוֹ הִיא רַק מִצַּד הָעַצְמוּת).
17 ג) **אָמְנָם** גַּם בְּיִשְׂרָאֵל שַׁיָּיךְ הַתּוֹאַר זֶה, וְהַיְינוּ
18 מִצַּד הַדְּבִיקוּת דְּיִשְׂרָאֵל בְּעַצְמוּת אֵין
19 סוֹף בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים[18],
20 וּלְדָבְקָה בוֹ[19], וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו[20], וְכֵן מִצַּד
21 הַדְּבִיקוּת דְּיִשְׂרָאֵל אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
22 כּוּלָּא חַד[21], וְכֵיוָן שֶׁעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְצִיאוּתוֹ
23 מֵעַצְמוּתוֹ, לָכֵן יֶשְׁנוֹ גַּם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עִנְיָן
24 דּוּגְמַת מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ[22], וְשַׁיָּיךְ גַּם בָּהֶם
25 הַתּוֹאַר זֶה.
26 **וְעוֹד זֹאת**, דְּכֵיוָן שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה
27 שֶׁהָעִנְיָנִים דְּיִשְׂרָאֵל לֹא יִהְיוּ בְּאוֹפֶן

ביאור בדרך אפשר

1 **מַה שֶּׁנִּרְאֶה** כלפי חוץ, בעין הגשמית **אֵין זֶה מַהוּת הַדָּבָר** באמת,
2 **שֶׁהֲרֵי מַהוּת הַדָּבָר** באמת ובדיוק **הוּא הַתַּכְלִית** המטרה והכוונה
3 **שֶׁבּוֹ (שֶׁבִּשְׁבִילוֹ נִבְרָא), וּמַה שֶּׁנִּרְאֶה** לעין האדם הרואה **הֲרֵי**
4 **זֶה רַק הַחִיצוֹנִיּוּת שֶׁבּוֹ בִּלְבָד** ולא המהות שלו **שֶׁהִיא** החיצוניות
5 **טְפֵלָה** ביחס **אֶל הַכַּוָּונָה**
6 **וְהַתַּכְלִית שֶׁזּוֹהִי** המטרה
7 שבשבילה נברא **מַהוּת הַדָּבָר**
8 **לַאֲמִיתָתוֹ. וְדַוְקָא בַּקְּדוּשָׁה**
9 **שַׁיָּיךְ לוֹמַר הַתּוֹאַר "זֶה"**
10 המתייחס למהות האמיתית של הדבר,
11 **מִשּׁוּם שֶׁבְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה הִנֵּה**
12 **מַה שֶּׁרוֹאִים הֲרֵי זֶה מַהוּת**
13 **הַדָּבָר, שֶׁאֵין זֶה** הדבר שבקדושה
14 **אֶמְצָעִי בִּשְׁבִיל עִנְיָן אַחֵר,**
15 **אֶלָּא הַתַּכְלִית** המטרה **הִיא**
16 **הַדָּבָר** שבקדושה **עַצְמוֹ**[15].
17 **וּלְפִי הָאֱמֶת** לפי ההגדרה היותר
18 אמיתית ויותר מדויקת של המושג
19 "זה" **שַׁיָּיךְ לוֹמַר תּוֹאַר "זֶה"**
20 גם בקדושה עצמה, לא על כל בחינה
21 ומדריגה בקדושה אלא **רַק עַל**
22 **עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ**
23 **הוּא,** עצם המהות של הקדוש ברוך
24 הוא בעצמו **דְּכֵיוָן שֶׁהָעַצְמוּת**
25 **מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ**[16], ואין שום
26 גורם שקדם לו או שמהווה סיבה
27 למציאותו **וְהוּא אֲמִיתִּית**
28 **הַמְּצִיאוּת**[17], ורק עצמות האלוקות
29 הוא מציאות אמיתית באמת ובשלימות
30 **לָכֵן שַׁיָּיךְ לוֹמַר עָלָיו הַתּוֹאַר**
31 **"זֶה"** שכאמור מתייחס לעצם מהות
32 הדבר, **אֲבָל כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ**
33 **הָעַצְמוּת,** אפילו בקדושה עצמה,
34 **אֵין שַׁיָּיךְ לְתָאֲרוֹ בְּתוֹאַר**
35 **"זֶה", כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת**
36 **אֲמִיתִּית** כי אם אינו העצמות
37 והמהות של האלוקות איננו מציאות
38 אמיתית לעצמו אלא תוצאה והארה
39 של מציאות שמעליו **(וְהַיְינוּ, שֶׁהַדָּבָר הַנִּרְאֶה** לעין **אֵינוֹ מַהוּתוֹ**
40 האמיתית, **כִּי כָּל מַהוּתוֹ הִיא** לא מה שנראה בחיצוניות אלא **רַק מִצַּד**
41 **הָעַצְמוּת** המקור של כל הדרגות וכל הנבראים והבורא שלהם).

ביאור בדרך אפשר

42 **ג) אָמְנָם** בד בבד עם האמור לעיל שהתואר "זה" מתייחס רק לדבר
43 שבקדושה, ובדברים שבקדושה עצמם אמיתית הענין הוא רק לגבי עצמות
44 האלוקות, הרי **גַּם בְּיִשְׂרָאֵל שַׁיָּיךְ הַתּוֹאַר זֶה,** וגם ביחס לבני ישראל
45 נכון להשתמש בתואר "זה" המתייחס לעצם מהות הדבר, כמו ביחס לעצמות
46 האלוקות **וְהַיְינוּ מִצַּד הַדְּבֵיקוּת**
47 **דְּיִשְׂרָאֵל בְּעַצְמוּת אֵין סוֹף**
48 **בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה
49 **וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים**[18], וכמו שנאמר
50 בפסוקים נוספים **וּלְדָבְקָה בוֹ**[19],
51 **וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו**[20], וכיון שהתואר
52 "זה" מתייחס לעצמות האלוקות, ובני
53 ישראל דבקים בעצמות האלוקות, הרי
54 זה שייך גם לגבי בני ישראל, וכפי
55 שמוסיף ומבאר, **וְכֵן מִצַּד**
56 **הַדְּבֵיקוּת דְּיִשְׂרָאֵל אוֹרַיְיתָא**
57 **וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא**
58 **חַד**[21], כדברי הזוהר, ישראל, התורה
59 והקדוש ברוך הוא הכל אחד, שגם בזה
60 באה לידי ביטוי הדבקות של בני
61 ישראל בעצמות האלוקות, **וְכֵיוָן**
62 **שֶׁעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְצִיאוּתוֹ**
63 **מֵעַצְמוּתוֹ,** כנזכר לעיל, **לָכֵן יֶשְׁנוֹ**
64 **גַּם בְּיִשְׂרָאֵל** הדבקים בעצמותו
65 יתברך **עִנְיָן שֶׁהוּא דּוּגְמַת**
66 **מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ**[22], **וְשַׁיָּיךְ**
67 **גַּם בָּהֶם הַתּוֹאַר "זֶה".**
68 וכפי שמבאר הרבי בליקוטי שיחות כי
69 לבני ישראל ניתן הכוח לעשות
70 מהעולם הזה המלא 'קליפות' וסטרא
71 אחרא, 'דירה בתחתונים' לאלוקות,
72 שהוא ענין של 'התחדשות', כי מאחר
73 שנשמות ישראל הם 'כולא חד' עם
74 עצמות האלוקות, יש בהן את כוח
75 העצמות שהוא לבדו בכוחו ויכולתו
76 לחדש יש מאין, וכיון שבנשמות
77 ישראל מתגלה כוח העצמות, הרי על
78 ידי עבודתן נפעלת המשכת העצמות.
79 **וְעוֹד זֹאת,** מלבד האמור לעיל
80 שהתואר 'זה' מתייחס גם לבני ישראל, יש בכך ענין נוסף **דְּכֵיוָן שֶׁרְצוֹנוֹ**
81 **שֶׁל הַקָּבָּ"ה שֶׁהָעִנְיָנִים דְּיִשְׂרָאֵל** המעלות ועניני עבודת ה'
82 וההמשכות הנמשכות לבני ישראל **לֹא יִהְיוּ בְּאוֹפֶן דְּנַהֲמָא**

---

15) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 243. ובכ"מ. 16) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). 17) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"א־ד.
18) ואתחנן ד, ד. 19) עקב יא, כב. נצבים ל, כ. 20) תבוא כח, ט. 21) ראה זח"ג עג, א. 22) ראה לקו"ש חי"ב ע' 74־75.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דְּכִיסוּפָא[23], לחם בושה, היינו לחם ומזון שניתן בתור צדקה ומתנה, מבלי שהמקבל עבד והתאמץ לשם כך **אֶלָּא** מה שבני ישראל ישיגו יגיע אליהם **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם** ומאמץ מצידו **וּבִבְחִירָה חָפְשִׁית דַּוְקָא** ולא בגלל הכרח על ידי גורם שמחוץ לאדם עצמו, **לָכֵן, הִנֵּה** כלשון הכתוב בקהלת **אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים**[24], והבריאה היא באופן כזה שלדברים שבצד הקדושה יש כנגדם דברים מקבילים בצד השני, שאינו צד הקדושה, ונקרא ה'לעומת זה' של צד הקדושה **שֶׁבָּרָא** הקדוש ברוך הוא **אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי שֶׁנִּדְמֶה לוֹ** לעולם ולנבראים הנמצאים בעולם **שֶׁמְּצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ**, שכביכול העולם יצר את עצמו, חס ושלום, כי האמת שהכל נברא על ידי הקדוש ברוך הוא, נעלמת ונסתרת, **וְעַד** כדי כך העולם הזה הגשמי הוא נחות **שֶׁהוּא מָלֵא קְלִפּוֹת** כוחות של היפך הקדושה, המעלימים ומסתירים על הקדושה כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי **וְסִטְרָא אַחֲרָא** צד אחר, הצד שאינו צד הקדושה **הָאוֹמְרִים** ה'קליפות' וה'סטרא אחרא' כופרים בה' ואומרים, בלשון הכתוב ביחזקאל אודות פרעה מלך מצרים שאמר **לִי יְאוֹרִי** היאור של מצרים, הניל"ס, שייך לי, **וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי**[25], ואני עשיתי את עצמי, ובלשון הכתוב בישעיה שמי שאינו מאמין בה' ואינו מתבטל אליו אומר **אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד**[26], וכמבואר בספר התניא אודות הסטרא־אחרא, "נקרא בשם אלהים אחרים שהיא עבודה־זרה ממש וכפירה באחדותו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כי מאחר שאור וחיות דקדושה הוא בבחינת גלות בתוכה אינה בטילה כלל לגבי קדושת הקדוש ברוך הוא, ואדרבה מגביה עצמה כנשר לומר אני ואפסי עוד וכמאמר יאור לי ואני עשיתני", **וְהַיְינוּ, שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם בְּחִינַת זֶה דְּסִטְרָא־אַחֲרָא** שהיא הניגוד, ובמקביל, לבחינת 'זה' שבצד הקדושה.

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, אמנם נתבאר לעיל שבאופן כללי ה'קליפות' וה'סטרא אחרא' כופרים במציאות ה' ובעובדה שהוא בורא העולם ומנהיגו, אבל בפרטיות יותר **הִנֵּה גַּם הַסִּטְרָא־אַחֲרָא עַצְמָהּ יוֹדַעַת** את האמת **שֶׁאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ**[27], ורק הקדוש ברוך הוא המציאות היחידה והאמתית **אֶלָּא שֶׁנִּיתַּן לָהּ** ל'סטרא אחרא' **רְשׁוּת לְבַלְבֵּל אֶת הָאָדָם** ולגרום לו לחשוב מחשבות של כפירה **וּלְפַתּוֹתוֹ** לעבור על רצון ה' **כוֹ', וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[28] במדרש **כָּל הָרוֹצֶה לִטְעוֹת יִטְעֶה** (וזה לשון המדרש: "בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע לפסוק הזה שנאמר ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, אמר [משה רבינו] לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא] רבון העולם מה אתה נותן פתחון פה למינים, אתמהא, אמר לו [הקדוש ברוך הוא למשה] כתוב והרוצה לטעות יטעה"), **שֶׁיָּכוֹל** האדם עלול, בגלל ה'קליפות' וה'סטרא אחרא' **לִטְעוֹת וּלְדַמּוֹת** לחשוב בדמיונו **שֶׁמְּצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ** ולא להיות מודע למציאות ה' ולכך שהקדוש ברוך הוא בורא העולם ומנהיגו. **וְהַכַּוָּנָה** המטרה **בָּזֶה הִיא כְּדֵי שֶׁיַּעֲמִדוּ בְּנִסָּיוֹן,** ולמרות הכל כן יאמינו בה' וכן יעסקו בעבודת ה' כדבעי **שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הַשָּׂכָר** על עבודת ה' **נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר** שהרי השכר הוא לפי המאמץ והטירחה והיגיעה.

וְכִדְאִיתָא וכפי שמובא **בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה**[29] **מְשַׁל הַזּוֹנָה שֶׁמְּפַתָּה אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ, וְכַאֲשֶׁר בֶּן הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן אֲזַי יִגְדַּל שְׂכָרוֹ כוֹ'.** וכמבואר בזוהר שם שלכאורה איך יתכן שיבוא היצר הרע ויפתה בני אדם שלא לעשות את רצון ה', אלא ודאי שהוא דומה לעבד שעושה רצון אדונו, משל למלך שהיה לו בן יחיד והיה אוהב אותו ביותר וציוה עליו שלא יתקרב לאשה רעה, משום שכל מי יתקרב אליה אינו ראוי להיכנס להיכל המלך, ובבית המלך בחוץ היתה זונה, אמר המלך ברצוני לראות את רצונו של בני אלי, קרא המלך לאותה אשה ואמר לה, לכי ותפתי את בני, כדי לראות את רצון בני אלי, הלכה אחר בן המלך והתחילה לפתות אותו, אם הבן מציית למצות אביו, הרי הוא דוחה אותה ואז אביו שמח בבנו ומכניסו לתוך הפרגוד של היכלו ונותן לו מתנות ואוצרות וכבוד רב, מי גרם את כל זה לבן, אותה הזונה, ויש לה שבח מכל הצדדים, שעשתה את רצון המלך ושגרמה לבן את כל הטוב וכל האהבה של המלך, ומסיים הזוהר, ועל זה כתוב 'והנה טוב מאד', והנה טוב – זה מלאך החיים, מאד – זה מלאך המות, ודאי טוב מאד למי שמציית למצות רבונו. ובא וראה, אם לא היה המקטרג הזה, לא היו יורשים הצדיקים את הגנזים העליונים הללו שעתידים לרשת עולם־הבא.

---

23) ראה לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. 24) ע"פ קהלת ז, יד. 25) יחזקאל כט, ג. 26) ישעי' מז, ח. וראה תניא פכ"ב (כח, א). פכ"ד (כט, סע"ב ואילך). לקו"ש חכ"א ע' 40 ואילך. וש"נ. 27) ואתחנן ד, לה. 28) ב"ר פ"ח, ח. 29) קסג, א. הובא בתניא ספ"ט. ספכ"ט. לקו"ת חוקת סב, א. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' קנה. אוה"ת בראשית ח"ה תתמה, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּפֵירוּשׁ הַגְּדֻלַּת הַשָּׂכָר על העמידה בניסיונות והתגברות על הפיתויים **הוּא שֶׁזֶּהוּ הַשָּׂכָר הַיּוֹתֵר גָּדוֹל שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ**, היינו הגדלה שלא יכולה להיות הגדלה יותר ממנה **כִּי, כָּל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שָׂכָר גָּדוֹל יוֹתֵר, הֲרֵי הַשָּׂכָר שֶׁנִּיתַּן עַד עַתָּה אֵינוֹ שָׂכָר גָּדוֹל לַאֲמִיתָּתוֹ**, אלא שכר גדול רק ביחס לשכר קטן ממנו, ולא גדול באופן מוחלט, **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁהַגְּדֻלַּת הַשָּׂכָר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲמִידָה בַּנִּסָּיוֹן הוּא עִנְיַן הַהִתְקַשְּׁרוּת** של נשמת האדם **בְּהָעַצְמוּת** של האלוקות, **וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה רַק בְּחִינַת אוֹרוֹת וְגִילוּיִים** של האלוקות, שהם התפשטות והארה מהעצם **כִּי אִם** אלא **שֶׁמִּתְקַשֵּׁר** העומד בניסיון **בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא עִנְיַן** המשמעות הפנימית של הכתוב בתהילים **גָּדוֹל הַוָּיָ' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ[30], גַּדְלוּת הָעַצְמוּת** שהיא גדלות אמיתית (ולא רק גדלות יחסית, על דרך האמור לעיל לגבי השכר הגדול). **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן וְאֵינוֹ מִתְפַּעֵל מִבְּחִינַת זֶה דְּסִטְרָא־אַחֲרָא**, שהיא ה'לעומת זה' של בחינת 'זה' של הקדושה **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הֲרֵי הוּא** מתחבר ומתקשר **עִם הָעַצְמוּת** של האלוקות, **וְלָכֵן נִקְרָא** עם ישראל שעובדים את ה' מתוך עמידה בניסיונות **בְּשֵׁם עַם זוּ.**

ד) וְהִנֵּה הַהִתְקַשְּׁרוּת של בני ישראל העובדים את ה' **עִם הָעַצְמוּת** של האלוקות **הִיא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, עָלָיו נֶאֱמַר יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעַם זוּ, יָבוֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב[31] כִּי זֶה הָאִישׁ, וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב[32]** שכתוב על

1 **וּפֵירוּשׁ הַגְּדֻלַּת הַשָּׂכָר** על העמידה בניסיונות והתגברות על הפיתויים
2 **הוּא שֶׁזֶּהוּ הַשָּׂכָר הַיּוֹתֵר גָּדוֹל שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ**, היינו
3 הגדלה שלא יכולה להיות הגדלה יותר ממנה **כִּי, כָּל זְמַן שֶׁיָּכוֹל**
4 **לִהְיוֹת שָׂכָר גָּדוֹל יוֹתֵר, הֲרֵי הַשָּׂכָר שֶׁנִּיתַּן עַד עַתָּה אֵינוֹ**
5 **שָׂכָר גָּדוֹל לַאֲמִיתָּתוֹ**, אלא שכר
6 גדול רק ביחס לשכר קטן ממנו, ולא
7 גדול באופן מוחלט, **וּמִזֶּה מוּבָן,**
8 **שֶׁהַגְּדֻלַּת הַשָּׂכָר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל**
9 **יְדֵי הָעֲמִידָה בַּנִּסָּיוֹן הוּא עִנְיַן**
10 **הַהִתְקַשְּׁרוּת** של נשמת האדם
11 **בְּהָעַצְמוּת** של האלוקות, **וְהַיְינוּ,**
12 **שֶׁאֵין זֶה רַק בְּחִינַת אוֹרוֹת**
13 **וְגִילוּיִים** של האלוקות, שהם
14 התפשטות והארה מהעצם **כִּי אִם**
15 אלא **שֶׁמִּתְקַשֵּׁר** העומד בניסיון
16 **בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא עִנְיַן**
17 המשמעות הפנימית של הכתוב
18 בתהילים **גָּדוֹל הַוָּיָ' וּמְהֻלָּל**
19 **מְאֹד בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ[30], גַּדְלוּת**
20 **הָעַצְמוּת** שהיא גדלות אמיתית (ולא
21 רק גדלות יחסית, על דרך האמור לעיל
22 לגבי השכר הגדול). **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל**
23 **יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן**
24 **וְאֵינוֹ מִתְפַּעֵל מִבְּחִינַת זֶה**
25 **דְּסִטְרָא־אַחֲרָא**, שהיא ה'לעומת
26 זה' של בחינת 'זה' של הקדושה **הִנֵּה**
27 **עַל יְדֵי זֶה הֲרֵי הוּא** מתחבר
28 ומתקשר **עִם הָעַצְמוּת** של
29 האלוקות, **וְלָכֵן נִקְרָא** עם ישראל
30 שעובדים את ה' מתוך עמידה
31 בניסיונות **בְּשֵׁם עַם זוּ.**
32 **ד) וְהִנֵּה הַהִתְקַשְּׁרוּת** של בני
33 ישראל העובדים את ה' **עִם**
34 **הָעַצְמוּת** של האלוקות **הִיא עַל**
35 **יְדֵי מֹשֶׁה, עָלָיו נֶאֱמַר יָבוֹא**
36 **זֶה וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעַם זוּ,**
37 **יָבוֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב[31]**
38 שכתוב במשה **כִּי זֶה מֹשֶׁה**
39 **הָאִישׁ, וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ**
40 **הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב[32]** שכתוב על

ביאור בדרך אפשר

התורה **וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה, מִזֶּה, זֶה הַקָּבָ"ה, דִּכְתִיב[33]** שכתוב על הקדוש ברוך הוא **זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, לְעַם זוּ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל** שכתוב אליהם 'עם זו' **כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְקַשֵּׁר אֶת יִשְׂרָאֵל** לעצמות האלוקות **וּמַמְשִׁיךְ בָּהֶם בְּחִינַת זֶה,** 'זה הקדוש ברוך הוא' **מִשּׁוּם שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְחַבֵּר וּמְקַשֵּׁר עוֹלָמוֹת וּנְשָׁמוֹת עִם אֱלֹקוּת. וְכֵן** כשם שהוא לגבי משה רבינו עצמו **הוּא גַּם בְּאִתְפַּשְּׁטוּתָא** ההתפשטות וההארה **דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא[34], כִּדְבְרֵי הַזֹּהַר שֶׁהֵם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר[35],** וכדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא, "בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משה רבינו עליו־השלום ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה' ולעבדו בלב ונפש", **שֶׁהֵם** 'ראשי אלפי ישראל שבכל דור' **הַמְקַשְּׁרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם הָעַצְמוּת** של האלוקות **וּמַמְשִׁיכִים בָּהֶם** בנשמות ישראל **בְּחִינַת זֶה. וְכַמְבוֹאָר בְּאַרוּכָּה בַּתַּנְיָא[36], שֶׁגַּם עַמֵּי הָאָרֶץ, וַאֲפִילוּ הַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים,** שלא זו בלבד שאין להם קשר עם 'ראשי אלפי ישראל', הם אפילו פושעים ומורדים בהם, ואם כן לכאורה 'ראשי אלפי ישראל', הניצוצות של משה רבינו שבדור, לא אמורים לפעול ולהשפיע עליהם, מכל מקום, **הִנֵּה הִתְקַשְּׁרוּתָם** של אותם עמי הארץ ואפילו של אלה הפושעים ומורדים בתלמידי החכמים **עִם הָאֱלֹקוּת הִיא עַל יְדֵי רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמָשָׁל הַבֵּן שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְקַשֵּׁר עִם מוֹחַ הָאָב** והקשר הוא כל כך חזק ותקיף, כמו הקשר של הבן, שנמשך ממוח האב, עם האב.

1 **הַשָּׂכָר הוּא שֶׁזֶּהוּ הַשָּׂכָר הַיּוֹתֵר גָּדוֹל שֶׁאֵין**
2 **לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי, כָּל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שָׂכָר**
3 **גָּדוֹל יוֹתֵר, הֲרֵי הַשָּׂכָר שֶׁנִּיתַּן עַד עַתָּה אֵינוֹ שָׂכָר**
4 **גָּדוֹל לַאֲמִיתָּתוֹ, וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁהַגְּדֻלַּת הַשָּׂכָר**
5 **שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲמִידָה בַּנִּסָּיוֹן הוּא עִנְיַן**
6 **הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּהָעַצְמוּת, וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה רַק**
7 **בְּחִינַת אוֹרוֹת וְגִילוּיִים, כִּי אִם שֶׁמִּתְקַשֵּׁר**
8 **בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא עִנְיַן גָּדוֹל הַוָּיָ' וּמְהֻלָּל**
9 **מְאֹד בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ[30], גַּדְלוּת הָעַצְמוּת. וְהַיְינוּ,**
10 **שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן וְאֵינוֹ מִתְפַּעֵל**
11 **מִבְּחִינַת זֶה דְּסִטְרָא־אַחֲרָא, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הֲרֵי**
12 **הוּא עִם הָעַצְמוּת, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם עַם זוּ.**
13 **ד) וְהִנֵּה הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם הָעַצְמוּת הִיא עַל יְדֵי**
14 **מֹשֶׁה, עָלָיו נֶאֱמַר יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת**
15 **מִזֶּה לְעַם זוּ, יָבוֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב[31] כִּי זֶה**
16 **מֹשֶׁה הָאִישׁ, וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב[32]**
17 **וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה, מִזֶּה, זֶה הַקָּבָ"ה,**
18 **דִּכְתִיב[33] זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, לְעַם זוּ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל**
19 **כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְקַשֵּׁר אֶת יִשְׂרָאֵל**
20 **וּמַמְשִׁיךְ בָּהֶם בְּחִינַת זֶה, מִשּׁוּם שֶׁמֹּשֶׁה הוּא**
21 **הַמְחַבֵּר וּמְקַשֵּׁר עוֹלָמוֹת וּנְשָׁמוֹת עִם אֱלֹקוּת.**
22 **וְכֵן הוּא גַּם בְּאִתְפַּשְּׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא[34],**
23 **שֶׁהֵם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר[35],**
24 **שֶׁהֵם הַמְקַשְּׁרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם הָעַצְמוּת**
25 **וּמַמְשִׁיכִים בָּהֶם בְּחִינַת זֶה. וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה**
26 **בַּתַּנְיָא[36], שֶׁגַּם עַמֵּי הָאָרֶץ, וַאֲפִילוּ הַפּוֹשְׁעִים**
27 **וּמוֹרְדִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, הִנֵּה הִתְקַשְּׁרוּתָם עִם**
28 **הָאֱלֹקוּת הִיא עַל יְדֵי רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמָשָׁל**
29 **הַבֵּן שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְקַשֵּׁר עִם מוֹחַ הָאָב. וְנִמְצָא,**

30) תהלים מח, ב. וראה סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שפח ואילך. תרס"א ע' קעא ואילך. לקו"ש ח"ט ע' 157 ואילך. 31) תשא לב, א. שם, כג. 32) ואתחנן ד, מד. 33) בשלח טו, ב. 34) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). 35) תניא רפמ"ב. 36) פ"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 וכמבואר בספר התניא: "וכן בכל דור ודור יש ראשי אלפי ישראל
2 שנשמותיהם הם בחינת ראש ומוח לגבי נשמות ההמון ועמי הארץ, וכן נפשות
3 לגבי נפשות כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה, מכל־מקום שורש כל הנפש
4 רוח ונשמה כולם מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין המלובש בגוף עמי
5 הארץ וקל שבקלים, נמשך ממוח
6 העליון שהיא חכמה עילאה כביכול,
7 כמשל הבן הנמשך ממוח האב שאפילו
8 צפרני רגליו נתהוו מטפה זו ממש על
9 ידי שהייתה תשעה חדשים בבטן האם
10 וירדה ממדרגה למדרגה להשתנות
11 ולהתהוות ממנה צפרנים, ועם כל זה
12 עודנה קשורה ומיוחדת ביחוד נפלא
13 ועצום במהותה ועצמותה הראשון
14 שהיתה טפת מוח האב, וגם עכשיו בבן
15 יניקת הצפרנים וחיותם נמשכת מהמוח
16 שבראש...".
17 **וְנִמְצָא, שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם**
18 **הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְעַל יְדֵי**
19 **הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּמֹשֶׁה** הם שני
20 הדברים שבאמצעותם **נַעֲשִׂים**
21 **יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת זֶה,** כמבואר
22 לעיל באריכות.
23 **ה) אָמְנָם בְּחִינַת זֶה כְּפִי**
24 **שֶׁהִיא בְּיִשְׂרָאֵל** אינה נקראת 'זה'
25 בלשון זכר אלא **נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן**
26 **נְקֵבָה, עַם זוּ,** כפי שממשיך
27 ומבאר את המשמעות הפנימית של
28 הדבר.
29 **וּבִיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה,**
30 **הַהִתְקַשְּׁרוּת** של בני ישראל
31 **בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** הקדוש ברוך
32 הוא בעצמו **עַל יְדֵי לִימוּד**
33 **הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות הִיא**
34 **דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַתּוֹרָה**
35 **וּמִצְוֹת אֵינוֹ מִצַּד טַעַם וָדַעַת**
36 ההבנה וההיגיון **וְהָרְגֵּשׁ הָאָדָם, כִּי, כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**
37 **הוּא מִצַּד טַעַם וָדַעַת וְהֶרְגֵּשׁ,** מבוסס על הבנה שכלית ורגש הלב
38 **אֲפִילוּ הֶרְגֵּשׁ דִּקְדוּשָׁה, הִנֵּה בְּאוֹפֶן כָּזֶה אֵינוֹ נַעֲשֶׂה** האדם
39 המקיים תורה ומצוות **מְקוּשָּׁר עִם הָעַצְמוּת** של האלוקות, **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ**
40 מעורב **כָּאן אֵיזֶה דָּבָר מִלְּבַד הָעַצְמוּת** והקשר והשייכות של האדם
41 לתורה ומצוות איננו מבוסס רק על ההתקשרות אל העצמות אלא מעורב בו
42 השכל והרגש של האדם עצמו, והיינו המציאות האישית שלו. **וְכַמְבוֹאָר**

ביאור בדרך אפשר

1 **שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְעַל יְדֵי**
2 **הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּמֹשֶׁה נַעֲשִׂים יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת זֶה.**
3 **ה) אָמְנָם בְּחִינַת זֶה כְּפִי שֶׁהִיא בְּיִשְׂרָאֵל**
4 **נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, עַם זוּ.**
5 **וּבִיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּתוֹ**
6 **יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות הִיא**
7 **דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵינוֹ מִצַּד טַעַם**
8 **וָדַעַת וְהֶרְגֵּשׁ הָאָדָם, כִּי, כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַתּוֹרָה**
9 **וּמִצְוֹת הוּא מִצַּד טַעַם וָדַעַת וְהֶרְגֵּשׁ, אֲפִילוּ**
10 **הֶרְגֵּשׁ דִּקְדוּשָׁה, הִנֵּה בְּאוֹפֶן כָּזֶה אֵינוֹ נַעֲשֶׂה**
11 **מְקוּשָּׁר עִם הָעַצְמוּת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן אֵיזֶה דָּבָר**
12 **מִלְּבַד הָעַצְמוּת. וְכַמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[37] שֶׁאֲפִילוּ**
13 **צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד הַוָיָ' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים,**
14 **אֵינוֹ בָּטֵל בִּמְּציאוּת לְגַמְרֵי, אֶלָּא הוּא דָּבָר בִּפְנֵי**
15 **עַצְמוֹ יֵרֵא ה' וְאוֹהֲבוֹ, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב[38], וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ**
16 **שֶׁיֵּשׁ כָּאן אֵיזוֹ מְּציאוּת מִלְּבַד הָעַצְמוּת, אַזַי אֵינוֹ**
17 **מִתְקַשֵּׁר עִם הָעַצְמוּת. וְהַהִתְקַשְּׁרוּת בְּהָעַצְמוּת**
18 **עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות הִיא דַּוְקָא**
19 **כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵינוֹ מִצַּד טַעַם וָדַעַת**
20 **וְהֶרְגֵּשׁ, וּלְלֹא פְּנִיּוֹת, גַּם לֹא פְּנִיּוֹת דִּקְדוּשָׁה,**
21 **כְּמוֹ שֶׁהָעֵסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹצִיא אוֹתוֹ (עֶס זאָל**
22 **אִים אַרוֹיסשְׁלֶעפּן) מֵהַקְלִיפּוֹת וּמִמַּצָּבוֹ הָרָע,**
23 **אֶלָּא קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ הוּא בְּקַבָּלַת עוֹל,**
24 **וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא נוֹגֵעַ לוֹ שׁוּם דָּבָר, וְרוֹצֶה רַק לְקַיֵּים**
25 **אֶת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן. וְעִנְיָן זֶה מִתְבַּטֵּא בְּכָךְ**
בַּתַּנְיָא[37] שֶׁאֲפִילוּ צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד הַוָיָ' בְּיִרְאָה עם רגשות של
אהבת ה' **וְאַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים** ועם רגשות של אהבת ה' בדרגה גבוהה
הנקראת 'אהבה בתענוגים' (היינו שאיננו רחוק מאלוקות שאז רגש האהבה
לה' הוא של צמאון ותשוקה להתקרב, אלא שכבר הגיע לקרבה לאלוקות
ומתענג על כך), הנה אפילו צדיק עובד
ה' עם רגשות כאלה נעלים של אהבת
ה' ויראת ה' **אֵינוֹ בָּטֵל בִּמְּציאוּת**
לְגַמְרֵי, איננו מתבטל לאלוקות
בביטול מוחלט כאילו איננו במציאות
אֶלָּא גם צדיק זה **הוּא דָּבָר בִּפְנֵי**
עַצְמוֹ מציאות לעצמו אלא שהוא
יֵרֵא ה' וְאוֹהֲבוֹ, וכן הוא נקרא
יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב[38], מציאות של
'יש' שאוהב את ה', **וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ**
כָּאן בקיום תורה ומצוות המבוסס על
הבנה שכלית ורגש **אֵיזוֹ מְּציאוּת**
מִלְּבַד הָעַצְמוּת, אַזַי אֵינוֹ
מִתְקַשֵּׁר עִם הָעַצְמוּת והחיבור
שלו לאלוקות הוא במדריגות שהן
התפשטות והארה מעצם האלוקות ולא
העצמות. **וְהַהִתְקַשְּׁרוּת**
בְּהָעַצְמוּת עַל יְדֵי לִימוּד
הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות הִיא
דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַתּוֹרָה
וּמִצְוֹת אֵינוֹ מִצַּד טַעַם וָדַעַת
וְהֶרְגֵּשׁ, וּלְלֹא פְּנִיּוֹת וגם לא
מעורבות בכך פניות אישיות (של
'אינטרס' כזה או אחר), **גַּם** אפילו
לֹא פְּנִיּוֹת דִּקְדוּשָׁה, כְּמוֹ למשל
פנייה וכוונה של קדושה **שֶׁהָעֵסֶק**
בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹצִיא אוֹתוֹ
(עֶס זאָל אִים אַרוֹיסשְׁלֶעפּן)
שזה יוציא אותו וישחרר אותו)
מֵהַקְלִיפּוֹת וּמִמַּצָּבוֹ הָרָע, כי
גם זה נחשב לקיום תורה ומצוות מתוך
פניות **אֶלָּא** ההתקשרות והחיבור עם עצמות האלוקות הם דווקא כאשר
קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ הוּא בְּקַבָּלַת עוֹל, מתוך קבלת עול
מלכות שמים והתבטלות לרצון ה', **וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא נוֹגֵעַ לוֹ** ולא אכפת
לו **שׁוּם דָּבָר** אפילו לא דברים שבקדושה, **וְרוֹצֶה רַק לְקַיֵּים אֶת**
הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן ומתבטל אליו.
וְעִנְיָן זֶה שקיום המצוות אינו מבוסס על ההבנה והרגש אלא נעשה מתוך
קבלת עול וביטול **מִתְבַּטֵּא בְּכָךְ שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות הִיא**

37) פל"ה (מד, סע"א ואילך). 38) תו"א הוספות קיד, ד. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בְּאוֹפֶן שֶׁקַּלּוֹת וַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת שָׁוִין[39], והוא נזהר לקיים בדיוק ובהידור גם דברים שמצד הגדרתם הם 'קלות שבקלות' **וְהַיְינוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים** בתורה ומצוות **שֶׁהֵם אֶצְלוֹ קַלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת, שֶׁאֵינָם נוֹגְעִים לוֹ** ולא אכפת לו מהם **כָּל כָּךְ** במידה רבה מאד, **וְיֵשׁ עִנְיָנִים** בתורה ומצוות **שֶׁהֵם אֶצְלוֹ חֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת,** כיון **שֶׁעַל יָדָם** על ידי שמקיים ענינים חמורים אלה **נַעֲשֵׂית אֶצְלוֹ הַיְצִיאָה מִשְּׁאוּל תַּחְתִּית כו'** והתעלות למצב רוחני נעלה, כך שגם מצידו אכן יש הבדל גדול בין מצוות 'קלות שבקלות' למצוות 'חמורות שבחמורות' **מִכָּל מָקוֹם,** למעשה **מְקַיֵּים אֶת כּוּלָּם בְּאוֹפֶן שֶׁקַּלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרוֹת שָׁוִין** ומקפיד ומדייק ונזהר בקיום 'קלות שבקלות' באותה מידה שבה מקיים 'חמורות שבחמורות'. **וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת אֵינָהּ מִצַּד טַעַם וָדַעַת,** שכל והיגיון, שמצידו אכן יכולים להיות הבדלים בין 'קלות שבקלות' ל'חמורות שבחמורות' **אֶלָּא** קיום המצוות הוא **מִצַּד קַבָּלַת עוֹל, שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, וּמִצַּד הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין חִילּוּק בֵּין קַלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת לַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת.** וְכַיָּדוּעַ[40] בתורת החסידות **שֶׁהָרָצוֹן חָלוּק** שונה ונבדל **מִכָּל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ,** כוחות הנפש המלובשים בגוף בהתלבשות פנימית, ופועלים בצורה גלויה בתודעה ובתחושות של האדם, וההבדל הוא **שֶׁכָּל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, גַּם** אפילו **כֹּחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא הַמְעוּלֶּה** הנעלה ביותר **שֶׁבַּכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים** והנפש מתגלית בכוח השכל יותר מבשאר הכוחות הפנימיים, **יֵשׁ בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת** לפרטים שונים וענינים שונים, **וּכְמוֹ** למשל **בְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל,** שכאמור נימנה על הכוחות הפנימיים **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מְקַיֵּים פְּרָט אֶחָד** ממה שהשכל מחייב לקיים, ולא את שאר הפרטים **אֲזַי יֵשׁ בְּיָדוֹ** לפחות **פְּרָט זֶה,** אף שאין בידו את שאר הפרטים **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּרָצוֹן,** כוח הרצון שבנפש (שאיננו מהכוחות הפנימיים אלא למעלה מהם, כפי שיבואר) **אִם אֵינוֹ מְקַיֵּים אֲפִילּוּ פְּרָט אֶחָד** ויחיד מהרצון הכללי, **אֲזַי חָסֵר כָּל עִנְיַן הָרָצוֹן** ולא חסר רק אותו פרט אחד, **וְהַיְינוּ, שֶׁהָרָצוֹן הוּא בְּאֶחָד בִּשְׁנֵי פָנִים,** פעולת הרצון היא באחד משני האופנים, **אוֹ שֶׁמְּקַיֵּים** ומבצע בפועל **אֶת כָּל פְּרָטֵי הָרָצוֹן,** כל הפרטים בלי יוצא מן הכלל **שֶׁאָז** כשהוא מקיים את הרצון לכל פרטיו בלי להחסיר אפילו פרט אחד **הוּא מַשְׁלִים** וממלא **אֶת הָרָצוֹן,** שזהו אופן אחד **אוֹ** האופן השני **שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן כּוּלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁמַּחֲסִיר פְּרָט אֶחָד, אֲפִילּוּ** אם נמנע מלקיים **פְּרָט קַל, שֶׁאָז** כשחסר קיום של פרט אחד קל **חָסֵר כָּל הָרָצוֹן** ואין בכך קיום של הרצון כלל.

וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, והסיבה להבדל האמור בין כוח הרצון לכוחות הפנימיים היא **לְפִי שֶׁהָרָצוֹן הוּא כֹּחַ מַקִּיף** כוח כללי שלמעלה מהתלבשות פנימית בגוף, **וּמַקִּיף נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר** וב'מקיף' עצמו מדובר על 'מקיף' בדרגה נעלית ביותר **שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר עִם עִנְיָנִים פְּנִימִיִּים** אלא נעלה ומובדל מהם לגמרי (כי הכוחות הפנימיים מוגבלים ומצומצמים לפי יכולת הקליטה של אברי הגוף, ואילו הרצון הוא כוח כללי שהוא גילוי של הנפש עצמה, ואינו מוגבל לפי אברי הגוף).

וּמִזֶּה מהמבואר לעיל על מעלת הרצון שהוא 'מקיף' וההבדל בינו לכוחות הפנימיים, כפי שהוא בכוחות הנפש **מוּבָן** בנמשל, לגבי הרצון העליון האלוקי **שֶׁמִּצַּד הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין קַלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת**

1 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁקַּלּוֹת
2 שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת שָׁוִין[39], וְהַיְינוּ,
3 דְּעִם הֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים שֶׁהֵם אֶצְלוֹ קַלּוֹת
4 שֶׁבַּקַּלּוֹת, שֶׁאֵינָם נוֹגְעִים לוֹ כָּל כָּךְ, וְיֵשׁ עִנְיָנִים
5 שֶׁהֵם אֶצְלוֹ חֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת, שֶׁעַל יָדָם
6 נַעֲשֵׂית אֶצְלוֹ הַיְצִיאָה מִשְּׁאוּל תַּחְתִּית כו', מִכָּל
7 מָקוֹם, מְקַיֵּים אֶת כּוּלָּם בְּאוֹפֶן שֶׁקַּלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת
8 וַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת שָׁוִין. וְהַיְינוּ, לְפִי
9 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת אֵינָהּ מִצַּד טַעַם וָדַעַת,
10 אֶלָּא מִצַּד קַבָּלַת עוֹל, שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן
11 הָעֶלְיוֹן, וּמִצַּד הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין חִילּוּק בֵּין
12 קַלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת לַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת. וְכַיָּדוּעַ[40]
13 שֶׁהָרָצוֹן חָלוּק מִכָּל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ,
14 שֶׁכָּל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, גַּם כֹּחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא
15 הַמְעוּלֶּה שֶׁבַּכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, יֵשׁ בָּהֶם
16 הִתְחַלְּקוּת, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר
17 מְקַיֵּים פְּרָט אֶחָד, אֲזַי יֵשׁ בְּיָדוֹ פְּרָט זֶה, מַה
18 שֶׁאֵין כֵּן בָּרָצוֹן, אִם אֵינוֹ מְקַיֵּים אֲפִילּוּ פְּרָט
19 אֶחָד, אֲזַי חָסֵר כָּל עִנְיַן הָרָצוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁהָרָצוֹן
20 הוּא בְּאֶחָד בִּשְׁנֵי פָנִים, אוֹ שֶׁמְּקַיֵּים אֶת כָּל פְּרָטֵי
21 הָרָצוֹן, שֶׁאָז הוּא מַשְׁלִים אֶת הָרָצוֹן, אוֹ שֶׁאֵינוֹ
22 מְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן כּוּלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁמַּחֲסִיר פְּרָט אֶחָד,
23 אֲפִילּוּ פְּרָט קַל, שֶׁאָז חָסֵר כָּל הָרָצוֹן. וְטַעַם
24 הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁהָרָצוֹן הוּא כֹּחַ מַקִּיף, וּמַקִּיף
25 נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר עִם עִנְיָנִים פְּנִימִיִּים.
26 וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁמִּצַּד הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין

39) ראה תנחומא עקב ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1191 ואילך. ח"ל ע' 151. סה"ש תשמ"ז ח"ב ע' 488 ואילך. 40) ראה סה"מ תרע"ח ע' שמו. ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב שיא, ב). ד"ה אגורה תרצ"ה (סה"מ קונטרסים שם שנ, ב ואילך). לקו"ש ח"ל שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת אלא גם המצוה הכי קלה היא הרצון העליון בדיוק כמו המצוה הכי חמורה, **וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם רוֹצֶה לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן,** וזו הסיבה שבגללה הוא מקיים את מצוות ה׳, ולא בגלל פניות או סיבות אחרות, **אֲזַי לֹא נוֹגֵעַ לוֹ** ומצד האדם אין שום הבדל **אִם מִצְוָה זוֹ הִיא מִקַּלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת אוֹ מֵחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת** אלא הוא נזהר ומקפיד על קיום מצוה מ׳קלות שבקלות׳ בדיוק כמו שהוא נזהר ומקפיד על קיום מצוה מ׳חמורות שבחמורות׳, **וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹות** באופן כזה, מתוך רצון למלא את הרצון העליון **אֵינוֹ מִצַּד טַעַם וָדַעַת** ואינו מבוסס על שכל והיגיון, **אֶלָּא** זהו קיום המצוות **מִצַּד קַבָּלַת עוֹל, כְּמוֹ עֶבֶד פָּשׁוּט** שמסור למילוי הרצונות של אדונו מתוך התבטלות מלאה לאדון ולא מתוך הבנה והשגה שבחשיבות האדון וחשיבות המעשים שהוא עושה עבורו שהרי הוא עבד ׳פשוט׳ ולא בעל הבנה והשגה, **אוֹ** שהעבודה מתוך קבלת עול וכדי למלא את הרצון העליון היא **בְּמַדְרֵיגָה נַעֲלַית יוֹתֵר** ממדריגת ׳עבד פשוט׳ והיא, **בִּבְחִינַת בֵּן שֶׁהוּא עֶבֶד, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[41] במאמר דיבור המתחיל ׳באתי לגני׳ שנאמר ביו״ד שבט שנה זו **בְּמַעֲלַת בֵּן שֶׁהוּא עֶבֶד** היינו בן שאביו הוא האדון שאותו הוא עובד **לְגַבֵּי עֶבֶד סְתָם,** עבד רגיל שאינו בן של האדון **שֶׁהָעֶבֶד** הרגיל **רַק מְמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן** בפועל, **אֲבָל אֵינוֹ מַרְגִּישׁ** בליבו **אֶת הָרָצוֹן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת טַעְמוֹ** של הרצון, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבֵּן** שקרוב אל אביו האדון ויודע ומכיר את הרצונות שלו ואת הסיבות לרצונות הללו ומבין אותם ומודע להם **שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת הָרָצוֹן וְיוֹדֵעַ אֶת טַעַם הָרָצוֹן, וּמִכָּל מָקוֹם** למרות שיש רגשות כלפי הרצון והבנה של הרצון וסיבותיו, למעשה **מְקַיְּימוֹ** את רצון אביו האדון **לֹא מִצַּד הַטַּעַם** והבנתו את

ביאור בדרך אפשר

1 קַלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת, וְלָכֵן,
2 כַּאֲשֶׁר הָאָדָם רוֹצֶה לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן,
3 אֲזַי לֹא נוֹגֵעַ לוֹ אִם מִצְוָה זוֹ הִיא מִקַּלּוֹת
4 שֶׁבַּקַּלּוֹת אוֹ מֵחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת, וְהַיְינוּ, לְפִי
5 שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹות אֵינוֹ מִצַּד טַעַם וָדַעַת, אֶלָּא מִצַּד
6 קַבָּלַת עוֹל, כְּמוֹ עֶבֶד פָּשׁוּט, אוֹ בְּמַדְרֵיגָה נַעֲלַית
7 יוֹתֵר, בִּבְחִינַת בֵּן שֶׁהוּא עֶבֶד, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
8 לְעֵיל[41] בְּמַעֲלַת בֵּן שֶׁהוּא עֶבֶד לְגַבֵּי עֶבֶד סְתָם,
9 שֶׁהָעֶבֶד רַק מְמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן, אֲבָל אֵינוֹ
10 מַרְגִּישׁ אֶת הָרָצוֹן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת טַעְמוֹ, מַה
11 שֶּׁאֵין כֵּן הַבֵּן שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת הָרָצוֹן וְיוֹדֵעַ אֶת טַעַם
12 הָרָצוֹן, וּמִכָּל מָקוֹם מְקַיְּימוֹ לֹא מִצַּד הַטַּעַם,
13 אֶלָּא רַק כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן[42]. וְכֵיוָן
14 שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּקַבָּלַת עוֹל
15 מִתְקַשְּׁרִים עִם הָעַצְמוּת, לָכֵן נֶאֱמַר עַם זוּ בִּלְשׁוֹן
16 נְקֵבָה, הַיְינוּ, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא הֶיוֹתוֹ כְּלִי קִיבּוּל
17 (נְקֵבָה), וְעוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ בְּקַבָּלַת עוֹל, וְעַל יְדֵי זֶה
18 נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת זֶה, שֶׁמּוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת עִם
19 הָעַצְמוּת.
20 ו) **וְזֶהוּ** עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, פֵּירוּשׁ,
21 שֶׁכָּל הַהִתְהַוּוּת (יָצַרְתִּי) הִיא בִּשְׁבִיל
22 עַם זוּ, וְעַם זוּ הוּא בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ,
23 וְהַיְינוּ, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בִּבְחִינַת עַם
24 זוּ, לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁהוּא עִנְיָן הַקַּבָּלַת עוֹל, אֲזַי
25 אֶפְשָׁר לִהְיוֹת תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ בָּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי
26 הַכַּוָּונָה הָעֶלְיוֹנָה. דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא עַל
27 פִּי טַעַם וָדַעַת, חֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת מַאן דְּמַחֲוֵי לֵיהּ
28 בְּמָחוֹג קַמֵּיהּ מַלְכָּא כו׳[43], וְהַיְינוּ[44], שֶׁגַּם אִם
טַעַם הרצון, וכן הרגשתו את הרצון, אינם הסיבה שבגללה הוא ממלא ומקיים את הרצון, **אֶלָּא** למעשה הוא מקיים את הרצון של אביו־אדונו **רַק כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת רְצוֹן הָאָדוֹן**[42].
וְכֵיוָן שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּקַבָּלַת עוֹל מתוך ביטול לרצון העליון וכוונה למלא ולקיים את הרצון העליון **מִתְקַשְּׁרִים** ומתחברים בני ישראל **עִם הָעַצְמוּת, לָכֵן נֶאֱמַר עַם זוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, הַיְינוּ, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ** של היהודי העובד את ה׳ **הוּא הֶיוֹתוֹ כְּלִי קִיבּוּל (נְקֵבָה)** שמקבלת השפעה מהזכר המשפיע), **וְעוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ בְּקַבָּלַת עוֹל, וְעַל יְדֵי זֶה** העבודה בקבלת עול **נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת זֶה, שֶׁמּוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת עִם הָעַצְמוּת** כמבואר לעיל באריכות.
ו) וְזֶהוּ התוכן הפנימי של הכתוב **עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, פֵּירוּשׁ, שֶׁכָּל הַהִתְהַוּוּת** (הנרמזת במילה **יָצַרְתִּי** לשון יצירה ובריאה) **הִיא בִּשְׁבִיל עַם זוּ,** שכל התהוות הבריאה היא בשביל בני ישראל **וְעַם זוּ** והמטרה והתכלית של בני ישראל **הוּא בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהִלָּתִי** תהילתו של הקדוש ברוך הוא **יְסַפֵּרוּ, וְהַיְינוּ, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה׳ **הִיא בִּבְחִינַת עַם זוּ, לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁהוּא** עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל, **אֲזַי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ** היינו כללות עבודת ה׳ **בָּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי הַכַּוָּונָה הָעֶלְיוֹנָה,** כפי שממשיך ומבאר.
דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה שהאדם עובד את ה׳ **הִיא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת** ומבוססת על השכל וההבנה, **חֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת מַאן דְּמַחֲוֵי לֵיהּ בְּמָחוֹג קַמֵּיהּ מַלְכָּא כו׳**[43], מסופר בגמרא שרבי יהושע בן חנניה היה עומד בבית הקיסר, ובפני הקיסר, הראה לו אפיקורס אחד שהיה שם, ברמז, על ידי תנועה: העם שאדוניו,

41) ד״ה באתי לגני שנה זו פ״ד (ספר המאמרים תשי״ב ע׳ ריא). 42) ראה ספר השיחות תורת שלום ע׳ 132. וראה תו״ח ויקהל תקפח, ב ואילך [ח״ב שצו, א]. המשך תרס״ו ע׳ שח [תי] ואילך. 43) חגיגה ה, ב. 44) ראה סה״מ תרנ״א ע׳ עה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הקדוש ברוך הוא, החזיר את פניו ממנו. הראה לו גם הוא, רבי יהושע, לאפיקורס, ופשט את ידו ואמר לו: ידו נטויה עלינו. אמר הקיסר לרבי יהושע: מה הראה לך, מה רצה לרמז לך? אמר לו: רצה לרמז לי, העם שהחזיר אדוניו את פניו ממנו, ואני הראיתי לו שידו נטויה עלינו. אמרו לו לאותו אפיקורס, מה הראית אתה לו]? אמר להם: הראיתי לו העם שהחזיר אדוניו את פניו ממנו, ושאלוהו: ומה הראה לך הוא? אמר להם: אינני יודע, לא הבנתי. אמרו: אדם שאיננו יודע מה מראים לו ברמז, יראה תנועות לפני המלך?! הוציאוהו והרגוהו. ומוסבר על כך בחסידות שבפני המלך צריך להיות בתכלית הביטול, ומי שעושה תנועה לפני המלך, מראה עצמו למציאות בפני המלך, ומזה רואים עד כמה עבודת ה' צריכה להיות בביטול **וְהַיְינוּ**[44], **שֶׁגַּם אִם הוּא צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד הַוָיָ' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה בַּתַּעֲנוּגִים,** כמובא לעיל מספר התניא, ועבודתו היא בדרגה נעלית של יראת ה' ואהבת ה' **הֲרֵי** עדיין **צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ כו'** ולכן צריך להיות בתכלית הביטול, ולמרות זאת, **וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת יֵשׁוּת** עם תחושה של יישות עצמית, **יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב, וְאַף שֶׁהַיֵּשׁוּת שֶׁלּוֹ הִיא בְּכָךְ שֶׁאוֹהֵב** ולמרות שהישות העצמית שלו באה לידי ביטוי בכך שיש לו תחושות ורגשות של אהבת ה', ולכאורה הרי זה מצב נעלה ו'ישות' שהיא מעודנת, **מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי** בפועל **הוּא בִּבְחִינַת יֵשׁ. וְאִם כֵּן, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת מַאן דְּמַחֲוֵי לֵיהּ בְּמָחוֹג קַמֵּיהּ מַלְכָּא כו'** שהיא דבר שאינו ראוי כלל, כמבואר לעיל. **וְרַק כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת קַבָּלַת עוֹל** ומתוך ביטול מוחלט של המציאות האישית והיישות העצמית, שלכך רומז הביטוי **עַם זוּ,** לשון נקבה, כמבואר לעיל **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** העבודה בקבלת עול דווקא **מִתְקַשֵּׁר עִם הָעַצְמוּת (בְּחִינַת זֶה), אַזַי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, שֶׁמְּסַפֵּר תְּהִלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי הַכַּוָּונָה הָעֶלְיוֹנָה.** ובעבודתו הרי הוא ממלא ומשלים את הרצון העליון.

ביאור בדרך אפשר

הוּא צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד הַוָיָ' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה בַּתַּעֲנוּגִים, הֲרֵי צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ כו', וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת יֵשׁוּת, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב, וְאַף שֶׁהַיֵּשׁוּת שֶׁלּוֹ הִיא בְּכָךְ שֶׁאוֹהֵב, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת יֵשׁ, וְאִם כֵּן, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת מַאן דְּמַחֲוֵי לֵיהּ בְּמָחוֹג קַמֵּיהּ מַלְכָּא כו'. וְרַק כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת קַבָּלַת עוֹל, עַם זוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְקַשֵּׁר עִם הָעַצְמוּת (בְּחִינַת זֶה), אַזַי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, שֶׁמְּסַפֵּר תְּהִלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כַּוָּונָה הָעֶלְיוֹנָה.

וּמְדַיֵּיק בַּכָּתוּב עַם זוּ, עַם דָּיְיקָא, אַף שֶׁהַתּוֹאַר עַם מוֹרֶה עַל פְּחִיתוּת הַמַּדְרֵיגָה[45], כִּי, עַל יְדֵי עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל (זוּ), הִנֵּה גַּם בִּבְחִינַת עַם נַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם הָעַצְמוּת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂים בִּבְחִינַת זֶה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעַם הֱיוֹת שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה (וְלֹא בְּזֶה), הִנֵּה חִילּוּק זֶה אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁמְּדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיָנִים שֶׁל מַדְרֵיגוֹת, שֶׁעַל יָדָם מַגִּיעִים בִּבְחִינַת אוֹרוֹת וְגִילּוּיִים בִּלְבָד, וּמִצַּד זֶה, הִנֵּה גַּם מַדְרֵיגַת הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר רוּחַ הַוָיָ' דִּבֵּר בָּם וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנָם[46], אָמְנָם עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּקַבָּלַת עוֹל, שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אוֹרוֹת וְגִילּוּיִים, הִנֵּה גַּם בְּחִינַת עַם נַעֲשִׂים

וּמְדַיֵּיק בַּכָּתוּב עַם זוּ, עַם דָּיְיקָא, אַף שֶׁהַתּוֹאַר עַם מוֹרֶה עַל פְּחִיתוּת הַמַּדְרֵיגָה[45], כלשון הגמרא 'גחלים עוממות', היינו שהאש כמעט כבתה בהן ואינה ניכרת בחוץ, בשונה מ'גחלים לוחשות' שהאש בוערת בהן, וכדברי אדמו"ר הזקן ב'שער היחוד והאמונה' בספר התניא "דאין מלך בלא עם, פירוש עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך, כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך", **כִּי, עַל יְדֵי עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל** (הנרמזת במילה **זוּ**), **הִנֵּה גַּם** אפילו **בִּבְחִינַת עַם נַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת** של היהודי העובד את ה' **עִם הָעַצְמוּת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂים** בני ישראל **בִּבְחִינַת זֶה** כמו שהאלוקות עצמה היא בבחינת 'זה', וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעַם הֱיוֹת שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה בלשון 'כה אמר ה'' (**וְלֹא בְּזֶה** ורק משה רבינו נתנבא בלשון 'זה הדבר אשר צוה ה''), ולכאורה לא כל אדם שייך למדריגת 'זה', מכל מקום, **הִנֵּה חִילּוּק זֶה** שבדרך כלל שייכים לבחינת 'כה' ולא לבחינת 'זה' **אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁמְּדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיָנִים שֶׁל מַדְרֵיגוֹת, שֶׁעַל יָדָם** על ידי התעלות לדרגה גבוהה **מַגִּיעִים בִּבְחִינַת אוֹרוֹת** אלוקיים **וְגִילּוּיִים** והארה והתפשטות מהאלוקות במידה מוגבלת **בִּלְבָד, וּמִצַּד זֶה,** השייכות לאלוקות באופן כזה, שבו 'מגיעים' רק לאורות וגילויים **הִנֵּה גַּם** אפילו **מַדְרֵיגַת הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר** היא בודאי מדריגה גבוהה ביותר, כלשון הכתוב בשמואל, **רוּחַ הַוָיָ' דִּבֵּר בָּם וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנָם**[46], הרי גם מדריגת הנביאים **הִיא רַק בִּבְחִינַת כֹּה** ולא בבחינת 'זה'. **אָמְנָם עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּקַבָּלַת עוֹל** מתוך התבטלות לרצון העליון, **שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אוֹרוֹת וְגִילּוּיִים,** כמבואר לעיל באריכות, **הִנֵּה גַּם** אפילו **בְּחִינַת עַם** שאיננה מדריגה גבוהה ובודאי שהיא למטה ממדריגת הנביאים, בכל זאת

ואילך. תרפ"ט ע' ה. וש"נ. 45) ראה תניא שעהיוה"א רפ"ז (פא, ב). סה"מ תר"ס ע' ה. ובכ"מ. 46) ע"פ שמואל־ב כג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשִׂים בִּבְחִינַת זֶה (עַם זוּ), וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁמִּצַּד עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל חֲרִי הָאָדָם הַגָּדוֹל שֶׁבַּגְּדוֹלִים וְהַפְּשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים שהוא במדריגת ׳עם׳ הֵם בְּשָׁוֶה, כי בקבלת עול אין ביטוי למעלות של האדם, אלא להיפך כל ענינה היא הביטול ובזה הפשוט בפשוטים אינו פחות מהגדול שבגדולים כְּשֵׁם שֶׁהָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד קַבָּלַת עוֹל הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁקַּלּוֹת שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת שָׁוִין כי בעבודה שמצד קבלת עול עיקר הענין הוא מילוי הרצון העליון, ובזה אין הבדל בין מצוה הכי קלה ומצוה הכי חמורה, כמבואר לעיל באריכות.

ז) **וְהִנֵּה** אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[47], אָמַר הַקָּבָּ״ה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲמַרְתֶּם לְפָנַי פַּעַם אַחַת זֶה אֵ־לִי, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אַתֶּם אוֹמְרִים אוֹתוֹ דָּבָר שְׁתֵּי פְּעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר[48] וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה גוֹ׳ זֶה הֲרָיְ׳ גוֹ׳. וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם בְּחִינַת זֶה שֶׁנִּתְגַּלְּתָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁאָז רָאַתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם מַה שֶׁלֹּא רָאָה יְחֶזְקֵאל[49] (גָּדוֹל בַּנְּבִיאִים[50]), אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ לִבְחִינַת זֶה שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא, בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּבִתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁאָז יֹאמְרוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים זֶה, הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה גוֹ׳ זֶה הֲרָיְ׳ קִוִּינוּ לוֹ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מהורש״ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[51], בַּעַל הַהִילּוּלָא[52], דְּהִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה הוּא זְעֵיר אַנְפִּין, וְזֶה הֲרָיְ׳ קִוִּינוּ לוֹ הַיְינוּ עַתִּיקָא קַדִּישָׁא. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דִּזְעֵיר אַנְפִּין הוּא עִנְיָן שֶׁל קַטְנוּת וְצִמְצוּם, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הוּא הַגִּילּוּי דִּבְחִינַת זֶה כְּפִי שֶׁהוּא עַכְשָׁיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַיְינוּ, שֶׁהַגִּילּוּי הוּא רַק בְּהַשָּׂגָה וְלֹא בִּרְאִיָּה מוּחָשִׁית. וְלָכֵן גַּם בִּקְרִיעַת יַם סוּף שֶׁאָמְרוּ זֶה אֵ־לִי גוֹ׳, וְרָאַתָה שִׁפְחָה כוּ׳, מִכָּל מָקוֹם, נִבְקַע הַיָּם לִשְׁנֵים עָשָׂר גְּזָרִים כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר הַשְּׁבָטִים[53], הַיְינוּ שֶׁלְּכָל שֵׁבֶט הָיָה

ביאור בדרך אפשר

שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא, בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּבִתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁאָז כשיהיה גילוי האלוקות של בחינת ״זה״ לעתיד לבוא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים זֶה, הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה גוֹ׳ זֶה הֲרָיְ׳ קִוִּינוּ לוֹ, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מהורש״ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[51], בַּעַל הַהִילּוּלָא[52], שנסתלק ביום ב׳ ניסן (בשנת תר״פ) דְּהִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה בחינת ״זה״ הראשונה בכתוב הנזכר הוּא זְעֵיר אַנְפִּין, פנים קטנות, כך נקראות בתורת הסוד המידות העליונות חסד וגבורה וכו׳ (כי ביחס לאור הגדול המאיר בבחינת המוחין, ולמעלה מהמוחין, האור המאיר במידות הוא מועט ומצומצם) וְזֶה הֲרָיְ׳ קִוִּינוּ לוֹ בחינת ״זה״ השניה בכתוב הנזכר הַיְינוּ עַתִּיקָא קַדִּישָׁא מדריגת ׳עתיק יומין׳ (לפי אחד הפירושים, נעתק ונבדל מ׳יום׳ במשמעות של גילוי, היינו מדריגה נעלית מלבוא לידי גילוי) והיא הבחינה הנעלית והפנימית ב׳כתר עליון׳.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דִּזְעֵיר אַנְפִּין הוּא עִנְיָן שֶׁל קַטְנוּת וְצִמְצוּם, מיעוט האור עד שנקרא ׳פנים קטנות׳ וּבְאוֹפֶן כָּזֶה של מיעוט וצמצום הוּא הַגִּילּוּי דִּבְחִינַת זֶה כְּפִי שֶׁהוּא עַכְשָׁיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַיְינוּ, שֶׁהַגִּילּוּי הוּא רַק בְּהַשָּׂגָה וְלֹא בִּרְאִיָּה מוּחָשִׁית כי בזמן הזה, אדם גשמי בעולם הזה הגשמי יכול לקלוט אלוקות רק בהבנה והשגה שכלית אבל לא בראיה מוחשית, כי המציאות הגשמית היא העלם והסתר על האלוקות. וְלָכֵן גַּם בִּקְרִיעַת יַם סוּף שֶׁאָמְרוּ זֶה אֵ־לִי גוֹ׳, וְרָאַתָה שִׁפְחָה כוּ׳, כי אכן היתה התגלות אלוקית נעלית מאד מִכָּל מָקוֹם, נִבְקַע הַיָּם לִשְׁנֵים עָשָׂר גְּזָרִים כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר הַשְּׁבָטִים[53], כפירוש רש״י על הכתוב בתהילים ״לגוזר ים סוף לגזרים״ –

47) שמו״ר ספכ״ג. 48) ישעי׳ כה, ט. 49) מכילתא בשלח טו, ב. 50) דב״ר פ״ז, ח. 51) סה״מ תרנ״ד שם (ע׳ קנד) — מרמ״ז לזח״א (מהנ״ע) קלה, א. 52) דעש״ק ב׳ ניסן. 53) מכילתא בשלח יד, טז. פרקי דר״א פמ״ב. רש״י תהלים קלו, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

"י"ב קרעים לי"ב שבטים", **הַיְינוּ שֶׁלְּכָל שֵׁבֶט הָיָה דֶּרֶךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ** וכל המושג של חלוקה לגזרים שונים ודרכים שונות הוא רק בדבר מצומצם, אבל בדבר שהוא בלי גבול ואין סוף, אין חלוקה לאופנים שונים. **וְהַגַּם דִּכְתִיב**[54] ולמרות שבשירת הים כתוב **אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּוָא"ו הַמְחַבֵּר** בין משה ובני ישראל, ולכאורה משמע שמשה ובני ישראל היו באותה דרגה, **מִכָּל מָקוֹם, הָיוּ חִילּוּקִים בֵּינֵיהֶם. וְהַיְינוּ** וסיבת החילוקים שבקבלת וקליטת האור האלוקי בזמן הזה, עד עת הגאולה, הוא **לְפִי שֶׁעַכְשָׁיו** קודם שבאה הגאולה **הַגִּילּוּי** האלוקי **הוּא** מתקבל ונקלט **רַק בְּהַשָּׂגָה וְלֹא בְּמוּחָשׁ, שֶׁאֵין הַגִּילּוּי** האלוקי בעולם **שַׁיָּיךְ לַחוּשִׁים הַגַּשְׁמִיִּים** כפי שהם באברי הגוף הגשמי, **רְאִיָּה שֶׁבָּעַיִן, שְׁמִיעָה שֶׁבָּאוֹזֶן, רֵיחַ שֶׁבַּחוֹטֶם וְדִיבּוּר שֶׁבַּפֶּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לֶעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה הַגִּילּוּי** של האלוקות **דִּבְחִינַת זֶה (לֹא רַק בְּשֵׁם אֱלֹקִים שֶׁעִנְיָנוֹ צִמְצוּם, אֱלֹקֵינוּ זֶה, אֶלָּא) גַּם בְּשֵׁם הֲוָיָ' (זֶה הֲוָיָ'), שֶׁהוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד**[55], כלשון הכתוב הנזכר בתחילתו **אֱלֹקֵינוּ זֶה, אֶלָּא** הגילוי של בחינת 'זה' יהיה **גַּם בְּשֵׁם הֲוָיָ'** (כלשון הכתוב הנזכר בהמשכו **זֶה הֲוָיָ'), שֶׁהוּא** ענינו של הוי' **הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד**[55], בלי הגבלות של עבר הוה ועתיד וללא צמצומים והגבלות **וּלְמַעְלָה מִזֶּה,** והכוונה גם לדרגה עוד יותר נעלית בשם הוי' לא רק הוי' במשמעות של היה הוה ויהיה כאחד אלא **בְּחִינַת הֲוָיָ' שֶׁאֵין בּוֹ נְקוּדּוֹת דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִנְּקוּדּוֹת**[56], וכמבואר בתורת הסוד ששם הוי' ללא נקודות נעלה משם הוי' עם נקודות (וכמו שמבואר במאמר של אדמו"ר הריי"צ: "... האורות בעצם מהותם השם שם הוי'... דשם הוי' הוא כינוי אל האורות לפי דעצם האור הוא שם הוי' בלי שום נקודה, דנקודת הניקוד הוא ענין הציור בהאור, היינו שמתאר את האור, וכמו ניקוד הקמץ שהוא קמיצת האור והעלמו וניקוד הפתח הוא פתיחת האור והתגלותו, וכן כל ניקוד וניקוד הוא ציור בהאור, והנה עצם האור הוא שם הוי' בלי שום ניקוד, אבל כאשר האור מתרחק ממקורו ומסתעפים ממנו ענפים בכל המדריגות, הנה נעשו הנקודות ניקודים שונים לפי מעלת תואר וציור האור..."), **וְגִילּוּי זֶה** של שם הוי' לעתיד לבוא **יִהְיֶה בְּמוּחָשׁ, שֶׁכָּל אֶחָד** מישראל **יַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ הַגַּשְׁמִית וְיֹאמַר זֶה הֲוָיָ',** פעמיים, פעם אחת **זֶה דַּאֲרִיךְ** בחינת 'אריך אנפין' שבכתר עליון **וְזֶה דְּעַתִּיק** בחינת 'עתיק יומין' שבכתר עליון. **וְכָל זֶה** גילוי האלוקות במדריגת "זה" ובמוחש **יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, שֶׁתִּהְיֶה גְּאוּלַּת מִצְרַיִם בְּגַשְׁמִיּוּת, וּבְמֵילָא תִּהְיֶה גְּאוּלַּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת (כַּיָּדוּעַ** בתורת החסידות **שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הוּא עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת**[57] כי עצם הימצאות הנשמה האלוקית בתוך גוף גשמי היא כמו גלות ומאסר), והגאולה תהיה **בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וִיקוּיַּים הַיְעוּד** האמור בנבואת ישעיה על לעתיד לבוא **רָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר**[58], עם דגש על 'ראו', היינו ראיה מוחשית, של 'מראה באצבעו ואומר זה', כמבואר לעיל.

---

54) בשלח טו, א. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 58. 55) זח"ג רנז, ב (ברע"מ). תניא שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. 56) ראה סה"מ תרח"ץ ע' קיב. ע' קכג. ד"ה שויתי ה' ה'תש"כ (סה"מ תש"כ ע' קס ואילך). 57) ראה תניא רפמ"ז. ובכ"מ. 58) ישעי' מ, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. אור ליום ועש"ק, ב' ניסן, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

[לאחרי התפלה, נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א להש"ץ הרה"ח הר"ש הלוי לעויטין מעות בשביל "משקה" – ע"פ בקשתו, בהזכירו הפתגם ד"כולה משקה" – בתור השתתפות בהתוועדות חסידים לרגל יום ההילולא. ואמר:]

בקשר עם יום ההילולא – יצא לאור קונטרס מיוחד בעניני פנימיות התורה[1], שזהו"ע ה"משקה" (יי"ש) שבתורה, כידוע[2] שנגלה דתורה נמשלה ל"מים", ופנימיות התורה ל"יין" (וכן שמן).

והעיקר – שיהי' כל זה (הלימוד וההתוועדות כו') באופן שימשיכו את כל הענינים בפועל ממש.

ויה"ר – כמובא[3] מכת"י של הצמח־צדק: "שא' רבינו זצ"ל (על ברית מילה כו') בעת שתיית משקה" – "שנזכה לשתות כשיהי' כולה משקה",

שענין זה יהי' בגאולה העתידה, ששייכת במיוחד לחודש ניסן[4] – "חודש של גאולה"[5].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר גם ע"ד לימוד פרקי המשניות של אותיות השם דבעל ההילולא, שכל אחד ילמוד בעצמו, או שיחלקו הפרקים בין הקהל[6]].

---

1) קונטרס ב' ניסן (קא) – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ג ע' כט ואילך. ולאח"ז בסה"מ תרצ"ב ע' שה ואילך.

2) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ס"ע ריג ואילך. וש"נ.

3) בהמשך וככה תרל"ז רפמ"ו (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תצא). וראה סה"ש תש"ד ע' 129.

4) הרה"ג וכו' הרא"א הכהן יאָלעס העיר ע"ד מעלת לילה זה, שלהיותו מוצאי ר"ח שייך עדיין לר"ח. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך) שבנוגע למעלתו של לילה זה – אין זקוקים ל"לומדות"...

5) שמו"ר פט"ו, יא.

6) יש לציין שבסיום תפלת ערבית אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בלחש) פרקי המשניות שנדפסו בסוף הסידור (המו"ל).

"סנהדרין ההורגת אחד בשבוע "(פעם אחת בשבע שנים).. אפילו "אחד לשבעים שנה" . . "נקראת חובלנית", כלומר: אף-על-פי שעשו זאת על-פי דיני התורה, מכל-מקום עצם העובדה שלא הצליחו למצוא לו זכות, הרי זה מורה על התגברות הטבע דהיפך החסד כו', ולכן "נקראת חובלנית"

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת יום ה', ראש חודש ניסן, ה'תשכ"ט.

– להתלמידים השלוחים שיחיו הנוסעים לאוסטרליא*, בחדרו הק' –

הנכם נוסעים לשם בהמשך לשלוחים הראשונים, ובמילא כבר עבר הענין דכל התחלות קשות[1], כך, שיהי' לכם קל יותר[2]. אבל בגלל זה מוטל עליכם הענין – להוסיף כהנה וכהנה[3], על מה שהם פעלו שם, הן בכמות והן (והעיקר) באיכות.

ועל זה ישנה ההבטחה[4] אדם מקדש עצמו מעט למטה (שהרי ככל שיגדל הקידוש, הרי זה מעט ולמטה בערך קידוש שלמעלה), אזי מקדשים אותו הרבה מלמעלה – בנוגע לעניניכם הפרטיים, ובנוגע לענינים הכלליים, ולהפיץ שם את המעיינות, בתוככי הפצת היהדות, ועד שיגיעו חוצה, ולקרב עי"ז ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

שתהי' נסיעתכם כשורה ובהצלחה, ותפעלו שם בהצלחה רבה ומופלגה, ונשמע מכם בשורות טובות במשך הזמן שתהיו שם, ותעמידו שם "צבאות הוי'"[5].

(הראה בידו הק' על המצות, ואמר:) כל אחד מכם יקח "מיכלא[6] דאסוותא ומיכלא דמהימנותא"[7] – מצה שמורה שלימה[8] ושתי פרוסות[9] (וכ"א לקח את המצות).

וכמו"כ צ"ל אחיזה גם בזהב וכסף. ויהי' זה עבור הוצאות קטנות. הנכם יכולים להחליף על שטרות אחרים. מיד בבואכם לשם תתנו דולר אחד לצדקה, ודולר נוסף – עבור מעות חטים[10] (ונתן לכ"א ל"ו[11] דולר).

סעו בשמחה ובטוב לבב, ונשמע מכם בשורות טובות.

---

*) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש חי"ד ע' 330. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) מכילתא הובא בפרש"י יתרו יט, ה.

2) ברש"י שם: "יערב לכם מכאן ואילך". ועד"ז בזח"א קעד, א.

3) ראה סנהדרין כא, א.

4) יומא ספ"ג.

5) עיין המשך באתי לגני השי"ת פ"י (סה"מ תש"י ע' 125).

"היום יום" יב ניסן.

6) זח"ב קפג, ב.

7) עיין "היום יום" טו ניסן – אבל כאן ה"ה לפני חהמ"צ.

8) ברכה שייכת לשלימה (ברכות לט, ב).

9) עיין (בכ"מ) ביאורי ב' הפרוסות חלק הקטן וחלק הגדול.

10) עיין שו"ע אדה"ז הל' פסח סתכ"ט ס"ו.

11) י"ל לחם וכסף וכו' – מוחין ומדות (ופ"ו), תומ"צ (שכללות המצות צדקה), תורת ישכר וזבולון וצדקת לחם וממון (תענית כג, ב). ואכ"מ.

עצם ההתעסקות עם ענין בלתי-רצוי, אפילו כדי לשלול ולבטל זאת – יש בה משום חיסרון כו'

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת ש"פ ויקרא, ג' ניסן ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. יום השבת שייך במיוחד לערב שבת, כי "ערב שבת" פירושו – כשמו – "ערב" והכנה ליום השבת. וכמרז"ל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

ואע"פ שבענין זה (טירחא בערב שבת בתור הכנה ליום השבת) נכללים כל ימי השבוע ב"ערב שבת" – הרי רואים בפועל ב"מנהג ישראל" ("תורה הוא") שעיקר ההכנה לשבת היא בערב שבת כפשוטו – ביום הששי (וכן הוא בהלכה).

ומזה מובנת השייכות המיוחדת שבין יום הששי ליום השבת – מאחר שהטירחא דערב שבת מביאה ופועלת את האכילה דשבת, היינו, שהאכילה דשבת היא באותו ענין שבו היתה הטירחא בערב שבת.

ובנוגע לענינו: יום הששי דשבוע זה – היתה קביעותו ביום ב' ניסן. ומאחר שיום השבת קשור במיוחד עם יום הששי, מובן, שהענינים דב' ניסן (דלקמן) שייכים גם ליום השבת.

ב. בנוגע לב' ניסן – ישנם ב' ענינים (ענין א' – ידוע ומפורסם לכל, וענין הב' – שמסיבות שונות אין שימת לב לענין זה בנוגע לפועל):

ב' ניסן הוא: (א) יום ההילולא דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, (ב) יום התחלת הנשיאות דבנו יחידו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ובלשון הכתוב: "וזרח השמש ובא השמש", היינו, כאשר "בא השמש" – הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, הנה תיכף ומיד נפעל הענין ד"זרח השמש" – התחלת הנשיאות דממלא מקומו, בנו יחידו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ובפרט כאשר מדובר אודות בנו יחידו של בעל ההילולא – מתחילה נשיאותו תיכף ומיד, ללא כל פעולה מיוחדת. וכמבואר בגמרא [במסכת הוריות (יא, ב), שענינה – הוראה על כל הדורות] ש"אין מושחין מלך בן מלך" אלא כאשר ישנה מחלוקת בדבר כו', משא"כ כאשר מדובר אודות בנו יחידו. וכמובא גם בפוסקים (רמב"ם הל' מלכים ספ"א) בנוגע להלכה.

ובפרט ע"פ הידוע גודל הקירוב והחיבה שרחש כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לבנו יחידו, בחיים חייתו בעלמא דין.

ג. והנה, אע"פ שמצד סדר הזמנים ישנו לכל לראש הענין ד"בא השמש", ורק לאח"ז שייך הענין ד"זרח השמש", וכמרז"ל "אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא" – אעפ"כ, ביחס אלינו נוגע ושייך יותר הענין ד"זרח השמש", זריחת שמשו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

דהנה, ענינו של נשיא הדור שייך לכל בנ"י הנמצאים בדורו, היינו, שהוא הנשיא דכל בנ"י שבדורו – "מנער ועד זקן טף ונשים". ויתירה מזו: נשיא הדור הוא הנשיא על העולם כולו (כל עניני העולם שבדורו), כי כל העולם כולו נברא "בשביל ישראל שנקראו ראשית", והוא הנשיא דכל בנ"י.

ומזה מובן, שכאשר מדברים אודות דורנו – נוגע ושייך בעיקר זריחת השמש דב' ניסן, היינו, התחלת הנשיאות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כי מאחר ש"בתר רישא גופא אזיל", מובן, שעניניו של נשיא הדור נוגעים ושייכים ביותר לדור זה בנוגע למעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר".

ד. אבל לאידך – כאשר מתבוננים במנהגי החסידים בנוגע לפועל, רואים שהענין ד"בא השמש" מתבטא בענינים של מעשה בפועל, כידוע מנהג החסידים במשך כמה שנים (יותר משני חזקה) ללמוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות ולהוסיף בנתינת הצדקה כו'; ואילו בנוגע לענין ד"זרח השמש" – לא מצינו מנהגים מיוחדים בנוגע לפועל.

וטעם הדבר – כי בענין זה גופא "בתר רישא גופא אזיל":

בנוגע ל"בא השמש" – ישנו הענין דשבעה ושלושים וכו', ואילו בנוגע ל"זרח השמש" – הרי הענין דאמירת "מזל טוב" (באופן גלוי, הנשמע לרבים – כמנהג פולין) אינו מנהג חב"ד (לא נשמע מעולם מנהג כזה אצל חסידי חב"ד). וזאת – אע"פ שבהכרח לומר שישנו ענין זה, שהרי מפורש בפסוק "ובא השמש וזרח השמש", ויתירה מזו: הענין ד"זרח השמש" מתחיל עוד קודם ש"בא השמש", ובלשון חז"ל: עד שלא שקעה שמשו של זה זרחה שמשו של זה [וכמובן שזהו באופן ד"אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא"], וטעם הדבר – כי העולם לא יכול להיות ללא "שמש", אבל אעפ"כ, אין נוהגים בחב"ד לומר "מזל טוב" – באופן גלוי, הנשמע לרבים.

והנה, משנ"ת שבנוגע ל"בא השמש" ישנו הענין דשבעה ושלושים כו' – הרי זה רק בשנה הראשונה. ובנדו"ד – הרי גם בשנה הראשונה הופסקה האבילות דשלושים ע"י חג הפסח ("ראשון לרגלים"), היינו, שגם אז הי' ענין זה רק במשך כשבועיים ימים. אבל בשנים שלאח"ז – הרי הענין ד"בא השמש" שייך רק באותו יום עצמו (ב' ניסן), וביום זה גופא – הרי מקצת היום ככולו (שזוהי ההלכה בנוגע לענינים אלו), ואילו עיקר ההדגשה ביום זה (מלבד מקצת היום) היא – בנוגע לענין ד"זרח השמש".

ועפ"ז מובן שכאשר "הימים האלה (ב' ניסן) נזכרים ונעשים" מידי שנה בשנה – מודגש בעיקר הענין ד"זרח השמש" (מאחר ששוב לא שייך הענין דשבעה ושלושים כו'). ובפרט ע"פ האמור לעיל שבנוגע לדורנו נוגע ושייך במיוחד הענין ד"זרח השמש" – התחלת הנשיאות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

אבל אעפ"כ, צריכים להתחיל עם הענין ד"בא השמש" (לימוד הוראה בנוגע לפועל מעניניו של בעל ההילולא) – כי כן הוא רצונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ("וזרח השמש"), כמובן ממכתביו ושיחותיו, ואפילו – ממאמריו.

ה. והנה, ההוראה הקשורה עם ענינו של בעל ההילולא ("ובא השמש") – צריכה להיות מובנת לכל, "מנער ועד זקן טף ונשים".

ולכן, לא נתעכב על הוראה הקשורה עם לימוד תורתו של בעל ההילולא, מאחר שענין זה אינו שייך לכאו"א מישראל באופן שוה,

[ובפרט כאשר מדובר אודות לימוד תורתו בפנימיות התורה, באופן דהבנה והשגה כו' – שענין זה שייך רק לאחרי שמגיעים לכלל הבנה והשגה בנגלה דתורה, שאז יכול להיות הענין ד"דע את אלקי אביך", וכתוצאה מזה – "ועבדהו בלב שלם"],

ועד"ז מובן שהלימוד מכללות הנהגתו של בעל ההילולא אינו שייך לכאו"א מישראל בשוה,

ולכן, נתעכב עתה על הוראה כללית השייכת לכאו"א מישראל באופן שוה – שהוראה זו מתבטאת בשמו של בעל ההילולא – שזהו ענין הנראה בגלוי לכאו"א מישראל.

ו. ובהקדים:

ידועה תורת הבעש"ט שכל דבר שיהודי רואה או שומע – צריך לשמש לו הוראה בעבודתו לקונו.

וענין זה מפורש בהלכה (אלא שלא שמים לב לדבר) – "בכל דרכיך דעהו": כאשר יהודי רואה או שומע דבר מסויים, הרי זה בכלל "דרכיך", ועל זה אומרים "בכל דרכיך דעהו", היינו, שעי"ז נוסף ענין בידיעת הקב"ה. זאת אומרת: לא זו בלבד שענין זה הוא "לשם שמים", אלא שבזה גופא הרי הוא מקיים את הציווי ד"דעהו" – ידיעת הקב"ה.

והדיוק בזה הוא – "בכל דרכיך דעהו", באופן של ידיעה דוקא, היינו, לא באופן של אמונה פשוטה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

[כי ענין זה קיים גם קודם הענין ד"בכל דרכיך דעהו", ואין צורך בעבודה זו כדי לבוא לאמונה פשוטה], אלא באופן של ידיעה – הבנה והשגה.

ומאחר שמדובר אודות הידיעה באלקות שבא ע"י "דרכיך", ולא ע"י לימוד פנימיות התורה, מובן, שהכוונה ב"דעהו" היא ל"עצמותו ומהותו", ולא לענין של גילויים כו'.

וע"ד המבואר בתו"א (יד, ב) ש"המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוקה מצוי", וכמובן בפשטות שכאשר כאו"א מישראל (כולל עמי הארץ ונשים כו') מתפלל להקב"ה הרי כוונתו היא ל"עצמותו ומהותו", "אליו ולא למדותיו", זאת אומרת, שכאשר מדובר אודות אנשים פשוטים שאין להם ידיעה בענינים של גילויים וכו' (בדוגמת הענין ד"דרכיך" ביחס ללימוד פנימיות התורה), הרי בודאי שכוונתם ל"עצמותו ומהותו".

ועפ"ז מובן שכאשר יהודי שומע אודות שמו של בעל ההילולא, או כאשר רואה את חתימת שמו של בעל ההילולא – הרי זו הוראה בעבודתו לקונו (ולא רק כאשר מדובר אודות לימוד תורתו של בעל ההילולא, או לימוד מכללות הנהגתו כו') – כי עבודתו צריכה להיות באופן ד"בכל דרכיך דעהו".

ויתירה מזו:

כאשר מדובר אודות לימוד תורתו של בעל ההילולא – ישנם בזה חילוקי דרגות בהתאם להבנה והשגה בפנימיות התורה כו', משא"כ כאשר מדובר אודות שמו של בעל ההילולא – הרי בענין זה אין חילוקים כלל. ומזה מובן, שההוראה משמו של בעל ההילולא קשורה עם עצם מציאותו, ולכן, הוראה זו היא בשוה אצל כאו"א, ללא כל חילוקים (שלא כבלימוד תורתו), מאחר שזהו ענין הקשור עם עצם מציאותו.

ומובן בפשטות ששם האדם קשור עם עצם מציאותו (ללא חילוק ביחס לדרגתו בלימוד התורה וכיו"ב) – שהרי שמו הוא בשוה במשך כל ימי חייו (גם בקטנותו).

וכללות ענין השם שייך כבר תיכף ומיד כאשר יוצא לאויר העולם – כמבואר בכ"מ שחיבור הנשמה עם הגוף נפעל ע"י אותיות השם, ולכן, בהכרח לומר שבצאתו לאויר העולם ישנו כבר כללות ענין השם. ורק הכרזת השם בגלוי היא בשעת המילה, שאז הוא "תחלת כניסה נפש זו הקדושה" [ושלימותה – "גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים", כאשר נעשה בר־מצוה, כמבואר בשו"ע אדה"ז (מהדו"ב – או"ח סוס"ד)].

זאת אומרת: כשם שבנוגע לידיעת הקב"ה הרי הענין ד"בכל דרכיך דעהו" קאי על עצמותו ית', כמו כן מובן, שההוראה משמו של בעל ההילולא (שהיא בהתאם להוראה ד"בכל דרכיך דעהו") – קשורה עם עצם מציאותו של בעל ההילולא.

דהנה, בנ"י נקראים בשם "אדם", ע"ש "אדמה לעליון". ובפרט כאשר מדובר אודות צדיקים ונשיאי ישראל, ובענינו – בעל ההילולא, שהי' "מורם מעם" וכו' – הרי אצלם מודגש ביותר כללות הענין ד"אדמה לעליון".

ולכן, כשם שהענין ד"בכל דרכיך דעהו" (אצל הקב"ה) קשור עם עצמותו ומהותו, כמו כן מובן, שההוראה משמו של בעל ההילולא ("אדמה לעליון") קשורה עם עצם מציאותו (כפי שזה מתבטא בשמו).

ז. והביאור בזה:

לבעל ההילולא היו ג' שמות: "שלום", "דוב", "בער". ואעפ"כ, כאשר מסתכלים בחתימת יד קדשו (בצילומים של מכתביו) רואים שהחתימה היא באופן שב' השמות האחרונים מחוברים לשם אחד – "דובער".

והנה, לכל לראש ישנו בזה ענין הנוגע להלכה בפועל [כי כאשר מדברים עם "בן ישיבה", ועאכו"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"ראש ישיבה", ועאכו"כ "רב" – הרי לכל לראש שואל הוא: למאי נפק"מ בנוגע להלכה בפועל] – ולפלא שאף אחד לא שם לב לענין זה, למרות שזהו ענין פשוט:

בנוגע לכתיבת שטרות ע"פ תורה – ישנו כלל שכאשר ישנם ב' שמות לאדם אחד, שם אחד הוא בלשון הקודש, והשם השני בלשון חול (לע"ז), כותבים לכל לראש את השם בלשון הקודש, ולאח"ז מוסיפים "המכונה" או "דמתקרי" – בשם לע"ז (חול).

ועפ"ז מובן שאופן החתימה של בעל ההילולא נוגע לענין של הלכה בפועל – כי אופן כתיבת השם בשטרות צריך להיות באותו אופן שבעל השם חותם את שמו (כידוע פרטי השקו"ט בענין זה בנוגע להלכה בפועל).

וכאמור לעיל – חתימת שמו של בעל ההילולא היא באופן שב' השמות האחרונים ("דוב" ו"בער"), שאחד מהם הוא בלשון הקודש ("דוב") ואחד מהם הוא בלשון של חול ("בער"), כתובים ביחד: "דובער", ללא כל הפסק ביניהם [היינו, לא זו בלבד שביניהם לא מופיעה התיבה "המכונה" או "דמתקרי"), אלא אין ביניהם אפילו הפסק דהיקף גויל], מאחר שהאות ב' כתובה פעם אחת בלבד, ומשמשת הן בתור סיום השם בלה"ק ("דוב"), והן בתור התחלת השם בלע"ז ("בער").

ח. ההוראה מזה בעבודת ה':

כללות החילוק בין השם בלשון הקודש ("דוב") לשם בלע"ז ("בער") הוא – בדוגמת החילוק שבין קודש לחול.

ובעבודת האדם – הרי זה בדוגמת החילוק שבין מחשבה ודיבור למעשה, היינו, שענין המעשה ביחס לדיבור ומחשבה הוא ע"ד ענין של חול ביחס לקודש.

דהנה, מבואר בכתבי האריז"ל החילוק שבין ד' עולמות אבי"ע – שעולם האצילות כולו טוב, עולם הבריאה רובו טוב ומיעוטו רע, עולם היצירה מחצה על מחצה, ועולם העשי' רובו ככולו רע. וכמובא בתניא (פ"ו) ש"כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו". ומזה מובן, שענין המעשה (בדוגמת כללות עולם העשי') הוא ענין של חול ביחס לענינים שלמעלה ממנו.

וזהו גם מה שמבואר בחסידות שהלשון "מעשה" מורה על ענין של כפי', מלשון "מעשין על הצדקה" – כי מאחר שענין המעשה קשור עם עולם העשי', שרובו רע, הרי בהכרח שיהי' כללות ענין הכפי' (עבודה באופן דאתכפיא), ולולי זאת יכולים להיות ענינים בלתי־רצויים.

ואעפ"כ, הרי "המעשה הוא העיקר" – כי עיקר העבודה מתבטאת בזה שלוקחים עניני חול, דברי הרשות, ועושים מהם ענינים של קדושה. וזהו ענין החיבור דב' השמות דלשון הקודש ולע"ז ביחד ("דובער") – שלוקחים ענינים של חול ועושים מהם עניני קדושה.

ויתירה מזו: לא זו בלבד שלוקחים עניני חול (דברי הרשות) ועושים מהם עניני קדושה, אלא תכלית השלימות היא – להפוך גם את הענינים דלעו"ז, שזהו כללות ענין עבודת התשובה – "זדונות נעשו לו כזכיות", ועד ל"זכיות" ממש (ללא כ"ף הדמיון).

ועי"ז נפעל כללות הענין דיתרון האור מן החושך ויתרון החכמה מן הסכלות – כי כדי להפוך את החושך זקוקים לגילוי אור נעלה יותר ("יתרון האור").

ט. והביאור בזה:

מבואר בגמרא (קידושין עב, א) שתכונותיו של ה"דוב" הם – שהוא מסורבל בבשר, ואין לו מנוחה.

ועניינו בעבודת האדם:

"מסורבל בבשר" – מורה על עבודה והתעסקות עם בירור והעלאת עניני הגוף וכללות העולם. דהנה, הנשמה מצד עצמה אינה שייכת לענין של "בשר", וכפי שאמר משה רבינו "מאין לי בשר", ועד"ז מובן בנוגע לבחי' משה רבינו שבכאו"א מישראל, ובכללות – נשמתו של כאו"א מישראל, שמצד הנשמה אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו שייכות כלל לענינים של בשר. ואעפ"כ ירדה הנשמה למטה ונתלבשה בגוף כו' – כדי לברר את הגוף וחלקו בעולם, כי תכלית הכוונה היא – לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ע"י בירור והעלאת התחתונים.

ומאחר שה"דוב" הוא "מסורבל בבשר", ריבוי בשר, מובן, שניתנו לו כחות נעלים ביותר – שהרי "איני מבקש לפי כחי, אלא לפי כחן", היינו, כאשר הקב"ה תובע עבודה קשה ביותר (מאחר ש"מסורבל בבשר"), הרי בודאי שנותן את הכחות הדרושים לעבודה זו, שיוכל לברר ולהעלות את עניני העולם לקדושה.

ועבודה זו נעשית באופן ש"אין לו מנוחה":

כאשר מתבוננים בהתנהגותו של "דוב" הנמצא ב"גן חיות" – רואים במוחש שאין לו מנוחה: אפילו כאשר הוא סגור בתוך כלוב, ואינו יכול להתהלך בחפשיות, הרי הוא מתנועע ומתהלך אנה ואנה בתוך הכלוב, ואינו מוצא מנוחה. וכמובן, שגם בהיותו חפשי אין לו מנוחה, אלא עיקר החידוש הוא – שגם בהיותו סגור בתוך כלוב, ללא אפשרות של יציאה לחפשי, הנה גם אז הנהגתו היא באופן שאין לו מנוחה.

והנה, כל עניני עוה"ז "נשתלשלו מהן" – מרוחניות הענינים, ומזה מובן שישנו ענין זה גם בעבודה הרוחנית – שזהו כללות הענין דעבודת הנשמות, שעליהם נאמר "צדיקים אין להם מנוחה כו'".

דהנה, המלאכים נקראים בשם "עומדים", משא"כ הנשמות שהם בבחי' "מהלכים" – היינו, שעבודתם של נש"י היא באופן שאינם יכולים להשאר במעמד ומצב הקודם, "אין להם מנוחה", אלא הם נמצאים תמיד בתנועה של הליכה מדרגא לדרגא.

ואפילו כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שאינו יכול להתעלות לדרגא נעלית יותר (ברגע זה עכ"פ) – הרי זה גופא פועל אצלו מצב של היפך המנוחה, בעמדו בתנועה של תשוקה וצמאון להתעלות לדרגא נעלית יותר. וכידוע שהצמאון עצמו הוא ענין של עבודה – בדוגמת כללות העבודה דאהבת ה' (הבאה מחמת גודל התשוקה והצמאון כו').

ואע"פ שכללות הענין דאהבת ה' היא ענין של "גדפין" ביחס לכללות העבודה – הרי אהבת ה' נכללת במנין רמ"ח מ"ע, ויתירה מזו: אהבת ה' היא השורש דכל רמ"ח מ"ע, כמבואר בתניא (פ"ד), וכן הוא ע"פ נגלה דתורה.

ועפ"ז מובן שהשם "דוב" מורה על כללות העבודה באופן ד"מסורבל בבשר" (בירור עניני העולם כו'), ובאופן ד"אין להם מנוחה".

והנה, השם "דוב" הוא בלשון הקודש. ונוסף לזה – ישנו השם "בער", בלשון של חול (בלע"ז), ובאופן שב' השמות נעשים לשם אחד – "דובער", וההוראה מזה – שצריכים לחבר את עניני החול עם הקודש, עי"ז שמעלים את החול לקדושה.

זאת אומרת: לא זו בלבד שהעבודה היא באופן דהתעסקות עם ענינים של חול, היינו, שהנה"א מתעסקת עם הגוף ונה"ב וחלקו בעולם, אלא העבודה היא באופן שמחברים את עניני החול עם עניני קדושה, עי"ז שהופכים את עניני החול לעניני קדושה.

י. אבל עדיין צריך להבין: כיצד יתכן באמת להפוך חול לקודש, הרי ישנה הבדלה בין קודש לחול – "המבדיל בין קודש לחול"?!

והביאור בזה מתבטא בהקדמת השם "שלום" קודם השם "דובער" (המורה על הפיכת החול לקודש):

"שלום" מורה על כללות הענין דחיבור הפכים. וזהו ענין התורה – "התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", היינו, שהתורה פועלת "שלום" אפילו "בעולם", במעמד ומצב דהעלם והסתר (עולם מלשון העלם) – בירור והפיכת ענינן העולם (חול) לקדושה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומה שהתורה בכחה לפעול שלום בעולם (חיבור חול וקודש) – הרי זה לפי שבתורה עצמה אין חילוקים בין קודש לחול:

כאשר מדובר אודות קדושת ושלימות הס"ת – הרי בזה שוים כל אותיות ופסוקי התורה, היינו, שאין חילוק בין "אנכי ה' אלקיך" ובין "ואחות לוטן תמנע" (למרות שבנוגע לתוכן הענין ישנו חילוק בין ב' פסוקים אלו).

ובדוגמת מעמד ומצב העולם לעתיד לבוא, לאחרי קיום היעוד "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" – כמ"ש "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו כולם שכם אחד".

אבל אעפ"כ, מובן שגם לעת"ל יהי' חילוק בין חול לקדושה – שהרי גם לאחרי קיום היעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", יהיו אוה"ע במעמד ומצב ד"זרים" (כמ"ש "ועמדו זרים ורעו צאנכם"), זאת אומרת, שגם לעת"ל תהי' כללות העבודה דחיבור חול וקודש.

וע"ד המבואר בכ"מ שלעתיד לבוא תהי' כללות העבודה באופן של עליות בקדושה גופא. והרי מובן שלגבי דרגא נעלית יותר בקדושה, נחשבת הדרגא שלפנ"ז בדוגמת ענין של חול.

דוגמא לדבר: "עשר קדושות הן כו'" – שכל אחת מהן נחשבת לחול בערך לקדושה הנעלית ממנה. ועד"ז בנוגע לחילוקים שבין כהנים לוים וישראלים, שישראל נחשב לזר ביחס ללוי, ולוי נחשב לזר ביחס לכהן. ועד"ז ישנם חילוקים בשמותיו של הקב"ה: שם הוי', כללות ז' השמות שאינם נמחקים, ועניני קדושה סתם. וכיו"ב.

ומכל זה מובן שגם לעת"ל תהי' כללות העבודה דחיבור קודש וחול.

יא. וכאמור לעיל – "התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", וכמרז"ל "כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה". זאת אומרת: לא זו בלבד שהתורה פועלת שלום למעלה, אלא התורה פועלת שלום גם למטה – "בעולם", מלשון העלם והסתר, היינו, הפיכת החול לקודש.

והדיוק בזה הוא "בפמליא של מטה": תיבת "פמליא" היא בלע"ז, ופירושה – מלשון חבורה ומשפחה ["פמליא" מלשון "פאמיליע" – באידיש, ועד"ז בשפת מדינה ההיא, וכן בשפת מדינה זו, וכיו"ב], היינו, כל הענינים שיש להם שייכות וקשר עם "מטה", ענינים זרים שהם מחוץ לחבורה דילי', מחוץ לגבול הקדושה.

ומצד גודל העילוי שבענין התורה – נפעל "שלום" אפילו "בפמליא של מטה", היינו, שלוקחים את הענינים דלעו"ז ומהפכים אותם לקדושה.

וכידוע פי' הבעש"ט עה"פ "סור מרע ועשה טוב", שלא זו בלבד שישנם ב' אופני עבודה, (א) "סור מרע" (באופן של דחי'), (ב) "ועשה טוב", אלא העבודה ד"עשה טוב" באה בהמשך ובאותו ענין ד"סור מרע" – "עשה טוב" מהפיכת הרע.

ועפ"ז מובן בנוגע לענינו (ההוראה משמו של בעל ההילולא) – שהנתינת כח לכללות העבודה דחיבור חול וקודש, כפי שזה מתבטא בחיבור ב' השמות "דוב" ו"בער", לשון הקודש ולשון חול, לשם אחד ("דובער") – הרי"ז ע"י הקדמת כללות ענין ה"שלום", שמו הראשון של בעל ההילולא.

יב. וזוהי ההוראה הנלמדת מאופן חתימת שמו של בעל ההילולא:

מאחר שבעל ההילולא הי' חותם את שמו באופן שב' השמות "דוב" ו"בער" (לשון הקודש ולשון של חול) נעשים לשם אחד – "דובער", הרי בזה פתח הוא דרך חדשה בכללות ענין העבודה, שלא זו בלבד שצריכים להתעסק עם עניני חול, אלא צריכים לחבר את החול עם הקודש, עי"ז שמעלים את החול לקודש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וענין זה מודגש ביותר אצל בעל ההילולא:

דובר כמ"פ שגם לאדמו"ר הזקן היו ב' שמות: "שניאור" – בלשון הקודש, ו"זלמן" – בלע"ז. אבל אעפ"כ, בנוגע לאופן חתימת השם ע"י אדמו"ר הזקן, מצינו שלפעמים חותם בשם "שניאור" בלבד, ולפעמים חותם בשם "זלמן" בלבד, וגם כאשר חותם "שניאור זלמן" – הרי ישנו הפסק בין השם דלשון הקודש לשם דלע"ז.

ובנוגע לאדמו"ר האמצעי – הנה אע"פ שמצינו בכמה אגרות שאדמו"ר האמצעי הי חותם בשם "דובער" (חיבור ב' השמות "דוב" ו"בער" ביחד), הרי אין זה בכל המקומות, כי ישנם מקומות (בהקדמה לכמה ספרים שנדפסו בחייו – תניא, ועוד) שבהם מופיע שמו – "דוב בער". ועד"ז בנוגע לשמו של המגיד – שלפעמים מצינו "דובער", ולפעמים – "דוב בער".

משא"כ בנוגע לבעל ההילולא – שבכל המקומות הי' חותם את שמו באופן שב' השמות הם ביחד – "דובער", כי אצלו הי' מודגש ביותר כללות הענין דחיבור והפיכת החול לקודש.

ונוסף לזה: עניניו של אדמו"ר האמצעי אינם שייכים כל כך לדורנו זה, משא"כ בנוגע לבעל ההילולא – שבנו יחידו הי' נשיא דורנו. ובפרט בעמדנו ביום ההילולא שלו (ב' ניסן) – הרי בודאי שבעיקר נוגעים עניניו של בעל ההילולא.

יג. ההוראה מכל האמור בנוגע למעשה בפועל – וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (שהתחלת נשיאותו "וזרח השמש" בב' ניסן) שהבחינה לדעת אם לימוד החסידות הי' כדבעי – הרי זה ה"בכן" בנוגע למעשה בפועל:

כאשר יהודי בא וטוען שעבודתו היא כדבעי, מאחר שהוא עמל ומתייגע ביותר, ועד שאינו מספיק לאכול ולישון כדי צרכו ("ער דערעסט ניט און דערשלאפט ניט וכו'") בנוגע לכללות עניני התורה ומצוותי' – שואלים אותו: האם עבודתך היתה באופן דהפיכת עניני החול לעניני קדושה?!

וכל זמן שעדיין לא פעל ענין זה בעבודתו – אין עבודתו בשלימות הראוי'. ומאחר שתובעים זאת מכאו"א, הרי בודאי שניתנו לו הכחות הדרושים לעבודה זו (כאמור לעיל).

והוראה זו נלמדת מאופן החתימה דבעל ההילולא:

חתימת כל הענינים (ללא חילוק בתוכן הענינים הכתובים קודם החתימה), היינו, סיום כללות העבודה – צריכה להיות באופן דחיבור חול וקודש, עי"ז שלוקחים את עניני החול ומעלים אותם לקדושה, עד שהחול והקודש הם ביחד – כמודגש באופן חתימת שמו של בעל ההילולא, שהשמות דלשון הקודש ולשון חול הם ביחד "דובער".

וחתימה זו של בעל ההילולא נשלחה לכל המקומות (כי החתימה היא על "אגרת" וכיו"ב, ששולחים אותה לכל המקומות), ובפרט לאחרי פירסום הדברים באופן של דפוס ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – כדי להדגיש ולפרסם שהוראה זו שייכת לכאו"א מישראל (שרואה או שומע אודות אופן החתימה דבעל ההילולא).

יד. והנה, האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת מחתימת שמו של בעל ההילולא (חיבור והפיכת חול לקודש) – מודגש גם ביום השבת (שלאחרי יום ההילולא):

כללות ענין השבת הוא – קודש, כמ"ש "ושמרתם את השבת כי קודש היא". ונוסף לזה – ישנו הענין דהוספה מחול על הקודש, ע"י עבודת בנ"י.

זאת אומרת: עבודתם של בנ"י היא – להוסיף מחול על הקודש, היינו, לקחת זמן השייך ליום חול, ולעשות ממנו חלק מיום השבת. ועי"ז פועלים ענין נעלה יותר מאשר כללות ענין השבת מצ"ע ("מקדשא וקיימא").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דהנה, אע"פ שהענין ד"מקדשא וקיימא" הוא למעלה ממדידה והגבלה (מאחר שאינו תלוי בעבודת האדם), ואילו ההוספה מחול על הקודש שע"י עבודת בנ"י היא באופן של מדידה והגבלה (שהרי ישנו זמן קצוב (מדוד ומוגבל) שיכולים להוסיף מחול על הקודש) – אעפ"כ, ישנו עילוי מיוחד בהוספה מחול על הקודש, שע"י עבודת בנ"י (נוסף על המעלה ד"קב שלו"), מצד כללות הענין דהפיכת החול לקדושה, שעי"ז נפעל "יתרון האור מן החושך".

ונוסף לזה:

כללות ענין השבת הוא – שבו נעשים כל הענינים ברורים ומוארים ("קלאר און ליכטיק"), וכמרז"ל שביום השבת לא הי' הענין ד"ויהי ערב", אלא במשך כל יום השבת הי' אך ורק ענין של אור – "ל"ו שעות שימשה אותה האורה".

וענין זה מצינו ביום השבת דוקא – כי בכל ששת ימי המעשה (אפילו ביום הראשון) מודגש הענין ד"ויהי ערב ויהי בוקר" [ובזה גופא צריך להבין: כיצד שייך הענין ד"ערב" ב"יום אחד", כאשר הי' הקב"ה יחיד בעולמו. ואכ"מ], משא"כ ביום השבת, שאז הי' רק ענין של אור – "ל"ו שעות שימשה אותה האורה".

וכפי שזה מתבטא גם בנוגע להלכה בפועל – בנגלה דתורה:

אפילו עם־הארץ אינו משקר בשבת, ולכן, כאשר אומר שעישר פירותיו, מותר לאכול את הפירות, אע"פ שבימי החול הרי זה איסור של דמאי. זאת אומרת, שביום השבת כל הענינים הם ברורים ומוארים לאמיתתם, ולא רק בנוגע למציאותו של העם־הארץ, אלא אפילו כאשר מדובר אודות נכסיו – הפירות שברשותו. ועפ"ז מובן, שביום השבת מודגשת עור יותר כללות ההוראה הנ"ל בנוגע לאופן חתימת שמו של בעל ההילולא (כנ"ל בארוכה) – כשם שכל הענינים נעשים ברורים ומוארים ביום השבת.

טו. בנוגע לפועל:

בעמדנו ביום השבת שלאחרי יום ההילולא, שאז עולים הענינים דיום ההילולא באופן ד"ויכולו", שזהו ענין התענוג כו' – ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד הוראה הנ"ל מאופן חתימת שמו של בעל ההילולא.

וכאמור לעיל – הוראה זו שייכת לכאו"א מישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", ובאופן שוה – "ביום אחד".

ובפרט בנוגע לאלו שזכו לראות את בעל ההילולא, ועאכו"כ אלו שזכו לשמוע את תורתו של בעל ההילולא – שאליהם נוגעת הוראה זו ביתר שאת וביתר עוז.

ומצד כללות הענין ד"ואהבת לרעך כמוך", שזהו "כלל גדול בתורה" – מובן, שהם צריכים לפעול זאת בכל מקום שידם מגעת.

ובפרט ביום השבת, שאז מאירה בגלוי אהבת הקב"ה לבנ"י ואהבת בנ"י להקב"ה – והרי כללות הענין דאהבת הקב"ה קשור עם אהבת ישראל, כידוע ש"ואהבת את ה' אלקיך" הוא ענין אחד עם "ואהבת לרעך כמוך". וכמפורש גם בנגלה דתורה – בפירוש רש"י במסכת שבת (לא, א – ד"ה דעלך): "רעך ורע אביך אל תעזוב, זה הקב"ה", היינו, ש"רעך" קאי גם על הקב"ה, נוסף על הפירוש ד"רעך" כפשוטו.

ומזה מובן, שביום השבת ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות ההתעסקות באהבת ישראל. ולכן, צריכים להשתדל להשפיע על הזולת בנוגע לכל האמור לעיל, וכמובן, לא באופן של רוגזה ח"ו (ועאכו"כ באופן שלמטה מזה כו') – אלא בדרכי נועם ובדרכי שלום, מתוך אהבה וכו'.

טז. והנה, בעמדנו בימי חודש ניסן, שענינו – "ניסי נסים" (ב' נו"ן'ין), ישנה נתינת כח מיוחדת להצלחה בכל הענינים האמורים, היינו, לא זו בלבד שרואה פרי טוב בעמלו, לפי ערך היגיעה, אלא באופן של "ניסי נסים", היינו, באופן של מציאה, שלא לפי ערך היגיעה כלל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועד שזוכים לנס העיקרי – "בניסן עתידין ליגאל" – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בגשמיות כפשוטה, למטה מעשרה טפחים.

ו"הקיצו ורננו שוכני עפר", והם בתוכם – הן "ובא השמש" (בעל ההילולא דב' ניסן) והן "וזרח השמש" (כ"ק מו"ח אדמו"ר), ומשה ואהרן עמהם.

וזוכים לבנין בית המקדש השלישי, הקשור גם עם מדה השלישית – כללות ענין השלום.

ו"שלום" הרי זה גם מלשון שלימות – היינו, שנמצאים במעמד ומצב של שלימות, כי כל בנ"י יוצאים מהגלות, "מנער ועד זקן טף ונשים", "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", וכולם יחד זוכים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יהי' כללות קיום התומ"צ בתכלית השלימות – "כמצות רצונך", ובמהרה בימינו ממש.

* * *

יז. נוסף על האמור לעיל ששבת זו באה בהמשך לערב שבת – ב' ניסן, ישנו ענין מיוחד השייך ליום השבת עצמו – ג' ניסן:

מר"ח ניסן ואילך אומרים בכל יום פרשת הנשיאים – פרשת הנשיא שהקריב קרבנו ביום זה. וביום השלישי בניסן "נשיא לבני זבולון".

ובקביעות שנה זו – חל יום השלישי בניסן (שבו הקריב ה"נשיא לבני זבולון") – ביום השבת.

יח. והנה, הקשר ד"זבולון" (הנשיא שהקריב בג' ניסן) ליום השבת (כמודגש בקביעות שנה זו) דורש ביאור – דלכאורה, הרי זה דבר תמוה ביותר:

כללות ענינו של זבולון הוא – כמ"ש "זבולון בצאתך", היינו, שעבודת זבולון מתבטאת בזה שיוצא ממקומו לעסוק בפרקמטיא בעניני העולם. וזוהי השייכות ד"נשיא לבני זבולון" ליום השלישי – כי ע"י עבודת זבולון נפעל קשר וחיבור בין עניני העולם לעניני קדושה, היינו, שעבודת זבולון היא – בירור והעלאת עניני העולם לקדושה, שזהו כללות הענין דקו השלישי.

ועפ"ז מובן שעיקר העבודה ד"זבולון" היא – בימי החול, כי רק אז שייכת ההתעסקות בפרקמטיא, שעי"ז מרויחים ממון רב, ונותנים לצדקה יותר מ"מעשר", ואפילו יותר מ"חומש" (כמבואר באגה"ת (פ"ג) ובאגה"ק (ס"י)) – שזוהי כללות העבודה ד"זבולון".

ואילו העבודה דיום השבת קשורה (לכאורה) עם אופן העבודה ד"ישכר" – כי שבת קשור עם ענין התורה, וכמרז"ל שהתורה ניתנה בשבת (כמבואר בכ"מ קשר הענינים דשבת ותורה), והעבודה דלימוד התורה היא כללות העבודה דשבט ישכר.

ועפ"ז – הרי ענינו של יום השבת שייך יותר ליום השני דחודש ניסן, כי "ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא ישכר", שכללות עבודתו היא – לימוד התורה (שזהו ענין השבת), וכמבואר במדרז"ל שנתנאל בן צוער נשיא ישכר נתן עצה לשאר הנשיאים להתנדב קרבנות הללו, וטעם הדבר שעצה זו ניתנה ע"י נשיא ישכר דוקא – כי עיקר העבודה דשבט ישכר היא בלימוד התורה, כמ"ש "ומבני ישכר יודעי בינה לעתים גו'". וכמבואר בארוכה בדרוש הידוע ד"ה ביום השני הקריב גו' לאדמו"ר מהר"ש – אודות השייכות דישכר לענין התורה.

וא"כ, תמוה ביותר: כיצד קורין ביום השבת אודות הקרבן ד"נשיא לבני זבולון", ויתירה מזו: לאחרי אמירת פרשת הנשיא אומרים "יהי רצון כו' יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדושת זה השבט" – שבט זבולון, וכל זה – ביום השבת?!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יט. והביאור בזה – בהקדים:

כללות העבודה ד"זבולון" (בירור עניני העולם) היא באופן עראי ובאופן זמני בלבד, ולא באופן נצחי. דהנה, תכלית הכוונה בעבודת זבולון היא – לעשות לו ית' דירה בתחתונים, זאת אומרת, שכללות מציאותם של התחתונים ובירורם (שזוהי העבודה דזבולון) היא רק כדי שתהי' דירה לו ית' בתחתונים, וא"כ, לאחרי שנעשית הדירה לו ית', שוב אין צורך להתעסק בבירור התחתונים, ולכן, כללות עבודה זו היא באופן עראי בלבד.

וזהו בדוגמת ענין ה"אגרת" – כמבואר בהוספות לתו"א בדרושי פורים (קיט, א) שישנו חילוק בין "ספר" ל"אגרת" (ש"התורה נקראת ספר והמגילה נקראת אגרת"): "ספר הוא נצחי תמיד, בלתי יבוטל לעולם . . אך האגרת אינו נכתב אלא לפי שעה בלבד, ולא להתקיים כלל, כי הרי אחר קריאתו את האגרת . . אין צריך לו עוד לעולם, כי אין ענין האגרת רק לקרות בו דבר הצריך לו לידע לפי שעה בלבד".

והנה, ב"אגרת הקודש" לאדמו"ר הזקן (חלק הרביעי דתושב"כ דתורת החסידות) בתחלתו, מבואר עילוי מיוחד בעבודת בעלי עסקים (זבולון) ביום השבת [וזוהי השייכות ל"אגרת הקודש" – כאמור לעיל שעבודת זבולון היא באופן של "אגרת", באופן עראי בלבד], כדלקמן.

כ. באגה"ק בתחלתו (ס"א (קג, א)) מדובר אודות כללות הענין דעבודת התפלה – שבזה ישנו חילוק בין ימי החול ליום השבת (בנוגע לבעלי עסקים). וז"ל:

"כל ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין להם פנאי כ"כ, רק אותם שיש להם פנאי או המלמדים או הסמוכים על שולחן אביהם, שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות . . מהם יהי' היורד לפני התיבה . . והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שולחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו".

[ובעלי העסקים צריכים להשתדל שלא להפריע בענין זה, היינו, שהם לא ירדו לפני התיבה, אלא רק אלו שיכולים להאריך בתפלתם, ובזה גופא יוצאים הם ידי חובתם].

וממשיך שם: "אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה' (מאחר שאין שום מניעה ועיכוב בענין זה), ואדרבה, עליהם מוטל ביתר שאת וביתר עוז . . לזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב כו'".

ומזה מובן גודל העילוי בעבודת התפלה דבעלי עסקים (זבולון) ביום השבת – היינו, לא זו בלבד שביום השבת צריכים גם הם להאריך בתפלה כמו יושבי אוהל (מארי תורה), אלא אדרבה: "עליהם מוטל (ענין האריכות בעבודת התפלה) ביתר שאת וביתר עוז".

כא. והנה, באגה"ק הנ"ל מדובר אודות העילוי דבעלי עסקים בנוגע לעבודת התפלה (אע"פ שברוב המקומות באגה"ק מבואר שעיקר העבודה דבעלי עסקים היא – עבודת הצדקה).

והעילוי דבעלי עסקים בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות – מבואר בתו"א פ' תרומה (פ, ב ואילך):

עה"פ "אמצאך בחוץ אשקך גו' אנהגך אביאך אל בית אמי גו' אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני" – מבאר אדמו"ר הזקן בתו"א (שם) ש"אמצאך בחוץ קאי על בעלי עסקים", מאחר שכללות עבודתם היא "בחוץ" – בירור עניני העולם (זבולון).

"אנהגך אביאך אל בית אמי, הוא בחינת תורה, כי גם הבעל עסק צריך לקבוע עתים לתורה, כי הגם שעיקר עבודתם הוא ע"י מעשה . . מ"מ ההמשכה צ"ל כסדר שמתלבשת תחלה במחשבה ודיבור ואח"כ במעשה, ומחשבה ודיבור זהו בחי' קביעות עתים לתורה של הבעלי עסק". ועל זה נאמר "אשקך", כי "עיקר גלוי נשיקין הוא ע"י קביעות עתים לתורה".

והנה, לא זו בלבד שגם בעלי עסקים צריכים לקבוע עתים לתורה, אלא אדרבה: "זהו יתרון מעלת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קביעות עתים לתורה של הבעל עסק, שהוא בחי' אתכפיא, יותר מביושבי אוהלים, ע"כ נק' עסק תורתם יין הרקח . . ריח ובחי' מקיף כו'".

ועד"ז מובן בנוגע לקיום המצוות – כפי שממשיך שם שגם "מי שאינו יכול ללמוד כלל ולקבוע עתים לתורה, עליו נאמר ג"כ מעסיס רמוני, ע"ד מארז"ל ע"פ כפלח הרמון רקתך שאפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרמון . . מלאים מצוות ודרך ארץ, והרי המצוות מעוררים ג"כ גילוי תענוג העליון, וכנודע מענין ריחא דלבושייכו כו'", היינו, שזהו ג"כ בחי' ריח ובחי' המקיף.

כב. עפ"ז מובן גודל העילוי דבעלי עסקים בנוגע לכללות העבודה בג' הקוין (תפלה, תורה, וקיום המצוות) שעליהם העולם עומד, הן ה"עולם קטן זה האדם", והן העולם כפשוטו.

והנה, אע"פ שבאגה"ק הנ"ל מבאר את העילוי שבעבודת בעלי עסקים ביום השבת בנוגע לעבודת התפלה בלבד – הרי זה משום שעיקר העבודה דיום השבת היא עבודת התפלה, ועד ש"בקושי התירו לדבר דברי תורה בשבת".

ועד"ז מובן שישנו עילוי מיוחד גם בקביעות עתים לתורה ובקיום המצוות דבעלי עסקים (ובמיוחד ביום השבת, שאז זמנם פנוי מעניני החול) – ע"פ המבואר בתו"א פ' תרומה.

וזוהי השייכות המיוחדת לפ' תרומה – כי בפ' תרומה מדובר אודות נתינת "תרומה לה'" מהכסף וזהב (וכל הי"ג או ט"ו דברים המנויים בפרשה), וב"תרומה" ישנם ב' פירושים: מלשון הפרשה, ומלשון הרמה – בדוגמת כללות עבודתם של הבעלי עסקים, שהם מרימים ומעלים את כספם וזהבם לעניני קדושה. ולכן, מבוארת מעלת הבעלי עסקים בתו"א דפ' תרומה דוקא.

וענין זה מתבטא ומודגש ביותר ביום השבת – שאז כללות עבודתם היא באופן דהרמה מעניני העולם, היינו, שהם עצמם מתעלים מעניני העולם ועוסקים רק בעניני קדושה.

ועפ"ז מובן שאין זה דבר פלא מה שבקביעות שנה זו חל יום השלישי בניסן, "נשיא לבני זבולון", ביום השבת – כי ביום השבת ישנו עילוי מיוחד בנוגע לכללות העבודה דבעלי עסקים (זבולון), כנ"ל בארוכה.

כג. והביאור בזה:

אודות כללות העבודה דזבולון נאמר – "שמח זבולון בצאתך", היינו, שיציאתו להתעסק בפרקמטיא, שזהו כללות הענין דבירור עניני העולם (שהוא בדוגמת ענין המסחר (ראה תו"א ר"פ וישב)], צריכה להיות באופן של שמחה.

ולכאורה, אינו מובן: כל "מסחר" יכול להיות בכמה וכמה אופנים, וא"כ, כיצד יכול לצאת למסחר מתוך שמחה, כאשר אינו יודע כיצד יסתיים המסחר – "אל יתהלל חוגר כמפתח"?!

ואעפ"כ, הוראת התורה (תורת אמת, ותורת חיים, הוראה בחיים) היא – "שמח זבולון בצאתך", כי כאשר זבולון יודע שיציאתו לעסוק בפרקמטיא היא בשליחותו של הקב"ה, הרי הוא בטוח שיצליח בשליחות זו, ולכן, יציאתו למילוי השליחות נעשית כבר מתוך שמחה ("שמח זבולון בצאתך").

זאת אומרת: גם כאשר יהודי עוסק בפרקמטיא מתוך ידיעה שאין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי", אלא בכחו של הקב"ה – יכול לעסוק בזה באופן סתמי, היינו, שלא חושב בשעת מעשה אודות התכלית והמטרה שבכללות עסקו בפרקמטיא – שיוכל לתת לצדקה וכיו"ב.

ובדוגמת אכילה ושתי' סתם, היינו, שאע"פ שאינו אוכל ושותה כדי למלא תאוותו ח"ו, אבל אעפ"כ אינו אוכל ושותה לשם שמים, אלא אוכל ושותה סתם – לבריאות גופו.

ואין זה דבר פראי ("א ווילדקייט") – כי הקב"ה ברא את האדם באופן כזה שכאשר עובר משך זמן שלא אכל ושתה, נעשה רעב וצמא, וטבע גופו מושך אותו לאכול ולשתות. זאת אומרת: למרות היותו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"אדם", ע"ש "אדמה לעליון", הטביע הקב"ה בטבע גופו שירצה לאכול ולשתות. וזהו טבע גופו של יהודי, ומבנ"י נמשך ונשתלשל ענין זה ("נשתלשלו מהן") גם בנוגע לאוה"ע.

אבל אעפ"כ, כאשר אוכל ושותה סתם, לשם בריאות גופו – אין זה באופן רצוי, ועד שצריכים תיקון על זה, כמבואר בתניא (פ"ז), כי התעסקותו בעניני אכילה ושתי' צריכה להיות "לשם שמים".

ועד"ז מובן שהעסק בפרקמטיא צריך להיות "לשם שמים", היינו, לא באופן סתמי (שאינו חושב אודות תכלית ומטרת הענין), אלא מתוך כוונה למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

וכאשר התעסקותו בפרקמטיא נעשית מתוך ידיעה והרגשה שזוהי שליחותו של הקב"ה – בטוח הוא שיצליח במילוי שליחותו של הקב"ה, ולכן, יציאתו היא באופן ד"שמח זבולון בצאתך".

כד. והנה, ההתעסקות בעניני העולם באופן האמור לעיל – מתבטאת בשם "זבולון":

השם "זבולון" הוא ע"ש "הפעם יזבלני אישי" (ויצא ל, כ), "לשון זבול . . בית מדור" (פרש"י עה"פ), שזהו ענין של דירה.

ועד"ז מצינו בגמרא (חגיגה יב, ב) שא' משבעת הרקיעים נקרא בשם "זבול", וענין זה קשור עם בית המקדש ("זבול שבו ירושלים ובית המקדש כו'") הנקרא בשם "זבול", כמ"ש "בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים".

ובזה מרומז כללות העבודה דזבולון – לעשות לו ית' דירה בתחתונים, בדוגמת ענינו של ביהמ"ק – "מכון לשבתך עולמים".

ועפ"ז מובן הקשר שבין כללות העבודה דזבולון ליום השבת:

כאשר עבודתו בעניני העולם (עבודת זבולון) היא כדי למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים – הרי הנהגתו ביום השבת היא באופן שמאריך בעבודת התפלה, וכיו"ב.

זאת אומרת: אופן הנהגתו ביום השבת (שמאריך בתפלה, וכיו"ב) היא "אבן הבוחן" לדעת אם עבודתו בעניני העולם (במשך כל השבוע) היא באופן המתאים – למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

כה. אבל עדיין נשאלת שאלה פשוטה:

רואים בפועל שישנם בעלי עסקים שאינם מאריכים בתפלתם ביום השבת, וכפי שראו במוחש בשבת זו ובבית כנסת זה – שבעלי העסקים שהתפללו כאן סיימו את תפלתם ביחד עם המנין, וישנם כאלו שסיימו את תפלתם לפנ"ז – קודם שהמנין סיים את התפלה, ועאכו"כ שלא האריכו בתפלתם?!

גם אצל ה"מארי תורה" הנמצאים כאן לא ראינו "שטורעם" בעבודת התפלה באריכות כו', אלא אריכות התפלה אצלם היתה ע"פ ה"שעון"! – אינני רוצה לומר זאת על כולם, אבל עכ"פ ישנם אחדים שנמצאים במעמד ומצב כזה!

והנה, בשלמא בנוגע ל"מארי תורה" – ישנו תירוץ ואמתלא: באגה"ק הנ"ל מודגש ענין האריכות בתפלה בשבתות וימים טובים בנוגע לבעלי עסקים, ש"עליהם מוטל (הדבר) ביתר שאת וביתר עוז", משא"כ בנוגע ל"מארי תורה" שזמנם פנוי להאריך בתפלה גם בימי החול (ולכן, אין הדגשה מיוחדת בנוגע ליום השבת);

אבל כאשר מדובר אודות בעלי עסקים – אין שום תירוץ ואמתלא, מאחר שאודותם נאמר בהדגשה מיוחדת שביום השבת צריכים הם לעסוק באריכות התפלה!

ובפרט כאשר הוא מחזיק את עצמו ל"סוחר", ועד שכאשר מישהו אומר עליו שהוא "בחור־ישיבה", הרי זה נחשב אצלו כ"סטירת לחי", כי הוא מחזיק את עצמו ל"סוחר גדול" – וא"כ, הרי בודאי שביום השבת צריך לעסוק בעבודת התפלה!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כו. והנה, בעמדנו ביום השבת, ובפרט ביום ההילולא דב' ניסן, צריכים ללמד זכות על בנ"י – ועד"ז בענינו:

מבואר במאמרי בעל ההילולא (ובמיוחד – בהמשך תער"ב) שישנם כמה אופנים בעבודת ה': ישנה עבודה באופן של רעש, עבודה באופן של רוח, עבודה באופן של אש, וכיו"ב. אבל תכלית השלימות בעבודה – הרי זה כאשר העבודה היא באופן ד"קול דממה דקה" ("לא ברעש ה' גו'").

ועד"ז בענינו: עבודתו היא באופן ד"קול דממה דקה", ולכן, לא רואים אצלו שום תנועה חיונית, "מ'זעט ניט קיין שאקל, מ'זעט ניט קיין טרייסל", לא שומעים אותו להרים קולו בתפלה, ועאכו"כ שלא שומעים ממנו "ניגון חסידי" – עבודתו היא באופן ד"קול דממה דקה", בדוגמת עולם האצילות כאן למטה!!

ישנו אמנם אופן העבודה ד"חיות" ו"שרפים", שעבודתם היא באופן של "רעש גדול", "דער שטורעם'ט, דער ליארעמט, דער פאטשט מיט די הענט, און דער פליט וכו'"; אבל עבודתו היא באופן נעלה יותר – "קול דממה דקה", בדוגמת אופן העבודה דעולם האצילות!

והנה, כל זה הוא רק כאשר מדובר אודות "לימוד זכות". אבל כאשר מדברים אודות עצם הענין – הרי "המעשה הוא העיקר", וכפתגם הידוע של בעל ההילולא: "טאפארו־דא־פלאחו", היינו, הגרזן על העץ, מעשה בפועל, ואי אפשר להסתפק בזה שה"גרזן" נמצא במקום אחד, ה"עץ" נמצא במקום שני, והאדם עצמו נמצא במקום שלישי!

כז. בנוגע לפועל:

ידוע המבואר בכ"מ שבימינו אלו לא שייך אופן העבודה ד"תורתו אומנתו" בדוגמת רשב"י וחבריו. ומזה מובן שאופן העבודה דרובם ככולם מבנ"י היא בדוגמת העבודה דבעלי עסקים. וגם אלו שעוסקים בצרכי ציבור – הרי עבודתם היא בבחי' עסק, בדוגמת העבודה דבעלי עסקים.

ועפ"ז מובן שהנהגת כולם צריכה להיות באופן האמור לעיל:

לכל לראש צריכים להוסיף בקביעות עתים לתורה, וכמדובר כמ"פ שהקביעות צריכה להיות באופן דקביעות בנפש. וביום השבת צריכים לעסוק בעבודת התפלה באריכות, ועי"ז נוסף עילוי גם בלימוד שיעורי התורה דיום השבת, וכן בקיום המצוות דיום השבת.

וכללות ההתעסקות בעניני העולם היא – כדי למלא את שליחותו של הקב"ה, לעשות לו ית' דירה בתחתונים. וכאמור לעיל שהבחינה לדבר היא – אופן הנהגתו ביום השבת.

כח. ובעמדנו ביום השבת, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", ובפרט ביום השבת שלאחרי יום ההילולא – הרי זהו הזמן המתאים לקבל החלטות טובות בנוגע לכל הענינים האמורים לעיל, הן בנוגע לעניני העבודה השייכים ליום השבת, והן בנוגע לעניני העבודה השייכים במשך כל ימי השבוע.

ובפרט ע"פ המבואר בסהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש ביום השבת – שמערב שבת לאחרי חצות ואילך מתחיל כללות הענין דעליית העולמות, היינו, שעולם העשי' מתעלה לדרגא נעלית יותר, ולכן, הרי זה זמן מסוגל לקבל החלטות טובות בנוגע למעשה בפועל בקשר לכללות העבודה דבירור העולם.

ועאכו"כ כאשר נמצאים ביום השבת לאחרי חצות, בזמן ד"רעוא דרעוין" – שאז אומרים "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", ויתירה מזו: "אלקים ברוב חסדך", היינו, שאפילו הגילוי דשם אלקים הוא באופן ד"רוב חסדך", כמבואר בכ"מ שאז מתבטלים כל הכ"ד בתי דינים (היפך ענין הרחמים), וכמבואר בדרושי בעל ההילולא ד"ה ואני תפלתי,

ומזה מובן שבזמן ד"רעוא דרעוין" ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות העבודה דבירור עניני העולם, הקשורים עם שם אלקים, כמ"ש "בראשית ברא אלקים גו'" – כי גם שם "אלקים" הוא באופן ד"רוב חסדך".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וע"י כללות העבודה באופן האמור לעיל – זוכים בקרוב ממש לכללות הענין ד"ויקרא אל משה", היינו, שכאו"א מישראל שומע את קריאתו של הקב"ה מ"אוהל מועד" – בבית המקדש השלישי, בירושלים עיר הקודש ובארץ הקודש [אע"פ שלעת"ל תתפשט א"י בכל הארצות, כי בודאי תהי' א"י במעמד ומצב נעלה יותר] – בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

כט. נוסף על המדובר לעיל אודות יום ההילולא ב' ניסן, ואודות הקביעות דיום השבת בג' ניסן – ישנו ענין נוסף הקשור עם פרשת השבוע שקורין בשבת זו – פ' ויקרא.

[דהנה, ישנם שינויים משנה לשנה בנוגע לאופן הקביעות דיום השבת ביחס לימי החודש, וחילוקים בפרשת השבוע שקורין ביום השבת, ובפרט החילוק הכללי בין שנה פשוטה לשנה מעוברת. והקביעות דשנה זו היא – שבשבת זו קורין פ' ויקרא].

וכידוע הפתגם שצריכים "לחיות" עם הזמן – עם ההוראות הנלמדות מפרשת השבוע שקורין באותו זמן, ובמיוחד – מחלק הפרשה השייך ליום זה, שזהו השיעור חומש היומי.

והנה, בכל פרשה ישנם ריבוי ענינים, אבל אעפ"כ, ישנו ענין כללי השייך לכל הפרשה כולה – שזהו שם הפרשה, כידוע שבשם מתבטא תוכן כללות הענין.

ובנוגע לענינו: אע"פ שהפתגם אודות לימוד הוראה מפרשת השבוע אמור (בעיקר) בנוגע לשיעור חומש היומי, משביעי ועד סיום הפרשה – הרי סיום הפרשה הוא הסיום וחותם דכל הפרשה, שתוכנה הכללי מתבטא בשמה – פ' ויקרא.

והנה, ע"פ הפתגם שצריכים "לחיות" עם ההוראות הנלמדות מפרשת השבוע – מובן, שמדובר אודות הוראות השייכות לכאו"א מישראל בשוה, "מנער ועד זקן טף ונשים" – כשם שבכללות ענין החיות לא שייך ענין של התחלקות, כידוע ומובן שרק בפרטי הכחות שייך ענין של התחלקות, ולא בעצם ענין החיות.

ולכן, ההוראה הנלמדת מתוכן כללות הפרשה, כפי שזה מתבטא בשם הפרשה (פ' ויקרא) – צריכה להיות שייכת ומובנת לכאו"א מישראל בשוה, כדלקמן.

ל. והביאור בזה:

ההוראה הכללית משם הפרשה – "ויקרא" – היא, שכאו"א מישראל צריך לדעת שבכל רגע ובכל מעמד ומצב קוראים לו (שזהו הפירוש הפשוט דתיבת "ויקרא")!

והקריאה היא – מהקב"ה בעצמו, "עצמות ומהות", שהוא קורא לכאו"א מישראל ללכת "מחיל אל חיל",

דהנה, בהמשך הפסוק נאמר "וידבר הוי'", אבל בהתחלת הפסוק נאמר "ויקרא" סתם, ואינו מפרש מי הוא הקורא – כי מדובר אודות הקריאה ד"עצמות ומהות", דלא אתרמיז בשום אות וקוץ כו'.

והנה, מאחר שהקריאה היא מ"עצמותו ומהותו", מובן, שזהו ענין השייך לכאו"א מבנ"י בשוה, שהרי שם שמים שגור בפי כל, ואפילו נשים וקטנים יודעים אודות מציאות ה"עצמות", כמוזכר לעיל (ס"ו).

ומזה מובן גם לאידך, שהקריאה ד"עצמותו ומהותו" היא בכל רגע ורגע, ובכל מעמד ומצב שיהודי נמצא בעבודת ה', היינו, שגם כאשר מדובר אודות צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים – גם אליו מופנית הקריאה ד"עצמותו ומהותו", להתעלות בעבודתו לדרגא נעלית יותר, באופן נעלה ורחב ועמוק יותר.

ומובן בפשטות שביחד עם הציווי ד"ויקרא" ישנה גם נתינת כח לכאו"א מישראל שיוכל למלא ציווי זה.

לא. ומאחר שהקריאה היא לכאו"א מישראל – מובן, שהכוונה בזה היא גם לאותם בעלי עסקים שאודותם דובר לפנ"ז:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גם כאשר מדובר אודות בעל עסק שעבודתו ביום השבת אינה באופן המתאים (ע"פ המבואר באגה"ק ובתו"א הנ"ל), היינו, תמורת זה שביום השבת יעסוק באריכות בתפלה ובלימוד שיעורי תורה כו' באופן נעלה ביותר (מצד העילוי דכללות העבודה באופן ד"אמצאך בחוץ", כנ"ל בארוכה) – לא רואים אצלו שום חיות והתלהבות בעבודת ה',

ולא משום שעבודתו היא באופן ד"קול דממה דקה" (כנ"ל בנוגע ל"לימוד זכות"), אלא משום שניכר אצלו הרושם מהתעסקותו בעניני העולם במשך כל השבוע (כי מחשבתו טרודה עדיין בעניני העסק כו'),

הנה גם בהיותו במעמד ומצב זה – עליו לדעת שעצמותו ומהותו ית' קורא לו ("ויקרא") לצאת ממעמדו ומצבו, ולהתעלות לדרגא נעלית יותר בעבודת ה'.

לב. לפני שלושים וכמה שנים ראיתי – בהשגחה פרטית – מאורע מסויים, ולא חשבתי שענין זה יהי' נוגע לאחרי משך זמן ארוך ביותר, כדלקמן.

ובהקדים: בחיי האדם ישנם מאורעות שרואים תיכף ומיד את התוצאות שבאים מהם, וישנם מאורעות שלא רואים בגלוי את התוצאות שבאים מהם, וישנם מאורעות שרואים את התוצאות מהם לאחרי משך זמן רב. וכן הוא בסיפור דלקמן:

כאשר אמי ע"ה יצאה ממדינה ההיא, נסעתי לפריז כדי לפגוש אותה, ולהביאה לארה"ב.

במשך שהותי שם פגשתי עוד יהודים מאנ"ש שיצאו ממדינה ההיא באותה תקופה (או במשך זמן לפנ"ז). וכאשר התפללנו יחד ביום השבת (יותר משבת אחת), ראיתי כמה מהם שמתפללים באריכות, מנגנים ניגון חסידי באמצע התפלה, ומכים באצבע צרידה כו'.

[אע"פ שהכאה באצבע צרידה בשבת היא ענין של שבות כו' – הרי מדובר כאן אודות הכאה באצבע צרידה כתוצאה מהתלהבות בשעת התפלה (כמנהג החסידים). ובדוגמת מחיאת כפיים מפני גודל השמחה, וכיו"ב].

אמנם אין אדם יודע מה שבלבו של חבירו, אבל אעפ"כ, כאשר רואים שפלוני למד חסידות לפני התפלה (יותר זמן או פחות זמן), ולאחרי זה הוא מאריך בתפלה מתוך ניגון חסידי כו' – הרי זה מסתמא ענין הקשור עם עבודת ה'.

בין אותם יהודים שראיתי אותם בפריז להאריך בתפלה – ישנם גם יהודים הנמצאים כאן עתה (ונמצאים בהתוועדות זו), וראיתי אותם להתפלל בשבת זו – ללא תנועה חיונית, וללא כל "שטורעם" בעבודת התפלה!

בהיותו במעמד ומצב הנ"ל, לאחרי היציאה "מאחורי מסך הברזל", הי' עוסק בעבודת התפלה; ואילו לאחרי שהקב"ה עזר לו להגיע למדינת הרווחה, וברכו בבני חיי ומזוני רויחי, ועזר לו להצליח בעסקיו באופן של עשירות כו' (עכ"פ – שלא בערך לגבי המעמד ומצב שתיאר לעצמו באותם ימים) – ויה"ר שהקב"ה ימשיך את ברכותיו כמה פעמים ככה – אינו מוצא לנכון לעסוק באריכות התפלה!

ובמכ"ש וק"ו: אם באותה תקופה עסק בעבודת התפלה, הרי עאכו"כ שבהיותו במעמד ומצב ד"מסורבל בבשר" עליו לעסוק בעבודת התפלה!

וכאמור לעיל – כאשר ראיתי זאת לפני שלושים וכמה שנים, לא תארתי לעצמי שענין זה יהי' נוגע בשנת תשמ"ב ב־"770"!

כוונתי בדברים אלו – אינם לאדם מסויים, אלא לכל מי שהדברים שייכים אליו, וכפתגם הידוע – לכל מי שה"כובע" מתאים לראשו! ואם ישנו מישהו שהדברים מתאימים אליו, ולא חשבתי אודותיו – הרי הדברים מכוונים גם אליו!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לג. בנוגע לפועל:

על כאו"א להוסיף ולהתעלות לדרגא נעלית יותר בעבודת ה' – בהתאם להוראה הנלמדת משם הסדרה – "ויקרא" – ש"עצמות ומהות" קורא אליו, כנ"ל בארוכה.

וכללות עבודתו צריכה להיות באופן גלוי, שיוכלו לראות זאת במוחש, ולא באופן ד"קול דממה דקה"!

ובפרט כאשר מדובר אודות העבודה וההתעסקות בהפצת היהדות והמעיינות ביחס אל הזולת – שאז בודאי מוכרח שעבודתו תהי' באופן גלוי, ולא באופן ד"קול דממה דקה", כי אם ישב וישתוק (מצד גודל ענוותנותו), באופן ד"קול דממה דקה", לא יוכל לפעול על הזולת מאומה!

ולכן, צריכים להוסיף בכל הפעולות הקשורות עם הפצת היהדות והמעיינות – החל מהמבצע שהזמן גרמא – "מעות חטים".

ועד"ז המבצע הכללי דרישום כאו"א מישראל בספרי תורה הכלליים.

ועד"ז בנוגע לפעולות דשאר כל ה"מבצעים" (מענין לענין באותו ענין): אהבת ישראל, חינוך, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמי', נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושתי', וטהרת המשפחה.

ועי"ז זוכים למבצע הכללי הקשור עם חודש ניסן – "בניסן עתידין להגאל" (כפי שנהוג ("און מ'קאכט זיך") לאחרונה לקשר כל ענין עם הגאולה) – גאולה אמיתית ושלימה ע"י משיח צדקנו.

וההתעסקות בכל הענינים האמורים נעשית מתוך שמחה וחיות, ובאופן של זריזות – וכפי שהולכים לקרוא בתורה בתפלת מנחה בפ' צו, שענינה – "זירוז מיד ולדורות", וכידוע שבתיבת "דורות" ישנו גם הפירוש מלשון "שורות", היינו, שענין הזריזות (זירוז) הוא בכל הדרגות (שורות) ופרטים שבעבודת כאו"א מישראל.

ועי"ז פועלים זריזות בכללות ענין הגאולה – במהרה בימינו ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

לד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה אדם כי יקריב.

* * *

לה. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ובפרשתנו – ישנו ענין כללי הדורש ביאור בפשוטו של מקרא (וכפי שרואים שכמה מפשטני המקרא מתעכבים לבאר ענין זה), ורש"י אינו מבאר זאת:

בפרשתנו מדובר אודות כללות ענין הקרבנות. והנה, כאשר הבן חמש למקרא לומד אודות ענין הקרבנות – מתעוררת אצלו שאלה פשוטה: מהו כללות הענין וכיצד יתכן שאדם יקריב קרבן עבור הקב"ה?!

וקושיא זו מתעוררת אצל הבן חמש למקרא עוד יותר – כאשר לומד בהמשך הפסוקים (ג, א) אודות קרבן "שלמים", שעל זה מפרש רש"י (בפירוש הב') "שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים":

כשם שענין השלום לבעלים מתבטא בזה שהבעלים אוכלים את בשר הקרבן, וענין השלום לכהנים מתבטא בזה שהכהנים אוכלים את החזה ושוק דקרבן השלמים – כמו כן מובן שהשלום למזבח מתבטא בזה שמקריבים על המזבח את האימורים של הקרבן, שזהו בדוגמת אכילת הבעלים והכהנים.

והבן חמש למקרא מבין ש"שלום למזבח" קאי (לא על המזבח עצמו – הנחושת וכיו"ב שממנו עשוי המזבח, אלא) על הקב"ה שצוה לעשות מזבח ולהקריב קרבנות. וא"כ, שואל הבן חמש למקרא: כיצד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שייך לומר שע"י הקרבת הקרבן נעשה "שלום למזבח" [שענין זה שוה בכל הקרבנות, והחידוש דקרבן שלמים הוא – שיש בו גם אכילת הכהנים והבעלים], היינו, שהקב"ה מקבל ענין מסויים (כביכול) ע"י הקרבת הקרבן (בדוגמת אכילת הכהנים והבעלים)?!

[ועד"ז יקשה הבן חמש למקרא כאשר ילמד בכתוב שהקרבן נקרא בשם "לחמי לאשי" – כיצד שייך לומר ענין כזה?! – אלא שעדיין לא למד זאת הבן חמש למקרא].

וא"כ, הי' רש"י צריך להקדים ולבאר בהתחלת פרשת הקרבנות – מהו כללות הענין דהקרבת הקרבנות בפשוטו של מקרא.

וכאמור לעיל – ישנם פשטנים שנעמדים על קושיא זו. ולדוגמא: ראב"ע מבאר ש"חלילה להצטרך לעולה . . רק יש לו סוד", היינו, שכללות ענין הקרבנות הוא ענין של סוד. ולכאורה, הי' גם רש"י צריך להתעכב על קושיא זו, מאחר שזוהי קושיא שאינה מובנת בפשוטו של מקרא.

וממה־נפשך: או שרש"י יבאר ענין זה ע"פ המבואר במדרשי חז"ל, כפי שמצינו שלפעמים מביא רש"י בפירושו ענינים המבוארים במדרשי חז"ל; או שרש"י יאמר "איני יודע", כפי שמצינו ביטוי זה בפירוש רש"י, היינו, שבפשוטו של מקרא אין ביאור על ענין זה (ולא שזהו דבר שאינו מובן לגמרי ח"ו), וכפי שאומר ראב"ע שזהו ענין של סוד.

מצינו אמנם שרש"י מבאר את הענין ד"ריח ניחוח" שבקרבנות – "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". אבל: (א) רש"י אינו מבאר כיצד נפעל ענין זה, (ב) ועיקר: ענין זה שייך לכאורה בכל המצוות, כדלקמן.

עד"ז ישנם עוד כמה ענינים הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא, אבל נסתפק בענין האמור לעיל.

לו. עד"ז ישנו ענין בפירוש רש"י הדורש ביאור – בפירושו עה"פ "ריח ניחוח", "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני":

"אמרתי ונעשה רצוני" שייך לכאורה בכל המצוות כולם, כי כל המצוות הם ציוויים של הקב"ה, וכאשר יהודי מקיים איזו מצוה שתהי', הרי זה באופן ד"אמרתי ונעשה רצוני", וא"כ, בכל המצוות כולם צריך להיות הענין ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ומדוע מודגש ענין זה בנוגע לקרבנות דוקא?!

ובפרט לאחרי שהבן חמש למקרא למד כבר אודות כמה וכמה מצוות, ולדוגמא: בפ' בא למד אודות מצות תפילין, ולפנ"ז (בפ' זו גופא) – אודות קרבן פסח, וכללות הענין ד"החודש הזה לכם" (קידוש החודש), ועד"ז למד את כל המצוות שבפ' משפטים (כמובא בספרים שבפ' משפטים ישנם קרוב לששים מצוות). וגם בספר בראשית למד כבר אודות מצוות: מצות מילה, ולפנ"ז – מצות "פרו ורבו". וא"כ, נשאלת השאלה: מדוע מודגש הענין ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" בנוגע לענין הקרבנות דוקא, ולא בכל המצוות כולם?!

גם צריך להבין: מדוע לא מפרש רש"י את הפירוש ד"ריח ניחוח" בפעם הראשונה שנאמר ענין זה – בקרבן שהקריב נח, כמ"ש (נח ח, כא) "וירח ה' את ריח הניחוח"?

ובפרט כאשר רואים שרש"י מפרש את הפירוש ד"ריח ניחוח" בפ' תצוה (כט, יח. שם, כה), וזאת – למרות שבפ' תצוה אין הכרח לפרש זאת, כי בפ' תצוה מדובר אודות הקרבנות שהקריבו בימי המילואים (בתור הכנה לכללות ענין הקרבנות), ולכן אין צורך לבאר את כל הפרטים שיתבארו לאח"ז בנוגע לכללות הקרבנות. ובלאה"כ צריך לומר כן בנוגע לכמה פרטים הנלמדים רק בפרשתנו, כגון: איסור הקרבה מן הגזל, וכיו"ב.

וא"כ, מאחר שבפ' תצוה מפרש רש"י את הפירוש ד"ריח ניחוח" (למרות שהי' יכול לסמוך על פירושו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בפרשתנו) — הרי בודאי שהי' צריך לפרש את הפירוש ד"ריח הניחוח" בפעם הראשונה שנאמר ענין זה, בפ' נח?!

ובפרט לפי פירוש ה"שפתי חכמים" שבפירושו "נחת רוח כו'" בא רש"י לשלול שאין הכוונה שהקב"ה "יקבל מנוחה מריח הקרבן" — הרי בודאי שרש"י הי' צריך לשלול זאת בפ' נח, ששם נאמר "וירח ה' את ריח הניחוח"?! וכפי שיתבאר לקמן.

לז. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי"צ ע' קסט) מביא מ"ש ברע"מ (ג, ב) "פתח ואמר באתי לגני אחותי כלה, איהי מלכות אדנ־י".

ומבאר אאמו"ר: "הב' תוארים, מלכות אדנ־י, הוא לנגד אחותי כלה. אחותי הוא בחי' מלכות כמו שהיא באצילות, ששם היא דבוקה תמיד בז"א, זהו אחותי, מלשון אחות וחיבור, והיינו מלכות. כלה הוא כמו שיורדת לבריאה, שאז יש לה כלות הנפש לעלות למעלה", וממשיך לבאר כמה פרטים בדבר.

וכמדובר כמ"פ שישנם ענינים שאאמו"ר לא ביאר בהסתמכו על זה שיבינו זאת ע"פ המבואר במק"א. ועד"ז בענינו — אינו מבאר את הקשר ד"באתי לגני" עם "אחותי כלה", היינו, שדוקא ע"י "אחותי כלה" נפעל הענין ד"באתי לגני". וגם: מהי ההוראה בזה בנוגע לעבודת האדם.

גם צריך להבין: מהו דיוק הלשון "פתח ואמר". וכידוע המבואר בדרושי בעל ההילולא שהלשון "פתח" מורה על פתיחת צינור חדש בענין מסויים. וא"כ, מהו הביאור בזה בנוגע לענינו. וכפי שיתבאר לקמן.

לה. כאן המקום לבאר כמה ענינים ששאלו אודותם:

נרשם ב"הנחה" (דשיחת ש"פ ויק"פ סנ"ב) שכאשר בת קטנה מדליקה נרות שבת בפעם הראשונה, צריכה לברך ברכת "שהחיינו". ושאלו על זה — ממה שדובר כמ"פ (לקו"ש חי"א ע' 289) שהיות שיש שקו"ט בנוגע לברכת "שהחיינו" בפעם הראשונה שמניחים תפילין, לכן אינני רוצה להכריע ולקבוע האם לברך "שהחיינו" כאשר מדליקים נרות שבת בפעם הראשונה.

והנה, אע"פ שאינני זוכר שאמרתי כן בהתוועדות הנ"ל (כפי שנרשם), וכוונתי היתה לברכת "שהחיינו" בחגה"פ — אעפ"כ, מאחר שרשמו כן ופלפלו בזה וכו', הרי טוב ונכון שכאשר בת קטנה מתחילה להדליק נרות שבת (בגיל שנתיים, שנתיים וחצי, או שלש שנים) — תברך גם ברכת שהחיינו.

ואין להקשות מזה שאין נוהגים לברך "שהחיינו" כאשר מניחים תפילין בפעם הראשונה — כי אין זה דומה להדלקת נרות שבת ע"י בת קטנה, כדלקמן.

לט. והביאור בזה:

ברכת "שהחיינו" קשורה עם מצוה שיש בה שמחה, ולכן, כאשר מדובר אודות הנחת תפילין בפעם הראשונה, בהיותו מחוייב במצוות (אצל אלו שנוהגים להתחיל להניח תפילין מיום הבר־מצוה) — הרי צריכים לדעת האם הוא אמנם שמח באופן כזה שיהי' חייב לברך "שהחיינו".

ובפרט בהתחשב עם חומר הענין דהזכרת שם שמים במקום שאין חיוב בדבר (כפי שלמדים זאת מכ"ש "לא תשא את שם ה' גו'") — הנה כאשר מדובר אודות נער שנעשה בר־מצוה, ישנו כבר החומר דהזכרת שם שמים, ולכן, היות שאי אפשר להיות בטוח בגודל השמחה (עד שמחויב לברך "שהחיינו") — אין נוהגים לברך "שהחיינו".

ואפילו לפי המנהג שמתחילים להניח תפילין ב' או ג' חדשים קודם בר־מצוה (כמנהגנו) — הרי בהיותו "מופלא הסמוך לאיש", יש להחמיר כאשר מדובר אודות חומר הענין דהזכרת שם שמים (וכאשר נעשה בר־מצוה אין מקום כלל לברכת "שהחיינו" — שהרי הוא כבר מניח תפילין משך זמן).

אבל כאשר מדובר אודות ילדה קטנה שמתחילה להדליק נרות שבת בהיותה בגיל שנתיים לערך, קודם שהגיעה לחינוך (בגיל חמש ושש, ואצל בנות — משך זמן לפנ"ז) — הרי החומר דהזכרת שם שמים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו גדול כל כך, מאחר שמדובר אודות ילדה קטנה, קודם שהגיעה לחינוך [ובפרט ע"פ המבואר בספר פסקי דינים להצ"צ (לקוטים בסופו) שבספיקא דדינא דברכת שהחיינו, יש להקל ולברך שהחיינו]; ולאידך – אין ספק בגודל שמחתה כאשר נותנים לה להדליק נרות שבת בפ"ע.

וכפי שרואים במוחש שכאשר אומרים לילדה קטנה שמהיום והלאה נותנים לה "פמוט" מיוחד כדי שתדליק בעצמה נרות שבת קודש, היינו, שמחשיבים אותה לילדה גדולה, ולכן מדליקה נרות שבת כמו אמה – הרי זה פועל אצלה שמחה גדולה ביותר. ובפרט כאשר באה לכלל הבנה ומסבירים לה שהקב"ה נותן לה שליחות מיוחדת להאיר את כל הבית והעולם כולו – הרי זה מעורר אצלה שמחה גדולה ביותר.

ולכן, ראוי להנהיג שכאשר ילדה קטנה מתחילה להדליק נרות שבת קודש – אזי תברך גם ברכת "שהחיינו".

ובפרט כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות, בעקבתא דמשיחא – שאז ישנו צורך מיוחד להוסיף בכל עניני אור וברכה כו', לכן ראוי גם לברך ברכת "שהחיינו" בפעם הראשונה שילדה קטנה מדליקה נרות שבת.

וכל זה – כאשר מדובר אודות ילדה קטנה. אבל אלו ה"מתעקשים" שלא להדליק נרות שבת עד שנעשית בת־מצוה,

[זוהי "עקשנות" גרידא רח"ל, ללא טעם ודעת, למרות שמנסים להלביש זאת באיצטלא של הלכה ויר"ש כו'.

ותקוותי שאלו שהתעקשו בעבר שלא לתת לבנותיהם הקטנות להדליק נרות שבת ולהאיר את חשכת הגלות – חזרו בהם, ומעתה מניחים לבנותיהם למלא את רצונם להדליק נרות שבת. וכמובן בפשטות שכל בת בישראל רוצה להדליק נרות שבת, ע"ד מארז"ל "בנות ישראל נאות הן כו'", אלא שלפעמים ישנם ענינים דלעו"ז ("עקשן" או "עקשנית") המונעים ומעכבים מהם למלא את רצונם. ואין כאן המקום להאריך בזה],

הנה כאשר מתחילים להדליק נרות שבת בגיל בת־מצוה – אין לברך "שהחיינו" (כשם שאין מברכים "שהחיינו" על הנחת תפילין בפעם הראשונה), מאחר שישנו כבר החומר דהזכרת שם שמים, כי מדובר אודות נערה שחייבת במצוות.

מ. כללות הענין דברכת "שהחיינו", וכן הענין דכל הברכות – הרי זה ענין של ברכה והודאה להקב"ה.

ובנוגע לענין זה – הרי ידוע המסופר אודות הבעש"ט, שהי' נוהג לחזר בכפרים ועיירות, ולדבר עם אנשים פשוטים, כולל נשים וקטנים, באופן כזה שיביא אותם לומר "ברוך השם", וכיו"ב – שזהו בדוגמת כללות ענין הברכה.

ובהמשך לזה כאן המקום לבאר מה ששאלו אודות המדובר בהתוועדות הקודמת (שיחת ש"פ ויק"פ סמ"ד) שמובא בא' מספרי חסידות־פולין שהבעש"ט הי' גלגול של הרס"ג, ונתבאר שאין מסתבר לומר כן, כי ענינו של הבעש"ט הוא מיוחד בפ"ע וכו'.

ושאלו על זה – ממ"ש בספר "שבחי הבעש"ט": "שמעתי מחמי ז"ל שאמר הבעש"ט על עצמו שהוא גלגול רבינו סעדי' גאון".

והנה, לכל לראש – אין הכרח לומר שכל הפרטים המובאים בספר "שבחי הבעש"ט" הם בתכלית הדיוק (למרות שמסופר שם אודות צדיקים אמיתיים כו'). וכדמוכח גם מזה שלא רגילים כל כך להביא את הספר "שבחי הבעש"ט" בתור מקור לענינים המבוארים בדרושי חסידות (אבל ראה תו"ח סוף בראשית).

והביאור בעצם הענין – ובהקדים:

נוסף על האמור לעיל אודות מ"ש שהבעש"ט הי' גלגול של רס"ג – מובא בספרים (שבחי הבעש"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהדורת "הורודצקי" – ברלין תרפ"ב) בשם "סדר הדורות החדש" שנשמתו של הבעש"ט היא נשמת חנוך. ויש שאמרו שהיו לו "נפש דוד ורוח שלמה".

ועד"ז מובא אודות השתדלותו של הבעש"ט להפגש עם האוה"ח הקדוש, שאם היו נפגשים יחד היו מביאים את הגאולה כו' – לפי שאחד מהם הוא בחי' נפש דדוד ואחד מהם הוא בחי' רוח דדוד.

ולהעיר ממכתב הבעש"ט לגיסו (נדפס ב"התמים" ח"א ע' יב ואילך) ששם מובא שנשמתו של הבעש"ט היא נשמתו של יהודי שחי בצפת בשנת של"ג.

והביאור בכללות ענין זה:

בכללות ענין הגלגולים ישנם ב' אופנים (כמובן ע"פ המבואר בספר הגלגולים, ובמיוחד – בשער הגלגולים): (א) נשמות שהיו כבר למטה (נשמות ישנות), ועתה חוזרים ומתגלגלים פעם נוספת, היינו, שכל ענינו הוא –

הגלגול של הנשמה שהיתה כבר בעוה"ז. (ב) גלגול של נשמה מסויימת בתור הוספה על עיקר ענינו. ואין זה בתור עונש ח"ו, אלא כדי לסייע בעבודתו בענין מסויים, היינו, כאשר צריך לעסוק בענין מסויים, נוסף אצלו גלגול של נשמה מסויימת שיש לה שייכות מיוחדת לעבודה זו. ובזה גופא ישנם כמה אופנים – אם הגלגול הוא במשך כל הזמן, או לזמן מסויים, וכיו"ב.

ובנוגע לענינו: ענינו של הבעש"ט הוא מיוחד בפ"ע כו', ובתור הוספה על עיקר ענינו – ישנו גם הגלגול של חנוך, נפש או רוח דדוד, הרס"ג, וכיו"ב (כאמור לעיל באופן הב').

דוגמא לדבר:

ידוע מארז"ל "פינחס זה אליהו". וידועה הקושיא בזה: מאחר שפינחס הי' בזמנו של משה רבינו, ואליהו הי' בזמן מלכי יהודה (ריבוי זמן לאח"ז) – היו צריכים לומר "אליהו זה פינחס", היינו, שכאשר נולד אליהו בתקופה מאוחרת יותר, אמרו שזהו פינחס שהי' בתקופה הקודמת, ומדוע נאמר "פינחס זה אליהו", הרי כאשר נולד פינחס עדיין לא נולד אליהו?!

והביאור בזה: נשמתו של אליהו היא נשמה מיוחדת שהיתה קודם כללות הבריאה, ואינה שייכת ליחוד זו"נ, כידוע. ולכן אומרים "פינחס זה אליהו", היינו, שכאשר נולד פינחס, אמרו שנשמתו היא הנשמה של אליהו.

והנה, ידועה הפלוגתא אם אליהו כהן הוא [כמסופר בגמרא (ב"מ קיד, ב) שרבה בר אבוה פגש את אליהו בבית הקברות, ואמר לו "לאו כהן הוא מר, מאי טעמא קאי מר בבית הקברות"], או שהוא משבט גד (הובא בתוס' שם).

ועפ"ז – נשאלת שאלה: כיצד אפשר לומר שאליהו הוא משבט גד [וכל עניניו שייכים לשבט גד, וע"ד שאומרים ב"יהי רצון" שלאחרי אמירת הנשיאים "באם אני עבדך משבט פלוני . . יאירו נא עלי כו'" הענינים השייכים לשבט זה], וביחד עם זה לומר שפינחס זה אליהו – הרי פינחס הוא כהן?!

ומזה מובן שיתכן שמוצאו יהי' משבט מסויים, ואעפ"כ יהיו אצלו גם ענינים נוספים. וע"ד המדובר לעיל אודות אופן הב' שבענין הגלגולים.

ובנוגע לענינו: מובן בפשטות שענינו של הבעש"ט הוא מיוחד בפ"ע כו', ובפרט ע"פ מ"ש הרמ"מ מהאראדאק אודות גדלותו של הבעש"ט ש"אחד הי', ומהקדמונים לא קם כמוהו כו'". ונוסף לעיקר ענינו – ישנם אצלו גם הענינים דחנוך, נפש או רוח דדוד, וכן ענינו של הרס"ג, כאמור לעיל מ"ש באחד מספרי חסידות־פולין, שנאמרו ע"י צדיקים כו'.

אבל אנו אין לנו אלא המבואר בדברי רבותינו נשיאינו. וכידוע המבואר בנוגע לענינו של הבעש"ט, שישנו הענין ד"שם" סתם, וישנו הענין ד"שם טוב", והבעש"ט הוא "בעל שם טוב", היינו, בעה"ב על ה"שם טוב" (ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 27).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכללות ענינו של הבעש"ט נמשך אצל אדמו"ר הזקן, וכידוע שאדמו"ר הזקן אמר שהוא נכדו של הבעש"ט (ברוחניות), ומאדמו"ר הזקן נמשך ענין זה לכל רבותינו נשיאינו, עד לבעל ההילולא, וממלא מקומו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ורבותינו נשיאינו ממשיכים ענין זה לכל ההולכים בדרכיהם באופן ד"נצח סלה ועד".

מא. כאן המקום להזכיר גם אודות המדובר לעיל בקשר ליום הפטירה של ר' נחמי' מדובראוונא:

אע"פ שבספר "בית רבי" מובא רק שר' נחמי' נפטר בט"ו בשבט, ולא מוזכר שם "ראש השנה לאילנות" (ולכן הי' מקום לשקו"ט בענין זה (ראה שיחת ש"פ ויק"פ סמ"א)) – הרי בספר "דברי נחמי'" (חאהע"ז) בהקדמת בן המחבר מפורש שיום פטירתו הי' "ביום שנולד, חמשה עשר בשבט, בר"ה לאילנות". ועפ"ז – שוב אין ספק בדבר.

ובזה רואים עד כמה צריכים לדייק בכל דבר, ועד שלא מספיק לסמוך על מ"ש בספר אחד, אלא צריכים לברר בספרים נוספים כו'.

וע"ד המסופר בגמרא, (סנהדרין ז, ב) אודות רב אשי, כי הוה אתי טריפתא לקמי', מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי כו'".

מב. והנה, בעמדנו בחודש ניסן – יה"ר שיקויים בקרוב ממש היעוד "בניסן עתידין להגאל".

ובפרט לאחרי שבנ"י עברו כבר ריבוי סוגי נסיונות במשך כל שנות הגלות, היינו, לא רק ד' סוגים כלליים שבגלות, החל מגלות בבל, הנקראת "רישא דדהבא", אלא בכל אחת מד' הגלויות עברו בנ"י ריבוי סוגים של נסיונות, ובמיוחד – בגלות זה האחרון.

ובפרט ע"פ המבואר בשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי (ספ"ה) שלאחרי כל הגזירות ושמדות כו' לא יהיו עוד ענינים כאלו, כמבואר שם בארוכה – והרי ענין זה נאמר בזמנו של אדמו"ר האמצעי!

והנה, למרות כל הנ"ל – הרי כבר עבר ר"ח ניסן (ה"ראש" דכל החודש), "ואנחנו לא נושענו"!

ויתירה מזו: כבר עבר גם יום ב' ניסן, יום ההילולא דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, שביום זה נפעל עילוי בכללות עבודתו במשך כל ימי חייו, וכן הוא בכל שנה ושנה – ע"ד המבואר בדרושי חסידות אודות גודל העילוי דל"ג בעומר, יום ההילולא דרשב"י, בכל שנה ושנה שבה נאמר המאמר ע"י רבותינו נשיאינו [וכידוע המסופר אודות אופן הנהגתו של אדמו"ר האמצעי בל"ג בעומר – שהיו רואים אצלו מופתים גלויים בנוגע לזרעא חייא וקיימא] – ולמרות גודל העילוי דיום ההילולא דב' ניסן, עבר כבר יום זה "ואנחנו לא נושענו"!

וכבר נמצאים אנו ביום השבת, ג' ניסן, שבו עולים הענינים דר"ח ניסן וב' ניסן, ואעפ"כ "אנחנו לא נושענו"!

והעיקר – שאין פוצה פה ומצפצף!!

אם בנ"י היו מבקשים ודופקים על השולחן ותובעים שמשיח צדקנו יבוא תיכף ומיד, "נאו" – היו פועלים כבר ביאת משיח צדקנו "נאו", ואפילו ביום השבת, וכאשר יבוא משיח צדקנו – יתרץ כבר את הקושיא בנוגע לענין התחומין, והקושיא בנוגע להכנת "סעודה שלישית" וסעודת "מלוה מלכה"!

זאת אומרת: לא זו בלבד שכאשר רואה שהילדים שרים "ווי וואנט משיח נאו", הרי הוא מצטרף לשירה שלהם – אלא הכוונה שהוא ירצה ויבקש באמת שמשיח צדקנו יבוא "נאו"!

(פני כ"ק אדמו"ר שליט"א הרצינו מאד, ולאחרי שהפסיק לרגע, הפטיר בחיוך:) ונסיים כפי שה"מגידים" רגילים לסיים: "ובא לציון גואל ונאמר אמן", "יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".

* * *

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מג. הביאור בפרש"י:

כאשר הבן חמש למקרא לומד בפרשתנו אודות כללות ענין הקרבנות – לא צריך רש"י לבאר מהו כללות ענין הקרבנות, כי הבן־חמש למד זאת כבר בפשטות הכתובים אודות הקרבן שהקריב נח:

עה"פ "ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהורה גו' ויעל עולות במזבח" (נח ח, כ), מפרש רש"י: "אמר לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו שבעה שבעה (לא רק "שנים שנים", לקיום המין, כשאר בעלי חיים) אלא כדי להקריב קרבן מהם", זאת אומרת, שמצינו כבר ציווי הקב"ה בנוגע לענין הקרבנות – אצל נח.

ובענין זה מודגש כבר גודל העילוי שנפעל ע"י כללות ענין הקרבנות: "וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה גו' ולא אוסיף עוד להכות את כל חי גו'", היינו, שע"י הקרבת הקרבן פעל נח את שבועתו של הקב"ה בנוגע לשלילת ענין המבול.

ומאחר שיודעים כבר שישנו ציווי של הקב"ה בנוגע לענין הקרבנות, ורואים את גודל העילוי הנפעל ע"י הקרבת הקרבנות – שוב אין רש"י צריך להקדים ולבאר את כללות ענין הקרבנות.

ובנוגע לעצם הענין – כיצד נפעל ענין זה ע"י הקרבת הקרבנות – אין זו שאלה הדורשת ביאור בפשוטו של מקרא, כשם שע"ד הרגיל אין רש"י מבאר את טעמי המצוות (מלבד כאשר ישנה קושיא בפשוטו של מקרא, ע"ד שנתבאר בנוגע לפרש"י בענין עריפת פטר חמור ועגלה ערופה (ראה שיחות ש"פ שופטים וש"פ תצא תשמ"א)).

ולדוגמא: בס"פ בא מבאר רש"י ש"טוטפות" קאי על תפילין, "ועל שם ארבעה בתים קרויין טוטפות, טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים", ורש"י לא מבאר מהו הטעם שישנם ד' בתים וד' פרשיות דוקא, ולא ג' או ה' (אע"פ שהבן חמש למקרא לא למד עדיין ב' הפרשיות דשמע והי' אם שמוע).

ועד"ז מובן בנוגע לענינו – שרש"י אינו צריך לבאר מהו הטעם שע"י הקרבנות יכולים לפעול ענין כזה.

מד. והנה, בפ' נח לא מבאר רש"י ש"ריח ניחוח" פירושו "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" – אלא דוקא בפרשתנו. והביאור בזה:

בפ' נח נאמר "ריח ניחוח" סתם (ולא "ריח ניחוח לה'"), ולכן, אין הכרח לומר שהכוונה בזה ל"ריח ניחוח" אצל הקב"ה, אלא אפשר לומר (ויתכן שכך לומד רש"י בפשש"מ דפ' נח) שהכוונה ל"ריח ניחוח" אצל נח.

זאת אומרת: היות שהקב"ה הביא מבול על העולם, ונח ומשפחתו ובעלי החיים שבתיבה היו היחידים שנשארו בעולם, ועל ידם נמשך קיום העולם – מובן גודל הנחת־רוח של נח לאחרי צאתו מהתיבה, כאשר זכה להנצל מהמבול, ועתה יכול להקריב קרבן להקב"ה כו'.

אבל בפרשתנו מפורש "ריח ניחוח לה'", ולכן, מוכרח רש"י לפרש "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". ולאחרי שיודעים כבר אודות ההכרח ממש"נ "ריח ניחוח לה'", הרי זו הוכחה שגם בפ' נח הפירוש ד"ריח ניחוח" הוא בנוגע להקב"ה.

ומה שרש"י לא מעתיק תיבת "(ריח ניחוח) לה'" – הרי זה משום שמפרש בפירושו "נחת רוח לפני כו'".

ויתירה מזו: שם "ה'" מורה על מדת הרחמים. ובענינו לא נוגע להדגיש את מדת הרחמים, כי מדובר אודות קרבן עולה המכפר על דברים קלים בלבד, "עשה ולאו הניתק לעשה" (פרש"י פרשתנו א, ד), ואילו מצד מדת הרחמים אינו מובן מהי ההדגשה והצורך בענין של הקרבת קרבן – כאשר מדובר אודות דברים קלים בלבד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומ"ש בשפ"ח שרש"י בא לשלול את הפירוש "שיקבל מנוחה מריח הקרבן" – אינו מתאים בפשש"מ, כי רש"י לא מעתיק תיבת "ריח". ולכן, בהכרח לומר שכוונת רש"י היא להדגיש ולבאר שזהו "נחת רוח לפני כו'" ("ריח ניחוח לה'").

מה. הביאור בזה שכללות הענין ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" נאמר רק בנוגע לענין הקרבנות, ולא בנוגע לשאר המצוות:

כאשר יהודי מקיים ציווי של הקב"ה – אין זה ענין הקשור עם "נחת רוח" מיוחדת להקב"ה, כי מאי קמ"ל שיהודי מקיים את ציווי הקב"ה?!

אבל כאשר מדובר אודות הקרבת קרבן, היינו, יהודי שהי' במעמד ומצב בלתי רצוי, ועתה הוא מתחרט ושב בתשובה [שהרי גם עולה מכפרת, ומנחת נדבה שייכת לעולה – ע"פ פשש"מ], ועד כדי כך – שמוציא מממונו (ולא מן הגזל) לקנות בהמה שלימה ולהקריבה לה' – מובן, שענין זה גורם נחת רוח מיוחדת אצל הקב"ה, "נחת רוח לפני כו'".

[ומובן שגם הקרבן דנח קשור עם כפרה על ענינים בלתי רצויים – כי מעמד ומצב העולם קודם המבול הי' באופן בלתי רצוי כו'].

מו. הביאור בנוגע להערות אאמו"ר:

בדרושי ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר (ד"ה באתי לגני ה'שי"ת) – שב' ניסן הוא יום התחלת נשיאותו – מובא מארז"ל עה"פ "באתי לגני אחותי כלה", "לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה".

והנה, בנוגע למ"ש "עיקר שכינה בתחתונים היתה", מבואר במאמרי בעל ההילולא (ד"ה אדם כי יקריב אעת"ר) – שתוכן מאמר זה הובא במאמר דלעיל – שהכוונה במ"ש "עיקר שכינה בתחתונים" לאוא"ס שלמעלה מגדר העולם.

דהנה, מצד האור האלקי שמתלבש בעולמות, אור הממכ"ע, אי אפשר לומר שעיקר שכינה בתחתונים, כי אור זה מאיר בעולמות העליונים בגילוי יותר מאשר בעולמות התחתונים, ולכן, בנוגע לאור הממכ"ע לא שייך לומר ש"תכלית השתלשלות העולמות וירידתם כו' אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית'" – כי האור דממכ"ע מאיר בעולמות העליונים בגילוי יותר מאשר בעולמות התחתונים (וכמבואר גם במאמרי ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר).

[וכמבואר ברמב"ם שכללות הענין דמקום ברוחניות הוא – החילוקים דמעלה ומטה בדרגא כו'].

ועד"ז אי אפשר לומר ש"עיקר שכינה בתחתונים" קאי על אור הסוכ"ע:

לא מבעי בנוגע לסובב הפרטי שבכל עולם ועולם, שבזה ישנם חילוקי דרגות לפ"ע העולם, אלא אפילו הסובב הכללי, עיגול הגדול, שמקיף את כללות סדר ההשתלשלות בשוה – הרי עצם הענין ד"סובב כל עלמין" מורה על השייכות לעולמות. ולכן, אין לומר על אור הסוכ"ע שעיקרו בתחתונים.

ועפ"ז מובן ש"עיקר שכינה בתחתונים" קאי על גילוי ה"עצמות", או על האור הקשור עם "עצמות" (עצם האור). וזהו כללות הענין דעשיית דירה לו ית' בתחתונים – המשכת ה"עצמות" למטה.

ועפ"ז מובן הקשר שבין "באתי לגני" עם "אחותי כלה":

"אחותי" קאי על בחי' המלכות כפי שהיא באצילות, ששם היא באופן של חיבור עם ז"א, "אחותי" מלשון אחות וחיבור. ו"כלה" קאי על המלכות כמו שיורדת לבריאה, שאז יש לה כלות הנפש לעלות למעלה.

זאת אומרת, ש"אחותי כלה" מורה על חיבור ב' הענינים דז"א ומלכות. וזהו ע"ד הענין ד"באתי לגני" – חיבור והמשכת ה"עצמות" בתחתונים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן נאמר הלשון "פתח ואמר" – כי כדי לפעול ענין נעלה כזה (המשכת ה"עצמות" בתחתונים) – זקוקים לענין של פתיחת צינור חדש כו'.

מז. האמור לעיל מודגש גם בשם הפרשה שקורין בשבת זו (שבה מבואר בזהר ענין זה) – "ויקרא":

תיבת "ויקרא" כתובה באל"ף זעירא. ובזה ישנם ב' פירושים: (א) א' זעירא רומז לבחי' שלמטה משם הוי'. (ב) "ויקרא" סתם, שלא נאמר מי הוא הקורא, קאי על עצמותו ומהותו ית' (כמבואר בלקו"ת בתחלתו). ומזה מובן שבתיבת "ויקרא" מרומז חיבור דב' ענינים הנ"ל, ע"ד המבואר לעיל בענין "באתי לגני אחותי כלה".

וענין זה מרומז גם בשם הפרשה שהולכים לקרוא בתורה בתפלת מנחה – "צו":

"אין צו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות". ומובן, שחיבור ב' הענינים ד"מיד" ו"לדורות" – מורה על ענין שלמעלה ממדידה והגבלה דכללות ענין הזמן.

והכח לפעול חיבור ב' המצבים ד"מיד" ו"לדורות" – הרי"ז נפעל בכח העצמות, שאצלו הוה ועתיד כאחד, וממנו נמשך הכח לפעול ענין של זירוז "מיד ולדורות" בעבודת כאו"א מישראל. ובדוגמת האמור לעיל ש"ויקרא" קאי על עצמותו ומהותו ית'.

וחיבור ב' ענינים אלו הוא בדוגמת כללות הענין ד"באתי לגני אחותי כלה" – חיבור ב' ענינים נפרדים והפכיים.

מח. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל – שכללות העבודה הקשורה עם "באתי לגני", עשיית דירה לו ית' בתחתונים, צריכה להיות באופן של "צו" – היינו, הן בנוגע לענין הזריזות ("אין צו אלא לשון זירוז"), והן בנוגע לכללות הענין דצוותא וחיבור עם הקב"ה, מצוה המצוות, שזהו כללות ענין הביטול לבעל הרצון (לא רק לרצון, אלא לבעל הרצון).

וזהו גם דיוק הלשון "זריזין מקדימין למצוות" – למעלה וקודם לכללות ענין המצוות, כי ע"י ענין הזריזות נפעל הקשר עם בעל הרצון, שהוא למעלה מענין הרצון (מצוות).

ומצד כללות הענין דאהבת ישראל, מובן, שפועל את ענין הזריזות בעבודת ה' גם בנוגע אל הזולת.

וכל זה נעשה עי"ז שמדבר עם הזולת בדברים היוצאים מן הלב כו', ועוד ועיקר: עי"ז שמראה "דוגמא חי'" מהנהגתו האישית בנוגע לענין הזריזות בכל הקשור לעבודת ה', זאת אומרת, שאינו מסתפק במחשבה בלבד,

ואפילו לא מסתפק בדברים היוצאים מן הלב כו', אלא הוא מראה "דוגמא חי'" מאופן הנהגתו במעשה בפועל.

ובאותיות פשוטות: כאשר הסבא מחנך את נכדו שצריכים לעסוק בעבודת ה', בלימוד התורה וקיום המצוות, באופן של זריזות כו', ולאחרי שמדבר עם נכדו בענין זה, הרי הוא מתנהג בעצמו באופן הפכי, בישבו לקרוא "עיתון", או לדבר ב"טלפון" אודות ענינים של מה בכך, "דברים בטלים", שאין שום תוצאה מזה בנוגע לפועל [אע"פ שאינו מדבר דברים אסורים ומאוסים ח"ו – כמבואר בפיהמ"ש להרמב"ם שגם כאשר אינו מדבר דברים אסורים, צריכה להיות זהירות גדולה בענין הדיבור, ולכן צ"ל "אמור מעט כו'"] – הרי זה מעורר תמיה ופליאה אצל הנכד ששמע זה עתה כיצד צריכה להיות הנהגתו, ובפועל רואה שסבו מתנהג באופן שאינו מתאים לזה! ורק מאחר שאינו מעיז לומר דברים אלו בפני סבו, הרי הוא חושב זאת בעצמו, ומובן, מהי ההשפעה שנפעלת עליו כתוצאה מזה!

ועד"ז כאשר יושב לאכול ולשתות בתיאבון רב – לאחרי שמדבר עם נכדו בנוגע להתעסקות בעבודת ה' בזריזות רבה! הנכד אינו יודע אודות כוונות האכילה של סבו, שמכוין לאכול "לשם שמים" וכו', כי הוא רואה רק את המעשה בפועל – שסבו יושב לאכול ולשתות בתיאבון רב! ומזה מובן, שלכל לראש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צריך הסבא עצמו להתנהג באופן המתאים, ועי"ז שיראה "דוגמא חי'" מהנהגתו האישית, יוכל להשפיע על נכדו באופן הרצוי.

וכל זה – אינו רק בנוגע ליחס שבין סבא לנכדו, אלא כן הוא גם בנוגע ליחס שבין אב לבנו, ובין איש לאשתו:

כאשר הבעל עושה "שטורעם" בנוגע לענין השבת כו', וכאשר בא יום השבת, הרי הוא חוזר לביתו, פותח את כפתורי ה"סירטוק" (וכיו"ב) ומתיישב לשתות "תה", ולהתבונן אודות הענינים שברא הקב"ה בעולמו, ולעומת זאת, משאיר את המאמר חסידות על ה"מדף שבארון" – מובן בפשטות איזו השפעה תהי' להנהגה זו על אשתו, שהיא רוצה להיות במעמד ומצב ד"אשה כשרה שעושה רצון בעלה", ואז יכולים כבר לתאר כיצד יראה ה"בית" כולו (כולל הבעל עצמו), וכיצד ייראו הילדים שיגדלו בבית זה!

לגרום הנאה ותענוג ליהודי הרי זה אמנם ענין גדול, וכמובן בפשטות שאסור לגרום צער ליהודי, אלא אדרבה, צריכים להשתדל לגרום לו הנאה ותענוג. וא"כ, הרי הוא עושה "חשבון" ש"עניי עירך קודמין", ובמילא צריך להשתדל לגרום תענוג גשמי לעצמו! אבל לאידך – עליו לשאול את עצמו: האם לא תובעים ממנו להתעסק בענינים נעלים יותר מזה?!

מט. ובנוגע לפועל:

בעמדנו ביום השבת שלאחרי יום ההילולא – צריך כאו"א לקבל על עצמו החלטות טובות בנוגע לכללות עבודת ה', בהתאם להוראות דבעל ההילולא, וכידוע הפתגם שאמר קודם הסתלקותו: "איך גיי אין הימל, און די כתבים לאז איך אייך דא".

ועבודתו צריכה להיות הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת, ובאופן – שמראה "דוגמא חי'" מהנהגתו האישית.

והנה, היות שצריך להראות "דוגמא חי'", מובן, שהנהגתו צריכה להיות בתכלית השלימות, כי כאשר רוצה לפעול על הזולת במאה אחוז, הרי הנהגתו צריכה להיות יותר ממאה אחוז, כי הזולת המושפע ממנו עושה חשבון שמספיק לו להגיע עד "קרסוליו" של המשפיע שלו, ועאכו"כ כאשר מגיע לדרגא נעלית יותר. ובפרט שאינו רוצה להגיע לדרגתו של המשפיע, כי אין זה כבוד למשפיע שהמושפע שלו יהי' בדרגתו!

וכאמור לעיל – שצריכים להוסיף בכל הפעולות דהפצת היהדות, החל מה"מבצע" שהזמן גרמא – לימוד הלכות החג, והתעסקות ב"מעות חטים", "קמחא דפסחא", ועד"ז בנוגע לשאר המבצעים הכלליים.

ויה"ר שע"י ההתעסקות בכל הענינים האמורים באופן המתאים – נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ונזכה לחגוג את חג הפסח בירושלים עיר הקודש, "כמצות רצונך", "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה"מלוה מלכה" לטובת ישיבת תומכי תמימים.

אח"כ צוה להכריז אודות סיום כתיבת הס"ת הכללי (ביום א', ד' ניסן) שנכתב ע"י מוסד חינוך "בית רבקה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ניגון שמח"ת" (וניגנו ניגון "הקפות" לאביו הרלוי"צ ז"ל).

אח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות להרב משה שי' ירוסלבסקי – עבור "הכנסת אורחים".

לאחרי מנחה התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת ויקרא

כרך יז, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

א.
פירוש רש"י ל"אשר נשיא..." – דרשת חז"ל

מן הפסוק[1] "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצוות...", אשר בהמשכו מדובר על כך שהוא צריך להביא על כך קרבן חטאת, מצטט רש"י את המילים "אשר נשיא יחטא", ומפרש: "לשון אשרי, אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו, קל־וחומר שמתחרט על זדונותיו".

המקור לפירוש רש"י זה הוא דרשת חז"ל ב"תורת כהנים"[2] ובגמרא[3]. אמנם, דרכו של רש"י היא לפרש רק פשוטו של מקרא, אך הוא מצטט בפירושו את מדרשי חז"ל הנחוצים להבנת פשט הפסוקים. וכך בענייננו, רש"י מוכרח להזדקק למדרשי חז"ל (כפי שמבואר בגמרא[4] הטעם לדרשה): כי התורה משנה כאן את הניסוח שהיה צריך להיכתב בפשטות, כפי שכתוב לגבי חטאו של ה"כהן המשיח" ושל "כל עדת ישראל" – ששם נאמר "אם הכהן המשיח יחטא...", "אם כל עדת ישראל ישגו..."[5], ואילו כאן נאמר "אשר נשיא יחטא..." – ומזאת מובן שאין המשמעות כפשוטה.

אך צריך להבין: פשטני המקרא מפרשים על המילים "אשר נשיא יחטא" כמה פירושים בדרך הפשט: א) ה"אבן־עזרא" מסביר "אשר נשיא יחטא" מופיע בהמשך לפרשה הקודמת "ואם כל עדת ישראל", והמשמעות היא כאילו נאמר "ואם אשר יחטא הוא נשיא..."[6]. ב) הרמב"ן מסביר, שמשמעות המילה "אשר" כאן היה כמילה "כאשר", כמו "כאשר בא יוסף אל אחיו"[7], "כאשר כלו לאכול"[8] וכדומה, המצביעה על זמן – בשעה שהנשיא יחטא ("ויחסר כ"ף הדעת").

ואף אם נניח, שלדעת רש"י אין פירושים אלו "חלקים", ויש צורך להביא דרשת חז"ל, בכל זאת צריך היה רש"י להביא תחילה פירוש לפי הפשט, ואחר כך להוסיף "ומדרשו" או "ורבותינו דרשו" וכדומה[9], מדוע הוא מביא רק את הפירוש "לשון אשרי", ואף אינו מציין שזהו "מדרשו" וכדומה?

ב.
השאלות על "אשרי הדור"

אף אם נאמר שהפירוש "לשון אשרי" מתאים לפשוטו של מקרא, עדיין אינו מובן:

א) מהי התוספת "אשרי הדור..."? מנין ההוכחה ש"אשרי" כאן אינו אמור לגבי הנשיא המפורש בפסוק, אלא לגבי הדור[10]:

ב) במה מתבטא האושר של הדור כאשר הנשיא "נותן לב להביא כפרה על שגגתו..."?

ג) מהי החשיבות של "אשרי הדור..." לצורך הבנת הענין של חטאת הנשיא?

---

1) פרשתנו ד, כב.
2) עה"פ.
3) הוריות יוד, ריש ע"ב. ירושלמי שם פ"ג ה"ב. תוספתא ב"ק פ"ז, ב. – אלא שברש"י הוא בשינויים מכל הנ"ל, כדלקמן בפנים ובהערה 32.
4) הוריות שם. וראה רש"י שם ד"ה שאני.
5) וכן לקמן (ד, כז) ואם נפש גו'.
6) וברשב"ם: כמו ואשר ניתן כתר מלכות בראשו כמו וכתר מלכות אשר נתן בראשו.
7) וישב לז, כג.
8) מקץ מג, ב.
9) להעיר ממאירי להוריות שם: דרך צחות אמרו.
10) בדברי דוד (להט"ז) בפרש"י: ולא אמר אשרי הנשיא כזה דא"כ פשיטא שיש שבח לנשיא בזה ומאי רבותי' דנשיא אלא כו' (ועד"ז כתב במנחה בלולה כאן). אבל בפשטות מובן הרבותא דנשיא יותר מכל אדם מכיון "שאין לבו כפוף" (לשון רש"י הוריות שם ד"ה צריך) וצריך להיות אצלו הרגש הרוממות והנשיאות כמ"ש במפרשים, וראה לקמן בפנים (ולהעיר ממאירי שם: וכל שהוא בדרך זה אשריו ואשרי דורו).

ועפ"ז מתורץ ג"כ מה שהקשה בגו"א כאן "וא"ת מאי שנא בנשיא דכתב ה"ה אחר אשריו כו'". [ומה שתירץ: ואין זה קשיא דאין לומר אשרי לו בשביל שחטא אבל אשרי הדור שהם לא חטאו ויש להם נשיא אם הוא חוטא מתחרט על שגגתו (וראה גם באר שבע הוריות שם) – צ"ע איזה אושר נמשך מזה להדור שהנשיא מתחרט כו' (אם לא זה שלמדין ממנו, כדלקמן בפנים מגמרא)].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד) במדרשי חז"ל הנ"ל מובא הסבר לאחר "אשרי הדור...": "אם נשיא שלו מביא קרבן צריך אתה לומר מהו הדיוט"[11]. ומסבירים[12] שזהו הסבר ל"אשרי הדור", כיון שכאשר הנשיא מביא קרבן על חטא, לומדים ממנו אנשי הדור (הדיוטות), בקל־וחומר, לחזור בתשובה ולהביא קרבן על חטאיהם.

ולפי זהף לא מובן כלל: מדוע משמיט רש"י את סיום דרשת חז"ל ("אם נשיא שלו") אשר דוקא בזה מוסבר הענין של "אשרי הדור", שמביא רש"י בפירושו[13]? ואדרבה – אם "בן עשר למשנה..." זקוק להסבר, על־אחת־כמה־וכמה "בן חמש למקרא"!

יש להעיר, שיש המפרשים[14] את הטעם של "אשרי הדור": כיון שהנשיא מתחרט "על שגגתו" ו"אינו מתבייש לומר חטאתי", ואינו אומר "גדול אני וחשוב אני איך אומר חטאתי" – דבר המוכיח את היותו עניו ושפל־רוח – לכן "אשרי הדור", שיש להם נשיא ש"אינו מתנשא ואינו מתגאה", ואשר לפיכך "מלכותו תעמוד".

אך לפי הפשט, אינו מובן מדוע "אשרי הדור",

אם עיקר האושר אינו לגבי אנשי הדור אלא לגבי הנשיא והמלך, שמלכותו תתקיים – מדוע מודגש "אשרי הדור"?

ג.
השאלות על דיוקים בלשון רש"י

בנוסף לכך יש להבין: א) במאמרי חז"ל (המוזכרים לעיל) הניסוח הוא "אשרי הדור שהנשיא שלו מביא חטאת על שגגתו"[15], ואילו רש"י משנה זאת, ומאריך בלשונו: "נותן לב להביא[16] כפרה[17] על שגגתו"?

ב) מדוע מצטט רש"י מן הפסוק רק את המילים "אשר נשיא יחטא"? והרי האושר הוא על כך שהנשיא מביא "כפרה על שגגתו", ואם כך, צריך היה רש"י לצטט את ההמשך של הפסוק השני, שבו מדובר על הקרבן שחייב להביא, או לפחות, לרמוז להמשך זה על ידי "וגומר"[18].

ד.
"אשרי" – אין הכוונה לכך שהעם ילמד מהנשיא

ההסבר לכך הוא:

על הפירוש "אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב..." אין רש"י צריך להקדים ולציין שזהו "מדרשו" וכדומה, כי הוא כבר פירש זאת לפני כן – באותו ענין, של הקשר של כל העם אל החוטא. על הפסוק[19] "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם" פירש רש"י: "פשוטו לפי אגדה, כשהכהן הגדול חוטא אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ונעשה מקולקל" – ולכן אין רש"י צריך לשוב ולציין שזהו "פשוטו לפי אגדה".

ולפי פירוש (קודם) זה של רש"י, הכרחי לומר שהאושר כאן (אשרי הדור) איננו כסיום וההסבר המובא לעיל (בסעיף ב'), שכאשר הנשיא מביא קרבן "על שגגתו" לומדים ממנו אנשי הדור – כי לפי זה מתעוררת השאלה: גם מן הכהן המשיח צריך ללמוד שיש להביא קרבן לכפרה, ומדוע איפוא מוזכר "אשרי" רק אצל הנשיא ולא לפני כן אצל הכהן המשיח[20]? ויותר מכך – אצל הכהן המשיח מודגש ההיפך – "לאשמת העם"?

אמנם, התנהגות הנשיא השפיעה יותר על העם, כי אם הנשיא ש"אין לבו כפוף"[21] והוא, כשמו, במצב של התנשאות, הרמה והגבהה, ולמרות זאת הוא חוזר בתשובה ומביא קרבן על שגגתו[22], הרי על־אחת־כמה־וכמה צריכים

---

11) כ"ה בהוריות שם*. ועד"ז בתו"כ. ובירושלמי: נשיא שלו כו' לא כל־שכן ההדיוט.

12) באר שבע להוריות שם. קרבן אהרן לתו"כ. פני משה ומראה הפנים לירושלמי שם. ועוד.

13) עפ"ז מובן שדוחק גדול לפרש (כמ"ש בדברי דוד ומנחה בלולה כאן) שזוהי כוונת רש"י.

14) גו"א בפרש"י.

15) כ"ה בתו"כ, תוספתא וירושלמי (ובירושלמי: אשרי שהנשיא שלו – וליתא תיבת "הדור"). ובבבלי: שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו (במקום "חטאת"). ובבחיי כאן הלשון "מביא קרבן חטאת". ועד"ז הוא השינוי בין הבבלי תו"כ וירושלמי בהמשך הדרשה**.

16) כ"ה ברוב הדפוסים. וכן בדפוס ראשון וכמה כת"י רש"י. אבל בדפוס שני ובכמה כת"י: שהנשיא שלו מביא כו'. ועד"ז הוא בטור הארוך מפרש"י. אבל הרמב"ן הביאו מתו"כ.

17) וכ"ה גם בדפוס שני (ורמב"ן וטור הארוך עה"פ). ובכמה כת"י רש"י "מביא קרבן" כבגמ'.

18) ובפשטות י"ל שלפעמים מעתיק רש"י התחלת הענין, וכוונתו לכל המשך הפרשה, כמדובר כמ"פ.

19) ד, ג.

20) להעיר מיפה מראה לירושלמי שם.

21) פרש"י הוריות שם.

*) במאירי שם: אם נשיא שלו כך אי אתה צריך לומר שכן בהדיוט.

**) בתוספתא ליתא המשך הדרשה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לנהוג כך שאר העם – הדיוטות – שאין אצלם הענין של התנשאות*[22].

אבל, מצד שני, יש יתרון בקל־וחומר הנלמד מכהן המשיח, כהן גדול: שבהיותו מובדל מהעם עקב קדושתו[23] ועבודתו התמידית במקדש, ויותר מכך, הוא המכפר על כלל ישראל, ולמרות זאת הוא מביא קרבן על שגגתו ובאופן המפורט בתורה "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה" – "חוץ לג' מחנות"[24], שכל שלוש המחנות רואים שהוא מביא קרבן על חטא בשוגג[25] – הרי קל־וחומר לגבי כל ישראל, הרחוקים מדרגתו, שצריכים ללמוד ממנו לא להתבייש ולהביא קרבן על חטא.

מזה מוכח שמשמעות הפירוש "אשרי הדור" לגבי נשיא איננה שהדור ילמד ממנו[26], אלא ענין אחר, שאינו מצוי אצל הכהן המשיח, אשר אותו לומד רש"י מן הפסוק, כדלהלן.

ה.

רש"י מסיק ש"אשרי" – לא לגבי הבאת הקרבן ממש

על הפסוק "אשר נשיא יחטא" מתעוררות שתי שאלות:

א) המילה "אשר" (במשמעותה הפשוטה) מצביעה על כך שזהו אמצע ענין, שהענין המוזכר לאחריה הוא המשך לנאמר לפני כן, ואינו מובן: מהו הקשר בין "אשר נשיא יחטא" לבין הענין הקודם "חטאת הקהל הוא"[27]?

ב) אם כוונת התורה היא להדגיש ש"אשרי הדור" שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו, היא לא היתה צריכה לרמוז לכך במילים "אשר נשיא יחטא" המדברות על חטא הנשיא, אלא בפסוק השני המדבר על חזרתו בתשובה וכפרתו – "הודע אליו חטאתו... והביא את קרבנו...". לכאורה, אין מתאים לומר "אשרי" בענין החטא!

משתי שאלות אלו מסיק רש"י ש"אשרי" של הנשיא אינו אמור לגבי הבאת הקרבן באופן מעשי ממש על שגגתו, אלא לגבי ענין הקשור לחטא, כפי שיוסבר להלן. ולכך רומז רש"י בזה שהוא משנה מלשון חז"ל ואומר "נותן לב להביא כפרה על שגגתו".

ו.

הנשיא מעורר בעם את התחושה של חומרת החטא

בפרשה הקודמת נאמר: "אם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו". הכוונה היא לכך שהסנהדרין "טעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר" ו"עשו ציבור על פיהם"*[27], ולמרות זאת נאמר בהמשך "חטאת הקהל הוא".

מובן מאליו, שכאשר יהודי מביא קרבן חטאת, יש לו (וצריך להיות לו[28]) רגש של חרטה ותשובה. וכך בענייננו, כיון שמודגש "חטאת הקהל הוא", יש לומר, שרגש החרטה והתשובה קיים אצל כל הקהל. ולכאורה: כיצד ייתכן שכל אנשי הקהל יתחרטו ויחזרו בתשובה על "חטא" שאין הם אשמים בו, אפילו בשוגג? הרי הם עשו את הנדרש מהם על פי תורה – להישמע לסנהדרין!

ועל כך מפרש רש"י, שלכן נאמר "אשר נשיא יחטא": רש"י אינו צריך לפרט את המשמעות המובנת מאליה "אם[29] נשיא יחטא"[30], אלא רק את חידושו, שכיון שהתורה מציינת זאת בביטוי "אשר", המצביע על המשך לנאמר לפני כן, לומדים מזה ש"פשוטו" כאן הוא "לפי אגדה" – שזהו גם מלשון "אשרי": כאשר נשיא נכשל בחטאת בשוגג, אין רצונו רק לקיים את ציווי התורה והוא "מביא חטאת על שגגתו", אלא הוא חש גם בפגם ובחומרה של החטא עצמו, ולכן לא זו בלבד שהוא מביא את הקרבן בפועל[31], אלא הוא גם "נותן לב להביא כפרה

---

22) ראה משכיל לדוד בפרש"י. אבל אינו מפרשו לענין לימוד שאר העם ממנו.

*22) ראה כלי יקר פרשתנו ד, כ.

23) כמובן כבר מעלתו בפ' תצוה. ולהעיר שרק בו נאמר (דה"י א א, כג. יג) ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים. – דלכאורה קד"ק שייך רק לכה"ג, והרי רק הוא נכנס לקד"ק – ועפ"ז בקרא "להקדישו קד"ק הוא ובניו" – להקדישו קאי אכולם וקד"ק – על אהרן, ועפ"ז גם מובן כפל הלשון (ועד"ז – ברמב"ם (הל' שמיטה ויובל בסופן)), אבל ל"מ כן בהוריות יג, א וכמפורש בחדא"ג שם. ולהעיר מזח"ג קעו, ב. ב"ק לח, א. – ואולי יל"פ קדה"ק בנוגע לבניו – שכאו"א מהם ראוי להיות כה"ג.

24) ד, יב וברש"י. משא"כ בחטאת הנשיא.

25) להעיר מאברבנאל שם.

26) בפרש"י הוריות שם: "צריך אתה לומר מה הדיוט בתמי' כלומר אם המלך שאין לבו כפוף מרגיש ומביא קרבן על שגגתו כ"ש שהדיוטות מרגישים שלבם כפופים". ומלשונו משמע קצת שס"ל דמש"א "אם נשיא שלו מביא קרבן צריך אתה לומר מהו הדיוט" אינו מפני שלמדין ממנו כ"א – הוכחה על מצב הדור. ועפ"ז לכאורה צ"ל לפירושו (גם בגמרא) דגם הפירוש ב"אשרי הדור" אינו מטעם שלמדין ממנו.

27) ראה בחיי, פענח רזא, בעה"ט עה"פ מנחה בלולה. ש"ך עה"ת.

*27) ד, יג וברש"י.

28) ראה תרגום דבראשית ד, ז (הוזכר בפרש"י שם).

29) כפרש"י לפנ"ז (ויחי מח, ו. ראה מפרשי רש"י שם. והרא"ם ראה יא, כז סותר עצמו לפירושו בויחי שם). וראה מלבי"ם כאן.

30) וכ"ה בת"א כאן. אבל בתיב"ע "בזימנא כו'" כברמב"ן.

31) וי"ל דזה שבמפרשים הנ"ל (הערה 12) פירשו בתו"כ וגמ' שלמדין ממנו, כיון שמפורש שם רק הבפועל "הנשיא שלו מביא חטאת (קרבן) על שגגתו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על שגגתו, קל־וחומר שמתחרט[32] על זדונותיו", ולפיכך "אשרי הדור" – הוא מעורר על־ידי־זה באופן ישיר את אנשי דורו על חומרת החטא, ועד כמה יש להזהר שלא להיכשל בחטא בשוגג.

וזהו ההמשך של "אשר נשיא יחטא" לנאמר לפני כן "חטאת הקהל": כיון שהנשיא חש היטב אפילו בחומרה של חטא בשוגג, מובן, שגם כאשר הקהל כולו חטא, למרות שעשה זאת שלא באשמתו, מעורר הנשיא אצל הקהל כולו את הרגש המתבטא אצל מביאי החטאת – חרטה ותשובה.

ז.

הכהן המשיח – תיקון החטא, נשיא – הימנעות מחטא

לפי האמור לעיל, מובן מדוע לגבי הכהן המשיח אומרת התורה "לאשמת העם", ואינה מזכירה כלל את הענין של "אשרי הדור", הנאמר לגבי "אשר נשיא יחטא".

"אשרי הדור..." מתאים בעיקר לדור שנמנע מלכתחילה מחטא[33], ולא כל־כך לדור שנכשל בחטא וחוזר אחר כך בתשובה ומביא קרבן.

וזהו ההבדל בין הכהן המשיח לבין נשיא: תפקיד הכהן המשיח הוא "לכפר עליהם ולהתפלל בעדם" – להקריב קרבנות ולכפר על כלל ישראל. ולכן, אפילו כאשר אנשי דורו רואים שהוא מביא קרבן על חטא בשוגג, מתעוררת אצלם תחושה (לא כל־כך הזהירות מעבירה מלכתחילה, אלא) הרגש שלאחר שחטאו אין להתבייש להביא קרבן "על שגגתו".

[אף כאשר הכהן המשיח מעורר יהודים על חומרת החטא, כיון שתפקידו לכפר על ישראל, אין לכך השפעה מספיקה על הזהירות מחטא, אלא על התיקון וכפרת החטא – בהתאם לתפקידו].

לעומת זאת, תפקיד הנשיא הוא להנהיג את הדור ולהתעסק בעניני המלכות והמדינה וכדומה, ולמרות זאת הוא "נותן לב להביא כפרה על שגגתו" – הרי הוא חש, וממילא מעורר את כולם לחוש בחומרת החטא, וכך הוא משפיע להימנע מלכתחילה מחטא, ולכן "אשרי הדור".

ח.

הכהן הגדול – אהבת ה'. מלך – יראת ה'

מ"יינה של תורה" בפירוש רש"י: משמעות "נשיא" כאן אינה נשיא שבט, אלא "זה מלך, שנאמר מכל מצות ה' שאין על גביו אלא ה' אלקיו"[34], כפי שמובן מהמאמר עצמו –"אשרי הדור".

ההבדל בין כהן גדול לבין מלך לגבי השפעתם על ישראל הוא: הכהן הגדול משפיע אהבת ה' – אהבה רבה – בישראל[35], ואילו באמצעות המלך מושפעת לישראל התבטלות ויראת ה'[36].

אהבה היא השורש לכל רמ"ח מצוות־עשה, ויראה – לשס"ה מצוות לא־תעשה[37]. לפי זה יוצא, שמצד עבודת הכהן הגדול – המשכת אהבת ה' – מורגש שצריך לקיים את רצון ה', ובענינו – להביא קרבן. מצד יראת ה' מורגשת חומרת החטא, שהוא "ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא"[37]

ט.

יראת ה' – התבטלות והימנעות מחטא

ביתר עומק: קרבן חטאת מובא על חטא בשוגג, שאדם עשה בלי ידיעתו. אך עצם העובדה שהאדם היה יכול להיכשל בעבירה בשוגג היא הוכחה שאין הוא כפי שצריך להיות, כי הדבר נובע "מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה"[38].

ולכן נאמר אצל "כהן המשיח יחטא" – "לאשמת העם", ואצל הנשיא "אשר – אשרי הדור": מצד העבודה של אהבת ה', הבאה על ידי הכהן הגדול, עלול לבוא על ידי השתלשלות, בדרגת "עם"[39], חטא בשוגג, עקב התגברות מציאותו העצמית. שכן אהבה, ואפילו בדרגות

---

32) כ"ה ברוב הדפוסים ובכמה כת"י רש"י. אבל בדפוס ראשון, שני וכמה כת"י "ק"ו על זדונותיו". וראה הלשון בדרז"ל הנ"ל. ובבחיי: אם הנשיא שלו מביא חטאת על שגגתו, צריך לאמר מה מביא על זדונו.

33) ראה גו"א ובאר שבע (שהובאו לעיל הערה 10). ולהעיר מסוכה נג, א: אשרי מי שלא חטא ומי כו'. תהלים מזמור א: אשרי האיש אשר לא הלך גו'.

34) משנה הוריות י, א.

35) ראה ד"ה ועשית בגדי קודש בתו"א (פב, א ואילך) ואוה"ת שם (ע' א'תקפז ואילך). ועוד. דרושים עה"פ בהעלותך את הנרות (לקו"ת, ועוד) בהדלקת הנרות שע"י אהרן.

36) דרמ"צ מצות מינוי מלך בתחלתה.

37) תניא פ"ד.

38) אגה"ק סו"ס כח (מלקוטי תורה (להאריז"ל) פ' ויקרא). וראה רש"י שבועות (ב, א) ד"ה תולה. – ולהעיר מפרש"י נח (ט, ה) ומשפטים (כא, יג) – וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 208 ואילך.

39) ראה תניא פל"ה (מד, ב): ואף צדיק גמור שמתדבק בו באהבה רבה כו' וא"כ זה האוהב שהוא יש כו' [אלא דשם מדבר לא בההפרש דאהבה ויראה כ"א בין עבודת אהוי"ר ל"מצות ומע"ט", כמ"ש לפנ"ז "אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים אעפ"כ כו' רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו": משא"כ בהמבואר בפנים ההפרש בין תנועת האהבה והיראה (ביטול) כמצויין בהערה הבאה].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנעלות ביותר[40] היא בבחינת התפשטות ומציאות – "יש מי שאוהב"[41] – כי היא קשורה במציאות האדם.

ואילו מצד יראת ה', ה"נמשכת" לישראל על ידי המלך, הבטל כלפי מלכות שמים וממנו נמשך הביטול של העם אליו[36], מתבטלים ישראל אל ה', ולכן לא נובעת מזה, אפילו בהשתלשלות, תחושה של ישות ומציאות עצמית, ולפיכך אין כאן ענין של חטא בשוגג.

י.
המוח שליט על הלב

ההוראה הנלמדת מפירוש רש"י זה לעבודה הרוחנית של האדם היא:

העולם נקרא "גוף גדול" והאדם נמשל ל"עולם קטן"[42]. וכשם שיש נשיא – הדור, מלך, כך בגוף האדם ישנו המלך, הראש[43] והמוח השליט על הגוף כולו, כנרמז בראשי התיבות של המילה "מלך"[44]: מוח, לב, כבד – שלושת השליטים בגוף האדם[45] – שהאות הראשונה, עיקר המילה ותחילתה[46] היא האות מ' – המוח שבגוף האדם.

וזוהי ההוראה "אשרי הדור": התנהגות ה"דור" – האדם – היא כראוי, באופן של "אושר", כאשר "הנשיא שלו נותן לב", כאשר ה"מוח" שליט על הלב", כי "כל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאוותו שבלבו שלא למלאות משאלות לבו במעשה דיבור ומחשבה..."[47], ואז הוא נשמר מלהיכשל בחטא.

וכאשר הוא נכשל בחטא, אפילו רק בשוגג, הרי לא זו בלבד שהוא צריך לחזור בתשובה בפועל ממש – מביא קרבן על שגגתו – אלא עליו להרהר במוחו שגם בחטא בשוגג הוא אשם, כדלעיל, כי אילו לא היה מתאפשר לנפש הבהמית להתגבר, לא היה מגיע לכך.

וכאשר יתעמק במוחו בחומרת עשיית דבר הנוגד לרצון העליון[48], אז "הנשיא שלו נותן לב"[49] – המוח – הנשיא – מביא להכנה בלב[50], "להיות נשבר ונדכה", ועל־ידי־זה לא זו בלבד שמכופרת שגגתו, אלא נגרמת גם "העברת רוח הטומאה והסטרא־אחרא"[48] בכלל, ונגרמת שבירה וכניעה בנפש הבהמית.

וכאשר התשובה גם על שוגג היא באופן כזה, הרי "קל וחומר שמתחרט על זדונותיו". הוא לומד מה"קל" – אצלו ה"קל" הוא שלא להכשל מזדונות, כי הנפש הבהמית והיצר הרע נשברו ונכנעו אצלו –

ועל ידי כך שאצל כל יהודי ימשול וישלוט ה"נשיא" שלו, המוח שבראש, יהיה זה הדור של "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", ו"מלך עליהם"[51], בביאת משיח צדקנו, שאז התגלה מלכות הקדוש־ברוך־הוא "והיה ה' למלך על כל הארץ" (הדור).

(משיחת ש"פ ויקרא תשכ"ח)

---

40) תו"א קיד, סע"ג ואילך. ביאוה"ד פא, א־ב. ובכ"מ. וראה ספר הערכים־חב"ד ח"א (ע' רעט ואילך) בבחי' ישות שבאהבה לגבי יראה, וש"נ.

41) ראה שער היחוד והאמונה פ"ז. ולהעיר מפרש"י בהעלותך יא, א.

42) תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקו"ז תס"ט (ק, ב). וראה אדר"נ פל"א, ג.

43) ראה שבת סא, א.

44) מגן אבות לרשב"ץ פ"ה מי"ט. ערכי הכינויים (לבעל סה"ד) בערכו. ניצוצי אורות לזח"ב קנג, א (בשם הרמ"ז).

45) זהר שם. ובז"ח רות (פ, א): ותלתא מלכין אינון בגופא מוחא לבא וכבדא – ולהעיר מתורת שלום ד"ה תלת שליטין.

46) ראה שעהיוה"א פי"ב: שכל אות הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר כו'.

47) תניא פי"ב.

48) אגה"ת פ"ז.

49) ו"עיקר התשובה בלב" (תניא פכ"ט – לו, ב. אגה"ק סי' יוד – קטו, ב). וראה אגה"ת פ"א. ובכ"מ.

50) להעיר מלשון הרמב"ם הל' תשובה (פ"ב ה"ב): ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו כו'.

51) יחזקאל לז, כד־כה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת ויקרא

כרך כב, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

מהי המשמעות של "והקרבנות טהורין"?

נאמר במדרש[1]: "אמר רבי אסי: מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים ואין מתחילין בבראשית? אלא[2] שהתינוקות טהורין והקרבנות טהורין, יבואו טהורין ויתעסקו[3] בטהורין[4]".

מהי המשמעות של "והקרבנות טהורין"? יש המפרשים[5] שהכוונה היא לכך שצריך להביא את הקרבנות בטהרה, ולא בטומאה. ולפי מפרשים אחרים[6], הכוונה היא, שבאמצעות הקרבנות מיטהרים מן החטא.

אך, לכאורה, שני הפירושים אינם "חלקים": מלשון המדרש "והקרבנות טהורין" מובן שמדובר אודות הקרבנות עצמם, שהם עצמם טהורין, ולא על מביאי הקרבנות[7].

מצד שני, אילו מסבירים את הדברים כפשוטם, שהמילה "טהורין" אמורה לגבי הקרבנות עצמם, שוב אין מובן: אין מצויה בתורה הגדרה של הקרבנות כטהורין. נאמר בתורה שהקרבנות צריכים להיות תמימים ומובחרים וכדומה[8], אך אין מוזכר בתורה "טהורין".

ב.

הקרבנות שלפני מתן תורה "טהורין"

לכאורה, ניתן היה לומר שהתואר "טהורין" לגבי הקרבנות כאן הוא בהתאם לדברי חז"ל[9] אודות הקרבנות שלפני מתן תורה, ש"הכל כשרין ליקרב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאין". כלומר, ההגדרה של הקרבנות שלפני מתן תורה[10] היא – "טהורין".

והקשר שבין הקרבנות שלפני מתן תורה לבין עניננו הוא שמדובר כאן על תינוקות, קטנים, שאינם חייבים בהקרבת קרבנות[11], בדומה לקרבנות שלפני מתן תורה, כאשר עדיין לא היתה חובה של הקרבת קרבנות.

אך הסבר זה הוא קשה: כוונת המדרש כאן היא להסביר את הסיבה לכך ש"מתחילין לתינוקות בתורת כהנים", הכוללת את דיני הקרבנות שלאחר מתן תורה – וכיצד מתאימה לכאן ההשוואה שבין הקטנים לבין הקרבנות שלפני מתן תורה?

ג.

"העולם עומד" – דוקא על־ידי לימוד התינוקות

במדרש תנחומא[12] מובאים הדברים שלעיל, ולאחר מכן נאמר: "לפיכך אני מעלה עליהם כאילו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות, והודיעך שאף־על־פי שחרב בית המקדש ואין קרבן נוהג אילולי התינוקות שקורין בסדר הקרבנות לא היה העולם עומד".

ותמוה: במדרש תנחומא עצמו נאמר בהמשך[13]

---

1) ויק"ר פ"ז, ג בסופו. ועד"ז בפסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' את קרבני לחמי. ילקו"ש צו בתחלתו (רמז תעט). הובא בכל בו סי' עד. ש"ך יו"ד סי' רמה סק"ח.

2) ביל"ש שם: יתחילו להן מבראשית אמר הקב"ה הואיל כו', ועד"ז הוא בפסיקתא דר"כ ורבתי שם. ויק"ר הוצאת מרגליות שם.

3) בתנחומא צו יד: למה הן מתחילין התינוקות של בית רבן ללמוד בספר ויקרא אלא מפני שכל הקרבנות כתובים בו ומפני שהם טהורים עד עכשיו ואינם יודעים מהו חטא ועון לפיכך אמר הקב"ה שיהו מתחילין בסדר הקרבנות יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים.

4) ביל"ש: "בטהרות".

5) פירוש מהרז"ו לויק"ר שם. עץ יוסף לתנחומא שם.

6) ראה כלי יקר ריש פרשתנו. עץ יוסף לויק"ר שם.

7) וגם לשון התנחומא "מעשה טהורין" יש לפרש שהוא "מעשה (ב)טהורין".

8) והיא מ"ע (רמב"ם ריש הל' איסורי מזבח. סהמ"צ מ"ע סא).

9) זבחים קטו, ב.

10) בגמ' שם "עד שלא הוקם המשכן". אבל מזה שמסיים שם בגמ' "ונכרין בזמן הזה רשאין לעשות כן", משמע שהוא מצד החילוק דבן נח וישראל שנתחדש במ"ת. וכ"מ מזה שלמדוהו בהמשך הגמ' שם (קטו, סע"ב ואילך) מהקרבנות דנח. וראה פרש"י שם קטז, א ד"ה לכל. ואולי י"ל דתלוי במחלוקת ר"י ור"ע שם (קטו, ב) אם רק כללות נאמרו בסיני או כללות ופרטות נאמרו בסיני, וכמו שמפרש בגמ' בעולה אם טעונה הפשט וניתוח. ואכ"מ.

11) ובכלל אינם יכולים להביא קרבן – ראה רמב"ם הל' שגגות פ"ט ה"ג בסופה ובכס"מ שם. מגדל עוז לרמב"ם הל' איסו"ב ספ"ג.

12) שבהערה 3.

13) וראה גם במדרש לפנ"ז: "וכן אמר ר' שמואל בר אבא אמר הקב"ה לישראל כו'". ועד"ז בויק"ר ופסיקתא שם לפנ"ז מובא תוכן הדרשות הנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"לפיכך אמר הקדוש־ברוך־הוא לישראל, בני .. אם אתם עוסקים .. בפרשת קרבנות מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבים קרבן..." — שכל אחד העוסק בפרשת קרבנות, ולא רק תינוקות — "מעלה אני עליו" כאילו הקריב קרבן — ומדוע אומר המדרש לפני כן, ש"אילולי התינוקות (דוקא) שקורין בסדר הקרבנות לא היה העולם עומד"?

הכרחי לומר, אפוא, שבחידוש "כאילו מקריבין קרבן" יש יתרון דוקא בלימוד על ידי התינוקות יותר מכל אדם, ודוקא אצלם נעשית פעולה זו באופן המושלם ביותר, המבטיח את "העולם עומד".

ד.

יש קשר בין נח לבין התורה בענין הקרבנות

כדי להבין זאת יש לבאר תחילה את מאמר חז"ל, שהוזכר לעיל, שלפני מתן תורה ניתן היה להקריב מכל המינים הטהורים. דבר זה נלמד מנח, שלגביו נאמר[14] "מכל הבהמה הטהורה".

ושואלת על כך הגמרא[15] "ומי הוו טמאין וטהורין בהיא שעתא"[16], ומסבירה שהמשמעות של "טהורין" אז היא "מאותן שעתידין ליטהר" (כגירסא בגמרא[17] וכפי שמביא רש"י בפירושו על התורה[18]).

כלומר, בקרבנות של נח, שלפני מתן תורה, היו שני ענינים הפכיים:

הקרבנות שהביא נח לא היוו קיום מצוה[19], ובמיוחד כאשר לא מצאנו שנח קיים את כל התורה כולה כשעדיין לא ניתנה. הקרבתו היתה כפי שאנו מוצאים בכל התקופות, גם לפני מתן תורה, שבני אדם ואף אדם הראשון עצמו[20] הביאו קרבנות לה' מתוך הרגשתם האישית ומפני סיבות שונות.

אך מכך שנח הביא רק "מאותן שעתידין ליטהר"[19] מובן, שהעובדה שלא היה אצל נח הבדל בין בהמות טהורות לבין טמאות (כשאלת הגמרא "ומי הוו טמאין וטהורין בהיא שעתא") היתה רק לגבי אכילה וכדומה, אך כבר היתה אצלו הבחנה בין "טהורין וטמאין" על שם העתיד[21].

יוצא, אפוא שכבר מתקופת נח[22] היתה התחלה של ההגדרות של התורה למרות שהוא היה לפני מתן תורה, ואף לפני תקופת האבות שנהגו בדומה לאחרי מתן תורה (קיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה[23]), ומשום כך הוא הביא קרבן דוקא מהטהורין — "מאותן שעתידין ליטהר"[24].

ומאחר שאנו מוצאים קשר בין נח לבין כללי התורה רק בענין הקרבנות, יש לומר, שזאת משום שדוקא ענין הקרבנות קשור לתקופה שלפני מתן תורה.

ה.

קרבנות הם מעל התורה והמצוות

אחד ההסברים שאפשר לתת לכך הוא:

הקרבנות, גם לאחר מתן תורה, הרי למרות שהם מבין תרי"ג מצוות התורה, בכל זאת בהשפעתם ובמהותם הם נעלים מן התורה והמצוות, ולכן בכוחם לכפר ולהשלים[25] על הפגם שנגרם עקב אי־קיום תורה ומצוות.

במילים אחרות: כאשר יהודי מביא קרבן לה' הוא מבטא בכך את "קרבתו" לה', את הקשר שיש לו עם הקדוש־ברוך־הוא בעצם היותו יהודי, קשר שאינו תלוי בקיום התורה והמצוות, ואשר איננו נפגם עקב פגם בקיום התורה והמצוות. קשר עצמותי זה בין היהודי לבין הקדוש־ברוך־הוא נעלה מן התורה והמצוות.

בדומה לנאמר: בנים אתם לה' אלקיכם — אף על פי שחטאו בני הם[26].

וזהו ההסבר לכך שהקרבנות מכפרים על חטא ועוון: כאשר יהודי עובר ח"ו על רצונו של הקדוש־ברוך־הוא ופוגם ר"ל בהתאחדות שבינו לבין הקדוש־ברוך־הוא, הנוצרת על ידי התורה והמצוות[27], הוא יכול לתקן זאת על ידי הקרבנות, על ידי כך שהוא מעורר ומגלה את הקשר

---

14) נח ח, כ.

15) שם קטז, א.

16) ופרש"י: הרי לא נתנה תורה.

17) בשטמ"ק שם אות ז. חדא"ג שם. ועוד. ובגמ' לפנינו: מאותן שלא נעבדה בהן עבירה.

18) נח ז, ב. וראה מפרשי רש"י וחדא"ג זבחים שם.

19) ולהעיר מרש"י שם ח, כ (מב"ר פכ"ו, א; פל"ד, ט): אמר לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו ז' ז' אלא כדי להקריב קרבן מהם. וצע"ק מויק"ר פרשתנו (ב, י): נח קיים מה שכתוב בתורה שנאמר ויבן נח מזבח לה'.

20) שבת כח, ב. ועיין תקוז"ח קיז, ג.

21) ועד ש"כל שהתיבה קולטתן בידוע שהוא טהור אין התיבה קולטתן בידוע שהן טמאין" (זבחים שם). ראה חדא"ג שם. מפרשי רש"י נח שם.

22) וע"פ מחז"ל (הנ"ל הערה 20) עוד לפני זה — בברה"ע.

23) ראה יומא כח, ב. קדושין פב, א.

24) להעיר שהפעם הראשונה שנזכר בתורה שבכתב ענין המזבח הוא בקרבנות דנח. וראה לעיל הערה 19.

25) ראה אגה"ת פ"ב ולקמן הערות 28, 29.

26) ראה יד, א. וראה קידושין לו, א (שו"ת הרשב"א ח"א סקצ"ד). ספרי האזינו לב, ה. ועוד.

27) מצוה — ל' צוותא וחיבור (לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ). (תניא מהדו"ק ספמ"ט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העצמותי שבינו לבין הקדוש־ברוך־הוא אשר בו לא ייתכן שום פגם – וזה מכפר[28] – מוחק את הפגם שנוצר על־ידי החטא והעוון[29].

ו.

דוקא בעבודת הקרבנות החומרית מתכלית בחירת ה' בישראל

לפי האמור לעיל מובן יותר כל ענין הקרבנות, אשר לכאורה ניתן לשאול על כך:

כיצד ייתכן, שקו ה"עבודה" שקבע הקדוש־ברוך־הוא לישראל יהא על ידי עבודת הקרבנות – שחיטת בהמה וכו' והקרבתה על המזבח. לכאורה, היתה מתאימה יותר עבודה רוחנית – עבודה שבלב[30], תפילה וכדומה – המבטאת את הקשר שבין היהודי לאלקות באופן גלוי יותר.

ובמיוחד כאשר קרבנות אינם מיוחדים דוקא לישראל. גם אצל אומות העולם קיימת האפשרות להקריב קרבנות[31], ואפילו בבית המקדש*[31], כידוע.

ועל־פי האמור לעיל מובן הדבר: דוקא משום שהתקשרותו העמוקה של היהודי עם הקדוש־ברוך־הוא נעלית מהתקשרות הנוצרת על ידי עבודתו של היהודי בתורה ומצוות, והיא באה משום בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא – שלמרות ש"אח עשו ליעקב", למרות זאת "ואוהב את יעקב"[32], מצד בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא[33] – מסיבה זו מתבטא הדבר דוקא בעבודת הקרבנות, אשר בחיצוניותה אין ניכרת בה רוחניותו של היהודי (והמיוחד שבו לעומת עבודת הקרבנות של אומות העולם) – אך דוקא עבודת הקרבנות של היהודי מעוררת את ההתקשרות העצמית שעל ידי בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא.

(בדומה לכך שהקדוש־ברוך־הוא בוחר דוקא בגופו של היהודי, אשר דומה בגשמיות לגופם של אומות העולם[34]).

ז.

קרבנות נח מבטאים בגלוי את האהבה שמעל לתורה

בכך ניתן להבין מדוע יש קשר בין קרבנותיו של נח לפני מתן תורה לבין הקרבנות שלאחר מתן תורה, ומדוע היה בקרבנות נח מושג של "טהורין" על שם העתיד:

נח הקריב את הקרבנות כתודה לה' על הצלתו מן המבול – "ויזכור אלקים את נח..."[35].

ידוע[36] ההסבר לכך שהפסוק "ויזכור אלקים את נח" הוא אחד מפסוקי הזכרונות הנאמרים בתפילת מוסף של ראש השנה, כלומר, ש"ויזכור אלקים את נח" קשור ל"יעלה זכרונותיהם לפני לטובה" – וזאת, משום שזכירתו של נח היתה "מצד עצם מעלת נשמות ישראל", אשר משום כך אומרים "וגם את נח באהבה זכרת", שמשמעותה "אהבה פנימית ועצמית" לנשמות ישראל.

ויוצא, שלמרות שנח היה לפני מתן תורה, אשר במתן תורה התקיים "ובנו בחרת[37] מכל עם ולשון", ואף לא היתה בו בחירה באופן של בחירת האבות[38] – אשר הם היוו את תחילתו של עם ישראל, כשמם אבות – למרות זאת היה קשר בינו לבין נשמות ישראל, ולכן היתה אצל נח זכירה "באהבה", "מצד עצם מעלת נשמות ישראל".

ובכך מובן גם מדוע הקרבנות שהקריב נח לאחר זכירה זו, כהודיה על הצלתו מן המבול, קשורים לקרבנות של ישראל שלאחר מתן תורה[39].

וזהו ההסבר לדברי המדרש על הקרבנות המוזכרים ב"תורת כהנים" – "והקרבנות טהורין", כאשר "טהורין" הוא מושג הקשור לקרבנות שלפני מתן תורה, כדלעיל:

כיון שהמשמעות הפנימית של הקרבנות היא, כדלעיל, גילוי האהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא לישראל, הנעלית מהאהבה שעל ידי התורה, מתבטא הדבר יותר בקרבנות של נח שלפני מתן תורה, לפני הציווי על

---

28) ע"ד המבואר גבי כללות עבודת התשובה (ראה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 131 ואילך. חי"ט [המתורגם] ע' 459 ואילך). אלא שבפרטיות ישנם ב' ענינים: תשובה וקרבנות (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 343, ושם ע' 132 הערה 12).

29) דרזא דקורבנא עולה עד רזא דא"ס (ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב). וראה ע"ד החסידות במעלת הקרבנות כמסומן במפתח ענינים ללקו"ת כו' ערך קרבנות. ספר הליקוטים דא"ח צ"צ. ועוד.

30) תענית ב, א.

31) דנודרין נדרים ונדבות כישראל (מנחות עג, ב. וש"נ). ויתירה מזו: ונכרים בזמן הזה רשאין לעשות כן, כ"א ואחד בונה לו במה לעצמו ומקריב עלי' כל מה שירצה, ושרי לישראל "לאורינהו" (זבחים קטו, ב. קטז, ב. רמב"ם הל' מעה"ק פי"ט הט"ז).

*31) דנודרין נדרים ונדבות כישראל (מנחות עג, ב. וש"נ. וראה לקו"ש ח"ל ע' 72).

32) מלאכי א, ב.

33) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 290, 324. ובכ"מ.

34) תניא פמ"ט. תורת שלום ע' 120. ועוד.

35) נח ח, א.

36) המשך תער"ב ח"א פרק ר"א. וראה לקו"ש ח"כ ע' 374 ואילך.

37) שבאמירתו – זכירת מ"ת (שו"ע אדה"ז או"ח סי' ס סעיף ד).

38) ויתירה מזו: כל גויי הארץ מתייחסים לנח, "בני נח".

39) עפ"ז יומתק מ"ש בויק"ר שם "הקריב נח קרבן .. הקריבו ישראל כו'" – שמדמה קרבנות נח לקרבנות דישראל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקרבנות. ואילו לאחר מתן תורה הקרבנות הם מצוה, ואין ניכר בהם בגלוי שהם מעל לתורה.

ח.

ילדי ישראל מבטאים בגלוי את אהבת ה' לישראל

לפי כל האמור לעיל יובנו דברי המדרש ש"מתחילין לתינוקות בתורת כהנים" כדי ש"יבואו טהורין ויתעסקו בטהורין":

הוזכרו לעיל שלש תקופות לגבי ישראל באופן כללי: (א) מאז מתן תורה, כאשר היהודים קבלו וקיימו את התורה והמצוות על פי ציווי ה'. (ב) מאז תקופת האבות, אשר קיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה. (ג) לפני כן, בתקופת נח, אשר אצלו אנו מוצאים רק קשר לתורה, ולפחות מושגים של טומאה וטהרה, כדלעיל.

ויש לומר, שבדומה לשלש תקופות אלו קיימות גם תקופות אצל כל יהודי: (א) לאחר היותו בר מצוה (או בת מצוה), והוא חייב במצוות. (ב) מאז הגיעו לחינוך, כאשר קיום התורה והמצוות הוא כהכנה לתקופת החיוב. (ג) לפני הגיעו לחינוך, כאשר אין אצלו קיום תורה ומצוות, אך למרות זאת, מעצם היותו ילד יהודי יש לו קשר לתורה[40]. ויותר מכך: התורה ניתנה לו בירושה – מורשה קהלת יעקב – והרי גם תינוק בן יומו יורש הכל – והוא קשור למושגי התורה.

ומכיון שאצל קטן, לפני הגיעו לחינוך, אין קיימת עבודה של תורה ומצוות, ניכרת בו בגלוי מעלתו העמוקה בהיותו ילד יהודי – האהבה הפנימית והעצמותית של הקדוש־ברוך־הוא לישראל גלויה יותר אצל ילד יהודי לפני הגיעו לחינוך[41].

וזוהי משמעות דברי המדרש "יבואו טהורין ויתעסקו בטהורין": כיון שתכלית הקרבנות היא לגלות ולבטא את האהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא הנעלית מן האהבה שעל ידי לימוד התורה, ועל ידי כך נוצרת הכפרה – הם "טהורין" משום שהם מגיעים לדרגה שבה אין פוגעת הטומאה – לפיכך "יבואו טהורין ויתעסקו בטהורין", שעיסוק זה ב"טהורין" יהיה על ידי ילדים יהודיים שהם "טהורין" – כמבואר במדרש תנחומא "אינם יודעים מהו טעם חטא ועוון" – משום שאצלם מאירה בגלוי האהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא לישראל[42].

ט.

דוקא קריאת התינוקות ב"תורת כהנים" מביאה לידי "העולם העומד"

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע דוקא הענין של "יבואו טהורין ויתעסקו בטהורין" – הלימוד ב"תורת כהנים" על ידי תינוקות – מביא לידי "העולם עומד":

עיסוקם של הגדולים ב"פרשת הקרבנות" אינו "מעשה", אלא עיסוק במחשבה ובדיבור (כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[43], ש"מחשבה זו הוא תלמוד תורה דקרבנות..."), ועיקרם של לבושי המחשבה והדיבור הוא גילוי שכל האדם או רגשותיו ומדותיו. בלבושים אלה אין העיקר האותיות שבהן "מלובשים" הרעיון או הרגש, אלא הרעיון או הרגש עצמם.

וכיון שבגלוי העיקר כאן הוא שכלו ומדותיו של האדם, לכן אין ניכרת כאן כל כך מעלתם העצמית של ישראל, אשר מצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא בהם.

דוקא הקריאה והלימוד של התינוקות, ודוקא כאשר "מתחילין לתינוקות בתורת כהנים" – התחלת הלימוד אצל התינוקות לפני הגיעם לחינוך, ולפני שיש אצלו ענין של הבנה והשגה,

(כפי שאכן קיים במנהג ישראל, שרק מתחילים בלימוד התינוקות בספר ויקרא, אך לאחר מכן לומדים בסדר אחר, כמנהגי המקום[44]),

אלא העיקר אצלם היא הקריאה בפני עצמה. העיקר אינו תוכן הדיבור, אלא עצם הדיבור – עקימת השפתיים של הקטנים –

דוקא זה מבטא ומגלה את האהבה העצמית של הקדוש־ברוך־הוא, כאמור שהקדוש־ברוך־הוא בוחר דוקא בגופות של ישראל, ולכן דוקא זה מביא בשלימות לידי "העולם עומד".

(משיחת ש"פ ויקרא תש"מ)

---

40) וי"ל שלכן אסור לספות לו איסור בידים אפילו אינו בר הבנה – ראה בארוכה שו"ע אדמו"ר הזקן סי' שמג ס"ה ואילך.

41) ראה ד"ה כי נער ישראל תרס"ו. ובארוכה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 23 ואילך.

42) על פי זה יומתק הדמיון של "הקרבנות טהורין", שמשמעו טהורים בעצם ולא שצריכין להיות טהורין, ל"תינוקות טהורין", שמשמעתו ג"כ לא רק שהן טהורין בפועל, כ"א כל' התנחומא "ואינם יודעים מהו טעם חטא ועון".

43) לקו"ת ר"פ פנחס.

44) וכן משמע בכל בו שם וברוקח סי' רצו. וי"א שזהו הפירוש במאמר הגמ' (גיטין ס, ב) כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה .. בתו"כ עד ויהי ביום השמיני – שזהו משום שהתינוקות (בתחלה) לומדים רק התחלת תו"כ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות יב, ח - ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מררים יאכלהו

סו

ביאור, דעניני פסח מצה ומרור וד' כוסות שייכים לבחי' גבורות, והכוונה להמתיק הגבורות וכו'

ידוע[1] שהשלש רגלים[2] הם לנגד הג' אבות אברהם יצחק ויעקב.

פסח הוא לנגד אברהם – בחי'[3] חסד – שאמר[4] לושי ועשי עוגות שהוא העוגות מַצות דפסח.

עכ"ז בפסח יש בחי' גבורות ג"כ. ואדרבה עיקר ענין יציאת מצרים הי' ע"י בחי' גבורות כמארז"ל בברכות דנ"ח ע"א[5] והגבורה זו יציאת מצרים. וכן דרשו שם והגבורה זו מכת בכורות. שהי' זה ביצי"מ. והרי יצחק בחי' גבורות[6] נולד[7] בפסח כדאיתא בר"ה די"א ע"ש. והברכות שברך יצחק מטל[8] השמים הי' זה בפסח שאז אוצרות[9] טל נפתחין, וביצחק מצינו שאכל אז את[10] הפסח והוא הב' גדיי עזים לפסח ולחגיגה. והם גדיי עזים[11] בחי' גבורות. ורבקה נתנה גם לחם[12] אשר עשתה הוא הלחם דמצות. ויעקב הביא גם יין הוא היין דהד' כוסות. ויצחק בחי' גבורות אכל ושתה כ"ז.

מובן מזה שכל אלו פסח מצה וכוסות שייכים לבחי' גבורות, והרי השלשה דברים שבפסח דהיינו פס"ח מצ"ה

---

1) בסימן זה יבואר, דבחג הפסח יש ריבוי ענינים שתוכנם הו"ע ה"גבורות", והכוונה היא להמתיק הגבורות, והם:

א) מאחז"ל (ברכות נח, א) "והגבורות" זו יציאת מצרים.

ב) יצחק בחי' גבורה, נולד בפסח (ראש השנה יא, א).

ג) ברכת יצחק – בחי' גבורה – הי' בפסח.

ד) בהנ"ל, יצחק אכל אז ב' גדיי עזים לפסח ולחגיגה - גדיי עזים בחי' גבורה.

ה) שלשה דברים "פסח מצה מרור" בגי' "קרע שטן" הוא השֵם בגבורה.

ו) "מצה" פירושו מדון ומריבה בחי' גבורה.

ז) עיקר מצות אכילת מצה והאפיקומן הוא ה"לוי" בחי' גבורה.

ח) המצה ד"לוי" שובדין ומחלקין לאכילת מצה והאפיקומן, שבירה הוא בחי' גבורה.

ט) מרור בחי' גבורה.

י) חמשה מיני מרור (פסחים לט, א), כנגד ה' גבורות (ראה סימן סז).

יא) ד' כוסות יין, יין הוא בחי' גבורה.

יב) כוסות יין הוא אדום, בחי' גבורה.

יג) בהנ"ל, כוס בגי' אלקים, בחי' גבורה.

יד) יין בגי' נקודות מֹשֵם "אֱלֹקִים" בחי' גבורה.

טו) החידוש בכוסות הפסח הוא כוסות ב' וד', כנגד בחי' בינה וגבורה.

טז) ר"ת "פסח מצה מרור כוסות" בגי' ק"פ, מנין שני חיי יצחק, בחי' גבורה.

והכוונה בכל הפרטים אלו הוא להמתיק הגבורות, וזהו שנולד אברהם בחי' חסד בפסח.

2) ראה זהר חלק ג' דף רנז, ב. טור אורח חיים סימן תיז. מנורת המאור (לר"י אלנקאווה) ח"ב הלכות ראש חודש בשם ר' יהודה בן הרא"ש. לקוטי תורה דרושים לראש השנה נח, א. לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 832.

3) כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זהר חלק א' בראשית דף מז, ב. תניא – אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

4) וירא יח, ו. ראה בראשית רבה פרשה מח, יב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' קכו הערה 10.

5) דברי הימים-א כט, יא.

6) ראה פרדס שער (כג) הכינויים פ"ג. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ. וש"נ.

7) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סוף סי' פז. חלק ג' סי' נב הערה 3.

8) תולדות כז, כח.

9) פרקי דרבי אליעזר פרק לב. ראה גם לקמן סי' עב.

10) זהר ח"א דף קמב ע"ב. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן רכט.

11) כידוע מאמר חז"ל (שבת עז:) "מאי טעמא עיזי מסגי ברישא והדא אימרא, ברישא חשוכא (בחינת גבורות) והדר נהורא". ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד נו "עזים" לשון "עז" בחי' גבורה. לקוטי תורה פרשת בלק עד, ד. אור התורה פ' תרומה עמוד א'תקיב. ספר המאמרים – תורת שמואל תרכ"ט סוף עמוד קיח ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סוף סימן ח.

12) תולדות כד, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מרו"ר מספרם קר"ע שט"ן[13] שהוא השם[14] שבגבורה.

ובאמת אופן עשיית הפסח הוא בבחי' גבורות דוקא. כי הרי הי' צריך להיות צלי אש דוקא. שצלי אש הוא בחי' גבורות.

וכן מצה פירושו מריבה[15] ומדון בחי' ירגיז[16] אדם יצ"ט על יצה"ר. הרגזה הוא בחי' גבורות.

ואם שיש ג' מצות שנקראים כהן לוי ישראל בחי' חג"ת, הנה עיקר מצות אכילת[17] מצה הוא במצה האמצעית שלנגד לוי בחי'[18] גבורות, שאותה אוכלין בתחלה החלק הקטן. שעלי' קאי ברכת על אכילת מצה. ואותה אוכלין לבסוף החלק הגדול המצה דאפיקומן. והמצה דלוי דוקא שוברין אותה הוא ע"ד כמו השברים[19] דתקיעת שופר שהוא לנגד יצחק גבורה. (וכמ"ש בס"ד ברשימה[20] דתק"ש ורדיית הפת[21], שמצה בפסח ותק"ש בר"ה שייכים זה לזה. והג' קולות דשופר תקיעה שברים תרועה. הם לנגד הג' מצות כהן לוי ישראל.).

וכן מרור שבפסח. מובן שמרור, מרירות הוא בחי' גבורות.

וכן הכוסות יין שבפסח. יין הוא בחי'[22] גבורות, וכן כוס הוא מספר שם אלקים בחי' גבורות, ויין[23] הוא מספר נקודותיו ג"כ בחי' גבורות. ומצוה מן המובחר יין[24] אדום. מראה אדום ביחוד רומז על גבורות.

ובהד' כוסות גופא העיקר והחידוש שיש בכוסות דפסח מה שאין זה בכל השנה. הוא הכוס השני והכוס הרביעי. שאינם בכל השנה. משא"כ הכוס דקידוש ישנו גם בשבת ויו"ט. והכוס דברהמ"ז ישנו בכל השנה ג"כ. ועל אלו הב' כוסות דוקא אומרים ההגדה וההלל. סיפור יצי"מ. והם הב' מוחין השמאלים[25] בינה ועטרא דגבורה. כי הד' כוסות הם הד' מוחין[26] שמבינה כידוע. א"כ אלו הב' הם בינה וגבורה. הרי שהעיקר דכוסות הם ג"כ בחי' גבורות. וכמ"ש מזה ברשימה על מאמר המד"ר בפ' שמיני חד בר נש דהוה אליף למשתי תרי עשר קסטין דחמר בכל יומא ויומא; ע"ש.

הרי שכל ענין פסח. הן הפסח עצמו והמצה והמרור והכוסות כ"ז הוא בחי' גבורות.

והר"ת[27] פסח מצה מרור כוסות, הוא ק"פ מנין שני חיי יצחק בחי' גבורות, כי יצחק נולד בפסח.

אך הם גבורות ממותקות שנמתקו בחסדים. זהו שיו"ט דפסח הוא בחי' חסד.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים סוף עמוד רעט ואילך

13) פס"ח (בגי' 148) + מצ"ה (135) + מרו"ר (446) = 729, וכן קר"ע (370) + שט"ן (359) = 729.

14) ראה עץ חיים, שער שבירת הכלים (שער ט') פרק ב', דהז' שורות דתפלת אנא בכח הוא כנגד הז' מדות חסד גבורה וכו', והשורה שני' "קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא" הוא ר"ת קר"ע שט"ן כנגד גבורה ע"ש. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג סי' מד. ובח"א סימן סה הערה 7.

15) ראה תורת מנחם ספר המאמרים ה'תשכ"ט ע' קעג וז"ל: ועוד ענין במצה, לשון מצה ומריבה, והיינו, דכיון שהרע הוא עדיין בתוקף (כמבואר בתניא (פל"א) שלכן הוצרכה להיות היציאה ממצרים באופן דכי ברח העם גו' (בשלח יד, ה)), לכן צ"ל מצה ומריבה בבחי' מלחמה עם הנה"ב בכדי שיהי' ביטול היש [וכמו באפיית המצה כפשוטה, שדוחקים ולוחצים ומנקבים את העיסה (מען וואַלגערט עס און מען שטעכט עס און מען שטרובעלט עס) שלא תבוא לידי חימוץ], ועד שפועל שענין האמונה (שהו"ע הביטול שלמעלה מטו"ד) יחדור בכל כחות נפשו עד לכח המעשה. עי"ש.

16) ראה ברכות ה, א.

17) שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות פסח סימן תעג סעיף לה. תעה סעיפים ג-ה.

18) ראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 222.

19) ראה זהר חלק ג' (רעיא מהימנא) דף רל, ע"ב. צט, ע"ב. תיקון נה דף פח, ע"ב. פע"ח שער השופר פרק ד'. ילקוט לוי יצחק ח"א סימן פב.

20) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רעט ואילך.

21) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ה ח"ה משיחות ש"פ נצבים סעיפים כז, כח.

22) ראה סידור עם דא"ח קב, ג. ועוד.

23) פירוש: יין בגי' 70, וכן הנקודות דשם "אלקים" הוא ג"כ 70, וכידוע כל נקודה הוא במספר עשר, "אֱלֹקִים", דיש שבע נקודות בגי' 70.

24) שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות פסח סימן תעב סעיף כו. וראה אור התורה פ' ויחי (בראשית כרך ו') תתשכט, א.

25) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל ע' רסט וז"ל: בחג הפסח יצאו ישראל לחירות עולם, בד' לשונות של גאולה, שלנגדם תיקנו חכמים ד' כוסות, והנה, הכוס הא' הוא לנגד מוח דחכ', הכוס הב' נגד מוח הבינה, הכוס הג' מוח עטרא דחסד, ז"א. וכוס ד' מוח עטרא דגבורה בחי' מלכות עי"ש. ראה לקמן סי' עט.

26) ראה הביאור לעיל סי' סד הערה 29, דמצה הוא בחי' חכמה (אַב), ויין בחי' בינה (אֵם).

27) היינו: פ (80) + מ (40) + מ (40) + כ (20) = 180, ק"פ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

א, א – ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר

א. כתיב (שם יד, ד) "מי יתן טהור מטמא לא אחד", ופסוק זה על־דרך פסוק (קהלת ב, יג) "כיתרון האור מן החשך". והארכתי מאד בדרושים אחרים מענין זה (לעיל אות רפ"ב), כי סיבת החושך גורם יתרון האור, ממה שהי' קודם שנתחשך.

ואמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פי"ט ס"ח) חוה סחטה אשכול של ענבים, בענבים מעורבים בשמרים ואינם ניכרים רק מתבטלים, וכשנסחטו ונעשו שמרים אחר כך, נשאר היין משומר. רצה לומר מסולק מהשמרים, והוא זך ובהיר יותר ממה שהי' קודם סחיטה. וזהו ענין עולם הבא יין המשומר בענביו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות לד, ב), "עין לא ראתה אלקים זולתך" (ישעי' סד, ג) זהו יין המשומר.

והענין כי הי' "כתנות אור" ונגנז ונעשה "כתנות עור" ב'עין' שהוא עור היפך אור. ובהתם החטאת לעתיד אור חדש יהי' לזה העור יתרון 'עין' שגרמה עיור, עיור יתהפך ל"עין בעין נראה אתה ה' וגו'" (במדבר יד, ד), עין רואה עין כו' זה יין המשומר כו'. וזהו ענין א' ד"שמע ישראל" (דברים ו, ד) – רבתי.

ובדברי הימים (-א א, א) א' ד"אדם" – רבתי. הנה, "אדם" מעשר של "אמת", והעולם נברא באמת, "בראשית ברא אלקים את" (בראשית א, א), סופי תבות "אמת". "ונרגן מפריד אלוף" (משלי טז, כח) הוא הנחש בהוצאת דבת שקר, גרם שנפרד א' מן "אמת" ונשאר – "מת", וכן מן "אדם" ונשאר – "דם". ואז נסתלקה אלף מ"כתנות אור" ונעשית "עור".

ועל כן א' ד"ויקרא" (ויקרא א, א) זעירא, ונשאר "ויקר" לשון "קרי" היא לילית, שהולידה מן אדם ק"ל שנה, ובאה זוהמא לעולם (ערובין יח, ב). ואמר "אדם כי יקריב" (ויקרא א, ב) דאינו קרוב, עתה צריך להקריב, ואחר כך הפרשיות של תורת כהנים הארכתי במקום אחר, שסובבים על זה הענין.

וכל הטומאות נמשכות מזה. "אדם כי יהי' בעור בשרו" (שם יג, ב) מחמת שנעשית כתנות עור ובשר בחטא אדם הראשון, ולא היתה מיטת אדם שלמה, רק קרי, ומזה הזיבות ודם נדה כו', עד בא יעקב שופרי' מעין שופרא דאדם, והיתה מיטתו שלמה (פסחים נו, ב) ויצאו ממנו שבעים נפש קדושות, לתקן ע'. "ואת יהודה שלח לפניו" (בראשית מו, כח) רומז על דוד המלך ע"ה בסוד אדם דוד משיח...

לעתיד בביאת משיח, כתיב (ישעי' ס, א) "קומי אורי כי בא אורך", "אור הלבנה כאור החמה וגו' כאור שבעת הימים" (שם ל, כו), שהוא אור הגנוז שהי' משמש אז, ומה שהי' "עין לא ראתה", יתהפך ל"עין לא ראתה אלקים זולתך" (שם סד, ג), דהיינו לרוב הבהירות, וכל זה בא מכח ביטול השמרים – הקליפות, ומעז יצא מתוק, וזדון נתהפך לזכות, ו"כעת יאמר ליעקב" (במדבר כג, כג), ואמרו רבותינו ז"ל (דברים רבה פ"א ס"י) שיהיו ישראל לפנים ממחיצתן של מלאכי השרת כו'.

של"ה – מסכת פסחים אות שסז. שסח

מבואר בכמה מקומות בעניין "הלכה כבית הלל" – שבזמן הזה אין העולם ראוי שההלכה תהיה כבית-שמאי (דרגא נעלית יותר), ורק לעתיד-לבוא תהיה הלכה כבית שמאי

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

תכלית שלימות הטוב הוא שגם הרע נהפך לטוב

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת ויקרא

יום ראשון כ"ו אדר

א (א) וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:

רש"י◄ **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.** לְכָל דִּבְּרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִים, קָדְמָה קְרִיאָה, לְשׁוֹן חִבָּה, לָשׁוֹן שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה", אֲבָל לִנְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן בִּלְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם". **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.** הַקּוֹל הוֹלֵךְ וּמַגִּיעַ לְאָזְנָיו, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין. יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת הָיְתָה קְרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר", לְדִבּוּר הָיְתָה קְרִיאָה וְלֹא לְהַפְסָקוֹת. וּמֶה הָיוּ הַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן, קַל־וָחֹמֶר לְהֶדְיוֹט הַלּוֹמֵד מִן הַהֶדְיוֹט. **אֵלָיו.** לְמַעֵט אֶת אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: י"ג דִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וּכְנֶגְדָּם נֶאֱמְרוּ י"ג מְעוּטִין, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרוּ, אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן; וְאֵלּוּ הֵן י"ג מְעוּטִין: "לְדַבֵּר אִתּוֹ", "מִדַּבֵּר אֵלָיו", "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ" — כֻּלָּן בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים". יָכוֹל שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קוֹל לוֹ", "קוֹל אֵלָיו". מֹשֶׁה שָׁמַע, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ.

(מ"כ בְּשֵׁם הָר"ן שֶׁדִּיּוּקוֹ דְּרַשׁ"י מִמָּה שֶׁהַתֵּבָה הַמְיַחֶדֶת הַדִּבּוּר מְרֻגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא יוֹתֵר מֵאֵלּוּ הָיָה כָּתוּב 'לוֹ' שֶׁגַּם־כֵּן תּוֹרָה עַל יִחוּד הַדִּבּוּר, אֲבָל אֵינָהּ מְרֻגֶּשֶׁת. וְכָתַב 'אֵלָיו' שֶׁגַּם־כֵּן הִיא תֵּבָה הַמְיַחֶדֶת הַדִּבּוּר, וְאָמְנָם מְרֻגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא, לְהוֹרוֹת יִחוּד יוֹתֵר, וְהוּא, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ, וְדוֹ"ק. מָצָאתִי).

מֵאֹהֶל מוֹעֵד. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַקּוֹל". מַהוּ הַ"קּוֹל"? הוּא הַקּוֹל הַמִּתְפָּרֵשׁ בִּתְהִלִּים: "קוֹל ה' בַּכֹּחַ, קוֹל ה' בֶּהָדָר, קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד"? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: "וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּקוֹל אֵל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "עַד־הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה"? שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעַ שָׁם, הָיָה נִפְסָק. **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר.** יָכוֹל מִכָּל הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת". יָכוֹל מֵעַל הַכַּפֹּרֶת כֻּלָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים". **לֵאמֹר.** צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין: 'בִּשְׁבִילְכֶם הוּא נִדְבָּר עִמִּי'. שֶׁכֵּן מָצִינוּ, שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר כִּמְנֻדִּים, מִן הַמְרַגְּלִים וְאֵילָךְ, לֹא נִתְיַחֵד הַדִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת... וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר" אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר. דָּבָר אַחֵר: צֵא וֶאֱמֹר לָהֶן דְּבָרַי, וַהֲשִׁיבֵנִי אִם יְקַבְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ'":

א וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּמַלִּיל יְיָ עִמֵּהּ מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימַר:

נקודות משיחות קודש

וַיִּקְרָא (א, א) הָאוֹת א' הִיא זְעִירָא, וְאֵלּוּ הָאוֹת א' שֶׁבַּמִּלָּה "אָדָם" בִּתְחִלַּת 'דִּבְרֵי הַיָּמִים' הִיא רַבָּתִי. וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז: כָּאן מְדֻבָּר בִּקְרִיאָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה אֶל מֹשֶׁה, וּבְיַחַס לְהַקָּבָּ"ה — עַל הָאָדָם לְהַקְטִין אֶת עַצְמוֹ וְלִהְיוֹת 'זְעִירָא'. אַךְ בְּ'דִּבְרֵי הַיָּמִים' מְדֻבָּר בְּתוֹלְדוֹת הָעוֹלָם, וּבְיַחַס לָעוֹלָם — עַל הָאָדָם לִהְיוֹת 'רַבָּתִי', לִמְשֹׁל וּלְהַשְׁפִּיעַ עַל סְבִיבָתוֹ.

(שיחת ד' אדר שני תשמ"א)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּקְרָא. מָצָאנוּ בְּרִית יָחִיד, בַּעֲבוּר שְׁנֵי דְּבָרִים. גַּם יִתָּכֵן לִהְיוֹת מִצְוָה אַחַת בַּעֲבוּר דְּבָרִים רַבִּים, כְּמִצְוַת הָעוֹלָה וְהַקָּרְבָּן. כִּי בְּתֵת כָּל חֵלֶק בְּעִתּוֹ, יִמָּלֵט הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. עַל כֵּן פֵּרוּשׁ לְכַפֵּר, לָתֵת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם:**

ב מלל עם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֱנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵב מִנְּכוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ מִן בְּעִירָא מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא תְּקָרְבוּן יָת קָרְבַּנְכוֹן:

רש"י ◄ **אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם** • כְּשֶׁיַּקְרִיב, בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן. **אָדָם** • לָמָּה נֶאֱמַר? מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל, שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ, אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל. **הַבְּהֵמָה** • יָכוֹל אַף חַיָּה בַּכְּלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּקָר וָצֹאן". **מִן הַבְּהֵמָה** • וְלֹא כֻּלָּהּ, לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע. **מִן־הַבָּקָר** • לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד. **מִן־הַצֹּאן** • לְהוֹצִיא אֶת הַמַּקְצָה. **וּמִן־הַצֹּאן** • לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ שֶׁהֵמִית. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה מִן הָעִנְיָן "מִן־הַבָּקָר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה. **תַּקְרִיבוּ** • מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. **קָרְבַּנְכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

הקרבת נפש הבהמית לה'

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה וגו' (א, ב)

וְיֵשׁ לְבָאֵר פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּן בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

קָרְבָּן עִנְיָנוֹ הוּא קָרוּב הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים דְּהָאָדָם לַה', "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם". כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת, צָרִיךְ לָקַחַת בְּהֵמָה וּלְהַקְרִיבָהּ לַה'. כְּלוֹמַר, הָאָדָם צָרִיךְ לָקַחַת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ וּלְהַקְרִיבָהּ לַה', הַיְנוּ שֶׁגַּם נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית תְּסַיֵּעַ לְעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה וַעֲבוֹדַת ה'.

וּכְשֵׁם שֶׁאֶת הַבְּהֵמָה יֵשׁ לִבְדּוֹק מִכָּל מוּם, כָּךְ הָאָדָם צָרִיךְ לִבְדּוֹק כּוֹחוֹת נַפְשׁוֹ וּמַחְשְׁבוֹתָיו דִּבּוּרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁיִּהְיוּ כִּדְבָעֵי, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם חִסָּרוֹן — מוּם.

וְאַחַר־כָּךְ לוֹקְחִים הַקָּרְבָּן וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ, דְּכְשֵׁם שֶׁבִּשְׁחִיטָה מוֹצִיאִים אֶת הַדָּם וְה'רוּחַ חַיִּים' מֵהַבְּהֵמָה, וּלְאַחַר הַשְּׁחִיטָה נִשְׁאָר הַגּוּף שָׁלֵם אַךְ לְלֹא הַחַיּוּת שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ־כֵן בָּאָדָם: מוֹצִיאִים הָ'רוּחַ חַיִּים' שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית — הַחַיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת מֵעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְנִשְׁאַר רַק גּוּף הַבְּהֵמָה — הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ נִשְׁאַר, אַךְ לְלֹא הַחֵשֶׁק וְהַתַּעֲנוּג הַגַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ, וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ אַךְ וְרַק לְעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה.

וְהַמַּטָּרָה הִיא לָבוֹא לְמַצָּב שֶׁל "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ, בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ" שֶׁאַף בְּנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית תִּתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל הַיְּהוּדִי לַהַקָּבָּ"ה. וְזֶה נִרְמַז בְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּן בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהַבְּהֵמָה — הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁבּוֹ, תִּתְכַּלֵּל בְּאֵשׁ הָאַהֲבָה לַה'.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 205 - מתוך 'לקראת שבת')

(ג) **אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:**

ג אִם עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ מִן תּוֹרֵי דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יְקָרֵב יָתֵהּ לְרַעֲוָא לֵהּ קֳדָם יְיָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כֹּפֶר. וְהָעֵד, מִתְּחִלַּת כִּי תִשָּׂא. עַל כֵּן כְּתִיב, פֶּן יִפְגָּעֻנוּ בַּדֶּבֶר. גַּם יֵשׁ בָּעוֹלוֹת, סוֹדוֹת לַעֲתִידוֹת. גַּם יִתְבּוֹנֵן מִכָּל קָרְבָּן, סוֹד הַתּוֹלְדוֹת וְהַחַטָּאוֹת וְהַמִּצְוֹת, לְהַחֲיוֹת מוֹרֵי הַתּוֹרָה. וְטַעַם **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה**, אַחַר וְלֹא יָכוֹל מֹשֶׁה, שֶׁהַכָּבוֹד קָרָאוֹ מֵאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁיָּבוֹא שָׁם, וְשָׁם יְדַבֵּר עִמּוֹ. וְהַכָּבוֹד לִפְנִים מֵהַפָּרֹכֶת, וְשָׁם הָיָה מֹשֶׁה נִכְנָס, כִּי כֵּן כָּתוּב. וְזֶה טַעַם, וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט. וְטַעַם לְהַזְכִּיר הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם הַמִּצְוֹת, כִּי הַשְּׁכִינָה תָּשׁוּב אֶל מְקוֹמָהּ, אִם לֹא יִשְׁמְרוּ תּוֹרַת הָעוֹלָה. וְכֵן הָיָה, וְחָלִילָה חָלִילָה לְהִצְטָרֵךְ לְעוֹלָה. וְכֵן כָּתוּב אִם אֶרְעַב לֹא אוֹמַר לְךָ, רַק יֵשׁ לוֹ סוֹד: תורה ב

ב) מִכֶּם. מְאֵחָר. וְכֵן הוּא, אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב קָרְבָּן. וְכָמוֹהוּ רַבִּים. אוֹ יִהְיֶה מִכֶּם, מִמְּמוֹנְכֶם. אוֹ יִהְיֶה מִכֶּם, רֶמֶז לְהוֹצִיא אֶת הַגָּזֵל, כִּי כֵּן כָּתוּב שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה: **מִן הַבְּהֵמָה.** יִהְיֶה הַקָּרְבָּן. כְּלָל, וְאַחַר כֵּן מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן, שֶׁהֵם מִין כֶּבֶשׂ וְעֵז, פְּרָט. גַּם מִלַּת קָרְבַּנְכֶם, כְּלָל: תורה ג

ג) אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ. פְּרָט, וְעוֹלָה מְפֹרֶשֶׁת: **מִן הַבָּקָר.** גָּדוֹל, אוֹ קָטָן אַחַר שְׁמוֹנַת יָמִים. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הָעוֹלָה קְרֵבָה כֻּלָּהּ לְגָבוֹהַּ, הִיא מֵהַנִּבְחָרֶת. וְהַזָּכָר נִבְחָר מֵהַנְּקֵבָה, עַל כֵּן אֵין בְּעוֹלָה נְקֵבָה: **תָּמִים.** בְּלֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **זָכָר** • וְלֹא נְקֵבָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "זָכָר" לְמַטָּה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר", וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. **תָּמִים** • בְּלֹא מוּם. **אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • מְטַפֵּל בַּהֲבָאָתוֹ עַד הָעֲזָרָה. מַהוּ אוֹמֵר: יַקְרִיב? אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה עוֹלַת רְאוּבֵן בְּעוֹלַת שִׁמְעוֹן, יַקְרִיב כָּל אֶחָד לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. וְכֵן עוֹלָה בְּחֵלִין, יִמְכְּרוּ הַחֵלִין לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וַהֲרֵי הֵן כֵּלֶן עוֹלוֹת וְתִקְרַב כָּל אַחַת לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בִּפְסוּלִין אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַקְרִיבֶנּוּ". **יַקְרִיב אֹתוֹ** • מְלַמֵּד, שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל בְּעַל־כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצֹנוֹ". הָא כֵּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר 'רוֹצֶה אֲנִי'. **לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ** • אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה.

(ד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:**

ד וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ עֲלָתָא וְיִתְרְעֵי לֵהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **עַל רֹאשׁ הָעֹלָה** • לְהָבִיא עוֹלַת חוֹבָה לִסְמִיכָה, וּלְהָבִיא עוֹלַת הַצֹּאן. **הָעֹלָה** • פְּרָט לְעוֹלַת הָעוֹף. **וְנִרְצָה לוֹ** • עַל מַה הוּא מְרַצֶּה לוֹ? אִם תֹּאמַר עַל כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אוֹ מַלְקוּת - הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר. הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה'.

(ה) **וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

ה וְיִכּוֹס יָת בַּר תּוֹרֵי קֳדָם יְיָ וִיקָרְבוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **וְשָׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים** • מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה, שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **לִפְנֵי ה'** • בָּעֲזָרָה. **וְהִקְרִיבוּ** • זוֹ קַבָּלָה שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה, וּמִשְּׁמָעָהּ לְשׁוֹן "הוֹלָכָה". לָמַדְנוּ, שְׁתֵּיהֶן (סִפְרִים אֲחֲרִים: שִׁשְּׁתֵּיהֶן) בִּבְנֵי אַהֲרֹן. **בְּנֵי אַהֲרֹן** • יָכוֹל חֲלָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכֹּהֲנִים". **אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "דָּם" "דָּם" שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. יָכוֹל אַף בִּפְסוּלִים, אוֹ בַּחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוֹ בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁאֵלּוּ לְמַעְלָה וְהֵיא לְמַטָּה? תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "אֶת־דָּמוֹ". **וְזָרְקוּ** • עוֹמֵד לְמַטָּה וְזוֹרֵק מִן הַכְּלִי לְכֹתֶל הַמִּזְבֵּחַ לְמַטָּה מִחוּט הַסִּקְרָא כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, לָכֵן נֶאֱמַר: "סָבִיב", שֶׁיְּהֵא הַדָּם נִתָּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אוֹ יָכוֹל יַקִּיפֶנּוּ כְּחוּט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְזָרְקוּ", וְאִי־אֶפְשָׁר לְהַקִּיף בִּזְרִיקָה. אִי "וְזָרְקוּ", יָכוֹל בִּזְרִיקָה אַחַת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "סָבִיב", הָא כֵּיצַד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. **אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְפֹרָק.

(ו) **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ:**

ו וְיַשְׁלַח יָת עֲלָתָא וִיפַלֵּג יָתַהּ לְאֶבְרָהָא:

רש"י◄ **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה** • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הָעֹלָה"? לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָעוֹלוֹת לְהֻפְשַׁט וְנִתּוּחַ. **אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ** • וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מוּם. וְאַחַר שֶׁאָמַר יַקְרִיבֶנּוּ, פֵּרֵשׁ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יַקְרִיב אוֹתוֹ, כִּי יִכָּנֵס בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: **לִפְנֵי ה'**. דָּבֵק בַּטַּעַם עִם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אוֹתוֹ: **לִרְצוֹנוֹ לִפְנֵי ה'**. שֶׁיַּקְרִיבֶנּוּ בִּרְצוֹנוֹ וְלֹא בְּאוֹנֶס: תורה ד

ד) וְסָמַךְ יָדוֹ. הָיָה נִרְאֶה מֵהַפְּשָׁט שֶׁבְּיָדוֹ הָאַחַת יִסְמוֹךְ, כִּי דֶּרֶךְ שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֵינֶנּוּ כְּדֶרֶךְ כָּל קָרְבָּן, עַל כֵּן שִׁנָּה הַכָּתוּב. רַק כַּאֲשֶׁר מָצָאנוּ הַמַּעֲתִּיקִים שֶׁהֶעֱתִּיקוּ שֶׁכָּל סְמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם סָמְכוּנוּ עֲלֵיהֶם. וְהַגּוּף הַקָּרֵב לְכַפֵּר עַל הָעוֹלָה עַל הָרוּחַ, יִקָּרֵא עוֹלָה. גַּם כֵּן הַקָּרֵב בַּעֲבוּר חַטָּאת וְאָשָׁם, יִקָּרֵא חַטָּאת וְאָשָׁם: **וְנִרְצָה לוֹ**. יָפִיק רָצוֹן מֵהַשֵּׁם: **לְכַפֵּר עָלָיו**. לִהְיוֹת כּוֹפֶר עוֹנֶשׁ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו: תורה ה

ה) לִפְנֵי ה'. כְּמוֹ עוֹלַת הַצֹּאן: **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה**. כְּנֶגֶד הַשֻּׁלְחָן: **וְטַעַם וְשָׁחַט**. הַכֹּהֵן, שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ אֶחָד, וְיִזְרְקוּ רַבִּים אֶת הַדָּם. וְכֵן כָּתוּב רַיְמִצִּיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן: **וְטַעַם אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד**. לְהוֹצִיא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: תורה ו

ו) וְהִפְשִׁיט. כֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי נִלְוָה אֵלָיו: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:

ז וְיִתְּנוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֶשָּׁתָא עַל מַדְבְּחָא וִיסַדְּרוּן אָעַיָּא עַל אֶשָּׁתָא:

רש"י◄ **וְנָתְנוּ אֵשׁ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן** • כְּשֶׁהוּא בְּכִהוּנוֹ, הָא אִם עָבַד בְּבִגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

(ח) וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

ח וִיסַדְּרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת אֶבְרַיָּא יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים** • כְּשֶׁהֵם בְּכִהוּנָם. הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. **אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ** • לְפִי שֶׁאֵין הָרֹאשׁ בִּכְלַל הֶפְשֵׁט, שֶׁכְּבָר הֵתַז בַּשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לִמְנוֹתוֹ לְעַצְמוֹ. **וְאֶת־הַפֶּדֶר** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמַּעֲלֵהוּ עִם הָרֹאשׁ וּמְכַסֶּה בּוֹ אֶת בֵּית הַשְּׁחִיטָה. וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. **אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ** • שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּזִירִין יוֹצְאִין חוּץ לַמַּעֲרָכָה.

(ט) וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה:ס

ט וְגַוֵּהּ וּכְרָעוֹהִי יְחַלֵּל בְּמַיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת כֹּלָּא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **עֹלָה** • לְשֵׁם עוֹלָה יַקְטִירֶנּוּ. **אִשֵּׁה** • כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ, יְהֵא שׁוֹחֲטוֹ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וְכָל "אִשֶּׁה", לְשׁוֹן אֵשׁ. פושיי"ר בְּלַעַ"ז. **נִיחוֹחַ** • נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

(י) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ:

י וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ מִן אִמְּרַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי עִזַּיָּא לַעֲלָתָא דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ:

רש"י◄ **וְאִם מִן הַצֹּאן** • רָ"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. וְלָמָּה הִפְסִיק? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה. **מִן־הַצֹּאן מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים** • הֲרֵי אֵלּוּ ג' מִעוּטִין, פְּרָט לְזָקֵן, לְחוֹלֶה וְלִמְזֹהָם.

(יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יא וְיִכּוֹס יָתֵהּ עַל צִדָּא דְּמַדְבְּחָא צִפּוּנָא קֳדָם יְיָ וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ** • עַל צַד הַמִּזְבֵּחַ. **צָפֹנָה לִפְנֵי ה'** • וְאֵין צָפוֹן בְּבָמָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן.** שֶׁלֹּא יִגְּשׁוּ הַלְּוִיִּם. וְזֹאת מִצְוָה עַל הַכֹּהֲנִים, וְלֹא פְּחוּתִים מִשְּׁנַיִם: תורה ח

ח) **הַפֶּדֶר.** רַבִּים חַכְמֵי הַדּוֹר פֵּרְשׁוּהוּ הַגּוּף. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁהָיָה הַפֶּדֶר, הַחֲלָבִים. וְכֵן הוּא וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים שֶׁהֵם נִתְחֵי הַגּוּף, אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר שֶׁהֵם הַחֲלָבִים. וְיֶחְסַר אוֹת וָי"ו שֶׁהוּא כְּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן, אוֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת. וְנִתַּח אוֹתוֹ לִנְתָחָיו וּלְנִתְחֵי הַגּוּף, אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ. אוֹ יִהְיֶה פֵּרוּשׁ אֶת הָרֹאשׁ, עִם הָרֹאשׁ. וְכָמוֹהוּ רַבִּים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן, וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנְּתָחִים וְאֶת הַפֶּדֶר: **וְעָרְכוּ.** עַל בֶּן הַבָּקָר, כִּי הוּא גָּדוֹל. וְעַל הַכֶּבֶשׂ, וְעָרַךְ: תורה ט

ט) **יִרְחַץ בַּמָּיִם.** כֹּהֵן אוֹ לֵוִי, עַל כֵּן הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף עִם וְהִקְטִיר, מִלַּת הַכֹּהֵן: **אִשֵּׁה.** שֵׁם הַתֹּאַר. וְטַעְמוֹ, קָרְבַּן אֵשׁ. וְהוּא תֹּאַר לְמִלַּת הַכֹּל: **נִיחוֹחַ.** מִפְרָשׁ: תורה י

יא) **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ.** מחוץ. וְכֵן יַרְכְּתֵי צָפוֹן. כִּי רַבִּים טָעוּ וְאָמְרוּ שֶׁמִּגְדַּל צִיּוֹן הָיָה בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרֹו וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יב וִיפַלֵּג יָתֵהּ לְאֵבְרוֹהִי וְיָת רֵישֵׁהּ וְיָת תַּרְבֵּהּ וְיַסְדַּר כַּהֲנָא יָתְהוֹן עַל אֲעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

(יג) וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

יג וְגַוָּא וּכְרָעַיָּא יְחַלֵּל בְּמַיָּא וִיקָרֵב כַּהֲנָא יָת כֹּלָּא וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

~ יום שני כ"ז אדר ~

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ:

יד וְאִם מִן עוֹפָא עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ וִיקָרֵב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה יָת קָרְבָּנֵהּ:

רש"י◄ **מִן־הָעוֹף** • וְלֹא כָּל הָעוֹף, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים", תַּמּוּת וְזַכְרוּת בַּבְּהֵמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בָּעוֹפוֹת; יָכוֹל אַף מְחֻסָּר אֲבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָעוֹף". **תֹּרִים** • גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. **בְּנֵי יוֹנָה** • קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. **מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה** • פְּרָט לִתְחִלַּת הַצִּהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁגָּדוֹל הוּא אֵצֶל בְּנֵי יוֹנָה וְקָטָן אֵצֶל תּוֹרִים.

(טו) וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:

טו וִיקָרְבִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא וְיִתְמְצֵי דְּמֵהּ עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וְהִקְרִיבוֹ** • אֲפִלּוּ פְּרִידָה אַחַת יָבִיא. **הַכֹּהֵן וּמָלַק** • אֵין מְלִיקָה בִּכְלִי, אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן; קוֹצֵץ בְּצִפָּרְנוֹ מִמּוּל הָעֹרֶף וְחוֹתֵךְ מַפְרֶקֶת עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסִּימָנִין וְקוֹצְצָן. **וְנִמְצָה דָמוֹ** • לְשׁוֹן "מִיץ אַפַּיִם", (משלי ל) "כִּי־אָפֹס הַמֵּץ" (ישעיה טז). כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְּׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְטִיר, וְקֹדֶם הַקְּטָרָה, "וְנִמְצָה דָמוֹ" כְּבָר.

(טז) וְהֵסִיר אֶת־מֶרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן:

טז וְיַעְדֵּי יָת זְפָקָהּ בְּאַכְלֵהּ וְיִרְמֵי יָתֵהּ לְסִטַר מַדְבְּחָא קִדּוּמָא לַאֲתַר דְּמוֹשְׁדִין קִטְמָא:

רש"י◄ **מֶרְאָתוֹ** • מְקוֹם הָרְעִי, וְזֶה הַזֶּפֶק. **בְּנֹצָתָהּ** • עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ. וְ"נוֹצָה" לְשׁוֹן דָּבָר הַמָּאוּס, כְּמוֹ: "כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ", וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּאוּכְלֵיהּ", וְזֶהוּ מִדְּרָשוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, שֶׁאָמַר: 'נוֹטֵל אֶת הַקֶּרְקָבָן עִמּוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה אָמְרוּ: קוֹדֵר סְבִיב הַזֶּפֶק בְּסַכִּין כְּמוֹ אֲרֻבָּה, וְנוֹטְלָהּ עִם הַנּוֹצָה שֶׁעַל הָעוֹר. בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת אֶלָּא בְּאֵבוּס בְּעָלֶיהָ, נֶאֱמַר: "וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר". בָּעוֹף, שֶׁנִּזּוֹן מִן הַגָּזֵל, נֶאֱמַר: "וְהִשְׁלִיךְ" אֶת הַמֵּעַיִם, שֶׁאָכְלוּ מִן הַגָּזֵל. **אֵצֶל**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) **מִן הַתֹּרִים.** גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים: **בְּנֵי יוֹנָה.** לְהוֹצִיא אֶת הַגְּדוֹלִים, עַל כֵּן לֹא אָמְרוּ יוֹנִים: תורה טו

טו) **וּמָלַק.** אֵין לוֹ אָח בַּמִּקְרָא. וּמִשְׁפַּט הַמְּלִיקָה מִדִּבְרֵי הַקַּבָּלָה: **וְנִמְצָה דָמוֹ.** מִבִּנְיָן נִפְעָל, מִגִּזְרַת מַצִּית: תורה טו

טז) **מֶרְאָתוֹ.** יָדוּעַ. וְכָמוֹהוּ הוֹי מֹרְאָה וְנִגְאָלָה: **בְּנֹצָתָהּ.** עִם הַנּוֹצָה שֶׁלּוֹ, וְכֵן מְלֹא הַנּוֹצָה: **אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ.** מִחוּץ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה• בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. **אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן•** מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין שָׁם תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכָל בֹּקֶר, וְדִשּׁוּן מִזְּבַח הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה, וְכֻלָּם נִבְלָעִים שָׁם בִּמְקוֹמָן.

(יז) **וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ס**

יז ויפרק יתה בגדפוהי לא יפרש ויסיק יתה כהנא למדבחא על אעיא די על אשתא עלתא הוא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי:

רש"י◄ **וְשִׁסַּע•** אֵין שִׁסּוּעַ אֶלָּא בַּיָּד; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן: "וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי". **בִּכְנָפָיו•** עִם כְּנָפָיו; אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. **בִּכְנָפָיו•** נוֹצָה מַמָּשׁ. וְהַלֹּא אֵין לְךָ הֶדְיוֹט שֶׁמְּרִיחַ רֵיחַ רַע שֶׁל כְּנָפַיִם נִשְׂרָפִים וְאֵין נַפְשׁוֹ קָצָה עָלָיו. וְלָמָּה אָמַר הַכָּתוּב: "וְהִקְטִיר"? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּזְבֵּחַ שָׂבֵעַ וּמְהֻדָּר בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל עָנִי. **לֹא יַבְדִּיל•** אֵינוֹ מְפָרְקוֹ לְגַמְרֵי לִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֶלָּא קוֹרְעוֹ מִגַּבּוֹ. נֶאֱמַר בָּעוֹף: "רֵיחַ נִיחֹחַ", וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה: "רֵיחַ נִיחוֹחַ". לוֹמַר לְךָ: 'אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם'.

ב (א) **וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה:**

א ואנש ארי יקרב קרבן מנחתא קדם יי סלתא יהי קרבנה וירק עלה משחא ויתן עלה לבנתא:

רש"י◄ **וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב•** לֹא נֶאֱמַר "נֶפֶשׁ" בְּכָל קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, אֶלָּא בְּמִנְחָה; מִי דַּרְכּוֹ לְהִתְנַדֵּב מִנְחָה? עָנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ. **סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ•** הָאוֹמֵר: "הֲרֵי עָלַי מִנְחָה", סְתָם, מֵבִיא מִנְחַת סֹלֶת, שֶׁהִיא הָרְאשׁוֹנָה שֶׁבַּמְּנָחוֹת וְנִקְמֶצֶת כְּשֶׁהִיא סֹלֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן. לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן חֲמִשָּׁה מִינֵי מְנָחוֹת, וְכֻלָּן בָּאוֹת אֲפוּיוֹת קֹדֶם קְמִיצָה חוּץ מִזּוּ, לְכָךְ קְרוּיָה "מִנְחַת סֹלֶת". **סֹלֶת•** אֵין "סֹלֶת" אֶלָּא מִן הַחִטִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "סֹלֶת חִטִּין", וְאֵין מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת . . לְמִנְחָה", עִשָּׂרוֹן לְכָל מִנְחָה. **וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן•** עַל כֻּלָּהּ. **וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה•** עַל מִקְצָתָהּ; מַנִּיחַ קֹמֶץ לְבוֹנָה עָלֶיהָ לְצַד אֶחָד. וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר כֵּן? שֶׁאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי בַּתּוֹרָה, אֶלָּא לְמַעֵט. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמֶן עַל כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָל עִמָּהּ וְנִקְמָץ עִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ", וּלְבוֹנָה עַל מִקְצָתָהּ שֶׁאֵינָהּ נִבְלֶלֶת עִמָּהּ וְלֹא נִקְמֶצֶת עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל לְבֹנָתָהּ", שֶׁלְּאַחַר שֶׁקָּמַץ, מְלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה כֻּלָּהּ וּמַעֲלֶיהָ וּמַקְטִירָהּ. **וְיָצַק. וְנָתַן. וֶהֱבִיאָהּ•** מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרִים בְּזָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה (ב, א) **קָרְבָּן**, מְלַמֵּד שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב **עֵצִים** (תורת כהנים) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֵצִים הֵם 'מַכְשִׁירֵי קָרְבָּן', וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּקָרְבָּן מַמָּשׁ חָשׁ הָאָדָם סִפּוּק מִכָּךְ שֶׁעָשָׂה פְּעֻלָּה חֲשׁוּבָה (רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'), וְלָכֵן אֵין בּוֹ הִתְבַּטְּלוּת מְלֵאָה. אַךְ קָרְבַּן עֵצִים, שֶׁאֵינוֹ קָרְבָּן מַמָּשׁ, אֵינוֹ גּוֹרֵם סִפּוּק לָאָדָם, וְהִתְבַּטְּלוּתוֹ הִיא מְלֵאָה. נִמְצָא, שֶׁהַ'קָּרְבָּן' שֶׁבָּעֵצִים נַעֲלָה יוֹתֵר מֵהַקָּרְבָּן עַצְמוֹ.

(לקוטי שיחות כב עמ' 7)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

קֵדְמָה. כִּי הוּא רָחוֹק מִמְּקוֹם הַכָּבוֹד: **אֶל מְקוֹם הַדֶּשֶׁן.** גַּם שָׁם יִשִּׁימוּהוּ: תורה יז

יז) וְשִׁסַּע. מִגְּזֵרַת וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע, כְּטַעַם בִּקּוּעַ: תורה א

א) וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב. נֶפֶשׁ אָדָם. וְהִזְכִּיר הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַמִּנְחָה נְדָבָה. גַּם הַנֶּפֶשׁ תִּקָּרֵא נְדִיבָה, וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי: **סֹלֶת.** קֶמַח חִטָּה נְקִיָּה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת בִּלְשׁוֹן קֵדָר סמי"ד. וְהִנֵּה אֵין רָאוּי לִהְיוֹת מִנְחָה לְגָבוֹהַּ כִּי אִם מֵהַמִּין שֶׁאֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) וְהֵבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ב וְיַיְתְנִנַּהּ לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ מִתַּמָּן מְלֵי קֻמְצֵהּ מִסֹּלְתַּהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֻנְתַּהּ וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת אַדְכָּרַתַּהּ לְמַדְבְּחָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ** • מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. **וְקָמַץ מִשָּׁם** • מִמָּקוֹם שֶׁרַגְלֵי הַדָּר עוֹמְדוֹת, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקְּמִיצָה כְּשֵׁרָה בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, אַף בְּאַמַּת־עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁל מְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל. **מְלֹא קֹמְצוֹ** • יָכוֹל מִבָּרָץ, וּמִבַּצְּבֵץ וְיוֹצֵא לְכָל צַד? תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ", לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַקֹּמֶץ. אִי "בְּקֹמְצוֹ", יָכוֹל חָסֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "מְלֹא". הָא כֵּיצַד? חוֹפֶה שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּס יָדוֹ, וְזֶהוּ "קֹמֶץ" בְּמַשְׁמַע לָשׁוֹן הָעִבְרִית. **עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ** • לְבַד כָּל הַלְּבוֹנָה, יְהֵא הַקֹּמֶץ מְלֵא. **לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר** • אַף הַלְּבוֹנָה בְּהַקְטָרָה. **מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ** • הָא, אִם קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קֹרֶט לְבוֹנָה, פְּסוּלָה. **אַזְכָּרָתָהּ** • הַקֹּמֶץ הָעוֹלֶה לְגָבֹהַּ הוּא זִכְרוֹן הַמִּנְחָה, שֶׁבּוֹ נִזְכָּר בְּעָלֶיהָ לְטוֹבָה וּלְנַחַת רוּחַ.

(ג) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִّנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס

ג וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקֻּרְבָּנַיָּא דַיְיָ:

רש"י◄ **לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו** • כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת, וְהַהֶדְיוֹט בְּמַחֲלֹקֶת. **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** • הִיא לָהֶם. **מֵאִשֵּׁי ה'** • אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּהּ, אֶלָּא לְאַחַר מַתְּנוֹת הָאִשִּׁים.

(ד) וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס

ד וַאֲרֵי תִקְרַב קָרְבַּן מִנְחָתָא מַאֲפֵה תַנּוּרָא סֹלְתָּא גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאֶסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשִּׁיחִין בִּמְשָׁח:

רש"י◄ **וְכִי תַקְרִיב וְגוֹ'** • שֶׁאָמַר: 'חֲרִי עָלַי מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר'; וְלִמֵּד הַכָּתוּב, שֶׁיָּבִיא אוֹ חַלּוֹת אוֹ רְקִיקִין. הַחַלּוֹת בְּלוּלוֹת וְהָרְקִיקִין מְשׁוּחִין. וְנֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִשִּׁיחָתָן: יֵשׁ אוֹמְרִים: 'מוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלֹּג, שֶׁכָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת לֹג שֶׁמֶן', וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'מוֹשְׁחָן כְּמִין כַּ"ף יָרָנִית, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ לַכֹּהֲנִים'. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "בַּשָּׁמֶן", "בַּשָּׁמֶן", שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁמֶן רִאשׁוֹן אֶלָּא לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "זָךְ". וְשָׁנִינוּ בְּ'מְנָחוֹת': כָּל הַמִּנְחוֹת הָאֲפוּיוֹת לִפְנֵי קְמִיצָתָן וְנִקְמְצוֹת עַל־יְדֵי פְּתִיתָה, כֵּלָן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְהָאָמוּר בָּהּ: "רְקִיקִין", בָּאָה עֶשֶׂר רְקִיקִין.

(ה) וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה:

ה וְאִם מִנְחָתָא עַל מַסְרְתָא קֻרְבָּנָךְ סֹלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח פַּטִּיר תְּהֵי:

רש"י◄ **וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת** • שֶׁאָמַר: "חֲרִי עָלַי מִנְחַת מַחֲבַת", וּכְלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁאוֹפִין בּוֹ מִנְחָה עַל הָאוּר בַּשָּׁמֶן, וְהַכְּלִי אֵינוֹ עָמֹק אֶלָּא צָף, וּמַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָשִׁין, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהִיא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וְקָמַץ. מִגְּזֵרַת לִקְמָצִים. וְקַדְמוֹנֵינוּ פֵּירְשׁוּ קָמַץ מָלֵא. וְדִבְרֵיהֶם אֱמֶת: **מִסָّלְתָּהּ.** מְעַט מִמֶּנָּה, וְכֵן מֵהַשֶּׁמֶן. רַק כָּל הַלְּבוֹנָה יַקְטִיר: **אַזְכָּרָתָהּ.** הָאָל"ף נוֹסָף. וְהַטַּעַם, מַה שֶּׁהָיָה לוֹ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי הַשֵּׁם בַּעֲבוּר מִנְחָתוֹ. וְרַבִּים פֵּרְשׁוּהוּ כְּרִיחַ וּקְטוֹרֶת, כְּמוֹ זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן: תורה ג

ג) לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. וּלְכָל הַכֹּהֲנִים בְּשֶׁוֶה: תורה ד

ד) חַלּוֹת. עֲבוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עֲגוּלוֹת, מִלְּשׁוֹן חָלִילָה בְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ: תורה ה

ה) מַחֲבַת. קְעָרָה מְכֻסָּה בִּקְעָרָה. וְהַתְּי"ו תַּחַת הֵ"א, כְּתָי"ו וְשָׁבַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צָפָה, הָאוּר שׂוֹרֵף אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֵלָן טְעוּנוֹת שָׁלֹשׁ מַתְּנוֹת שֶׁמֶן: יְצִיקָה וּבְלִילָה וּמַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי, קֹדֶם לַעֲשִׂיתָן. **סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן** • מְלַמֵּד שֶׁבּוֹלְלָן בְּעוֹדָן סֹלֶת.

(ו) פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא׃ ס

ו בְּצַע יָתָהּ בְּצוּעִין וּתְרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא מִנְחָתָא הִיא׃

רש"י◄ **פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים** • לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת הַנַּאֲפוֹת קֹדֶם קְמִיצָה, לִפְתִיתָה. **וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא** • לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לִיצִיקָה. יָכוֹל אַף מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר כֵּן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "עָלֶיהָ". אוֹצִיא אֶת הַחַלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִין? תַּלְמוּד־לוֹמַר: הִוא.

~ יום שלישי כ"ח אדר ~

(ז) וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה׃

ז וְאִם מִנְחַת רִדְתָּא קָרְבָּנָךְ סֹלְתָּא בְּמִשְׁחָא תִּתְעֲבֵד׃

רש"י◄ **מַרְחֶשֶׁת** • כְּלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, עָמֹק, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא עֲמֻקָּה, שַׁמְנָהּ צָבוּר וְאֵין הָאוּר שׂוֹרְפוֹ, לְפִיכָךְ מַעֲשֵׂה מִנְחָה הָעֲשׂוּיִין לְתוֹכָהּ רוֹחֲשִׁין. כָּל דָּבָר רַךְ עַל־יְדֵי מַשְׁקֶה, נִרְאֶה כְּרוֹחֵשׁ וּמְנַעְנֵעַ.

(ח) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃

ח וְתַיְתִי יָת מִנְחָתָא דִּי יִתְעֲבֵד מֵאִלֵּין קֳדָם יְיָ וִיקָרְבִינַהּ לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרְבִנַהּ לְמַדְבְּחָא׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה** • מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים הַלָּלוּ. **וְהִקְרִיבָהּ** • בְּעָלֶיהָ אֶל הַכֹּהֵן. **וְהִגִּישָׁהּ** • הַכֹּהֵן. **אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • מַגִּישָׁהּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ.

(ט) וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

ט וִירִים כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אִדְכָּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא קֳרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אֶת־אַזְכָּרָתָהּ** • הוּא הַקֹּמֶץ.

(י) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃

י וּדְאִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקָּרְבָּנַיָּא דַיְיָ׃

(יא) כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

יא כָּל מִנְחָתָא דִּי תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לָא תִתְעֲבֵד חֲמִיעַ אֲרֵי כָּל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְקוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **וְכָל־דְּבַשׁ** • כָּל מְתִיקַת פְּרִי, קָרוּי "דְּבַשׁ".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לַנְּשִׂיא: תורה ו

ז) **מַרְחֶשֶׁת.** מַעֲשֶׂה מְטֻגָּן. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, מְגֹזֶרֶת רָחַשׁ לִבִּי. וְהַטַּעַם, בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁמַע קוֹל: תורה ח

י) **לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו.** אַחֲרָיו. וְהַטַּעַם לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב, כִּי כֵן כָּתוּב עַל שְׁתֵּי הַמִּנְחוֹת: תורה יא

יא) **שְׂאֹר.** הוּא הַמַּחְמִיץ. גַּם כֵּן הַדְּבָשׁ. וְרַבִּים אָמְרוּ שֶׁפֵּרוּשׁוֹ דְּבַשׁ תְּמָרִים, וְכֵן כָּל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. וְיֵשׁ לָהֶם כִּדְמוּת רְאָיָה בְּסֵפֶר עֶזְרָא: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ:

יב קָרְבַּן קַדְמֵי תְּקָרְבוּן יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתַּסְּקוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא:

רש"י◄ **קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ** • מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא מִן הַשְּׂאוֹר וּמִן הַדְּבַשׁ? קָרְבַּן רֵאשִׁית, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֲצֶרֶת, הַבָּאִים מִן הַשְּׂאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "חָמֵץ תֵּאָפֶינָה", וּבְכּוּרִים מִן הַדְּבַשׁ, כְּמוֹ בִּכּוּרֵי תְּאֵנִים וּתְמָרִים.

(יג) וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתֶךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָחּ וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח: ס

יג וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תִּמְלַח וְלָא תְּבַטֵּל מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קָרְבָּנָךְ תְּקָרֵב מִלְחָא:

רש"י◄ **מֶלַח בְּרִית** • שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֵבְטִיחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לְקָרֵב בַּמִּזְבֵּחַ בַּמֶּלַח, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. **עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ** • עַל עוֹלוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף, וְאֵמוּרֵי כָּל הַקָּדָשִׁים כֻּלָּן.

(יד) וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ:

יד וְאִם תְּקָרֵב מִנְחַת בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ אָבִיב קְלִי בְּנוּר פֵּרוֹכָן רַכִּיכָן תְּקָרֵב יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ:

רש"י◄ **וְאִם־תַּקְרִיב** • חֲרֵי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'כִּי', שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא חוֹבָה. וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגוֹ'". **מִנְחַת בִּכּוּרִים** • בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא בָּאָה אָבִיב בִּשְׁעַת בִּשּׁוּל הַתְּבוּאָה, וּמִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא בָּאָה. נֶאֱמַר כָּאן: "אָבִיב", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב". **קָלוּי בָּאֵשׁ** • שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ עַל הָאוּר בְּאַבּוּב שֶׁל קְלָיוֹת (פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בִּמְנָחוֹת, שֵׁם הַכְּלִי שֶׁל מוֹכְרֵי קְלָיוֹת), שֶׁאֲלוּלֵי כֵּן אֵינָהּ נִטְחֶנֶת בָּרֵיחַיִם, לְפִי שֶׁהִיא לַחָה. **גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל** • גְּרוּשָׁה בְּעוֹדָהּ לַחָה. **גֶּרֶשׂ** • לְשׁוֹן שְׁבִירָה וּטְחִינָה, גּוֹרְסָהּ בְּרֵיחַיִם שֶׁל גָּרוֹסוֹת, כְּמוֹ: "וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ". וְכֵן: "גָּרְסָה נַפְשִׁי". **כַּרְמֶל** • בְּעוֹד הַכַּר מָלֵא, שֶׁהַתְּבוּאָה לַחָה וּמְלֵאָה בְּקַשִּׁין שֶׁלָּהּ, וְעַל־כֵּן נִקְרָאִים הַמְּלִילוֹת: "כַּרְמֶל", וְכֵן: "וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ".

~ נקודות משיחות קודש ~

וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל (רש"י ב, יד) רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל (יתרו כ, כב) שֶׁכָּל "אִם" שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵינוֹ מוֹנֶה פָּסוּק זֶה בִּכְלָלָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדִּבְרֵי רש"י שָׁם אֲמוּרִים רַק כְּשֶׁתֹּכֶן הַכָּתוּב הוּא בְּגֶדֶר רְשׁוּת וְחוֹבָה; וּבְיוֹבֵל, שֶׁבָּא מִמֵּילָא וְלֹא בִּפְעֻלַּת הָאָדָם, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁ"אִם" כַּוָּנָתוֹ רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה. אֲבָל כָּאן מְפָרֵשׁ פֵּרוּשָׁהּ שֶׁל מִלַּת "אִם", וַהֲרֵי סוֹף סוֹף גַּם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל" מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר".

(לקוטי שיחות כרך יא עמ' 103)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אוֹתָם לַה'. כְּטַעַם שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים הַמּוּנָּפִים לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת. וְזֶה פֵּרוּשׁ לַה', אַף עַל פִּי שֶׁהֵם קֹדֶשׁ לַה', הֵם לְמַאֲכַל הַכֹּהֵן: תורה יג

יג) בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. הִכְנַסְתִּיךָ בִּבְרִית, וְהִשְׁבַּעְתִּיךָ שֶׁלֹּא תַקְרִיב תָּפֵל וְלֹא יֹאכַל, כִּי הוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן: תורה יד

יד) וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים. רַבִּים אָמְרוּ שֶׁמִּלַּת אִם, חִיּוּב. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי אֵין צוֹרֶךְ, כִּי הַחִיּוּב הוּא רֵאשִׁית בִּכּוּרִים, וְלֹא הַבִּכּוּרִים. וְהָרוֹצֶה לְהָבִיא מִנְחָה מִבִּכּוּרִים נְדָבָה, יָבִיא: **אָבִיב.** נִקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, וְהוּא מִגִּזְרַת אַב: **גֶּרֶשׂ.** טַעְמוֹ יָדוּעַ, וְקָרוֹב מִגִּזְרַת גָּרְסָה נַפְשִׁי. וְאִם הוּא בְּסָמֵ"ךְ: **כַּרְמֶל.** כְּמוֹ וְכַרְמֶל בְּצִקְלוֹנוֹ: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃

טו וְתִתֵּן עַלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׁוִּי עַלַהּ לְבוּנְתָּא מִנְחָתָא הִיא׃

(טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגַּרְשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ

טז וַיַּסֵּק כַּהֲנָא יָת אִדְכָּרְתַּהּ מִגַּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבוּנְתַּהּ קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

~ יום רביעי כ"ט אדר ~

ג (א) וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

א וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֻרְבָּנֵהּ אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נֻקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִינֵהּ קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ שְׁלָמִים • שֶׁמַּטִּילִים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: "שְׁלָמִים", שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים.

(ב) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

ב וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ קֻרְבָּנֵהּ וְיִכְסְנִנֵּהּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(ג) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

ג וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא׃

רש"י◄ וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב וְגוֹ' • 'לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה', דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: 'לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין'.

(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃

ד וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנִנַּהּ׃

רש"י◄ הַכְּסָלִים • (פלנקי"ן בְּלַע"ז) שֶׁהַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה, הוּא בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וְהֵם מִלְּמַטָּה, וְזֶהוּ הַחֵלֶב שֶׁתַּחַת הַמָּתְנַיִם, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע"ז לונבילו"ש, לָכֵן הַנִּרְאֶה לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וּבְתַחְתִּיתוֹ, הַבָּשָׂר חוֹפֵהוּ. הַיֹּתֶרֶת • הוּא דֹּפֶן הַמָּסָךְ, שֶׁקּוֹרִין איברי"ש, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי: "חִצְרָא דְּכַבְדָּא". עַל הַכָּבֵד • שֶׁיִּטֹּל מִן הַכָּבֵד עִמָּהּ מְעַט, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד". עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת • לְבַד מִן הַכָּבֵד וּלְבַד מִן הַכְּלָיוֹת, יְסִירֶנָּה לְזוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) שְׁלָמִים. מְפֹרָשׁ: תורה ב

ד) עַל הַכְּסָלִים. יָדוּעַ. וְהוּא מִגִּזְרַת כּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם: **עַל הַכְּלָיוֹת.** כְּמוֹ וַיָּבוֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים. וְטַעְמוֹ, עִם. וְנִקְרְאוּ כְּלָיוֹת בַּעֲבוּר כֹּחַ תַּאֲוַת הַמִּשְׁגָּל. וְהִיא מִגִּזְרַת נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ

ה וַיַסְקוּן יָתֵהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא דִּי עַל אָעַיָא דִּי עַל אֶשָׁתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ עַל־הָעֹלָה • מִלְּבַד הָעוֹלָה. לָמַדְנוּ, שֶׁתַּקְדִּים עוֹלַת תָּמִיד לְכָל קָרְבָּן עַל הַמַּעֲרָכָה.

(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃

ו וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נֻקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ׃

(ז) אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃

ז אִם אִמַּר הוּא מְקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ וִיקָרֵב יָתֵהּ קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ אִם־כֶּשֶׂב • לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּאֵמּוּרֵי הַכֶּשֶׂב מַה שֶּׁאֵין בְּאֵמּוּרֵי הָעֵז, שֶׁהַכֶּשֶׂב אַלְיָתוֹ קְרֵבָה, לְכָךְ נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת.

(ח) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

ח וִיסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י◄ וְזָרְקוּ • שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְעַל־יְדֵי הַכְּלִי הוּא זוֹרֵק, וְאֵינוֹ נוֹתֵן בָּאֶצְבַּע אֶלָּא בְּחַטָּאת.

(ט) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

ט וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּהּ אֲלִיתָא שְׁלִמְתָּא לָקֳבֵל שְׁדַרְתָּא יֶעְדְּנַהּ וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא׃

רש"י◄ חֶלְבּוֹ • הַמֻּבְחָר שֶׁבּוֹ, וּמַהוּ? זֶה הָאַלְיָה תְּמִימָה. לְעֻמַּת הֶעָצֶה • לְמַעְלָה מִן הַכְּלָיוֹת הַיּוֹצְאוֹת.

(י) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃

י וְיָת תַּרְתֵּין כְּלָיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כְּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ׃

(יא) וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ

יא וְיַסְקִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ לֶחֶם אִשֶּׁה לַה׳ • לַחְמוֹ שֶׁל אֵשׁ לְשֵׁם גָּבֹהַּ. לֶחֶם • לְשׁוֹן מַאֲכָל, וְכֵן: "נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ", "עֲבַד לְחֶם רַב", "לִשְׁחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה. טַעְמוֹ כַּאֲשֶׁר הִיא, שֶׁהָאַלְיָה תִּקָּרֵא חֵלֶב. וְתָעוּ הַצְּדוֹקִים, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ לְךָ בַּפָּרָשָׁה הַשֵּׁנִית. גַּם תָּעָה הַגָּאוֹן שֶׁאָמַר כִּי הוּא חֶלְבּוֹ וְהָאַלְיָה, כִּי מִדִּקְדּוּק הַלָּשׁוֹן לֹא יִתָּכֵן, כִּי יִהְיֶה רָאוּי לִהְיוֹת חֶלְבּוֹ וְאַלְיָתוֹ אוֹ הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה: הֶעָצֶה. יָדוּעַ מִמְּקוֹמוֹ, וְאֵין לוֹ אָח. וְיֵשׁ שֶׁמִּי שֶׁהוֹצִיא מִגְּזֵרַת עֵץ, בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה: תורה י

יא) לֶחֶם אִשֶּׁה. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי, לֶחֶם שֶׁהוּא מַאֲכָל. וְיִמָּצֵא עַל הַפְּרִי וְעַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

יב וְאִם מִן בְּנֵי עִזַּיָּא קָרְבָּנֵהּ וִיקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ:

(יג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

יד וִיקָרֵב מִנֵּהּ קָרְבָּנֵהּ קָרְבָּן קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

טו וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיָת חִצְרָא דִּי עַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ:

(טז) וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה:

טז וַיַסְקִנּוּן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קָרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תַּרְבָּא קֳדָם יְיָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל חֵלֶב לַה' (ג, טז)

הִקְדִּישׁ דָּבָר, יַקְדִּישׁ מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנְכָסָיו . . כָּל חֵלֶב לַה' (רמב"ם)

בְּגְמָרָא (שַׁבָּת קלג, ב) אִיתָא "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר: זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ — דִּין בְּ'גַבְרָא'. עַל הָאָדָם לְהִתְנָאוֹת לִפְנֵי ה' עַל־יְדֵי הַשִּׁמּוּשׁ בְּחֶפְצֵי־מִצְוָה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים. כָּל חֵלֶב לַה' — דִּין בְּ'חֶפְצָא'. כָּל חֵלֶב הַנִּמְסָר לִרְשׁוּת גָּבוֹהַּ, מִן הָרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַטּוֹב וְהַנָּאֶה.

(לקוטי שיחות כרך כז עמ' 10)

(יז) חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

יז קְיָם עָלָם לְדָרָתֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן:

רש"י ◄ **חֻקַּת עוֹלָם** • יָפֶה מְפֹרָשׁ בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה.

~ יום חמישי א' ניסן ~

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַבְּשָׂר: תורה יב

יב) וְאִם עֵז. מִמִּין הָעֵז, זָכָר אוֹ נְקֵבָה כְּמִשְׁפַּט הַכֶּבֶשׂ. וּבְבֶן הַבָּקָר לֹא הִזְכִּיר הָאַלְיָה כִּי אִם בַּכֶּבֶשׂ, כִּי הָאַלְיָה בָּעֵז וּבַשּׁוֹר קְטַנָּה. וְעוֹד, כִּי הַכְּבָשִׂים שֶׁהֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם אַלְיָה גְּדוֹלָה.

וְזֶה דָּבָר יָדוּעַ: תורה יג

טז) כָּל חֵלֶב לַה'. זֶה הַכְּלָל. וְאַחַר שֶׁהַחֵלֶב וְהַדָּם לְגָבוֹהַּ, הֵם אֲסוּרִים לָכֶם. וּבַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה אַאֲרִיךְ לְבָאֵר

חֻקַּת עוֹלָם: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיַעְבֵּד מִן חַד מִנְּהוֹן:

רש"י◄ מִכֹּל מִצְוֹת ה׳ • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חַטָּאת בָּאָה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְّדוֹנוֹ לָאו וְכָרֵת, וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. מֵאַחַת מֵהֵנָּה • מִמִּקְצָת אַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן: הַכּוֹתֵב בְּשַׁבָּת "שֵׁם" מִשְּׁמְעוֹן, "נֹחַ" מִנָּחוֹר, "דָּן" מִדָּנִיֵּאל.

(ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת:

ג אִם כַּהֲנָא רַבָּא יֵחוֹב לְחוֹבַת עַמָּא וִיקָרֵב עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם • מִדְּרָשׁוֹ: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאַשְׁמַת הָעָם... וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ". וּפְשׁוּטוֹ לְפִי אַגָּדָה: כְּשֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל חוֹטֵא, אַשְׁמַת הָעָם הוּא זֶה, שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּלְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְנַעֲשָׂה מְקֻלְקָל. פַּר • יָכוֹל קָטָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּן". אִי "בֶּן", יָכוֹל קָטָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "פַּר". הָא כֵּיצַד? זֶה פַּר בֶּן שָׁלֹשׁ.

(ד) וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:

ד וְיַיְתִי יָת תּוֹרָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳדָם יְיָ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ:

(ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִסַּב כַּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיָעֵל יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • לַמִּשְׁכָּן, וּבְבֵית עוֹלָמִים — לַהֵיכָל.

(ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ:

ו וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וְיַדֵּי מִן דְּמָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם פָּרֻכְתָּא דְקוּדְשָׁא:

רש"י◄ אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ • כְּנֶגֶד מְקוֹם קְדֻשָּׁתָהּ — מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּין הַבַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בַּפָּרֹכֶת, וְאִם נָגְעוּ, נָגְעוּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא. לַעֲשׂוֹת בִּשְׁגָגָה אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם כָּרֵת אוֹ מַלְקוֹת. וּמִלַּת נֶפֶשׁ, כְּלָל לְיִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר, כִּי כֵּן כָּתוּב. וְאַחַר כֵּן פֵּרֵט, וְהֵחֵל מֵהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְהוּא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ: תורה ג

ג) לְאַשְׁמַת הָעָם. שֶׁהוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן, וְאָשַׁם הָעָם וְכֻלָּם שׁוֹגְגִים. אוֹ פֵּרוּשׁ לְאַשְׁמַת הָעָם, בְּאַשְׁמַת כָּל בְּנֵי אָדָם. וְנִזְכַּר כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהַכֹּהֵן הוּא נוֹשֵׂא הַתּוֹרָה, וְהוּא עַצְמוֹ נִשְׁמָר וְקָדוֹשׁ לַשֵּׁם: **עַל חַטָּאתוֹ.** בַּעֲבוּר חַטָּאתוֹ. וְכַאֲשֶׁר הוּא גָּדוֹל, יַקְרִיב הַפָּר שֶׁהוּא הַגָּדוֹל מִכָּל הַקְּרֵבִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: תורה ד

ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן. הוּא הַמָּשִׁיחַ בְּעַצְמוֹ. וְטַעַם שֶׁבַע פְּעָמִים, תִּמְצָאֶנּוּ בְּפָרָשַׁת וַיִּרָא בָּלָק. וּבַעֲבוּר גּוֹדֶל מַעֲלַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, יַזֶּה מִדַּם חַטָּאתוֹ עַל פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ וְעַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְכָל הַפָּר חוּץ מֵהַחֲלָבִים, יִשְׂרֹף בַּחוּץ, כִּי אֵינֶנָּה עוֹלָה: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ז וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּקְטוֹרֶת בּוּסְמִין לָקֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא דְתוֹרָא יֵשׁוּד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **וְאֵת כָּל־דַּם** • שְׁיָרֵי הַדָּם.

(ח) וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ח וְיָת כָּל תְּרַב תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא יַפְרֵשׁ מִנַּהּ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי עַל גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

רש"י◄ **וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר** • ׳חֶלְבּוֹ׳ הָיָה לוֹ לוֹמַר. מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״פַּר״? לְרַבּוֹת פָּר שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים לִכְלָיוֹת וְלַחֲלָבִים וּלְיֹתֶרֶת. **הַחַטָּאת** • לְהָבִיא שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה־זָרָה - לִכְלָיוֹת, וְלַחֲלָבִים וּלְיֹתֶרֶת. **יָרִים מִמֶּנּוּ** • מִן הַמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא יְנַתְּחֶנּוּ קֹדֶם הֲסָרַת חֶלְבּוֹ (ת"כ)◆

(ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:

ט וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ:

(י) כַּאֲשֶׁר יוּרָם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:

י כְּמָא דִי מִתַּפְרַשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּקִנּוּן כַּהֲנָא עַל מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא:

רש"י◄ **כַּאֲשֶׁר יוּרָם** • מֵאוֹתָן אֲמוּרִין הַמְפֹרָשִׁין בְּ׳שׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳. וְכִי מַה פֵּרֵשׁ בְּ׳זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳ שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן? אֶלָּא לְהַקִּישׁוֹ לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים לִשְׁמָן, אַף זֶה לִשְׁמוֹ; וּמַה שְּׁלָמִים שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה שָׁלוֹם לָעוֹלָם. וּבִ׳שְׁחִיטַת קָדָשִׁים׳ מַצְרִיכוֹ לִלְמֹד הֵימֶנּוּ: שֶׁאֵין לִמְדִין לָמֵד מִן הַלָּמֵד בְּקָדָשִׁים. בְּפֶרֶק ׳אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן׳. **עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו** • כֵּלָּן לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הֵן, כְּמוֹ ׳מִלְּבַד׳.

(יא) וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ:

יא וְיָת מְשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בִּסְרֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְעַל כְּרָעוֹהִי וְגַוֵּהּ וְאָכְלֵהּ:

(יב) וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ

יב וְיַפֵּק יָת כָּל תּוֹרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכִי לַאֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא וְיוֹקִיד יָתֵהּ עַל אָעַיָּא בְּאֶשָּׁתָא עַל אֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא יִתּוֹקַד:

רש"י◄ **אֶל־מָקוֹם טָהוֹר** • לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִחוּץ לָעִיר מָקוֹם מוּכָן לְטֻמְאָה, לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת וּלְבֵית הַקְּבָרוֹת, הֵצָרֵךְ לוֹמַר: ״מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״, זֶה שֶׁהוּא חוּץ לָעִיר, שֶׁיְּהֵא הַמָּקוֹם טָהוֹר. **מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** •

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן. שֶׁיִּהְיֶה נִשְׂרָף בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת; וּבְבֵית עוֹלָמִים, חוּץ לָעִיר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא וּב'סַנְהֶדְרִין'. אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן • מָקוֹם שֶׁשּׁוֹפְכִין בּוֹ הַדֶּשֶׁן הַמְסֻלָּק מִן הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף • שֶׁאֵין תַּלְמוּד־לוֹמַר, אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֲפִלּוּ אֵין שָׁם דֶּשֶׁן.

(יג) וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ:

יג וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יִשְׁתְּלוּן וְיֵהֵי מְכַסָּא פִּתְגָּמָא מֵעֵינֵי קְהָלָא וַיַעְבְּדוּן חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וִיחוֹבוּן:

רש"י◄ עֲדַת יִשְׂרָאֵל • אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. וְנֶעְלַם דָּבָר • טָעוּ לְהוֹרוֹת בְּאַחַת מִכָּל כְּרִתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא מֵתָּר. הַקָּהָל וְעָשׂוּ • שֶׁעָשׂוּ צִבּוּר עַל פִּיהֶם.

(יד) וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד:

יד וְתִתְיְדַע חוֹבְתָּא דִּי חָבוּ עֲלַהּ וְיַקְרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וַיַיְתוּן יָתֵהּ לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(טו) וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:

טו וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְּנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ:

(טז) וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

טז וְיָעֵל כַּהֲנָא רַבָּא מִן דְּמָא דְתוֹרָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:

(יז) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת:

יז וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא אֶצְבְּעֵהּ מִן דְּמָא וְיַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ (יָת) קֳדָם פָּרְכְתָּא:

רש"י◄ אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת • וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: "אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה. אִם מְעוּטָה סָרְחוּ, פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם כֻּלָּם סָרְחוּ, אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת. אַף כָּאן, כְּשֶׁחָטָא כֹּהֵן מָשִׁיחַ, עֲדַיִן שֵׁם קְדֻשַּׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשֶּׁחָטְאוּ כֻּלָּם, חַס־וְשָׁלוֹם, נִסְתַּלְּקָה הַקְּדֻשָּׁה.

(יח) וּמִן־הַדָּם יִתֵּן ׀ עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

יח וּמִן דְּמָא יִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) **וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת.** וְכֵן מִשְׁפַּט הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאִם אֵינֶנּוּ נִזְכָּר, כִּי אִם לֹא הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ, לֹא יַקְרִיב פַּר הַחַטָּאת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי בְּכָל שָׁנָה יַקְרִיב כֵּן, שֶׁמָּא חָטָא. וְהַזְכִּיר עִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת, שֶׁהַכֹּהֵן יִתְכַּן שֶׁיּוֹדִיעֵם, וְאֵין מִי שֶׁיּוֹדִיעַ לַכֹּהֵן רַק מֵעַצְמוֹ. וְחַטַּאת הַקָּהָל כְּחַטַּאת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּכָל מִשְׁפָּטֶיהָ. וְהִנֵּה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שָׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל: תורה טו

טו) **זִקְנֵי הָעֵדָה.** הֵם הַמַּנְהִיגִים, וְהֵם יִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם בַּעֲבָדָם וּבְעַד כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא יִתְכַּן שֶׁיִּסְמְכוּ כָּל יִשְׂרָאֵל: תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה:

יט וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַפְרֵשׁ מִנֵּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים.** וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת, לְמֵדִין הֵם מִ"וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ'". וּמִפְּנֵי־מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ, וּמִעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ.

(כ) וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:

כ וְיַעְבֵּד לְתוֹרָא כְּמָא די עֲבַד לְתוֹרָא דְּחַטָּאתָא כֵּן יַעְבֵּד לֵהּ וְיכַפַּר עֲלֵיהוֹן כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן:

רש"י◄ **וְעָשָׂה לַפָּר.** זֶה. **כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת.** כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, לְהָבִיא יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת, שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם מַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן, וְלִכְפֹּל בְּמִצְוֹת הָעֲבוֹדוֹת, לְלַמֵּד שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת — פָּסוּל, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּנִּתָּנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתָּנָן בְּמַתָּנָה אַחַת — כִּפֵּר, הֵצְרַךְ לוֹמַר כָּאן, שֶׁמַּתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת.

(כא) וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא:

כא וַיַּפֵּק יָת תּוֹרָא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְאוֹקִיד יָתֵהּ כְּמָא די אוֹקִיד יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּאת קְהָלָא הוּא:

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם:

כב אִם רַבָּא יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֵהּ די לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא בְּשָׁלוּ וְיֵחוֹב:

רש"י◄ **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא.** לְשׁוֹן ״אַשְׁרֵי״; אַשְׁרֵי הַדּוֹר, שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ! קַל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא - לְשׁוֹן אַשְׁרֵי: אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ, קַל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו (רש"י)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ, מַדּוּעַ מוֹפִיעַ לְשׁוֹן "אֲשֶׁר" רַק בְּיַחַס לְחַטַּאת הַנָּשִׂיא, וְלֹא בְּיַחַס לְחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ? וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר עַל פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: הַהֶבְדֵּל בֵּין תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לַנָּשִׂיא, שֶׁכֹּהֵן מַחְדִּיר בָּעָם אַהֲבַת ה' - שֶׁהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְמִצְוֹת־עֲשֵׂה. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא תַּפְקִידוֹ לְהַחְדִּיר יִרְאַת ה' - שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. לָכֵן עִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה - וּבִינְיָנֵהֶן הֲבָאַת קָרְבָּן לְמִי שֶׁחָטָא. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא עִנְיָנוֹ לְמִנֹּעַ מִלְּכַתְּחִלָּה הִכָּשְׁלוּת בַּעֲבֵרוֹת. לָכֵן מוֹפִיעַ הַלָּשׁוֹן "אֲשֶׁר" דַּוְקָא אֵצֶל הַנָּשִׂיא, הֱיוֹת שֶׁהַבִּטּוּי "אֲשֶׁר" מַתְאִים בְּעִקָּר לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא מִלְּכַתְּחִלָּה, וְכַאֲשֶׁר חוֹטֵא אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ לְהוֹדוֹת וּלְהָבִיא כַּפָּרָה.

(לקוטי שיחות כרך יז ע' 36)

(כג) אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

כג אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ די חַב בַּהּ וְיַיְתִי יָת קָרְבָּנֵהּ צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) חַטַּאת הַקָּהָל הוּא. הַפָּר: **וְאִם יִשְׁגּוּ.** יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַעֲשׂוּ אַחַת מִמִּצְוֹת־עֲשֵׂה, יַקְרִיב פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת: תורה כב

כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא. הָפוּךְ. וְכֵן הוּא, אֲשֶׁר יֶחֱטָא הַנָּשִׂיא. וְהוּא דָּבֵק בַּאֲשֶׁר לְמַעְלָה, וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. כְּאִילּוּ אָמַר, וְאִם אֲשֶׁר יֶחֱטָא הוּא נְשִׂיא שֶׁבֶּט אוֹ נְשִׂיא בֵּית אָב: תורה כג

כג) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו. אָחֵז הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קִצָּרָה, כְּמוֹ לַכֹּהֵן. וְהַטַּעַם, שֶׁיֻּדַּע הַנָּשִׂיא מֵעַצְמוֹ שֶׁחָטָא אוֹ הוֹדִיעוֹ אָדָם אַחֵר שֶׁרָאָהוּ. דִּקְדּוּק הוֹדַע אֵלָיו, פּוֹעֵל עָבָר. כְּמוֹ וְהֵצַר לְךָ, וְיֶחְסַר הַמּוֹדִיעַ. כְּמוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי. וַיֹּאמֶר רַבִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אוֹ־הוֹדַע•** כְּמוֹ ׳אִם הוֹדַע הַדָּבָר׳; הַרְבֵּה ״אוֹ״ יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן ״אִם״, וְ״אִם״ בִּמְקוֹם ״אוֹ״; וְכֵן: ״אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא״. **הוֹדַע אֵלָיו•** כְּשֶׁחָטָא הָיָה סָבוּר שֶׁהוּא הֶתֵּר, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹדַע לוֹ שֶׁאָסוּר הָיָה.

(כד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הִוא׃**

כד וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְּצִפִּירָא וְיִכּוֹס יָתֵהּ בַּאֲתַר דְּיִכַּס יָת עֲלָתָא לְקֳדָם יְיָ חַטָּאתָא הוּא׃

רש"י◄ **בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה•** בַּצָּפוֹן, שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בָּעוֹלָה. **חַטָּאת הוּא•** לִשְׁמוֹ — כָּשֵׁר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ — פָּסוּל.

(כה) **וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה׃**

כה וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא בְּאִצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת דְּמֵהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא׃

רש"י◄ **וְאֶת דָּמוֹ•** שִׁירֵי הַדָּם.

(כו) **וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ׃ פ**

כו וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַסִּק לְמַדְבְּחָא כִּתְרַב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש"י◄ **כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים•** כְּאוֹתָן אֵמוּרִין הַמְּפֹרָשִׁים בָּעֵז הָאָמוּר אֵצֶל שְׁלָמִים.

~ יום שישי ב' ניסן ~

(כז) **וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם׃**

כז וְאִם אֱנַשׁ חַד יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְּאַרְעָא בְּמֶעְבְּדַהּ חַד מִפִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיֵחוֹב׃

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁנֵי סוּגֵי הִתְבּוֹנְנוּת

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה גו׳ וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ גו׳ נְקֵבָה״ (ד, כז ואילך). בְּקֶשֶׁר לְזֶה, אוֹמֵר הָרַמְבַּ״ם ״אֵין הָאָשָׁם אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים, וְאֵין לְךָ חַטָּאת מִן הַכְּבָשִׂים אֶלָּא נְקֵבָה״ (הלכות פסולי המוקדשין פרק ו הלכה טז). בְּטַעַם הַדָּבָר שֶׁקָּרְבָּן מְכַפֵּר עַל חֵטְא, מְצִינוּ כַּמָּה בֵּיאוּרִים. וּבָרַמְבַּ״ן בֵּאֵר ״שֶׁיַּחְשֹׁב הָאָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

משֶׁה הַכֹּהֵן כִּי הוּא מֵהַבִּנְיָן שֶׁלֹּא נִקְרָא שֵׁם פָּעֳלוֹ, כִּי הַחוֹלָם וְהַשּׁוּרֵק יִתְחַלְּפוּ. וְהוּא עַל מִשְׁקַל וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיְמָה. וְהַנָּשִׂיא יַקְרִיב שָׂעִיר, מִטַּעַם זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ תַיִּשׁ, כְּפֵרוּשׁ הַגָּאוֹן בְּסֵפֶר מִשְׁלִי. וְהוּא זֵכֶר לְמַעֲלַת הַנָּשִׂיא, רַק לֹא יוּבָא אֶת דָּמָהּ לִפְנִים מֵהַקֹּדֶשׁ. וְהַכֹּהֲנִים יֹאכְלוּ חַטַּאת הַנָּשִׂיא לְכַפֵּר בַּעֲדוֹ, כִּי כֵּן כָּתוּב וְלֹא יֹאכַל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל חַטָּאתוֹ: תורה כד

כז) **מֵעַם הָאָרֶץ.** וְהֵם כָּל יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים הַהֶדְיוֹטִים וְכָל הַלְוִיִּם: **וְאָשֵׁם.** פֹּעַל עָבָר, כְּמוֹ כִּי זָקֵן יִצְחָק: תורה כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְאַלְקָיו בְּגוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכֹפֶר הַקָּרְבָּן הַזֶּה" (פרשתנו א, ט). וְנִמְצָא, שֶׁבְּטַעַם זֶה מֻדְגָּשׁ שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְבַטֵּל וּלְיַסֵּר אֶת עַצְמוֹ בִּדְבָרִים קָשִׁים, עַד כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁ"רָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף", וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ הֶעָוֹן.

אַךְ מָצִינוּ גַּם־כֵּן שֶׁקָּרְבָּן הוּא מִלְּשׁוֹן קֵרוּב. וְהַיְנוּ, שֶׁתֹּכֶן הַקָּרְבָּן הוּא שֶׁהָאָדָם מְקָרֵב אֶת עַצְמוֹ לַהקָּבָּ"ה (ראה ספר הבהיר סי' מו. בחיי פרשתנו א, ט. ועוד). וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁזֶּה שֶׁחָטָא וּפָגַם הוּא רַק מִצַּד יִצְרוֹ הָרַע, אַךְ רְצוֹנוֹ הָאֲמִיתִּי הוּא לִהְיוֹת בְּקֵרוּב לַהקָּבָּ"ה וּלְקַיֵּם רְצוֹנוֹ, וְעַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ הֲרֵי הוּא מִתְקָרֵב לַהקָּבָּ"ה וְשָׁב מֵחֶטְאוֹ, וַעֲוֹנוֹ יְכֻפַּר לוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם הָרִאשׁוֹן הוּא בְּעִקָּר בְּקָרְבַּן אָשָׁם, וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי הוּא בְּעִקָּר בְּקָרְבַּן חַטָּאת. דְּהִנֵּה, הַחַטָּאת בָּא רַק עַל הַשּׁוֹגֵג, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָשָׁם חָמוּר מֵחַטָּאת, עַד שֶׁכַּמָּה אֲשָׁמוֹת בָּאִים גַּם עַל הַמֵּזִיד (ראה אריכות בזה ברמב"ן סוף פרשתנו).

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל הַשּׁוֹגֵג מַסְפִּיק שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁרְצוֹנוֹ הָאֲמִיתִּי הוּא לַעֲשׂוֹת טוֹב, שֶׁאֵין זֶה הִתְבּוֹנְנוּת הַמַּקְשָׁה וּמַכְבִּידָה עַל הָאָדָם, וְלָכֵן "אֵין לְךָ חַטָּאת כו' אֶלָּא נִקֵּבָה", כִּי לְכַפָּרַת הַשּׁוֹגֵג מַסְפִּיק גַּם הִתְבּוֹנְנוּת "רַכָּה" - כִּנְקֵבָה שֶׁ"תֹּאמַר לָהֶן בְּלָשׁוֹן רַכָּה" (רש"י יתרו יט, ג).

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל הַמֵּזִיד, מִכֵּיוָן שֶׁיֵּצֵר הָאָדָם הוּא בְּהִתְגַּבְּרוּת, לֹא דַּי בְּהִתְבּוֹנְנוּת רַכָּה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁעֲוֹנוֹ יְכֻפַּר יֵשׁ לְהַקְרִיב זָכָר, שֶׁלַּ"זְּכָרִים" יֵשׁ לְהַגִּיד "דְּבָרִים הַקָּשִׁים כְּגִידִין" (רש"י שם), וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה יַכְנִיעַ אֶת יִצְרוֹ.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לב עמוד 13 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(כח) אֹו הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃

כח אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב וַיְיתִי קָרְבָּנֵהּ צְפִירַת עִזִּין שְׁלֵמְתָּא נְקוּבְתָּא עַל חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב׃

(כט) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה׃

כט וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר דַּעֲלָתָא׃

(ל) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

ל וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמָהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

(לא) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

לא וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדָּא תְּרֵב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש"י ◄ כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים • כְּאֵמוּרֵי עֵז הָאֲמוּרִים בִּשְׁלָמִים.

(לב) וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה׃

לב וְאִם אִמַּר יַיְתִי קָרְבָּנֵהּ לְחַטָּאתָא נְקֻבָּא שְׁלֵמְתָּא יַיְתִנֵּהּ׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) שְׂעִירַת עִזִּים נְקֵבָה. כִּי מַעֲלָתוֹ נִקְלָה מִמַּעֲלַת הַנָּשִׂיא: **וְטַעַם וְנִסְלַח לוֹ, בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ:** תורה כט

לב) וְאִם כֶּבֶשׂ. וְאִם הֵבִיא מִמִּין הַכֶּבֶשׂ לְחַטָּאת, יָבִיא נְקֵבָה כְּמוֹ שְׂעִירַת עִזִּים: תורה לג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃

לג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְּחַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי יִכּוֹס יָת עֲלָתָא׃

רש"י ◄ וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת • שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

(לד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

לד וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

(לה) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יַסִּיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

לה וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדָּא תְּרַב אִמְּרָא מִנְכְּסַת קוּדְשַׁיָּא וַיַּסֵּק כַּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבְּנַיָּא דַיְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש"י ◄ כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב • שֶׁנִּתְרַבּוּ אֵמוּרִים בָּאַלְיָה. אַף חַטָּאת, כְּשֶׁהִיא בָּאָה כִּשְׂבָּה, טְעוּנָה אַלְיָה עִם הָאֵמוּרִין. עַל אִשֵּׁי ה׳• עַל מְדוּרוֹת הָאֵשׁ הָעֲשׂוּיוֹת לַשֵּׁם. פוּאיילי"ש בְּלַעַ"ז.

ה (א) וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃

א וֶאֱנַשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וְיִשְׁמַע קַל מוֹמֵי וְהוּא סָהִיד אוֹ חֲזָא אוֹ יָדָע אִם לָא יְחַוִּי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃

רש"י ◄ וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה • בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד בּוֹ, שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה, שֶׁאִם יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת שֶׁיַּעִיד לוֹ.

(ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם׃

ב אוֹ אֱנַשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדַּעַם מְסָאֲב אוֹ בְּנִבְלַת חַיְתָא מְסָאֲבָא אוֹ בִּנְבֵלַת בְּעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בִּנְבֵלַת רִחֲשָׁא מְסָאֲב וְיֵהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא מְסָאֲב וְחָב׃

רש"י ◄ אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגוֹ׳ • וּלְאַחַר הַטֻּמְאָה הַזּוֹ יֹאכַל קָדָשִׁים אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁדְּרוֹנוֹ כָּרֵת. בְּמַסֶּכֶת 'שְׁבוּעוֹת' נִדְרַשׁ כֵּן. וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ • הַטֻּמְאָה. וְאָשֵׁם • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּביאַת מִקְדָּשׁ.

(ג) אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם׃

ג אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא לְכָל סוֹבְתֵהּ דִּי יִסְתָּאַב בַּהּ וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) וְטַעַם כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב. לְהָבִיא הָאַלְיָה, כִּי אֵין עִם הַשְּׁעִירָה אַלְיָה: תורה א

א) וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה. הוּא הַחֵרֶם. וְכֵן וְאַתְּ אָלִית. וְהַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְהִזְהִיר שֶׁחַיָּב הָעֵד לְהַגִּיד, כִּי אִם לֹא יַגִּיד, יֵשׁ עָלָיו עוֹנֶשׁ מֵהַשֵּׁם, שֶׁיִּשָּׂא עֲוֹנוֹ אִם שָׁכַח וְלֹא הִגִּיד, וְאַחַר כֵּן נִזְכַּר לוֹ: תורה ב

ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע. בִּנְבֵלַת הָאַרְבָּעָה הַנִּזְכָּרוֹת, וְהֵם חֲזִיר וַחֲבֵרָיו: אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה. לְמַאֲכָלָהּ, כְּסוּס וַחֲמוֹר וְשֶׁרֶץ טָמֵא מֵהַשְּׁמוֹנָה הַנִּזְכָּרִים: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וְאַחַר כָּךְ יִוָּדַע, אוֹ נָגַע בְּזָב וּטְמֵא מֵת וְזָבָה וְנִדָּה: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **בְּטֻמְאַת אָדָם** • זוֹ טֻמְאַת מֵת. **לְכֹל טֻמְאָתוֹ** • לְרַבּוֹת טֻמְאַת מַגַּע זָבִין וְזָבוֹת. **אֲשֶׁר יִטְמָא** • לְרַבּוֹת הַנּוֹגֵעַ בְּבוֹעֵל נִדָּה. **בָּהּ** • לְרַבּוֹת בּוֹלֵעַ נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. **וְנֶעְלַם וְהוּא יָדַע** • שֶׁשָּׁכַח הַטֻּמְאָה. **וְאָשֵׁם** • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ.

(ד) **אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:**

ד אוֹ אֱנַשׁ אֲרֵי יְקַיֵּם לְפָרָשָׁא בְּסִפְוָן לְאַבָּאשָׁא אוֹ לְאוֹטָבָא לְכֹל דִּי יְפָרֵשׁ אֱנָשָׁא בְּקַיּוּם וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין:

רש"י◄ **בִּשְׂפָתַיִם** • וְלֹא בַּלֵּב. **לְהָרַע** • לְעַצְמוֹ. **אוֹ לְהֵיטִיב** • לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן: אֹכַל וְלֹא אֹכַל, אִישַׁן וְלֹא אִישַׁן. **לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא** • לְרַבּוֹת לְשֶׁעָבַר. **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ** • וְעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, כָּל אֵלֶּה בְּ'קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד' כַּמִּפֹּרָשׁ כָּאן, אֲבָל שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּפִירַת מָמוֹן, אֵינָהּ בְּקָרְבָּן זוֹ אֶלָּא בְּאָשָׁם.

(ה) **וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ:**

ה וִיהֵי אֲרֵי יֵחוֹב לַחֲדָא מֵאִלֵּין וְיוַדֵּי דִּי חָב עֲלַהּ:

(ו) **וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ:**

ו וְיַיְתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב נְקוּבְתָא מִן עָנָא אִמְּרָתָא אוֹ צְפִירַת עִזִּין לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ:

(ז) **וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:**

ז וְאִם לָא תִמְטֵי יְדֵהּ כְּמִסַּת שֵׂיתָא וְיַיְתִי יָת חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה קֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא:

(ח) **וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל:**

ח וְיַיְתִי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרֵב יָת דִּי לְחַטָּאתָא קַדְמֵיתָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ מִלְּקֳבֵל קְדָלֵהּ וְלָא יַפְרֵשׁ:

רש"י◄ **וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה** • חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה. (זבחים ד) לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְפַרְקְלִיט שֶׁנִּכְנַס לְרַצּוֹת, רְצָה פְּרַקְלִיט, נִכְנַס דּוֹרוֹן אַחֲרָיו. **וְלֹא יַבְדִּיל** • אֵינוֹ מוֹלֵק אֶלָּא סִימָן אֶחָד. **עֹרֶף** • הוּא גֹּבַהּ הָרֹאשׁ הַמְשֻׁפָּע לְצַד הַצַּוָּאר. מוּל עֹרֶף, מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעֹרֶף, וְהוּא אֹרֶךְ כָּל אֲחוֹרֵי הַצַּוָּאר.

(ט) **וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא:**

ט וְיַדֵּי מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא וּדְאִשְׁתָּאַר בִּדְמָא יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא חַטָּאתָא הוּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) **לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם.** דִּבּוּר שָׂפָה: **לְהָרַע.** לְמִי שֶׁהוּא חַיָּב. אוֹ לְפֵרוּשׁ הַגָּאוֹן, לְהִתְעַנּוֹת. וְטַעַם לְהַזְכִּיר אֵלֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לְהוֹדוֹת, וְעַל הָאֲחֵרוֹת שֶׁהֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, לֹא יִתְוַדֶּה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהַקָּרְבָּן אֶחָד: תורה ה

ז) **וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ.** כִּי הַיָּד הִיא הָעוֹשָׂה מְלָאכָה, וְהִיא הַקּוֹנָה רֶמֶז לְמִי שֶׁאֵין לוֹ: **אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה.** וַיֹּאמֶר רַב יִצְחָק כִּי טַעַם אֶחָד עוֹלָה, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא תַגִּיעַ יָדוֹ, אוּלַי עָלָה עַל רוּחוֹ מַחֲשָׁבָה. וְהַקָּרוֹב אֵלַי, שֶׁהָאֶחָד כְּנֶגֶד הָאֱמוֹרִים, וְהַשֵּׁנִי חַטָּאת כַּמִּשְׁפָּט: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת•** בְּעוֹלָה, לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי. וּבְחַטָּאת, הַזָּאָה וּמִצּוּי: אוֹחֵז בָּעֹרֶף וּמַתִּיז, וְהַדָּם נִתָּז וְהוֹלֵךְ לַמִּזְבֵּחַ. **חַטָּאת הוּא•** לִשְׁמָהּ — כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — פְּסוּלָה.

(י) **וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ס**

יְ וְיָת תִּנְיָנָא יַעְבֵּד עֲלָתָא כִּדְחָזֵי וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵּהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש"י◄ **כַּמִּשְׁפָּט•** כְּדַת הָאָמוּר בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נְדָבָה בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

~ שבת קודש ג' ניסן ~

(יא) **וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא:**

יא וְאִם לָא תַדְבֵּק יְדֵהּ לִתְרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ לִתְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וַיַיתֵי יָת קָרְבָּנֵהּ דִּי חָב חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין סָלְתָא לְחַטָּאתָא לָא יְשַׁוִּי עֲלַהּ מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלַהּ לְבֻנְתָּא אֲרֵי חַטָּאתָא הִיא:

רש"י◄ **כִּי חַטָּאת הִוא•** וְאֵין בַּדִּין שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנָהּ מְהֻדָּר.

(יב) **וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא:**

יב וַיַיתְנַהּ לְוָת כַּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִנַּהּ מְלֵי קֻמְצֵהּ יָת אִדְכַּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבָּנַיָּא דַיְיָ חַטָּאתָא הִיא:

רש"י◄ **חַטָּאת הִוא•** נִקְמֶצֶת וְנִקְטֶרֶת לִשְׁמָהּ — כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — פְּסוּלָה.

(יג) **וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה:**

יג וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב מֵחָדָא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ וּתְהֵי לְכַהֲנָא כְּמִנְחָתָא:

רש"י◄ **עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא•** כָּאן שִׁנָּה הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי בַּעֲשִׂירוּת וּבְדַלּוּת נֶאֱמַר: "מֵחַטָּאתוֹ", וְכָאן בְּדַלֵּי דַּלּוּת, נֶאֱמַר: "עַל־חַטָּאתוֹ", דִּקְדְּקוּ רַבּוֹתֵינוּ (כריתות כז) מִכָּאן, שֶׁאִם חָטָא כְּשֶׁהוּא עָשִׁיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן שְׁתֵּי תּוֹרִים; הִפְרִישׁ מָעוֹת לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה (לְכָךְ נֶאֱמַר: "מֵחַטָּאתוֹ"); הִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר, יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: "עַל־חַטָּאתוֹ". **מֵאַחַת מֵאֵלֶּה•** מֵאַחַת מִשָּׁלֹשׁ כַּפָּרוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן: אוֹ בַּעֲשִׂירוּת, אוֹ בְּדַלּוּת, אוֹ בְּדַלֵּי דַּלּוּת (ת"כ); וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכִשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וְהַקַּלִּין יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקַּלִּין שֶׁבַּקַּלִּין יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה", לְהַשְׁוּוֹת קַלִּין לַחֲמוּרִין לְכִשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ, וְאֶת הַחֲמוּרִים לַקַּלִּין לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה בְּדַלֵּי דַּלּוּת. **וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה•** לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁיִּהְיוּ שִׁיָּרֶיהָ נֶאֱכָלִין; זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ): "וְהָיְתָה לַכֹּהֵן", וְאִם חוֹטֵא זֶה כֹּהֵן הוּא, תְּהֵא לוֹ כִּשְׁאָר מִנְחַת נִדְבַת כֹּהֵן, שֶׁהִיא בְּ"כָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (לקמן ו טז).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) עֲשִׂירִת הָאֵיפָה. מַאֲכָל לְאִישׁ אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

יד וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(טו) נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעָל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם׃

טו אֲנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר וְיֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִקּוּדְשַׁיָּא דַּיְיָ וַיַיְתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף סְלָעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לַאֲשָׁמָא׃

רש"י◄ כִּי־תִמְעָל מַעַל • (ת"כ) אֵין "מְעִילָה" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁנּוּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א ה כה): "וַיִּמְעֲלוּ בֵּאלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ"; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּסוֹטָה (במדבר ה): "וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל". וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' • שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ. וְהֵיכָן הֻזְהַר? נֶאֱמַר כָּאן: "חֵטְא" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "חֵטְא" בִּתְרוּמָה (לקמן כב): "וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא".

מַה לְהַלָּן הֻזְהַר, אַף כָּאן הֻזְהַר. אִי, מַה לְהַלָּן לֹא הֻזְהַר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל, אַף כָּאן לֹא הֻזְהַר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "תִּמְעֹל מַעַל", רַבָּה. מִקָּדְשֵׁי ה' • הַמְיֻחָדִים לַשֵּׁם, יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. אַיִל • לְשׁוֹן קָשֶׁה, כְּמוֹ (יחזקאל יז יג): "וְאֶת־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח", אַף כָּאן קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים • שֶׁיְּהֵא שָׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים.

(טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

טז וְיָת דִּי חָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלַּם וְיָת חֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן יָתֵהּ לְכַהֲנָא וְכַהֲנָא יְכַפַּר עֲלוֹהִי בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש"י◄ וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם • (כריתות, כו) קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לַהֶקְדֵּשׁ.

(יז) וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃

יז וְאִם אֲנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חֲדָא מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ דִּי לָא כְשִׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וְלָא יָדַע וְיֵחוֹב וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃

רש"י◄ וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם. וְהֵבִיא • הָעִנְיָן הַזֶּה מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁבָּא סָפֵק כָּרֵת לְיָדוֹ, וְלֹא יָדַע אִם עָבַר עָלָיו אִם לָאו, כְּגוֹן: חֵלֶב וְשֵׁמֶן לְפָנָיו, וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵיהֶן הֶתֵּר, וְאָכַל אֶת הָאַחַת. אָמְרוּ לוֹ: אַחַת שֶׁל חֵלֶב הָיְתָה, וְלֹא יָדַע אִם זוֹ שֶׁל חֵלֶב אָכַל, הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי וּמֵגֵן עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שֶׁוַּדַּאי חָטָא, וְאִם יִוָּדַע לוֹ לְאַחַר זְמַן, יָבִיא חַטָּאת. וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ • (ת"כ) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֲרֵי הַכָּתוּב עָנַשׁ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיַּעֲנִישׁ אֶת שֶׁיָּדַע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם נַפְשְׁךָ לֵידַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, צֵא וּלְמַד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא עַל מִצְוַת "לֹא תַעֲשֶׂה" וְעָבַר עָלֶיהָ, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ עָלָיו וּלְדוֹרוֹתָיו! וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה: שֶׁל טוֹבָה, אוֹ שֶׁל פֻּרְעָנוּת? הֲוֵי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה. אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת הַמְעוּטָה, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו, מִדָּה טוֹבָה הַמְרֻבָּה, הַיּוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפִּגּוּלִין וְהַנּוֹתָרוֹת וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יז ו): "עַל־פִּי שְׁנַיִם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) תִּמְעֹל מַעַל. דָּבָר שֶׁנִּתְכַּסָּה עָלָיו, מִגְּזֵרַת מְעִיל. וְהַטַּעַם, כִּי חַטָּאת הוּא בְּקָדְשֵׁי הַשֵּׁם, יָבִיא אַיִל שֶׁהוּא שָׁוֶה כֶּסֶף שְׁקָלִים. וּמִעוּט רַבִּים, שְׁנַיִם: תורה טז

טז) יְשַׁלֵּם. וִישַׁלֵּם אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ עִם תּוֹסֶפֶת חֲמִישִׁתוֹ, וְזֶה הוּא אָשָׁם בִּשְׁגָגָה בִּתְחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יָדַע: תורה יז

יז) וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא. וְעָשָׂה אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְלֹא יָדַע אִם הוּא אָסוּר, יָבִיא אַיִל. וְדַעַת רַבִּים שֶׁזֶּה אָשָׁם תָּלוּי, לֹא יָדַע אִם עָשָׂה אִם לֹא עָשָׂה. וְהַחַטָּאת שֶׁבִּתְחִלָּה לֹא יָדַע וְאַחַר כֵּן יָדַע. וְהִנֵּה הַחַטָּאת, שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהוּא אָסוּר עַד שֶׁהוֹדַע. וְהָאָשָׁם, יָדַע שֶׁהוּא אָסוּר וְשָׁכַח, וְאַחַר כֵּן נִזְכַּר. אוֹ אָשָׁם תָּלוּי: תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְגוֹ׳״. אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהָבִיא שְׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ לְעִנְיַן עֹנֶשׁ וַהֲזָמָה. אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׁכָר טוֹב לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: ״כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה״. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם כד): ״לְמַעַן יְבָרֶכְךָ וְגוֹ׳״ — קָבַע הַכָּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּאת עַל־יָדוֹ מִצְוָה בְּ׳לֹא יָדַע׳. אֱמֹר מֵעַתָּה: הָיְתָה סֶלַע צְרוּרָה בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה הֵימֶנּוּ, וּמְצָאָהּ הֶעָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז) כְּגוֹן חֵלֶב וְשֵׁמָן לְפָנָיו, וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵיהֶן הֶתֵּר וְאָכַל אֶת הָאַחַת (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ בָּחֲרוּ רַז״ל בְּדֻגְמָה זוֹ דַּוְקָא — חֵלֶב וְשֵׁמָן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּשׁוֹגֵג, סִימָן הוּא שֶׁתַּעֲנוּגוֹ מָצוּי בִּדְבָרִים רָעִים, שֶׁכֵּן דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה בְּלִי כַּוָּנָה מוֹרֶה עַל הַמַּהוּת, בַּמֶּה הָאָדָם שָׁקוּעַ וּבַמֶּה הוּא מִתְעַנֵּג. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁתָּכְנוֹ שֶׁל כָּל סָפֵק אִסּוּר הוּא - הֵיכָן מָצוּי הַתַּעֲנוּג; וְהֵן חֵלֶב וְהֵן שֵׁמָן בָּאִים מִתַּעֲנוּג.

(לקוטי שיחות כרך ג עמ' 944)

(יח) וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגִגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ:

יח וְיַיְתִי דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל שָׁלוּתֵהּ דְּאִשְׁתְּלִי וְהוּא לָא יָדַע וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש״י ◄ בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם • בָּעֵרֶךְ הָאָמוּר לְמַעְלָה. אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע • (ת״כ) הָא אִם יָדַע לְאַחַר זְמַן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאת. הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁנִּתְעָרְפָה וְאַחַר־כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.

(יט) אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: פ

יט אַשָּׁמָא הוּא עַל חוֹבְתֵהּ דְּהוּא חָב אַשָּׁמָא יְקָרֵב קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם • הָרִאשׁוֹן כֻּלּוֹ קָמַץ, שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר. וְהָאַחֲרוֹן חֶצְיוֹ קָמַץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, שֶׁהוּא לְשׁוֹן פָּעַל. וְאִם תֹּאמַר: מִקְרָא שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הוּא, כְּבָר נִדְרַשׁ הוּא בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳. אָשֹׁם אָשַׁם • לְהָבִיא אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, שֶׁיְּהֵא אַיִל (בן שתי שנים). יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצֹרָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הוּא״.

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כא) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ:

כא אֲנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וִישַׁקַּר שְׁקַר קֳדָם יְיָ וִיכַדֵּב בְּחַבְרֵהּ בְּפִקְּדוֹנָא אוֹ בְשֵׁתָּפוּת יָדָא אוֹ בִגְזֵלָא אוֹ אַנִּיס יָת חַבְרֵהּ:

רש״י ◄ נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא, (ת״כ פכ״ב) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״? לְפִי שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה וְהַלּוֹוֶה וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן, אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר, לְפִיכָךְ, בִּזְמַן שֶׁהוּא מְכַחֵשׁ — מְכַחֵשׁ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) אָשֹׁם אָשַׁם לַה׳. הוּא פֵּרוּשׁוֹ אָשֵׁם הוּא: תורה כ

כ) וּמָעֲלָה מַעַל בַּה׳. שֶׁעָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, מִדָּבָר שֶׁהוּא בֵּינוֹ וּבֵין אָדָם: תורה כא

כא) אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד. שׁוּתָּפוּת, שֶׁשָּׂם יָדוֹ עִמּוֹ: בְּגָזֵל. בְּחָזְקָה, כְּמוֹ וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית: עָשַׁק. בַּסֵּתֶר: וַעֲמִיתוֹ. רֵעֵהוּ. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא בְּעוּמָתוֹ. וְהֵ״א בָּהֵנָּה, נוֹסָף: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּעֵדִים וּבַשִּׁטָּר. אֲבָל הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתֵּדַע בּוֹ נְשָׁמָה אֶלָּא שְׁלִישֵׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם, לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְכַחֵשׁ, מְכַחֵשׁ בַּשְּׁלִישֵׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם. **בִּתְשׁוּמֶת יָד** • שֶׁשָּׂם בְּיָדוֹ מָמוֹן לְהִתְעַסֵּק, אוֹ בְּמִלְוָה. **אוֹ בְגָזֵל** • שֶׁגָּזַל מִיָּדוֹ כְּלוּם. **אוֹ עָשַׁק** • הוּא שְׂכַר שָׂכִיר.

(כב) אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה:

כב אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵדְתָּא וִיכַדֵּב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא עַל חָדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד אֱנָשָׁא לְמֵיחַב בְּהֵן:

רש"י◄ **וְכִחֵשׁ בָּהּ** • שֶׁכָּפַר עַל אַחַת מִכָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא וּלְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר לִכְפִירַת מָמוֹן.

(כג) וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:

כג וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱטֵי וְיֵחוֹב וְיָתֵב יָת גְּזֵלָא דִּי גְזַל אוֹ יָת עֲשִׁקָא דִּי עָשַׁק אוֹ יָת פִּקְדּוֹנָא דִּי אִתְפַּקַּד לְוָתֵהּ אוֹ יָת אֲבֵדְתָּא דִּי אַשְׁכָּח:

רש"י◄ **כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם** • (שבועות כד) כְּשֶׁיַּכִּיר בְּעַצְמוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וְלָדַעַת וּלְהִתְוַדּוֹת כִּי יֶחֱטָא (גִּירְסַת סְפָרִים אֲחֵרִים: וּבְדַעְתּוֹ לְהִתְוַדּוֹת כִּי חָטָא) **וְאָשֵׁם.**

(כד) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ:

כד אוֹ מִכֹּל דִּי יִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וִישַׁלֵּם יָתֵהּ בְּרֵישֵׁהּ וְחֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי לְדִי הוּא דִילֵהּ יִתְּנִנֵּהּ בְּיוֹמָא דְחוֹבְתֵהּ:

רש"י◄ **בְּרֹאשׁוֹ** • הוּא הַקֶּרֶן, רֹאשׁ הַמָּמוֹן. **וַחֲמִשָּׁתָיו** • (ב"ק קח א) רִבְּתָה תּוֹרָה חֲמִשִּׁיּוֹת הַרְבֵּה לְקֶרֶן אַחַת, שֶׁאִם כָּפַר בַּחֹמֶשׁ וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, חוֹזֵר וּמֵבִיא חֹמֶשׁ עַל אוֹתוֹ חֹמֶשׁ. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו פָּחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה. **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ** • (לְאַפּוּקֵי בְּנוֹ וּשְׁלוּחוֹ. ת"כ) לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ (ב"ק קג).

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ (ה, כד) **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ** - לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ (רש"י) לְכָאוֹרָה לְשֵׁם מַה צָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַחֹמֶשׁ יְשַׁלֵּם לַגִּזְלָן? וְיֵשׁ לוֹמַר, מַטְרָתָהּ שֶׁל תּוֹסֶפֶת הַחֹמֶשׁ הִיא קְנָס לַגַּזְלָן, וְלֹא פְּצוּי לַנִּגְזָל. לָכֵן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין חֲשִׁיבוּת מִי יְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף, אוֹ שֶׁיִּתֵּן אֶת הַכֶּסֶף לְהֶקְדֵּשׁ. לָכֵן מְחַדֵּשׁ הַפָּסוּק שֶׁאָמְנָם הַחֹמֶשׁ הוּא קְנָס לַגַּזְלָן, אַךְ יֵשׁ לְשַׁלְּמוֹ לַנִּגְזָל.

(לקוטי שיחות כרך ז ע' 9)

(כה) וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן:

כה וְיָת אַשְׁמֵהּ יַיְתִי לְקֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר. פֵּרוּשׁוֹ, אוֹ נִשְׁבַּע עַל מָמוֹן שֶׁיְּבַקֵּשׁ אָדָם מִמֶּנּוּ. **וְהָעֵד,** אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר: תורה כג

כד) בְּרֹאשׁוֹ. בְּעַצְמוֹ, אוֹ מַה שֶּׁהוּא שָׁוֶה: **וַחֲמִשָּׁתָיו.** מְעוּט רַבִּים, שְׁנַיִם. וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי חֲמִישִׁיּוֹת, וְעוֹד אֲפָרְשֶׁנּוּ: **בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ.** טַעְמוֹ, בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵאַשְׁמָתוֹ, יָבִיא אַיִל: תורה כה

כה) בְּעֶרְכְּךָ. כָּרָאשׁוֹן. וְהוֹסִיף חוֹמָשִׁים, בַּעֲבוּר שֶׁזֶּה הָאָשָׁם הוּא בְּזָדוֹן. וְדִבְרֵי יָחִיד הֵם, שֶׁגַּם זֶה הָאָשָׁם תָּלוּי: **לְאַשְׁמָה בָּהּ.** שֵׁם מֵהַבִּנְיָן הַקַּל, תַּחַת שֵׁם הַפּוֹעַל: תורה כו

חסלת פרשת ויקרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָּהּ:

כו וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ עַל חֲדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד לְמֵיחַב בַּהּ: פ פ פ

קי"א פסוקים, דעוא"ל סימן. ציו"ה סימן. חסלת פרשת ויקרא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנב

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אד"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח והרה"צ וו"ח נו"נ בנש"ק גזע תרשישים

מוה"ר חיים שמעון זאב שליט"א

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ה שבט אשר נתקבל ער"ח אד"ר קודם נסיעתי להציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והזכרתיו ואת כל אלו שכותב אודותם להמצטרך לכאו"א והשי"ת יזכה את כאו"א מאתנו לבשר איש לרעהו טובות תכה"י...

מה שהעיר מב"ב קט"ו ע"ב ודלא כגירסת מגילת תענית פ"ה בהנוגע לכ"ד טבת, הנה נדבר אודות זה בהתועדות דכ"ד טבת ה'תשי"ב ואם אשיג השיחה מהתועדות הנ"ל אצרפה במכתבי זה.

ת"ח על מ"ש שבביקורו על המקומות הק' הזכירני לטוב אשר כאו"א זקוק להתעוררות ר"ר בזמננו זה ובפרט בהחשך כפול ומכופל ומניעות והעלמות שונים ומשונים ויה"ר ג"כ שיקוים בקרוב מאמר הזהר שמביא במכתבו בהאי ספרא יפקון מגלותא ויקוים ג"כ סיום מאמר זה (ולפלא שלא העתיקו במכתבו והוא התיבה) **ברחמים**.

נהניתי במ"ש שמחזיק בתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיעור חומש עם פירוש רש"י ואמירת תהלים ובטח ידוע ג"כ מתקנתו שילמדו בכל יום שיעור בתניא (שנקרא עוד בהסכמת רבני קראקא תיכף להופעתו לאור בשם, תניא קדישא), וכפי שחלקו כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו לימות השנה באופן שעכ"פ בשנה יסיימו אותו, וכיון שבשבועות האחרונות נדפס בפעם הראשונה בארצוה"ב ביחד עם מורה השיעור לכ"ק מו"ח אדמו"ר, הנה בקשתי את הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ מוה"ר יהודא שי' שמוטקין שישלח לכת"ר שי' טופס אחד ובטח יאשר קבלתו.

בכבוד וברכת הצלחה בענינים הכללים ובעניניו הפרטים אשר באמת הא בהא תליא, המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ו אדר > פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שני, כ"ז אדר > מפרק קכ עד סוף פרק קלד

יום שלישי, כ"ח אדר > מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום רביעי, כ"ט אדר > מפרק קמ עד סוף פרק קנ

יום חמישי, א' ניסן > פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום שישי, ב' ניסן > פרק כ. מפרק י עד סוף פרק יז

שבת קודש, ג' ניסן > פרק כ. מפרק יח עד סוף פרק כב

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ו אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מח, וכל ניצוץ לא ירד... עד עמ' 96, ניצוצין וכו'.

וְכָל נִיצוֹץ – של נשמה, **לֹא יָרַד לָעוֹלָם הַזֶּה,** – כדי לתקן ולהעלות את עצמו, אלא לתקן את הגוף והנפש החיונית – כפי שרבנו הזקן מסביר להלן. כיוון שרבנו הזקן מזכיר כאן את ירידת הנשמה, הוא מפסיק (כמאמר המוסגר) כדי להדגיש את גודל הירידה לגבי הנשמה, שגם אם ניצוץ הנשמה יגיע כאן למטה לדרגה העליונה ביותר של אהבה ויראה של צדיק גמור – אין זה שווה לאהבה ולויראה של הנשמה למעלה, לפני ירידתה למטה – **אַף שֶׁהִיא** – ירידת הנשמה לעולם הזה, **יְרִידָה גְּדוֹלָה וּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ,** – לנשמה, **כִּי גַּם שֶׁיִּהְיֶה** – בירידתו למטה בגוף, **צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** – המדריגה העליונה ביותר באהבה ויראה, **לֹא יַגִּיעַ** – ניצוץ הנשמה של הצדיק, **לְמַעֲלוֹת דְּבֵקוּתוֹ בַּה' בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** ביראה ואהבה שהיו לניצוץ הנשמה, **בְּטֶרֶם יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה הַחֹמְרִי, לֹא מִינָה וְלֹא מִקְצָתָהּ,** – לא ממנה ואף לא ממקצת ממנה, **וְאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** – בין היראה והאהבה של הנשמה למעלה, לבין יראתה ואהבתה בהיותה למטה בגוף, **כְּלָל, כַּנּוֹדָע לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁהַגּוּף אֵינוֹ יָכוֹל לְסַבֵּל כוּ',** – יראה ואהבה גדולות כאלו שיש לנשמה למעלה, הרי שהירידה הגדולה של הנשמה, היא לא עבור עצמה – **אֶלָּא יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית, הוּא כְּדֵי לְתַקְּנָם** – את הגוף ונפש הבהמית, **בִּלְבַד, וּלְהַפְרִידָם מֵהָרַע שֶׁל שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, עַל־יְדֵי שְׁמִירַת שֵׁם"ה לֹא־תַעֲשֶׂה וְעַנְפֵּיהֶן,** – להישמר מאיסורים דאורייתא ודרבנן, **וּלְהַעֲלוֹת נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית עִם חֶלְקָהּ הַשַּׁיָּךְ לָהּ מִכְּלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה, וּלְקַשְּׁרָם וּלְיַחֲדָם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר יַמְשִׁיךְ בָּהֶם** – וזאת, **עַל־יְדֵי קִיּוּמוֹ כָּל רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה בְּנַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית, שֶׁהִיא הִיא** – הנפש החיונית, **הַמְקַיֶּמֶת כָּל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק זה, שאין הנפש האלקית יכולה לקיים את המצוות הנעשות עם הגוף הגשמי, אלא על־ידי הנפש החיונית. שכן, בלעדיה אין הנפש האלקית יכולה לפעול בגוף. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר כוּ]: כִּי הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן כְּלָל כוּ', וְלֹא הֻצְרְכָה לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכוּ',** – ובגוף ונפש הבהמית, **רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹר** – אלקי, כדי **לְתַקְּנָם כוּ',** – את הגוף ונפש הבהמית, **וְהוּא מַמָּשׁ דֶּגְמַת סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, לְבָרֵר נִיצוֹצִין וְכוּ'.** – כשם שהשכינה ירדה לגלות כדי לברור ולהעלות את ניצוצי

ליקוטי אמרים

וכל ניצוץ לא ירד לעו"הז אף שהיא ירידה גדולה ובחי' גלות ממש כי גם שיהיה צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים לא יגיע למעלות דביקותו בה' בדחילו ורחימו בטרם ירידתו לעו"הז החומרי לא מינה ולא מקצתה ואין ערך ודמיון ביניהם כלל כנודע לכל משכיל שהגוף אינו יכול לסבול כו' אלא ירידתו לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש החיונית הוא כדי לתקנם בלבד ולהפרידם מהרע של שלש קליפות הטמאות על ידי שמירת שם"ה לא תעשה וענפיהן ולהעלות נפשו החיונית עם חלקה השייך לה מכללות עו"הז ולקשרם ולייחדם באור א"ס ב"ה אשר ימשיך בהם ע"י קיומו כל רמ"ח מצות עשה בנפשו החיוני' שהיא היא המקיימ' כל מצות מעשיות כנ"ל וכמ"ש [בע"ח שער כ"ו] כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה להתלבש בעו"הז וכו' רק להמשיך אור לתקנם כו' והוא ממש דוגמת סוד גלות השכינה לברר ניצוצין וכו'.

---

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יל"פ השייכות כאן: דלכאורה אינו מובן **כלל** ירידת וסבל נפה"א (שהיא חלק א' ממעל ממש וכמשנ"ת בארוכה פ"ב גודל מעלתה שהוא וחכ' אחד וכו') בשביל לתקן – נפש החיונית והגוף (ק"נ וכו', ועד שאפי' לאחרי שלמות התיקון ע"י נפה"א, הרי נת' זה עתה שאפי' צדיק גמור תכלית הבירור כו' **אינו סובל** כו'). והתירוץ שזהו ממש כו' [כי השכינה – היא מקור **נפה"א** – לקמן ס"פ. **והניצוצין** – ה"ה המהוים כל **עניני העולם**, גוף **נפה"ח** וכו'] וזה נק' **סוד** (מן השכל וההבנה) גלות השכינה כו'". הרבי שליט"א מסביר בהערתו זו, שייכות ענין סוד גלות השכינה למה שמדובר כאן – שכן, לכאורה לא מובנת **בכלל** ירידתה וסבלה של הנפש האלקית (שהיא חלק אלקה ממעל ממש, כפי שלמדנו במפורט בפרק השני על גדלות ומעלת הנשמה. שהיא באה מ"חכמה עילאה", ו"הוא וחכמתו אחד" – וממדריגה גבוהה כזו יורדת הנשמה ירידה גדולה כל־כך וסובלת סבל רב כזה) – הרי זה רק כדי לתקן את הנפש החיונית והגוף (שהם קליפת נוגה, עד שגם לאחרי שלימות תיקון הגוף ונפש החיונית על ידי הנפש האלקית,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקדושה שנפלו בקליפה — כך גם יורדת הנשמה בגוף, דבר המהווה גלות לגבה, כדי לתקן את הגוף ונפש הבהמית ולברר את ניצוצות הקדושה שבהם. על כל פנים, מוסברת עתה היטב מעלת המצוות המעשיות: כיוון שכל תכלית בריאת העולמות וירידת הנשמה למטה, הוא כדי להעלות את הגוף ונפש הבהמית, ועל־ידי־זה גם את כל העולם — הרי הדבר מתבצע בעיקר על־ידי מצוות מעשיות, הנעשות עם הגוף והנפש הבהמית.

~ יום שני כ"ז אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 96, ובזה יובן מה... עד עמ' מט, אחרות.

וּבָזֶה — במה שהוסבר, שמעלת המצוות המעשיות מתבטאת בכך שעל־ידן מתעלית הנפש החיונית, **יוּבָן מַה שֶׁהִפְלִיגוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8] **בְּמְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלַת הַצְּדָקָה, וְאָמְרוּ שֶׁ"שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת", וּבְכָל תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי הִיא** — מצות הצדקה, **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִצְוָה" סְתָם,** — כשאומרים שאדם עומד לעשות מצוה (סתם), הכוונה היא למצות הצדקה, **כִּי כָּךְ הָיָה הֶרְגֵּל הַלָּשׁוֹן לִקְרֹא צְדָקָה בְּשֵׁם "מִצְוָה" סְתָם,** — וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁהִיא** — מצות הצדקה, **עִקַּר הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, שֶׁכֻּלָּן** — כל המצוות המעשיות, **הֵן רַק** — כדי **לְהַעֲלוֹת נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית לַה', שֶׁהִיא** — הנפש החיונית, **הִיא הַמְקַיֶּמֶת אוֹתָן, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן** — במצוות המעשיות, **לִיכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בָּהֶן,** — במצוות המעשיות. ומכיוון שכל כוונתה ומטרתה של מצוה היא בזה שהנפש החיונית מתלבשת באותה מצוה ומוקפת באור אין־סוף ברוך־הוא שבמצוה — **וְאֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהּ כָּל־כָּךְ כִּבְמִצְוַת הַצְּדָקָה,** — שהרי בצדקה מתלבשת הנפש החיונית במדה גדולה בהרבה מאשר בכל שאר המצוות המעשיות: **שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת אֵין מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן רַק כֹּחַ אֶחָד מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית** — כגון: כוח המעשה שביד המניחה תפילין, או המחזיקה באתרוג וכדומה, וגם זה רק **בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה לְבַד, אֲבָל בִּצְדָקָה שֶׁאָדָם נוֹתֵן מִיגִיעַ כַּפָּיו** — שנותן צדקה מהכסף שהרוויח מיגיעת כפיו, **הֲרֵי כָּל כֹּחַ נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית מְלֻבָּשׁ בַּעֲשִׂיַּת מְלַאכְתּוֹ אוֹ עֶסֶק אַחֵר** — שהשקיע בו כל כוח נפשו החיונית, **שֶׁנִּשְׂתַּכֵּר בּוֹ מָעוֹת אֵלּוּ, וּכְשֶׁנּוֹתְנָן לִצְדָקָה** — אותם כספים שהשקיע בהשגתם את כל כוח נפשו החיונית, **הֲרֵי כָּל נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית עוֹלָה לַה'.** — שהרי בעבודתו וביגיעתו בא לידי ביטוי כל כוח־הפועל של נפשו החיונית — שלא כמו במצוה אחרת, כאמור, הקשורה בכוח יחיד של הנפש החיונית. ולכן ישנה מעלה גדולה כל כך בצדקה, יותר מאשר בכל שאר המצוות. ברם, נשאלת השאלה: מה הדין בצדקה שאדם נותן מכסף שלא עבד ולא יגע להשגתו, האם אין בה אותה מעלה? — מסביר רבנו הזקן: **וְגַם מִי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִיְּגִיעוֹ, מִכָּל־מָקוֹם,**

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מה שהפליגו רז"ל במאד מאד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצות ובכל תלמוד ירושלמי היא נק' בשם מצוה סתם כי כך היה הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה שכולן הן רק להעלות נפש החיונית לה' שהיא היא המקיימת אותן ומתלבשת בהן ליכלל באור א"ס ב"ה המלובש בהן ואין לך מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצות הצדקה שבכל המצות אין מתלבש בהן רק כח א' מנפש החיונית בשעת מעשה המצוה לבד אבל בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו הרי כל כח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה' וגם מי שאינו נהנה מיגיעו מ"מ הואיל

כפי שהדבר בצדיק גמור — הרי למדנו זה עתה, שגם בצדיק, שהגיע כבר לתכלית הבירור (האופן הנעלה ביותר בבירור הגוף וכו'), אין גופו יכול להכיל אהבה כזו להקב"ה כמו שהיה לנשמה בהיותה למעלה. ולכאורה לא מובן כלל, לשם מה היתה, בכל זאת, ירידת הנפש האלקית? — והתירוץ הוא, שזהו ממש אותו ענין של סוד גלות השכינה לברר את הניצוצין, שהרי השכינה היא מקורה של הנפש האלקית (כפי שנלמד בסוף פרק זה) — והניצוצין הם הם שמהווים את כל עניני העולם, כולל הגוף והנפש החיונית — הרי זה ממש אותו ענין: הנפש האלקית הבאה מן השכינה, מתקנת ומבררת את הנפש החיונית והגוף הבאים מהניצוצין. וזה נקרא סוד, "סוד גלות השכינה", כי זה נסתר ולמעלה מהשכל וההבנה: כך גם בירידתה וגלותה של הנפש האלקית, לברר את הגוף והנפש החיונית, יש משום ענין שלמעלה מהשכל וההבנה. 8. בבא בתרא ט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוֹאִיל וּבְמַעוֹת אֵלּוּ – שהוא נותן לצדקה, **הָיָה יָכוֹל לִקְנוֹת** – אמצעים לסיפוק **חַיֵּי נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית – הֲרֵי** – שבנתינתו כסף זה לצדקה, הוא **נוֹתֵן חַיֵּי נַפְשׁוֹ לַה'.** – כך, שבמצות הצדקה מתלבשת הנפש החיונית הרבה יותר מאשר בכל שאר המצוות המעשיות. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[9] – על מצוות הצדקה **שֶׁ"מְקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה", לְפִי שֶׁבִּצְדָקָה אַחַת** – במתן צדקה פעם אחת, **מַעֲלֶה הַרְבֵּה מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה כָּל־כַּךְ כֹּחוֹת וּבְחִינוֹת בְּכַמָּה מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת אֲחֵרוֹת.** – בקיום הרבה מצוות מעשיות אחרות לא היה מעלה כל כך הרבה כוחות ובחינות של הנפש החיונית, כמו בקיום מצות הצדקה פעם אחת. וככל שמבררים ומעלים יותר את הנפש החיונית – מקרבים יותר את הגאולה, כפי שכבר למדנו, שתכלית ימות המשיח קשורה בהעלאת הנפש החיונית להקב"ה. על־כל־פנים מבואר, שבצדקה יש מעלה לגבי כל שאר המצוות, כולל גם מצות לימוד תורה.

ליקוטי אמרים

ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית הרי נותן חיי נפשו לה'. ולכן אמרו רז"ל שמקרבת את הגאולה לפי שבצדק' אחת מעלה הרבה מנפש החיונית מה שלא היה יכול להעלות ממנה כל כך כחות ובחי' בכמה מצות מעשיות אחרות.

~ יום שלישי כ"ח אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ומ"ש רז"ל שת"ת... עד עמ' מט, כמ"ש לעיל.

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[10] **שֶׁ"תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם",** – גם כנגד מצות צדקה. ואם־כן כיצד הדבר תואם למה שלמדנו זה עתה, שצדקה היא למעלה משאר כל המצות? – **הֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֵם** – דיבור ומחשבה, **לְבוּשִׁים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית.** – שלא כ"מעשה" שהוא לבוש חיצוני – ורק על־ידי לימוד התורה, מאיר אור התורה בלבושים הפנימיים, דבר שאינו יכול להיעשות על־ידי מצוות אחרות: **וְגַם** – מעלה נוספת במצות לימוד התורה: **מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַעַת מִקְּלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית – נִכְלָלוֹת בַּקְּדֻשָּׁה מַמָּשׁ כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וְשֵׂכֶל.** – כשלומדים תורה בעמקות השכל, נתון אז השכל של הנפש החיונית בענין הנלמד, ועל־ידי־זה נהפכות בחינות חכמה־בינה־דעת של קליפת נוגה (שבנפש החיונית), מהותן ועצמותן, לקדושה. שכן, כוח השכל המבין את הענין הנלמד, נעשה חלק מהמצוה של לימוד התורה. אף שבפרק י"ב למדנו, שה"בינוני" יכול להפוך לקדושה רק את הלבושים של הנפש הבהמית, ולא את עצמיות הנפש שהיא הכוחות, ואם־כן כיצד אנו אומרים כאן שגם מהותן ועצמותן של הכוחות נהפכות לקדושה? – ברם, אין בכך משום סתירה, כי בפרק י"ב מדובר אודות מדותיה של הנפש הבהמית, ואותן אין בידו של ה"בינוני" להפוך לקדושה. ואילו כאן מדובר אודות השכל, ואותו ביכולתו של ה"בינוני" להפוך לקדושה על־ידי לימוד תורה. להלן יסביר רבנו הזקן את הסיבה להבדל זה שבין המדות לשכל: **וְאַף שֶׁמָּהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל הַמִּדּוֹת: חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת כּו'** – **לֹא יָכְלוּ לָהֶם הַבֵּינוֹנִים לְהָפְכָם לִקְדֻשָּׁה,** – ואם־כן, כיצד אנו אומרים כאן, שמהות ועצמות השכל של נפש הבהמית נכלל בקדושה? **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהָרַע** – של הקליפה, **חָזָק יוֹתֵר בַּמִּדּוֹת מִבְּחָכְמָה־בִינָה־דַעַת, מִפְּנֵי יְנִיקָתָן** – של המדות, **שָׁם מֵהַקְּדֻשָּׁה יוֹתֵר,** – מאשר המוחין, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן:** – לומדי תורת הקבלה (ח"ן – חכמה נסתרת). (כי עיקר ענין "שבירת הכלים" היה במדות. ולכן קשה יותר לברר ולהפוך לקדושה את הרע שבמדות). ואילו את הרע

ליקוטי אמרים

ומ"ש רז"ל שת"ת כנגד כולם היינו מפני שת"ת היא בדבור ומחשבה שהם לבושים הפנימי' של נפש החיונית וגם מהותן ועצמותן של בחי' חב"ד מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל ואף שמהותן ועצמותן של המדות חג"ת כו' לא יכלו להם הבינונים להפכם לקדושה היינו משום שהרע חזק יותר במדות מבחב"ד מפני יניקתן שם מהקדושה יותר כידוע לי"ח: זאת ועוד אחרת והיא העולה על כולנה

---

9. שם, י, א. 10. פאה א, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של המוחין והשכל, יכול ה"בינוני" להפוך לקדושה, על־ידי לימוד תורה מתוך עיון ושכל. ולכן, "תלמוד תורה כנגד כולם" — מפני שעל־ידי תורה מהפכים את השכל של הנפש הבהמית לקדושה. **זאת** – נוסף על המעלה האמורה, **וְעוֹד אַחֶרֶת,** – יש מעלה נוספת, **וְהִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, בְּמַעֲלַת עֶסֶק תַּלְמוּד תּוֹרָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת, עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** – בפרק כ"ג, **בְּשֵׁם הַ'תִּקּוּנִים',** – "תיקוני זוהר", **דִּרְמַ"ח פִּקּוּדִין הֵן רְמַ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא,** – רמ"ח (248) מצוות־העשה הן רמ"ח 'אברי המלך'. וכשם שכל אבר הוא כלי לכוח של הנפש, כך כל מצוה היא כלי להמשכת הרצון העליון. ברם, ביחס לתורה, כתוב ב"תיקוני זוהר", ש"אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד", התורה והקב"ה הם דבר אחד ממש (ולא כמו "אברים"), וכפי שיתבאר להלן ההבדל שבין מצוות לתורה. **וּכְמוֹ בָאָדָם הַתַּחְתּוֹן, דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אֵין עָרוֹךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין הַחַיּוּת שֶׁבְּרַמַ"ח אֵבָרָיו לְגַבֵּי הַחַיּוּת שֶׁבַּמֹּחִין, שֶׁהוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְחַלֵּק לְשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת: חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת** – שכן, אבר, שהוא חלק מגוף האדם, אמנם מאוחד עם הנפש המחיה את הגוף — אך עם זאת הם שני דברים שונים ונפרדים. שונה הדבר ביחס לשכל ונפש, כי השכל הוא התפשטות וחלק מן הנפש, והתאחדותו עם הנפש היא (שלא כמו שני דברים נפרדים המתאחדים, אלא) התאחדות של חלקים של דבר אחד. הבדל זה שבין האברים לשכל אצל האדם, משמש כמשל על ההבדל שבין מצוות לתורה. **כָּכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, לְהַבְדִּיל בְּרִבְבוֹת הַבְּדָלוֹת לְאֵין קֵץ,** – בין הדברים כפי שהם באדם לבין כמו שזה למעלה, ההבדל שישנו **בְּהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת לְגַבֵּי הֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבִּבְחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ.** – עד כמה שהוא משיג ומבין בתורה — באותה מדה מתאחד שכלו עם הקב"ה, באופן היחוד של התאחדות השכל עם הנפש. בכך נעלה תורה משאר כל המצוות המעשיות, כולל מצות הצדקה, שהיחוד עם הקב"ה על ידי לימוד תורה, הוא התאחדות נעלה בהרבה מאשר היחוד שעל־ידי מצוות מעשיות. **וְאַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג** – את התורה, **אֶלָּא בַּגַּשְׁמִיּוּת** – הוא משיג את התורה רק כפי שהיא מלובשת בענינים גשמיים, כמו "שנים אוחזין בטלית" או "המחליף פרה בחמור", **הֲרֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְמַיִם, שֶׁיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כוּ',** – למקום נמוך. שגם בירידתם למטה הם נשארים אותם מים כמו שהיו במקום הגבוה; כך גם ביחס לתורה, שגם אחרי שירדה ונתלבשה בענינים גשמיים — מלובשת עצמיות חכמתו ורצונו של הקב"ה, באותם ענינים גשמיים בהם ירדה התורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – בפרק ד'.

ליקוטי אמרים

במעלת עסק ת"ת על כל המצו' ע"פ מ"ש לעיל בשם התיקוני' דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברי' דמלכא וכמו באדם התחתון ד"מ אין ערוך ודמיון כלל בין החיות שברמ"ח איבריו לגבי החיות שבמוחין שהוא השכל המתחלק לג' בחי' חב"ד ככה ממש ד"מ להבדיל ברבבות הבדלות לאין קץ בהארת אור א"ס ב"ה המתלבשות במצות מעשיות לגבי הארת אור א"ס שבבחי' חב"ד שבחכמת התורה איש איש כפי שכלו והשגתו. ואף שאינו משיג אלא בגשמיות הרי התורה נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה כו' כמ"ש לעיל

~ יום רביעי כ"ט אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ואעפ"כ ארז"ל לא... עד עמ' 98, באריכות.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן – למרות מעלת לימוד התורה לגבי המצוות, שעל־ידי לימוד תורה ההתאחדות עם הקב"ה היא למעלה בהרבה מאשר על־ידי מצוות מעשיות, בכל זאת, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[11]**: "לֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה",** – קיומן של המצוות המעשיות, **וְ"הַיּוֹם** – בחיי העולם הזה, **לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב**[12], – שהעיקר הוא קיום המצוות בפועל, **וּמְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְקִיּוּם מִצְוָה מַעֲשִׂית כְּשֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, מִשּׁוּם "כִּי זֶה** – קיום מצוות מעשיות, **כָּל** – תכליתו של **הָאָדָם" וְתַכְלִית**

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ ארז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה והיום לעשותם כתיב ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשיית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם

---

11. אבות א, יז. 12. דברים ז, יא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּרִיאָתוֹ וִירִידָתוֹ – של הנשמה, **לְעוֹלָם הַזֶּה, לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים דַּוְקָא,** – בעולמות ובנבראים התחתונים, **לְאַהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – להפוך את חושך העולם הזה לאור הקדושה, **"וְיִמָּלֵא** – על־ידי־זה, **כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" הַגַּשְׁמִית דַּיְקָא,** – דוקא, **"וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו",** – את האור האלקי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ל"ו. כלומר, התכלית של "דירה בתחתונים" מתבצעת בעיקר על־ידי מצוות מעשיות. ולכן, כשמדובר אודות מצוה מעשית שאיננה יכולה להיעשות על־ידי אחר – צריכים גם לבטל לימוד תורה, כדי שעל־ידי קיום המצוה תתבצע כוונת הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ברם, כשאותה מצוה יכולה להיעשות על־ידי אחר, הרי תתבצע כוונת הקב"ה ב"דירה בתחתונים", וכל ההבדל נוגע רק לשאלה אם הוא יקיים את המצוה ובנפשו הוא תאיר ההמשכה הנמשכת על־ידי אותה מצוה – הרי בקשר לכך, גוברת מעלת לימוד התורה. שכן, על ידי לימוד התורה מגיע האדם הלומד לדרגת המשכה נעלית יותר ולהתאחדות הנפש גדולה יותר עם אלקות. ולכן עליו אז לא לבטל מלימוד תורה בגלל קיום המצוה. ובלשון ה"תניא": **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ** – את המצוה, **עַל־יְדֵי אֲחֵרִים** – שאז **אֵין מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה,** – לשם קיום מצוה, **אַף שֶׁכָּל הַתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – ובכל זאת, אסור לבטל לימוד תורה כדי לקיים מצוה שיכולה להיעשות על־ידי אחר, **וְהֵינוּ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא** – תורה, **בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּבְעֶסְקוֹ בָּהּ** – בתורה, הוא **מַמְשִׁיךְ עָלָיו אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי פִּקּוּדִין** – שהוא ממשיך על נפשו על־ידי מצוות, **שֶׁהֵן אֲבָרִין דְּמַלְכָּא.** – אברי המלך. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"פ הנ"ל במצוות – עיקר התועלת בירור הגוף והעולם, בת"ת יחוד הנפש, ועפ"ז יובן ז"ש". כלומר: לפי האמור, שעיקר התועלת במצוות הוא בירור הגוף והעולם, ועיקר התועלת בתלמוד תורה הוא יחוד הנפש – יובן מאמרו של רב ששת, כדלהלן: **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר רַב שֵׁשֶׁת**[13]**: "חֲדָאי נַפְשָׁאי, לָךְ קָרָאי לָךְ תָּנָאי",** – שמחי נפשי, בשבילך אני לומד מקרא, בשבילך אני לומד משנה. שכן, בשביל הנפש, היחוד שעל־ידי תורה – מקרא ומשנה – הוא למעלה מהיחוד שעל־ידי מצוות, ולכן הוא אומר לנפשו, שבשבילה הוא לומד מקרא ומשנה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת**[14]**:** – מעלת יחוד הנפש הבאה על־ידי תורה.

ליקוטי אמרים

ותכלית בריאתו וירידתו לעו"הז להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא וימלא כבוד ה' את כל הארץ הגשמית דייקא וראו כל בשר יחדיו כנ"ל משא"כ כשאפשר לעשותה ע"י אחרים אין מבטלין ת"ת אף שכל התורה אינה אלא פירוש המצות מעשיות והיינו משום שהיא בחי' חב"ד של א"ס ב"ה ובעסקו בה ממשיך עליו אור א"ס ב"ה ביתר שאת והארה גדולה לאין קץ מהארה והמשכה ע"י פקודין שהן אברי' דמלכא וז"ש רב ששת חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי כמ"ש במ"א באריכות:

עד כאן הסביר רבנו הזקן שהמשכת אור אין־סוף ברוך־הוא על נפש האדם עצמה, הבאה על־ידי לימוד תורה, היא למעלה בהרבה מאשר על־ידי קיום מצוות. להלן יסביר רבנו הזקן (כלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה) "ענין נעלה בהרבה יותר – שבת"ת לגבי מצות שבהמשכת האו"ס שע"י ת"ת דוקא מצינו חידוש שנק' קריאה (משא"כ – במצות) – פי' שקורא כו' (שלמעלה מאור). ולא עוד – אלא שאפילו לגבי קריאה סתם – יש מעלה בת"ת, וז"ש לכל קוראיו גו' באמת כו' – היינו בנוגע לפעולת ההמשכות". כלומר: רבנו הזקן מסביר עתה ענין הרבה יותר נעלה שיש בלימוד תורה לגבי מצוות, והוא – שבהמשכה מאור אין־סוף הנמשכת על־ידי תורה דוקא, מוצאים אנו חידוש, שהיא נקראת בשם "קריאה" (מה־שאין־כן במצוות), כמו שאדם קורא לחברו שיבוא אליו עם ה"עצם" שלו – כך גם על־ידי תורה קוראים וממשיכים עצמות אור אין־סוף ברוך־הוא (שלמעלה מהאור שממשיכים על־ידי מצוות); ולא זו בלבד, אלא שבקריאה עצמה ישנה "קריאה" סתם – והיא נגרמת על־ידי תפילה; ולעומת זה, הקריאה שעל־ידי תורה היא נעלה יותר, בכך שהיא נקראת קריאה באמת. זוהי כוונת הפסוק: "קרוב ה' לכל קוראיו" המוסב על קריאה סתם, ואילו המשך הפסוק: "לכל אשר יקראוהו באמת" מוסב על קריאה נעלה יותר, באמת, וזה בא על־ידי תורה – ומעלת הקריאה באמת (שעל־ידי תורה) לגבי קריאה סתם, היא בנוגע לפעולה – להמשכות הנמשכות על־ידי־זה. וכפי שהרבי שליט"א מציין למאמרו של רבנו הזקן על הפסוק ב"סידורו", שם מוסבר ההבדל, שעל־ידי קריאה סתם (תפלה) ההמשכה היא בענינים גשמיים: רפואה לחולים, ברכת השנים, וכדומה, ואילו על־ידי קריאה באמת (תורה) ההמשכה היא רוחנית ובפנימיות הנשמה.

---

13. פסחים סח, ב. **14.** "אולי הכוונה להדרוש שבתו"א ריש פ' משפטים" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי א' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, והנה המשכה והארה זו... עד עמ' 98, [פ' כ"ג]:

ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, הַמְשָׁכָה וְהֶאָרָה זוֹ, שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר מֵהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, הִיא הַשְׁכִּינָה, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מִקּוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,** – בפרק מ', שעל־ידי תורה ממשיך אדם הארת אור אין־סוף ברוך־הוא, לא רק על נפשו הוא, אלא גם על נפשות כל ישראל, מכיוון שההמשכה היא במקור נשמות ישראל שהיא השכינה — והמשכה זו הנמשכת **עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה** – **נִקְרֵאת בְּלָשׁוֹן "קְרִיאָה"**, – ככתוב: **"קוֹרֵא בַתּוֹרָה"**, – אדם הלומד תורה נקרא "קורא בתורה", שמשמעו, קריאת והמשכת ה"עצם" של הנקרא, **פֵּרוּשׁ: שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה קוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָבוֹא אֵלָיו, כִּבְיָכוֹל, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא לְחֲבֵרוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו, וּכְבֵן קָטָן הַקּוֹרֵא לְאָבִיו לָבֹא אֵלָיו לִהְיוֹת עִמּוֹ בְּצִוְּתָא חָדָא,** – ביחד אתו, **וְלֹא לִפְרֹד מִמֶּנּוּ וְלִשָּׁאֵר יְחִידִי חַס־וְשָׁלוֹם.** – כך גם על־ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים כ"אחים ורעים" להקב"ה — וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם הקורא לחברו, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה — וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[15]: "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת"**, – הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו — (ב) לכל אלה שקוראים אליו באמת[16], **"וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"**[17], – כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה קריאה "באמת" — על־ידי תורה; **דְּהַיְנוּ שֶׁקּוֹרֵא** – וממשיך **לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא, לְאַפּוּקֵי** – לשלול את המשמעות של "יקראוהו באמת" שהיא הכוונה **מִי שֶׁקּוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, אֶלָּא צוֹעֵק כָּךְ: אַבָּא! אַבָּא!** – כלומר בעבודת התפילה שיהודי צועק וקורא בתפילתו "אבא אבא", מצד אהבתו להקב"ה — הנה ההמשכה שהוא ממשיך, אינה דומה להמשכה הבאה על־ידי הקריאה של תורה. **וּכְמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא[18]: "וְאֵין קוֹרֵא בִשְׁמֶךָ"** כו', – [הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל 'ואין קוראך' או 'קורא אותך' ומהו הדיוק 'בשמך'". כלומר: היה עליו לומר "ואין קוראך" או "קורא אותך" — שאין מי שקורא אותך; מהו, איפוא, הדיוק של "בשמך" (שזה מורה שכאילו אכן קוראים להקב"ה, אלא שאין קוראים אליו בשמו, "בשמך")]. אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא אותך בשמך, היינו על־ידי התורה, כי הרי כל התורה היא שמותיו של הקב"ה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וּמִזֶּה יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְּדוֹלָה** – מכאן יכול מי שמתבונן להשרות על עצמו יראה גדולה מן הקב"ה, **בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה,** – מכיון שעל־ידי לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו, למשל, בשעה שהוא קורא אליו אדם אחר — הרי שזה צריך להמשיך עליו יראה גדולה מן הקב"ה, בשעה שהוא לומד תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק כג][19]:**

ליקוטי אמרים

והנה המשכה

והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל היא השכינ' כנסת ישראל מקור כל נשמות ישראל כמ"ש לקמן ע"י עסק התורה נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוות' חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו וז"ש קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה דוקא לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק כך אבא אבא וכמו שקובל עליו הנביא ואין קורא בשמך כו' וכמ"ש במ"א. ומזה יתבונן המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק התורה כמש"ל [פ' כ"ג]:

---

15. תהלים קמה, יח. **16.** הסימון א) וב) משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק זה". **17.** תנא דבי אלי' זוטא, כא. **18.** ישעי' סד, ו. **19.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל — כי אדרבה — עיקר היראה גדולה באה מהתבוננות דכאן — סיום פ' זה — שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפכ"ג — שהוא רק מהמשכת רצה"ע ואור (נעלה). ועכצ"ל דפי' 'כמש"ל פכ"ג' — הוא להוכיח 1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיוו"ן — הפכים]. ועוד 2) ש'מזה (מת"ת) יתבונן' — שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך כו' — וכמ"ש בספכ"ג: 1) ויצוונו ה' את וכו' ליראה. 2) שהתורה תרעא לדרתא". כלומר: לכאורה לא מובן כלל מה שרבנו הזקן מציין כאן למה שדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה — עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת הרצון העליון ואור נעלה על ידי תורה, ואם־כן מדוע מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? — מסביר הרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי ב' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, פרק לח והנה... עד עמ' נ, כל חי.

ליקוטי אמרים

פרק לח והנה עם כל הנ"ל יובן היטב פסק ההלכה הערוכה בתלמוד ופוסקי' דהרהור

לאו כדבור דמי ואם קרא ק"ש במחשבתו ובלבו לבד בכל כח כוונתו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקרות וכן בברכת המזון דאורייתא ובשאר ברכות דרבנן ובתפל' ואם הוציא בשפתיו ולא כיון לבו יצא ידי חובתו בדיעבד ואין צריך לחזור לבד מפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה של תפלת שמונה עשרה וכדאי' [ברפ"ב דברכות] ע"כ מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה וכו'. והיינו משום שהנשמה אינה צריכה מושג על ידי מצוות מעשיות ועל ידי המצוות שבדיבור.

פֶּרֶק לח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות המעשיות והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה.

שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה את האברים הגשמיים (כלי הביצוע של המצוות) ובכוח מוצאות הפה והלשון וכו' הגשמיות, שעל־ידן באים דיבורי התורה והתפילה לידי ביטוי. ומכיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא, לא בשביל הנשמה עצמה, אלא כדי לתקן ולהעלות את הנפש החיונית והגוף — הדבר

וְהִנֵּה, עִם כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, — אודות מעלת המצוות שבמעשה ושבדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה, **יוּכָן הֵיטֵב פְּסַק הַהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בַּתַּלְמוּד וּפוֹסְקִים**[1] **דְּ"הִרְהוּר לַאו כְּדִבּוּר דָּמִי",** — ש"הרהור" (מחשבה) אינו נחשב כמו דיבור, **וְאִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבְלִבּוֹ לְבַד** — גם אם עשה זאת **בְּכָל כֹּחַ כַּוָּנָתוֹ** — **לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** — בקריאת שמע, על ידי הרהורו בעניני קריאת שמע על כל כוונותיה, **וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִקְרוֹת,** — ולבטא את מלות קריאת שמע בפיו; **וְכֵן בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן**[2] **דְּאוֹרַיְתָא**[3]**,** — [אף שלא נאמר בה "ודברת בם" כמו בקריאת שמע][4] — אף שלגבי ברכת המזון לא נאמרה בתורה הלשון "ודברת", כמו שכתוב בקריאת שמע; למרות זאת, הדין הוא, שאין יוצאים ידי חובת ברכת המזון בהרהור בלבד, אלא מן ההכרח לבטאה בדיבור דוקא, **וּבִשְׁאָר בְּרָכוֹת**[5] — [אף שהם רק[14]] **דְּרַבָּנָן,** — וכן גם בשאר ברכות, אף שהן רק מדרבנן, **וּבִתְפִלָּה**[6]**;** — [אף שהיא "עבודה שבלב"[14]] — עבודה עם הלב ובתוך הלב. בכל זאת, מן ההכרח, שהתפילה תהיה בדיבור דוקא, ולא יוצאים ידי חובה על ידי ההרהור בלב בעניני התפילה[7]. **וְאִם** — ולעומת זה, אם **הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו** — את מלות קריאת שמע או ברכת המזון או ברכות או תפילה, **וְלֹא כִּוֵּן לִבּוֹ** — **יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּדִיעֲבַד,** — אף שלכתחילה צריכים גם לכוון, **וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר,** — כדי לומר אותן בכוונה, **לְבַד מִפָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע**[8]**, וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה**[9]**,** — שאם לא כיוונו בהן, לא יוצאים ידי חובה גם בדיעבד, **וּכְדְאִיתָא [בְּרֵישׁ פֶּרֶק ב דְּבְרָכוֹת]:** — וכמו שאנו מוצאים בתחילת פרק שני במסכת ברכות[10]: **"עַד כָּאן מִצְוַת כַּוָּנָה** — עד סוף פסוק ראשון של קריאת שמע, המצוה היא בעיקר הכוונה, **מִכָּאן וָאֵילָךְ** — בשאר פסוקי קריאת שמע, **מִצְוַת קְרִיאָה וְכוּ'".** — ויוצאים בהם ידי חובה בדיבור, גם אם חסרה הכוונה. — לכאורה יש לשאול: מדוע לא תהיינה, כוונה ומחשבה (בלי דיבור), טובות כל כך כמו דיבור בלי כוונה? — אלא, לפי מה שלמדנו במעלת

שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג" הוא: א) להוכיח ולהדגיש **שצריכה** להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה מביאה לכיווץ, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. — לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה גדולה **בשעת** לימוד התורה. ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד–תורה הוא "טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": א) שהתכלית של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא — "ליראה"; ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא דבר טפל לבית — ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג. **1.** ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. **2.** רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. **3.** שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. **4.** לשון **כ"ק אדמו"ר שליט"א. 5.** שו"ע שם, סימן רו, סעיף ג. **6.** שם, סימן קא, סעיף ב. **7.** הערת **כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "והנה הנ"ל בפ"ע **ל"ק כלל** — כי אין שייך להקשות למה ציווה ה' מצוה לדבר ג"כ, כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) — למה במצוה ששייך בה ב' הענינים, דדבור וכוונה, דינם **הפכי**". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה מצוה של לדבר **גם**, כשם שלא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, — דינם הפכי: בדיבור בלא כוונה — יוצאים ידי חובה, ואילו בכוונה בלא דיבור — לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: **ואם הוציא בשפתיו... 8.** שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. **9.** שם סימן קא, סעיף א. **10.** יג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדיבור, הדבר מוסבר. **וְהַיְנוּ, מִשּׁוּם שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן לְעַצְמָהּ בַּמִּצְוֹת,** רַק – ענין המצוות בא כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר** – להביא לעולם הזה את האור האלקי ובכך **לְתַקֵּן נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית וְהַגּוּף,** – וזאת, **עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְדַבֶּרֶת בַּחֲמִשָּׁה מוֹצָאוֹת הַפֶּה,** – הגשמיות, **וְכֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ עוֹשָׂה בְּשְׂאָר אֶבְרֵי הַגּוּף:** – מתעלים על־ידי־זה הנפש החיונית והגוף. ומכיוון, כפי שהוסבר – שה"תכלית" היא בשביל הנפש החיונית והגוף, הרי בכל המצוות שבדיבור, אינן עוזרות הכוונה והמחשבה בהן בלבד, דבר שיש לו שייכות לנפש האלקית, אלא מן ההכרח שיהיה כאן דיבור, ומטעם זה יוצאים ידי חובה בדיעבד בדיבור בלי כוונה ומחשבה. שכן, על ידי מעשה ודיבור דוקא, מעלים ומתקנים את הנפש החיונית והגוף. עד כאן (החל מפרק ל"ה) למדנו על המעלה הגדולה שב"לעשותו", שכל התכלית טמונה במצוות מעשיות. שכן, כאמור, כדי שתתבצע כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שתהיה לו יתברך "דירה בתחתונים", שבעולם הזה הגשמי תהיה "דירה", מקום, להתגלות אור אין־סוף ברוך־הוא – הרי זה בא על־ידי מצוות מעשיות דוקא, או מצוות שבדיבור הנחשב למעשה. כי, על־ידי־זה, מתבררת החיות של הנפש החיונית והגוף, הבאה מקליפת נוגה, ועולה לקדושה. ועל ידי העלאתה של קליפת נוגה, תתבטלנה ממילא, הקליפות הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר שיסתיר על אלקות, ויאיר אור אין־סוף בעולם הזה במדה יותר גדולה מאשר בעולמות העליונים. להלן תוסבר המעלה שבכוונת המצוות. היינו, בכוונה שיש ליהודי, שעל ידי המצוה שהוא מקיים, יתאחד עם הקב"ה מצַוה המצוה – ובגלל כך הוא עושה את המצוה, שכן אנו מוצאים, מצד שני, יתרון גם לגבי הכוונה. **אַךְ אַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ**[11]**: תְּפִלָּה אוֹ שְׂאָר בְּרָכָה** – הנאמרות **בְּלֹא כַוָּנָה, הֵן בְּגּוּף בְּלֹא נְשָׁמָה,** – מדוע מדמים את התפילה, או הברכה, ל"גוף", ואת הכוונה – ל"נשמה"? – **פֵּרוּשׁ, כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם גּוּף וּנְשָׁמָה, שֶׁהֵם: "נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ", וְנִשְׁמַת "כָּל אֲשֶׁר רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו" מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים,** – לכל נברא בעולם יש גם גוף וגם נשמה, **וַה' מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד, בְּאוֹר וְחַיּוּת שֶׁמַּשְׁפִּיעַ בָּהֶם,** – בגוף ובנשמה; **שֶׁגַּם הַגּוּף הַחֻמְרִי,** – ולא רק הגוף, אלא גם **וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם מַמָּשׁ** – בהם לא נראית אפילו התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי אפילו בהם, **יֵשׁ בּוֹ אוֹר וְחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ,** – ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – **שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וָאֶפֶס כְּשֶׁהָיָה,** – לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן יסביר להלן, ב"שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם שנברא.

ליקוטי אמרים

תיקון לעצמה במצות רק להמשיך אור לתקן נפש החיונית והגוף ע"י אותיות הדבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה וכן במצות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף: אך אעפ"כ אמרו תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה פי' כי כמו שכל הברואים שבעו"הז שיש להם גוף ונשמה שהם נפש כל חי ורוח כל בשר איש ונשמת כל אשר רוח חיים באפיו מכל בעלי חיים וה' מחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד באור וחיות שמשפיע בהם שגם הגוף החומרי ואפי' אבנים ועפר הדומם ממש יש בו אור וחיות ממנו ית' שלא יחזור להיות אין ואפס כשהיה ואעפ"כ אין ערך ודמיון כלל בין בחי' אור וחיו' המאיר בגוף לגבי בחי' אור וחיות המאיר בנשמה שהיא נפש כל חי

הרי שגם לדומם יש אור וחיות אלקי המחיה ומאיר אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין השוואה ויחס כלל בין האור והחיות שבנשמה: **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוּת הַמֵּאִיר בַּגּוּף לְגַבֵּי בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוּת הַמֵּאִיר בַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא נֶפֶשׁ כָּל חָי.** – שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין גשמיות לרוחניות. גם החוקרים מודים, ש"התהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדול מזה". ומכיון שהגוף הוא מציאות גשמית, והנפש – מציאות רוחנית – הרי שאין יחס והשוואה ביניהם. וההבדל הוא, כמובן, בכך שהאור והחיות המאיר בגוף אינו דומה כלל לאור וחיות המאיר בנפש. ורבנו הזקן מסביר שההבדל אינו מתבטא במדת ההעלם והגילוי של האלקות, שהאלקות בגוף מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, כי בזה הם שניהם שווים: כשם שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן לא נראה בגוף שחיותו היא אלקות, כך גם קיים אותו לבוש־מסתיר על החיות האלקית המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש באה מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום וההתפשטות של האור והחיות האלקי – אם האור והחיות הבאים דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או שהם, האור והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות שהאלקות של האור והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, על־כל־פנים, נראית. ובלשון ה"תניא":

11. של"ה חלק א. רמט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ג' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ג, ואף שבשניהם אור... עד עמ' 100, והתפשטות.

וְאַף שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם – בגוף ובנפש, **אוֹר אֶחָד שָׁוֶה,** – האור והחיות האלקי היוצר ומחיה את הגוף ואת הנפש, בא בהם במדה אחידה של אור, כשהאחידות מתבטאת בכך: **בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים** – שפנימיות החיות מוסתרת, **וּלְבוּשִׁים שָׁוִים, שֶׁהָאוֹר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם,** – ההסתתרות של האור והלבושים בהם הוא מסתתר – שווים בגוף ובנפש. **כִּי שְׁנֵיהֶם** – הגוף והנפש, **הֵם מֵעוֹלָם הַזֶּה,** – ומאחר ששניהם – גם הגוף וגם הנפש – הם מן העולם הזה הרי הם שוים מבחינת הסתרת האור האלקי, **שֶׁבִּכְלָלוּתוֹ** – בכל העולם הזה, על עניניו הגשמיים והרוחניים, **מִסְתַּתֵּר בְּשָׁוֶה הָאוֹר וְהַחִיּוּת שֶׁמֵּרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מִמַּדְרֵגָה** – עליונה, **לְמַדְרֵגָה** – תחתונה, **בִּצְמִצּוּמִים רַבִּים וַעֲצָמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ** – האור והחיות, **בִּקְלִפַּת נֹגַהּ לְהַחִיּוֹת כְּלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה הַחֻמְרִי,** – כדי שהחיות האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", הנקראת "רוח פיו יתברך", תהיה במדריגה של להחיות את העולם הזה החומרי – היה עליה לרדת בהשתלשלות העולמות. (מ"בריאה" ל"יצירה", מ"יצירה" ל"עשיה"), ובכל המדריגות שבכל עולם ועולם, והיה עליה לעבור דרך צמצומים רבים, הממעטים ומצמצמים את האור. ברם, גם כל המדריגות והצמצומים הרבים האלה, לא היו מספיקים ליצירת דבר של "יש" ו"מציאות", כי לאחר כל הצמצומים הרבים האלה, היה האור נשאר במדריגה כזו, שמציאות גשמית לא היתה יכולה להיווצר ממנו כי־אם רק מציאות רוחנית, וכדי שיווצרו ממנו ענינים גשמיים של העולם הזה, היה על האור לעבור גם צמצומים מהפכניים, עד לידי שינוי מוחלט של מהות האור. ולאחר כל הצמצומים והירידות התלבש האור בקליפת נוגה, כדי שלא ייראה כלל שהחיות באה מאלקות, וכך לתת את האפשרות והברירה שהדבר יוכל להיות מנוצל לקדושה ולדבר מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו עבירה, שהיא היפך הקדושה, שהרי זה ענינה של קליפת נוגה, כפי שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי הדברים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, שיש בה טוב ורע, קיימת הברירה להיות מנוצלים לענינים של טוב וקדושה, או חס־ושלום של רע ועבירה. וכשהם מנוצלים, חלילה, לענין של איסור ועבירה, הם מקבלים אז את חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי. – על כל פנים, לאחר הירידות והצמצומים הרבים שעובר האור והחיות האלקי, הוא גם מתלבש בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל הענינים, גם המותרים וגם האסורים, של העולם הזה: **דְּהַיְנוּ כָּל דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וְהַטְּהוֹרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** – מקבלים את חיותם על ידי לבוש של קליפת נוגה, **וּמִמֶּנָּה** – מקליפת נוגה, **וְעַל־יָדָהּ מֻשְׁפָּעִים דְּבָרִים הַטְּמֵאִים,** – כל הדברים הטמאים והאסורים, הבאים משלוש קליפות הטמאות לגמרי – מקבלים חיותם מן הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. **כִּי הִיא** – קליפת נוגה, **בְּחִינָה מְמֻצַּעַת** – בין הקדושה לבין שלוש קליפות הטמאות לגמרי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – הרי שהאור והחיות האלקי של כל עניני העולם הזה, התלבש בלבוש של קליפת נוגה, המסתיר על האלקות שלא יראו ולא ירגישו שהחיות באה מאלקות – ובדבר זה, הגוף והנפש שווים. **אַף־עַל־פִּי־כֵן הַהֲאָרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת אֲשֶׁר ה' מֵאִיר וּמְחַיֶּה דֶּרֶךְ לְבוּשׁ זֶה, אֵינָהּ שָׁוָה בְּכֻלָּן** – במה מתבטא אי ההשוואה? – הרי זה **בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת.** – אם ההארה והחיות הן יותר בבחינת צמצום, או שהן יותר בבחינת התפשטות – בכך מתבטא ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו. את מה שלמדנו קודם אודות ה"הסתר פנים" של האור והתלבשותו ב"לבוש" ניתן להמשיל לאור המאיר דרך מסך עבה, שאז האור אינו אותו מהות אור כפי שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור המאיר דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני המסך; ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור, כלומר: עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן להמשיל לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענינו: ההארה האלקית הבאה על ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם הזה שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום והקטנה, או באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן, ההבדל שבין ההארה בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש. אלא, לפני שרבנו הזקן מסביר את ההבדל הזה כפי שהוא מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את ההבדל בין צמצום להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

ליקוטי אמרים

ואף שבשניהם אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ולבושי' שוים שהאור מסתתר ומתעלם ומתלבש בו כי שניהם הם מעו"הז שבכללותו מסתתר בשוה האור והחיות שמרוח פיו ית' בבחי' הסתר פנים וירידת המדרגות בהשתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה בצמצומים רבים ועצומים עד שנתלבש בקליפת נוגה להחיות כללות עו"הז החומרי דהיינו כל דברים המותרים והטהורים שבעולם הזה וממנה ועל ידה מושפעים דברים הטמאים כי היא בחי' ממוצעת כנ"ל אעפ"כ ההארה שהיא המשכת החיות אשר ה' מאיר ומחיה דרך לבוש זה אינה שוה בכולן בבחי' צמצום והתפשטות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר היהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום חמישי, ר"ח ניסן

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלַת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת | אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

ליום חמישי ר"ח ניסן

יְהוּדָה

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

מוחזרה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שישי, ב׳ ניסן

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר: הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

שבת־קודש ג׳ ניסן

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֶּׁבֶט

ליום שישי ב׳ ניסן
יִשָּׂשכָר

ליום שבת־קודש ג׳ ניסן
זְבוּלֻן

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

"הוויות דאביי ורבא" אינם דברים שנתחדשו על-ידם כי כבר לימדם רבן יוחנן בן זכאי, אלא ש"בימי אמוראים נשתכחו", ולכן נקראים על שם אביי ורבא מפני שהם החזירו זאת כו'

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — כו אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, רביעי.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ומ"ש בגמרא . . . 82 חרדים.

בִּשְׁלֹשָׁה כְּלֵי שָׁרֵת – אַהֲבַת ה', אַהֲבַת הַתּוֹרָה, אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל – צְרִיכִים צְעִירִים בְּנֵי תּוֹרָה לָגֶשֶׁת לַעֲבֹד בְּכֶרֶם ה' צְבָאוֹת, לְקָרֵב לֵב אֲחֵיהֶם לְקִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וּקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה – מִבְּלִי הִתְחַשֵּׁב עִם מַחֲלַת הַמִּפְלָגוֹת. וְהָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר לֵב יִשְׂרָאֵל הוּא מַעְיַן מְקוֹר מַיִם חַיִּים, וּבְרִית כְּרוּתָה לַעֲבוֹדָה וְתַעֲמוּלָה שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם.

יום ששי — כו אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: כי מי . . . בנפשותינו כנז"ל.

כָּל הַקָּדוֹשׁ בְּעַם אֱלֹקֵי אַבְרָהָם וִיסוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּהַעֲמָדַת דּוֹר יְשָׁרִים וְחִנּוּכָם, בְּכַשְׁרוּת הָאֹכֶל, וַאֲצִילוּת טֹהַר קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת, מָסַר וְנָתַן הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא עַל יְדֵי נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְשָׁמְרָם וּלְעָבְדָם.

הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תְּמַלֵּא חוֹבָתָהּ וּתְעוּדָתָהּ בְּחַיֵּי הַמִּשְׁפָּחָה, בְּהַנְהָגַת הַבַּיִת וּבְחִנּוּךְ עַל פִּי הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ הַכָּתוּב אוֹמֵר "חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ".

יום שני

יום חמישי — כז אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: אבל מי . . . 82 אהבת ריעים.

אאמו"ר אמר: אמת איז דער דרך המיצוע, א נטי' לימין אויף מחמיר זיין אויף זיך און געפינען אין זיך חסרונות, אָדער עניני עבירות, וואָס ניט ווי דער אמת איז, אָדער א נטי' לשמאל, מקיל זיין זיך, מכסה זיין אייגענע חסרונות, אָדער מקיל זיין אין עניני עבודה מצד אהבת עצמו, זיינען ביידע פאַלשע דרכים.

תרגום

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] אָמַר: אֱמֶת הִיא דֶּרֶךְ הַמִּצּוּעַ. נְטִיָּה לְיָמִין לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְצֹא בְּעַצְמוֹ חֲסָרוֹנוֹת אוֹ עִנְיְנֵי עֲבֵרוֹת, שֶׁאֵינָם כְּפִי שֶׁהָאֱמֶת הִיא, אוֹ נְטִיָּה לִשְׂמֹאל, לְהָקֵל עַל עַצְמוֹ, לְחַפּוֹת עַל חֲסָרוֹנוֹת עַצְמוֹ, אוֹ לְהָקֵל בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדָה בִּגְלַל אַהֲבַת עַצְמוֹ – שְׁתֵּיהֶן דְּרָכִים לֹא אֲמִתִּיּוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת כז אדר שני, פרשת החדש ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְּטוֹרָה: כֹּה אָמַר – עוֹלַת תָּמִיד.

שיעורים. חומש: שמיני, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: פרק לט. ומפני . . . 104 מצוה עצמה.

משיחת אאמו"ר: חטא בני אהרן הי' בקרבתם לפני ה' וימותו. רצוא בלי שוב. דער אמת איז אז מ'קומט לפני ה' דארף זיין תטהרו, ריין און קלאָהר, עס מוז זיך דערהערען אין מעשה בפועל, כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב, היא מיתה. ועל זה בא ציווי ה' אל משה (ויקרא טז ב) שיאמר לאהרן, אותיות נראה, ובכחות הנפש הוא השכלה, לאמר, בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרוכת שהוא לפני הצמצום, דארף מען וויסען אז על הארן, אותיות נראה, השכלה, איז פאראן א כפורת, א כוונה פון א פארשטעל, וואָס דאָס איז דער פני הכפורת, אשר על כן ולא ימות, זאָל מען ניט בלייבען באם רצוא אליין, כי בענן אראה על הכפורת, דער צמצום הראשון איז כוונתו הגילוי, און דער מבוא צו דעם איז דער ואל, ביטול עצמי, טאָן וואָס חסידות הייסט, ניט דאָס וואָס דער שכל זאָגט, דאן איז יבוא אל הקדש.

תרגום

מִשִּׂיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: חֵטְא בְּנֵי אַהֲרֹן הָיָה "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ". 'רָצוֹא' בְּלִי 'שׁוּב'. הָאֱמֶת הִיא, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִגָּשִׁים "לִפְנֵי ה'" צָרִיךְ לְהַקְדִּים "תִּטְהָרוּ" – נָקִי וָזָךְ. חַיָּבִים לְהַפְנִים בְּמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל, שֶׁכָּל הַגָּבֹהַּ גָּבֹהַּ בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, וְ'רָצוֹא' בְּלִי 'שׁוּב' הִיא מִיתָה. וְעַל זֶה בָּא צִוּוּי ה' אֶל מֹשֶׁה (וַיִּקְרָא טז ב), שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן – אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה – וּבְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא הַשְׂכָּלָה, לֵאמֹר: בִּשְׁבִיל לָבוֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ גַּם מִבֵּית לַפָּרֹכֶת, שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, יֵשׁ לָדַעַת שֶׁעַל הָאָרֹן – אוֹתִיּוֹת "נִרְאֶה", הַשְׂכָּלָה, יֶשְׁנָה "כַּפֹּרֶת", כַּוָּנָה שֶׁל הַסְתָּרָה, שֶׁזֶּהוּ "פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת", אֲשֶׁר עַל כֵּן [הָאַזְהָרָה] "וְלֹא יָמוּת", שֶׁלֹּא לְהִשָּׁאֵר בְּ'רָצוֹא' בִּלְבַד, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן כַּוָּנָתוֹ הַגִּלּוּי, וְהַמָּבוֹא לְכָךְ הוּא הַ"וְאַל", בִּטּוּל עַצְמִי, לְבַצֵּעַ אֶת מַה שֶּׁהַחֲסִידוּת מוֹרָה, לֹא אֶת מַה שֶּׁהַשֵּׂכֶל אוֹמֵר. אוֹ אָז – "יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ".

יום שלישי

יום ששי כח אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, ששי.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וגם המקורבים . . . דשבת.

בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵינִי מוּחֵל", וְכֵן "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" – אֵין אוֹמְרִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אֲבָל צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁאָר יָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן. בְּסִיּוּם הַגּ' פָּרָשִׁיּוֹת אוֹמְרִים תֵּבַת "אֱמֶת". יַעֲלֹזוּ חֲסִידִים – פַּעַם אַחַת, הִבָּה מִטָּתוֹ – ג' פְּעָמִים, יְבָרֶכְךָ – ג' פְּעָמִים. בְּתִקּוּן חֲצוֹת אֵין אוֹמְרִים "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" בַּיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון כח אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ועולם . . . 104 אלקות ממש.

"הַרְחָמָן" דִּבְרִית מִילָה – אוֹמְרִים.

(משיחה בסעודת ברית מילה): בברית מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונוהגים אצלנו, אז מען גיט דמי קדימה אז דער אינגעל זאָל לערנען – (ונתן כ"ק אדמו"ר שליט"א סכום מסוים באמרו): – דאָס איז פאר דער ישיבה.

תרגום

(מִשִּׂיחָה בִּסְעוּדַת בְּרִית מִילָה) : בִּבְרִית מִילָה אוֹמְרִים, "כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים". וְנוֹהֲגִים אֶצְלֵנוּ, שֶׁנּוֹתְנִים דְּמֵי קְדִימָה שֶׁהַיֶּלֶד יִלְמַד (וְנָתַן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיי"צ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן] סְכוּם מְסֻיָּם בְּאָמְרוֹ): זֶה עֲבוּר הַיְשִׁיבָה.

יום רביעי

שבת כט אדר א, פרשת שקלים ה'תש"ג

הַפְּטוֹרָה: וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע גו', וּמוֹסִיפִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁל הַפְּטוֹרַת מָחָר חֹדֶשׁ.
מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: ויקהל, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: פרק לג. עוד . . . באמונה זו.

באמירת לחיים יש שתי נוסחאות:

א) לחיים טובים ולשלום, וטעם הברכה – להיות כי בשתיית היין הנזכרת בפעם הראשונה בתורה היו תוצאות לא טובים – ויחל נח גו', ועץ הדעת – גפן הי', ולכן מברכים שיין זה יהי' לחיים טובים.

ב) הרב המגיד ממעזריטש הי' עונה לחיים ולברכה. פעם בהתועדות שהי' נוכח רבינו הזקן, ענה רבינו הזקן: לחיים ולברכה. אחרי ההתועדות שוחחו החסידים בטעם נוסח זה, ששמעוהו אז פעם הראשונה. אחד החסידים אמר, אשר להיות כי נכנס יין יצא סוד, ובעבודה הוא התגלות המדות, לכן זקוקים לברכה. והנוסח הוא "לחיים ולברכה" – אותיות לב–רכה. הצ"צ אמר ע"ז: דאָס קען זאָגען א חסיד, וואָס האָט געדאווענט און געטאָן אין עבודה דרייסיג יאָהר.

תרגום

בַּאֲמִירַת "לְחַיִּים" יֵשׁ שְׁתֵּי נֻסְחָאוֹת: א) "לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם", וְטַעַם הַבְּרָכָה – לִהְיוֹת כִּי בִּשְׁתִיַּת הַיַּיִן הַנִּזְכֶּרֶת בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בַּתּוֹרָה הָיוּ תּוֹצָאוֹת לֹא טוֹבִים – "וַיָּחֶל נֹחַ גו'", וְעֵץ הַדַּעַת גֶּפֶן הָיָה, וְלָכֵן מְבָרְכִים שֶׁיַּיִן זֶה יִהְיֶה לְחַיִּים טוֹבִים.

ב) הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעֶזְרִיטְשׁ הָיָה עוֹנֶה "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה". פַּעַם בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁהָיָה נוֹכֵחַ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, עָנָה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה". אַחֲרֵי הַהִתְוַעֲדוּת שׂוֹחֲחוּ הַחֲסִידִים בְּטַעַם נֻסַּח זֶה, שֶׁשָּׁמְעוּהוּ אָז פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה. אֶחָד הַחֲסִידִים אָמַר, אֲשֶׁר לִהְיוֹת כִּי נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד, וּבָעֲבוֹדָה הוּא הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת, לָכֵן זְקוּקִים לִבְרָכָה. וְהַנֻּסַּח הוּא "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה" – אוֹתִיּוֹת "לֵב־רַכָּה". הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אָמַר עַל זֶה: זֹאת יָכוֹל לוֹמַר חָסִיד, שֶׁהִתְפַּלֵּל וְעָסַק בַּעֲבוֹדַת ה' שְׁלֹשִׁים שָׁנָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שני — כט אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: והנה צמצום . . . נג עבודתם.

באחת ההתועדות אמר אאמו"ר: הקב"ה ברא את העולם וכל הדברים הגשמיים מאין ליש, און אידען דארפען מאַכען מיש לאין, פון די גשמיות מאַכען רוחניות. די עבודה מאַכען פון גשמיות רוחניות און דעם גשמי מאַכען א כלי פאר רוחניות, דאָס איז א חובת גברא, אין דעם איז מחויב כל אחד ואחד בפרט.

תרגום

בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּרָא אֶת הָעוֹלָם וְכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וִיהוּדִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מִ"יֵשׁ" לְ"אַיִן", מֵהַגַּשְׁמִיּוּת לַעֲשׂוֹת רוּחָנִיּוּת. הָעֲבוֹדָה לַעֲשׂוֹת מִגַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת וְאֶת הַגַּשְׁמִי לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְרוּחָנִיּוּת – זוֹהִי מַטָּלָה אִישִׁית. בָּזֶה מְחֻיָּב כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפְרָט.

יום ראשון — ל אדר א, ר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק לד. והנה . . . מג כמ"ש לקמן.

אאמו"ר אמר: א חסיד מאַכט א סביבה. אויב ניט, דארף ער גוט א טאַפּ טאָן בא זיך אין פעקל, וואס טוט זיך מיט איהם אליין. און דאָס אליין וואָס ער מאכט ניט קיין סביבה – דארף איהם צוברעכען ווי א קינעלע (קיסם). און ער דארף פרעגען בא זיך אליין: וואָס טו איך אויף דער וועלט?

תרגום

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] אָמַר: חָסִיד יוֹצֵר סְבִיבָה. אִם לֹא – עָלָיו לְפַשְׁפֵּשׁ בְּכֵלָיו, מַה מַּצָּבוֹ הָאִישִׁי. וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵר סְבִיבָה – צָרִיךְ לְשָׁבְרוֹ [=אֶת רוּחוֹ] כְּקֵיסָם. וְעָלָיו לִשְׁאֹל אֶת עַצְמוֹ: מָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה?

יום חמישי

יום שלישי — א ניסן, ר"ח — ה'תש"ג

כָּל הַחֹדֶשׁ אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.
אַחַר אֲמִירַת הַנָּשִׂיא אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" הַנִּדְפָּס בְּסִדּוּר תּוֹרָה אוֹר, וְגַם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

שיעורים. חומש: תזריע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: אך מי . . . נג לי"ח.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] צִוָּה לְגִיסוֹ הָרַב מֹשֶׁה הוֹרְנְשְׁטֵיין הַכֹּהֵן לֵאמֹר הַ"יְהִי רָצוֹן" שֶׁאַחַר הַנָּשִׂיא, וְאָמַר לוֹ כִּי אֲפִלּוּ כֹּהֵן וְלֵוִי צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, כִּי זֶה שַׁיָּךְ לְעַבּוּר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שישי

יום רביעי ב ניסן ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, רביעי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: והנה שכר . . . 106 קדם ה'.

הִלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"בַּ]. נִסְתַּלֵּק אוֹר לְיוֹם א, ב ניסָן שְׁנַת תר"ף בְּרוֹסְטוֹב, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ־כָּבוֹד.

מַאֲמָר הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר אֲמָרוֹ בָּרַבִּים, אַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּת אָבִיו: בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי דְּחַג הַסֻּכּוֹת תרמ"ג, וּמַתְחִיל "כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ כוּ'". מַאֲמָר – בָּרַבִּים – הָאַחֲרוֹן בְּהִיוֹתוֹ בְּעָלְמָא דֵּין – בִּסְעוּדַת פּוּרִים תר"ף, וּמַתְחִיל "רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק גּוֹ' קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ".

שבת קודש

יום חמישי ג ניסן ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, חמישי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והיינו אפילו . . . 106 כמ"ש לקמן.

מִשַּׁעוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"בַּ]: בְּכָל יוֹם פָּרָשָׁה חֲמִשָּׁה עִם פֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י. אֲמִירַת תַּנַּ"ךְ בְּעַל־פֶּה: פֶּרֶק אֶחָד מִתּוֹרָה, וְכֵן מִנְּבִיאִים, וְכֵן מִכְּתוּבִים. פֶּרֶק אֶחָד מִשְּׁנָיוֹת. שִׁעוּר גְּמָרָא לְעִיּוּנֵי – ב' דַּפִּים לְשָׁבוּעַ, שִׁעוּר לְמִגְרַס – ג' דַּפִּים לְיוֹם. שִׁעוּר בִּירוּשַׁלְמִי. גַּם שִׁעוּר – לֹא בְּכָל יוֹם – בְּפוֹסְקִים. בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה הָיָה מְסַיֵּם כָּל הַ'מִּדְרָשׁ רַבָּה': לוֹוֶה בַּסְּדָרוֹת הָאֲרֻכּוֹת וּפוֹרֵעַ בַּקְּצָרוֹת.

אגרות קודש

ב"ה, א' אד"ר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ג' הנני ממהר לענות עליו כיון שהוא נוגע לטהרת בנות ישראל, אשר אין כדאי להמשיך עוד השקו"ט ודו"ד, ותומ"י להתחיל בהתקונים שעליהם כבר יש הסכמה, ומובן אשר גם בשאר התקונים צריך להשתדל באופן המתאים...

במדה גדולה תלוי באיזה אופן מתחילים הדבור עד"ז אשר לעתים תכופות כשמדברים בפשיטות שזהו דבר פשוט ואינו ענין גדול ואין כאן כלל הוצאת לעז על הראשונים והעיקר שאין מטריחים אחרים ונותנים להם כבוד, אפשר להוציא כל הדברים לפועל מבלי קישויים ובפרט כאשר כבר יתחילו בהתקונים ויווכחו כל הצדדים שאין מכוונים למעט גדולתם וכיו"ב בקל יותר יסכימו גם על שאר התקונים והענינים אף שלא ידברו אודותם עד אז.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ו אדר ~

הודאת בעל דין

הלכות טוען ונטען פרק ו הלכה ג: הוֹדָאַת בַּעַל דִּין, כְּמֵאָה עֵדִים.

האחרונים נחלקו בגדר וטעם הנאמנות של הודאת בעל־דין:

המהרי"ן לב (הובא בקצות החושן סל"ד סק"ד) כתב שאין לבעל דין נאמנות אפילו לחייב את עצמו, כי כיון ש'אדם קרוב אצל עצמו', גם כאשר מעיד לחובתו עדותו פסולה, ולכן זהו מתורת חיוב ונתינת־מתנה, כי אדם יכול לחייב את עצמו גם כשאינו חייב, ובהודאתו כאילו בא לחייב את עצמו בחיוב חדש ונעשה כאומר מתחייב אני לך מנה.

אבל ה'קצות החושן' (שם) כתב שאי אפשר לומר כן, והראיה ממודה במקצת שחייב שבועה בגלל שמודה על מקצת הטענה – "ואילו היה כופר בכל בפני ב"ד, אלא שאומר אעפ"כ אני מחייב עצמי בפניכם בחמישים זוז, ודאי אין בזה חיוב שבועה" ולדבריו הודאת בע"ד היא גזירת הכתוב שהתורה האמינה את האדם על עצמו ופסלה קרוב כשמעיד על אחרים אבל לא על עצמו, ולכן כשבא לזכות את עצמו אינו נאמן שהרי מעיד על אחרים.

והגאון הרוגצו'בי (צפנת פענח הל' נערה בתולה פ"א ה"א) מבאר שבדבר זה נחלקו אמוראים בגמרא (ב"ב לג, א). מעשה באחד שמת והשאיר אחריו עץ דקל ונחלקו רב אידי בר אבין ואדם אחר – מי מהם היורש הקרוב יותר למת ולאחר שלא התברר הדבר, התגבר אדם זה והחזיק בדקל מדין 'כל דאלים גבר'. לאחר זמן הודה האיש שרב אידי בר אבין קרוב יותר, ופסק רב חסדא להעביר את הדקל לחזקת רב אידי בר אבין, אך רב אידי טען שלא די בהחזרת הדקל אלא עליו להחזיר גם את הפירות שאכל עד עכשיו שהרי אכלם שלא כדין. והשיב לו רב חסדא: הרי עד עכשיו החזיק האיש בדקל ורק מכח הודאתו אתה זוכה בו, ונמצא שבהודאתו הוא כנותן לך את הדקל מרצונו, ואין לך אלא מה שנותן לך, היינו הדקל ולא הפירות.

אך לדעת אביי ורבא כיון שהודה שרב אידי קרוב יותר למוריש, הרי הוא מודה שגם הפירות שאכל עד עתה שלא כדין אכל, ועליו לשלם עבורם.

כלומר: לדעת רב חסדא החיוב הנובע מהודאתו הוא חיוב חדש החל מכאן ולהבא (כסברת המהרי"ן לב). ואילו לדעת אביי ורבא להודאה יש דין נאמנות (כסברת ה'קצות'), ולכן צריך לשלם על הפירות שאכל.

~ יום שני כ"ז אדר ~

כלים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר

הלכות טוען ונטען פרק ח, הלכה י: וּכְלִי שֶׁהֻפְסְדוּ מְרֻבֶּה מִשֶּׁכָּרוּ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּ אוֹתוֹ – הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה; לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהִשְׁאִילוּ אוֹ הִשְׁכִּירוּ זֶה – אֵין מְבַטְּלִין כֹּחָם חֶזְקָתוֹ.

מטלטלין הנמצאים ביד אדם, חזקה שהם שלו, ואם יבוא אחד ויתבע אותו ויאמר 'כלי זה שלי הוא' ויביא עדים שהיו שלו והפקידו אצלו או השאילו – נאמן הנתבע לומר 'מכרתו לי' או 'נתתו לי במתנה' (לעיל ה"א).

אמנם, דברים העשויים להשאיל ולהשכיר, ואומר התובע 'השכרתי לך' או 'השאלתי לך', מוציאים אותם מיד המוחזק (לעיל ה"ט). אך כלי שהוא "בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר" (כגון סכין של שחיטה), הרי אף אם יעידו עדים שהתובע השאיל או השכיר את הכלי, "אין מבטלין בהן חזקתן" (שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר) ואין מוציאים אותו מיד המוחזק.

והקשה הב"ח (חו"מ סי' עב סקי"ג):

אם יש עדים שהתובע השאיל או השכיר את הכלי, מדוע אין מבטלים את החזקה, הרי אין חזקה מועילה כנגד עדים?

ותירץ: אף שהעדים מעידים שהשאילו או השכירו, הנתבע יכול לטעון שקנה את הכלי, כי כיון שהכלי אינו עשוי להשאיל ולהשכיר, וודאי החזירו מיד ואחר כך חזר וקנה אותו מבעליו, ואין כאן סתירה לעדות. ואף שהעדים העידו אמת, גם טענתו שקנה אותו מבעליו היא אמת.

והש"ך (שם סקפ"ג) פירש את דברי הרמב"ם:

אין הכוונה שהעדים העידו שהשאילו לנתבע אלא הכוונה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהשאילו לאדם אחר, ובזה לא איבד המחזיק את חזקתו ויכול הוא לטעון 'קניתי ממנו', כי אין עדים שהשאיל לנתבע, אבל אם אכן יעידו שהשאיל לנתבע, הרי זה מבטל את חזקתו.

~ יום שלישי כ"ח אדר ~

חזקת שלוש שנים בבעלי חיים

הלכות טוען ונטען פרק י, הלכה א: בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה – אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָשָׂהּ, מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ, וְזֶה הַתּוֹפֵשׂ טוֹעֵן: 'אַתָּה נְתַתָּהּ לִי', 'אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי' – אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין הֵיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה – שֶׁהֲרֵי הִיא הָלְכָה מֵעַצְמָהּ, וְנִכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ.

בעלי חיים אין בהם דין 'חזקה', ואם יבוא אדם ויתבעם ויביא עדים שהיו שלו והמחזיק טוען שנמכרו לו – אין המחזיק נאמן לומר שקנה אותם, ואין היותם תחת ידו ראיה שהם שלו (לא כמו במטלטלים שחזקה כל מה שתחת יד אדם שלו הוא), כי בעלי חיים מהלכים בכל מקום ואפשר שהלכו מעצמם ונכנסו ברשותו.

וכך הדין גם בעבדים שיכולים להלך ש"אינם בחזקת זה שהם תחת ידו אלא כיון שהביא הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו והלה טוען אתה מכרתו לי... אינו נאמן ויחזור העבד לבעליו" (להלן ה"ד), אבל אם המחזיק יביא עדים שהחזיק בעבד שלוש שנים רצופות, "הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים – הרי זה נאמן ומעמידין אותו בידו" (שם).

וכתב ה'מגיד משנה' (שם):

לענין בעלי חיים, לא הזכיר הרמב"ם שהמחזיק בהם שלוש שנים נאמן לומר שנמכרו לו, כי לדעתו אין דין חזקת שלוש שנים בבעלי חיים.

וכן כתב הסמ"ע (חו"מ סי' קלג סק"ג) שלדעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך' אין דין חזקת שלוש שנים בבעלי חיים, ורק בעבדים מועילה חזקת שלוש שנים כי הדרך לקנותם על ידי שטר, ואדם נזהר לשמור על שטרו שלוש שנים "והואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים, הרי זה נאמן", אבל בעלי חיים אינם בני שטר ולא שייך בהם הטעם שאדם שומר על שטרו.

ולדעת הרשב"ם (בבא בתרא לו, א ד"ה) אף בבעלי חיים, אם החזיק שלוש שנים והמערער לא מחה בתוך זמן זה, נאמן המחזיק לומר שהם שלו. והרמ"א(חו"מ שם ס"א) הביא דעה זו וכתב הש"ך (שם סק"ג) שזו גם דעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך', שבין בעבדים ובין בבעלי חיים, יש דין חזקת שלוש שנים.

~ יום רביעי כ"ט אדר ~

עד המכחיש את בעל־הדין שלטובתו הוא מעיד

הלכות טוען ונטען פרק טו, הלכה ב: עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן שֶׁאָכְלָהּ חִטִּים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שְׂעוֹרִים – עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְדַקְדֵּק בָּזֶה.

מהלכה זו משמע שאפילו אם המחזיק בקרקע אומר בפירוש שאכל חיטים ולא שעורים, אין העדות מתבטלת, על אף שמכחיש את העד האומר שאכל שעורים, כי מניחים שהעד ראה אותו אוכל חיטים וחשב שהם שעורים.

וכן מצינו בשני עדים המעידים שאדם לווה מנה מחברו אך אחד מהם אומר שהמנה היה שחור והשני אומר שהיה לבן, ואף על פי כן מצטרפים לעדות אחת שלימה. אמנם ה'טור' (חו"מ סי' ל) מסייג הלכה זו וקובע שהעדות מצטרפת רק אם התובע טוען שהלווה גם מנה שחור וגם לבן ואינו מכחיש אף אחד מהעדים, אך אם טוען שהלווה רק מנה שחור או רק לבן, העדות מתבטלת כי התובע מכחיש את אחד העדים.

אך במקרה זה, הטור (חו"מ סי' קמה) הביא הלכה זו ולא כתב שהמחזיק בקרקע טוען שאכל גם חיטים וגם שעורים.

ובטעם החילוק מבאר ה'קצות החושן' (סי' פב, יט):

כאשר דברי העד אינם תואמים לגמרי את דברי בעל־הדין שלטובתו הוא מעיד, יש כאן ספק הכחשה (ולא הכחשה וודאית, כי יתכן שהעד טעה בפרט זה) ומחמת הספק העדות מועילה רק להחזיק את הממון ביד המוחזק אך לא להוציא מאחר. ולכן, בהלכה זו מועילה העדות להשאיר את הקרקע ביד המוחזק, אך לגבי תביעת מנה אין העדות מועילה להוציא את המנה מהנתבע.

וה'נתיבות המשפט' (סי' ל, ג) מחלק באופן אחר:

כאשר קיימת סתירה בין דברי העד לבעל־דין בתוכן העדות, העדות בטלה, אך כאשר הסתירה היא בפרט צדדי לא משמעותי, איננה בטלה. לכן, בסתירה בין מנה שחור למנה לבן העדות בטלה, כי שוויו של מנה לבן (חדש) גבוה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משוויו של מנה שחור (ישן), והרי זו סתירה בתוכן העדות, היינו בגובה החיוב, אך אכילת חיטים ואכילת שעורים מוכיחות על בעלות המחזיק באותה מידה, ומאחר ואין סתירה ביניהם בתוכן העדות אין היא בטלה.

~ יום חמישי א' ניסן ~

טענת אמת שקרית

הלכות טוען ונטען פרק טז הלכה י: הָיוּ שְׁלֹשָׁה נוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, וְכָפַר בָּהֶם – לֹא יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ, וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וּכְשֶׁיּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ, יַחֲלֹקוּ. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, הַזְּהִיר הַכָּתוּב וְאָמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר – תִּרְחָק".

יש להבין: איזה שקר יש כאן, והרי טענתם היא אמת והוא אכן חייב להם מנה?

ויש לפרש זאת בשתי דרכים:

א. מאחר והלווה חייב מנה אחד לשלושתם יחד, הרי כאשר הם מעידים שהוא חייב מנה לאחד מהם הרי זה שקר, שהרי אינו חייב לו את המנה כולו אלא רק שליש ממנו (ים של שלמה ב"קפ"ד סי"ח).

אך יש גירסא ברמב"ם (ראה מהדורת פרנקל) "היו שלושה נושין מנה מנה באחד... לא יהיה אחד תובע ושנים מעידים...", ומשמע שחייב מנה שלם לכל אחד מהם, ואם כן אין כל שקר בעדותם שהוא חייב לאחד מהם מנה, ואעפ"כ נאמר על כך 'מדבר שקר תרחק' (ראה השגות ברוך טעם על יש"ש שם).

ב. ויש לפרש באופן אחר, כי אע"פ שאכן אין שקר בטענתם, עצם העובדה שהם מציגים את עצמם כעדים ומסתירים את עובדת היותם התובעים עצמם (שאינם כשרים לעדות) נחשבת כשקר (ראה ר"ן שבועות יד, ב, יש"ש שם).

וה'אורים ותומים' (סי' לד, אורים ס"א ק) כתב שזהו גם טעם הדין שאסור לעד כשר להצטרף לעדות עם עד פסול, למרות שהוא יודע שהדברים נכונים לחלוטין, כי מכל־מקום הוא גורם לבית דין לפסוק את הדין על פי שני עדים שאחד מהם פסול ויש בכך עיוות בתהליך פסיקת הדין למרות שבסופו של דבר הוא אמת.

עם זאת, יש אומרים כי מותר לאדם להתגונן מפני תביעה שאינה צודקת בטענת שקר, ולא נאסר אלא להוציא ממון בטענת שקר (אף שעצם החייב נכון), ולכן מי שהוציאו כנגדו שטר חוב מזויף והוא יודע בעצמו שאינו חייב מאומה, רשאי לזייף שובר ולהציגו כראיה על תשלום ה'חוב' (ראה מלאכת בצלאל שבועות לא, א. פני יהושע כתובות כח, א).

~ יום שישי ב' ניסן ~

ספק בירושת היבם

הלכות נחלות פרק ה, הלכה ד: יְבָמָה שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִתְיַבְּמָה... וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן – זֶה הַסָּפֵק אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן הַמֵּת אֲנִי, וְאִירַשׁ נִכְסֵי אָבִי כֻּלָּם, וְאֵין אַתָּה רָאוּי לְיַבֵּם, שֶׁאֵין אִמִּי בַּת יִבּוּם', וְהַיָּבָם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בְּנִי אַתָּה, וְאִמְּךָ רְאוּיָה לְיִבּוּם, וְאֵין לְךָ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם' – הוֹאִיל וְגַם זֶה הַיָּבָם סָפֵק, שֶׁמָּא יָבָם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבָם – חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. וְכֵן דִּין זֶה הַסָּפֵק עִם בְּנֵי הַיָּבָם, בְּנִכְסֵי הַמֵּת שֶׁנִּתְיַבְּמָה אִשְׁתּוֹ – חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

הבן שנולד ליבמה וספק אם הבעל הראשון הוא אביו ('בן תשעה לראשון') והוא יורשו לאחר מיתה, או שהוא בן היבם ('בן שבעה לאחרון') ואז היבם הוא היורש, הרי זה 'ממון המוטל בספק' וחולקים ביניהם.

והקשה הרא"ש (יבמות פ"ד סי' ח):

מכח מעשה היבום, היבם הוא אמנם ספק יורש (כי יתכן שהבן הוא בן תשעה לראשון), אבל גם בלעדי היבום הוא יורש בהיותו אחי המת, ואם־כן הוא ודאי יורש ואילו הבן שנולד הוא ספק, והרי הלכה היא (לעיל ה"ג) שאם יש יורש ודאי, הוא יורש את הכל והספק אינו יורש כי "אין ספק מוציא מידי ודאי"!

ותירץ: בהלכה זו מדובר שהסבא (אביהם של היבם ואחיו המת) חי והוא קודם ליבם, וכיון שהיבם אינו טוען אלא מכח היבום, והרי זו טענת ספק (כי הוא זוכה בנכסי אחיו המת רק אם לא הניח זרע וזהו ספק) וגם טענת הבן היא מספק, לכן חולקים.

וכן פסק הטור (אהע"ז סי' קסג) שרק כשהסבא חי הבן והיבם חולקים, אבל "אם מת הסבא אז יטול היבם הכל" כיון שהוא ודאי והבן שהוא ספק אינו מוציא מידי ודאי ובשו"ע שם ס"ג הובאה שיטת הרא"ש בשם 'יש אומרים').

והעיר ה'לחם משנה': דברי הרמב"ם צריכים עיון, כי משמעות לשון הרמב"ם היא שהבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, והרי היבם הוא יורש ודאי!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וה'בית שמואל' (אהע"ז שם סק"ד) מבאר את שיטת הרמב"ם: הבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים כי היבם אינו יורש ודאי שהרי אם יש לאח המת זרע אין היבם יורש אותו, וכדי שיוכל לרשת אותו מוכרח הוא לטעון שהבן (הספק) אינו בן האח המת (אלא 'בן שבעה לאחרון'), והרי זו טענת ספק, ולכן היבם והבן חולקים, כי שניהם טוענים טענות ספק.

~ שבת קודש ג' ניסן ~

ירושת הגוי

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל שְׁאָר יְרֻשּׁוֹתֵיהֶן, מַנִּיחִין אוֹתָן לְפִי מִנְהָגָן.

ומה 'נפקא מינה' אם יש או אין בגוי דין ירושה?

מבארים הראשונים (מאירי, ריטב"א קידושין יז, א): אם יש לו דין ירושה אסור לישראל לקחתם כי גזל הגוי אסור (הל' גזלה פ"א ה"ב) אבל אם הגוי אינו יורש, הנכסים הם הפקר ואין בהם משום גזל.

והוסיף ה'מנחת שלמה' (סי' פו):

גם לדעה הסוברת שגזל הגוי מותר (בבא מציעא קיא, ב), תהא 'נפקא מינה' לפי דברי ה'יראים' (הביאם ה'מגן אברהם' או"ח סי' תרלז סק"ג) שמצוות סוכה או ד' מינים (שנאמר בהם 'לכם' וצריכים להיות 'משלכם') אינו יוצא בהם ידי חובה אם הם גזולים מהגוי, אף אם גזל הגוי מותר כיון שאין זה 'משלכם'. ואם כן, הגוזל מהגוי שירש את אביו לא יוכל להשתמש בהם למצוה כי אין זה 'משלכם'.

והנה, לדעת המאירי (שם) גם שאר קרובי הגוי יורשים אותו במקום שאין בן. וכן נקט ה'חתם סופר' (יו"ד סי' קכז) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו אלא כל יורשיו". אך הרמב"ם כתב במפורש שהגוי יורש רק את אביו "אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם". וכפי שפירש ה'מגיד משנה' "שלא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד".

ובספר 'דברי חן' (סי' פ) מבאר את דברי הרמב"ם ומקורו:

נאמר בגמרא (יבמות סב, א) שבני נח אינם בני נחלה, ואיך זה מתאים להלכה ש"הגוי יורש את אביו דבר תורה"? אלא שאכן דין ירושה בגוי הוא רק בבן היורש את אביו, כפי שנלמד מהכתוב (קידושין שם), ואילו שאר קרובים 'אינם בני נחלה', כי הסדר הכתוב בפרשת נחלות לא נאמר בגוי.

ומה שכתב הרמב"ם "שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם", היינו כאשר אין לגוי בן שיירש ושאר הקרובים אינם 'בני נחלה' מן התורה, וממילא רשאים הם "לתקן משפטים וחוקים" שלא כסדר הנחלה שבישראל, שהרי בני נח נצטוו על ה'דינים' ואסור לגזול מהיורש לפי חוקיהם.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אד"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שלמה חיים שי'

שלום וברכה!

מוסג"פ המענה שלי להאברך... וכיון שכפי שקבלתי ידיעה יש במדינת אביסיניע לשם נוסעים הם מקום ותקוה להפצת החסידות בפרט וידיעת התורה וקיום המצות בכלל בין תושבי המקום וכפי שכותב הנ"ל הנה הוצאות הנסיעה והאש"ל שם הוא ע"ח הרבנות הראשית, כדאי שימצא בין התלמידים עוד שני להנ"ל (ומובן שצ"ל מתאים ללימוד אומנות השו"ב גם כן) אשר בהיותם שניהם יחד שם בודאי יוכלו לפעול באופן המתאים בהנוגע ליראת שמים וחסידות ולבשו"ט אחכה.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ו אדר ~

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

א. אֵין[2] מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְעָנֶנּוּ[3] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[4] וְיוֹדֶה לוֹ[5] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוֹ שֶׁבְּמִנְיָן. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה דִינָרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשָּׁה; כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ; שְׁתֵּי לִיטְרִין שֶׁל מֶשִׁי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא רוֹטֶל - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: כִּיס מָלֵא דִינָרִין מָסַרְתִּי לָךְ, לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים[6]; מֵאָה דִינָרִין מָסַרְתִּי לָךְ, לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא צְרוֹר שֶׁל דִּינָרִין[7], וְלֹא מָנִיתָ אוֹתָן בְּפָנַי[8], וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה בּוֹ, וּמַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. 3) שיתבע.
4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין.
5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטעננו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. 6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא.
7) הטענה מסויימת וההודאה לא. 8) כנראה נתת בי אימון מלא.

ב. בַּיִת מָלֵא תְּבוּאָה מָסַרְתִּי לָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כּוֹרִין; עֲשָׂרָה כּוֹרִין מָסַרְתִּי לְךָ, אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הֵם, שֶׁהֲרֵי לֹא מְדַדְתָּם בְּפָנַי, אֶלָּא מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - פָּטוּר[9].

9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתיהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

ג. בַּיִת זֶה[10] מָלֵא עַד הַזִּיז[11] מָסַרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: עַד הַחַלּוֹן - חַיָּב[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) משנה שם. 11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. 12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

ד. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[13] חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכְפֹּר בּוֹ. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מֵאָה דִינָרִין יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ, חֲמִשִּׁים שֶׁבִּשְׁטָר זֶה וַחֲמִשִּׁים בְּלֹא שְׁטָר, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים שֶׁבַּשְּׁטָר - אֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; שֶׁהַשְּׁטָר לֹא תּוֹעִיל בּוֹ כְּפִירָתוֹ, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּפַר בּוֹ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[14] עַל הַחֲמִשִּׁים[15].

13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. 14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. 15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטרו משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשההלוואה היא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לוויתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לוויתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. שְׁטָר[16] שֶׁכָּתוּב בּוֹ סְלָעִים, וְלֹא הִזְכִּיר מִנְיָן, מַלְוֶה אוֹמֵר: חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ הֵם הַכְּתוּבִים בּוֹ, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שָׁלֹשׁ וְהֵם הַכְּתוּבִים בַּשְּׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בִּשְׁטָר זֶה אֶלָּא בִּשְׁתַּיִם[17], וְהַרֵי הוֹדָה בְּסֶלַע שֶׁאֶפְשָׁר לִכְפֹּר בָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[18]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְתַקָּנַת חֲכָמִים הִיא: שֶׁכֹּל שֶׁיָּשִׁיב אֲבֵדָה - לֹא יִשָּׁבַע[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[20]. וְכֵן[21] הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אָמַר לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ מָנֶה, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מֵשִׁיב אֲבֵדָה[22], וּפָטוּר[23] אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת[24]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: מָנֶה הָיָה לְאָבִיךָ בְּיָדִי, וְנָתַתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים דִּינָרִין, וְנִשְׁאַר לוֹ חֲמִשִּׁים - שֶׁזֶּה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁטָּעַן וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְאָבִי בְּיָדְךָ אוֹ בְּיַד אָבִיךָ מָנֶה, וְהוּא אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לוֹ בְּיַד אָבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע[25].

16) ברייתא בבא מציעא ד. 17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). 18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. 19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. 20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. 21) משנה שבועות לח: 22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). 23) דין זה שנוי בברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובברי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). 24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" וביורש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). 25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מָנֶה[26] לִי בְּיָדְךָ עַל מַשְׁכּוֹן זֶה, אֵין לְךָ בְּיָדִי עָלָיו אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת[27], וְאִם אֵין הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים אוֹ פָּחוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, וּמְשַׁלֵּם הַחֲמִשִּׁים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן[28]. הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה מֵאָה אוֹ יָתֵר, הוֹאִיל וְהַמַّלְוֶה יָכוֹל לִטְעֹן עָלָיו עַד כְּדֵי דָּמָיו[29] - הֲרֵי הַמַّלְוֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[30] מִדְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן. הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבָּע הַמַّלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים, וְנוֹטְלָן מִן הַמַּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבָּע הַלְוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֶשְׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[31]. כָּפַר בַּכֹּל וְאָמַר: אֵין זֶה מַשְׁכּוֹן אֶלָּא פִּקָּדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - נִשְׁבָּע הַמַّלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים[32], וְנִשְׁבָּע הַלְוֶה הֶסֵּת עַל הָעֶשְׂרִים[33].

26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולווה תובע את ההפרש בין שוויו ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. 27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. 28) פשוט. 29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שוויו של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. 30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. 31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. 32) כמו בבבא הקודמת. 33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבע היסת.

ז. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[34], וְהַלָּה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים יַדַּאי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חַיָּב בָּהֶן אוֹ לָאו - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע בַּמִּקְצָת שֶׁכָּפַר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם הַמָּנֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[36] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ[37].

34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. 35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). 36) מתקנת הגאונים. 37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. מָנֶה[38] לִי בְּיָדְךָ, וַהֲרֵי עֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָנֶה - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[39]. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע? שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁהֵעִיד בּוֹ הָעֵד, וְאֵין הַנִּשְׁבָּע בְּהַעֲדָאַת עֵד אֶחָד נִשְׁבָּע עַד שֶׁיַּכְחִישׁ אֶת הָעֵד וְיִכְפֹּר בְּעֵדוּתוֹ וְיִשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָךְ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרָעוֹ[40]; וְכֵן כַּפְרָן[41] שֶׁבָּא עָלָיו עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרַע אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַפִּקָּדוֹן - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[42], שֶׁחָטַף לְשׁוֹן כֶּסֶף מֵחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאָמַר אַחַר כֵּן: חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[43]: הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". 39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זזה ידו מיד התובע או הנתבע משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו - נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לווה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.) מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" - אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בברייתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזרתי? משום שהגוזל בעדים אינו נאמן לטעון החזרתי שלא בעדים. 40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. 41) כגון שטען לא לוויתי ובא אחד והעיד שלווה וחזר הלווה וטען: לוויתי ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). 42) שם. 43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

ט. מָנֶה הִלְוִיתִיךָ[44], לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, הֲבִיא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוּאִיל וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם הָיָה מֻחְזָק כַּפְרָן וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עַל פִּי עֵד אֶחָד; שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. חָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי - מְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה[46], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47].

44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. 45) לקמן פרק ו הלכה א. 46) התובע אינו מחוייב שבועה. 47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א.

י. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[48], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְהָעֵדִים מְעִידִין עָלָיו שֶׁעַדַיִן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ כָּל הַגְּאוֹנִים הֲלָכָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר; שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹדָיַת פִּיו גְּדוֹלָה מֵהַעֲדָאַת עֵדִים[49].

48) בבא מציעא ג. 49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

א. וְאֵלּוּ דְבָרִים[2] שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה[3]: הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד, אוֹ שֶׁשָּׁמַר וְטָעַן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין[4] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ[5]; כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים - פְּרָט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהֵקִּשׁוּ[6] לְקַרְקָעוֹת[7]; וְכֵן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן כְּכֶסֶף וּכְכֵלִים, וְאֵינָן אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[8]. וְעַל כֻּלָּן נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[9], אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וַדַּאי; חוּץ מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע עֲלֵיהֶם כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[10], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת[11].

2) משנה, שבועות מב. 3) כל שבועה שהיא. 4) שומר חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. 5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. 6) הושוו. 7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. 8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על־ידי אבידת השטר - פטור. 9) ראה לקמן ה"ו. 10) בנקיטת חפץ. 11) בבא־מציעא נח. [ב'טור' חו"מ סי' צה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

ב. שְׁתֵּי שָׂדוֹת[12] מָכַרְתָּ לִי, לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת; שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁטָר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְכֵן אִם טָעַן[13] וְאָמַר: חָצֵר זוֹ אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ שְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, בֵּין שֶׁהֵבִיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַטּוֹעֵן עַד אֶחָד בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוֹפֵר[14] בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידוּהָ, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[15], בֵּין שֶׁטָּעָנוֹ שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטָּעָנוֹ שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל הַכֹּל[16].

12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. 13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין שבועה נגד עד אחד. 14) שם ה. 15) מה שהפסיד. 16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור - לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלקול הקרקע (מגיד־משנה).

ג. טָעָנוֹ[17] כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכָל הַכֵּלִים[18], בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַכֵּלִים וְכָפַר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת[19] וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַכֵּלִים - בְּכָל אֵלּוּ נִשְׁבָּע הֶסֵּת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת כֵּלִים וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיָּב שְׁבוּעָה עַל מִקְצָת הַכֵּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[20], נִשְׁבָּע אַף עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטָּעָנוֹ עִמָּהֶן, שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת[21]. וְכֵן הַדִּין בִּטְעָנוֹ כֵּלִים וַעֲבָדִים אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת, הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.

17) משנה, שבועות לח: 18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. 19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. 20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. 21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן – בית־דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירוש: "מגלגל עליו המשביע". וב'טור' חו"מ סי' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

ד. טָעָנוֹ עֲנָבִים[22] הָעוֹמְדוֹת לִבְצֵר וּתְבוּאָה יְבֵשָׁה הָעוֹמֶדֶת לְהִקָּצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶם כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[23]. וְהוּא שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הוּא כְּבָצוּר לְעִנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה; אֲבָל אִם הָיוּ צְרִיכִים לַקַّרְקַע - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר[24], וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הֶסֵּת.

22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. 23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. 24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד־משנה). ובזה נסתלקה תרעומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֳדָשִׁים שָׁכַרְתָּ בַּחֲצֵרִי, וְאַתָּה חַיָּב לִי שְׂכַר שְׁנֵי חֳדָשִׁים, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא שָׁכַרְתִּי אֶלָּא חֹדֶשׁ אֶחָד - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְאִם הָיָה שְׂכַר הַחֹדֶשׁ שֶׁכָּפַר בּוֹ שָׁוֶה שְׁנֵי כֶּסֶף[25] - נִשְׁבָּע; שֶׁאֵין הַטַּעֲנָה בְּגוּף הַקַּרְקַע, אֶלָּא בִּשְׂכָרָהּ, שֶׁהוּא מִטַּלְטְלִין[26].

25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. 26) אף־על־פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתביעת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה־שאין־כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על־מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד־משנה).

ו. שְׁטָר[27] מָסַרְתִּי לְךָ וַעֲשָׂרָה דִינָרִין הָיוּ לִי בּוֹ רְאָיָה[28], לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם[29] - יִשָּׁבַע הֶסֵּת[30]. הָפַךְ עָלָיו[31] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהָיְתָה בּוֹ רְאָיָה לַעֲשָׂרָה דִינָרִים וְאָבְדוּ בַּאֲבֵדַת הַשְּׁטָר[32], וְיִטֹּל. וְאִם אָמַר הַנִּתְבָּע: אֱמֶת מָסַרְתָּ לִי, וְאָבַד[33] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ וְאָבַד - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[34].

27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבארו. 28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

29) תשובת הנתבע. 30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. 31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. 32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. 33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. 34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית־דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד־משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'ברי' שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד־משנה וכל ההולכים בעקבותיו נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחיוב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב בשטר מדין גורם היזק אף־על־פי שאיבד פיסת נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא־קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי־תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד? משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם־משנה ובמשנה־למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ זְכוּת יֵשׁ לִי בּוֹ[35], וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי מוֹצִיא שְׁטָרִי, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לְךָ בּוֹ רְאָיָה אוֹ לֹא - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ[36].

35) כתוב בו משהו לזכותו. 36) להביא את השטר לבית־דין.

ח. טָעַן שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ חֵרֶם סְתָם[37]. טָעַן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ זְכוּת אֲצָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ אֲצָלוֹ וְשֶׁאָבַד מִמֶּנּוּ[38]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים, וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. 38) כשאינו טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משביעין אותו, משום שאין משביעים על טענת 'שמא'.

ט. אֵין[39] נִשְׁבָּעִין[40] עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אֶחָד הַבָּא בְּטַעֲנַת עַצְמוֹ[41] אוֹ בְּטַעֲנַת אָבִיו[42]; לְפִי שֶׁזֶּה הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לַקָּטָן אֵינוֹ אֶלָּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה[43]. וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לַקָּטָן - אֵינוֹ נִשְׁבָּע; שֶׁזֶּה עֵד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ, שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אֵינָהּ תְּבִיעָה גְּמוּרָה[44]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: קָטָן שֶׁאָמַר לְגָדוֹל: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אוֹ אַבָּא הָיָה לוֹ בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה[45]. אֲבָל אִם שָׁמַר לְקָטָן וְטָעַן שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע מֵחֲמַת טַעֲנָה[46]. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה שֶׁתָּף לְקָטָן אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקָּטָן, וְיִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא.

39) משנה, שבועות לח: 40) שבועת מודה במקצת. 41) לקחת ממני מנה. 42) מנה לאבא בידך. 43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ח. 44) ודינה כטענת 'שמא'. 45) נראה, שביורש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). 46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף־על־פי־כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. 47) משום ששבועת שותפים ואפוטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' צו].

י. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[48]: שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה[49], אֲבָל שְׁבוּעַת הֶסֵּת - נִשְׁבָּעִין[50]. וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְעִנְיַן מַשָּׂא וּמַתָּן - נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ[51]. שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל מָמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיֵלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְתִקּוּן עוֹלָם הוּא. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַקָּטָן שֶׁטָּעַן עַל הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת בֵּין שֶׁכָּפַר בַּכֹּל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם עֵד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן כְּלָל, וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֹנֶשׁ הַשְּׁבוּעָה[52].

48) הר"י מיגש. 49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת נשבעים. 50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור' שם. 51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין משביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו בקי בטיב משא ומתן. 52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט כתב בשם גאונים, שאין משביעים אשת איש, אלא מוסרים פסק־דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע. והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות כ).

יא. קָטָן שֶׁטָּעָנוֹ הַגָּדוֹל[53]: אִם טָעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָיָה לַקָּטָן, כְּגוֹן עֵסֶק מַשָּׂא וּמַתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן - נִפְרָעִין מִנְּכָסָיו[54]. וְאִם אֵין לוֹ - יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וִישַׁלֵּם. וְאִם כָּפַר הַקָּטָן - מַמְתִּינִין עַד שֶׁיִּגְדַּל, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאִם טָעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין לַקָּטָן הֲנָיָה, כְּגוֹן גְּזָקִין וְחֲבָלוֹת[55], אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמַּה יְשַׁלֵּם - פָּטוּר, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל. וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשָּׂכִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ הֲנָיָה לַקָּטָן שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר לוֹ שָׂכִיר - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֲנֻנִּי שֶׁנִּשְׁבָּע עַל פִּנְקָסוֹ[56] - אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן; שֶׁאֵין לַקָּטָן בָּזֶה הֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי חַיָּב לִתֵּן לְפוֹעֲלָיו וְנִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנֻנִּי הִפְסִיד עַל נַפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן מָמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. 54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבן שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט.) תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. 55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא־קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות.

56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפט"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

יב. הַחֵרֵשׁ[57] וְהַשּׁוֹטֶה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן[58] לְכָל טַעֲנָה, לֹא לְטַעֲנָתָן עַל אֲחֵרִים וְלֹא לְטַעֲנַת אֲחֵרִים עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קַלָּה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבוּעָה חֲמוּרָה אוֹ תַּשְׁלוּמִין[59]. אֲבָל הַסּוּמָא - הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר[60] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וְנִשְׁבָּע כָּל מִינֵי שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנָתוֹ.

57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. 58) בית־דין אינו נכנס לדיון. 59) ואף־על־פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט הי"ב. 60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט הי"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני בך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טָעַן הָאֶחָד וְאָמַר: מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה, שֶׁהִלְוִיתִיו, אוֹ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלוֹ בִּשְׂכָרִי, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֵשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה; אֶלָּא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לַנִּטְעָן: הָשֵׁב עַל טַעֲנָתוֹ, וּפָרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה[2] כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וֶאֱמֹר אִם לָוִיתָ מִמֶּנּוּ אִם לֹא לָוִיתָ, הִפְקִיד אֶצְלְךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד, גְּזַלְתּוֹ אוֹ לֹא גְּזַלְתּוֹ, שְׂכַרְתּוֹ אוֹ לֹא שְׂכַרְתּוֹ, וְכֵן שְׁאָר הַטְּעָנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֶה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְהֶחֱזִיר זֶה אֶת הַחוֹב לִבְנוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וִידַמֶּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטַר מִן הַחוֹב. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא אַתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשַׁלֵּם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ; אֶלָּא הוֹדַע לַדַּיָּנִין פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אַתָּה חַיָּב אוֹ אֵין אַתָּה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם גָּדוֹל[3], אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לְךָ הֶכְסֵד שֶׁתָּשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ, וְתוֹדִיעֵנוּ כֵּיצַד אֵין אַתָּה חַיָּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהֶחֱזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי אָנוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דָּנִין בְּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם[4]. וְכֵן אִם טָעַן הַטּוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיָּב לִי מָנֶה, אוֹ מָנֶה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הִלְוִיתָ אוֹתוֹ, אוֹ הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מָמוֹנְךָ? אֱמֹר הֵיאַךְ נִתְחַיֵּב לְךָ. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְּמֶה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חַיָּב. כְּגוֹן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שֶׁאֶתֵּן לְךָ מָנֶה, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן עָלָיו[5] שֶׁהִלְוָהוּ מָנֶה, וְהֵשִׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְחָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלָוִיתִי וּפָרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[6], אֶלָּא הֶחְזֵק כַּפְרָן[7] וּמְשַׁלֵּם[8]. אֲבָל אִם הֵשִׁיב: אֵינִי חַיָּב, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה טוֹעֵן, וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה, וְהָלַךְ הַתּוֹבֵעַ וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחֱזַרְתִּי לוֹ פִּקְדוֹנוֹ אוֹ פָּרַעְתִּיו חוֹבוֹ - לֹא הֶחְזֵק כַּפְרָן[9], וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת וְנִפְטָר.

2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט.) שבית־דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל־שכן שבעל־דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימין]. 3) ויודע לפסוק הלכה. 4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם־משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית־הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לוויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגו'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. 5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא־מציעא יז. 6) אין מאמינים לו כלל. 7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. 8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על־ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרז"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. 9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד־משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית־הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטען פרעתי לו אחר שבית־הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלווה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלווה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטען פרעתי אחר שחייב אותי בית־דין לשלם - נאמן (על־פי ביאורו של הלחם־משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלווה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם־משנה מסביר דעתו של המגיד־משנה, שאין אדם נעשה כפרן על־פי עצמו אלא על־ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רָאוּהוּ עֵדִים[10] שֶׁמָּנָה לוֹ מָעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן, וּתְבָעוֹ בַּדִּין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי שֶׁהִלְוִיתִיךָ, וְאָמַר: מַתָּנָה נָתַתָּ לִי אוֹ פֵּרָעוֹן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת וְנִפְטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם - הֶחְזֵק כַּפְרָן. וּלְעוֹלָם אֵין אָדָם מֶחְזָק כַּפְרָן עַד שֶׁיִּכָּפֵר בְּבֵית דִּין[11] וְיָבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים וַיַּכְחִישׁוּהוּ בַּמֶּה שֶׁכָּפַר.

10) שבועות לד: 11) בבא־בתרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית־דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית־דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית־דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית־דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לוויתי - כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר־כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית־דין.

ג. מָנָה הִלְוִיתִיךָ[12], כָּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ מָנֶה וּפָרָעוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלָּוָה - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי דָּמֵי[14], וְנִמְצָא הַלּוֶה אוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפָּרָעוֹ - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי. וְאֵין הַמַּלְוֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[15], שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק זֶה[16] כַּפְרָן. וְכֵן[17] אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הֶחֱזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - חֲרֵי זֶה הֶחְזַק כַּפָּרָן וּמְשַׁלֵּם[18].

12) שבועות מא: 13) כרבא, שם. 14) שאם לא לוה - למה פרע. 15) שלא נפרע. 16) הלווה. 17) רי"ף סוף בבא־בתרא אות תתקסב. 18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם־משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוה ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם־משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

ד. מָנֶה[19] הִלְוִיתִיךָ וְהוּא לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: וַהֲלוֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֵדִים[20] וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזַק כַּפָּרָן; שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֵדִים בּוֹ[21]. לְפִיכָךְ לֹא הֶחְזַק כַּפָּרָן, וְיִשְׁבַּע הַלָּוֶה הֵסֵת וְיִפָּטֵר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ[22]: תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְאַתָּה עָמַדְתָּ בְּצַד עַמּוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעָן: לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה מֵעוֹלָם, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁעָמַד - לֹא הֶחְזַק כַּפָּרָן; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים דַּעְתּוֹ לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

19) שבועות, שם. 20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכת"י תימן: ובאו פלוני ופלוני]. 21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזוכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל־כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). 22) שם לד: [במגיד־משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

ה. תֵּן לִי[23] מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וַחֲרֵי הָעֵדִים, וְאָמַר הַנִּטְעָן: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לַלָּוֶה: הֲבִיאֵם וְהִפָּטֵר[24]. לֹא בָּאוּ אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת - יִשְׁבַּע הֵסֵת שֶׁפְּרָעוֹ. שֶׁאֵין אָנוּ מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לַהֲבִיאָן אֶלָּא לְבָרֵר דְּבָרָיו וּלְהִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

23) בבא־בתרא קע. 24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשונו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד־משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף־משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאריך בזה).
25) בפי"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

ו. אָמַר לוֹ[26] בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, לְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין וְהַבִּיא עֵדִים, וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בְּךָ[27] וְאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - פָּטוּר, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת שֶׁאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם[28]. שֶׁחֲרֵי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֵדַי[29], וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עֵדוּת אֵין אָדָם זוֹכְרוֹ[30], וּלְפִיכָךְ אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזַק כַּפָּרָן[31].

26) סנהדרין כט. 27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. 28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על־ידי עדים. 29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. 30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

ז. וְלֹא עוֹד[32], אֶלָּא אֲפִלּוּ הִטְמִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר[33], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, רְצוֹנְךָ שֶׁיָּעִידוּ בְךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שֶׁמָּא תִּכְפְּנִי בַּדִּין לְמָחָר וְאֵין לִי מָה אֶתֵּן לְךָ, וּלְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין בְּאֵלּוּ הָעֵדִים, בֵּין שֶׁטָּעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, בֵּין שֶׁאָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם - חֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע הֵסֵת וְנִפְטָר. שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת, עַד שֶׁיֹּאמַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַלְוֶה: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ יֹאמַר הַמַּלְוֶה בִּפְנֵי הַלְוֶה וְיִשְׁתֹּק הַלְוֶה, אֲבָל בְּעֵדוּת הַזֶּה לֹא הֶחְזַק כַּפְּרָן. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[34], שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קַב רְשׁוּ[35]. כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אֶלָּא כְּלוֹנִי. וּבָא אוֹתוֹ כְּלוֹנִי וּתְבָעוֹ, וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיָּב לוֹ כְּלוּם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הֵסֵּת וְיִפָּטֵר. וְכֵן[36] אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן[37]. בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אִלּוּ הָיָה לִי מָמוֹן, לֹא הָיִיתִי פּוֹרֵעוֹ לְכְּלוֹנִי וְלִכְּלוֹנִי?[38] וְאַחַר מִיתָתוֹ בָּאוּ כְּלוֹנִי וּכְלוֹנִי לִתְבֹּעַ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין לָהֶם כְּלוּם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ[39] שֶׁאֵינוֹ בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הִנִּיחַ בָּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן[40]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

32) שם. 33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. 34) שם עמוד ב. 35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא־קמא מו:) "ממרי רשוותך פארי אפרע". 36) שם. 37) עשיר גדול. 38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. 39) נימוק לדין קב רשו. 40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבירו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּטְמִין עֵדִים - אֵינָהּ עֵדוּת, וְכֵן הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן - בְּכָל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: לָמָּה לֹא תִּתֵּן מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלְךָ? אָמַר: אֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ: וַהֲלוֹא אַתָּה אָמַרְתָּ בִּפְנֵי אֵלּוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הוֹדֵיתָ מֵעַצְמְךָ! אִם עָמַד וְשִׁלֵּם - מוּטָב; וְאִם לֹא טָעַן - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[41]. אֲבָל אִם טָעַן וְאָמַר: מְשֻׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, אוֹ לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי נִתְכַּוַּנְתִּי - פָּטוּר וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

41) אין בית־דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות בך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

~ יום שני כ"ז אדר ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁיֵּשׁ לִכְּלוֹנִי אֶצְלוֹ מָנֶה, וְאָמַר לָהֶן בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה[2], לֹא דֶּרֶךְ שִׂיחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר: אַתֶּם עֵדַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה עֵדוּת[3]. תְּבָעוֹ בַּדִּין, אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[4], וּמְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם. וְאִם הָיָה עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע[5]. הוֹאִיל וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָיָה[6]. טָעַן כְּשֶׁבָּאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים וְאָמַר: שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדֵיתִי - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת. וְאִם כְּשֶׁהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׁיר הוֹדֵיתִי[7]; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנָּתַן[8] - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת.

2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. 3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמא אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). 4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי בך. 5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). 6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הוו עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי". היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). 7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה.) אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת". ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האומר״ ונמשכת רק לטוען משטה או ״לא היו דברים מעולם״ בלבד). 8) פרעתי.

ב. כָּל הַמּוֹדֶה[9] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלוֹמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הוֹדָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[10], אֲבָל מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדָיַת פִּיו. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: אַתֶּם עֵדַי. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין[11], אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ[12]. וּצְרִיכִין לְהַמְּלֵךְ בּוֹ[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחַר שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[15] - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין מַכִּירִין[16] אֶת שְׁנֵיהֶם[17], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם לְחַיֵּב אִישׁ אַחֵר.

9) נתבאר בהלכה הקודמת. 10) שלושה הם כבית דין. 11) שטר הודאה. 12) שם כט: 13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. 14) בפרק י״א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 15) בהלכה הבאה. 16) משנה בבא בתרא קסז: 17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ״ד הלכה ג.

ג. בֵּית דִּין[18] שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶן, וּבָא הַתּוֹבֵעַ וְקָבַל לִפְנֵיהֶם[19], וְשָׁלְחוּ שָׁלִיחַ אֵצֶל הַנִּתְבָּע, וּבָא וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ קְבוּעִין וְלֹא שָׁלְחוּ לוֹ, אֲפִלּוּ קִבֵּץ אוֹתָן וְהוֹשִׁיב הַשְּׁלֹשָׁה וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶן וְאָמַר לָהֶן: הֱווּ עָלַי דַּיָּנִין, וּבָא אַחַר כָּךְ הַתּוֹבֵעַ וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין[20]; שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ[21] וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּשְּׁטָר[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִטַּלְטְלִין; אֲבָל[23] אִם הוֹדָה בַּקַּרְקָעוֹת[24], אֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ וְלֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וּתְנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין כָּאן לָחֹשׁ שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ וְנִמְצָא תּוֹבְעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[25].

18) סנהדרין שם. 19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. 20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי״ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: ״ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)״ ובהגהה שם: ״ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי״). 21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. 22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. 23) שם. 24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש״י שם). 25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

ד. שְׁטַר הוֹדָיָה[26] שֶׁיָּצָא[27], וְלֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ: אָמַר לָנוּ כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁחֲזָקָה הִיא, שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ - לֹא הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר: הוֹדָה פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ בֵּית דִּין, אִם אֵין כָּתוּב בּוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מִכְּלָלָן[28] שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדִמּוּ שֶׁהַהוֹדָיָה בִּשְׁנַיִם הוֹדָיָה בְּבֵית דִּין[29], וּלְפִיכָךְ אֵין דָּנִין בּוֹ דִּין שְׁטָר[30].

26) שם. 27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. 28) שיש להבין מהם. 29) במסקנא שם (ל.): ״חיישינן לבית דין טועין״. 30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁהוֹדָיָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֵדוּת בְּבֵית דִּין - כְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בִּשְׁטָר[32], וּלְפִיכָךְ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשָּׁלְחוּ וְהֵבִיאוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]; אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְתָבַע אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: הֵן יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, בֵּין שֶׁאָמְרוּ הַדַּיָּנִין: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ[35], בֵּין שֶׁאָמְרוּ: צֵא תֵּן לוֹ, וְיָצָא[36] וְאָמַר: פָּרַעְתִּי[37] - נֶאֱמָן[38], וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁפָּרְעוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הַתּוֹבֵעַ חָזַר לַדַּיָּנִים[39] וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ, שֶׁמָּא פָּרְעוֹ[40]. וְכֵן[41] מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, וְיָצָא וְאָמַר: נִשְׁבַּעְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[42]. הָיוּ הָעֵדִים[43] מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע - הֵחֲזַק כַּפָּרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם לוֹמַר נִשְׁבַּעְתִּי, עַד שֶׁיּוֹדֶה לוֹ בַּעַל דִּינוֹ אוֹ יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּשְׁבַּע בִּפְנֵיהֶם.

31) בפרק י״א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. 33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. 34) בהלכה ג. 35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. 36) וקיבל עליו את הדין (רי״ף). 37) אחר שחוייבתי בבית הדין. 38) כרב זביד בבבא מציעא יז. 39) ואין הנתבע עימו. 40) וכן פסק הרי״ף כאן. 41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: ״היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי״ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. 42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסת, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב״ן והרשב״א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונוטלים - צריכים להביא ראייה שנשבעו. 43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

ו. שְׁנַיִם[44] שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ לוֹ[45]: צֵא וְתֵן לוֹ, וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[46] - הֵחֲזַק כַּפְרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן[47]. אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ[48], וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - לֹא הֵחֲזַק כַּפְרָן; שֶׁזֶּה נִשְׁמָט מֵהֶן[49] עַד שֶׁיַּחְקְרוּ דִּינוֹ[50]. לְפִיכָךְ, אִם חָזַר פַּעַם אַחֶרֶת וְטָעַן שֶׁפְּרָעוֹ זֶה הַמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ, וְנִפְטָר. לְפִיכָךְ הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּסְפָרַד, כְּשֶׁיּוֹדֶה הַלּוֶה אוֹ כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁלֹּא יִפְרָעֵנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע לִי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵדִים[51].

44) גמרא שם. 45) בית הדין לנתבע. 46) מעידים, שלא זזה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. 47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. 48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. 49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. 50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטי, ואולי יזכוהו. 51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

ז. מִי שֶׁהוֹדָה[52] בְּבֵית דִּין: שֶׁאֲנִי חַיָּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ מָנֶה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שֶׁפָּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה שֶׁהוֹדֵיתִי בּוֹ, וַהֲרֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה עֵדוּת מוֹעֶלֶת וְעוֹשִׂין עַל פִּיהֶם[53]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִכְחִישׁ עֵדָיו[54], וְאֵינוֹ כְּאוֹמֵר: לֹא לָוִיתִי מֵעוֹלָם[55].

52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). 53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. 54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. 55) ובאו עדים שלווה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לוויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטען פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה מתרץ, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ח. יֵשׁ[56] לַטּוֹעֵן[57] בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֲמַתְּלָא[58] לַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה[59]. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין וְחָזַר - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וְלִטְעֹן וּלְהַפֵּךְ כָּל הַטְּעָנוֹת שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיַכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיאוֹ[60] לְטַעֲנָה אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן אֲמַתְּלָא לַטַּעֲנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ[61], וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעָהּ[62] כְּמוֹ שֶׁהִשִּׁיא בְּזֹאת הַטַּעֲנָה הָאַחֲרֶת. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם יָצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן אַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים; שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רָעִים לִמְּדוּהוּ טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) רשאי. 57) בבא בתרא לא. 58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. 59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירוש: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. 60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). 61) כרי"ף שהבאנו למעלה. 62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי. 63) גמרא שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאיל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. כָּל הַמִּטַּלְטְלִין[2] בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמִّטַּלְטְלִין הַלָּלוּ יְדוּעִין לוֹ[3]. כֵּיצַד? בֶּגֶד זֶה אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁבְּיָדְךָ אוֹ שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ הִפְקַדְתִּיהוּ אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ[4] לְךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מִקֹּדֶם בִּרְשׁוּתִי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[5].

2) שבועות מז: 3) ידוע הדבר שהם שלו. 4) או טען השאלתיהו. 5) בהלכות הבאות תתבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טָעַן[6] שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו[7], וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].

6) המחזיק בחפץ. 7) שוויו של המשכון. 8) בפי"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהל' מלוה ולווה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסת? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטרו מממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[9] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפֵרוֹת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִילוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא הִשְׁכִּירוֹ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן[10]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרֵי אוֹתוֹ הַכְּלִי תַּחַת יַד שִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁאוּל אוֹ שָׂכוּר, וְשִׁמְעוֹן טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַתָּה מִשְׁכַּנְתּוֹ בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[11]; אֶלָּא רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל טַעֲנַת שִׁמְעוֹן. וַאֲפִלּוּ מֵת שִׁמְעוֹן - הֲרֵי רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו[12]. וְהוֹרוּ הַגְּאוֹנִים: שֶׁיִּשְׁבַּע הֶסֵּת[13], שֶׁטּוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ.

9) שם. 10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". 11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאיל או השכיר. ומה שאמרו (בבא־בתרא מה.): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). 12) שם: "רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". 13) אף־על־פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] כְּשֶׁהָיָה כְּלִי זֶה נִרְאֶה וְעוֹמֵד[15] בְּיַד שִׁמְעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טָעַן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ וְשָׂכוּר הוּא, הוֹצִיאוּ אֵלַי, וַהֲרֵי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי, וְאָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת וְנִפְטָר. מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[16] וְאֵין בְּיָדִי כְּלוּם[17], נֶאֱמָן לוֹמַר: שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֶצְלִי וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי.

14) בבא־בתרא מה: 15) ראו עדים אותו עכשיו. 16) לא שאלתי ולא שכרתי. 17) שאלתי והחזרתי. לקמן פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגו' של החזרתי.

ה. אֵין[18] כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּעַל הַכְּלִי טוֹעֵן: אֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ אֶצְלְךָ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִגְזַל, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה שֶׁתַּחַת יָדוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[19], אֲבָל אֲחֵרִים מְכָרוּהוּ לִי אוֹ נְתָנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרִים שֶׁעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיַד זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ[20], וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ טוֹעֵן[21].

18) משנה בבא־קמא קיד: 19) אם נגנבו ממך כלים אלה. 20) ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוקו העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן (אין אנו מחזיקים אנשים כגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. 21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה).

ו. יָצָא לַבְּעָלִים הָרְאשׁוֹנִים חֶזְקָה מִכְּלֵיהֶן שֶׁנִּגְנְבוּ[22] - יִשְׁבַּע זֶה[23] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[24] כַּמָּה הוֹצִיא וְיִטֹּל[25], וְיַחֲזֹר הַכְּלִי לַבְּעָלִים הָרְאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[26]. טָעַן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה, אִם לֹא הָיָה מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[27] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְיַעֲמֹד הַכְּלִי בְּיָדוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלְּקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר, אִם אָמַר[28]: שֶׁלְּךָ הֵן, אֲבָל חַיָּב אַתָּה לִי כָּךְ וְכָךְ - יִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[29] וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. 23) הנתבע. 24) ככל נשבע ונוטל. 25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. 26) פ"ה ה"ב. 27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף־על־פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד־משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. 28) לא טען כך, אלא אמר. 29) ואינו נפטר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשבועת היסת הקלה, ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממון.

ז. מִי שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ[30] דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהֵם שֶׁלְּךָ[31], אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָם לִי אוֹ נְתָנָם לִי בְּמַתָּנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[32]. אֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה עֵדִים שֶׁהָיוּ יְדוּעִין לוֹ. שֶׁאָדָם עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו[33].

30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. 31) שהיו שלך. 32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. 33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכרו כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד־משנה).

ח. טָעַן זֶה עָלָיו וְאָמַר: שֶׁאֲנִי הִשְׁכַּרְתִּים לְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּים לְךָ[34] - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[35]. וְאִם הָיוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי זֶה[36] נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הִשְׁכִּיר לוֹ, אֶלָּא מִפְּלוֹנִי לָקַח, וְיַעֲמִיד כֵּלָיו בְּיָדוֹ[37].

34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. 35) זה פשוט, וכל־שכן הוא, מטוען: ממך קניתים שבהלכה ג. 36) הנתבע. 37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אַל תִּטְעֶה בֵּין דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר לִדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[38], כְּמוֹ שֶׁטָּעוּ רַבִּים וּגְדוֹלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וְדַרְכָּן לְהַשְׁאִיל, אֲפִלּוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם וּמַצָּעוֹ וּמִטָּתוֹ רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר הֵם הַכֵּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ מְדִינָה עוֹשִׂין אוֹתָן מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהַשְׁאִילָן וּלְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן[39], וַהֲרֵי הֵן לְבַעְלֵיהֶן. כְּמוֹ קַרְקַע, שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ וְהַגּוּף קַיָּם, כָּךְ אֵלּוּ הַכֵּלִים עִקַּר עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהָנוֹת בִּשְׂכָרָן. כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת, וּכְגוֹן כְּלִי נְחֹשֶׁת הַטּוּחַ בִּזָּהָב שֶׁשּׁוֹכְרִין אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ. שֶׁעֲשִׂיַּת אֵלּוּ הַכֵּלִים אֵינָן לִמְכִירַת עַצְמָן, וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים כְּדֵי לֵהָנוֹת כְּנֶגְדָּן, אוֹ לְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מִשְׁאָר הַכֵּלִים, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכִּירוֹ תָּמִיד וּמַשְׁאִילוֹ, וְהֶחְזֵק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר.

38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאיל ולהשכיר" היא - דרכם להשאיל ולהשכיר. 39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וּכְלִי שֶׁהִפְסִדוֹ מְרֻבֶּה מִשְׁכָּרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו[40] שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּהוּ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהֵעִידוּ שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ זֶה[41] - אֵין מְבַטְּלִין בָּהֶן חֶזְקָתָן[42], אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּכָל הַכֵּלִים[43]. רָאָיָה לִדְבָרֵינוּ[44]: שֶׁהֲרֵי רָבָא הוֹצִיא[45] זוֹג שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסַּרְבָּל[46] וְסֵפֶר הַגָּדָה בִּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[47], וְלוּלֵי שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יְדֵי יְתוֹמִים. הָא שְׁאָר הַזּוֹגוֹת וּשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן בִּכְלַל דִּין זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר. וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין, וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו וְלָדוּן בּוֹ, וּבָרוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרָאוּי לַדַּיָּן לָשׂוּם אוֹתוֹ לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא יִלּוֹז.

40) בבבא־מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאיל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. 41) כמה פעמים. 42) החזקה שאין משאילים אותם. 43) שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר. 44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאיל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. 45) שם. 46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). 47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאיל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד־משנה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך

ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

א. הָאֱמָן[2] - אֵין לוֹ חֲזָקָה בַּכֵּלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אֶחָד כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר וְאֶחָד שְׁאָר כֵּלִים[3]. כֵּיצַד? רָאָה כֵּלָיו בְּיַד הָאֱמָן, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַכֵּלִי זֶה שֶׁלּוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לְתַקֵּן נְתַתִּיו לְךָ, וְהָאֱמָן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא בִּמְכִירָה אוֹ מַתָּנָה, אוֹ שֶׁטָּעַן: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתַקְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - בַּעַל הַכֵּלִי נֶאֱמָן[4], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הָאֱמָן, וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיֵשׁ גְּאוֹנִים[5] שֶׁדָּנוּ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁזֶּה הַכֵּלִי שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כֵּלָיו בְּיַד הָאֱמָן, וַהֲרֵי הָאֱמָן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נֶאֱמָן[6]. אֲבָל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[7], וְשֶׁלִּי הוּא הַכֵּלִי - נֶאֱמָן הָאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַכֵּלִי הַזֶּה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֱמָן נֶאֱמָן. וְדִין זֶה[8] פֶּלֶא הוּא בְּעֵינַי[9].

2) משנה בבא־בתרא מב. וסוגיית הגמרא שם מה ומו.
3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון.
4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגו' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על־פי דעת רבו הר"י מיגש].
5) הרי"ף בהלכותיו בבא־בתרא שם. 6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגו', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. 7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה.
8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו.
9) למה לא נאמין לאומן ב'מיגו' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגו'.

ב. לֹא רָאָה הַכֵּלִי בְּיַד הָאֱמָן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: כְּלִי פְּלוֹנִי נְתַתִּיו לוֹ לְתַקֵּן, וְהָאֱמָן אוֹמֵר: חֲזַרְתָּ וּמְכַרְתּוֹ אוֹ נְתַתּוֹ לִי - הָאֱמָן נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[10]. וַאֲפִלּוּ מְסָרוֹ לְתַקֵּן בְּעֵדִים - הָאֱמָן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הֶחֱזַרְתִּי; שֶׁהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּעֵדִים[11]. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הָאֱמָן הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכְּלִי. וְאִם הוֹצִיאוֹ, הוֹאִיל וְנִרְאָה - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת מֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְנוֹטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הָאֱמָן וְאָמַר: שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי בִּשְׂכָרִי[13], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת, אִם הָיָה הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם[14] - הוֹאִיל וְהָאֱמָן אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדוֹ, הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הַקְּצִיצָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׂכִירוּת[15], וְנוֹתֵן; וְאִם אֵין הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֱמָן נֶאֱמָן לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף־על־פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. 11) וכן פסק רבינו גם במלוה על־פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א).
12) בהלכה א. 13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. 14) והוכח שהוא של בעל הבית. 15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתי, אבל לא בטענת רמת השכר. 16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אֱמָן[17] שֶׁיָּרַד מֵאֱמָנוּתוֹ[18], וּבֶן הָאֱמָן[19] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, וְיֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

17) ברייתא בבא־בתרא מז. 18) הפסיק לעסוק באומנותו.
19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שיורד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובבן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שבן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ד. מִי שֶׁנִּכְנַס[20] לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת, וְיָצָא וְכֵלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזֵר לִי כֵּלִים שֶׁהִשְׁאַלְתִּיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְהוּא אוֹמֵר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרָן וְלֹא נְתָנָן, וְיַחֲזִירוּ בֵּית דִּין הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אֵין דַּרְכּוֹ לְהַצְנִיעַ[21], וְאוֹתָן הַכֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעָן; לְפִיכָךְ חַיָּב לְהַחֲזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעָן אֶלָּא לִכְפֹּר בָּהֶן[22]. אֲבָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה צָנוּעַ וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַכֵּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת הַכְּנָפַיִם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵּת שֶׁהֵן לְקוּחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם יָצָא בָּהֶן מְגֻלִּין בִּפְנֵי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי[23]; שֶׁמָּא נִצְטָרְכוּ לוֹ מָעוֹת וּמָכַר. וּבִלְבַד[24] שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן[25], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי[26] לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר בִּלְבַד[27] יָדוּעַ הוּא לוֹ[28] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל כָּל פָּנִים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, כְּדִין קַרְקָעוֹת[29].

20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. 21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. 22) כתב במגיד־משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי. 23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. 24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. 25) על־פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). 26) רצוי לגרוס: העשוי. 27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. 28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד־משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו]. 29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פי"א.

ה. אֲפִלּוּ[30] מֵת זֶה שֶׁהַכְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין לְאָבִיו לִטְעָן[31] שֶׁלְּקָחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן, כָּךְ אֵין זֶה[32] יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ[33]. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: בְּפָנַי נִתְּנוּ לְאָבִי אוֹ מְכָרוּ לוֹ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֵסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין[34]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[35], שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה: שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֵסֵּת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר כֵּלָיו מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ[36]. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לָזֶה.

30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". 31) טענתו לא תתקבל. 32) היורש. 33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. 34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבארו במקומם. 35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל־שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד־משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. 36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

ו. מִי שֶׁלָּקַח[37] קַרְדֹּם וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִגְזֹר דִּקְלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרוֹ לִי, וְכָרַת הַדֶּקֶל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקָתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְכוֹרֵת אִילָן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[38]. וְאִם טָעֲנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבָּע זֶה הַכּוֹרֵת הֵסֵּת שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, וְנִפְטָר[39]. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְרַת - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין. וְכֵן הַיּוֹרֵד[40] לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין שֶׁזֶּה יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְגַזְלָן הוּא וְאָכַל, וְהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ יָרַדְתִּי לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת עַל כָּךְ; חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְאוֹכֵל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ[41]. אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן, אֵין הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים; שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ בִּשְׁטָר כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר לָזֶה שֶׁאָכַל: הָבֵא שְׁטָרְךָ[42]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת[43] - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי[44], נֶאֱמָן לוֹמַר: לְפֵרוֹת יָרַדְתִּי, וְיִשָּׁבַע הֵסֵּת.

37) בבא־בתרא לג: 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא־קמא צא:) שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל־כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יוודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. 39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). 40) שם. 41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א

שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושיו (מובא בלחם־משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל־כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז).

42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. 43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. 44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנַיִם[45] שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֵמָה שֶׁל חִטִּים וּמֻנָּחוֹת בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[46], זֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת מֵחֶצְיוֹ, וְיַחֲלֹקוּ[47]. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[48], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד".

בפנימיות הענין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על־ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת, כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואיך יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה, אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

45) משנה בבא־מציעא ב. 46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. 47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא־בתרא לה.) בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא־מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד־משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם סי' קלח). 48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

ח. זֶה אוֹמֵר[49]: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי[50] - הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ[51], וְזֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֹּל, בֵּין שְׁבוּעָה קַלָּה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל מַה שֶּׁטּוֹעֵן, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנּוֹטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁטּוֹעֵן יוֹתֵר.

49) משנה, שם ב. 50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. 51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים 'מיגו' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חיטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר־כך הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

ט. הָיוּ[52] שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי - זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין[53]. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ[54], שֶׁכָּל מַה שֶּׁנָּטַל[55] - כַּדִּין נָטַל.

52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. 53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. 54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א הי"ב. 55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית־הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על־פי דרישה מפורשת של בעל־הדין.

י. הָיָה[56] זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שֶׁבִּשְׂפַת הַטַּלִּית, וְזֶה בַּחוּטִין שֶׁבַּשָּׂפָה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כֻּלָּהּ בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְכָל חֲלָקָה הָאֲמוּרָה כָּאן - בְּדָמִים, לֹא שֶׁיִּפְסִידוּ עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי אוֹ שֶׁל טַלִּית אוֹ שֶׁיָּמִיתוּ הַבְּהֵמָה.

56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. הָיָה אוֹחֵז הָאֶחָד[57] אֶת כֻּלָּהּ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ וְנִתְלֶה בָּהּ - חֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ.

57) גמרא שם.

יב. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בָּהּ[58], וּשְׁמָטָהּ הָאֶחָד מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנֵינוּ[59], וְשָׁתַק הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְצָוַח[60] - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; כֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק בַּתְּחִלָּה, חֲרֵי זֶה כְּמוֹדֶה לוֹ[61]. חָזַר הַשֵּׁנִי[62] וּתְקָפָהּ מֵרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן (לֹא) צָוַח[63] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[64] - חוֹלְקִין[65].

58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. 59) בפני בית־הדין. 60) לפני שיצאו מבית־הדין. 61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד־משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם־תמצי־לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם־תמצי־לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם־תמצי־לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית־דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל־שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית־דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית־דין. 62) זה ששתק ולבסוף צווח. 63) כך היא גירסת המגיד־משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. 64) כלומר, לא צווח כלל. 65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד־משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם ב'שולחן ערוך' שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר־כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם[66] אֲדוּקִין בַּטַּלִּית, וְאָמַרְנוּ לָהֶם: צְאוּ וְחַלְקוּ אֶת דָּמֶיהָ, יָצְאוּ וְחָזְרוּ וַחֲרֵי הִיא תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן, זֶה[67] טוֹעֵן הוֹדָה[68] וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה, וְזֶה טוֹעֵן: שֶׁמְּכַרְתִּיו לוֹ[69], אוֹ נִתְגַּבֵּר עָלַי[70] וַחֲטָפָהּ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[71]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

66) גמרא שם. 67) המחזיק. 68) השני הודה שהטלית היא שלי. 69) צ"ל השכרתיו. 70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. 71) בטוען השכרתיו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד־משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתיו ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי כ"ח אדר ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בְּהֵמָה[2] אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָסָהּ[3], מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֲדֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ[4], וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן: אַתָּה נְתַתָּהּ לִי, אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין הֱיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה, שֶׁהֲרֵי הִיא[5] הָלְכָה מֵעַצְמָהּ וְנִכְנְסָה בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחֲזֹר הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשָּׁבַע[6] הֵסֵת עַל טַעֲנָה זוֹ.

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה[7] אוֹ מְסוּרָה לְרוֹעֶה[8], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה[9] עֲדֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טָעַן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ אוֹ נְתַתָּהּ לִי - יִשָּׁבַע הַתּוֹפֵס הֵסֵת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר[10].

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העיזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַס בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: הִיא יָצָאת מֵעַצְמָהּ וּבָאָה אֵצְלְךָ, אוֹ פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁאוּלָה הִיא לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הִזַּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּךְ וְכָךְ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקִוּחָה הִיא בְּיָדִי[11]. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[12] וְיִטֹּל.

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסת ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

ד. וְכֵן הָעֲבָדִים[13] שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ - אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וַיַּחֲזֹר הָעֶבֶד לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן[14] שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא זֶה הַנִּטְעָן שֶׁתָּפַס הָעֶבֶד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֶצְלוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָה בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[15], וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע הֵסֵת שֶׁלָּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עֶבֶד קָטָן[16], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו מִפְּנֵי קַטְנוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". 14) שבועת היסת. 15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. 16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמא הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הַטּוֹעֵן[17] אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בֶּגֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ שָׁאוּל אוֹ גָזוּל, אוֹ הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ שָׁכוּר לְךָ, וְהַנִּטְעָן אָמַר: לֹא כִּי, אֶלָּא זֶה מָמוֹנִי וִירַשְׁתִּי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה שֶׁהִיא הָיְתָה לָזֶה, חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי יְרַשְׁתִּי - לֹא שֶׁיְּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהוּא שֶׁלִּי כְּאִלּוּ יְרַשְׁתִּיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[18], שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע[19].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. 18) למעלה פרק ז הלכה ח. 19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. סְפִינָה[20] וְכַיּוֹצֵא בָהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחֱלָקִין עָלֶיהָ, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי[21], וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְאָמַר[22] אֶחָד: תִּפְסוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים[23] - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ[24]. וְאִם תְּפָסוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בֵּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְנַבֵּר יִטֹּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[25]; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שֶׁיּוֹדוּ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[26].

20) שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר"]. 22) להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. 24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). 25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. 26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת[2] הַיְדוּעוֹת לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יַד אֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּחַצְרוֹתֵיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמַשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר לוֹ: חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ אוֹ שְׁאוּלָה, וְהֵשִׁיבוֹ רְאוּבֵן: שֶׁלְּךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי אוֹ נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה, אִם אֵין עֵדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת[3] וְיַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ[4]. אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ אוֹ נְתָנָהּ לְךָ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לְשִׁמְעוֹן.

2) מימרא של רב נחמן (בבא־מציעא קב:) "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא־בתרא (כח.): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. 3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. 4) החצר תישאר בידו. כן כתב הרי"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5] שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה; אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[6], וְהוּא[7] שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחֱזִיק וְלֹא מִחוּ בּוֹ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת[8] שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן אוֹ נְתָנָהּ לוֹ וְיִפְּטֵר. מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְשִׁמְעוֹן: אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת וְלֹא שְׁטַר מַשְׁכּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ[9]. טָעַן וְאָמַר[10]: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר[11], שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בִּמְדִינָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְיָדְךָ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְךָ הָיָה לְךָ לִמְחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים[12], וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי וּלְמָחָר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן[13], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ רְאוּבֵן עֶשֶׂר שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי[14].

5) משנה וגמרא שם. 6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במתנה ואבד שטרו. 7) וזה נאמר (בתנאי). 8) כתב במגיד־משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). 9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. 10) משנה וגמרא שם לח. 11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. 12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. 13) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. 14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הֵבִיא[15] רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת[16] - אוֹמְרִים לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אֲבַדְתָּ זְכוּתְךָ[17]. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק[18], וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה[19] בְּתוֹךְ חֲצֵרִי[20] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה[21] אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁהַדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּשְּׁוָקִים שֶׁלָּהֶן.

15) שם ל. 16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. 17) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. 18) למכור סחורתו או לקנות סחורה. 19) ראובן. 20) כך פירש הרי"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. 21) מתקבל על הדעת שיהיה. [וכתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה[22] אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בַּשְּׁטָר שֶׁלְּךָ? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו, וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָר אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ - שׁוּב אֵינוֹ נִזְהָר.

22) רבא, שם כט.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּחָה[23] שִׁמְעוֹן בִּמְדִינָה רְחוֹקָה[24], מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעַן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי כְּדֵי שֶׁאֶזְהַר בַּשְּׁטָר? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[25]: חַבְרְךָ יֵשׁ לוֹ חָבֵר[26], וַחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ חָבֵר, וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בֶּאֱמֶת[27] הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.

23) שם לח: 24) שראובן לא היה בה כלל. 25) שמעון יכול לטעון. 26) וכל אחד מספר לחברו. 27) אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ[28], אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹצִיאוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מֶחָאָה[29]. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הֲרֵי גַּם זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה עָלָיו אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[30]. וְכֵן אִם צִוָּה לְעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹדִיעוּהוּ[31], אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ[32] - גַּם זוֹ מֶחָאָה הִיא; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים, וְדָבָר זֶה יַגִּיעַ אֵלָיו.

28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על־ידי חבריו. 29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. 30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה־שאין־כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. 31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. 32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. כֵּיצַד הַמֶּחָאָה? אוֹמֵר[33] בִּפְנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי אוֹ בְּשָׂדִי גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא בְּיָדוֹ אוֹ מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שֶׁמָּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי, אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ מֶחָאָה[34]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי גַּזְלָן הוּא - אֵין זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי אָמַרְתִּי שֶׁמָּא חֵרֵף אוֹתִי בִּלְבַד, וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי.

33) מימרא של רב זביד, שם לח: 34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם סי' קמו). וב'תוספות' שם ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. [ב'בית יוסף' שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלאו דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

ח. מֶחָאָה[35] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - מֶחָאָה[36]; וְכוֹתְבִין[37], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם כִּתְבוּ[38]. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה[39] בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מֶחָאָה לְמֶחָאָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים[40]. וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ מֶחָאָה.

35) שם לט - מ. 36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. 37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. 38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשרואים את כתב ידם, ובית־דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף־על־פי שכלל בידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. 39) כרב, שם לט: 40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

ט. הֵבִיא[41] רְאוּבֵן[42] עֵדִים, שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתָנָם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ הַיּוֹם[43]; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ[44].

41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד־משנה גורס "רבינא"). 42) המחזיק. 43) ולא החזיק שלש שנים. 44) שם.

י. טָעַן[45] שִׁמְעוֹן וְאָמַר: אֶמֶת הָיָה הַדָּבָר[46], וּלְפֵרוֹת הוֹרַדְתִּיו[47], וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף[48] לֹא מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49].

45) כרב זביד, שם. 46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. 47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. 48) השדה עצמה. 49) למעלה ה"א וה"ב.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

א. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[2] שֶׁאָמַרְנוּ - מִיּוֹם לְיוֹם. אֲפִלּוּ הָיוּ חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הֶחֱזִיק, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? [3]בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת תָּמִיד[4], כְּגוֹן הַבָּתִּים[5] וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׂיחִין וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנֻיּוֹת וְהַפֻּנְדְּקוֹת[6] וְהַמֶּרְחָצָאוֹת, וְהַשּׁוֹבָכוֹת[7] וּבָתֵּי הַבַּדִּין[8], וּשְׂדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ תָּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגַּנּוֹת וְהַפַּרְדֵּסִין[9], וְכֵן עֲבָדִים הַמְהַלְּכִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים בִּלְבַד[11], וּשְׂדֵה אִילָן[12] - אֵינָהּ מִיּוֹם לְיוֹם; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָכְלוּ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת[13] מִמִּין אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים. כֵּיצַד? הָיְתָה שְׂדֵה תְּמָרִים וְגֶדֶר[14] שָׁלֹשׁ גְּדִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה עֲנָבִים וּבָצָר שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה זֵיתִים וּמָסַק שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים[15], וְהֶחֱזִיק. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָאִילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן הַרְחָקָה כָּרָאוּי[16], שֶׁהֲרֵי סוֹפָן לִיבַשׁ[17], הוֹאִיל וְאוֹכְלָן שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הֶחֱזִיק[18].

2) משנה, שם כח. 3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". 4) ולא תקופות מסוימות בלבד. 5) שמכניסים שכר דירה. 6) אכסניות, מלונות. 7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. 8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. 9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. 10) למעלה פ"י ה"ד. 11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. 12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. 13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". 14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. 15) ואף־על־פי שטרם עברו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. 16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. 17) ויעקור אותם. 18) כרבא, שם.

ב. הֵבִיא עֵדִים[19] שֶׁהָיָה דָר בְּחָצֵר זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל הֶחָצֵר[21] וְאָמַר: שֶׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה[22], אוֹ שֶׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחֲזִיק: אוֹ תָּבִיא עֵדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ הִסְתַּלֵּק. אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הִשְׁכִּיר וְאָנוּ דַּרְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: יָבִיאוּ עֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צְרִיכִין אֵלּוּ הַשּׁוֹכְרִין לְהָבִיא רְאָיָה[23] שֶׁדָּרוּ בָּהּ תָּמִיד; שֶׁזֶּה הַדָּבָר תָּלוּי בָּהֶן, וְאֵין תָּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחֲזִיק כְּדֵי שֶׁיָּעִידוּ לוֹ[24].

19) שם כט. 20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. 21) כמר זוטרא, שם. 22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית־דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). 23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל־שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". 24) בלחם־משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף־על־פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

ג. הָיָה[25] זֶה הַמַּחֲזִיק אוֹ הָעֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ מִן הָרוֹכְלִין הַמְחַזְּרִין בָּעֲיָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין אוֹתוֹ[26] לְכַתְּחִלָּה, וּכְשֶׁיָּבִיא עֵדֵי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ[27]: הָבֵא עֵדִים שֶׁהָיִיתָ מַחֲזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצֵרוֹת וּבָתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן עֲשׂוּיוֹת לָדוּר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת[28] שֶׁל תַּגָּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין דָּרִין בָּהֶן אֶלָּא בַּיּוֹם - כֵּיוָן שֶׁדָּר בָּהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעיירות". 26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף־על־פי שאמר שאין בית־דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. 27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. 28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

ד. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[29] שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפוֹת זוֹ אַחַר זוֹ. הֲרֵי שֶׁהֶחֱזִיק בְּשָׂדֶה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ[30] שָׁנָה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ שָׁנָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה שָׁנִים[31] - לֹא הֶחֱזִיק. הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהוֹבִיר[32], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וּמִקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבַרְתִּי אוֹתָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה[33].

29) שם. 30) לא זרעה. 31) אפילו אם זרעה שלש שנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. 33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יבול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד־משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

ה. שְׁנֵי שֵׁתָּפִין[34] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד אֲכָלָהּ רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֲכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד מֵהֶם; שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאִיתִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, מִפְּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי[35]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלּוּ הַשֻּׁתָּפִין שְׁטָר בֵּינֵיהֶן שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה[36]; שֶׁהַשְּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל[37], וְהוֹאִיל וְלֹא מִחָה - אִבֵּד זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעֶבֶד שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם כָּתְבוּ שְׁטָר בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי הֶחֱזִיקוּ.

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראיה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֲכָלָהּ[38] שָׁנָה זֶה הַמַּחֲזִיק וּמְכָרָהּ, וַאֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ שָׁנָה וּמָכַר[39] לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וַאֲכָלָהּ שָׁנָה: אִם מָכְרוּ זֶה לָזֶה בִּשְׁטָר - שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וַהֲרֵי זוֹ חֲזָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה[40]; וְאִם מָכְרוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁטָר - אֵינָהּ חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֵצַרְכְּתִי לִמְחוֹת[41].

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח. 40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. 41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

ז. אֲכָלָהּ הָאָב[42] שָׁנָה, וְהַבֵּן[43] שְׁתַּיִם; הָאָב שְׁתַּיִם, וְהַבֵּן שָׁנָה; הָאָב שָׁנָה, וְהַבֵּן שָׁנָה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[44]. וְהוּא שֶׁלָּקַח בִּשְׁטָר[45].

42) ברייתא שם מב. 43) שירש את אביו. 44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד־משנה). 45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אֲכָלָהּ בִּפְנֵי הָאָב[46], שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שְׁתַּיִם, וּבִפְנֵי הַבֵּן שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי לוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[47]. וְהוּא[48] שֶׁמָּכַר[49] הַבֵּן זוֹ הַשָּׂדֶה בִּכְלַל שְׂדוֹתָיו[50], שֶׁהֲרֵי לֹא הִכִּיר הַמַּחֲזִיק שֶׁנִּמְכְּרָה[51] וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַר בִּשְׁטָרוֹ; אֲבָל אִם מָכַר הַבֵּן שָׂדֶה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[52].

46) שם. 47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף־על־פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף־על־פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 48) בתנאי. 49) שם. 50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. 51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. 52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה).

ט. נָרָהּ[53] שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים, הוֹאִיל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא נֶהֱנָה בָּהּ - אֵינָהּ חֲזָקָה[54]. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ[55] שְׁבִילֵי הַמַּיִם[56] וּפִתֵּחַ וְשִׁדֵּד[57] בִּלְבַד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל פֵּרוֹת - אֵינָהּ חֲזָקָה.

53) חרשה. 54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. 55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. 56) להשקות את השדה. 57) פרר את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

י. זְרָעָהּ[58] וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף כּוֹר - לֹא הֶחֱזִיק, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה.

58) שם.

יא. אֲכָלָהּ[59] שַׁחַת[60] - לֹא הֶחֱזִיק[61]. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם דַּרְכָּן לִזְרֹעַ לְשַׁחַת מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִין[62] - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

59) מימרא של רב יוסף, שם. 60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. 61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתיה, ולפיכך לא מיחה. 62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

יב. אֲכָלָהּ[63] עָרְלָה[64] שְׁבִיעִית[65] וְכִלְאַיִם[66], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה בַּעֲבֵרָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[67].

63) ברייתא שם. 64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. 65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. 66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. 67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד־משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעיניו לומר, שהפירות הוסיפו מאתים והזמורות לא.

יג. הָיָה הַמָּקוֹם[68] שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ סֶלַע אוֹ חַלָּמִישׁ[69], שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה - צָרִיךְ לֵהָנוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁטַח בּוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נֶהֱנָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא הֶחֱזִיק.

68) שם כט: 69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הָיָה מַעֲמִיד[70] בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם[71] מֵחֲצַר חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרִחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין שֶׁהֶעֱמִיד שָׁם מְחִיצָה[72] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד, אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[73].

70) משנה וגמרא, שם נז. 71) ולא השתמש בכל החצר. 72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. 73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף']

טו. שָׂדֶה[74] שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת גָּדֵר, וּבָא זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְזָרַע חוּץ לַגָּדֵר וְנֶהֱנָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה. שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: כֵּיוָן שֶׁרָאִינוּ שֶׁזּוֹרֵעַ בְּמָקוֹם מֻפְקָר, אָמַרְנוּ: כָּל מַה שֶׁזָּרַע - חַיַּת הַשָּׂדֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תֹּאכְלֶנּוּ, וּלְפִיכָךְ לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אֶלָּא רֶגֶל חַיָּה וְיַד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָהּ כֻּלָּהּ[75] חוּץ מִבֵּית רֹבַע[76] - הֶחֱזִיק בְּכֻלָּהּ חוּץ מֵאוֹתוֹ בֵּית רֹבַע שֶׁלֹּא נֶהֱנָה בּוֹ[77]. אֲפִלּוּ הָיָה חַלָּמִישׁ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[78], הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּרָאוּי לוֹ[79] - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

75) מימרא של רבא, שם כט: 76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. 77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). 78) ואינו ראוי לזריעה. 79) כגון לשטיחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הֶחֱזִיק[80] אֶחָד בָּאֵילָנוֹת וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע וּזְרָעָהּ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהַכֹּל שֶׁלִּי וַאֲנִי לְקַחְתִּיו - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּאֵילָנוֹת וַאֲכָלָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ הָאֵילָנוֹת וְקַרְקַע שֶׁצְּרִיכִין לוֹ, וְהוּא כִּמְלוֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[81] חוּצָה[82] לְכָל אִילָן וְאִילָן, וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקַּרְקַע.

80) שם לז. 81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא־הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). 82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לז: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וְכֵן[83] הָאוֹכֵל כָּל פֵּרוֹת אִילָן[84] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל הָאִילָן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי אִילָן זֶה וְקַרְקָעוֹ[85] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כָּעֲבִי הָאִילָן[86] עַד הַתְּהוֹם[87].

83) שם לז: ולח. 84) אפילו אילן אחד. 85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. 86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שְׂדֵה אִילָן[88] שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שָׁלֹשׁ סְאִין[89], וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[90], וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הֶחְזַק בַּכֹּל. וְהוּא[91] שֶׁהָיוּ עֲשָׂרָה שֶׁאָכַל מְפֻזָּרוֹת בְּכָל בֵּית הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[92], וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת וְלֹא אֲכָלָן - לֹא הֶחְזַק אֶלָּא בַּמָּה שֶׁאָכַל[93].

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). 90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. 91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[94] בְּשֶׁאָכַל הוּא מִקְצָת הַפֵּרוֹת וּבָזְזוּ הָעָם שְׁאָר הַפֵּרוֹת[95]; אֲבָל אִם מַנִּיחַ פֵּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְאָכַל אִילָן מִכָּאן וְאִילָן מִכָּאן מִכָּל הַשָּׂדֶה - הֶחֱזִיק בְּכָל הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[96].

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה בהלכה זו, אף־על־פי שנטה מפירושם. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

~ יום רביעי כ"ט אדר ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. וְאֵלּוּ[2] שֶׁאֵין מַעֲמִידִין הַקַּרְקַע בְּיָדָן אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוּם שָׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֻמָּנִין[3] וְהָאַרִיסִין[4] וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין וְהַשֻּׁתָּפִין, וְהָאִישׁ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֵן בְּנִכְסֵי אָבִיו, וְהָאָב בְּנִכְסֵי הַבֵּן[5]. שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, לְפִיכָךְ אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחוּ בָּהֶן הַבְּעָלִים. אֶלָּא תַּחֲזֹר הַקַּרְקַע לַבְּעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁזֹּאת הַקַּרְקַע יְדוּעָה לָהֶן, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת[6] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. 6) שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וְכֵן[8] רָאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן[9] וְהַגַּזְלָן וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי זְרוֹעַ[10]. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם טַעֲנָה[11] כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָן, אֶלָּא תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן[12] - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה.

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. 11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים ממנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. 12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. כֵּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן שֶׁאָכַל שְׂדֵה שִׁמְעוֹן שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהוּא טָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הֵבִיא עֵדִים שֶׁרְאוּבֵן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לִשְׁמְעוֹן, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָרָן[13]. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה שֻׁתָּף אוֹ אָרִיס, אֶלָּא רְאוּבֵן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: הֵן הוּא שֻׁתָּפִי וּמָכַר לִי, הוֹאִיל וְאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיָה שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[14] כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

13) לכל אלה שנמנו למעלה. 14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. הָאֻמָּנִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בוֹנִין בָּהּ אוֹ מְתַקְּנִין אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן[15], אִם אָכְלוּ אוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה[16].

15) ברייתא שם מז. 16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. הָאַרִיסִין[17] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאָבִיו[18] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה אוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת[19], אֵין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ[20]. אֲבָל אִם זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה אָרִיס תְּחִלָּה[21], הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; וְאוֹמְרִין לַבְּעָלִים: הֵיאַךְ אָכַל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

17) שם מו: 18) אריס קבוע במשך שנים רבות. 19) משפחות. 20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתרץ רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. 21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס[22] שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין תַּחַת יָדוֹ[23] - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שֶׁאֵין מוֹרִידִין אֲרִיסִים אֲחֵרִים[24] לְנִכְסֵי אָדָם וְהוּא שׁוֹתֵק. אֲבָל אִם חִלֵּק לַאֲרִיסִין אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בָּהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה; שֶׁמָּא מְמַנֶּה עַל הָאֲרִיסִין עָשׂוּ אוֹתוֹ[25]. וְאָרִיס[26] שֶׁיָּרַד מֵאֲרִיסוּתוֹ[27] וַאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרַד - הֶחֱזִיק[28].

22) מימרא של רב נחמן שם. 23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. 24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. 25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. 26) ברייתא שם מז. 27) הפסיק מלהתעסק באריסות. 28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין כֵּיצַד? בֵּין שֶׁהָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל שָׂדֶה זוֹ בֵּין עַל שְׁאָר נְכָסִים, בֵּין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[29] בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם אֲבִי יְתוֹמִים[30], וְגָדְלוּ הַיְתוֹמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָן[31], בֵּין שֶׁמִּנָּה אָדָם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הוֹצָאָתוֹ וְהַכְנָסָתוֹ, הוֹאִיל וְהֵן מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּרְשׁוּת - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[32]. עָבְרוּ הָאַפּוֹטְרוֹפִּין מִמִּנּוּיָן, וְאָכְלוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[33].

29) על נכסי יתומים. 30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). 31) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס. 32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:) (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, ראה הערותינו שם). 33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

ח. הַשֻּׁתָּפִין[34] כֵּיצַד? אִם הָיָה שֻׁתָּף בְּשָׂדֶה זוֹ, וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[35], אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֶת כֻּלָּהּ הָאֶחָד מֵהֶן כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם[36]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וַאֲכָלָהּ הָאֶחָד כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[37]; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לְשֻׁתָּפוֹ: אִם בֶּאֱמֶת שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, הֵיאַךְ אָכַלְתִּי אֶת כֻּלָּהּ וְאַתָּה שׁוֹתֵק וְלֹא מִחִיתָ כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים? וְכֵן הָאִישׁ[38] שֶׁאָכַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוֹת בְּנִכְסֶיהָ[39], וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה[40], וְאַחַר כָּךְ אָכַל וּבָנָה וְהָרַס[41] וְעָשָׂה כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה; וְכֵן הָאִשָּׁה[42] שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ וְנִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן כְּחֶפְצָהּ כַּמָּה שָׁנִים, אַף עַל פִּי[43] שֶׁיִּחֵד לָהּ שָׂדֶה בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ וְאָכְלָה שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[44]. וְכֵן הַבֵּן[45] שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנֶחְשָׁב בִּכְלַל בְּנֵי בֵּיתוֹ, אִם אָכַל נִכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֲזָקָה, וְכֵן הָאָב שֶׁאָכַל נִכְסֵי בֵּן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[46].

34) בבא בתרא מב: 35) שדה קטנה, שאם יחלקוה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). 36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיבול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. 37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. 38) משנה שם מב. וגמרא מט. 39) כשלא התנה כך אינו צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. 40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. (פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). 41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)]. 42) משנה שם מב. 43) גמרא שם נא. 44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר מזה שקצב לה. 45) משנה שם מב. 46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפוטרופוסים זה לזה.

ט. וּבֵן[47] שֶׁפֵּרַשׁ[48] מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין[49] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם[50].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּבֵן שֶׁפֵּרַשׁ מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה".

וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי" דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמתי' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל־מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי "יין מלכות' ספר משפטים סימן יז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

47) שם מז. 48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). 49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". 50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת[51] שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן כֹּחַ לִרְדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה. וְכֵן אַחֵר שֶׁהֶחֱזִיק בְּנִכְסֵיהֶן, אֲפִלּוּ אָכַל כַּמָּה שָׁנִים - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. לְפִי שֶׁאֵינָן מְמַחִין, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן תַּקִּיפָה, כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ מְסַלְּקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֲבָל נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[52] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ. וְאִם הֵן הֶחֱזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

51) נתבאר בהלכה ב. 52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסת בתביעות של קרקעות.

יא. הַגַּזְלָן כֵּיצַד[53]? מִי שֶׁהֶחֱזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, אוֹ מִי שֶׁהֶחֱזִקוּ אֲבוֹתָיו[54] שֶׁהֵן הוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל עִסְקֵי מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים - לֹא הֶחֱזִיק, וְתַחֲזֹר שָׂדֶה לַבְּעָלִים.

53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאוה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). 54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרווייהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. כָּל[2] אֵלּוּ[3] שֶׁאֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, אִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁמָּכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זוֹ אוֹ נְתָנוּהָ לָהֶן בְּמַתָּנָה - רְאָיָתָן רְאָיָה[4], חוּץ מִן הַגַּזְלָן[5] וְהַבַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[6]. בְּאֵי זֶה נְכָסִים אָמְרוּ?[7] בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[8], אוֹ בְּשָׂדֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[9], וּבְשָׁדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, וּבְשָׁדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מִשֶּׁלּוֹ; אֲבָל בִּנְכְסֵי מְלוֹג[10] - יֵשׁ לוֹ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[11].

2) בבא־בתרא מז: 3) שנמנו בפרק הקודם. 4) ומעמידים השדה בידם, אף־על־פי שלא אכלו שלש שנים. 5) יבואר בהלכה הבאה. 6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. 7) שאין ראיית הבעל ראיה. 8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. 9) בגמרא שם מט: וג. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי־כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם־משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתיהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. 10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). 11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגז הבעל כל־כך על סירובה למכור.

ב. כֵּיצַד הַגַּזְלָן[12] אֵין לוֹ רְאָיָה? כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדָה הַבַּעַל בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלָקַח דָּמִים[14], וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מָכַרְנוּ לְךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הוֹדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ כְּלוּם[15]. וְאִם הֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם מָנָה לוֹ כָּךְ וְכָךְ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד הַגַּזְלָן[16], וּמַחֲזִירִין לוֹ הַבְּעָלִים אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[17].

12) שם מז: 13) מבואר בפרק הקודם הי"א. 14) כלומר, הודה שלקח דמים. 15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. 16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. 17) פ"ט הט"ו. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגזלנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם־משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

ג. בֶּן הָאַמָּן[18] וּבֶן הָאָרִיס וּבֶן הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאָכְלוּ שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה: אִם טָעֲנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מָכְרוּ לָהֶן אוֹ נָתְנוּ לָהֶן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה; וְאִם טָעֲנוּ שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה לָהֶן מֵאֲבִיהֶם שֶׁאֲכָלוּהָ שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[19]. וְאִם הֵבִיאוּ עֵדִים, שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לַאֲבִיהֶן שֶׁמְּכָרוּהָ לָהֶן אוֹ נְתָנוּהָ - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה בְּיָדָן[20].

18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. 19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס — גם־כן אין להם חזקה)". 20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו־תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגו' שיכול היה לטעון: אני קניתיה ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בֶּן הַגַּזְלָן[21], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לְאָבִיו שֶׁמָּכַר - אֵינָהּ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. אֲבָל[23] בֶּן בֶּן הַגַּזְלָן, אֲפִלּוּ בָּא בְּטַעֲנַת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[24]; בָּא בְּטַעֲנַת אֲבִי אָבִיו[25] - אֵין לוֹ חֲזָקָה.

21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך - נאמן, כמו בן אריס. 22) בהלכה הקודמת. 23) שם. 24) שהרי אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. 25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

ה. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[26], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ כַּמָּה שָׁנִים[27] - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[28]; וְאִם לֹא הֵבִיא שְׁטָר - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים[29] בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל[30] הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כּוֹכָבִים[31] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים[32] שֶׁאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[33].

26) שם לה: 27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. 28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. 29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. 30) שם. 31) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. 32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסת? ביאר במגיד־משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. 33) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: ממך קניתיה (ראה הלכה הבאה).

ו. טָעַן[34] זֶה הַיִּשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָמַר: בְּפָנַי לְקָחָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לִי מִזֶּה הַיִּשְׂרָאֵל הַמְעָרְעֵר עָלַי - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת עַל כָּךְ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ וַהֲרֵי אֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, יָכוֹל לוֹמַר: מִפְּלוֹנִי לְקַחְתִּיהָ שֶׁבְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ.

34) כרבא, שם לו.

ז. אֵין מַחֲזִיקִין[35] בְּנִכְסֵי קָטָן וַאֲפִלּוּ הִגְדִּיל[36]. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְטָעַן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי, אַתָּה נָתַתָּ לִי - אֵין זֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[37].

35) בבא־מציעא לט. 36) שם "אמר רבא, שמע־מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתים מהמוריש ואכלתים שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי הקטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ד) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי־זה קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם־משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית־דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע־מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. 37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר־כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף־על־פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מִי שֶׁהֶחֱזִיק[38] בְּנִכְסֵי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת[39], וְטָעַן וְאָמַר: מַשְׁכּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עֲלֵיהֶן כָּךְ וְכָךְ, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: לְקוּחִים הֵן בְּיָדִי[40] - נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מֵחֲזֶקֶת שֶׁהָיָה לְאָבִיו שֶׁל זֶה[41]; וַהֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ[42] מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחֲזוֹר לַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל יְתוֹמִים[43] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן[44]; וְתַחֲזוֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל לַיְתוֹמִים, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ[45] וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶן דִּין[46].

38) בבא־בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. 39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על־פי פירושו של הר"י מיגש שם). 40) מאביו. 41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל־דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. 42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). 43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. 44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. 45) יגיעו לגיל שלש־עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית־דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית־דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש־עשרה. 46) יזמינם לבית־דין ויתבע את כל חובו.

ט. אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן[47] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמָן לוֹמַר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפֵּרוֹת[48]. וְגוֹבֵהוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[49], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הֵן.

47) וטוען: משכון הם בידי. 48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). 49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד־משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבארה דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרֵחַ[50] שֶׁבָּרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[51], כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו. אֲפִלּוּ אָכַל הַמַּחֲזִיק כַּמָּה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מִחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת מָמוֹן - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[52], וְאִם לֹא מִחָה - מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו.

50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". 51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על־ידי מחאתו יוודע למלך מקום מחבואו. 52) כשחייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מַחֲזִיקִין[53] בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ מִקְצָת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מְכַרְתָּהּ לִי אַתָּה וּבַעֲלֵיךְ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעֲלֵיךְ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחָה בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ כַּמָּה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה[54].

53) שם נ: 54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ד) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כָּל חֲזָקָה[55] שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה - אֵינָהּ חֲזָקָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וּבָא הַמְעָרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאַיִן לְךָ שָׂדֶה זוֹ? שֶׁלִּי הוּא! הֵשִׁיבוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר לִי אָדָם כְּלוּם יָרַדְתִּי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן שֶׁלְּקָחָהּ וְלֹא שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ וְלֹא שֶׁיְּרָשָׁהּ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן[57], אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמְעָרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. הֵבִיא עֵדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאֵין פּוֹתְחִין[58] לְזֶה הַמַּחֲזִיק תְּחִלָּה, וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא שְׁטָר הָיָה לְךָ וְאָבַד, עַד שֶׁיִּטְעַן מֵעַצְמוֹ[59]; וְאִם לֹא טָעַן - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ שְׁטָר בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בָּטֵל[60] - בָּטְלָה הַחֲזָקָה[61], וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפֵּרוֹת לַבְּעָלִים.

55) משנה וגמרא שם מא. 56) ראה לקמן הי"ד. 57) קניתיה ממך או נתונה לי. 58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית־דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה. 59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על־ידי עדים ולא יצא מבית־דין]. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא בבא־בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הַבָּא[62] מֵחֲמַת יֵרֵשָׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָבִיו בְּשָׂדֶה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[63], וְכֵיוָן שֶׁאֲכָלָהּ הוּא שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו כְּלָל - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת לַמְּעַרְעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קַרְקַע זוֹ לַאֲבוֹתָיו. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו[64] - אֵינָהּ כְּלוּם[65], שֶׁמָּא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קְנָאָהּ; אֶלָּא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד.

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיה בעי (צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. 65) כרבא, שם.

יד. הֲרֵי שֶׁאָכַל[66] שָׂדֶה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמְּעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לְּךָ וּלְשָׂדֶה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיְתָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ מִמְּךָ[67], וְאָמַר לוֹ הַמְּעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לְךָ גַּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְשֶׁלֹּא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת[68] לַמְּעַרְעֵר[69], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה הַמְּעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הֵבִיא זֶה הַמַּחֲזִיק עֵדִים, שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לוֹ דָּר בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: בְּפָנַי לָקַח מִמְּךָ וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ לִי - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ[71]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה[72] עִם חֶזְקָתוֹ, וְאִלּוּ רָצָה טָעַן וְאָמַר: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה[73].

66) שם ל. 67) המוכר אמר לי כך. 68) שאכל המחזיק. 69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל־דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם־כן מה היא זכותך נגדי? לֵךְ ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). 70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. 71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. 72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. 73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף־על־פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד־משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית־דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

א. מִי שֶׁעָרְעֵר[2] עַל שָׂדֶה זוֹ[3], וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְהֵבִיא זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁטָר שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[4] - אוֹמְרִים לוֹ בַּתְּחִלָּה: קַיֵּם שְׁטָרְךָ[5]. אִם נִתְקַיֵּם - הֲרֵי טוֹב, וְיִדּוֹן בַּשְּׁטָר[6]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ[7] - סוֹמְכִין עַל עֵדֵי חֲזָקָה[8], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת[9] שֶׁלְּקָחָהּ.

2) בבא־בתרא קסט: - קע: 3) שנמצאה בידו של אחר. 4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע.): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד־משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. 5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית־דין. 6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. 7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. 8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות — וכל־שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית־דין נזקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן־משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר־כך: אבד השטר - אינו נאמן). 9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסת (ראה למעלה פי"א ה"ב).

ב. עֵדֵי הַחֲזָקָה[10] שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁאֲכָלָהּ חִטִּים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שְׂעוֹרִים - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְדַקְדֵּק בָּזֶה[11]. הֵעִיד הָאֶחָד[12] שֶׁאֲכָלָהּ זֶה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי מֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[13]; שֶׁבַּשָּׁנָה שֶׁמֵּעִיד בָּהּ זֶה לֹא הֵעִיד בָּהּ זֶה[14]. וְתַחֲזֹר הַקַּרְקַע וְהַפֵּרוֹת[15].

10) מימרא של רב יהודה, שם נו: 11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חיטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. 12) שם. 13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פי"ב ה"ד). 14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשתא (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשונו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על־פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. 15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם־משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם־משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם־משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

ג. מִי שֶׁיָּרַד[16] לְשָׂדֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קָרוֹב מִמֶּנּוּ וְרָאוּי לִירָשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֵדִים בֵּין שֶׁהוֹדָה לוֹ זֶה שֶׁיָּרַד תְּחִלָּה - חַיָּב לְהַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[17].

16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. 17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר־כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלימות, "שהוא יורש" ואף־על־פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית־דין.

ד. שְׁנַיִם[18] שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאָיָה, אוֹ שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶם עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ הֵן הַשְּׁנַיִם עַצְמָן שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ[19] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ[20], וְיִהְיֶה הָאַחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה. וְאִם בָּא שְׁלִישִׁי וְתָקַף עֲלֵיהֶן[21] וְיָרַד לְתוֹכָהּ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[22].

18) שם לד: 19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. 20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". 21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. 22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גזלן של רבים - אין בית־דין מוציאים מידו.

ה. הֵבִיא הָאֶחָד[23] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהֵבִיא הָאַחֵר עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצֵאת עֵדוּת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מֻכְחֶשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ[24]. חָזַר הַשֵּׁנִי[25] וְהֵבִיא אַף הוּא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי נִמְצֵאת גַּם עֵדוּת זוֹ מֻכְחֶשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמְסַלְּקִין מִמֶּנָּה אַף הָרִאשׁוֹן[26], וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם[27], וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.

23) שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית־דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). 25) גם זה שם. 26) ואין חוששים שמא ילגלגו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. 27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית־דין, ובית־הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית־הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר־כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל־שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

ו. זֶה אוֹמֵר[28] שֶׁל אֲבוֹתַי[29], וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי, זֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן כְּלוּם[30], וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָהּ כְּלוּם[31]. חָזַר[32] זֶה הַמַּחֲזִיק וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי, וְזֶה שֶׁטָּעַנְתִּי תְּחִלָּה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתַי - כְּלוֹמַר, שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וַהֲרֵי הִיא שֶׁלִּי כְּשֶׁל אֲבוֹתַי, אוֹ שֶׁאָמַר: שֶׁל אֲבוֹתַי שֶׁלְּקַחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ[33] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה נְכוֹנָה, שֶׁהֲרֵי נָתַן אֲמַתְּלָא[34] לִדְבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים[35], וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם טָעַן בַּתְּחִלָּה וְאָמַר: שֶׁל אֲבוֹתַי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ הָאַחֶרֶת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

28) שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. 30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על־ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. 31) כמבואר למעלה פי"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אביי ורבא (שם לג:) ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא.) ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית־דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד־משנה מתרץ, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פי"ד הי"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותירוץ שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. 32) שם. 33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. 34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון לשקר. 35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על־ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. 36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

ז. רְאוּבֵן[37] שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְעִרְעֵר עָלָיו, וְאָמַר רְאוּבֵן: שָׂדֶה זוֹ מִלְּוִי קְנִיתִיהָ וְאָכַלְתִּי אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: וַהֲלוֹא שְׁטָר זֶה מְקַיָּם בְּיָדִי שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִלְּוִי מֵהַיּוֹם אַרְבַּע שָׁנִים, חָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בִּלְבַד יֵשׁ לִי מִשֶּׁקְּנִיתִיהָ? שָׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי מִשֶּׁלְּקַחְתִּיהָ, וַאֲנִי קְדַמְתִּיךָ - הֲרֵי טַעֲנַת רְאוּבֵן טַעֲנָה; שֶׁאָדָם קוֹרֵא לְשָׁנִים רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה[38]. לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה קֹדֶם שֶׁלְּקָחָהּ שִׁמְעוֹן - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אָכְלָהּ פָּחוֹת מִשֶּׁבַע שָׁנִים[39] - תַּחֲזֹר לְשִׁמְעוֹן; שֶׁאֵין לְךָ מֶחְאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[40], שֶׁהֲרֵי מִכָּרָהּ קֹדֶם שֶׁהֶחֱזִיק רְאוּבֵן.

37) שם ל: 38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל־דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על־ידי עדי השטר של שמעון המערער. 39) ואם־כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. 40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קניתיה ממך ואכלתיה בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגו', משום שבשעה שטען: מלוי קניתיה, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פי"ד הי"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד־משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חייא (שם מא:) וצ"ע].

ח. זֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְהֵבִיא עֵדִים, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְאֵין לוֹ עֵדִים - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים[41]. וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל פֵּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁאֲכָלָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר שֶׁמֶּחֱמַת אֲבוֹתָיו אָכַל, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוֹעֵן[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל־שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. 42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגו' שלא אכלתי.

ט. הֵבִיא[43] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַהֲרֵי שְׁטָרִי, וְהוֹצִיא שְׁטָר מְקַיָּם[44], טָעַן הַמְעַרְעֵר שֶׁהוּא מִזֵּיָּף, וְהוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר וְאָמַר: כֵּן הוּא[45], אֲבָל הָיָה לִי שְׁטָר כָּשֵׁר וְאָבַד, וְלָקַחְתִּי זֶה שֶׁבְּיָדִי כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו שֶׁיּוֹדֶה שֶׁמָּכַר לִי בֶּאֱמֶת, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה הָיָה אוֹמֵר[46] בִּשְׁטָרוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַיָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[47], וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִתַּחַת יָדוֹ[48], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.

43) שם לב: מעשה שהיה. 44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. 45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. 46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

47) ב'מיגו'. 48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגו', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגו' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזוייף והודאת בעל־דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגו' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגו' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פי"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו).

י. הֵבִיא[49] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[50], וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמִּךְ לְקַחְתִּיהָ וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, טָעַן הַמְעַרְעֵר וְאָמַר: הֵיאַךְ תִּטְעַן שֶׁלָּקַחְתָּ מִמֶּנִּי הַיּוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא הָיִיתִי בִּמְדִינָה זוֹ[51] - מַצְרִיכִין זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהָבִיא רְאָיָה, שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי שֶׁמְּעַרְעֵר הָיָה עִמּוֹ בַּמְּדִינָה בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁטּוֹעֵן שֶׁמָּכַר לוֹ בּוֹ, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר שֶׁיִּמְכֹּר. וְאִם לֹא הֵבִיא - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ.

49) שם כט: מעשה שהיה. 50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. 51) בגמרא: בשכוני גואי הואי", ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה, למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על־ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפי"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי־אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמו].

יא. מִי שֶׁהָלַךְ[52] לִמְדִינַת הַיָּם וְאָבְדָה דֶּרֶךְ שָׂדֵהוּ[53], בֵּין שֶׁהָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אוֹתָהּ לְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים[54], בֵּין שֶׁהָיוּ הָאַרְבַּע שָׂדוֹת קְנוּיוֹת מֵאֶחָד[55] - הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֵהוּ וְאוֹמֵר: שֶׁמָּא דֶּרֶךְ שֶׁלְּךָ עַל חֲבֵרִי הוּא. לְפִיכָךְ יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנֶה[56] אוֹ יִפְרַח בָּאֲוִיר. וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת לְאִישׁ אֶחָד שֶׁקָּנָה אוֹתָן מֵאַרְבָּעָה[57] - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: עַתָּה אִם אַחֲזִיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ - אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן, וַאֲנִי קָנִיתִי מִכָּל אֶחָד מֵהֶן כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ[58]. אֲבָל אִם הָיָה בַּעַל אַרְבַּע שָׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בַּעַל הַמְּצָר שֶׁלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - הֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִכָּל מָקוֹם דַּרְכִּי עָלֶיךָ; וְיֵלֵךְ לוֹ בַּקְּצָרָה בְּאֵי זוֹ שֶׁדֶּה שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא דַּרְכִּי[59] - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[60] אֶלָּא בְּרְאָיָה בְּרוּרָה[61].

52) משנה וגמרא כתובות קט: 53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. 54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. 55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. 56) בכל מחיר שידרשו ממנו. 57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. 58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותך. 59) אני מכיר אותה. 60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. 61) במגיד־משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף־משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

~ יום חמישי א' ניסן ~

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

א. רְאוּבֵן[2] שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לֵוִי מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר, וּבָא לֵוִי לְעַרְעֵר עַל הַשָּׂדֶה וְלִטְעֹן שֶׁרְאוּבֵן גָּזַל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל רְאָיוֹת שֶׁיָּבִיא עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וַהֲרֵי אִבֵּד כָּל זְכוּתוֹ[3]; שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד עַל הַמֶּכֶר וְתָבוֹא וּתְעַרְעֵר. וְכֵן[4] אִם הֵעִיד לֵוִי בִּשְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: הַשָּׂדֶה פְּלוֹנִי שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מִזְרָח אוֹ מַעֲרָב, הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחֵר וְהֵעִיד בַּשְּׁטָר - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר; שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ הַשָּׂדֶה הַזֹּאת מִצַּד פְּלוֹנִי וְתַחֲזֹר וּתְעַרְעֵר עָלֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לֵוִי מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על־פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראיה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל־פי־זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראיה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה, גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם, כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות, כי קנוהו על־ידי עבודתם במסירות נפש במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי "יין מלכות" ספר משפטים סימן יח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) משנה כתובות קט. 3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו)."וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. 4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובזה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טָעַן[5] הָעֵד וְאָמַר: תֶּלֶם אֶחָד הוּא שֶׁעָשִׂיתִי סִימָן וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ הַתֶּלֶם הַסָּמוּךְ לַמֶּצֶר בִּלְבַד הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת[6], וְיֵשׁ לוֹ[7] לְעַרְעֵר עַל כָּל הַשָּׂדֶה חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֶּלֶם[8]. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּאֶחָד מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר שֶׁבָּא לְעַרְעֵר; אֲבָל הַדַּיָּן[9] שֶׁקִּיֵּם הַשְּׁטָר[10] - יֵשׁ לוֹ לְעַרְעֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מֶה הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַדַּיָּנִין לְקַיֵּם הַשְּׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאוּהוּ[11], אֲבָל הָעֵדִים אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ כֻּלּוֹ וִידַקְדְּקוּ בּוֹ[12].

5) שם עמוד ב. 6) המתקבלת על הדעת. 7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. 8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). 9) כאביי שם. 10) שאישר את חתימת העדים. 11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזוייפות. 12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בָּא שִׁמְעוֹן[13] וְנִמְלַךְ בְּלֵוִי וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי קוֹנֶה שָׂדֶה פְּלוֹנִית מֵרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ; אָמַר לוֹ לֵוִי: לֵךְ וּקְנֵה אוֹתָהּ, טוֹבָה הִיא - יֵשׁ לוֹ לְלֵוִי לְעַרְעֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אִבֵּד זְכוּתוֹ[14]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[15], וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר: רְצוֹנִי הָיָה שֶׁתִּצֵּא מִתַּחַת יַד רְאוּבֵן, שֶׁהוּא אַלָּם, כְּדֵי שֶׁאֶתְבָּעֶנָּה בַּדִּין וְאֶקַּח שָׂדִי.

13) בבא בתרא ל: 14) רבא שם. 15) בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

ד. רְאוּבֵן[16] שֶׁעָרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח, אֶלָּא שָׂדֶה זוֹ מִלֵּוִי לְקַחְתִּיהָ[17], וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן: וַהֲלוֹא עֵדִים יֵשׁ לִי שֶׁבָּעֶרֶב בָּאתָ אֵלַי וְאָמַרְתָּ לִי: מְכֹר לִי שָׂדֶה זוֹ - אֵין זוֹ רְאָיָה; וְיֵשׁ לוֹ לְשִׁמְעוֹן לוֹמַר: רָצִיתִי לִקְנוֹת מִמְּךָ[18], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּעָרְעֵר וְלֹא תַּטְרִיחֵנִי בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָיָה שֶׁלְּךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹ אֵינָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא טָעַן שֶׁמְּעוֹן טַעֲנָה זוֹ - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[19].

16) שם. 17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). 18) בדמים מועטים. 19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. רְאוּבֵן שֶׁעָרְעֵר[20] וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁשָּׂדֶה זוֹ שֶׁלּוֹ, וְשִׁמְעוֹן שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, וּרְאוּבֵן אָמַר: בְּגָזֵל אֲכַלְתָּ, בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ עֵדִים שֶׁאָכַל כְּלָל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[21] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שֶׁלִּי אֲכַלְתִּי, וְאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ בַּפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי מֵעַצְמוֹ הוֹדָה[22]; וְזֶה הָעֵד שֶׁהֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - לְיַפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל אוֹכֵל הוּא בָּא[23], וְאִלּוּ הָיָה עִמּוֹ אַחֵר - הָיְתָה הַשָּׂדֶה עוֹמֶדֶת בְּיָדוֹ[24]. לְפִיכָךְ: יִשְׁבַּע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְתַחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וְיִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם בַּפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[25] וְיִפָּטֵר.

20) שם לג: 21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בידינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. 22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קניתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר]. 23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. 24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. 25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים[26] מְעִידִים עַל שִׁמְעוֹן שֶׁאֲכָלָהּ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי חֲזָקָה - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וַאֲפִלּוּ הָיָה עֵד אֶחָד - חַיָּב לְהַחֲזִיר עַל פִּיו; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַכְחִישׁ הָעֵד[27], אֶלָּא אוֹמֵר: אֱמֶת הֵעִיד וְאָכַלְתִּי שְׁתֵּי שָׁנִים[28] וְשֶׁלִּי אֲכַלְתִּי, נִמְצָא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[29] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[30].

26) שם. 27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. 28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). 29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). 30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב:) במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

ז. כָּל הַמְחֻיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת, אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעֵר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבָּתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהוּא יָדוּעַ, אֶלָּא הָיוּ פֵּרוֹת אֵילָן אוֹ פֵּרוֹת שָׂדֶה שֶׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאן טַעֲנָה וַדָּאִית - יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁיּוֹדֶה בּוֹ שֶׁאָכָלוֹ. וּמַחֲרִימִין[31] עַל מִי שֶׁאָכַל יוֹתֵר וְלֹא יְשַׁלֵּם.

31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסת על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

ח. כָּל הַמַּחֲזִיר[32] קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מַחֲזִיק בָּהּ, וְהָיוּ הַשּׂוֹכְרִין קַיָּמִין - מוֹצִיאִין מֵהֶן הַשָּׂכָר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל הַקַּרְקַע[33], וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

32) בבא בתרא כט. 33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

ט. אָסוּר לְאָדָם[34] לִטְעֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לְעַוֵּת הַדִּין אוֹ כְּדֵי לְעַכְּבוֹ. כֵּיצַד? הָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה - לֹא יִטְעָנֶנּוּ מָאתַיִם כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה[36]. הָיָה נוֹשֶׁה מָנֶה[37] וּטְעָנוֹ מָאתַיִם[38] - לֹא יֹאמַר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ בְּמָנֶה בֵּינִי לְבֵינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה[39].

34) שבועות לא. 35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. 36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. 37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. 38) טענת שקר. 39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו חכמים שבועת היסת לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. הָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] נוֹשְׁאִין מָנֶה בְּאֶחָד, וְכָפַר בָּהֶן - לֹא יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וּכְשֶׁיּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ יַחֲלֹקוּ[41]. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הִזְהִיר הַכָּתוּב וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק.

40) שם. 41) את הכסף המגיע להם מן הדין.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת נְחָלוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.
וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סֵדֶר נְחָלוֹת[2] כָּךְ הוּא: מִי שֶׁמֵּת[3] - יִירָשׁוּהוּ בָּנָיו[4], וְהֵם קוֹדְמִין לַכֹּל. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת.

2) משנה בבא־בתרא קטו. 3) בין איש בין אשה. 4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן נלמד בקל־וחומר מבת.

ב. בְּכָל מָקוֹם[5] אֵין לַנְּקֵבָה עִם הַזָּכָר יֵרֵשָׁה[6]. אִם אֵין לוֹ בָּנִים - יִירָשֶׁנּוּ אָבִיו[7]. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת בָּנֶיהָ[8]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9].

5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. 6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. 7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". 8) רבא (שם קט:) מבאר: אף־על־פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". 9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש־ברוך־הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וְכָל הַקּוֹדֵם[10] בְּנַחֲלָה - יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ[11] קוֹדְמִין[12]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה: אִם הִנִּיחַ בֵּן - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לוֹ בֵּן[13] בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין בְּזַרְעוֹ שֶׁל בֵּן: אִם נִמְצָא לְבָנוֹ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, אֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל[14]; לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בֵּן[15] - חוֹזְרִין אֵצֶל הַבַּת. הָיְתָה לוֹ בַּת - תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל; לֹא נִמְצֵאת לוֹ בַּת בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הַבַּת: אִם נִמְצָא לָהּ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, עַד סוֹף הָעוֹלָם - הוּא יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לָהּ זֶרַע בַּת - חוֹזֶרֶת הַיֹּרֶשֶׁת לְאָבִיו[16]. לֹא הָיָה אָבִיו קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הָאָב, שֶׁהֵן אֲחֵי הַמֵּת: נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זֶרַע אָח - יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל[17]; וְאִם לָאו - חוֹזְרִין אֵצֶל אָחוֹת. נִמְצֵאת לוֹ אָחוֹת אוֹ זַרְעָהּ - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; וְאִם לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע אַחִים וְלֹא זֶרַע אָחוֹת, הוֹאִיל וְאֵין לָאָב זֶרַע - תַּחֲזֹר הַיֹּרֶשֶׁת לַאֲבִי הָאָב[18]. לֹא הָיָה אֲבִי הָאָב קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע שֶׁל אֲבִי הָאָב, שֶׁהֵן אֲחֵי אָבִיו שֶׁל מֵת. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, וְזַרְעָן שֶׁל זְכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַדִּין בְּזַרְעוֹ שֶׁל מֵת עַצְמוֹ[19]. לֹא נִמְצְאוּ אַחִים לְאָבִיו, לֹא הֵם וְלֹא זַרְעָן - תַּחֲזֹר הַיֹּרֶשֶׁת לַאֲבִי אֲבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת נַחֲלָה מְמַשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת[20] עַד רְאוּבֵן[21]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[22]: הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לַבַּת. וְהַבַּת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. וַאֲבִי הַמֵּת קוֹדֵם לַאֲחֵי הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ. וְהָאָח קוֹדֵם לָאָחוֹת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אָח קוֹדְמִין לָאָחוֹת. וָאָחוֹת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. אֲבִי הָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי הָאָב שֶׁל מֵת. וַאֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו. וַאֲחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ שֶׁל אֲחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת. לְפִיכָךְ אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין.

10) משנה, שם קטו. 11) כל הדורות המשתלבים מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי יריכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. 12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. 13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. 14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. 15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. 16) משנה, שם קטו. 17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. 18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז:)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. 19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. 20) לשון הגמרא (שם קטו:). והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. 21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביי, שמקובל בידינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביי, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. 22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מִי שֶׁמֵּת[23] וְהִנִּיחַ בַּת וּבַת הַבֵּן, וַאֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת הַבֵּן עַד סוֹף כַּמָּה דּוֹרוֹת - הִיא קוֹדֶמֶת, וְתִירַשׁ הַכֹּל, וְאֵין לַבַּת כְּלוּם[24]. וְהוּא הַדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאָחוֹת, וּלְבַת בֶּן אֲחִי אָבִיו עִם אֲחוֹת אָבִיו[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

23) משנה, שם קטו. 24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. 25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מִי שֶׁהָיוּ[26] לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, וּמֵתוּ הַשְּׁנֵי בָּנִים בְּחַיָּיו, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה בָּנִים, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הַשֵּׁנִי בַּת אַחַת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַזָּקֵן - נִמְצְאוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי בָּנָיו יוֹרְשִׁין חֲצִי הַנַּחֲלָה, וּבַת בְּנוֹ יוֹרֶשֶׁת הַחֵצִי; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[27] יוֹרֵשׁ חֵלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין בְּנֵי הָאַחִים וּבְנֵי אַחֵי הָאָב עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת[28].

26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: 27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח אחד. 28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן. "בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שליש = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם[29] אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יֵרֵשָׁה אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב[30]. לְפִיכָךְ: הָאַחִים מִן הָאֵם - אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה. וְאֶחָד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בִּלְבַד אוֹ[31] אָחִיו מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ[32].

29) שם קט: 30) ואף־על־פי־כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז.) מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. ובן נלמד מקל־וחומר מבת. 31) בין . . . ובין. 32) חולקים בשוה.

ז. כָּל הַזְּקוּקִין[33] בַּעֲבֻרָה[34] יוֹרְשִׁין כַּכְּשֵׁרִים. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מַמְזֵר אוֹ אָח מַמְזֵר - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר בָּנִים וְכִשְׁאָר אַחִים לְנַחֲלָה[35]. אֲבָל[36] בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה[37] אוֹ מִן הַנֶּכְרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כְּלָל[38].

33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. 34) נולדו מבעילה אסורה. 35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "ליורשו". 36) במשנה, שם. 37) שפחה כנענית. 38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. ובן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנך), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

ח. הָאִשָּׁה[39] אֵינָהּ יוֹרֶשֶׁת בַּעְלָהּ כְּלָל[40], וְהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], וְהוּא קוֹדֵם לַכֹּל[42] בִּירֻשָּׁתָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו[43], כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט[44], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה[45], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל חֵרֵשׁ[46] - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ[47].

39) משנה, שם קח. 40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). 41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף־משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:) מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב"שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. 42) אפילו לבניה. 43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. 44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית־דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). 45) יתבאר לקמן ה"י. 46) ומן התורה אין קידושיו מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על־ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על־ידי אחרים.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[48], שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס בִּרְשׁוּתוֹ[49], וְשֶׁאֵין הַפִּקֵּחַ יוֹרֵשׁ אֶת הַחֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא חֵרֶשֶׁת[50], אֲפִלּוּ נִתְפַּקְּחָה[51]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ וְהֵחֲזִיקוּ[52], בֵּין נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בִּגְדוּנְיָתָהּ[53] בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סְפֵק גֵּרוּשִׁין וָמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ[54].

48) שם ה"א וה"ב. 49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. 50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. 51) אחר הנישואין. 52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן הי"א). 53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). 54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד־משנה).

י. בַּעַל שֶׁנָּשָׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן[55] - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן שׁוּם אִישׁוּת. וְכֵן שׁוֹטֶה שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשּׂוּאִין[56].

55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתים־עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקו אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף־על־פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. 56) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

יא. בַּעַל[57] שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן[58]; אֶלָּא יוֹרֵשׁ אוֹתָן זַרְעָהּ, אִם הָיָה לָהּ זֶרַע, אוֹ תַּחֲזוֹר הַיֹּרֶשֶׁת לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן, אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁכְּבָר בָּאוּ לִירֻשָּׁה קֹדֶם שֶׁתָּמוּת.

57) בבא־בתרא קכה: 58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

יב. וְכֵן[59] אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בַּקֶּבֶר, כְּשֶׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב[60]. כֵּיצַד? בַּעַל שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשָּׁתָהּ, כָּךְ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יִקְדְּמוּ לִשְׁאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֶלָּא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מֵתָה אַחַר בַּעְלָהּ.

59) שם קיד: 60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף־על־פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכֵן[61] אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּדֵי לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵאָבִיו. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִמּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הַבֵּן קַיָּם הָיָה קוֹדֵם, אַף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ, וְנִמְצְאוּ אֶחָיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה[62]; אֶלָּא זֶרַע בְּנָהּ הוּא שֶׁיִּירָשֶׁנָּה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזוֹר יֵרֻשָּׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל[63] אִם מֵתָה הָאֵם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו[64], הוֹאִיל וְחָיָה אַחַר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת - הֲרֵי זֶה נוֹחֵל אֶת אִמּוֹ וּמַנְחִיל הַנַּחֲלָה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו[65].

61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מ'גזירה שוה'. 62) והוא־הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). 63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל". 64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). 65) במגיד־משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלו לו חדשיו (ראה מגיד־משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכְסֵי אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד?[2] הִנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן[3], וְכָל אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוּת. הִנִּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים - הֲרֵי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית[4], וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׂירִית. וְכֵן עַל הַחֲלֻקָּה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

2) ברייתא בבא־בתרא קכב: 3) מחלקים את הנכסים

לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. 4) היינו, שתי עשיריות.

ב. בְּכוֹר[5] שֶׁנּוֹלַד אַחַר מִיתַת אָבִיו[6] - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו וְגוֹ', כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר[7]. וְאִם יָצָאת פַּדַּחְתּוֹ[8] בְּחַיֵּי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כָּל רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם[9].

5) שם קמב: 6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. 7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). 8) המצח. 9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו:, ופסק כרבי יוחנן.

ג. בְּכוֹר[10] שֶׁנִּקְרַע[11] וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט[12] שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מְמַעֵט[13] בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְּׁעַת לֵדָה.

10) מימרא של רב אמי, שם קכו: 11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. 12) שם קמד. 13) יבואר בהלכה הבאה.

ד. כֵּיצַד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטֻּמְטוּם[14] שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רְבִיעַ הַמָּמוֹן בְּחֵלֶק הַבְּכוֹרָה[15], וּכְאִלּוּ אֵין עִמּוֹ אֶלָּא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בִּלְבַד, וַחֲצִי וּרְבִיעַ הַנִּשְׁאָר[16] חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשָׁוֶה[17].

14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. 15) כאילו היו רק שלשה אחים. 16) היינו, שלשה רבעים. 17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קָטָן[18] בֶּן יוֹם אֶחָד - מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, אֲבָל לֹא הָעֻבָּר[19]. וּבֵן שֶׁנּוֹלַד[20] אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה.

18) שם קמב: 19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף־על־פי שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. 20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל־שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בֵּן שֶׁנִּסְתַּפֵּק[21] לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פָּשׁוּט, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין?[22] אִם הֻכְּרוּ[23] וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[24] זֶה לָזֶה[25] וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם אֲחֵיהֶם; וְאִם לֹא הֻכְּרוּ, כְּגוֹן שֶׁיָּלְדוּ בְּמַחֲבוֹאָה[26] אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[27], וְאֵין כָּאן חֵלֶק בְּכוֹרָה[28].

21) ברייתא, שם קכז. 22) שם, אמרו בשם רב ינאי. 23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. 24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. 25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. 26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. 27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. 28) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מִי שֶׁהָיוּ[29] לוֹ שְׁנֵי בָנִים, בְּכוֹר וּפָשׁוּט, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיָּיו וְהִנִּיחוּ בָנִים, הַבְּכוֹר הִנִּיחַ בַּת[30] וְהַפָּשׁוּט הִנִּיחַ בֵּן - הֲרֵי בֶּן הַפָּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיו[31], וּבַת הַבְּכוֹר יוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הַדִּין[32] בִּבְנֵי הָאַחִין[33] וּבְנֵי אַחֵי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אַבִי אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכוֹר - נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שֶׁלּוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מֵחֲמָתוֹ.

29) משנה, שם קטז: 30) וכל־שכן אם הניח בן. 31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקו עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). 32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. 33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר־כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו כנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

ח. אֵין הַבְּכוֹר[34] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם. כֵּיצַד? בְּכוֹר וּפָשׁוּט שֶׁיָּרְשׁוּ אִמָּן - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[35], בֵּין שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְנַחֲלָה[36] בֵּין שֶׁהָיָה פֶּטֶר רֶחֶם[37].

34) שם קיא: 35) אביי שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. 36) הבן הראשון של האב. 37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. בְּכוֹר לְנַחֲלָה[38] הוּא הַנּוֹלָד לָאָב רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאֵם. אֲפִלּוּ יָלְדָה כַּמָּה בָּנִים, הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו - יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם.

38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא־בתרא פ"ח.

י. הַבָּא[39] אַחַר נְפָלִים[40], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּשֶׁהוּא חַי - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה[41]. וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה[42] שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית אֹנוֹ, הוּא שֶׁלֹּא נוֹלַד לוֹ קֹדֶם לָזֶה וָלָד שֶׁיָּצָא חַי לָאֲוִיר הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ, בֶּן תִּשְׁעָה[43] שֶׁהוֹצִיא רֹב רֹאשׁוֹ חַי - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר[44].

39) משנה, בכורות שם. 40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. 41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. 42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. 44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . . ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

יא. יוֹצֵא דֹּפֶן[45] וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹרִים. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא נוֹלַד[46], וְנֶאֱמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים; וְהַשֵּׁנִי - שֶׁהֲרֵי קְדָמוֹ אַחֵר.

45) משנה, שם מז: 46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

יב. הָיוּ לוֹ בָּנִים[47] כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר - אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה[48]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ קָרוּי בְּנוֹ[49] - הַבָּא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרְאֵלִית בְּכוֹר לְנַחֲלָה[50] וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

47) שם מז. 48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אונו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. 49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. 50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד־משנה). וב'בית יוסף' חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב., שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

יג. הָיָה הַבְּכוֹר[51] מַמְזֵר - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר - זוֹ שֶׁשְּׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ[52]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[53].

51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל־מקום - לרבות ממזר". 52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. 53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם־משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא־תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

יד. שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין[54] עַל הַבְּכוֹר[55]: חַיָּה[56], וְאִמּוֹ, וְאָבִיו. חַיָּה - מִיָּד[57]; שֶׁאִם אָמְרָה: זֶה יָצָא רִאשׁוֹן[58] - נֶאֱמֶנֶת. אִמּוֹ - כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: זֶהוּ הַבְּכוֹר[59]. אָבִיו - לְעוֹלָם[60]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאָב עַל מִי שֶׁלֹּא הֶחְזַק בְּנוֹ כְּלָל: הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא - נֶאֱמָן[61]. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמֻּחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרוֹ: אֵינוֹ בְּכוֹר - נֶאֱמָן[62].

54) קידושין עד. 55) להעיד שזהו בכור. 56) מיילדת. 57) סמוך ללידה. 58) ביולדת תאומים. 59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). 60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירנו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. 61) שנינו (ב"ב קלד.) "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). 62) כרבי יהודה, שם קכז: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהוחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

טו. הָאָב[63] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[64] - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ[65] כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[66]. אִם רָמַז אוֹ כָּתַב שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

63) גיטין עא. 64) ניטל ממנו כוח הדיבור. 65) אם שכלו אינו לקוי. 66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. הֵעִידוּ[67] שְׁנַיִם שֶׁהֵן שָׁמְעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים כָּךְ וְכָךְ[68], שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַדְּבָרִים[69] יוֹדֵעַ מִכְּלָלָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר הָאָב בְּפֵרוּשׁ: זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי.

67) ב"ב קכו: 68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. 69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יוודע שזה בנו בכורו.

יז. שָׁמְעוּ[70] מִן הָאָב שֶׁאָמַר: זֶה בְּנִי בְּכוֹר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא, וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן הָאָב[71]. עַד שֶׁיֹּאמַר[72]: בְּנִי בְּכוֹרִי.

70) שם. 71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. 72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

~ יום שישי ב' ניסן ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

א. אֵין הַבְּכוֹר[2] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[3], אֶלָּא בִּנְכָסִים הַמֻּחְזָקִין לְאָבִיו שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ[4]. כֵּיצַד? אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו[5] שֶׁמֵּת לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - הַבְּכוֹר וְהַפְּשׁוּט יוֹרְשִׁין כְּאֶחָד. וְכֵן אִם הָיְתָה לְאָבִיו מִלְוָה[6] אוֹ הָיְתָה לוֹ סְפִינָה בַּיָּם - יוֹרְשִׁין כְּאֶחָד[7].

2) משנה בכורות נא: 3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. 4) משמע שהם נמצאים ברשותו. 5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. 6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במִלווה". 7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז:), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמעריך עשיר, ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

ב. הִנִּיחַ[8] לָהֶם פָּרָה מֻשְׁכֶּרֶת אוֹ מֻחְכֶּרֶת[9], אוֹ שֶׁהָיְתָה רוֹעָה בָּאֲפָר[10], וְיָלְדָה[11] - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ[12] וּבְוַלְדָהּ פִּי שְׁנַיִם[13].

8) ברייתא בבא בתרא קכג: 9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. 10) מקום מיוחד למרעה. 11) אחר מיתת אביו. 12) כשהשמינה. 13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד.) נחלקו רבי ורבנן בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שברייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדין דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמִלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמִלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

ג. שָׁחַט[14] אֶחָד מִמַּכִּירֵי אָבִיו[15] בְּהֵמָה, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמַּתָּנוֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֵמָה[16].

14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. 15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. 16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

ד. אֵין הַבְּכוֹר[17] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֶלָּא מַעֲלֶה אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח בְּדָמִים[18] וְנוֹתֵן הַיָּתֵר[19] לַפָּשׁוּט[20]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ הַנְּכָסִים, כְּגוֹן[21] כַּרְמֶל[22] שֶׁנַּעֲשׂוּ שִׁבֳּלִים, וְכַפְנִיּוֹת[23]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים[24]; אֲבָל שֶׁבְּחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ, כְּגוֹן אִילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֶעֱלָתָה שִׁרְטוֹן[25] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מֵחֲמַת הוֹצָאָה הִשְׁבִּיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל[26].

17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. 18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. 19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. 20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: 21) רב פפא בבא בתרא קכד. 22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיבולת שהגרגרים גדלים בה. 23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. 24) ונשתנה שם הפרי. 25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. 26) גמרא שם.

ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה[27], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּשְׁטָר[28], אַף עַל גַּב שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב אֲבִיהֶם[29]. הָיְתָה לָאָב מִלְוָה[30] בְּיַד הַבְּכוֹר - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָהּ[31] תַּחַת יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֹּל, הוֹאִיל וּמֵחֲמַת אָבִיו יִירָשֶׁנָּה וַעֲדַיִן לֹא בָּאָה לְיָדוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָךְ יִטֹּל מִמְּנָה חֲצִי חֵלֶק בְּכוֹרָה[32].

27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במִלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". 28) שגבייתו בטוחה. 29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמִלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:) שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמִלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל ייראה ובל יימצא. וכן בגיטין לז: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שממשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מִלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע כקנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. 30) בבא בתרא שם קכו. 31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. 32) שם אמרו: "במִלווה שעימו פלגי". פירוש, במִלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמִלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

ו. בְּכוֹר[33] שֶׁמָּכַר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלֻקָּה[34] - מִמְּכָרוֹ קַיָּם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַבְּכוֹר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלֻקָּה. לְפִיכָךְ, אִם חָלַק עִם אֶחָיו קֹדֶם בִּמְקֻצָּת נְכָסִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְנָטַל חֵלֶק כְּפָשׁוּט[35] - וְתֵּר בְּכָל הַנְּכָסִים[36], אֵינוֹ נוֹטֵל בִּשְׁאָרָן אֶלָּא כְּפָשׁוּט[37]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא מִחָה; אֲבָל אִם מִחָה[38] בְּאֶחָיו וְאָמַר בִּפְנֵי שְׁנַיִם: עֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חוֹלֵק עִם אַחַי בְּשָׁוֶה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּתִּי בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֶחָאָה, וְלֹא וִתֵּר בִּשְׁאָר נְכָסִים. וַאֲפִלּוּ מִחָה בַּעֲנָבִים[39] כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִים, וּבְצָרוּם וַחֲלָקוּם בְּשָׁוֶה - לֹא וִתֵּר בִּשְׁאָר נְכָסִים[40]. אֲבָל אִם דְּרָכוּם, וְחָלַק עִמָּהֶן בְּשָׁוֶה בַּיַּיִן, וְלֹא מִחָה בָּהֶן מִשֶּׁנַּעֲשָׂה יַיִן - וִתֵּר בִּשְׁאָר הַנְּכָסִים[41]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁמִּחָה בַּעֲנָבִים וְחָלַק עִמָּהֶם בְּשָׁוֶה בְּזֵיתִים, שֶׁהֲרֵי וִתֵּר בַּכֹּל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

33) שם. 34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הרי"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבכור נוטל פי שניים במִלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מִלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במִלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. 35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. 36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. 37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכרו. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. 38) שם. 39) שם. 40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. 41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכום לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

ז. מִי שֶׁיִּבֵּם[42] אֵשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו הַמֻּחְזָקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן - הֲרֵי הוּא בָּהֶן כְּכָל הָאַחִים[43]. שֶׁהֲרֵי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ[44] הַכָּתוּב[45], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר[46] אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וּכְשֵׁם שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בָּרְאוּי כְּבַמֻּחְזָק, כָּךְ אֵינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח[47] שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו[48] מִשְּׁעַת מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלֻקָּתוֹ עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי אָבִיו[49]. וַאֲפִלּוּ הִשְׁבִּיחוּ נְכָסִים אַחַר שֶׁיִּבֵּם[50] וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלְקוּ - הֲרֵי הוּא בַּשֶּׁבַח כְּאֶחָד מִן הָאַחִין[51]. אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל מִן הַנְּכָסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, חֵלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו שֶׁיִּבֵּם אִשְׁתּוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי כֻּלָּן.

42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת] ואין לשאר אחיו בהם כלום. 43) שם כד: 44) את המייבם. 45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. 46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). 47) משנה בכורות נב. 48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). 49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האח. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האח המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כך. ונראה שדייק זאת מסיומה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם"]. 50) וזכה בנכסיו. 51) מחלוקת אביי ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביי בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁכֵנִים[52], שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ כְּאֶחָד בְּמֶצֶר[53] אֶחָד[54]. אֲבָל הַיָּבָם[55] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי אָבִיו - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל[56]; וְאִם עָלָה גּוֹרָלוֹ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - נוֹטֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

52) פרק י"ב הלכה ב. 53) בגבול. 54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שוויין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. 55) בבא בתרא יב: 56) ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורישים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

ט. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[57] שֶׁמֵּתָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן הָאַחִים מַאֲמָר[58] - מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנִכְסֵי מְלוֹג[59] וַחֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[60], וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ[61] עִם חֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[62].

57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויישאנה. 58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). 59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. 60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פיחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. 61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. 62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שיורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

א. הָאוֹמֵר[2]: זֶה בְּנִי, אוֹ זֶה אָחִי[3], אוֹ זֶה אַחִי אָבִי[4], אוֹ שֶׁאָר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בַּאֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן מֻחְזָקִין שֶׁהֵן קְרוֹבָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִירָשֶׁנּוּ[5]. בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא בָּרִיא בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע[6]. אֲפִלּוּ נִשְׁתַּתֵּק וְכָתַב בִּכְתַב יָדוֹ שֶׁזֶּה יוֹרְשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[7].

2) משנה בבא־בתרא קלד. 3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. 4) כשאין לו בנים ולא אחים. 5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן־משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם־משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאיר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק ב]. 6) שוכב חולה ונוטה למות. 7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

ב. הָיֵינוּ מֻחְזָקִין בָּזֶה שֶׁהוּא אָחִיו אוֹ בֶּן דּוֹדוֹ, וְאָמַר: אֵינוֹ אָחִי וְאֵינוֹ בֶּן דּוֹדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל מִי שֶׁהֻחְזַק שֶׁהוּא בְּנוֹ לוֹמַר: אֵינוֹ בְּנִי[8], וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ. וְיֵרָאֶה לִי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ לַבֵּן בָּנִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לוֹמַר אֵינוֹ בְּנִי לְעִנְיַן יִחוּס[9], וְאֵין מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ מַמְזֵר עַל פִּיו[10], נֶאֱמָן הוּא לְעִנְיַן יְרֻשָּׁה, וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ.

8) כרבי יהודה, שם קכז: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי קרובים אחרים. 9) לפסול אותו לישא בת ישראל. 10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית־דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשונו בפט"ו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

ג. הָאוֹמֵר[11]: זֶה בְּנִי, וְחָזַר וְאָמַר: עַבְדִּי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָן[12]. אָמַר: עַבְדִּי, וְחָזַר וְאָמַר: בְּנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁמְּשׁוֹ כְּעֶבֶד - נֶאֱמָן; שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר עַבְדִּי - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא לִי כְּעֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ: עֶבֶד בֶּן מֵאָה זוּז, וְכֵיוָצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן בְּיִחוּד אֶלָּא לַעֲבָדִים - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן[13].

11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: 12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. 13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. הָיָה[14] עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס[15], וְאָמַר: בְּנִי הוּא זֶה, וְחָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר: עַבְדִּי - נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמּוֹכֵס: עַבְדִּי הוּא, וְחָזַר וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָן[16].

14) שם. 15) הגובה מכס מעבדים. 16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. הָעֲבָדִים[17] וְהַשְּׁפָחוֹת - אֵין קוֹרִין לָהֶן: אַבָּא פְּלוֹנִי[18] וְאִמָּא פְּלוֹנִית; שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה, וְנִמְצָא זֶה הַבֵּן[19] נִפְגָּם[20]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׁוּבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקָּהָל מַכִּירִין אוֹתָן וְאֶת בְּנֵי וְעַבְדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עַבְדֵי הַנָּשִׂיא - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּר לִקְרוֹת לָהֶן אַבָּא וְאִמָּא[21].

17) ברייתא, ברכות טז: 18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". 19) שקרא לעבד "אבא". 20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. 21) בהמשך הברייתא שם: "ושל רבן גמליאל היו קורים" וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מִי שֶׁהָיְתָה[22] לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן וְהָיָה נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים[23], אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי הוּא וּמְשֻׁחְרֶרֶת הִיא אִמּוֹ, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא אוֹ אָדָם כָּשֵׁר שֶׁהוּא בָּדוּק בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת - הֲרֵי זֶה יִרָשֶׁנּוּ[24]. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה, שֶׁהֲרֵי הֶחְזְקָה שִׁפְחָה בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְּׁאָר הֲדִיוֹטוֹת הוּא, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מִן הַמַּפְקִירִין עַצְמָן לְכָךְ - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאָבִיו[25] מוֹכְרִין אוֹתוֹ[26]. וְאִם אֵין לְאָבִיו בֵּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אֵשֶׁת אָבִיו מִתְיַבֶּמֶת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עִקְּרֵי הַקַּבָּלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חִלֵּק בֵּין כְּשֵׁרִים לִשְׁאָר הָעָם, אֶלָּא לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו בִּלְבַד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ לְיוֹרְשׁוֹ לֹא נַחֲלֹק בְּיִשְׂרָאֵל[27]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל דָּבָר זֶה[28].

22) שנינו ביבמות כב. "מי. . . ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמא הבן או הבת כשרים, ושמא הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם וודאים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירוש: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף־על־פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד־משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין הי"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם הי"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. 23) כדרך שבן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. 24) במגיד־משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד־חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד־חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם־משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). 25) שהם יורשי אביו. 26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. 27) בין תלמיד־חכם להדיוט. 28) השווה הלכות גירושין שם הי"ט.

ז. כָּל הַיּוֹרְשִׁין[29] יוֹרְשִׁין בַּחֲזָקָה. כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ: שֶׁזֶּה מֵחֲזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ אָחִיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֵדֵי יִחוּס[30] וְלֹא יָדְעוּ אֲמִתַּת הַיִּחַסִין - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹרְשִׁין בְּעֵדוּת זוֹ[31].

29) קידושין פ. 30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפיסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. 31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוני הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על־פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא־בתרא לג.).

ח. יַעֲקֹב[32] שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הֶחְזַק לוֹ בֵּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תָּפַס רְאוּבֵן לֵוִי מִן הַשּׁוּק וְאָמַר: גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[33] - הֲרֵי שִׁמְעוֹן נוֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן[34], וּרְאוּבֵן שְׁלִישׁ[35], שֶׁהֲרֵי הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אַחִין, וְלֵוִי נוֹטֵל שְׁתוּת[36]. מֵת לֵוִי[37] - יַחֲזֹר הַשְּׁתוּת לִרְאוּבֵן[38]. נָפְלוּ לְלֵוִי נְכָסִים אֲחֵרִים - יְחַלְּקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֵּוִי זֶה אֲחִיהֶן[39]. הִשְׁבִּיחַ[40] הַשְּׁתוּת מֵאֲלָיו[41], וְאַחַר כָּךְ מֵת לֵוִי: אִם שֶׁבַח מַגִּיעַ לַכְּתֻפִּים הוּא, כְּגוֹן עֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הַשֶּׁבַח הַזֶּה כִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וִיחַלְּקוּ בָּהֶן[42]; וְאִם עַדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ[43]. אָמַר שִׁמְעוֹן: אֵין לֵוִי זֶה אָחִי, וְנָטַל לֵוִי בְּחֵלֶק רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת לֵוִי - לֹא יִירַשׁ שִׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם[44], אֶלָּא רְאוּבֵן לְבַדּוֹ יִירַשׁ הַשְּׁתוּת עִם שְׁאָר נְכָסִים אֲחֵרִים שֶׁהִנִּיחַ לֵוִי. וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שֶׁיּוֹדוּ מִקְצָתָן בְּיוֹרְשִׁין אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

32) משנה, שם קלד. 33) אינו מכחיש בהחלט. 34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראיה שאתה אחי - ותיטול. 35) כפי המגיע לו לפי טענתו. 36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. 37) בלי בנים. 38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. 39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. 40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. 41) מבלי השקעות הוצאות על־ידי לוי. 42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". 43) דינם כגוף הקרקע (על־פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף־על־פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום. 44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר־כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה.).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

א. זֶה הַכְּלָל[2] בְּיוֹרְשִׁין[3]: כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין שֶׁאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ וַדַּאי וְהַשֵּׁנִי סָפֵק - אֵין לַסָּפֵק כְּלוּם[4]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שֶׁמָּא זֶהוּ הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שֶׁמָּא זֶה הַיּוֹרֵשׁ - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן וְטֻמְטוּם[5] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[6] - הֲרֵי הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל[7]; שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק[8]. הִנִּיחַ בָּנוֹת וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - יוֹרְשׁוֹת בְּשָׁוֶה[9], וַהֲרֵי הוּא כְּאַחַת מִן הַבָּנוֹת.

2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן. 3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. 4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. 5) אברי המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. 6) שיש לו אברי הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדרי" - גבר, "גיני" - נקבה). 7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. 8) בברייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [ב'תוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או כנקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד־משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם־משנה). 9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום ובת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר: חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה'בית יוסף' שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[10] דִּין הַבָּנוֹת עִם הַבָּנִים בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן וּבְכַּרְנָסָתָן. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמְּזוֹנוֹת[11] מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה[12]. בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין - אֵין לַבָּנוֹת אֶלָּא מְזוֹנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֹּל, וְיִתְפַּרְנְסוּ הַבָּנוֹת[13] בְּעִשּׁוּר נְכָסִים[14] כְּדֵי שֶׁיִּנָּשְׂאוּ בּוֹ לְבַעְלֵיהֶן; וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין[15] - אֵין לַבָּנִים כְּלוּם, אֶלָּא הַכֹּל לְמִזּוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת[16] וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס: בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטֻּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנוֹת, וְנִזּוֹן כְּמוֹתָן[17]; וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין - הַבָּנוֹת דּוֹחוֹת אֶת הַטֻּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: זָכָר אַתָּה, וְאֵין לְךָ עִמָּנוּ מְזוֹנוֹת.

10) פי"ט מן הי"ז עד סוף הפרק. 11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. 12) התנאים שנקבעו לזכיות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. 13) יוענק להן מנכסי הירושה. 14) אחד מעשרה. 15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. 16) משנה בבא־בתרא קמ: 17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אביי, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה[18] אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[19] וְנִשֵּׂאת[20], וְיָלְדָה בֵּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[21] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[22] - אֵין זֶה הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאִם מֵת הַבֵּן[23] - שְׁנֵיהֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם סָפֵק, שֶׁמָּא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו.

18) משנה, יבמות ק: 19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. 20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. 21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. 22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. 23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

ד. יְבָמָה[24] שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִתְיַבְּמָה[25] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְיָלְדָה בֵּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, זֶה הַסָּפֵק אוֹמֵר: שֶׁמָּא בֶּן הַמֵּת אֲנִי וְאִירַשׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי כֻּלָּן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֵין אַתָּה רָאוּי לְיַבֵּם אוֹתָהּ, שֶׁאֵין אִמִּי בַּת יִבּוּם; וְהַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בְּנִי אַתָּה, וְאִמְּךָ רְאוּיָה לְיַבֵּם, וְאֵין לְךָ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם; הוֹאִיל וְגַם זֶה הַיָּבָם סָפֵק שֶׁמָּא יָבָם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבָם - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[26]. וְכֵן דִּין זֶה הַסָּפֵק עִם בְּנֵי הַיָּבָם בְּנִכְסֵי הַמֵּת[27] שֶׁנִּתְיַבְּמָה אִשְׁתּוֹ: חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[28], הַסָּפֵק נוֹטֵל מֶחֱצָה וּבְנֵי הַיָּבָם מֶחֱצָה. מֵת הַיָּבָם אַחַר שֶׁחָלַק עִם זֶה הַסָּפֵק[29], וּבָאוּ בְּנֵי הַיָּבָם הָרְאוּיִים לִירַשׁ אֲבִיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הַסָּפֵק לוֹמַר: אִם אֲחִיכֶם אֲנִי, תְּנוּ לִי חֵלֶק בִּירֻשָּׁה זוֹ; וְאִם אֵינִי אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי שֶׁלָּקַח אֲבִיכֶם - אֵין לְזֶה הַסָּפֵק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עִמָּהֶן כְּלוּם[30], וְאֵין מוֹצִיא מִיָּדָן.

24) שם לז: 25) באיסור. 26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. 27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. 28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). וב'בית שמואל' אבן־העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב'טור' אבן־העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. 29) גמרא שם. 30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. סָפֵק וְהַיָּבָם[31] שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק בְּנִכְסֵי הָאָב[32] - הֲרֵי הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וַדַּאי, וְזֶה הַסָּפֵק: אִם הוּא בֶּן הַמֵּת - יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וּלְזֶה הַיָּבָם חֵצִי, וְאִם הוּא בֶּן הַיָּבָם - אֵין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכָךְ הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וְיִדָּחֶה הַסָּפֵק[33]. הִנִּיחַ הַיָּבָם שְׁנֵי בָנִים וַדָּאִין[34], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַיָּבָם[35], הֲרֵי הַסָּפֵק אוֹמֵר: אֲנִי בֶּן הַמֵּת[36], וְיֵשׁ לִי מֶחֱצָה[37] וְלִשְׁנֵיכֶם מֶחֱצָה; וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: אַתָּה אָחִינוּ, וּבֶן הַיָּבָם אַתָּה, וְאֵין לְךָ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן; הַחֲצִי שֶׁמּוֹדֶה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁמּוֹדִין הֵן לוֹ - נוֹטֵל, וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38], הוּא נוֹטֵל חֶצְיוֹ וּשְׁנֵיהֶם חֶצְיוֹ. מֵת הַסָּפֵק[39], הֲרֵי הַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בְּנִי הוּא וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ, וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הַמֵּת הוּא וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ[40] - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[41]. (מֵת הַיָּבָם[42], הַסָּפֵק אוֹמֵר: בְּנוֹ אֲנִי וְאִירָשֶׁנּוּ, וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הָאַחֵר אַתָּה, וְזֶה אָחִי אָבִיךָ הוּא וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה).

31) שם לח. 32) אביו של היבם. 33) ואפילו אם מת היבם אחר־כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד־משנה). 34) שם. 35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. 36) אחי אביכם. 37) בנכסי הזקן. 38) מובן שהוא־הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. 39) והיבם ואביו קיימים. 40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. 41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. 42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד־משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

ו. מִי שֶׁנָּפַל[43] הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה מֵתָה תְּחִלָּה[44], וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסֶיהָ, אוֹ הַבַּעַל מֵת תְּחִלָּה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה[45] יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסֶיהָ - כֵּיצַד דִּינָם? מַעֲמִידִין נִכְסֵי מְלוֹג בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; וְהַכְּתֻבָּה, עִקָּר[46] וְהַתּוֹסֶפֶת[47] - בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל[48]; וְחוֹלְקִין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[49], יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֶצְיָן וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֶצְיָן. אֲבָל אִם נָפַל[50] הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ[51] - מַעֲמִידִין נִכְסֵי הָאֵם בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאֵם[52], שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וַדָּאִין[53]; אֲבָל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן - סָפֵק הֵם, שֶׁאִם מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה - אֵין לְאֶחָיו מֵאָבִיו בְּנִכְסֵי אִמָּן כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

43) משנה בבא־בתרא קנח. 44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. 45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית־הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. 46) מאתים דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרושה. 47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. 48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). 49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית־הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. 50) משנה וגמרא, שם. 51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר־כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א הי"ג. 52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. 53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאן אחרת מבכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האם שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביי, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". [וכל־שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא־קמא במשנתנו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא־שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא־שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות ירושה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביי שם, שאין חולק עליו. וצע"ג].

ז. נָפַל הַבַּיִת[54] עָלָיו וְעַל בֶּן בִּתּוֹ: אִם הָאָב מֵת תְּחִלָּה - בֶּן בִּתּוֹ יִירָשֶׁנּוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן; וְאִם בֶּן בִּתּוֹ מֵת תְּחִלָּה - אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55], וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הָאָב. לְפִיכָךְ יַחֲלְקוּ[56] יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶּן הַבַּת. וְכֵן אִם [נִשְׁבָּה] הָאָב[57] וּמֵת בֶּן בִּתּוֹ בַּמְּדִינָה[58], אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה הַבֵּן[59] וּמֵת אָבִי אִמּוֹ בַּמְּדִינָה - יַחֲלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶּן הַבַּת.

54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. 55) למעלה פ"א הי"ג. 56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד־משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האם, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוץ מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתיו בסוגריים, תתבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביי, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא־בתרא מקדים דברי אביי לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביי, ופירש "בחזקת יורשי האם" שברשות האם היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האם, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימיו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביי, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסוב נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף־משנה כאן) מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמהו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהאריך בזה]. 57) ומת בשביה. 58) ואין ידוע מי מת קודם. 59) ומת בשביה.

ח. נָפַל עָלָיו[60] הַבַּיִת וְעַל אָבִיו אוֹ שְׁאָר מוֹרִישִׁין[61], וְעָלָיו[62] כְּתֵבַת אִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין: מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה, וְלֹא הִנִּיחַ כְּלוּם, וְאָבַד הַחוֹב[63], וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת אוֹמְרִים: הָאָב מֵת תְּחִלָּה, וְזָכָה הַבֵּן בִּירֻשָּׁתוֹ, וְיֵשׁ לָנוּ לִגְבּוֹת מֵחֶלְקוֹ - הֲרֵי הַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין[64], וְעַל הָאִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת לְהָבִיא רְאָיָה[65], אוֹ יֵלְכוּ לָהֶם בְּלֹא כְּלוּם.

60) משנה, שם קנז. 61) של הבן. 62) על הבן מוטל לשלם. 63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. 64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. 65) שהאב מת תחילה.

ט. דִּין אֵלּוּ[66] שֶׁמֵּתוּ תַּחַת הַמַּפֹּלֶת, אוֹ שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לָאֵשׁ, אוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּיוֹם אֶחָד וְזֶה בְּמְדִינָה זוֹ וְהָאַחֵר בְּמְדִינָה אַחֶרֶת - דִּין אֶחָד הוּא; שֶׁבְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שֶׁמֵּת תְּחִלָּה.

66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

~ שבת קודש ג' ניסן ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אֵין אָדָם[2] יָכוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא לַעֲקֹר[3] הַיֵּרֵשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מָמוֹן הוּא[4]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת נְחָלוֹת: וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט - לוֹמַר: שֶׁחֻקָּה זוֹ לֹא נִשְׁתַּנְּתָה[5] וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שֶׁצִּוָּה וְהוּא בָּרִיא בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע[6], בֵּין עַל פֶּה בֵּין בִּכְתָב - אֵינוֹ מוֹעִיל.

2) משנה בבא בתרא קל. 3) משנה שם קכו: 4) וכלל בידינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). 5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. 6) חולה אנוש.

ב. לְפִיכָךְ[7], הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטֹּל פִּי שְׁנַיִם, אִישׁ פְּלוֹנִי[8] בְּנִי לֹא יִירַשׁ עִם אֶחָיו - לֹא אָמַר כְּלוּם[9]. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת[10], בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן - לֹא אָמַר כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[11]. אֲבָל הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוֹ אַחִים אוֹ בָּנוֹת, וְאָמַר כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירָשֵׁנִי מִכְּלַל אַחַי[12], אוֹ בִּתִּי פְּלוֹנִית תִּירָשֵׁנִי מִכְּלַל בְּנוֹתַי[13] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[14], בֵּין שֶׁאָמַר עַל פֶּה בֵּין שֶׁכָּתַב בִּכְתָב. אֲבָל אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנִי יִירָשֵׁנִי לְבַדּוֹ[15]: אִם אָמַר עַל פֶּה - דְּבָרָיו קַיָּמִין; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לִבְנוֹ - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17].

7) בבא בתרא שם. 8) שם קל. שאין לו כל זכות ליורשו. 9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. 10) ומכל שכן כשיש לו בן. 11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שיירשנו. 12) הוא היחידי מבין אחיי יירש אותי. 13) ואין לו בנים. 14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. 15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. 16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפוטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. 17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוני בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן, ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר נימוקה)" ומסתמך על הגמרא שם קמד.

ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנִי יִירַשׁ חֲצִי נְכָסַי, וּשְׁאָר בָּנַי הַחֲצִי - דְּבָרָיו קַיָּמִין[18]. אֲבָל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירַשׁ כַּפְּשׁוּט, אוֹ שֶׁאָמַר: לֹא יִירַשׁ פִּי שְׁנַיִם עִם אֶחָיו - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר[19], כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר.

18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסיי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. 19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסיי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד)].

ד. וְאִם הָיָה בָּרִיא[20] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, לֹא לַבְּכוֹר וְלֹא לְאֶחָד מִשְּׁאָר הַיּוֹרְשִׁין.

20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? כְּשֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה; אֲבָל אִם נָתַן מַתָּנָה - דְּבָרָיו קַיָּמִין. לְפִיכָךְ, הַמְחַלֵּק נְכָסָיו[22] עַל פִּיו לְבָנָיו[23] כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע[24], רִבָּה לְאֶחָד וּמִעֵט לְאֶחָד, וְהִשְׁוָה לָהֶן הַבְּכוֹר - דְּבָרָיו קַיָּמִין[25]. וְאִם אָמַר מִשּׁוּם יְרֻשָּׁה - לֹא אָמַר כְּלוּם[26].

21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. 22) משנה שם קכו: 23) בלשון מתנה. 24) ואינה צריכה קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי". 25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. 26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום, מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י מיגאש.

ו. כָּתַב[27] בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף מִשּׁוּם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף - דְּבָרָיו קַיָּמִין. כֵּיצַד? תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִפְלוֹנִי בְּנִי וְיִירָשֶׁנָּה, אוֹ שֶׁאָמַר: יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ וְיִירָשֶׁנָּה, אוֹ יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם לְשׁוֹן מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יֵרֶשָׁה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף - דְּבָרָיו קַיָּמִין. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁלֹשׁ שָׂדוֹת[28] לִשְׁלֹשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: יִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְתִנָּתֵן לִפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְיִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית - קָנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן יֵרֶשָׁה אֵינוֹ זֶה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה[29]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּין אֲמִירָה לַאֲמִירָה כְּדֵי דִּבּוּר[30]; אֲבָל אִם שָׁהָה - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה מְעֹרָב בִּשְׁלָשְׁתָּן.

27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט. 28) גמרא שם. 29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו נגד רבי יוחנן בדין זה. 30) כדי שאילת שלום תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. כֵּיצַד[31]? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בְּאֶמְצַע - יֹאמַר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שֶׁנְּתַתִּים לָהֶן בְּמַתָּנָה וְיִירָשׁוּם[32]. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בַּתְּחִלָּה - יֹאמַר: תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית[33] לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיִירָשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בַּסּוֹף - יֹאמַר: יִירַשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שֶׁנְּתַתִּים לָהֶן בְּמַתָּנָה.

31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו. 32) לשונו של ריש לקיש שם. 33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. יֶרֻשַּׁת הַבַּעַל[34], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[35], עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאֵין הַתְּנַאי[36] מוֹעִיל בָּהּ[37], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[38].

34) כתובות פג: 35) מדברי חכמים. 36) אם התנה שלא יירשנה. 37) והוא יורש אותה. 38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ[39] אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אֲבָל שְׁאָר יֵרֻשּׁוֹתֵיהֶן - מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם.

39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחישב עם קונהו" - ולא עם יורשי קונהו, פירוש, אם מת אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

י. וְהַגֵּר[40] אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[41]. תִּקְּנוּ לוֹ שֶׁיִּירַשׁ כְּשֶׁהָיָה, שֶׁמָּא יַחֲזֹר לְמֹרְדוֹ[42]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁתְּנַאי מוֹעִיל בִּירֻשָּׁה זוֹ[43], הוֹאִיל וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחֻיָּב לַעֲמֹד בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[44]. וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר, וְלֹא גֵּר יוֹרֵשׁ אֶת גֵּר[45], לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[46].

40) שם. 41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. 42) כדי שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש? ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש]. 43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש. 44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. 45) האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. 46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

יא. כָּל הַנּוֹתֵן[47] נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְהִנִּיחַ הַיּוֹרְשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[48], וְזָכוּ הָאֲחֵרִים בְּכָל מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶן[49]. מִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁלֹּא יַעִיד אָדָם[50] חָסִיד בְּצַוָּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בּוֹ הַיֹּרְשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֲפִלּוּ מִבֵּן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה לְאָחִיו חָכָם וְנוֹהֵג כַּשּׁוּרָה.

47) משנה בבא בתרא קלג: 48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק כחכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. 49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. 50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

יב. יִשְׂרָאֵל[51] שֶׁהֵמִיר[52] - יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשֶׁהָיָה[53]. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבֵּד אֶת מָמוֹנוֹ וּלְקָנְסוֹ שֶׁלֹּא יִירַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַזֵּק אֶת יְדֵיהֶם[54] - הָרְשׁוּת בְּיָדָן. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל - תִּנָּתֵן יֶרֻשַּׁת אֲבִיהֶן הַמּוּמָר לָהֶן. וְכֵן הַמִּנְהָג תָּמִיד בַּמַּעֲרָב[55].

51) שם. 52) החליף דתו, השתמד. 53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). 54) ידי הממירים. 55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צִוּוּ חֲכָמִים[56], שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם[57] בֵּין הַבָּנִים בְּחַיָּיו אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי תַּחֲרוּת וְקִנְאָה, כַּאֲחֵי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף[58].

56) שבת י: 57) לא יעדיף. 58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראייה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושין.

א. אֵין הַיּוֹרְשִׁין[2] נוֹחֲלִין עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁבָּאוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְשִׁיחִין לְפִי תֻּמָּן, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתֻבָּתָהּ[3] - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם[4].

2) משנה, יבמות קטז: 3) כבית־שמאי, שהודו להם בית־הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשאי לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי", והרי נישאה לאחר. 4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על־פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששנינו (יבמות קכב.) "והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

ב. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: מֵת בַּעְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נֶאֱמֶנֶת וְתִנָּשֵׂא וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ[5] - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נִכְנָסִין לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ[6]. אָמְרָה: מֵת בַּעְלִי, וְנִתְיַבְּמָה - הֲרֵי יְבָמָהּ נִכְנָס לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וַהֲרֵי קָם.

5) נתבאר בהלכה הקודמת. 6) שם קיז. 7) שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובברייתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

ג. מִי שֶׁטָּבַע בְּמַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף[8], וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַע בִּפְנֵיהֶם וְאָבַד זִכְרוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַתְּחִלָּה[10] - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם[11]. וְכֵן אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁרָאוּהוּ שֶׁנָּפַל לְגֹב אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים, אוֹ שֶׁרָאוּהוּ צָלוּב וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּדְקַר בַּמִּלְחָמָה וָמֵת, אוֹ שֶׁנֶּהֱרַג וְלֹא הִכִּירוּ פָּנָיו אֲבָל הָיוּ לוֹ סִימָנִים מֻבְהָקִין בְּגוּפוֹ וְהִכִּירוּ אוֹתָם[12] - בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אִם אָבַד זִכְרוֹ אַחַר כָּךְ - יוֹרְדִין לַנַּחֲלָה בְּעֵדוּת זוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא מִפְּנֵי אִסּוּר כָּרֵת[13]; אֲבָל לְעִנְיַן מָמוֹן, אִם הֵעִידוּ הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁחֶזְקָתָן לְמִיתָה, וְהֵעִידוּ שֶׁרָאוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים וְאָבַד זִכְרוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַע שֶׁמֵּת[14] - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן. וְכָזֶה מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּכָל בָּתֵּי דִינִין, וְלֹא שָׁמַעְנוּ מִי שֶׁחָלַק בְּדָבָר זֶה.

8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים . . . וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראייתו של העד אינה מגיעה. 9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. 10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית־דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפי"ג מהלכות גירושין הי"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). 11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. 12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). 13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית־דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית־דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. 14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר־כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'בדק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד־משנה).

ד. שָׁבוּי[15] שֶׁנִּשְׁבָּה, וְשָׁמְעוּ שֶׁמֵּת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לַנַّחֲלָה[16] וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנָה[17]. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת[18] שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לִנְכָסָיו וַחֲלָקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן[19], עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאָיָה שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן.

15) בבא־מציעא לח: ולט. 16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). 17) סכנת הריגה. 18) מרצונו. 19) רש"י שם מבאר ההבדל בין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על־פי ביאורו של המגיד־משנה).

ה. שָׁבוּי[20] שֶׁנִּשְׁבָּה וּבוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהִתְעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן[21]. כֵּיצַד עוֹשִׂין? כָּל הַמְּטַלְטְלִין יִהְיוּ מֻפְקָדִין בְּיַד נֶאֱמָן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקַּרְקָעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִירֵשָׁה כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַקַּרְקָעוֹת[22] וּלְהִתְעַסֵּק בָּהֶן עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁמֵּתוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ. וְלִכְשֶׁיָּבוֹא הַשָּׁבוּי וְהַבּוֹרֵחַ - שֶׁמִּין אֵלּוּ הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּרְדוּ מַה שֶּׁעָשׂוּ וּמַה שֶּׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאֲרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלָמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[23] לְעוֹלָם, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁמֵּתוּ? לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִגְדוֹלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דַעַת[24].

20) שם לט. 21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. 22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. 23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. 24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חינם, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית־דין נותנים בהם אימון (על־פי ביאורו של המגיד־משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופסות בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינוייו של אפוטרופוס].

ו. נִשְׁבָּה[25] הַשָּׁבוּי וּבָרַח הַמְּסֻכָּן, וְהִנִּיחַ קָמָה[26] לְקִצּוֹר[27] וַעֲנָבִים לְבִצּוֹר, תְּמָרִים לִגְדֹּר וְזֵיתִים לִמְסֹּק - בֵּית דִּין יוֹרְדִים לִנְכָסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[28], וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפֵּרוֹת, וּמַנִּיחִין דְּמֵיהֶן עִם שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידִין הַקָּרוֹב לִנְכָסָיו; שֶׁאִם יֵרֵד תְּחִלָּה, שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁהֵן כִּתְלוּשִׁין וְיֹאכַל אוֹתָן[29]. וְהוּא הַדִּין בַּחֲצֵרוֹת וּפִנְדְּקִיּוֹת[30] וַחֲנֻיּוֹת, הָעֲשׂוּיוֹת לְשָׂכָר וְאֵינָן צְרִיכִין עֲבוֹדָה וְלֹא טֹרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בַּאֲרִיסוּת[31] - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ; שֶׁהַרֵי גּוֹבֶה הַשָּׂכָר וְאוֹכֵל. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבַּאי, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּת, אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ.

25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). 26) תבואה מחוברת לקרקע. 27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה — לתמרים, ואורה - לתאנים. 28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. 29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. 30) בתי מלון. 31) על־מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב — מתקלקלת). ומזה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד־משנה. ראה ה"ז).

ז. וְאֵין מוֹרִידִין[32] הַקָּרוֹב לְעוֹלָם אֶלָּא לְשָׂדוֹת וּלְגַנּוֹת וּכְרָמִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּאָרִיס[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוּרִים וּנְשַׁמִּים.

32) מתבאר מהאמור למעלה. 33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מִי שֶׁיָּצָא[34] לְדַעַת וְהִנִּיחַ נְכָסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן הָלַךְ וְלֹא מָה אֵרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכָסָיו; וְאִם יָרַד - אֵין[35] מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צְרִיכִין לְהִטַּפֵּל בּוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא לְקַרְקַע וְלֹא לְמִטַּלְטְלִין, שֶׁהַרֵי לְדַעְתּוֹ יָצָא וְהִנִּיחַ נְכָסָיו[36]. וְכֵיצַד יִהְיֶה דִּין נִכְסֵי זֶה? מִטַּלְטְלִין - יַעֲמִדוּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא זֶה וְיִתְבַּע, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת וְיִתְבְּעוּ הַיּוֹרְשִׁין.

34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. 35) ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות־סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). 36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית־דין מצווים לשמור עליהם.

ט. וְהַקַּרְקָעוֹת: מִי שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁכֵן[37] - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ שָׂכָר[38]. וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהָיָה בָּהֶן אָרִיס - יִשְׁאֲרוּ כְּמוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא. וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהִנִּיחָם בּוּרִים[39] - יִשָּׁאֲרוּ בּוּרִים[40]; שֶׁהַרֵי הוּא

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּרְצוֹנוֹ אֵבֵד מָמוֹנוֹ, וַאֲבֵדָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲזִירָהּ.

37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. 38) אין בית־דין גובה ממנו שכר דירה. 39) בלתי מועבדים. 40) ואף־על־פי שהקרקע ייפסד.

י. שָׁמְעוּ בּוֹ[41] שֶׁמֵּת - הֲרֵי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמִּטַּלְטְלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן אֵצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן[42], וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּאָרִיס[43] עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא.

41) בזה שיצא לדעתו. 42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד־משנה). 43) כמבואר למעלה בהלכה ה בדין שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הובאו במגיד־משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית־דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כְּשֶׁמּוֹרִידִין[2] קָרוֹב לְנִכְסֵי הַשָּׁבוּי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת - לֹא יוֹרִידוּ קָטָן[3], שֶׁמָּא יַפְסִיד הַנְּכָסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן, שֶׁמָּא יִטְעַן וְיֹאמַר: זֶה חֶלְקִי הַמַּגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי. וַאֲפִלּוּ קָרוֹב מֵחֲמַת קָרוֹב אֵין מוֹרִידִין. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁנֵי אַחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁבָּה הַקָּטָן[4] אוֹ בָּרַח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת, וְשֶׁמָּא יַחֲזִיק זֶה הָאָח, וּלְאַחַר שָׁנִים יֹאמַר: זֶה חֶלְקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי[5], וּמֵחֲמַת יֵרֻשָּׁה בָּאתִי. וַאֲפִלּוּ בֶּן אָחִיו שֶׁל זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁבָּה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לִנְכָסָיו[6], שֶׁמָּא יֹאמַר: שֶׁמֵּחֲמַת אָבִי יֵרֻשָּׁתִי חֵלֶק זֶה.

2) בבא־מציעא לט. 3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". 4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם־משנה). 5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. 6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך־עיון מניין לו זה?" ובלחם־משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף־על־פי־כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו — אף־על־פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם־משנה].

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן, אֲפִלּוּ קָרוֹב מֵחֲמַת אֲחֵי הָאֵם[7] שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִירַשׁ. הַרְחָקָה יְתֵרָה הִיא זוֹ. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בֵּינֵיהֶן[8] שְׁטַר חֲלָקָה[9] בֵּין בַּבָּתִּים[10] בֵּין בַּשָּׂדוֹת - לֹא יֵרֵד. וַאֲפִלּוּ אָמַר: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוּת[11] - לֹא יֵרֵד; שֶׁמָּא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת וְיַאַרְכוּ הַיָּמִים וְיִטְעַן וְיֹאמַר שֶׁזֶּה חֵלֶק יְרֻשָּׁה בָּא לוֹ (מֵחֲמָתוֹ אוֹ) מֵחֲמַת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה[12] בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁהָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבֵּית הַזְּקֵנָה הִיא וּבַת אַחַת, וּמֵתָה בַּת שְׁנֵיָּה וְהִנִּיחָה בֵּן קָטָן[13]; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹרִידִין זוֹ הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לַנְּכָסִים - שֶׁמָּא מֵתָה הַזְּקֵנָה[14], וְנִמְצְאוּ שְׁלִישׁ נְכָסִים[15] אֵלּוּ לַקָּטָן, וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן; וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לְזֶה הַקָּטָן בַּנְּכָסִים - שֶׁמָּא עֲדַיִן הַזְּקֵנָה בַּחַיִּים, וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לְנִכְסֵי שָׁבוּי. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲמִיד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַחֲצִי שֶׁל קָטָן[16], מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה[17]. אַחַר זְמַן שָׁמְעוּ שֶׁמֵּתָה הַזְּקֵנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: תֵּרֵד הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לִשְׁלִישׁ הַנְּכָסִים, שֶׁהוּא חֵלֶק יֶרֶשָׁתָהּ; וְיֵרֵד הַקָּטָן לִשְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֶלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזְּקֵנָה[18]; וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁל בַּת הַשְּׁבוּיָה[19] - מַעֲמִידִין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[20] מִפְּנֵי חֵלֶק הַקָּטָן, שֶׁמָּא מֵתָה גַּם הַבַּת הַשְּׁבוּיָה, וְיֵשׁ לְזֶה הַקָּטָן חֲצִי הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף־על־פי־כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כזו שבדרך כלל אין בית־דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב'טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם־משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם שי"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. 8) גמרא שם. 9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. 10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה־שאין־כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הבדל בין בתים לשדות. 11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. 12) שם. 13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסבתא). 14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבויה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. 15) בכל הנכסים. 16) שמא מתו שתי השבויות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבית - חצי. 17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביי, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. 18) כיורשה של אמו. 19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. 20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אביי ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הרי"ף בהלכותיו (בבבא־מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרינן מעיינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הרי"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ו אדר ~

הִלְכוֹת עֵדוּת

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

א. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפִּלּוֹנִי גֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ[2] וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּה, וְהוּזַמּוּ[3]; וַהֲלוֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחָר, אִם גֵּרֵשׁ, סוֹפוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה[4] - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ[5], שֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה[6], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי טוֹבַת הֲנָאָה זוֹ[7]. וּמְשַׁעֲרִין בָּאִשָּׁה וּבִכְתֻבָּתָהּ. שֶׁאִם הָאִשָּׁה הָיְתָה חוֹלָה אוֹ זְקֵנָה, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁלוֹם בֵּינָהּ לְבֵין בַּעְלָהּ - אֵין דְּמֵי הַכְּתֻבָּה כְּשֶׁתִּמָּכֵר כְּמוֹ דָמֶיהָ אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה וּקְטַנָּה[8], אִם יֵשׁ[9] בֵּינֵיהֶן קְטָטָה; שֶׁזּוֹ[10] קְרוֹבָה מִן הַגֵּרוּשִׁין וּרְחוֹקָה מִן הַמִּיתָה[11]. וְכֵן אֵין טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמְרֻבָּה לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמּוּעֶטֶת; שֶׁאִם הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף זוּז - הֲרֵי הִיא נִמְכֶּרֶת בְּטוֹבַת הֲנָאָה בְּמֵאָה[12], וְאִם הָיְתָה מֵאָה - אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בְּפָחוֹת[13]. דְּבָרִים אֵלּוּ כְּפִי מַה שֶׁיִּשַּׁעֲרוּ הַדַּיָּנִים.

2) בפניהם, ביום פלוני. 3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. 4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. 5) של אשה זו. 6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מְסַכֵּן את מעותיו. 7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלימין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. 8) צעירה. 9) בכת"י תימן: אז יש. 10) בעלת הקטטה. 11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. 12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. 13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. הֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁחַיָּב לִפְלוֹנִי אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתֵּן מִכָּאן[14] וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: עַד חָמֵשׁ שָׁנִים אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן[15] וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז חָמֵשׁ שָׁנִים, וּמְשַׁלְּמִין כֵּן לַלְוֶה[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) מעכשיו. 15) לאיזה מתווך, שישיג עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ז. 16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף־משנה).

ג. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנָּגַח[17], וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[18]. וְאִם אֵין הַשּׁוֹר[19] שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר בִּלְבַד; שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא מִגּוּפוֹ[20]. לְפִיכָךְ, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל פֵּרוֹת אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

17) את שור רעהו. 18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא־קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן". 19) המזיק. 20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. 21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. הֵעִידוּ עַל פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[22] וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[23], וְהוּזַמּוּ - מְשַׁלְּמִין לָאָדוֹן דְּמֵי הָעֶבֶד וּדְמֵי עֵינוֹ[24]. הֵעִידוּ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ[25], וְהוּזַמּוּ[26], וְנִמְצָא הַדָּבָר הֵפֶךְ, שֶׁהָאָדוֹן הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[27] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) הכנעני, ועליו להוציאו לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". 23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן־חורין, והרי הוא ככל בן־חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. 24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא־קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד הי"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם־משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. 25) נמצא שחייב לו דמי שנו. 26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא הדבר וכו'. והכסף־משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק. 27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. 28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני־כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פי"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם־משנה).

ה. עֵדֵי קִנּוּי[29] וּסְתִירָה[30] שֶׁהוּזַמּוּ - לוֹקִין[31]. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁזִּנְתָּה אַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה[32], [וְנִמְצָא אוֹתוֹ הָעֵד זוֹמֵם - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ[33]. הָיוּ שְׁנַיִם, וְהֵן עֵדֵי הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה וְהַטֻּמְאָה][34], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה, וְאֵין לוֹקִין[35]. וְלָמָּה לֹא יֵהָרְגוּ, וַהֲרֵי הֵעִידוּ בְּטֻמְאָה? לְפִי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ[36].

29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. 31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). 32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד. 33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזם, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא־מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. 34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז. 35) כאמור לעיל אות יב. 36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א־ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר[37], וְהוּזַמוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל[38]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְהוּזַמוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ - הָרִי הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין שְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה[39]. הוּזַמוּ הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד - הָרִי הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[40], וְהָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין לַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[41]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵם - בָּטְלָה עֵדוּת שְׁנֵיָה[42]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵם - בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת[43]; שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה - אֵין הַטְּבִיחָה אוֹ הַמְּכִירָה מְחַיֶּבְתּוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם[44].

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 38) בבא־קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם־משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). 39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא־קמא שם). 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא־קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיזומו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא־קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

ז. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין[46] - מְשַׁלְּמִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה[47] דְּמֵי הַשָּׂדֶה[48]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְהוּזַמוּ כֻּלָּן - מְשַׁלְּשִׁין[49] בֵּינֵיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת הַחֲזָקָה שָׁלֹשׁ עֵדֵיוֹת הֵן[50] - הֲרֵי הֵן כְּעֵדוּת אַחַת לַהֲזָמָה[51]. לְפִיכָךְ, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד מִצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד[52], וְהֵעִידוּ בְּשָׁנָה שָׁנָה[53] - הֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ עֵדֵיוֹת, וְתִתְקַיֵּם בָּהֶן הַחֲזָקָה[54], וְהֵן כְּעֵדוּת אַחַת לַהֲזָמָה; שֶׁאִם הוּזַמוּ כֻּלָּן - הֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָאַחִין מְשַׁלְּמִין חֲצִי דְּמֵי הַשָּׂדֶה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצִי דָּמֶיהָ[55].

45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פי"א, ה"ב. 46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. 47) המערער על המחזיק. 48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא־בתרא נו, א). 49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פי"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא־בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. 50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. 51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. 52) איש זר. 53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. 54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. 55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא־בתרא שם נו, ב).

ח. שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים שֶׁנִּתְקַיֵּם בְּעֵדוּתָן שֶׁשּׁוֹר זֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוּעָד[56], וְנִמְצֵאת כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹמְמִין[57] - כֻּלָּן פְּטוּרִין[58]. נִמְצְאוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין - כֻּלָּן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם הַנֶּזֶק[59]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[60]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? [61] כְּשֶׁהָיוּ כֻּלָּן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה[62], אוֹ שֶׁבָּאוּ רְצוּפִין[63], אוֹ שֶׁהָיוּ מַכִּירִין בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ הַשּׁוֹר[64]; אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחַת מֵאֵלּוּ - הֲרֵי כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין[65]; שֶׁהֲרֵי הֵן אוֹמְרִין: לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק, וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁתָּבוֹא כַּת אַחֶרֶת וְיַעֲשֶׂה מוּעָד[66].

56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא־קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". 57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. 58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. 59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו ('תוספות' בבא־קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). 60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כולם, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף־משנה). 61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. 62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. 63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. 64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי־אפשר לחייב את בעליו, ועל־כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. 65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. 66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא־קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו ('תוספות' בבבא־בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

**ט. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67] עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה[68], וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהֵעִידוּ עָלָיו עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה[69] שֶׁבָּהּ יֵהָרֵג, וְהוּזַמוּ שִׁתֵּיהֶן - כַּת הָרִאשׁוֹנָה לוֹקָה וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת[70], מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִים לוֹמַר: לְהַלְקוֹתוֹ בָּאנוּ[71]; אֲבָל כַּת הָאַחֲרוֹנָה נֶהֱרֶגֶת, שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבַד הוּא נֶהֱרָג[72]. הָיְתָה הַכַּת הָאַחֲרוֹנָה אַרְבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ גָּנַב, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ אָכַל, וְהוּזַמוּ - כֻּלָּן נֶהֱרָגִין[73]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁזֶּה גָּנַב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְכָרוֹ, וְהוּזַמוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחֱנָקִין[74]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנְבוֹ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁמְּכָרוֹ, בֵּין שֶׁהוּזַמוּ עֵדֵי גְּנֵבָה בֵּין שֶׁהוּזַמוּ עֵדֵי מְכִירָה - כָּל כַּת מֵהֶן שֶׁהוּזַמָּה נֶהֱרֶגֶת; שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא תְּחִלַּת חִיּוּבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָה[75]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמְּכָרוֹ לְזֶה הַיִּשְׂרְאֵל[76], וְהוּזַמוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא הוּזַמוּ לֹא הָיָה זֶה נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: עַבְדִּי מָכַרְתִּי. בָּאוּ עֵדֵי גְּנֵבָה אַחַר שֶׁהוּזַמוּ עֵדֵי מְכִירָה, אֲפִלּוּ רָאִינוּ אוֹתָן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה[77] - אֵין נֶהֱרָגִין[78].

67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. 68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). 69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. 70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. 71) ולא נתכוונו להרגו. 72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל־כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. 73) שכל כת משתיהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתיהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. 74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, הי"ג. 75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית־דין, ועל־כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). 76) שמכר את הישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כסף־משנה). 77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על־פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. 78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמיזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמיזתם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיזה קובעת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה[79], וְהֵבִיא אָבִיהָ עֵדִים וְהֶזְּמוּם - הֲרֵי עֵדֵי הַבַּעַל נֶהֱרָגִין[80]. חָזַר הַבַּעַל וְהֵבִיא עֵדִים וְהֵזִּמוּ עֵדֵי הָאָב - הֲרֵי עֵדֵי הָאָב נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן[81] לַבַּעַל. נֶהֱרָגִין - מִפְּנֵי שֶׁעֵדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם לַהֲרִיגָה בְּעֵדוּתָן, וּמְשַׁלְּמִין קְנָס - מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמַר דִּין הַבַּעַל לְשַׁלֵּם קְנָס בְּעֵדוּתָן, וְנִמְצְאוּ חַיָּבִין נְפָשׁוֹת לָזֶה וּמָמוֹן לָזֶה[82]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה[83], וְהוּזַּמוּ - נֶהֱרָגִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[84]; בָּא עַל בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהוּזַּמוּ - נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין הַקְּנָס לְאָבִיהָ[85]. פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר[86], וְהוּזַּמוּ - נִסְקָלִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[87]; שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - נִסְקָלִין[88], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר[89] לְבַעַל הַשּׁוֹר[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

79) ודינה להיהרג. 80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). 81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". 82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח הי"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא־קמא כב, ד"ה קטל תוריה). 83) ודינו להסקל. 84) טובת הנאת כתובתה שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). 85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות — לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, הי"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף־משנה). 86) ולא פירשו שור של מי. 87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. 88) שחייבים נפשות לרובע. 89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרוגו". 90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פי"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורי.

~ יום שני כ"ז אדר ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לעניין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ[2], שֶׁבָּא עֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְעֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְהֵעִידוּ בְּעֵדוּת אַחֶרֶת - אֵין כָּאן עֵדוּת; שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן שַׁקָּר[3], וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶן[4]. בָּאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה עֵדוּת, וּבָאָה כַּת זוֹ וְהֵעִידָה עֵדוּת אַחֶרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ - מְקַבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמָהּ[5].

2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. 3) ובכת"י תימן: שקרן. 4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל־פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). 5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שִׁמְעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד בְּמָנֶה[6] וְאֶחָד בְּמָאתַיִם, וְכָפַר שִׁמְעוֹן בִּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת, וְעֵדֵי שְׁטָר זֶה כַּת אַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁתַּיִם שֶׁהִכְחִישׁוּ זוֹ אֶת זוֹ, וְעֵדֵי הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם מָנֶה, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[7], וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר[8]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר - בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[9], כְּדִין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[10]; שֶׁהֲרֵי עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים[11] מְעִידִין בְּמִקְצָת הַמָּמוֹן שֶׁכָּפַר בְּכֻלּוֹ, וְלֹא תְּהֵא הוֹדָאַת פִּיו[12] גְּדוֹלָה מֵהַעֲדָאַת עֵדִים[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14].

6) מאה זו. 7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, וברי"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוציא השטר השני גובה אותו גם־כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית־דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק־דין הראשון, כמבואר ביבמות לז, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. 8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). 9) שאוחז ספר־תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פי"א, ה"ח. 10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ז, והי"ג. 11) עדי השטר, שעל־כל־פנים כת אחת מהם כשרה. 12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. 13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. 14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף־משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על־פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל לֵוִי[15], וְעֵדָיו כַּת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן, וְהוֹצִיא שִׁמְעוֹן שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְלֵוִי כּוֹפֵר בִּשְׁנֵיהֶן - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, וְשִׁמְעוֹן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; שֶׁבְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ[16]. וּשְׁבוּעָה זוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17], כְּדִין חֲנֻנִי עַל פִּנְקָסוֹ[18].

15) שהלווהו. 16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל־כרחו של הלווה ה"עני" בית־הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). 17) כדי להפיס (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. 18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן..., והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיכלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל שִׁמְעוֹן, וְעֵדָיו כַּת אַחַת מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יָכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת[19] - הֲרֵי כָּל שְׁטָר מֵהֶן כְּחֶרֶס[20], וּשְׁנֵי הַנִּטְעָנִין נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[21] וְנִפְטָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת לְהָעִיד כְּאַחַת[22]; אֲבָל כָּל הַמּוֹצִיא שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת כַּת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחֵר כָּךְ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר, שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ, בֵּין מִלְּוֶה הָרִאשׁוֹן[23] בֵּין מֵאַחֵר[24]; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מִשְּׁתֵיהֶן בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה[25].

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. 20) וכל אחד מהלווים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. 21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. 22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. 23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. 24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלוה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. 25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֵדִים וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן וְהוּזַמּוּ, וְחָזַר וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ וְהוּזַמּוּ, אֲפִלּוּ מֵאָה כַּת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ, וְנִמְצֵאת עֵדוּת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים מְכֻוֶּנֶת - דָּנִין עַל פִּיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁטָּעַן טַעֲנָה זוֹ לְהָבִיא עֵדִים שַׁקְרָנִים - הֲרֵי לֹא הֶחְזִקוּ אֵלּוּ הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵן מְשַׁקְּרִין[26]. אֲבָל שְׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר[27], וְהוּא שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מִמְּנוּ שָׁאַל לְזַיֵּף לוֹ שְׁטָר זֶה[28], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר מֵחוֹתָמָיו[29] - אֵין גּוֹבִין בּוֹ לְעוֹלָם[30]. וְיִרְאָה לִי, שֶׁאִם בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר וְהֵעִידוּ הֵן בְּעַצְמָן עַל כְּתַב יָדָן[31] - גּוֹבִין בּוֹ.

26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!". 27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. 28) לחתום עליו בשקר. 29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב־ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. 30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזוייף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). 31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לדבר, שהשטר כשר (כסף־משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזוייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב־ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

~ יום שלישי כ"ח אדר ~

הִלְכוֹת מַמְרִים

יֵשׁ בְּכְלָלָן תִּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁאָמְרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם. ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בַּמִּצְוֹת שֶׁבִּכְתָב וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל. ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם. ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתָם. ז) לְכַבְּדָם. ח) לְיָרְאָם. ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל־פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם[2] הֵם עִקַּר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[3], וְהֵם עַמּוּדֵי הַהוֹרָאָה[4], וּמֵהֶם חֹק וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל[5], וַעֲלֵיהֶן הִבְטִיחָה תּוֹרָה[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7]. וְכָל הַמַּאֲמִין בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבְתוֹרָתוֹ - חַיָּב לִסְמֹךְ מַעֲשֵׂה הַדָּת עֲלֵיהֶן[8] וְלִשָּׁעֵן עֲלֵיהֶן[9].

~ נקודות משיחות קודש ~

"בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הֵם עִקַּר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהֵם עַמּוּדֵי הַהוֹרָאָה, וּמֵהֶם חֹק וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דייני ישראל, ובין בית־הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דייני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל־פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. 3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... 'והתורה והמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". 4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. 5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". 6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. 7) ספרי, שם. 8) בכתב יד תימן: אליהן. 9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר[10] אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל[11]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[12]; שֶׁכָּל חָכָם שֶׁמּוֹרֶה[13] עַל דִּבְרֵיהֶם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[14], וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[15]; וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן[16], וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כָּךְ הוּא; וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעַשָּׂאוּם סְיָג[17] לַתּוֹרָה, וּלְפִי מַה שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת[18] וְהַתַּקָּנוֹת[19] וְהַמִּנְהָגוֹת[20] - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁמֹעַ לָהֶן, וְהָעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[21]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - אֵלּוּ הַתַּקָּנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, שֶׁיּוֹרוּ בָהֶם לָרַבִּים כְּדֵי לְחַזֵּק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם; וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ - אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁיִּלְמְדוּ אוֹתָן מִן הַדִּין[22] בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן; מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - זוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ[23].

10) בכתוב: מן הדבר. 11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". 12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). 13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א: שמורד. 14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. 15) שלימדה הקדוש־ברוך־הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. 16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". 17) גדר. 18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. 19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. 20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). 21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". 22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. 23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קרית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דִּבְרֵי קַבָּלָה[24] - אֵין בָּהֶן מַחֲלֹקֶת לְעוֹלָם[25]. וְכָל דָּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחֲלֹקֶת - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּדְבָרִים שֶׁלְּמִדִּין מִן הַדִּין[26], אִם הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל כֻּלָּן - הֲרֵי הִסְכִּימוּ; וְאִם נֶחְלְקוּ בָּהֶן - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אַחַר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, אִם רָאוּ מִקְצָתָן שֶׁרָאוּי לִגְזוֹר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה אוֹ שֶׁיַּנִּיחוּ הָעָם הַמִּנְהָג הַזֶּה[27], וְרָאוּ מִקְצָתָן שֶׁאֵין רָאוּי לִגְזוֹר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תַּקָּנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג זֶה[28] - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר רֻבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדָּבָר אַחַר הָרַבִּים[29].

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. כְּשֶׁהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קַיָּם, לֹא הָיְתָה מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. אֶלָּא כָּל דִּין שֶׁנּוֹלַד בּוֹ סָפֵק לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאו - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ עִם שְׁלוּחָיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם[30] וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[31]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאו - הַכֹּל בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה[32]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לָהֶן; וְאִם לָאו - הַכֹּל בָּאִין לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[33] לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ הַסָּפֵק לַכֹּל יָדוּעַ אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקַּבָּלָה בֵּין מִפִּי הַמִּדָּה שֶׁדָּנוּ בָּהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בִּשְׁעָתָן[34], וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר עַד שֶׁיַּסְכִּימוּ כֻּלָּן, אוֹ יַעַמְדוּ לְמִנְיָן וְיֵלְכוּ אַחַר הָרֹב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשּׁוֹאֲלִים: כָּךְ הֲלָכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשֶּׁבָּטַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל רָבְתָה מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, זֶה מְטַמֵּא וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, וְזֶה מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר[35].

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). 31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). 34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שְׁנֵי חֲכָמִים אוֹ שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁנֶּחְלְקוּ שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַסַּנְהֶדְרִין[36], אוֹ עַד שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר לָהֶן[37], בֵּין בִּזְמַן אֶחָד בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, אֶחָד מְטַהֵר וְאֶחָד מְטַמֵּא, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר, אִם אֵינְךָ יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה: בְּשֶׁל תּוֹרָה - הֵלֵךְ אַחַר הַמַּחְמִיר, בְּשֶׁל סוֹפְרִים - הֵלֵךְ אַחַר הַמֵּקֵל[38].

36) משבטל בית דין הגדול. 37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. 38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

~ יום רביעי כ"ט אדר ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בֵּית דִין גָּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת[2] כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהַדִּין כָּךְ, וְדָנוּ דִין, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִין אַחֵר[3], וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לִסְתֹּר אוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם - אֵינְךָ חַיָּב לָלֶכֶת אֶלָּא אַחַר בֵּית דִין שֶׁבְּדוֹרְךָ[4].

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 3) ואפילו אינו גדול מבית־הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. 4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל־וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף־משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית־דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בֵּית דִין שֶׁגָּזְרוּ גְזֵרָה אוֹ תִּקְּנוּ תַּקָּנָה וְהִנְהִיגוּ מִנְהָג, וּפָשַׁט[5] הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִין אַחֵר וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתַּקָּנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהָג - אֵינוֹ יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחָכְמָה[6] וּבְמִנְיָן[7]. הָיָה גָּדוֹל בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו[8]. אֲפִלּוּ בָּטַל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ גָּזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ הִתְקִינוּ - אֵין הָאַחֲרוֹנִים יְכוֹלִין לְבַטֵּל עַד שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶם[9]. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן, הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִין וּבֵית דִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד הוּא[10]? זֶה מִנְיַן חַכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִין הַגָּדוֹל[11] וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ.

5) נפוץ ונתקבל. 6) שראש הישיבה של בית־דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). 7) שיהיה מנין התלמידים של בית־דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית־דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית־דין האחרון זקן מהראשון. 8) שם. 9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף־משנה). 10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, אֶלָּא כִּשְׁאָר[13] דִּינֵי תּוֹרָה; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לִגְזֹר וּלְאָסְרָן לַעֲשׂוֹת סְיָג[14], אִם פָּשַׁט אִסּוּרָן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין גָּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעָקְרָן וּלְהַתִּירָן, אֲפִלּוּ הָיָה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים[15].

12) שבית־דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית־דין קודמו. 13) בדפוס וינציאה שי"א: בשאר. 14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. 15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בַּכֹּל, יכול לבטל בית־דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה־עשר דבר (שמונה־עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית־דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה־עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף־משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

ד. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אַף דְּבָרִים אֵלּוּ[16] לְפִי שָׁעָה[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא יְהוּ גְּזֵרוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁאֲפִלּוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעָקְרוֹ[18] הוֹרָאַת שָׁעָה[19]. כֵּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וְלַעֲשׂוֹת סְיָג כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הָעָם עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - מַכִּין וְעוֹנְשִׁין[20] שֶׁלֹּא כַּדִּין[21]; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁהֲלָכָה כָּךְ הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שָׁעָה לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדֵי לְהַחֲזִיר רַבִּים לַדָּת[22] אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל מִלְּהִכָּשֵׁל בִּדְבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׂין לְפִי מַה שֶּׁצְּרִיכָה הַשָּׁעָה. כְּשֵׁם שֶׁהָרוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה[23], כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה כֻּלּוֹ; כָּךְ בֵּית דִּין מוֹרִים בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים לַעֲבֹר עַל קְצָת מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ [כֻּלָּם][24]. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[25]: חַלֵּל עָלָיו[26] שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה[27].

16) שנאסרו משום סייג לתורה. 17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. 18) בכת"י תימן: לעקרן. 19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף־משנה). 20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. 21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית־דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". 22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות־עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא־תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא־תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה־זרה (יבמות צ, ב. וסנהדרין צ, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. 23) שלקתה ידו בהרעלת דם. 24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). 25) יומא פה, ב. 26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחויה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶן לִגְזֹר גְּזֵרָה[28] אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה[29] אוֹ לְהַנְהִיג מִנְהָג - צְרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בַּדָּבָר וְלֵידַע תְּחִלָּה אִם רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהֶן אוֹ אִם אֵין יְכוֹלִין לַעֲמֹד. וּלְעוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִّבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ[30].

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרתי" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). 30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

ו. הָרֵי שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין גְּזֵרָה, וְדִמּוּ שֶׁרֹּב הַקָּהָל יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחַר שֶׁגָּזְרוּהָ פִּקְפְּקוּ[31] הָעָם בָּהּ וְלֹא פָּשְׁטָה בְּרֹב הַקָּהָל - הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[32], וְאֵינָן רַשָּׁאִין לָכֹף אֶת הָעָם לָלֶכֶת בָּהּ.

31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו),

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל.
32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית־דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית־דין לבטלה (לחם־משנה).

ז. גָּזְרוּ וְדִמּוּ שֶׁפָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר כֵּן שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה עָמַד בֵּית דִּין אַחֵר וּבָדַק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגְּזֵרָה פּוֹשֶׁטֶת בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַטֵּל, וַאֲפִלּוּ הָיָה פָּחוֹת מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן[33].

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית־דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית־דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית־דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית־דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית־דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית־דין אחר יכול לבטלו אלא־אם־כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית־דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית־דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית־דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים - אַל יְמַהֵר לְהַתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי[34].

34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית־דינו: "בית־דין המתיר" (ע"ז לז, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית־דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

ט. הוֹאִיל וְיֵשׁ[35] לְבֵית דִּין לִגְזֹר וְלֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר וְיַעֲמֹד אִסּוּרוֹ לְדוֹרוֹת[36], וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהַתִּיר אִסּוּרֵי תּוֹרָה[37] לְפִי שָׁעָה, מַהוּ זֶה שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[38] וְלֹא לִגְרֹעַ מֵהֶן[39] וְלִקְבֹּעַ הַדָּבָר לְעוֹלָם בְּדָבָר[40] שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה[41], בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[42]. כֵּיצַד? הֲרֵי כָּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[43], שֶׁזֶּה הַכָּתוּב אָסַר לְבַשֵּׁל וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, בֵּין בְּשַׂר בְּהֵמָה בֵּין בְּשַׂר חַיָּה; אֲבָל בְּשַׂר הָעוֹף - מֻתָּר בְּחָלָב מִן הַתּוֹרָה[44]. אִם בָּאוּ בֵּית דִּין וַיַּתִּיר בְּשַׂר חַיָּה בְּחָלָב - הֲרֵי זֶה גּוֹרֵעַ[45]; וְאִם יֶאֱסֹר בְּשַׂר הָעוֹף וְיֹאמַר שֶׁהוּא בִּכְלַל הַגִּדִּי וְהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[46]. אֲבָל אִם אָמַר: בְּשַׂר הָעוֹף מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה, וְאָנוּ נֶאֱסָר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעָם שֶׁהוּא גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר חוֹבָה וְיֹאמְרוּ: הָעוֹף מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ, כָּךְ הַחַיָּה מֻתֶּרֶת שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשָׁה; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר בְּהֵמָה מֻתֶּרֶת, חוּץ מִן הָעֵז[47]; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר הָעֵז מֻתָּר בַּחֲלֵב פָּרָה אוֹ הַכִּבְשָׂה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא מִינוֹ; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בַּחֲלֵב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ מֻתָּר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ'; לְפִיכָךְ נֶאֱסָר כָּל בָּשָׂר בְּחָלָב, אֲפִלּוּ בְּשַׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֶלָּא עוֹשֶׂה סְיָג לַתּוֹרָה[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

35) רשאי. 36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ . . כו'".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (יג, א.), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב.) "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו'".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות, ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפות בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל־מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמו).

(על־פי לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

37) כאמור לעיל ה"ד. 38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. 39) מדברי תורה. 40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. 41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. 42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל־פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"יסוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל־פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות־עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד־לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד־לומר ולא תגרע ממנו". 43) חולין קטו, ב. 44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. 45) מתורה שבעל־פה. 46) על תורה שבכתב. 47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. 48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף־משנה). אולם המחוור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פי"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה־תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. 49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

~ יום חמישי א' ניסן ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

א. מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[2] - אֵינוֹ זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[3]; אֶלָּא הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[4], [וּמִיתָתוֹ בְּכָל אָדָם][5].

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל־פה". 3) דברים יז, יב. 4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. 5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית־דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פי"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית־דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית־דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפַּרְסֵם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - [מוֹרִידִין אוֹתוֹ][6] וְלֹא מַעֲלִין[7]. וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם[8] וְהַמּוֹסְרִין[9] וְהַמּוּמָּרִין[10]. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא דַּיָּנִים, [אֶלָּא כָּל הַהוֹרֵג אֶחָד מֵהֶן - עָשָׂה מִצְוָה גְּדוֹלָה וְהֵסִיר הַמִּכְשׁוֹל][11].

6) לבור. 7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. 8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. 9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט־י, והל' תשובה פ"ג הי"ב. 10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי־כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). 11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל־וחומר זה, מגזירה־שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והושווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ[12] וּבִדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהָלַךְ אַחַר דַּעְתּוֹ הַקַּלָּה וְאַחַר שְׁרִירוּת לִבּוֹ[13], וְכוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה תְּחִלָּה, כְּצָדוֹק וּבַיְתוֹס[14] וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים אַחֲרָיו. אֲבָל בְּנֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּבְנֵי בְנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנוֹלְדוּ בֵּין הַקָּרָאִים וְגִדְּלוּ אוֹתָם עַל דַּעְתָּם[15] - הֲרֵי הוּא כְּתִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה בֵּינֵיהֶם וְגִדְּלוּהוּ[16], וְאֵינוֹ זָרִיז לֶאֱחֹז בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּאָנוּס[17]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כָּךְ [שֶׁהוּא יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאָנוּס, שֶׁהֲרֵי גִּדְּלוּהוּ עַל טָעוּתָם]. כָּךְ אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ, הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָם הַקָּרָאִים שֶׁטָּעוּ[18]. לְפִיכָךְ רָאוּי לְהַחֲזִירָן בִּתְשׁוּבָה, וּלְמָשְׁכָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, עַד שֶׁיַּחְזִרוּ לְאֵיתַן הַתּוֹרָה[19].

12) בהכרתו. 13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. 14) שכפרו בתורה שבעל־פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. 15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. 16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. 17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). 18) דינם כאנוסים. 19) לחוזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידינו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל־פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

ד. אֲבָל זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא חָכָם אֶחָד מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ קַבָּלָה[20] וְדָן וּמוֹרֶה בְּדִבְרֵי תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁיָּדְּנוּ וְיוֹרוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁבָּאת לוֹ מַחֲלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא חָזַר לְדִבְרֵיהֶם, אֶלָּא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּא כְּהוֹרָאָתָן - גָּזְרָה עָלָיו תּוֹרָה מִיתָה[22]. וּמִתְוַדֶּה, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[23]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָּן[24] וְהֵן דָּנִים, הוּא קִבֵּל[25] וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חֲלֻקָּה לָהֶם כָּבוֹד[26]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוֹלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל[27].

20) שהוא מודה בתורה שבעל־פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 21) על־פי השמועה, ועל־פי המדות שהתורה נדרשת בהן. 22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". 23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל־פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף־משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ו־ח. 24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. 25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וכרבי אלעזר. 26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית־דין ומעלתו" וכו'. 27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

ה. אֵין זָקֵן מַמְרֵא[28] חַיָּב מִיתָה עַד שֶׁיְּהֵא חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה סָמוּךְ בְּסַנְהֶדְרִין[29], וְיַחֲלֹק עַל בֵּית דִּין בְּדָבָר שֶׁזִּדּוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[30], אוֹ בִּתְפִלִּין[31], וְיוֹרֶה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ[32] אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ[33], וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית[34]. אֲבָל אִם הָיָה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה[35] וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר[36]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט - מִי שֶׁלֹּא יִפָּלֵא מִמֶּנּוּ[37] אֶלָּא דָבָר מֻפְלָא[38].

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". 29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". 30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. 31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). 32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון" וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב). 33) שם פח, ב. 34) שאם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. 35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. 36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). 37) שלא נעלם. 38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית־דין הכתוב מדבר".

ו. הָיָה חָכָם מֻפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחָלַק, וְשָׁנָה[39] וְלִמֵּד לַאֲחֵרִים כִּדְבָרָיו, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן. לֹא שֶׁיֹּאמַר בְּזָדוֹן, אֶלָּא יוֹרֶה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא בְּעַצְמוֹ[40].

39) וחזר, אחרי ששב מבית־דין הגדול לעירו. 40) שם פו, ב. ופח, ב.

ז. מְצָאָן[41] חוּץ לִמְקוֹמָן[42] וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פָּטוּר[43]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם - מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנַדּוֹתָם[44] וּלְהַפְרִישָׁן וּלְהַכּוֹתָן[45] וּלְמָנְעָן מִלְּלַמֵּד[46], כְּפִי מַה שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶן שֶׁהַדָּבָר צָרִיךְ לְכָךְ[47].

41) את הסנהדרין, חברי בית־הדין הגדול. 42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. 43) שם יד, ב "מצאם אבית פגי" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. 44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). 45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלקו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. 46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). 47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חס־ושלום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית־דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

ח. וְכֵיצַד דָּנִין זָקֵן מַמְרֵא? בְּעֵת שֶׁיִּפָּלֵא דָּבָר[48] וְיוֹרֶה בּוֹ חָכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּרָאֶה בְּעֵינָיו[49] בֵּין בְּדָבָר שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹתָיו - הֲרֵי הוּא וְהַחוֹלְקִין עִמּוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת[50]. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כָּךְ הוּא הַדִּין. אִם שָׁמַע וְקִבֵּל[51] - מוּטָב; וְאִם לָאו - בָּאִין כֻּלָּן לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כָּךְ הוּא הַדִּין. אִם קִבְּלוּ[52] - יֵלְכוּ לָהֶן; וְאִם לָאו - כֻּלָּן בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית[53], שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כָּךְ הוּא הַדִּין, וְיוֹצְאִין כֻּלָּן[54]. חָזַר זֶה הֶחָכָם לְעִירוֹ וְשָׁנָה[55] וְלִמֵּד[56] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָמוּד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[57]. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה[58]. אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[59] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ אוֹ שֶׁהוֹרָה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ[61], וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם לִירוּשָׁלַיִם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיָּצָא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[62], אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם. וְעַד הָרֶגֶל מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל[63]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל יִשְׂרָאֵל[64] יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ; מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה[65]. וְאַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה: זָקֵן מַמְרֵא, וְעֵדִים זוֹמְמִין, וְהַמֵּסִית[66], וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67]; שֶׁהֲרֵי בְּכֻלָּן נֶאֱמַר: יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ.

48) ייעלם ויסתפק. 49) על־פי הסברה והיקשי ההגיון. 50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. 51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. 52) בכתי"ת: קיבל. 53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). 54) משנה בסנהדרין פו, ב. 55) למד שנית. 56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". 57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. 58) סנהדרין פח, ב. 59) לזכות עצמו ולהצלתו. 60) שם. 61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית־דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). 62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית־דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית־דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית־דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית־הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית־דין. 63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ה. 64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". 65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. 66) לעבוד ע"ז. 67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית־דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית־דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

~ יום שישי ב' ניסן ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

א. זֶה שֶׁהָלַךְ עַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2], בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן אוֹסְרִים וְהוּא מַתִּיר בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה[3]. אֲפִלּוּ הוּא הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְאָמַר: כָּךְ קִבַּלְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְהֵן אוֹמְרִים: כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַדִּין נוֹתֵן[4], הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן[5] עֲלֵיהֶן בַּדָּבָר, וְעָשָׂה אוֹ שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקַּבָּלָה[6]. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגָּזְרוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁגִגָּתוֹ חַטָּאת וּזְדוֹנוֹ כָּרֵת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הֶחָמֵץ[7] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[8], אוֹ אָסְרוּ בַּהֲנָאָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית[9] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה[10]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. 3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. 4) מצד הסברא והעיון העצמי. 5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". 6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. 7) אכילת חמץ. 8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. 9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. 10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קרית מלך).

ב. אֶחָד שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. כֵּיצַד? נֶחְלְקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֶרְוָה[11] אִם לָאו[12], אִם מַרְאֵה דָם זֶה מְטַמֵּא בְּאִשָּׁה אוֹ לֹא[13], אִם זוֹ טְמֵאָה לֵדָה אוֹ לֹא[14], אִם זוֹ זָבָה אוֹ לֹא[15], אִם חֵלֶב זֶה אָסוּר[16] אוֹ מֻתָּר, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי חוֹלֵק בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵיצַד דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת? כְּגוֹן שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּעִבּוּר שָׁנָה, אִם מְעַבְּרִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֲדָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁזֶּה מֵבִיא לִידֵי חָמֵץ בְּפֶסַח[17]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִין מִדִּינֵי מָמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִין[18] שֶׁדָּנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה, כֹּל שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ - כְּדִין נָטַל, וְעַל פִּי בֵּית דִּין נָטַל; וְלִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר פָּטוּר, אוֹ שֶׁאָמַר שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לָדוּן[19], כֹּל שֶׁנָּטַל[20] - גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[21]; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר שֶׁלּוֹ נָטַל[22], הַבָּא עָלֶיהָ בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת, בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת[23]; וְנִמְצָא הַדָּבָר מֵבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִינֵי מַכּוֹת, אִם זֶה חַיָּב מַלְקוּת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ שֶׁחָלַק בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִים שֶׁלּוֹקִין בִּפְנֵיהֶם[24] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לוֹקֶה[25] - חוֹבְלִין הֵם בּוֹ, וְחַיָּבִין לְשַׁלֵּם[26], וְכֹל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן - כְּדִין נוֹטֵל; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוּת הוּא[27], כֹּל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן - גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[28]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בַּעֲרָכִין[29] אוֹ בַּחֲרָמִין[30], אִם זֶה חַיָּב לִתֵּן אוֹ אֵינוֹ - הֲרֵי זֶה[31] חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[32]. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן בִּפְדְיוֹן קָדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ[33] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פִּדְיוֹן, אִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[34]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בַּעֲרִיפַת הָעֶגְלָה[35], אִם אֵלּוּ חַיָּבִין לְהָבִיא אוֹ לֹא[36] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר חַיָּבִים לְהָבִיא -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ[37] אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[38]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּעָרְלָה[39]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אִם זֶה לָעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבַּיִת[40] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה גָּזֵל בְּיַד הֶעָנִי, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאָה, כְּגוֹן נִגְעֵי בְּשָׂר[41] אוֹ נִגְעֵי בָתִּים[42] אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים[43] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר - מֵתָּר לְהִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל[44] קָדָשִׁים; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טָמֵא, אִם נִכְנַס[45] אוֹ אָכַל בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת, וּבְשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּטָהֲרַת מְצֹרָע, אִם יֵשׁ לָזֶה[46] טָהֲרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּהַשְׁקָאַת סוֹטָה, אִם זוֹ צְרִיכָה לִשְׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה[47] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לִיבָמָהּ[48]; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - צְרִיכִין לִבְדֹּק וְלַחְקֹר אִם הָיְתָה מַחֲלֹקֶת זוֹ מְבִיאָה לִידֵי דָּבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מֵבִיא לִידֵי דָּבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בַּסּוֹף לְדָבָר שֶׁזִּדּוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, בֵּין שֶׁהָיָה הַזָּקֵן מֵקֵל וְהֵן מַחְמִירִין בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מַחְמִיר וְהֵן מְקִלִּין - חַיָּב[49].

11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. 12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). 13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). 14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טוהר של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). 15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). 16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. 17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). 18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. 19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. 20) התובע. 21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). 22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלוייה. 23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). 24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). 25) שאינו חייב מלקות. 26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). 27) שבית־דין של שלושה דן דיני מכות. 28) סנהדרין פז, ב. 29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). 30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. 31) זקן ממרא זה. 32) סנהדרין שם. 33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. 34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). 35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א־ג). 36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. 37) בכתב יד תימן: בה. 38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). 39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. 40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). 41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). 42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). 43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). 44) שהרי שני דברים נפרדים הם. 45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. 46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד־יז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. 47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). 48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושיו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושיו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת־איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת־איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. 49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

ג. וְאִם לֹא תָּבִיא הַמַּחֲלֹקֶת לִידֵי כָּךְ[50] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. חוּץ מִמִּצְוַת תְּפִלִּין בִּלְבַד[51]. כֵּיצַד? הוֹרָה לְהוֹסִיף טוֹטֶפֶת חֲמִישִׁית[52] בַּתְּפִלִּין וְיַעֲשֶׂנָּה[53] חָמֵשׁ טוֹטָפוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּתְּחִלָּה אַרְבָּעָה בָּתִּים כְּהִלְכָתָן זֶה[54], וְיָבִיא חֲמִישִׁית וִידַבֵּק בַּחִיצוֹן; שֶׁהַבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הָאַוִּיר[55] - תָּמִיד[56] פָּסוּל. וְחִיּוּב זָקֵן מַמְרֵא עַל דָּבָר זֶה - הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[57]. אֲבָל אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָלַק בְּדָבָר מִדִּבְרֵי לוּלָב[58] אוֹ צִיצִית[59] אוֹ שׁוֹפָר, זֶה אוֹמֵר פָּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר כָּשֵׁר, זֶה אוֹמֵר יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יָצָא, זֶה אוֹמֵר טָהוֹר, וְזֶה אוֹמֵר שֵׁנִי לְטֻמְאָה[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. 51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. 52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטטפת. 53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. 54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוץ. 56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 57) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). 58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

~ שבת קודש ג' ניסן ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

א. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ[2]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל בְּחַיֵּיהֶן אוֹ לְאַחַר מִיתָתָן - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[3]. וְצָרִיךְ עֵדִים[4] וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין[5]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[6], וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים[8] שֶׁהִגִּיעוּ לְכֹלַל הָעֲנָשִׁין.

2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתים רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. 3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה־שאין־כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). 4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף־משנה). 5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". 6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). 7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). 8) בני שלש־עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין[9]; אֲבָל אִם קִלְּלָם בְּכִנּוּי[10] - פָּטוּר מִן הַסְּקִילָה[11], וְלוֹקֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל קִלְלַת כָּל אָדָם כָּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל[12].

9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וא־ל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. 11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד־לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". 12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכולן עובר בלא־תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל[13].

13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אַזְהָרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנַּיִן?[14] עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל הָאַזְהָרָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ[15]. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי אָבִיו בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[16].

14) והלא אין עונשים אלא־אם־כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. 15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. 16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד־לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ[17] - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שֶׁנֶּאֱמַר: מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת[18]. וְצָרִיךְ עֵדִים[19] וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין[20]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וְהוּא שֶׁיַּגִּיעוּ לְכֹלַל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חַיָּב חֶנֶק עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה - הֲרֵי זֶה כְּמַכֵּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[21]. וְהַמַּכֶּה אוֹתָן לְאַחַר מִיתָה - פָּטוּר[22].

17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. 18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. 19) ראה לעיל בביאורנו אות ג. 20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). 21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, אות קלא. 22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב[23] וְנֶהֱרָג. שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּעָשֶׂה חֵרֵשׁ בְּלֹא חַבּוּרָה, אֶלָּא יָצָאת טִפַּת דָּם בִּפְנִים[24] בָּאֹזֶן וְנִתְחָרֵשׁ.

23) מיתת חנק. 24) בבא־קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמַּקִּיז דָּם לְאָבִיו[25], אוֹ שֶׁהָיָה רוֹפֵא וְחָתַךְ לוֹ בָּשָׂר אוֹ אֵבֶר - פָּטוּר[26]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ לְהוֹצִיא סִלּוֹן[27] מִבְּשַׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה[28]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וַהֲרֵי הֵן מִצְטַעֲרִין - הֲרֵי זֶה מַקִּיז וְחוֹתֵךְ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְשֵׁהוּ[29] לַעֲשׂוֹת.

25) לרפואה. 26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. 27) קוץ. 28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). 29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מַכֵּה אָבִיו מִנַּיִן? עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[30] - הֲרֵי אָבִיו וְאִמּוֹ בַּכְּלָל[31].

30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל־וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, הי"ב. 31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנָעָנוּ בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׁתוּקִי[32] - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[33]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה[34] אִמּוֹ וְאָמְרָה: בֶּן פְּלוֹנִי הוּא[35] - אֵינוֹ נִסְקָל אוֹ נֶחֱנָק עַל פִּיהָ[36]. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - אֵינוֹ חַיָּב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ[37]. וְכֵן גֵּר שֶׁהוֹרָתוֹ[38] שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[39], אַף עַל פִּי שֶׁלִּדְּתוֹ בִּקְדֻשָּׁה[40] - אֵינוֹ חַיָּב עַל מַכַּת אָבִיו וְקִלְלָתוֹ[41].

32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, הי"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. 33) על הכאתו או על קללתו. 34) נשאלה ונחקרה. 35) של איש כשר, שאינו שתוקי. 36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף־על־פי שאינו חייב על אביו". 37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה — גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף־משנה). 38) הריונו. 39) שהולידו אביו כשהיה גוי. 40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. 41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

י. כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, כָּךְ אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. אֶת שֶׁהוּא חַיָּב עַל אָבִיו - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[42] - אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ[43].

42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פי"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א. 43) ירושלמי יבמות פי"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף־משנה ורדב"ז).

יא. הַגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַכּוֹתוֹ. וְלֹא יְבַזֵּהוּ. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בָּאוּ מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה[44], שֶׁהֲרֵי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו. אֶלָּא נוֹהֵג בּוֹ מִקְצָת כָּבוֹד[45]. אֲבָל הָעֶבֶד[46] - אֵין לוֹ יִחוּס[47], אֶלָּא הֲרֵי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו לְכָל דָּבָר[48], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ[49].

44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. 45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך־לך פל"ט): "אמר לו הקב"ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". 46) עבד כנעני. 47) אינו מתייחס אחר אביו. 48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". 49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראיה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת, אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינָן לַהֲרִיגָה וְהֵם יוֹצְאִים לֵהָרֵג - אָסוּר לְהַכּוֹתָן וּלְקַלְלָם[50]. וְאִם קִלֵּל אוֹ חָבַל בָּהֶן - פָּטוּר[51]. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב, וְנֶהֱרָג עֲלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹצְאִין לְמִיתָה[52]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְנוֹ; אֲבָל אַחֵר שֶׁבָּא וְהִכָּהוּ וְקִלְקְלוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה[53]. וְאִם בִּיְּשׁוֹ - חַיָּב בִּקְנַס הַמְבַיֵּשׁ[54].

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית־דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך הי"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שיורי ברכה ליו"ד סי' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא־הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא־קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדין "ביישו ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

יג. עָבַר אָבִיו וְאִמּוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁלּוֹקִין עָלֶיהָ, וְהָיָה הוּא חַזָּן[55] לִפְנֵי הַדַּיָּנִים - לֹא יַכֶּה אוֹתָם. וְכֵן אִם נִתְחַיְּבוּ נִדּוּי[56] - לֹא יְהִיֶה שָׁלִיחַ לְנַדּוֹתָם. וְלֹא יִדְחַף אוֹתָם וְלֹא יְבַזֶּה אוֹתָם בִּשְׁלִיחוּת בֵּית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְכָךְ וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה[57].

55) שמש, המכה על־פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, הי"א. 56) על שלא ציית לפסק־דין בית־הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוני יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

יד. לַכֹּל אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ, חוּץ מִמְּסִית וּמַדִּיחַ[58]. שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו[59].

58) אם היה אביו מסית את חבירו לעבודה־זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאילתות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לִבְנוֹ - כָּךְ רָאִינוּ בּוֹ תָּמִיד, שֶׁאֵינוֹ מַשְׁבִּיעוֹ בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה[60], שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא לְקַלְלַת אָבִיו, אֶלָּא מַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ אָלָה[61]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[62], שֶׁהָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - אֵין אֶחָד מֵאֶחָיו שֶׁל נֶהֱרָג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם[63]. וְלֹא עַל הַכָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בִּלְבַד הִקְפִּידָה תּוֹרָה, אֶלָּא אַף עַל הַבִּזָּיוֹן. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים וַאֲפִלּוּ בִּרְמִיזָה - הֲרֵי זֶה אָרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָרוּר מְקַלֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ[65]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַיִן תִּלְעַג לְאָב[66] וְתָבֵז לִיקֹּהַת אֵם[67] וְגוֹמֵר. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מַכַּת מַרְדּוּת וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[68].

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה'... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקהת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"יקרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימיך) אין בית־דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ו אדר ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום שני כ"ז אדר ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום שלישי כ"ח אדר ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום רביעי כ"ט אדר ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום חמישי א' ניסן ~

מצות עשה רמו. רמח.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּדְיָנֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְּלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי ב' ניסן ~

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְּרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ שבת קודש ג' ניסן ~

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְּרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

נקודות משיחות קודש - מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

ה - הוי' שמרך הוי' צלך על יד ימינך

"צלך" מצד עצמותו יתברך

ד. עפ"ז אפשר גם לבאר ענין נוסף, יש פתגם של המגיד ממעזריטש[1] בפירוש המשנה[2] "דע מה למעלה ממך" - שכל הענינים שלמעלה תלויים בך, ובפשטות הרי זה אותו פתגם של הבעש"ט עה"פ "הוי צלך" הנ"ל.

אולם באמת ישנו חילוק בין ב' הפתגמים: "דע למעלה ממך" עוסק בבחינת הגילויים שנמשכים ע"י עבודת האדם, על דרך הידוע בענין "שכר מצוה מצוה"[3]. אולם "הוי' צלך" הוא בבחינת העצמות, שהרי שם "הוי'" הוא שם העצם[4], שלמעלה מענין הגילויים.

ומזה יש פועל יוצא בעבודת האדם: כאשר היצר הרע בא וטוען שלפי מעמדו ומצבו של האדם אין לו שייכות לענין הגילויים, ובמילא הוא יעשה מה שברצונו כו', הנה עליו לדעת שמצד "הוי' צלך", שקאי על העצמות, אין נפקא מיני' למה הוא שייך, שכן עצמותו יתברך נמצא בכל מקום בשווה, והוא מתמסר ("ער גיט זיך אוועק") לכל אחד מישראל, ולכן גם עליו להיות בקבלת עול ולהתמסר לעצמותו ית', ועי"ז יזכה לקבל את כל הברכות מעצמותו יתברך[5].

1) לקוטי אמרים קצח (ע' נ, ג).
2) אבות רפ"ב.
3) אבות פ"ד מ"ב.
4) כסף משנה הל' ע"ז פ"ב ה"ז.
5) משיחת ש"פ נצבים-וילך ה'תשט"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לב כז־לב

כז וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת־גִּבּוֹרִים נֹפְלִים מֵעֲרֵלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ־שְׁאוֹל בִּכְלֵי־מִלְחַמְתָּם וַיִּתְּנוּ אֶת־חַרְבוֹתָם תַּחַת
רָאשֵׁיהֶם וַתְּהִי עֲוֹנֹתָם עַל־עַצְמוֹתָם כִּי־חִתִּית גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים: כח וְאַתָּה בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשָּׁבֵר
וְתִשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב: כט שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל־נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר־נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב הֵמָּה
אֶת־עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת־יֹרְדֵי בוֹר: ל שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל־צִדֹנִי אֲשֶׁר־יָרְדוּ אֶת־חֲלָלִים בְּחִתִּיתָם
מִגְּבוּרָתָם בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר: לא אוֹתָם יִרְאֶה פַרְעֹה
וְנִחַם עַל־כָּל־(המונה) הֲמוֹנוֹ חַלְלֵי־חָרֶב פַּרְעֹה וְכָל־חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: לב כִּי־נָתַתִּי אֶת־(חתיתו)
חִתִּיתִי בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהֻשְׁכַּב בְּתוֹךְ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב פַּרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (פ)

רש"י

(כז) ולא ישכבו. אלה הנזכרים עם גבורים שמתו מיתת עצמם כי נופלין וגרועים יהיו מהעכו"ם אשר מתו מיתת עצמם וירדו בכלי מלחמתם שאול: **ויתנו.** קוברים את חרבותם תחת ראשיהם לסימן להודיע כי לא שלטה בהם חרב: **ותהי עוונותם על עצמותם.** לא נחסר מעוונם כלום שלא כיפרה עליהם חרב הריגה שלא נהרגו ומה הוא העוון, כי חתית הגבורים ההם היתה בארץ חיים: **(כח) ואתה בתוך.** לפרעה הוא אומר: **את חללי חרב.** ולא עם המתים מיתת עצמם: **(ל) בחתיתם מגבורתם בושים.** באתברותהון מגבורתהון בהתון: **(לב) כי נתתי את חתיתי בארץ חיים.** כי אתן אני את מוראי בארץ ישראל ולא תנתן עוד חתית אדם בה:

מצודת דוד

(כז) ולא ישכבו. חללי העובדי כוכבים ההם לא ישכבו בקבר עם ערלי הלבב הנופלים במיתת עצמם אשר ירדו אל השאול עם כלי מלחמתם ר"ל שקברו אותם עם כלי מלחמתם והמקברים נתנו את חרבותם תחת ראשיהם לכבוד ולתפארת (כי כן היה דרכם לעשות כזאת להודיע שרגיל היה ללכת במלחמה ומת מיתת עצמו ולא נהרג) ור"ל החללים ההם לא ישכבו עמהם ולא ידמו להם בדבר הכבוד הזה: **ותהי עוונותם.** כאומר אבל בדבר אחד המה גרועים מחללי חרב כי הם כבר קבלו עונש מה על עוונם הואיל ונהרגו בחרב אבל אלו לא קבלו עדיין עונש כלל וכל עוונותם המה על עצמותם ונכונים הם לקבל עונש שהעוונות ישברו העצמות: **כי חתית.** כאומר ומה הם העוונות אשר הגבורים ההם נתנו שבר בארץ החיים: **(כח) ואתה.** אל מול פרעה יאמר אבל אתה תשבר בתוך ערלי הלבב האלו אשר העוונות ישברו עצמותם וגם תשכב עם חללי חרב ולא תקבל הכבוד שקבלו הם כי תענש בשני משפטים כי מאד הרעת לעשות יותר מכולם: **(כט) שמה אדום.** במקום מלחמה ההיא יפלו גם המה מחריבי בהמ"ק: **אשר נתנו בגבורתם.** ר"ל עם כל גבורתם נתנו עם שאר חללי חרב ודומה להם ולא הועיל להם הגבורה: **המה.** ר"ל גם המה ישכבו עם ערלי לבב האלו ועם שאר יורדי בור שמתו מיתת עצמם אשר העוונות המה עדיין על עצמותם ומעותדים לקבל גמול כי גם הם הרעו לעשות: **(ל) שמה נסיכי צפון.** במקום המלחמה ההיא יפלו גם נסיכי צפון כולן איש לא נעדר וגם כל אנשי צידון אשר ירדו לקבר עם שאר החללים ודומה להם: **בחתיתם.** בעת שישברו יתביישו מגבורתם אשר לא הועיל להם להנצל מיד החרב ולפי שהיו מפורסמים בגבורה אמר כן: **וישכבו ערלים.** ערלי הלבב האלו ישכבו עם שאר חללי חרב ודומה להם וישאו הכלימה הראויה להם עם שאר יורדי בור מחללי החרב אשר יקברו בבזיון בחפירה אחת רבים מהם: **(לא) אותם.** כל החללים האלה יראה פרעה ויהיה לו תנחומין על כל המון עמו (כי כן הדרך כשרואה אדם אשר הצרה הבאה עליו באה גם על אחרים תחשב לו לתנחומין): **חללי חרב.** בזה יפרש על מה יהיה התנחומין ואמר על כי יהיה חללי חרב פרעה וכל חילו: **(לב) כי נתתי.** כי אני אתן את שברי בארץ חיים ר"ל בגזירתי תהיה השבירה בארץ חיים כי בא"י תהיה המלחמה ההיא לקבל שם הגמול במקום הרשע שם המשפט: **והושכב.** וגם הוא יהיה מושכב בתוך שאר ערלי הלבב עם שאר חללי החרב ומי הוא המושכב פרעה וכל המון עמו:

מצודת ציון

(כז) נופלים. על המיתה יאמר: **חרבותם.** מל' חרב: **(ל) נסיכי.** ענין שררה כמו נסיכי סיחון (יהושע יג): **צדוני.** כמו צדונים ונפלה המ"ם: **(לא) ונחם.** מל' תנחומין: **חילו.** צבאות עמו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־כא ט־יט

ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־גָּד חֹזֵה דָוִיד לֵאמֹר׃ י לֵךְ וְדִבַּרְתָּ אֶל־דָּוִיד לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה שָׁלֹשׁ אֲנִי נֹטֶה
עָלֶיךָ בְּחַר־לְךָ אַחַת מֵהֵנָּה וְאֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ יא וַיָּבֹא גָד אֶל־דָּוִיד וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה קַבֶּל־לָךְ׃
יב אִם־שָׁלוֹשׁ שָׁנִים רָעָב וְאִם־שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ וְחֶרֶב אוֹיְבֶךָ ׀ לְמַשֶּׂגֶת וְאִם־שְׁלֹשֶׁת
יָמִים חֶרֶב יְהוָה וְדֶבֶר בָּאָרֶץ וּמַלְאַךְ יְהוָה מַשְׁחִית בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה רְאֵה מָה־אָשִׁיב אֶת־שֹׁלְחִי
דָּבָר׃ (ס) יג וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד אֶפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו מְאֹד וּבְיַד־אָדָם
אַל־אֶפֹּל׃ יד וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ׃ טו וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים ׀ מַלְאָךְ
לִירוּשָׁלִַם לְהַשְׁחִיתָהּ וּכְהַשְׁחִית רָאָה יְהוָה וַיִּנָּחֶם עַל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית רַב עַתָּה הֶרֶף
יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד עִם־גֹּרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃ (ס) טז וַיִּשָּׂא דָוִיד אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד
בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִּים
עַל־פְּנֵיהֶם׃ יז וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים הֲלֹא אֲנִי אָמַרְתִּי לִמְנוֹת בָּעָם וַאֲנִי־הוּא אֲשֶׁר־חָטָאתִי וְהָרֵעַ
הֲרֵעֹתִי וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ יְהוָה אֱלֹהַי תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית אָבִי וּבְעַמְּךָ לֹא לְמַגֵּפָה׃ (ס)
יח וּמַלְאַךְ יְהוָה אָמַר אֶל־גָּד לֵאמֹר לְדָוִיד כִּי ׀ יַעֲלֶה דָוִיד לְהָקִים מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃
יט וַיַּעַל דָּוִיד בִּדְבַר־גָּד אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם יְהוָה׃

רש״י

(יג) צר לי מאד. אתה אומר בחר לך הקל שבהם קשה לי וצר לי מאוד עליו, משל לאדם שאמרו לו הנך מת ובאיזה קבר רצונך שתקבר אצל אביך או אמך, אמר להם אוי לאזנים שכך שומעו׳: **אפלה נא ביד ה׳.** בדבר ששוה בכל עשירים ועניים: **כי רבים רחמיו.** אולי ירחם אבל אויבינו לא ירחמו עלינו: **(טז) נטויה על ירושלים.** ומה שכתוב (ביהושע ה׳) והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וגו׳ הלנו אתה אם לצרינו, יהושע היה עומד ואחוריו כנגד צריו ובא מלאך כנגדו לפיכך תמה ואמר לו הלנו אתה אם לצרינו לעזרינו הואיל ואתה עומד לנגדי או לצרינו לעזור שגם אתה עומד כנגדן אבל כאן כיון שראה החרב של מלאך שהיתה נטויה על ירושלים ידע בעצמו שבא לנגוף את ישראל: **(יז) ואלה הצאן מה עשו.** שהם כאותן הצאן המובאים לשחיטה שאינן יכולין להנצל משחיטה כי לשחיטה הן עומדים:

מצודת דוד

(ט) חוזה דוד. כי כל נבואותיו היה לדוד: **(י) שלוש.** ר״ל אחת משלוש וכן בשתים תתחתן בי (ש״א י״ח) ור״ל באחת משתים: **(יב) אם שלוש שנים רעב.** חמור הנגף הבאה בעבור המנין מבלי כופר: **למשגת.** להיות משגת אותך: **שלשת ימים חרב ה׳.** ר״ל יקל בדבר להיות זמן מוגבל ובהשגחת המקום: **ודבר וכו׳.** כפל הדבר פעמים ושלש במ״ש כדרך המקרא: **ראה.** בראיית הלב ובהבנתה: **את שלחי.** הוא המקום ב״ה: **(יג) צר לי מאוד.** כאומר הלא כולם קשות הם למאד ועכ״ז אפלה ביד ה׳ זו הדבר כי רחמיו מרובים ורחם ירחם: **וביד אדם.** כי גם בעבור הרעב יצטרכו לבני אדם והמה לא ירחמו: **(טו) וכהשחית.** וכאשר הרבה להשחית ראה ה׳ בענים וינחם על הרעה: **רב עתה.** די עתה במה שמתו והרף ידך מלהשחית עוד כזאת כ״א מעט מעט: **עם גורן.** סמוך לגורן ארנן: **(טז) בין הארץ וכו׳.** ר״ל עמד באויר: **(יז) ואלה הצאן.** רצה לומר בני העם: **ידך.** מכת ידך זו הדבר: **לא למגפה.** לא תשלוט להביא מגפה: **(יח) כי יעלה דוד.** אשר יעלה דוד אל הגורן להקים בה מזבח:

מצודת ציון

(יב) נספה. ענין כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיה ח): **(טו) הרף.** מלשון רפיון: **(טז) שלופה.** הוצאה מתערה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת פסחים

ב חָמֵץ שֶׁל נָכְרִי, שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח — מֻתָּר בַּהֲנָאָה; וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל — אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ז): "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר".

ג נָכְרִי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ — אַחַר הַפֶּסַח מֻתָּר בַּהֲנָאָה; וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה אֶת הַנָּכְרִי עַל חֲמֵצוֹ — אַחַר הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה. חָמֵץ שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת — הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו.

ד הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח, בְּשׁוֹגֵג — מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ; בְּמֵזִיד — פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִים וּמִדְּמֵי עֵצִים.

פירוש ברטנורא

ב מותר בהנאה. לאו למימרא דבאכילה אסור, אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה, תנא גבי נכרי מותר בהנאה. אי נמי, משום דאיכא דנהגי איסורא בפת של נכרי, משום הכי לא תני בהדיא חמץ של נכרי מותר באכילה: **משום שנאמר לא יראה לך.** כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך. אי נמי, ארישא קאי חמץ של נכרי מותר, משום שנאמר לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים:

ג נכרי שהלוה לישראל. מעות על חמצו קודם הפסח, ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו. וכגון שהרהינו אצלו בביתו ושהה אצל הנכרי כל ימי הפסח: **לאחר הפסח מותר בהנאתו.** דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה לא הוי מחוסר גוביינא דברשותו של נכרי היה, אגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: **וישראל שהלוה לנכרי כו'.** אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: **הרי הוא כמבוער.** ואף על פי כן צריך לבטלו, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: **כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו.** וכמה היא חפישת הכלב, ג' טפחים:

ד בשוגג. ששגג בתרומה אפילו הזיד בחמץ: **משלם קרן וחומש.** ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי, משום דבאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כ"ב) ונתן לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש, שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אזלינן:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

משנתנו דנה בחמץ ששהה עד לאחר הפסח.

חָמֵץ שֶׁל נָכְרִי, שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח — מֻתָּר בַּהֲנָאָה – הוא הדין שמותר גם באכילה אלא משום ששונה התנא בסיפא "ושל ישראל אסור בהנאה", נקט כאן "מותר בהנאה". ובירושלמי מבואר הטעם שלא נקט התנא "מותר באכילה", לפי שיש נוהגים שלא לאכול כלל פת של נכרי; **וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל** – חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, **אָסוּר בַּהֲנָאָה** משום **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר"** – כלומר, הואיל ועבר על הלאו של "לא יראה לך שאור" קנסוהו חכמים שיהא החמץ אסור בהנאה אף לאחר הפסח **(גמרא)**.

כך הוא פירוש המשנה לפי מסקנת הגמרא. והרב מברטנורא מביא עוד פירוש (לפי דעה אחרת שבגמרא), שהטעם שבסוף משנתנו מוסב על הרישא: חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, שנאמר "ולא יראה לך שאור", ודרשו: שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים (עיין גמרא פסחים כט, א; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר).

באור משנה ג

נָכְרִי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל – מעות קודם הפסח, **עַל חֲמֵצוֹ** – שהניח הישראלי את חמצו בידי הנכרי למשכון, ואמר לו: אם לא אשלם לך עד יום פלוני הרי חמץ זה קנוי לך מעכשיו, **אַחַר הַפֶּסַח מֻתָּר בַּהֲנָאָה** – לישראל, אם הגיע זמן הפרעון ולא שילם לו, שנעשה החמץ של הנכרי משעה שמסרו לו הישראל למשכון, וחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח הרי מותר בהנאה ואפילו באכילה, כמו שלמדנו במשנה הקודמת. יש סוברים, שמדובר במשנתנו דווקא בכגון שהגיע זמן הפירעון קודם הפסח **(רמב"ם הל' חמץ ומצה ד, ה)**. ויש סוברים שאפילו לא הגיע זמן הפירעון עד אחר הפסח, מכל מקום אם לא שילם לו, נעשה החמץ קנוי לנכרי משעת ההלואה, היינו מלפני הפסח ומותר בהנאה **(הראב"ד)**, **וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה אֶת הַנָּכְרִי** – מעות לפני הפסח, **עַל חֲמֵצוֹ** – שהניח הנכרי חמץ בידי הישראל למשכון, והתנה עמו שאם לא ישלם לו עד יום פלוני יהא משכון זה קנוי לו מעכשיו. **אַחַר הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה** – אם הגיע זמן הפירעון ולא שילם לו הנכרי, שנעשה החמץ קניינו של ישראל משעה שקיבלו מידי הנכרי, היינו מלפני הפסח, והרי זה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. **חָמֵץ שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת** – קודם הפסח, **הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר** – ואינו צריך לפקח עליו את הגל (לפנות את ערימת המפולת) כדי לבערו. ומכל מקום צריך לבטלו בלבו **(גמרא)**, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו משום בל יראה ובל ימצא **(רש"י)**. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו** – אחרי החמץ שתחת המפולת, הרי הוא כמבוער, ומבואר בגמרא, דהיינו כשהגל גבוה שלשה טפחים או יותר, אבל בפחות מכן, צריך להוציא משם את החמץ כדי לבערו, שמא יוציאנו כלב משם. הרמב"ם כותב, שרבן שמעון בן גמליאל לא בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש את דין המפולת.

~ יום שני ~

באור משנה ד

שנינו (תרומות ו, א): "האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש" (עיין ויקרא כב, יד); ומשלם "חולין מתוקנים, והם נעשים תרומה", כלומר שאינו משלם לו מעות אלא פירות, והתשלומים נעשים תרומה, שנאמר באוכל תרומה בשוגג (ויקרא כב, יד): "ונתן לכהן את הקודש" – דבר הראוי להיות קודש. משנתנו דנה בזר האוכל תרומת חמץ בפסח, אם הוא חייב בתשלומים.

הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח – כגון שהפריש מצה בפסח והחמיצה, או שהפריש תרומת חמץ לפני הפסח והגיע הפסח, **בְּשׁוֹגֵג** – אם אכל את תרומת־החמץ בשוגג, שלא ידע שהיא תרומה, אף אם ידע שזה חמץ, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ** – כדין כל זר האוכל תרומה בשוגג. ואף על פי שחמץ בפסח אסור בהנאה ואינו שווה כלום, מכל מקום חייב לשלם, לפי שאינו משלם מעות לפי ערך התרומה, אלא פירות לפי מידת התרומה שאכל, כמו שהבאנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). **בְּמֵזִיד** – אם אכל תרומת חמץ בפסח במזיד, שידע שהיא תרומה, אף אם שגג בחמץ, **פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִים** – שהאוכל תרומה במזיד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח: בַּחִטִּים, בַּשְּׁעוֹרִים, בַּכֻּסְּמִין וּבַשִּׁיפּוֹן וּבְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל. וְיוֹצְאִין בַּדְּמַאי, וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַכֹּהֲנִים בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה; אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר, עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ — אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן; עֲשָׂאָן לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק — יוֹצְאִין בָּהֶן.

פירוש ברטנורא

במזיד. שהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור מן התשלומין: **ומדמי עצים.** אם תרומה טמאה היא אין משלם דמי עצים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו, משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן דעלמא, ומעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה, וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה, ואף להיסק לא חזי ולא מידי אפסדיה:

ה ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחויב לאכול מצה דכתיב (שמות יב) **בערב** תאכלו מצות: **בחטים ובשעורים וכו'.** אבל אורז ודוחן ושאר מינים לא, דכתיב (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה, יצאו אורז ודוחן ושאר מינים שאין באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון: **ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו.** כל הני למאי אצטריכו, מפורשים במסכת שבת פרק מפנין: **והכהנים בחלה ובתרומה.** דמהו דתימא מצה השוה וראוייה לכל אדם בעינן, וחלה ותרומה אינן ראויין לזרים, קמ"ל: **חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן.** אף על פי שהן מצה גמורה, דכתיב (שמות יב) ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח: **למכור בשוק יוצאין בהם.** דכל למכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא, ואי לא, אכילנא לה אנא למצה של מצוה:

משניות מבוארות – קהתי

דינו כגזלן ופטור מחומש, וחייב לשלם מעות לפי ערך התרומה, והרי חמץ בפסח אין לו ערך דמים, שהרי אסור בהנאה, הלכך פטור מתשלומים, **וּמִדְּמֵי עֵצִים** – ואפילו דמי עצים, היינו כמה שהיתה שווה להסיק בה את התנור, פטור מלשלם, שהרי חמץ בפסח אסור בהנאה. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאם אכל תרומה טמאה, אינו משלם דמי עצים (**רש"י; ברטנורא**), שכן תרומה טהורה אסורה להסקה, שלא ניתנה אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה, מה שאין כן תרומה טמאה, שרשאי הכהן להסיקה תחת תבשילו (**"תוספות יום טוב"**); אבל בתרומת חמץ בפסח שאינה ראויה אף להסקה, הרי לא הפסיד את הכהן כלום, הלכך פטור מדמי עצים.

באור משנה ה

נאמר בתורה (שמות יב, יח): "בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות", מכאן שחייב כל אדם מישראל לאכול מצה בלילה הראשון של פסח. משנתנו באה ללמד, באיזו מצה אדם יוצא ידי חובתו בפסח.

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח – בכזית מצה שנאפתה מהם, הוא יוצא ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח: **בַּחִטִּים, בַּשְּׁעוֹרִים, בַּכֻּסְּמִין** (עיין הערתנו במסכת חלה א, א). **וּבַשִּׁיפּוֹן וּבְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל** – אלו הם חמשת מיני הדגן, שעיסתם באה לידי חימוץ, וכשנזהרים בה שלא תחמיץ, ואופים אותה מצה, יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה; ומבואר הטעם בגמרא, שנאמר (**דברים טז, ג**): "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", ודרשו: דברים הבאים לידי חימוץ, אדם יוצא בהם ידי חובת מצה; דברים שאינם באים לידי חימוץ, כגון אורז ודוחן וכיוצא בהם, שעיסתם אינה באה לידי חימוץ, אלא לידי סרחון, אין אדם יוצא בהם ידי חובת מצה (עיין חלה א, ב). **וְיוֹצְאִין בַּדְּמַאי** – בתבואה שנלקחה מעם הארץ החשוד על המעשר, שאף על פי שאסרו חכמים מלאכלה עד שיעשרוה מספק (עיין פתיחה למסכת דמאי), מכל מקום יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה, הואיל והיא מותרת לעניים, כמו ששנינו (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי", והרי יכול כל אדם להפקיר נכסיו ולהיות עני; **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – שהופרשה ממנו תרומת מעשר, אף אם לא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשבלים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, שבכגון זה פטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה, שנאמר במעשר ראשון (**במדבר יח, כו**): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" – מעשר מן המעשר ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, הלכך יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה; **וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – רשאי אדם לפדות תבואת מעשר שני שלו בכסף ולהעלות את הכסף לירושלים, והתבואה שנפדתה מותר לו לאכלה בכל מקום. כן דבר שהוקדש לה' אפשר לפדותו בכסף, והוא יוצא לחולין, וכסף הפדיון נעשה הקדש. ברם, הפודה מעשר שני שלו או הקדשו, צריך להוסיף חומש על דמי פדיונו, ובאה משנתנו להשמיע, שמעשר שני והקדש שניפדו על ידי הבעלים, אף על פי שלא הוסיפו את החומש, יוצאים בהם ידי חובת אכילת מצה בפסח, לפי שאין החומש מעכב, והרי הם פדויים ומותרים באכילה; **וְהַכֹּהֲנִים** – יוצאים ידי חובת מצה, **בַּחַלָּה** – שמפרישים מן העיסה ונותנים לכהנים, **וּבַתְּרוּמָה** – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שחלה או תרומה אינה מצה הראויה לכל אדם, שהרי אסורה היא לזרים, מכל מקום יוצאים בה הכהנים ידי חובתם בפסח. **אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל** – אין יוצאים ידי חובת מצה בטבל, היינו בתבואה שלא הופרשו ממנה תרומה ומעשרות, שהרי איסור גמור הוא; ובגמרא מבואר, אפילו בטבל מדרבנן כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב; **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – בגמרא מבואר, שאין צורך לומר במעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת המעשר, שאין יוצאים בו, שהרי טבל גמור הוא, אלא כוונת משנתנו היא, שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שלאחר מירוח הכרי בגורן (לאחר שמחליקים ומיישרים את ערימת התבואה בגמר הדישה והזרייה), היינו משנתחייבה התבואה בתרומה, הקדים הלוי ונטל את מעשרו קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, והרי בכגון זה חייב הלוי להפריש ממעשרו לא רק תרומת מעשר אלא גם תרומה גדולה, וכל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי דינו כטבל, ואסור הוא באכילה; **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** – כלומר, אפילו ניפדו אלא שלא ניפדו כהלכתם, כגון מעשר שני שפדאו באסימון (מטבע שאין עליה צורה), והקדש שחיללו על גבי קרקע, שבכגון זה אין פדיונם פדיון (**עיין שבת יח, א**), והרי מעשר שני והקדש אלו אסורים באכילה; כל האיסורים הללו אין יוצאים בהם ידי חובת מצה, לפי שמצווה הבאה בעבירה היא. ובירושלמי אמרו: "אלה המצוות" – אם עשייתן היא כמצוותן הרי הן מצווה, ואם לאו אינן מצווה (**הר"ן**).

חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר – בקרבן תודה נאמר (**ויקרא ז, יב**): "והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן, וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", כלומר שהיו מביאים לתודה שלשה מיני מצות, עשר עשר מכל מין (מלבד עשר חלות של חמץ): עשר חלות, עשרה רקיקים, ועשר רבוכין ("וסלת מורבכת"); וכן בנזיר כתוב (**במדבר ו, יד-טו**): "והקריב את קרבנו לה'...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו וְאֵלּוּ יְרָקוֹת שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח: בַּחֲזֶרֶת וּבָעֲלִשִׁין וּבַתַּמְכָא וּבַחְרְחֲבִינָא וּבַמָּרוֹר. יוֹצְאִין בָּהֶן בֵּין לַחִין בֵּין יְבֵשִׁין, אֲבָל לֹא בְּבוּשִׁין וְלֹא שְׁלוּקִין וְלֹא מְבֻשָּׁלִין. וּמִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. וְיוֹצְאִין בְּקֶלַח שֶׁלָּהֶן, וּבַדְּמַאי, וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ.

ז אֵין שׁוֹרִין אֶת הַמֶּרְסָן לַתַּרְנְגוֹלִים, אֲבָל חוֹלְטִין. הָאִשָּׁה לֹא תִּשְׁרֶה אֶת הַמֶּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ, אֲבָל שָׁפָה הִיא בִּבְשָׂרָהּ יָבֵשׁ. לֹא יִלְעֹס אָדָם חִטִּין וְיַנִּיחַ עַל מַכָּתוֹ בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת.

ח אֵין נוֹתְנִין קֶמַח לְתוֹךְ הַחֲרֹסֶת אוֹ לְתוֹךְ הַחֲרְדָּל, וְאִם נָתַן — יֹאכַל מִיָּד; וְרַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר. אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת

פירוש ברטנורא

ו בחזרת. בערבי חס"א לטוג"א בלע"ז): **ובעולשים.** בערבי הנדב"י. ובלע"ז אנדיבי"א). והערוך פירש שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרשפי"ל): **ובתמכה.** סיב הגדל סביבות הדקל: **ובחרחבינא.** אלקרצענ"א בערבי: **ובמרור.** מין כוסברתא הוא מר ביותר: **בין לחים בין יבשים.** דוקא בקלח שלהן, כדאמרינן בסיפא ויוצאים בקלח שלהן. אבל עלין, לחים אין, יבשים לא: **שלוקים.** מבושלין יותר מדאי עד שנמוחים: **כבושים.** בחומץ: **מבושלין.** כדרך בישול: **ומצטרפין לכזית.** לצאת ידי חובת מרור. והוא הדין בחמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת ידי חובת מצה. ואתרוייהו קאי:

ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכל שכן פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: **אבל חולטין.** ברותחין שכל זמן שהמים רותחים אינו יכול להחמיץ. והאידנא נהוג עלמא איסורא אפילו בחליטה ברותחים: **לא תשרה את המורסן.** לשוף בו בשרה, מפני שמחמיץ בשרייתו: **אבל שפה היא.** מורסן על בשרה יבש אף על גב שמים טופחים על בשרה: **לא ילעוס.** לא יכום בשיניו:

ח בחרוסת. דבר שיש בו חומץ ומים ועשוי לטבל בו בשר: **ואם נתן.** לתוך החרדל **יאכל מיד.** שהחרדל חד ואינו ממהר להחמיץ כמו החרוסת. אבל

משניות מבוארות – קהתי

וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן"; ובאה המשנה ללמד באותן חלות מצות ורקיקי מצות, שאם אדם **עָשָׂאָן לְעַצְמוֹ** – לצורך תודתו ונזירותו, **אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן** – ידי חובת מצה בפסח, שנאמר (**שמות יב, יז**): "ושמרתם את המצות", מצה המשתמרת לשם מצה אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, יצאו חלות מצות ורקיקי מצות של תודה ונזיר, שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח. **עָשָׂאָן לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק** – למי שצריך חלות ורקיקים לקרבן תודה או לקרבן נזירות, **יוֹצְאִין בָּהֶן** – ידי חובת מצה בפסח, שבכגון זה המוכר משמרם מתחילה אף לשם מצה, לפי שהוא חושב, שמא לא יזדמנו לו קונים הצריכים מצות לתודה או לנזירות, ישתמש בהן לאכילת מצה של מצווה.

מה שנקטה משנתנו "חלות תודה ורקיקי נזיר" לאו דווקא הוא, אלא הכוונה היא לחלות ולרקיקים של תודה, וכן של נזיר, כמו שבארנו אמנם במשנה, והוא הדין לרבוכין של תודה, אלא שהתנא קיצר בלשונו ולימד באלו, והוא הדין באחרות.

~ יום שלישי ~

באור משנה ו

נאמר בתורה (שמות יב, ח): "ומצות על מרורים יאכלוהו", מכאן שמצווה לאכול עם קרבן הפסח מצה ומרור. ברם, מצוות אכילת מצה בלילה הראשון של פסח אינה תלויה בקרבן הפסח, אלא היא מצווה מן התורה בפני עצמה, ואילו אכילת מרור אינה מצווה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת קרבן הפסח. מכל מקום מדברי סופרים אף בזמן שאין קרבן פסח חייבים באכילת מרור בלילה הראשון של פסח. – משנתנו באה ללמד אילו הם ה"מרורים" שיוצאים בהם ידי חובה.

וְאֵלּוּ יְרָקוֹת שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח – ידי חובת אכילת מרור: **בַּחֲזֶרֶת** – חסא, **וּבָעֲלִשִׁין** – ציקוריום (אנדיבי"א בלעז), **וּבַתַּמְכָא** – הרמב"ם מפרש: מין עולשין הגדל בגינות; ויש מפרשים, שתמכא היינו מה שאנחנו קוראים חזרת (**"תוספות יום טוב"**), **וּבַחַרְחֲבִינָא** – מין צמח קוצני, שבעודו צעיר משמש כירק ועליו ושרשיו נאכלים (ארינגיו"ם), **וּבַמָּרוֹר** – מין כוסבר (קוריאנדר) שהוא מר ביותר (**רמב"ם**); **יוֹצְאִין בָּהֶן** – בירקות אלו, **בֵּין לַחִין** – היינו כשהם טריים, **בֵּין יְבֵשִׁין** – בגמרא מבואר שדווקא בקלחים שלהם יוצאים אף כשהם יבשים, כמו שנישנה בסיפא שיוצאין בקלח שלהם, אבל בעלים אין יוצאים אלא כשהם לחים, **אֲבָל לֹא בְּבוּשִׁין** – בחומץ, **וְלֹא שְׁלוּקִין** – מבושלים יותר מדי, **וְלֹא מְבֻשָּׁלִין** – כדרך בישול. **וּמִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת** – אם צירף ממיני ירקות אלה שיעור כזית, הואיל וכולם מרים הם, הריהו יוצא ידי חובתו. והוא הדין בחמשת מיני הדגן שמצטרפים לכזית, כדי לצאת ידי חובת מצה. **וְיוֹצְאִין** – ידי חובת מרור, **בְּקֶלַח שֶׁלָּהֶן** – של הירקות הללו, אפילו כשהוא יבש, כמו שכבר הזכרנו לעיל ("קלח" היינו הקנה שממנו העלים יוצאים), **וּבַדְּמַאי** – בירקות שנלקחו מעם הארץ, **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – תרומת המעשר, **וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – כמו שבארנו במשנה הקודמת לענין מצה. אבל בטבל ובשאר האיסורים הנימנים במשנה הקודמת, אין אדם יוצא ידי חובת מרור. ואף על פי שמעשר ירקות מדרבנן הוא, מכל מקום הרי זו מצווה הבאה בעבירה (**רש"י**).

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד בדברים שאסור לעשותם בפסח משום סרך איסור חמץ.

אֵין שׁוֹרִין – בפסח, **אֶת הַמֶּרְסָן** – פסולת הקמח, **לַתַּרְנְגוֹלִים** – כדי ליתנו לפני התרנגולים לאכילה, לפי שהמורסן הנשרה במים בא לידי חימוץ; **אֲבָל חוֹלְטִין** – את המורסן במים רותחים, שמרוב החום הוא מתבשל ואינו בא לידי חימוץ. **הָאִשָּׁה לֹא תִּשְׁרֶה אֶת הַמֶּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ** – לשפשף בה את בשרה, מפני שהמורסן מחמיץ בשרייה, **אֲבָל שָׁפָה הִיא בִּבְשָׂרָהּ יָבֵשׁ** – משפשפת היא את בשרה במורסן יבש, אף על פי שבשרה לח (**עיין רש"י; ברטנורא**); ויש מפרשים, שמדובר כאן בלחות שבאה מחמת זיעה, אבל אם בשרה לח מחמת מים שנשתטפה בהם, אסור לה לשפשף אותו אף במורסן יבש (**הרא"ש**). **לֹא יִלְעֹס אָדָם חִטִּין וְיַנִּיחַ עַל מַכָּתוֹ בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת** – על ידי הרוק שבפיו.

~ יום רביעי ~

באור משנה ח

אֵין נוֹתְנִין קֶמַח לְתוֹךְ הַחֲרֹסֶת אוֹ לְתוֹךְ הַחֲרְדָּל – חרוסת היינו תערובת של רסק פירות בלול בחומץ ובמים, העשויה לטבל בה את הבשר, והיו רגילים לערב בה גם קמח, אבל בפסח אסור ליתן לתוכה קמח, מפני שהוא מחמיץ על ידי המים שבה; וכן אסור ליתן קמח לתוך החרדל מאותו הטעם. **וְאִם נָתַן, יֹאכַל מִיָּד** – בגמרא מבואר, שדווקא אם נתן קמח בחרדל, יאכל מיד, לפי שהוא חריף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַפֶּסַח לֹא בְּמַשְׁקִין וְלֹא בְּמֵי פֵרוֹת; אֲבָל סָכִין וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ בָּהֶן. מֵי תַשְׁמִישוֹ שֶׁל נַחְתּוֹם — יִשָּׁפְכוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצִין.

פרק שלישי

א אֵלּוּ עוֹבְרִין בַּפֶּסַח: כֶּתֶח הַבַּבְלִי, וְשֵׁכָר הַמָּדִי, וְחֹמֶץ הָאֲדוֹמִי, וְזִיתוֹם הַמִּצְרִי, וְזוֹמָן שֶׁל צַבָּעִים, וַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים, וְקוֹלָן שֶׁל סוֹפְרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִמִּין דָּגָן — הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בַּפֶּסַח. הֲרֵי אֵלּוּ בְּאַזְהָרָה, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כָּרֵת.

פירוש ברטנורא

בחרוסת מודה תנא קמא לרבי מאיר דאסור: **ורבי מאיר אוסר.** אף אם נתן לתוך החרדל, דסבר חרדל לאלתר מחמיץ כמו החרוסת. ואין הלכה כר"מ: **לא במשקין ולא במי פירות.** דכתיב (שמות יב) ובשל מבושל, מכל מקום: **אבל סכין ומטבילין.** לאחר צלייתו, ולא אמרינן דמבטל טעמו. א"נ אפילו קודם צלייתו שרי לסוך הפסח במי פירות, דהכי תנן בכיצד צולין, סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו: **מי תשמישו של נחתום.** שמצנן בהן ידיו בשעה שמקטף את המצה: **ישפכו.** במקום מדרון, שלא ישארו מכונסים במקום אחד ויחמיצו:

ג א אלו עוברין. אלו מתבערים מן העולם. דאע"ג דאין עוברים עליהם על בל יראה, מדרבנן מיהא צריכי ביעור, דהכי תנן לקמן שיאור ישרף ואע"ג דהאוכלו פטור: **כותח הבבלי.** עשוי מפת מעופש וחלב. ורגילים לטבל בו את המאכל: **שכר המדי.** שכר שהיו עושין במדי מחטים או שעורים שרויים במים: **וחומץ האדומי.** חומץ שעשוי בארץ אדום, שנותנים שעורים [בין] ומשהין אותם שם כדי שיחמיצו: **וזיתום המצרי.** תלתא שערי ותלתא קורטמי הוא כרכום מדברי ונקרא בערבי קרטום ותלתא מלחא, ועושין אותו לרפואה. עד כאן חמץ הראוי לאכילה ע"י תערובת. מכאן ואילך חמץ נוקשה בעיניה: **וזומן של צבעים.** מים שנותנים בהם סובין, ומשתמשים בהם הצבעים למלאכתן: **ועמילן של טבחין.** [פת] שעושין מקמח תבואה שלא הביאה שליש בשולה, ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמא: **וקולן של סופרים.** עפר הרחיים מגבלין אותו במים, וסופרים מדבקים בו ניירותיהם: **רבי אליעזר.** מוסיף, דאילו תנא קמא לית ליה אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת או חמץ נוקשה בעיניה, ור' אליעזר מוסיף אף תכשיטי נשים שהן חמץ נוקשה על ידי תערובת סממנים אחרים. ובגמרא פריך, תכשיטי נשים סלקא דעתך אלא אימא אף טפולי נשים, סולת שנשים טופלות ומחברות על בשרן עם סממנין אחרים להשיר את השער או להלבין ולעדן את הבשר. ואין הלכה כר"א: **כל שהוא מין דגן.** מחמשת המינים, ומעורבין בהן מים. דאי אין בהם מים אלא מי פירות קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין: **הרי אלו באזהרה.** אם אכלן עובר בלאו: **ואין בהם כרת.** דעל חמץ גמור ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התערובת, אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס. אבל אם לא אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס אינו לוקה מן התורה, מיהו איסורא מיהא איכא, דחמץ בפסח אוסר בתערובתו בכל שהוא:

משניות מבוארות – קהתי

ואין הקמח ממהר להחמיץ בו, אבל הנותן קמח בחרוסת ישרפנה לאלתר, שהקמח ממהר להחמיץ בה. **וְרַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר** — אף את החרדל, אם נתן בו קמח, אפילו לאכלו מיד, שלדעת רבי מאיר הקמח ממהר להחמיץ בחרדל כמו בחרוסת. ואין הלכה כרבי מאיר. **אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת הַפֶּסַח** — את בשר קרבן הפסח, **לֹא בְּמַשְׁקִין וְלֹא בְּמֵי פֵרוֹת** — שכתוב בקרבן הפסח (שמות יב, ט): "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים", ובאה המשנה ללמד, שלא רק במים אלא אף במשקים אחרים, כגון יין או שמן, או במי פירות, אסור לבשלו, שכן דורשים: ובשל מבושל — מכל מקום (כל בישול שהוא), **אֲבָל סָכִין וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ בָּהֶן** — סכין את הפסח במשקים, כגון בשמן או ביין, וכן בשאר מי פירות, בשעת צלייתו, ומטבילים אותו בהם בשעת אכילתו (רש"י), ואין חוששים שמא יפוג טעם הצלי. והרמב"ם כותב: אבל סכין ומטבילין אותו בהן — אחר שנצלה. **מֵי תַשְׁמִישוֹ שֶׁל נַחְתּוֹם** — שהוא נותן בהם ידיו כדי להחליק את פני הבצק, **יִשָּׁפְכוּ** — במקום מדרון, שלא ישארו מכונסים במקום אחד, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצִין** — מחמת הבצק הנדבק לידיו של הנחתום.

אותם לפני הפסח (עיין "תוספות יום טוב"): **כֶּתֶח הַבַּבְלִי** — הכותח (מין רוטב לטיבול מאכלים שונים) שהיו עושים בבבל על ידי תערובת של מי חלב ופירורי פת ומלח; **וְשֵׁכָר הַמָּדִי** — שכר (בירה) שהיו עושים במדי משעורים השרויים במים; **וְחֹמֶץ הָאֲדוֹמִי** — חומץ יין מארץ אדום, שמערבים בו שעורים; **וְזִיתוֹם הַמִּצְרִי** — מין שכר שהיו עושים במצרים משעורים וכרכום ומלח; ארבעה מינים אלו, הנקראים בגמרא "ארבעה מיני מדינה" (בבלי, מדי, אדומי ומצרי), הם "חמץ גמור על ידי תערובת", שבכל אחד מהם מעורב מין דגן, אלא שאין באכילתם כזית חמץ בכדי אכילת פרס, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **וְזוֹמָן שֶׁל צַבָּעִים** — מים מעורבים בסובין, שהצבעים משתמשים למלאכתם; **וַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים** — פת שהטבחים עושים מתבואה שלא הביאה שליש בישולה, ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמה; **וְקוֹלָן שֶׁל סוֹפְרִים** — דבק העשוי מקמח, שהסופרים מדבקים בו ניירותיהם; שלשה מינים אלו, הנקראים בגמרא "שלשה מיני אומנויות", הם "חמץ נוקשה" בעין, כלומר חמץ שאינו ראוי לאכילה והוא אינו מעורב עם דברים אחרים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** — ויש גורסים: רבי אלעזר — **אוֹמֵר: אַף תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים** — בגמרא מגיהים במשנתנו: אף טיפולי נשים, והיינו סממנים מעורבים בסולת שנשים טופלות אותם על בשרן להשיר את השיער. רבי אליעזר מוסיף על תנא קמא, שאפילו חמץ נוקשה על ידי תערובת אסור לקיימו בפסח וצריך לבערו. אבל חכמים סוברים, שחמץ נוקשה על ידי תערובת אין בו איסור חמץ ואין צורך לבערו. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִמִּין דָּגָן** — כל חמץ שהוא מחמשת מיני הדגן: חיטים, שעורים, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל, אף אם הוא מעורב במינים אחרים, **הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בַּפֶּסַח** — מן העולם, כלומר שאסור לקיימו בפסח וצריך לבערו. **הֲרֵי אֵלּוּ** — שנימנו למעלה, **בְּאַזְהָרָה** — שהאוכל אותם עובר בלאו של "כל מחמצת לא תאכלו", **וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כָּרֵת** — שרק על חמץ גמור בעין יש חיוב כרת ולא על תערובת חמץ או חמץ נוקשה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. יש מפרשים, ש"זה

באור משנה א

כל האוכל כזית חמץ בפסח במזיד חייב כרת, שנאמר (שמות יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל". במה דברים אמורים? כשהוא אוכל חמץ גמור בעין, אבל האוכל חמץ על ידי תערובת (מעורב עם דברים שאינם חמץ), אינו חייב כרת. ברם, אם אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס, היינו כדי שיעור אכילת חצי כיכר (שמידתו שלש ביצים; ולדעת אחרים: ארבע ביצים — עיין עירובין ח, ב), עובר על הלאו "כל מחמצת לא תאכלו", וחייב מלקות. משנתנו מונה מיני תערובת חמץ, שאין בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס, וכן מיני חמץ נוקשה, היינו חמץ שאינו ראוי לאכילה, והיא באה להשמיענו (לפי פירוש הר"ן והרב מברטנורא), שאף על פי שאין עוברים עליהם ב"בל יראה ובל ימצא", מכל מקום חייבים מדרבנן לבערם בערב פסח.

אֵלּוּ עוֹבְרִין בַּפֶּסַח — אלו מתבערים מן העולם (הר"ן; ברטנורא), ויש מפרשים כלשון המשנה: אלו עוברים מן העולם, כלומר שמבערים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב בְּצַק שֶׁבְּסִדְקֵי עֲרֵבָה, אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד – חַיָּב לְבָעֵר, וְאִם לֹא – בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ. וְכֵן לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה; אִם מַקְפִּיד עָלָיו – חוֹצֵץ, וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ – הֲרֵי הוּא כְּעֲרֵבָה. בְּצַק הַחֵרֵשׁ, אִם יֵשׁ כַּיּוֹצֵא בוֹ שֶׁהֶחְמִיץ – הֲרֵי זֶה אָסוּר.

ג כֵּיצַד מַפְרִישִׁין חַלָּה בְּטֻמְאָה בְּיוֹם טוֹב? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא תִּקְרָא לָהּ שֵׁם עַד שֶׁתֵּאָפֶה; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן

פירוש ברטנורא

ב בצק שבסידקי עריבה. ועשוי לחזק שבריה וסדקיה. אם יש כזית במקום אחד חייב לבער, פחות מכאן בטל במיעוט. ואם אינו עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער, לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שימלך ויטלנו משם: **וכן לענין הטומאה.** אם נגע שרץ בהאי בצק בפסח שאיסורו חושבו, אם יש בו כזית חוצץ בפני הטומאה ולא הוי כעריבה ולא נחתא לה טומאה לעריבה. ובפחות מכזית, אם אינו מקפיד עליו בטל לגבי עריבה והוי כאילו נגע השרץ בעריבה עצמה והיא טמאה: **אם מקפיד עליו חוצץ.** הכי קאמר, ובשאר ימות השנה שאין איסורו חושבו, אין הדבר תלוי בשיעור אם יש בו כזית אם לאו, אלא בקפידא תליא מלתא, אם הקפיד עליו ועתיד ליטלו משם חוצץ בפני הטומאה בין יש בו כזית בין אין בו כזית ולא נחתא טומאה לעריבה, ואם לא הקפיד עליו ורוצה בקיומו אפילו יש בו כמה זיתים הרי הוא כעריבה, וכשנוגע השרץ בבצק הוי כאילו נגע בעריבה ממש: **בצק החרש.** שמכין עליו ביד ואינו משמיע קול ודומה לחרש שקוראין לו ואינו משיב. פירוש אחר, בצק החרם, שהוא קשה כחרם ואינו ניכר אם החמיץ: **אם יש כיוצא בו שהחמיץ.** אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעה שזו נילושה וכבר החמיצה, אסור. ואם אין שם כיוצא בו, הוי שיעורה כדי שיהלך אדם מיל בהליכה בינונית. ושיעור זה כזמן שני חומשי שעה:

ג חלה בטומאה. שנטמאת העיסה ושוב אין החלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן, כיצד מפרישין אותה ביו"ט של פסח, הרי אין יכול לאפותה בפסח

משניות מבוארות – קהתי

הכלל" הוא סיום דברי תנא קמא, ונמצא שלדברי התנא של משנתנו, חמץ גמור על ידי תערובת, אף אם אין בו כזית בכדי אכילת פרס, האוכל מן התערובת אפילו כזית בלבד, עובר בלאו וחייב מלקות; והוא הדין בחמץ נוקשה. ברם, אין הלכה כן. ויש מפרשים, ש"זה הכלל" אינו מדברי תנא קמא, אלא המשך דברי רבי אליעזר (**תוספות**), כלומר שאמנם תנא קמא חולק על רבי אליעזר וסובר, שמיני תערובת אלו (שנימנו במשנה), הואיל ואין באכילתם כזית חמץ בכדי אכילת פרס, אין האוכלם עובר בלאו כלל. והוא הדין באוכל חמץ נוקשה אפילו בעינו. ברם, איסור חמץ יש בהם. וכן שנו בברייתא בגמרא: "כל מחמצת לא תאכלו" – לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא ענוש כרת? תלמוד לומר: "כי כל אוכל חמץ ונכרתה" – על חמץ דגן גמור ענוש כרת, ועל עירובו עובר בלאו; דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: על חמץ דגן גמור ענוש כרת, ועל עירובו בלא כלום", וכותב הרי"ף: אף על פי שאמרו חכמים "על עירובו בלא כלום" – ללקות אינו לוקה, אבל איסור חמץ יש בו. במה דברים אמורים שאינו לוקה? כשאין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת פרס, כגון כותח הבבלי וכיוצא בו, אבל כשיש כזית חמץ בכדי אכילת פרס, אף חכמים סוברים שהאוכלו לוקה.

בארנו את הרישא של משנתנו לפי הר"ן והרב מברטנורא. אבל רש"י והרמב"ם מפרשים: אלו עוברין בפסח – אלו שעוברים עליהם ב"בל יראה ובל ימצא", כלומר שלדעתם מינים אלו שנימנו במשנה טעונים ביעור, לפי שאסורים מן התורה. אמנם פירוש זה אינו נראה לרבנו תם (עיין תוספות פסחים מב, א), והוא מפרש: אלו עוברין בפסח – אלו עוברים מעל השולחן, כלומר שאין צריכים לבערם, אלא שאדם מוזהר עליהם שלא לאכלם.

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

בְּצַק שֶׁבְּסִדְקֵי עֲרֵבָה – בצק של חמץ שנשאר בסדקים של העריבה, **אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבָעֵר** – להוציאו מן הסדק ולבערו לפני פסח; **וְאִם לֹא** – שאין כזית בצק במקום אחד, **בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ** – הרי הוא בטל מחמת מיעוטו, וכאילו אינו בעולם. בגמרא אמרו: לא שנו (שאם אין כזית במקום אחד הריהו בטל במיעוטו), אלא במקום העשוי לחזק (שהבצק מחזק באותו מקום את שברי העריבה או סותם נקב – **רמב"ם; המאירי**), שמן הסתם אדם מבטלו שם; אבל במקום שאין עשוי לחזק, אפילו פחות מכזית חייב לבער, לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שיימלך ויטלנו משם (**ברטנורא**). ויש מבארים הטעם, שמא יש שם הרבה "חצאי זיתים" בפיזור והוא יכנסם (המאירי). נמצאנו למדים, שאם יש כזית, אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבערו.

וְכֵן לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה – אם נגע שרץ באותו בצק בפסח, כל שהבצק טעון ביעור, היינו כשיש בו כזית, ונמצא איסורו מחשיבו, הריהו חוצץ בפני הטומאה, והעריבה טהורה. ואין העריבה מקבלת טומאה מן הבצק, שאין אוכל מטמא כלי. ואם אין בו כזית, הואיל ואינו טעון ביעור, הריהו בטל לעריבה וכאילו נגע השרץ בעריבה עצמה, והיא טמאה. ברם, בשאר ימות השנה אין זה תלוי בשיעור, אם יש בו כזית אם לאו, אלא בהקפדתו על אותו בצק, **אִם מַקְפִּיד עָלָיו** – שעומד ליטלו משם, **חוֹצֵץ** – בפני הטומאה, אפילו כשהוא פחות מכזית, והעריבה טהורה; והוא הדין בפסח כשהוא פחות מכזית שאם הוא מקפיד עליו הריהו חוצץ (**רש"י**); **וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ** – שישתייר בסדק שבעריבה, **הֲרֵי הוּא כְּעֲרֵבָה** – והנוגע בו כאילו נגע בעריבה עצמה, ואפילו שיעורו יותר מכזית אינו חוצץ (**ברטנורא; המאירי**). כך מפורשת משנתנו בגמרא. **בָּצֵק הַחֵרֵשׁ** – בצק שאין ניכרים בו סימני חימוץ, והריהו כחרש הזה שמדברים אליו ואין מכירים בו כל סימני תגובה; ויש מפרשים, שנקרא "בצק חרש" על שם שמכים עליו ביד ואינו משמיע קול (**רמב"ם**); פירוש אחר: בצק החרס – שהוא קשה כחרס ולא ניכר בו אם החמיץ, **אִם יֵשׁ כַּיּוֹצֵא בוֹ שֶׁהֶחְמִיץ** – אם יש בצק אחר שנילוש עמו באותה שעה והוא כבר החמיץ, **הֲרֵי זֶה אָסוּר** – אף הבצק החרש אסור משום חמץ בפסח. ואם אין שם כיוצא בו, נתנו בו שיעור בגמרא, כדי שיהלך אדם מיל (2000 אמה) בהליכה בינונית, כלומר שאם משעה שהופסקה ההתעסקות באותו בצק עבר כשיעור הליכה של מיל, הריהו אסור. וכותב הרמב"ם, ששיעור זה הוא כשני חומשי שעה (לפי השעות שלנו, והיינו 24 דקות).

באור משנה ג

משנתנו דנה בעיסה שנטמאה ביום טוב של פסח, כיצד מפרישים ממנה חלה. ולהבנת בעיית המשנה יש להקדים, שאם העיסה טהורה, מפרישים ממנה חלה ואופים אותה לצורך כהן, כדי שלא להשהותה, שמא תחמיץ, ונותנים את החלה האפויה לכהן. אבל בעיסה שנטמאה, הרי החלה שמפרישים ממנה אינה ראויה לאכילת כהן, ונמצא שאסור לאפותה ביום טוב, לפי שאפייה שלא לצורך היא; גם לשורפה אי אפשר, לפי שאין שורפים קדשים ביום טוב; וכן אי אפשר להאכילה לכלב של כהן, שאף זה ביעור הוא, ואין מבערים קדשים ביום טוב; ועוד, שתרומה שהיא אוכל אסור להאכילה לבהמה כל זמן שהיא ראויה לאדם (הר"ן; המאירי). ואמנם ביום טוב אחר, מפרישים את החלה מהעיסה שנטמאה ומניחים אותה עד למוצאי יום טוב ושורפים אותה, אבל ביום טוב של פסח הרי אי אפשר להניחה עד הערב, שמא תחמיץ. ואם כן כיצד נוהגים? על כך נחלקו תנאים במשנתנו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּתֵירָא אוֹמֵר: תַּטִּיל בְּצוֹנֵן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא זֶה הוּא חָמֵץ שֶׁמְּזְהָרִים עָלָיו בְּבַל יֵרָאֶה וּבְבַל יִמָּצֵא, אֶלָּא מַפְרִישָׁתָהּ וּמַנִּחָתָהּ עַד הָעֶרֶב; וְאִם הֶחְמִיצָה, הֶחְמִיצָה.

ד רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ נָשִׁים לָשׁוֹת כְּאַחַת וְאוֹפוֹת בְּתַנּוּר אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁלֹשׁ נָשִׁים עוֹסְקוֹת בַּבָּצֵק, אַחַת לָשָׁה וְאַחַת עוֹרֶכֶת וְאַחַת אוֹפָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא כָּל הָעֵצִים וְלֹא כָּל הַתַּנּוּרִים שָׁוִין. זֶה הַכְּלָל: תָּפַח — תִּלְטֹשׁ בְּצוֹנֵן.

ה שְׁאוּר יִשָּׂרֵף, וְהָאוֹכְלוֹ — פָּטוּר; סִדּוּק יִשָּׂרֵף, וְהָאוֹכְלוֹ — חַיָּב כָּרֵת. אֵיזֶהוּ שְׁאוּר? כְּקַרְנֵי חֲגָבִים. סִדּוּק? כְּקַרְנֵי חֲגָבִים.

פירוש ברטנורא

מאחר שאינה ראויה לאכילה, ולשהותה ולשורפה בערב א"א שמא תחמיץ, ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערין קדשים ביו"ט: **רבי אליעזר אומר לא יקרא לה שם חלה עד שתאפה.** דאכתי כל הדא וחדא חזיא ליה, דמכל חדא וחדא מפריש פורתא, ולאחר אפייתה אם רצה יפריש חלה שלימה על הכל, דקסבר ר"א הרודה מן התנור ונותן לסל, הסל מצרפן לחלה: **לא זהו חמץ שמוזהרים עליו.** דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם, וקרא כתיב (שמות יג) לא יראה לך, שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, וזה אינו שלך ולא של חברך דאכתי לא ממא ליד כהן. ור' אליעזר סבר הואיל אי בעי מתשיל עלה הויא הקדש בטעות ואינו הקדש וחזיא ליה לאכילה, נמצא דשלו היא וחמץ של ישראל הוא. ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל. והלכה כרבי אליעזר:

ד שלש נשים לשות כאחת. כל אחת תנור מלא, ואין כאן חימוץ, אף על פי [שהאחת] ממתנת עד שיאפו השתים: **וחכ"א.** אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת, אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: **אחת לשה.** האחרונה לשה כשחברתה האמצעית מקטפת, והשלישית שלשה תחלה אופה, נמצאו שלשתן עוסקות בבת אחת, כל אחת בבצק שלה, אחת לשה שלה, ואחת מקטפת שלה, ואחת אופה שלה: **לא כל הנשים.** רבי עקיבא אמלתיה דרבן גמליאל קא מהדר ואמר שאין ראוי לעשות כדבריו. לפי שיש נשים עצלניות ומחמיצות אם שוהות כל כך, ויש תנור שאינו חם מהר, ויש עצים שאין נבערים מהר. אלא כדברי חכמים ראוי לעשות, לעסוק תמיד בבצק, שכל זמן שעוסקין בבצק אינו בא לידי חמוץ. וכן הלכה: **זה הכלל תפח.** הבצק שבידה שרואה שרוצה לתפוח: **תלטוש.** ידה במים צוננין ותקטפנה ותצטנן:

ה שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: [סידוק] דרך הבצק כשמחמיץ נעשה סדקים סדקים: **כקרני חגבים.** סדק לכאן וסדק לכאן: **זה וזה האוכלו חייב כרת.**

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ששי ~

באור משנה ד

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ נָשִׁים לָשׁוֹת כְּאַחַת – ביחד, באותו זמן, כל אחת את עיסתה לאפיית מצות, **וְאוֹפוֹת בְּתַנּוּר אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ** – אף על פי שהבצק של האחת צריך לשהות עד ששתיים האחרות יאפו את שלהן, אין חשש חימוץ. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁלֹשׁ נָשִׁים עוֹסְקוֹת בַּבָּצֵק** – אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת, אלא שיהו עוסקות בבצק כאחת, היינו: **אַחַת לָשָׁה** – את עיסתה, **וְאַחַת עוֹרֶכֶת** – מגלגלת את הבצק לעשותו עוגות דקות, **וְאַחַת אוֹפָה** – כלומר, בשעה שהאחת מתחילה כבר לערוך בצקה מתחילה חברתה ללוש; כשגמרה הראשונה את העריכה ומתחילה לאפות, מתחילה השנייה לערוך, והשלישית מתחילה ללוש, וחוזר חלילה; נמצאו שלשתן עוסקות כאחת בבצקן, וכל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ (ברייתא בגמרא פסחים מח, ב). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא כָּל הָעֵצִים וְלֹא כָּל הַתַּנּוּרִים שָׁוִין** – רבי עקיבא בא אף הוא להשיב על דברי רבן גמליאל, שאין להקל כדבריו שיהו שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זה שיש נשים שאינן זריזות במלאכתן, ויש עצים לחים שאינם יפים להסקה, ויש תנורים שאינם מתחממים מהר, ואם הבצק ישהה כל כך הרבה יש לחשוש שמא יבוא לידי חימוץ. לפיכך אין ראוי לעשות אלא כדברי חכמים, שתהא כל אחת עוסקת בבצקה בלא הפסק, ומתוך כך אינו בא לידי חימוץ, אף אם היא מתעסקת בו שעה מרובה (רמב"ם).

זֶה הַכְּלָל: תָּפַח, תִּלְטֹשׁ בְּצוֹנֵן – אם רואה אשה שהבצק מתחיל לתפוח, תלטוש בצונן – תכה עליו בידיה במים צוננים, שדבר זה מונע חימוצו. יש מפרשים, שפיסקה זו אינה מדברי רבי עקיבא אלא סתם משנה היא, והיא באה ללמד, שלדברי הכל אם נראים סימנים בעיסה שהיא עלולה להחמיץ, אפשר למנוע את החימוץ על ידי לטישה בצונן.

באור משנה ה

שְׁאוּר – בצק שלא החמיץ כל צרכו, **יִשָּׂרֵף** – שצריכים לבערו לפני פסח. **וְהָאוֹכְלוֹ** – בפסח, **פָּטוּר** – מעונש כרת, ואף ממלקות, לפי **כֵּיצַד מַפְרִישִׁין חַלָּה בְּטֻמְאָה** – היינו מעיסה שנטמאה, **בְּיוֹם טוֹב** – של פסח? **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא תִּקָּרֵא לָהּ שֵׁם** – האשה הלשה את העיסה לא תקרא לה שם חלה, כלומר שלא תפריש את החלה, **עַד שֶׁתֵּאָפֶה** – עד לאחר האפייה, שבכגון זה מותר לאפות את כל הבצק ביום טוב, שכל אחת מהחלות העשויות מהבצק ראויה לאכילה, שעל כל אחת ואחת אומרים: לא זו היא החלה של כהן (רש"י), ונמצאת האפייה של כולן לצורך היא, ואחר האפייה מפרישה האשה את החלה, שכן סובר רבי אליעזר (חלה ב, ד): "הרודה מן התנור ונותן לסל, הסל מצרפן לחלה", ומניחים אותה עד למוצאי יום טוב ושורפים אותה. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: תַּטִּיל בְּצוֹנֵן** – תפריש האשה מן העיסה כדין, ותטיל אותה במים צוננים כדי שלא תחמיץ. רבי יהודה בן בתירא חולק על רבי אליעזר, שלדעתו אף בלא קריאת שם "חלה" אסור לאפות את כל החלות העשויות מהבצק, מאחר שאחת מהן אינה ראויה לאכילה, ונמצאת אפייתה שלא לצורך. ורבי אליעזר אינו סובר כרבי יהודה בן בתירא שתטיל בצונן, לפי שיש לחשוש, שמא לא תיזהר יפה וה"חלה" תחמיץ (תוספות). **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא זֶה הוּא חָמֵץ שֶׁמְּזְהָרִים עָלָיו בְּבַל יֵרָאֶה וּבְבַל יִמָּצֵא** – שלאחר שבעל העיסה קרא עליה שם "חלה" אינה שלו, וכתוב (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ", שלך אין אתה רואה אבל אתה רואה חמץ של אחרים, **אֶלָּא מַפְרִישָׁתָהּ** – מפרישה האשה את החלה ביום טוב, **וּמַנִּחָתָהּ עַד הָעֶרֶב** – עד למוצאי יום טוב, **וְאִם הֶחְמִיצָה, הֶחְמִיצָה** – שחמץ של אחרים הוא ואין עוברים עליו ב"בל יראה ובל ימצא". בגמרא מבואר, שטעם מחלוקתם של התנאים במשנתנו הוא, שרבי אליעזר סובר: הואיל ולאחר שהפריש אדם את ה"חלה" יכול הוא להישאל לחכם ולעקור דיבורו, ונמצאת כל העיסה חוזרת לטבלה ושלו היא, לפיכך אם החלה החמיצה עובר עליה ב"בל יראה ובל ימצא". ואף רבי יהודה בן בתירא סובר כך, אלא שהוא חולק על רבי אליעזר וסובר, שאסור לאפות את העיסה כולה ביום טוב, כמו שבארנו לעיל. ואילו רבי יהושע חולק עליהם וסובר, שכל זמן שלא נשאל לחכם אין אומרים "הואיל ויכול להישאל עליה הרי היא שלו". והלכה כרבי אליעזר (רמב"ם הל' יום טוב ג, ט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקָיו זֶה בָּזֶה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה, הָאוֹכְלוֹ — חַיָּב כָּרֵת; וְאֵיזֶהוּ שֹׁאוּר? כָּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו, כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו.

ו אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת — מְבַעֲרִים אֶת הַכֹּל מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּזְמַנָּן. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: תְּרוּמָה מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת וְחֻלִּין בִּזְמַנָּן.

ז הַהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ, וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְלֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֲרוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ; אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבָעֵר וְלַחֲזוֹר לְמִצְוָתוֹ — יַחֲזוֹר וִיבַעֵר; וְאִם לָאו — מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ. לְהַצִּיל מִן הַגַּיִס, וּמִן הַנָּהָר, וּמִן הַלִּסְטִים, וּמִן הַדְּלֵקָה, וּמִן הַמַּפֹּלֶת — יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ; וְלִשְׁבוּת שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת — יַחֲזוֹר מִיָּד.

פירוש ברטנורא

דקרני חגבים נמי הוא סדוק. ואיזהו שיאור שפטור, זה שאין בו שום סדוק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד [שפניו מכסיפין]. והלכה כחכמים:

ו מבערים את הכל. בין חולין בין תרומה. חוץ מכדי אכילתו לשבת: **תרומה מלפני השבת.** שאין יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמה ולהשהותה אי אפשר. אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להם אוכלים הרבה. והלכה כר"א ברבי צדוק:

ז ההולך. ב"ד קאי: **אם יכול.** שיש שהות ביום: **להציל מן הגיים.** את ישראל הנרדפים: **יבטל בלבו.** ולא יחזור ואפילו יש שהות, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי: **לשבות שביתת הרשות.** שהיה הולך להחשיך על התחום ולקנות שביתה להלך משם והלאה אלפים אמה לדבר הרשות, יחזור מיד. אבל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה, היינו כהולך לשחוט את פסחו:

משניות מבוארות – קהתי

שהוא חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה, כמו שלמדנו במשנה א' בפרקנו. **סְדוּק** – בצק שנעשו בו סדקים סדקים, והם סימנים של חימוץ, **יְשָׁרֵף** – לפני פסח, **וְהָאוֹכְלוֹ, חַיָּב כָּרֵת** – שדינו כחמץ גמור. **אֵיזֶהוּ שֹׁאוּר? כְּקַרְנֵי חֲגָבִים** – שנעשו בו סדקים דקים כקרני חגבים, אחד לכאן ואחד לכאן (**רש"י**), **סְדוּק** – ואיזהו סידוק? **שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקָיו זֶה בָּזֶה** – שהסדקים נתרבו ונתערבו זה בזה; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – הסובר שאם הסדקים הם כקרני חגבים האוכלו פטור. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה** – בין שהסדקים הם כקרני חגבים ובין שמתערבים זה בזה, **הָאוֹכְלוֹ, חַיָּב כָּרֵת** – כדין חמץ גמור, שאף סדקים כקרני חגבים בכלל סידוק הם; ומבואר הטעם בגמרא, שאין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה. **וְאֵיזֶהוּ שֹׁאוּר** – שהאוכלו פטור? **כָּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו** – בצק שפניו החוירו, **כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו** – מתוך פחד. והלכה כחכמים.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

משנתנו דנה בביעור חמץ כשערב פסח חל להיות בשבת.

אַרְבָּעָה עָשָׂר – בניסן, **שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** – שאסור לשרוף בה את החמץ, **מְבַעֲרִים אֶת הַכֹּל מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת** – בין חולין בין תרומה, חוץ מן החמץ שהוא משייר במקום מוצנע לצורך אכילת שבת. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּזְמַנָּן** – מבערים את הכל בשבת, שאפשר להאכיל בה את החמץ לאחרים ולבהמות. **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: תְּרוּמָה מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת** – תרומה, הואיל ואוכליה מועטים, שהרי אינה נאכלת אלא לכהנים, ואף אינו יכול להאכילה לבהמתו, לפיכך מבערים אותה לפני השבת; **וְחֻלִּין בִּזְמַנָּן** – אבל חולין אין צורך לבערם לפני השבת, שאם בני אדם לא ירצו לאכלם, יוכל ליתנם לבהמות ולכלבים.

הרי"ף פוסק כרבי אלעזר בר צדוק, וכן כותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו. אבל ב"משנה תורה" הוא כותב: "חל ארבעה עשר להיות בשבת, בודקין את החמץ בלילי ערב שבת, שהוא ליל שלשה עשר, ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום השבת; ומניחו במקום מוצנע, והשאר מבערו מלפני השבת. ואם נשאר מן החמץ ביום השבת אחר ארבע שעות, מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון ומבערו" (הל' חמץ ומצה ג, ג).

ברם, הראב"ד כותב: בתרומה הוא שמבער ומשייר; אבל בחולין אינו מבער כלום אלא בזמנו כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא (עיין גמרא פסחים יג, א) וכרבי אלעזר בר צדוק, ששניהם סוברים דבר אחד, וכן עיקר (עיין "מגיד משנה").

באור משנה ז

הַהוֹלֵךְ – בארבעה עשר בניסן, **לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ** – את קרבן הפסח, **וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ** – או למול את בנו, **וְלֶאֱכוֹל** – או לאכול **סְעוּדַת אֲרוּסִין בְּבֵית חָמִיו** – שכך היה מנהגם, בשעה שהחתן בא לקדש את האשה עושים לו סעודה בבית חמיו (חותנו), והיא סעודת מצווה, **וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** – שלא ביערו עדיין, **אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבָעֵר וְלַחֲזוֹר לְמִצְוָתוֹ** – לקיים את המצווה שהוא הולך לעשותה, כלומר שיש עוד שהות ביום לקיים אותה מצווה, **יַחֲזוֹר וִיבַעֵר** – את החמץ. **וְאִם לָאו** – שאינו יכול לחזור ולבער ולחזור למצוותו, **מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ** – מבטל את החמץ בלבו, שיהא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל (עיין פתיחה למסכתנו). ואם הלך **לְהַצִּיל מִן הַגַּיִס** – אנשי ישראל הנרדפים מחיל האויב, **וּמִן הַנָּהָר** – להציל אנשים משטפונו של הנהר, **וּמִן הַלִּסְטִים** – מידי שודדים, **וּמִן הַדְּלֵקָה, וּמִן הַמַּפֹּלֶת** – שיש בכל אלה ספק של סכנת נפשות, **יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ** – אף על פי שיש לו עוד שהות לחזור לביתו ולבער, מכל מקום אינו צריך לחזור, משום ספק סכנת נפשות, אלא יבטל את החמץ בלבו, שכן מן התורה דיו בביטול בלבד. **וְלִשְׁבוּת שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת** – אבל ההולך לערב עירוב תחומים כדי לילך משם ביום טוב אלפיים אמה, ולא נתכוון לדבר מצווה אלא לדבר רשות, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, **יַחֲזוֹר מִיָּד** – לביתו ויבער את החמץ. ברם, אם נתכוון לדבר מצווה, כגון לילך לבית האבל או לבית חתנים או לבית המדרש או להקביל פני רבו וכיוצא בזה, הרי זה כדין ההולך לשחוט את פסחו וכו', שאם אין לו שהות לחזור לביתו יבטל בלבו (**רש"י**).

בעלי התוספות מקשים על מה ששנינו בסיפא "ולשבות שביתת הרשות", שהרי אמרו (גמרא עירובין לא, א; ועיין משנה עירובין ח, א): אין מערבים עירובי תחומין אלא לדבר מצווה. לפיכך מפרשים הם: לשבות שביתת הרשות – שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו (ועיין "תפארת ישראל"). ברם, יש כותבים, שדווקא במערב בפת אינו מותר אלא לדבר מצווה, אבל במערב ברגליו וקונה שם שביתה, מותר אפילו לדבר הרשות, ואם כן נדחית ממילא קושיית התוספות (תוספות רבי עקיבא איגר בשם "מגן אברהם").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

דבר זה. שאשרי אדם אשר תיסרנו יה: **מתורתך תלמדנו.** כלומר מתורתך אנו למדין אותו: **נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית.** אחר הקללות נאמר במשנה תורה: אף יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם גרסי':

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ד עמוד ב. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין יסורים של אהבה: **פְּלִיגֵי בָּהּ** – נחלקו בענין זה **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא. חַד אָמַר, אֵלּוּ הֵם יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה, כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים צד יב) **'אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ',** כלומר, מאושר האדם שאף על פי שאתה מייסר אותו מכל מקום אין הוא בטל מלימוד התורה. **וְחַד אָמַר, אֵלּוּ הֵם יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה, כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן בִּטּוּל תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם סו כ) **'בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי'.** ומקרא זה יש לדורשו כך, 'ברוך אלהים' היא מידת הדין, דהיינו יסורים הבאים על האדם, על כך ש'לא הסיר תפילתי', דהיינו, שאף על פי שהביא עלי יסורים מכל מקום אין הם מונעים אותי מלהתפלל אליו, ובזה אני נוכח לראות את 'חסדו', דהיינו, שהם יסורים של אהבה.

אָמַר לְהוּ [־להם, לרבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא] **רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, הָכִי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵלּוּ וָאֵלּוּ** – בין יסורים שיש בהם ביטול תורה ובין יסורים שיש בהם ביטול תפילה, **יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ג יב) **'כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ'. אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה כוונת הכתוב באומרו **'וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ',** הרי משמע מכך שיסורים של אהבה אין בהם ביטול תורה. כך יש לבאר מקרא זה, **אַל תִּקְרֵי** – אין לך לקרוא תיבה זו רק באופן כזה, **'תְּלַמְּדֶנּוּ',** כשהדל"ת בסֶגול, שמשמעותה 'תלמד אותו', לאדם יחיד, דהיינו שהכתוב עוסק באדם הלומד תורה מתוך יסורים של אהבה כמו שנתבאר לעיל, **אֶלָּא** יש לקרות את התיבה גם כך, **'תְּלַמְּדֵנּוּ',** כשהדל"ת בצֵירי, שמשמעותה 'תלמד אותנו', לרבים, ואז יש לפרש המקרא לענין יסורים הבאים לכפרה, שהקדוש ברוך הוא מלמדנו בתורתו ענין זה של 'יסורים מכפרים'. וכך יש לדרוש מקרא זה, **דָּבָר זֶה** – ש'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה', **מִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֵנּוּ** – מן התורה אנו למדים זאת, שכן יש ללומדו **בְּקַל וָחֹמֶר מִשֵּׁן וְעַיִן** שעבד כנעני יוצא בהם לחירות מתחת יד אדונו, אם סימא את עינו או הפיל את שינו. וכך הוא הקל וחומר, **מַה שֵּׁן וְעַיִן** [־שן או עין] **שֶׁהֵן** רק **אֶחָד מֵאֵבָרָיו שֶׁל אָדָם,** אף על פי כן **עֶבֶד** כנעני **יוֹצֵא בָהֶן לְחֵרוּת,** מעתה **יִסּוּרִין שֶׁמְּמָרְקִין** את **כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** ש'משחררים' הם אותו מעוונותיו.

וְהַיְינוּ – ודרשה זו של רבי יוחנן מתאימה היא עם דרשתו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נֶאֱמַר** לשון **'בְּרִית' בַּמֶּלַח** הניתן על הקרבנות, **וְנֶאֱמַר** לשון **'בְּרִית' בַּיִּסּוּרִין.** והוא מפרש הדברים, **נֶאֱמַר** לשון **'בְּרִית' בַּמֶּלַח, דִּכְתִיב** (ויקרא ב יג) **'וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית',** **וְנֶאֱמַר** לשון **'בְּרִית' בַּיִּסּוּרִין, דִּכְתִיב** לאחר פרשת התוכחה שבמשנה תורה (דברים כח סט) **'אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית',** ולפיכך יש ללמוד את ענין היסורים מענין המלח בגזירה שוה, **מַה בְּרִית** – כשם ש'ברית' **הָאָמוּר בַּמֶּלַח** מצינו **שֶׁמֶּלַח מְמַתֶּקֶת** [־מתקנת] **אֶת הַבָּשָׂר, אַף 'בְּרִית' הָאָמוּר בַּיִּסּוּרִין** יש ללמוד מכך **שִׁיסּוּרִין מְמָרְקִין** [־מנקים] את **כָּל עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם.**

בכל הדורות כולם, למדו ופלפלו ושקלו-וטרו בתורה – בזמנו של משה רבינו,
בזמן בית ראשון, בזמן בית שני, בזמן התנאים ובזמן האמוראים
מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מנסה לתלות נידון זה במחלוקת תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – אולי נאמר שנחלקו תנאים בדבר, ששנינו בברייתא, אדם **הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעֲמִּים בְּתוֹךְ שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל** – מיני תיבות עץ גדולות סגורות, **רַבִּי מְטַמֵּא** את הנכנס משום טומאת ארץ העמים, **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר. מַאי לָאו דְּרַבִּי סָבַר,** שהטעם שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים הוא **מִשּׁוּם אֲוִירָא** – שיהא כל חלל האויר טמא, ועל כן אף שהשידה תיבה ומגדל חוצצים בינו לבין הקרקע טמא הוא, שהרי שוהה בחלל אויר ארץ העמים. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר,** שהטעם שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים הוא **מִשּׁוּם גּוּשָׁא** – שיהא עפרה טמא כמת, והמאהיל על עפרה טמא הוא, אך הנכנס בשידה תיבה ומגדל החוצצים בינו לבין הקרקע, טהור: דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח להעמיד כך את מחלוקתם, ואפשר לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** הטעם שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים הוא **מִשּׁוּם גּוּשָׁא,** וסברת מחלוקתם היא, **דְּמַר** – רבי יוסי ברבי יהודה שמטהר, **סָבַר, אֹהֶל זָרוּק** – אהל המיטלטל על ידי אדם או בהמה ואינו עומד במקום אחד **שְׁמֵיהּ אֹהֶל,** ועל כן אף שתיבות אלו מיטלטלות חוצצות הן בפני טומאת גושה של ארץ העמים. **וּמַר** – רבי שמטמא **סָבַר,** אהל זרוק **לֹא שְׁמֵיהּ אֹהֶל,** ועל כן אין תיבות אלו חוצצות בפני הטומאה.

וְהָתְנִיָּא – ואכן כך שנינו בתוספתא באהלות (פ"ט ה"ה) שאהל הנישא בידי אדם נחשב אהל לרבי יוסי ברבי יהודה, שכך נאמר שם, **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תֵּיבָה** גדולה המחזיקה ארבעים סאה **שֶׁהִיא מְלֵאָה כֵּלִים, וּזְרָקָהּ** אדם **מֵעַל פְּנֵי הַמַּיִם** באופן שהאהילה מעל המת, (**בְּאֹהֶל**) **טְמֵאָה,** שמאחר שתיבה זו עפה באויר אינה חוצצת בפני טומאת אהל המת. **וְאִם הָיְתָה** התיבה **מוּנַּחַת** על גבי אדם או בהמה והעבירו אותה מעל גבי המת, הרי היא **טְהוֹרָה,** שאהל זרוק שרגלי נושאיו נוגעים בארץ שמו אהל, ועל כן חוצצת התיבה בפני טומאת אהל המת.

הסבר נוסף למחלוקתם של רבי יוסי ברבי יהודה ורבי: (**אלא**) [**וְאִיבָּעֵית אֵימָא**], **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי ובין רבי יוסי ברבי יהודה סוברים שגזרו על ארץ העמים **מִשּׁוּם אֲוִירָא** אף אם אינו מאהיל על עפרה, כגון הנכנס לארץ העמים בקרון או בספינה, ונחלקו לגבי שידה תיבה ומגדל, **וְמַר** – רבי יוסי ברבי יהודה **סָבַר, כֵּיוָן דְּלֹא שְׁכִיחָא** שיכנס אדם בשידה תיבה ומגדל **לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן** טומאה, **וּמַר** – רבי **סָבַר, אַף עַל גַּב דְּלֹא שְׁכִיחָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן** טומאה.

וְהָתְנִיָּא – ואכן כך שנינו בברייתא, **הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעֲמִּים בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, טָהוֹר,** כיון שאין הדבר מצוי לא גזרו בו חכמים. אך הנכנס **בְּקָרוֹן וּבִסְפִינָה וּבְאִיסְקַרְיָא** [–ספינה גדולה שיש בה תורן גבוה], **טָמֵא,** שמאחר והדבר מצוי גזרו בו חכמים טומאה. אופן שלישי בביאור מחלוקתם: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** בין רבי ובין רבי יוסי ברבי יהודה סוברים שהטעם שגזרו טומאה הוא משום גושה, ולדעת שניהם אהל זרוק שמו אהל וחוצץ בפני הטומאה, **וְהָכָא** בגזירת **שֶׁמָּא יוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְשָׁם פְּלִיגֵי,** שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה יש לטמא את הנכנס בקרון או בספינה אף שיש חציצה בינו לבין הטומאה, כיון שיש לחשוש שמא יוציא את ראשו ורובו מחוץ לחלון הקרון או הספינה ויטמא, אך בנכנס בשידה תיבה ומגדל לא גזרו חכמים, מאחר שאין דרך להוציא ראשו מחוץ לשידה, ולדעת רבי אף בשידה תיבה ומגדל חששו חכמים שמא יוציא ראשו חוץ לחלון, ועל כן טימאוהו.

וְהָתְנִיָּא – ואכן כך שנינו בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעֲמִּים בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל טָהוֹר, עַד שֶׁיּוֹצִיא לְשָׁם** את **רֹאשׁוֹ** (**או**) [**וְ**]**רוּבּוֹ.** וניתן לדייק שדין זה נאמר רק בשידה תיבה ומגדל שאין דרך להוציא ראשו ורובו משם, אך הנכנס בקרון או ספינה טמא מיד, כיון שהדרך היא להוציא משם ראשו ורובו:

שנינו במשנה: שימי ספרו וגמרו של המצורע אינם עולים למנין ימי נזירותו, **וּמַתְחִיל וּמוֹנֶה** [מיד לאחר שיסיים את ימי גמרו ואת ימי ספרו], את מספר הימים החסר להשלמת הנזירות שהחל לנהוג בה קודם שנטמא:

אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ שימי גמרו וספרו אינם נמנים לימי נזירותו, **אֶלָּא בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת,** שקיבל עליו נזירות לשלושים יום ונצטרע, שמאחר שגילח בסוף ימי גמרו ובסוף ימי ספרו, נמצא שביום השלושים לתחילת נזירותו לא גדל שערו בשיעור פרע [–היינו שלושים יום], ולכן אינו יכול לגלחו, **אֲבָל בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה,** שקיבל על עצמו נזירות למספר רב של ימים, שגם לאחר שיתגלח מצרעתו ישארו שלושים יום עד סוף נזירותו, **מִיסַּלֵּק נַמִּי סָלְקִין לֵיהּ** – עולים גם ימי צרעתו למנין ימי הנזירות.

רב שרביא מקשה על רב חסדא: **מָתִיב רַב שְׁרַבְיָא,** שנינו, שהנזיר שנצטרע בתוך ימי נזירותו, **מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד** לאחר טהרתו, **וְאֵין מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת** הימים **הַקּוֹדְמִין** שכבר מנה קודם שנצטרע, אלא ממשיך למנות ממקום שפסק כשנטמא, ומדייק רב שרביא: **בְּמַאי** – באיזה נזירות מדובר, **אִילֵּימָא בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת** של שלושים יום, היאך אמר התנא במשנה שאינו מבטל את הימים הקודמים, [**הָא**] **קָבְעֵי גִּידּוּל שֵׂעָר** – שהרי כשמגלח בסוף ימי נזירותו, צריך לגלח בשיעור 'גידול שער', שהוא שלושים יום, ואם כן צריך להמתין שיעור זמן זה לאחר שהתגלח מצרעתו, נמצא שימי צרעתו סותרים את הימים שמנה קודם נזירותו,

בכל יום אחרי תפילת הבוקר יאמר השיעור תהלים חדשי כפי שנחלק התהילים לימי החודש

ממכתב יו"ד ניסן, תשי"ח

'תלמוד ירושלמי' הוא מה שלמדו בארץ ישראל (לא רק בירושלים), וכהלשון הרגיל: "במערבא אמרי"

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

מאי לאו דרבי סבר משום אוירא — גזרו עליה, ואילו הכא כיון דנכנס באויר מלמעלה בשהן פתוחין, או דרך פתחים — הוי טמא, שהרי נכנס לאויר ארץ העמים. **ורבי יוסי ברבי יהודה סבר משום גושא** — ולא משום אוירא, וכיון דקרקעית שידה תיבה ומגדל מפסיק בינו לבין הגושא — הוי טהור. **לא דכולי עלמא משום גושא** — אבל הכא בהא קמיפלגי, דרבי דמטמא קסבר: אהל זרוק לאו שמיה אהל, ולא הוי הפסק, וכמאן דמהלך ממש על גבי קרקע דמי, ורבי יוסי ברבי יהודה סבר דשמיה אהל. **והתניא רבי יוסי ברבי יהודה אמר תיבה מלאה כלים וזרקה על גבי המת באהל טמאה** — וכל הכלים שבתוכה. אלמא קסבר דאהל זרוק לאו שמיה אהל, ולא הוי מפסיק כלל. **ואם היתה מונחת טהורה** — דכיון דמונחת הויא לה כאהל קבוע, ומצלת בפני הטומאה, ולא הוי כאהל זרוק. **אלא דכולי עלמא משום אוירא** — והיינו טעמא דמטהר רבי יוסי ברבי יהודה — משום דקסבר: כי נכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל — מילתא דלא שכיחא היא, ומילתא דלא שכיחא — לא גזרו ביה רבנן. **והתניא** — דמסייעא ליה. **הנכנס כו'** בקרון **ובספינה ובאיסקריא** — כלומר, בספינה גדולה שיש בה איסקריא. וקרי לה הכי על שם איסקריא שבה, דהיינו תורן, וקרוי פוש"ט בלע"ז. משום דמילתא דשכיחא גזרו בה רבנן, והא מתניתין רבי יוסי ברבי יהודה היא. **ואיבעית אימא** — דכולי עלמא משום גושא, ולכולי עלמא נמי אהל זרוק שמיה אהל, והאי דקא מטמא הכא — משום דקסבר גזירה שמא יוציא ראשו ורובו חוץ משידה תיבה ומגדל, ורבי יוסי לא גזר. **והתניא** — דמסייעא ליה, דרבי יוסי אינו מטמא עד שיוציא ראשו ורובו. והא דתני רבי יוסי ברבי יהודה לעיל זרק תיבה מלאה כלים על פני המת טמאה — לאו משום דקסבר אהל זרוק לאו שמיה אהל, אלא כיון דזורקה קא מפיק לה מתורת אהל, ומשוי לה תורת כלי. ולעולם קסבר אהל זרוק שמיה אהל, דקתני בסיפא: ואם היתה מונחת — טהורה, אף על גב דאורחיה דמטלטל לה. **אמר רב חסדא לא שנו** — דימי חלוטו אין עולין לו מן המנין. **אלא בנזירות מועטת** — בזמן שקבל עליו נזירות שלשים יום, [ונצטרע] כשעשה מהן עשרה ימים, ונחלט, שאין הללו ימים עולין לו מן המנין. שאם אתה אומר עולין לו — לא ישתיירו לו כדי גידול שיער לאחר תגלחיות של צרעת. **אבל בנזירות מרובה** — שקיבל עליו מאה יום, ונצטרע בתוך ימי נזירותו עד שלא עברו שלשים יום, ונתגלח בשתי תגלחיות של צרעת, הואיל ועדיין נשתיירו שם שלשים יום כדי גידול שיער — אף ימי חלוטו עולין לו מן המנין, ואינו צריך לשמור אלא שלשים יום כדי גידול שיער טהרה לנזירות לאחר תגלחיות של צרעתו. **מתיב רב שרביא** — מי מצית דייקת למתניתין דבנזירות מועטת קאי? והא קתני: מתחיל ומונה מיד, ואינו סותר את הקודמין. ובאיזו נזירות קאי? אילימא בנזירות מועטת, של שלשים יום — ומי מצית אמרת דאינו סותר את הקודמין? **והא בעי גידול שיער** — לאחר תגלחתו מן הצרעת, וליכא, דאין גידול שיער פחות משלשים יום.

אלא

תוספות

לימא כתנאי — אי משום אוירא אי משום גושא. **ורבי** יוסי ברבי יהודה מטהר — דסבר משום גושא, דכיון שהוא בשידה, ואהל זרוק שמיה אהל, טהור. **והתניא** — בתורת כהנים: זרק תיבה מלאה כלים על פני המת — טמאה, דהוי אהל זרוק, ולא שמיה אהל. ואם היתה מונחת, שעומדת במקום אחד — טהורה, כיון דאינה זזה ממקומה השתא — הוי אהל קבוע. אלמא דאהל זרוק לא שמיה אהל לרבי יוסי ברבי יהודה. אבל אם פליגי באוירא וגושא — לא קשיא ליה מידי מהך ברייתא, דאיכא לאוקמא לפלוגתייהו בשידה תיבה המונחת, ואפילו הכי אמר רבי: מטמא משום אוירא. אבל השתא דפליגי באהל זרוק — לא מתוקמא פלוגתייהו במונחת, דאם כן רבי לא הוה מטמא, דאהל מעליא הוא. ומשני: דכולי עלמא משום אוירא, ואהל זרוק לא שמיה אהל לרבי יוסי ברבי יהודה, ואפילו הכי משום דלא שכיחא ליכנס בשידה תיבה ומגדל לא גזרו לרבי יוסי. והתניא — בניחותא וכו'. פירוש אחר: לא, דכולי עלמא משום גושא, מר סבר: אהל זרוק, שנכנס בשידה שבהמה או אדם מוליכים אותו — שמיה אהל, לחוץ ולהפסיק. וצריך לומר דעדיף מטלית המנפנפת, דתנן במסכת אהלות (פרק ח משנה ה) דאין חוצצין בפני הטומאה ואין מביאין, והיינו טעמא דהכא עדיף — משום דרגלי האדם או הבהמה הנושאים השידה והתיבה נוגעים בארץ, אבל הטלית מנפנפת באויר. ומר סבר: אהל זרוק לא שמיה אהל, והיינו דאמר "והתניא" בניחותא. וכן בפירוש רבינו חננאל: רבי יוסי ברבי יהודה אומר תיבה שהיא מלאה כלים וזרקה על פני המת טמאה, דדמיא לטלית המנפנפת, דאזלה כולה באוירא, ואם היתה מונחת על גבי בהמה או אדם הנושאין אותה — טהורה, דאהל זרוק כהאי גוונא, דרגלי הנושאים נוגעים בארץ — שמיה אהל, לחוץ בפני הטומאה.

הכי גרסינן: **ואי** בעית אימא דכולי עלמא משום אוירא גזרו וטעמא דרבי יוסי ברבי יהודה דמטהר אף כי נמי גזרו על אוירא — היינו בעומד על הגשר של ארץ העמים, או נכנס בקרון ובספינה, דשכיחי להלך. אבל בשידה תיבה ומגדל — לא שכיח, לא גזרו. ורבי סבר: אף על גב דלא שכיח גזרו. והתניא — בניחותא: הנכנס בארץ העמים בשידה תיבה ומגדל טהור, בקרון ובספינה ובאסקריא — גוט"א בלע"ז, משוט הספינה, וכדאמר בעלמא (תענית כא,א): אילפא תלא נפשיה באסקריא דמכותא. אלמא אף לרבי יוסי ברבי יהודה דמטהר בשידה תיבה ומגדל — מודה בקרון ובספינה דטמא, משום אוירא גזרו. ואיבעית אימא: הכא שמא יוציא ראשו ורובו לשם, ולכולי עלמא משום גושא גזרו, ושידה תיבה ומגדל דמטהר רבי יוסי ברבי יהודה — משום דסבר אהל זרוק שמיה אהל, ולא גזר שמא יוציא ראשו ורובו לחוץ, דאין פתח שידה תיבה ומגדל נוחה ליכנס ולהוציא, ואין נקל כל כך להוציא ראשו. אבל בקרון ובספינה, מטמא משום דגזר שמא יוציא ראשו ורובו לחוץ בקרון ובספינה ויאהל על הגושא, כי נקל להוציא ראשו ורובו מספינה וקרון. ורבי, דמטמא אפילו בשידה תיבה ומגדל — גזר אפילו בהנך, דלמא יוציא ראשו ורובו לחוץ. **והתניא** בניחותא, הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל טהור עד שיוציא ראשו ורובו — מכלל דבקרון ובספינה טמא, אף על פי שלא הוציא ראשו ורובו, דנקל הוא להוציא בקרון ובספינה. והדהא דמייתי בפרק "בכל מערבין" (עירובין ל,ב) ובמסכת חגיגה (כה,א) מהדהיא ברייתא דהנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל, דפליגי רבי יוסי ברבי יהודה ורבי באהל זרוק אי שמיה אהל אי לא, היינו במאי דבעי למימר בשינויא קמא, דפליגי באהל זרוק. אבל שינויא [בתרא] ליכנס בארץ העמים לא פליגי באהל זרוק, אבל לגבי מת הוא דפליגי בה, כדתניא: ואם היתה מונחת בו — טהורה, דאהל זרוק שמיה אהל, וההיא רבי יוסי ברבי יהודה. אבל רבי מטמא, דאהל זרוק לא שמיה אהל. **ומתחיל** ומונה מיד — כשנטהר מונה [למקום] שהפסיק בתחילת צרעתו, דימי צרעתו לא עלו לו מן המנין. **אמר** רב חסדא לא שנו — דימי ספרו וימי גמרו אין עולים לו למנין נזירותו אלא בנזירות מועטת, של שלשים יום, ונצטרע בנתיים, ולאחר שנתרפא וגילח לסוף ימי גמרו, וכשגילח שנית אחר ימי ספרו — אז ודאי אינו יכול לגלח לסוף שלשים מתחילת ימי נזירותו, ויהיו ימי צרעתו ממנין, שהרי אין גידול שיער פחות משלשים יום, וצריך למנות שלשים יום לנזירותו משנתרפא ומספר. **אבל** בנזירות מרובה — שנדר כל כך ימים, שאחר ימי צרעתו איכא שלשים יום אחר שגילח תגלחת שנית לצרעתו, דשפיר איכא כדי גידול שער מסלק נמי סלקי ליה. **מתיב** רב שרביא מתחיל ומונה מיד ואינו מבטל הקודמים — אומר רבנו יצחק: דהיינו מתניתין בודאי, (אף) [אך] כי החליף הלשון. **אילימא** בנזירות מועטת הא בעי גידול שיער — ומאי קאמר אינו מבטל הקודמים? והלא על כרחיה יסתור קודמין! [שייך לעמוד ב] **אלא** לאו בנזירות מרובה, וקתני: מתחיל ומונה מיד, דשמעינן מתחיל ומונה לאחר ימי ספרו. אלמא: ימי ספרו אין עולין! הוא מותיב לה והוא מפרק לה: בנזירות בת חמשים יום איירי מתניתין. והיינו נזירות מועטת כרב חסדא, והכי קאמר: לא שנו אלא נזירות מועטת, כלומר (אי) שאין לו לעשות רק ימי נזירות מועטת כבתחילת ימי צרעתו, כגון דיתיב עשרים בנזירות ואיתחליל ביה צרעת, דמגלח בצרעתו, והדר יתיב שלשים ימים דנזיר — דהא אית ליה גידול שיער, כלומר, ובכהאי גוונא דין הוא שלא יעלו ימי צרעתו כל עיקר, ודין הוא שלא יבטל הקודמין. שאם ימי גמרו וימי חלוטו יעלו לנזירות שבעה ימים או ארבע (או) עשר ימים כפי מה שיעלו — צריך הוא להוסיף על הנדר, כדי שיהא שם גידול שיער. ובכי האי גוונא איירי מתניתין. ונזירות בת חמשים לאו דווקא, דהוא הדין לנזירות בת ארבעים,

אלא

ליֵמָא כְּתַנָּאֵי: הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, רַבִּי מְטַמֵּא, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר. מַאי לָאו רַבִּי סָבַר מִשּׁוּם אֲוִירָא, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר מִשּׁוּם גּוּשָׁא? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִשּׁוּם גּוּשָׁא, מָר סָבַר: אֹהֶל זָרוּק שְׁמֵיהּ אֹהֶל, וּמָר סָבַר: לָא שְׁמֵיהּ אֹהֶל. - וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תֵּיבָה שֶׁהִיא מְלֵאָה כֵּלִים וּזְרָקָהּ עַל פְּנֵי הַמֵּת בְּאֹהֶל - טְמֵאָה, וְאִם הָיְתָה מוּנַחַת - טְהוֹרָה! - אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִשּׁוּם אֲוִירָא, וּמָר סָבַר: כֵּיוָן דְּלָא שְׁכִיחָא - לָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן, וּמָר סָבַר: אַף עַל גַּב דְּלָא שְׁכִיחָא - גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן. וְהָתַנְיָא: הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל - טָהוֹר, בְּקָרוֹן וּבְסְפִינָה וּבְאִיסְקַרְיָא - טָמֵא. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: הָכָא שֶׁמָּא יוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְשָׁם פְּלִיגִי. וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל - טָהוֹר, עַד שֶׁיּוֹצִיא לְשָׁם רֹאשׁוֹ אוֹ רוּבּוֹ. "וּמַתְחִיל וּמוֹנֶה". אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּנְזִירוּת מוּעֶטֶת, אֲבָל בְּנְזִירוּת מְרוּבָּה - מִיסְתַּלֵּק נַמִּי סָלְקִין לֵיהּ. מְתִיב רַב שֶׁרֶבְיָא: מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד, וְאֵין מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין. בְּמַאי? אִילֵימָא בְּנְזִירוּת מוּעֶטֶת - קָבְעֵי גִּידּוּל שֵׂעָר!

אלא

היכא דאיתיליד ביה צרעת עשרה ימים וזה הכלל: נזירות מועטת קרי מקום שאין לו למנות רק שלשים יום משהתחיל הצרעת, עד סוף ימי נזירותו. אבל בנזירות מרובה, כלומר כשהתחיל צרעתו היה לו למנות עדיין שלשים ואחד יום, או שלשים ושנים ימים לנזירות, וכל שכן יותר, כגון נזירות בת חמשים ואחד או יותר, ואיתיליד ביה צרעת בעשרים — אז ודאי לא תוכל לומר דכל ימי צרעתו אינן עולים כל עיקר, דבמנין הימים העוברים מיהא יעלו לו. כגון מי שנדר חמשים ושלשה, ויתיב עשרים ואיתיליד ביה צרעת, וארבעה עשר יום — שלשה מימי צרעתו יעלו, ואחד עשר לא יעלו, וצריך הוא למנות על [עשרים] ושלשה שלשים יום, דבפחות לא יהיו לו גידול שער. והיינו דנקט: והדר יתיב שלשים ימים דנזיר. **דהא** אית ליה גידול שער — צריך לומר דהכי קאמר: ועל נזירות מועטת כי האי לא תקשי לך כדאקשת מעיקרא: אילימא בנזירות מועטת — הא בעינן גידול שיער, ויסתור הקודמים — דהא אית ליה גידול שער. **מתיב** רמי בר חמא נזיר שהיה טמא בספק לו, אולי נטמא במת. ומוחלט בספק — אולי הוחלט. ומיירי בנזיר ודאי, אך הוא ספק אם נטמא במת אם לא, וכן הוא ספק אם הוא מצורע מוחלט או לא. הרב רבנו פרץ. [שייך לדף נו,א] **אוכל** בקדשים לאחר ששים יום — משום דספק מצורע, הוא ואסור לאכול בקדשים עד שיטהר מספק צרעתו, ויביא קרבנות מצורע, דמחוסר כפורים אסור לאכול בקדשים. אבל משום נזירות טמא — לא מיתסר בקדשים, אף על גב דצריך נמי להביא קרבן — משום דאין טומאה יוצאה עליו מגופו לא מיקרי מחוסר כפורים, כדאמרינן בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות י,א) דדוקא במי שטומאתו יוצאה מגופו קרי מחוסר כפורים. כיצד? נזר נזירות שלשים יום, וביום הראשון אירע לו ספק טומאה וספק טומאת צרעת, דספק אם פרחה בו צרעת ממש אם בוהק הוא. והשתא מיהא, בתר דנתרפא לגמרי — מזה ושונה וטובל, ונטהר מספק טומאת מת אפילו לסוף שבעה. בא לו לגלח כדין נזיר טמא או כדין מצורע שנתרפא — אומרים לו להמתין מלגלח עד שלשים יום, [דאימא] נזיר טהור גמור אתה, שלא נטמאת, ונזיר טהור אינו מגלח תוך שלשים אלא על הדמים בסוף שלשים יום, כשנגמר נזירותו, כדכתיב "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת ימי נזרו". לסוף שלשים יום מגלח. ומשפטי הבאת קרבנותיו מפורש לקמן בפרק "שני נזירים" (ס,א), שמביא צפרי מצורע שחוטה ומשולחת, וחטאת העוף הבאה על הספק — משום ספק נזיר טמא, ועולת בהמה — משום ספק נזיר טהור. [ואף על פי] שאינו יכול לגלח אלא על הדמים — [והא אמרינן] דאם גילח על אחד מהם — יצא, ומתנה עליהם. ועדיין אסור לאכול בקדשים, דשמא מוחלט היה, וטענן עוד תגלחת שנית והבאת קרבנות, [כדכתיב] בפרשת מצורע "והנה נרפא נגע הצרעת, ולקח שתי צפרים, ושחט את הצפור האחת על מים חיים, ושלח את הצפור החיה, וגלח את כל שערו וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, והיה ביום השביעי יגלח ורחץ בשרו במים, וביום השמיני יקח שני כבשים אחד לעולה ואחד לאשם וכבש אחד לחטאת", וזה אי אפשר לגלח סוף שבעה לתגלחת ראשונה — כי אולי אינו מצורע, אבל נזיר טמא היה. וצריך להתחיל ימי נזירותו שלשים יום שנזר, כי אותן שלשים יום שמנה לא עלו לנזירותו, דקרינא ביה "והימים הראשונים יפלו", כיון דמספקא לן בנזיר טמא. ושלשים יום השניים הם ימי נזירות טהרה, וקרינן ביה "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת ימי נזרו". לסוף ששים מגלח. ובהך תגלחת שניה ליכא לספוקי בנזיר טמא, דמספק נזיר טמא נפק בתגלחת ראשונה עד סוף שלשים יום הראשונים, אבל בנזיר טהור איכא לספוקי, או בתגלחת ימי ספרו של מצורע. ומביא עולת בהמה משום ספק נזיר טהור, כדי לגלח על הדמים, ומתנה עליה. למחרת של יום תגלחתו יביא קרבנות מצורע כדי להתירו לאכול בקדשים. ומביא חטאת העוף, דאילו חטאת בהמה אינו בא על הספק, אך יפקיר נכסיו ויביא חטאת העוף, כדין מצורע עני. ואשם נמי יביא לרבי שמעון דאמר: אשם מצי לאתנויי ביה כשלמים. ולרבנן דרבי שמעון אית להו דאשם אינו מעכבו לאכול בקדשים. ועדיין הוא אסור לשתות יין ולטמאות למתים — דשמא מוחלט היה, ושני תגלחיות הללו שעשה למצורע היו לגמרו ולספרו, ואינו עולה לתגלחת נזיר טהור, כדאמרינן לקמן בפרק "שני נזירים" (שם). לכך טענן עוד שני תגלחות, אחד לנזיר טמא, ואחד לנזיר טהור. לסוף תשעים יגלח שלישית, ובהך שלישית ליכא לספוקי במצורע כלל כי אם בנזיר טהור או בנזיר טמא. והך תגלחת אי אפשר לגלח אלא עד סוף שלשים יום, דרי תשעים יום. דלא מיבעיא בנזירות מועטת, דצריך להמתין שלשים משום גידול שער אף לרב חסדא, אלא אף בנזירות מרובה, כדפריש ואזיל — משום דסבירא דימי צרעתו אין עולין לו כל עיקר, ודלא כרב חסדא. לכך צריך להמתין לתגלחת שלישית אחר תגלחת שניה כמנין ימי הנזירות (שעבר), אולי נזיר מצורע הוה ולא נזיר טמא. ולסוף תשעים כשמגלח שלישית ליכא לספוקי במצורע כלל, אלא או בנזיר טהור או בנזיר טמא, ויביא עולת בהמה — משום ספק נזיר טהור, ולגלח על הדמים, וחטאת העוף — משום ספק נזיר טמא. ועדיין אסור לשתות יין ולטמא למתים — דשמא מוחלט היה, ונזיר טמא, ועלו לו שנים תגלחיות ראשונות לצרעתו, והשלישית לנזיר טמא — לכך צריך למנות עוד שלשים לנזירות טהרה. לסוף שלשים יגלח ויביא קרבן טהרה לבד, ומתנה ביה, כדמפרש לקמן בפרק "שני נזירים", ומותר לשתות יין ולטמאות למתים. והיינו דקתני: ושותה יין ומיטמא למתים לאחר מאה ועשרים יום. **ומדקדק** הר"ם: דעל כרחך צריך לומר שהוא מגלח ביום שלשים, שאם לא היה מגלח עד יום [שלשים ואחד] בשאר נזיר — אם כן הוה מגלח תגלחת שניה יום ששים ואחד, ואם כן לא היה אוכל בקדשים עד יום ששים ושנים. שהרי אחר תגלחת מצורע היה טובל, ולא היה יכול להביא קרבנותיו עד למחר, כדאמר לעיל בפרק שלישי (יח,ב): גלח בשמיני — מביא קרבנותיו בתשיעי. אלא ביום שלשים מגלח, ומביא אחד משלש קרבנותיו דנזיר טהור, ועולה או שלמים, כדי לגלח על הדמים — דאולי נזיר טהור היה. ואף על גב דשאר נזיר אינו מגלח עד שלשים ואחד יום — היינו מדרבנן, דמדאורייתא ביום שלשים מצי מגלח, לרב מתנא משום דמקצת היום ככולו, או לבר פדא דמעשרים ותשעה יום נשלם הנזירות. והלכך, נזיר זה דעדיין אינו שותה ולא מיטמא למתים — לא העמידו דבריהם, ואוקמה אדאורייתא, ושרי ליה לגלח ביום שלשים. מיהו, קשה מתגלחת שלישית, דאינו שותה יין — ואפילו הכי בשלשים ואחד! אלא נראה דמשום אכילת קדשים הקילו בשני תגלחיות ראשונות לבתחילה ביום שלשים. מורנו הרב פרץ שיחיה. **הכי** גרסינן: ואכתי אינו מביא קרבנות נזיר טמא בו ביום, דביון שהוא צריך לטבול אחר התגלחת, כדין מצורע שטובל אחר כל התגלחות, ומיחזי כאילו היא טבילת נזיר טמא ביום שביעי, אחר דבנזיר טמא נמי מספקא ליה, דאז אינו מביא עד שמיני. ולכך אינו יכול להביא קרבנות נזיר טמא עד למחרת יום תגלחתו, דהיינו ביום שלשים ואחד. וביום שלשים ואחד מביא חטאת העוף כדין נזיר טמא, דשמא הוא טמא ולא מוחלט. וימנה עוד שלשים יום מיום שלשים ואחד שמביא קרבן טומאה, וכדרבנן בפרק שלישי (שם) דאמר: הביא חטאתו אף על פי שלא הביא אשמו. מונהיום ששים שהוא יום שלשים למניינו ומגלח, כדמפרש. ולמחרת דהיינו יום ששים ואחד מביא קרבן צרעתו — חטאת העוף כמו מצורע עני, ואם עשיר הוא — מפקיר נכסיו. ומותר לאכול בקדשים, דאשמו אינו מעכב לאכול בקדשים לרבנן, ולרבי שמעון דאמר מביאין קדשים לבית הפסול מביא גם אשם, ומתנה כשלמים. וזה ששנינו (זבחים עו,א) רבי שמעון אומר: למחרת מביא אשמו ולוגו, ואומר: אם מצורע הוא — זה אשמו וזה לוגו, ואם לאו — יהא שלמים. ואותו אשם טענן צפון ומתן בהונות כו'. הרי למחרת ששים יום, דהיינו יום ששים ואחד — אוכל בקדשים, דכבר גילח שתי תגלחות אם היה מצורע — כבר נטהר. ומיהא תגלחת שלישית ליכא לפרושי הכי, שהרי אינו טובל אחר התגלחת, כיון שעשו לו ספיקות של מצורע. וצריך לומר דודאי בשתי תגלחיות אחרונות אינו מגלח עד יום שלשים ואחד (מגלח שלשים יום על שלשים ואחד), שמניינו התחיל ביום ששים ואחד. ומביא עולת בהמה לגלח על הדמים, וגם מביא חטאת עוף משום ספק נזיר טמא, כי בתגלחת ראשונה — אולי מוחלט היה, ולא עלו לו לנזירותו. ומתחיל מניינו מיום [ששים] ואחד, ומשלים חמשים ותשעה יום על ששים ואחד שהן מאה ועשרים יום. ומגלח ביום מאה עשרים ואחד שהוא שלשים ואחד יום למניינו, ומביא קרבן טהרה לבד, ומותר ביום מאה עשרים ואחד לשתות יין ומשלים נזירותו. ויש ליתן טעם בדבר דדוקא בשני תגלחיות ראשונות דאיכא לספוקי בספק מצורע — הקילו להיות ביום שלשים, אבל בשתים אחרונות שאין עליו עוד ספק מצורע — השוהו לשאר נזיר שמגלח ביום שלשים ואחד, ולכך קאמר: שותה ביין ומטמא למתים אחר מאה ועשרים יום. **ותני** עלה [במה דברים אמורים] בנזירות מועטת דאז די לו במאה ועשרים, אבל בנזירות בת שנתה אוכל בקדשים לאחר שתי שנים — כדפרישית, שממתין מלגלח ראשונה עד שנה, דשמא נזיר טהור היה, ושניה עד שתי שנים — דשמא לא היה מוחלט, אלא נזיר טמא. שלישית עד שלש שנים — דשמא מוחלט היה ולא טמא מת. רביעית עד ארבע שנים — דשמא מוחלט וטמא מת היה, וגילח ראשונה ושניה לצרעתו, שלישית לנזיר טמא, רביעית לנזיר טהור.

הכי

אֶלָּא לָאו בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה, וְקָתָנֵי: מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד! הוּא מוֹתִיב לֵהּ, וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ: בִּנְזִירוּת בַּת חֲמִשִּׁים יוֹם, דְּיָתֵיב עֶשְׂרִין וְאִיתְּיְלִידָא בֵּיהּ צָרַעַת. מְגַלַּח צְרָעָתוֹ וַהֲדַר יָתֵיב תְּלָתִין יוֹמִין דְּנָזִיר, דְּהָא אִית לֵיהּ גִּידּוּל שֵׂעָר. מְתִיב רָמִי בַּר חָמָא: נָזִיר שֶׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֵק וּמוּחְלָט בְּסָפֵק אוכל

אלא לאו בנזירות מרובה וקאמר מתחיל ומונה מיד — מאותו יום שעומד בו, ומשלים לאותן ימים שלפני חלוטו. אבל ימי חלוטו מיהא אין עולין לו. בנזירות בת חמשים יום כו' — דאי אמרת דעולין — לא פש ליה כדי גידול שיער לאחר תגלחת צרעתו. הלכך דלבתר הכי מיבעי ליה למיתב תלתין יומין מנזיר, דהא אית ליה גידול שיער. מתיב רמי בר חמא נזיר שהיה טמא בספק ומוחלט בספק — שנטמא בספק ביום ראשון של נזירות, וספק הוא לו אם נחלט, ונרפא ביום ראשון של נזירותו.

אֶלָּא לָאו [–אלא ודאי מדובר] **בְּנָזִירוּת מְרוּבָּה** – שקיבל עליו נזירות לזמן ארוך, באופן שגם לאחר שיתגלח מצרעתו ישארו שלושים יום עד סיום הנזירות, וְאף על פי כן קָתָנֵי **מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד** – שמיד לאחר ימי ספרו מתחיל למנות את ימי הנזירות שנותרו לו, ומשמע שאין ימי ספרו מצטרפים למספר ימי הנזירות אף בנזירות מרובה, וקשה על רב חסדא. אומרת הגמרא: **הוּא** – רב שרביא **מוֹתִיב לָהּ** – מקשה את הקושיא על רב חסדא, **וְהוּא** גם **מְפָרֵק לָהּ** – מיישבה, שהמשנה מדברת **בְּנָזִירוּת בַּת חֲמִשִּׁים יוֹם** [וכוונת נזירות מועטת שאמר רב חסדא היא, שישאר לו זמן נזירות מועטת ממתי שנצטרע עד סוף מנין ימי נזירותו, ואז מתחיל ומונה], וכגון **דְּיָתֵיב עֲשָׂרִין** מתוך החמשים, **וְאִיתְּיַלִּידָא בֵּיהּ צָרַעַת**, שאז הדין שמְגַלֵּחַ **לְצָרַעְתּוֹ, וְהָדַר יָתֵיב תְּלָתִין יוֹמִין דְּנָזִיר**, להשלמת נזירותו. ואין נסתרים הימים שקודם הצרעת, **דְּהָא** במנין זה **אִית לֵיהּ** כדי שיעור **גִּידּוּל שֵׂעָר** ודין הוא שלא יסתור את הימים שמנה קודם שנצטרע. וגם אין עולים לו ימי צרעתו לחשבון ימי הנזירות, לפי שצריך לגדל את שערו לפחות שלושים יום כשיעור 'פרע', ואם יחשבם הרי יחסרו לו משיעור פרע. אבל אם קיבל על עצמו נזירות מרובה, דהיינו שבזמן שנצטרע נותרו לו עדיין יותר משלושים יום, עולים ימי צרעתו לחשבון הימים העודפים על שלושים יום.

קושיא אחרת על רב חסדא: **מָתִיב רָמִי בַּר חָמָא** על רב חסדא, שנינו במשנה לקמן (נט:), מי שקיבל על עצמו להיות **נָזִיר** שלושים יום, ונתעוררו לו ביום הראשון לנזירותו שתי ספיקות, האחת, **שֶׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֵק** – שמא נטמא במת, שלאחר טהרתו צריך לגלח ולהתחיל למנות מחדש את נזירותו, **וְהשניה שהיה מוּחְלָט בְּסָפֵק** – נסתפק שמא הוא מצורע מוחלט, שחייב לגלח כשנטהר, נמצא שבאותם ימים הרי הוא ספק נזיר טהור, ספק נזיר טמא, וספק מצורע,

אגרות קודש

ב״ה, י״ב אד״ר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מו׳ אד״ר בו כותב שהגיע לעונת השידוכין ועדיין לא נמצאה הצעה מתאימה בשבילו ומצטער מזה.

הנה ידוע מרז״ל שקשה לזווגם כקריעת ים סוף הרי ידוע שבקרי״ס בא לפועל ע״י חוזק הבטחון והאמונה בהשי״ת שבמילא מובן שבדרך כזה צ״ל ג״כ בענין הזיווגים, וככל אשר יתחזק בבטחונו (ומובן אשר ביחד עם זה הרי צריך ג״כ לחפש באופן המתאים) הרי תוקדם ג״כ ההבאה בפועל.

ידוע מאמר הזהר הק׳ אסתכל באורייתא וברא עלמא הן עולם כפשוטו והן כל פרטי חייו של האדם הנק׳ עולם קטן, ובמילא עליו להוסיף בלימוד הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות והשי״ת יצליחו.

בברכה.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

נ.ב. במענה על שאלתו מאז במה שידוע שבשבת הוא עליית העולמות בחיצוניות ולא בפנימיות, וברה״ה הוא עליית העולמות בפנימיות ולא בחיצוניות (כמבואר בכ״מ בדא״ח ועיין ג״כ אגה״ק סי׳ י״ד ובקו״א - דף קנ״ז ע״ב - המשך ר״ה תרס״ה ועוד) והוקשה לו איך הוא כשחל ר״ה בשבת.

הנה הענין מבואר ע״פ הידוע דכמה מדריגות יש בפנימיות וחיצוניות יש פנימיות דפנימיות וחיצוניות דחיצוניות וכו׳ עיין ג״כ אגה״ק סי׳ כ״ט (ק״ן ע״א) : כמה בחינות פנים לפנים וכמה בחי׳ אחורים לאחוריים לאין קץ כו׳. וראה ג״כ בספר דרך מצותיך בסוף מצות לא תבערו אש : ולפיכך אין ניכר מבחוץ לעין הרואה כו׳ עי״ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דינו **שאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים** רק **לְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם** – דהיינו, מונה שלושים יום ובסיומם מגלח משום שלושה ספיקות, שמא הוא נזיר טהור ומחויב לגלח בסיום ימי נזירותו, וכן שמא נטמא ומחויב לגלח לטהרתו, וכן ספק שמא נצטרע ומגלח תגלחת ראשונה שמחויב בה לאחר ימי גמרו, ומביא קרבנותיו. וחוזר למנות שלושים יום נוספים, משום שני ספיקות, שמא הוא נזיר טהור, ושמא נצטרע וחייב בגילוח שני בסיום ימי ספרו, ומביא את קרבנותיו, ולאחר מכן מותר באכילת קדשים. אבל אסור בשתיית יין ולהיטמא למתים, כיון שעדיין נותר ספק שמא שתי תגלחותיו היו מחמת היותו מצורע ועתה הוא נזיר, **וְעַל כֵּן שׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים לְאַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם** – דהיינו, שלאחר שלושים יום נוספים [שהם תשעים יום מקבלת נזירותו] מגלח בשלישית, או משום נזירות טהרה או משום נזירות טומאה ומביא קרבנותיו. ומאחר שעדיין נותר ספק שמא שתי תגלחות ראשונות היו משום היותו מצורע מוחלט והשלישית משום נזיר טמא, על כן צריך למנות שלושים יום נוספים לנזירות טהרה ומביא קרבנו, ולאחר מכן מותר בשתיית יין ולהיטמא למתים.

וְתָנֵי עֲלָהּ – ובתוספתא שנו על משנה זו, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמותר בקדשים כבר לאחר ששים יום, וביין לאחר מאה ועשרים יום, **בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת** – שקיבל עליו נזירות לשלושים יום, **אֲבָל בִּנְזִירוּת כַּת שָׁנָה** – אבל אם קיבל עליו נזירות לשנה, ובתחילת השנה נולד לו ספק שמא נטמא במת וגם שמא הוא מצורע מוחלט, **אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים** רק **לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים**, שמונה שנה אחת ובסיומה מגלח, או משום נזירות טהרה או משום נזירות טומאה או משום תגלחת ראשונה של מצורע, וחוזר למנות שנה נוספת ובסיומה מגלח, או משום נזירות טהרה או משום תגלחתו השניה של מצורע, ואז מותר באכילת קדשים. **וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים לְאַחַר אַרְבַּע שָׁנִים**, שקודם לכן נותר ספק שמא שתי תגלחותיו היו מחמת היותו מצורע וממילא עתה הוא נזיר, ולכן יש עליו להישמר מיין ומטומאה עוד שנתיים, כדי שיצא ידי כל ספיקותיו.

מסיים רמי בר חמא את קושייתו: **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָלְקִין לֵיהּ יוֹמֵי** – ואם תעלה על דעתך כרב חסדא, שבנזירות מרובה ימי חלוטו עולים לו למנין נזירות טהרה, **תִּיסְגֵּי לֵיהּ** – יהיה די לו **בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְשָׁלֹשִׁים יוֹם** כדי שיהיה מותר ביין ולהיטמא למתים, שנתיים משום היותו ספק מצורע, ועוד שלושים יום ממה נפשך, אם הוא נזיר טהור, הרי לדעת רב חסדא כיון שקיבל עליו נזירות מרובה עלו לו ימי צרעתו לשנת נזירותו, על כן השנה השניה עלתה לו גם לנזירותו, ומכיון שגילח אחר השנה השניה עבור צרעתו, צריך להמתין רק עוד שלושים יום כשיעור 'גידול שער', כדי לגלח פעם שלישית עבור נזירותו, ואם הוא נזיר טמא ועדיין לא קיים נזירות בטהרה די לו במספר ימים זה כדי להיטהר, אולם כיון שעדיין ספק שמא הוא מצורע מוחלט וגם טמא והתגלח מחמתם, צריך להוסיף למנות שנה נוספת עבור נזירות טהרה, ומכיון שבמשנה מפורש שצריך ארבע שנים, הרי משמע שימי צרעתו אין עולים לנזירותו אפילו בנזירות מרובה, שלא כדברי רב חסדא.

קושיית רב אשי על רב חסדא: **וְעוֹד מָתִיב רַב אַשִׁי** על רב חסדא, ממה ששנינו בספרי, **אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי טוּמְאָה שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, לפי שנאמר בנזיר שנטמא (במדבר ו יב), 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', והיינו שטומאתו סותרת את ימי הנזירות שמנה בעודו טהור, וכל שכן שלא יעלו למניינו, אבל **יְמֵי חִלּוּטוֹ** – שנעשה מצורע והוחלט בתוך ימי נזירותו, **מִנַּיִן** שאין עולים למנין ימי נזירותו. מפרש הספרי: **וְדִין הוּא** – יש ללמוד כן מ'במה מצינו', נזיר בסוף **יְמֵי טוּמְאָה מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן** – אשם נזיר טמא, **וְכַךְ** גם **בִּימֵי חִלּוּטוֹ** – מצורע מוחלט לאחר שנרפא **מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן** – אשם מצורע, כשם שהם שוים בדינים אלו יש לדמותם גם לדין זה, **שֶׁמָּה יְמֵי טוּמְאָתוֹ** של הנזיר **אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ** של המצורע, שוים לימי טומאתו **וְאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

אלא שיש לדחות לימוד זה ולומר, **לֹא**, אין ללמוד ימי חלוטו מימי טומאתו, **אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ** שאינם עולים למנין ימי הנזירות, **שֶׁכֵּן מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין** – שבשנטמא, סותר את כל הימים שקודם טומאתו, ולכן כל שכן שלא יעלו, למנין ימי נזירותו, אבל האם **תֹּאמַר בִּימֵי חִלּוּטוֹ** של מצורע שלא יעלו לנזירותו **שֶׁהֲרֵי אֵין מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין**, ומן הדין הוא שיהיו עולים למנין ימי נזירותו. וחוזרת השאלה מנין שימי חלוטו אינם עולים למנין ימי נזירותו. חוזר בו התנא ולומד דין זה מקל וחומר: **אָמַרְתָּ, קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה נָּזִיר בְּקֶבֶר** – אדם שקיבל עליו נזירות בעודו בבית הקברות, **שֶׁשְּׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת נְזִירוּת** טהרה, והיינו שאינו צריך לגלח את שערו משום נזיר טמא קודם שמתחיל לנהוג נזירות בטהרה, אלא מותירו שלושים יום ומגלחו כדין נזיר טהור, וגם אינו מחויב קרבן על טומאתו, ואף על פי כן **אֵין עוֹלִין לוֹ** ימי שהייתו בבית הקברות **מִן הַמִּנְיָן** – למנין נזירות טהרה, וכשיוצא מתחיל למנות שלושים יום לנזירותו, אם כן **יְמֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין שְׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת נְזִירוּת** טהרה, שכן חייב לגלחו מחמת צרעתו, ומחויב קרבן על טומאתו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שלא יעלו למנין ימי נזירותו. **וְאֵין לִי אֶלָּא** שימי חִלּוּטוֹ אין עולים למנין ימי נזירות טהרה, **יְמֵי סָפְרוֹ מִנַּיִן** לנו שאין עולים. **וְדִין הוּא** – יש ללמוד כן מ'במה מצינו',

תפקידו של האדם הוא לעשות מעשים בפועל

ממכתב כ"ד ניסן, תשי"ד

אסור להרבות באבלות רחמנא-לצלן יותר מהכתוב בשולחן ערוך

ממכתב יו"ד ניסן, תשי"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אוכל בקדשים לאחר ששים ושותה יין ומטמא למתים לאחר מאה ועשרים יום — שאילו היה טמא ודאי ומוחלט ודאי — היה צריך לגלח לאלתר תגלחת צרעת, ובסוף שבעה ימים דתגלחת לימי ספרו מביא קרבן צרעת, ואוכל בקדשים, ואחר כך למנות שבעה דתגלחת נזירות טומאה, ואחר כך למנות שלשים דנזירות טהרה. מפני שהצרעת דוחה לתגלחת דנזיר, כדתנן לקמן באידך פירקין (נט,א) דתגלחת הנגע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי, ולא בזמן שהוא ספק. ונמצא אוכל בקדשים לאחר שבעה ימים, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום. אבל עכשיו שהוא טמא מספק ומוחלט מספק, שאינו יכול לגלח תגלחת צרעת לאלתר, שאינה דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ספק — הלכך שוהא אוכל בקדשים לאחר ששים כו'. כיצד? בא לו לגלח תגלחת צרעת לאלתר, אומרים לו: שמא לא היית טמא ולא מוחלט, ואי אתה רשאי לגלח עד שלשים יום. בא לו לסוף שלשים וביקש לשתות יין — אומרים לו: טמא היית ולא מוחלט, ותגלחת ראשונה שעשית היא תגלחת טומאה, ואי אתה מותר לגלח כל שלשים יום מפני שחלה עליו נזירות טהרה. ועומד שלשים יום ומגלח, הרי ששים יום. בא לו לשתות יין — אומרים לו: מוחלט היית ולא טמא, והללו שנים תגלחות שעשית — הן שתי תגלחות של צרעת, ועכשיו צריך אתה להתחיל למנין נזירותך. ועשה שלשים יום ומגלח — הרי תשעים יום. בא לו לשתות יין — אומרים לו: שמא מוחלט וטמא הייתי, ושני תגלחות הראשונות היו לשם צרעת, והשלישית לתגלחת טומאה, מעכשיו מתחיל נזירות טהרה. וחזור ומונה שלשים — והרי הן מאה ועשרים יום וארבע תגלחות. נמצא אוכל בקדשים לאחר ששים יום ממה נפשך, דתגלחת צרעת ודאי קודמת, וכיון שהביא קרבן צרעתו — הותר בקדשים. אבל ביין לא הותר עד לאחר מאה ועשרים יום, כמו שפירשתי. **ותני עלה** — בתוספתא. **במה דברים אמורים בנזירות מועטת אבל בנזירות בת שנה** — והיה טמא בספק ומוחלט בספק ביום ראשון של נזירות, אוכל בקדשים לאחר שני שנים, דשמא לא היה טמא ולא מצורע. ואינו אוכל כל שנה ראשונה עד סופה. ובסוף שנה ראשונה יש לומר טמא היה ולא מצורע, ומכאן ואילך מתחיל נזירות טהרה, ואין מגלח עד סוף שנה שנית. ועדיין יש לומר שמא מצורע וטמא היה, ושתי תגלחות ראשונות לא עלה לו אלא לצרעת, ותגלחת שלישית עלתה לו לנזירות טומאה, ומכאן ואילך מתחיל נזירות טהרה, ואינו מגלח עד סוף שנה רביעית. נמצא אוכל בקדשים לאחר שתי שנים ממה נפשך — לפי שבבר גילח שני תגלחות, ותגלחת דצרעת קודמת בכל מקום כדאמרן. ונמצא שותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעה שנים. **ואי סלקא דעתך** — דבנזירות מרובה מסלק סלקי ליה ימי חלוטו, דשהוי ימי חלוטו עולין לו למנין נזירות טהרה. **תסני ליה** — אלא מדאינו יכול לשתות ביין עד לאחר ארבעה שנים — שמע מינה דאפילו בנזירות מרובה אין ימי חלוטו עולין לו מן המנין, וקשיא לרב חסדא. **ועוד מתיב רב אשי אין לי אלא ימי טומאה שאין עולין לו מן המנין** — דכתיב (במדבר ו) "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וקדש את ראשו ביום ההוא", ואחר כך "והזיר לה' את ימי נזרו, והימים הראשונים יפלו", ומעכשיו התחיל להזיר לה' ימי נזרו, לאחר שהביא כפרתו. **ימי חלוטו** — שאם מצורע ומוחלט בתוך ימי נזירותו. **מנין** — שכל זמן שיהא מגלח לא היו עולין לו מן המנין נזירות טהרה. **(את הקודמים)** — והואיל וימי חלוטו אין סותר בהן את הקודמין, יהו עולין לו מן המנין. **נזיר בקבר** — שנזר והוא בבית הקברות, ששערו ראוי לתגלחת נזיר, כדאמרינן ב"הריני נזיר [מגלח]" (נזיר טז,ב). **אין עולין לו** — ימי טומאתו מן המנין, ואין סותר בהן את הקודמין, לפי שאין לו קודמין. ימי חלוטו כו'. **ימי ספרו** — אותן ימים שכתוב בהן "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" (ויקרא יד). **מנין** — שלא יהו עולין לו למנין נזירות טהרה.

מה

אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לַמֵּתִים לְאַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וְתָנֵי עֲלָהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּנִזִּירוּת מוּעֶטֶת, אֲבָל בְּנִזִּירוּת בַּת שָׁנָה - אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לַמֵּתִים לְאַחַר אַרְבַּע שָׁנִים. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָלְקִין לֵיהּ יוֹמֵי - תִּיסְנֵי לֵיהּ בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים וּשְׁלֹשִׁים יוֹם! וְעוֹד מְתִיב רַב אַשִׁי: אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי טוּמְאָה שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, יְמֵי חִלּוּטוֹ מַנִּין? וְדִין הוּא: יְמֵי טוּמְאָה מְזַגְּלַח וּמֵבִיא קָרְבָּן, וִימֵי חִלּוּטוֹ מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן, מַה יְּמֵי טוּמְאָתוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן - אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. - לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ - שֶׁכֵּן מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִים, תֹּאמַר בִּימֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין! אָמַרְתָּ: קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמַה נָּזִיר בַּקֶּבֶר, שֶׁשְּׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת נְזִירוּת - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. יְמֵי חִלּוּטוֹ, שֶׁאֵין שְׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת נְזִירוּת - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! וְאֵין לִי אֶלָּא יְמֵי חִלּוּטוֹ, יְמֵי סִפְרוֹ מַנִּין? וְדִין הוּא:

מה

תוספות

הכי גרסינן: **אוכל** בקדשים אחר ששים — דהיינו ביום ששים ואחד, דשני תגלחיות ראשונות היו ביום שלשים, דאוקמינן אדאורייתא. ומיהו לפירוש זה אוכל בקדשים ביום ששים גופיה, [כיון] דתגלחת ראשונה שלשים יום — אם כן תגלחת שניה ביום חמשים ותשעה דאורייתא, כדאמרינן לעיל: אם גילח ראשונה ביום שלשים מגלח שניה ביום ששים, ואם גלח שניה ביום ששים חסר אחד — יצא, דהיינו ביום חמשים ותשעה. ובו ביום יטבול, ולמחרתו ביום ששים יביא קרבנותיו ויאכל בקדשים. ונמצא דאוכל בקדשים ביום ששים. ואף על גב דלאחר ששים [אמר] — הכי נמי אמרינן בפרק "שני [נזירים]" (נזיר ס,ב): אוכל בקדשים אחר שמנה ימים, ורוצה לומר ביום השמיני עצמו. וכן הא דקתני: ושותה יין לאחר מאה ועשרים — היינו ביום מאה עשרים ואחד, דאף על גב דתגלחת שניה ביום שלשים ואחד ודוק. לשון מורנו הרב פרץ שיחיה. **ואי** סלקא דעתך סלקו לו ימי חלוטו תסגי ליה [בשלש שנים ושלשים יום] — כלומר, אחר שגילח שנית לצרעתו לקץ שתי שנים, יגלח שלישית לסוף שלשים. ממה נפשך; אם נזיר טהור הוא — כך דינו, שהרי עלו לו ימי צרעתו לשנה של נזירות [לרב חסדא], ואינו צריך להמתין רק שלשים יום גידול שער. (אבל) לגלח תגלחת נזיר טהור אחר תגלחת שלשים ימתין שנה לתגלחת רביעית, דשמא מוחלט היה וטמא טמא מת, ושתי תגלחות ראשונות — לצרעתו, ושלישית — לנזיר טמא, ועד שיגלח לתגלחת נזיר טמא אי אפשר לו לחזור ולמנות נזירות טהרה. והיינו דפריך: בשלש שנים ושלשים יום סגי, דכך עולה החשבון. אלא שמע מינה — ימי צרעתו אין עולין לו כל עיקר, ולכך לא יגלח שלישית עד סוף שלש שנים, דשמא נזיר טהור הוא ומוחלט היה, וימי צרעתו לא עלו לו, ונמצא שאינו יכול לגלח עד סוף השנה. **ועוד** מתיב רב אשי אי לי אלא ימי טומאתו שאין עולין לו — דכתיב "והימים הראשונים יפלו". ימי חלוטו מנין? ודין הוא, ימי טומאתו מגלח ומביא קרבן — דהיינו אשם נזיר טמא, וימי חלוטו מגלח ומביא קרבן צרעתו — אשם מצורע: לא אם אמרת בימי טומאתו שכן מבטל בהן את הקודמין אבל ימי חלוטו פשיטא לן דלא יסתרו הקודמין, כדדרשינן לעיל בפרק "שלשה מינין" (מד,א): "כי טמא נזרו" — למעוטי תגלחת ויין שאינן סותרין.

ומה נזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת נזירות — שאם אמר "הריני נזיר" בשהיה בבית הקברות — ששערו ראוי לתגלחת טהרה, שאינו מגלח ומביא קרבן טומאתו, כדאמרינן לעיל בפרק שלישי (טז,ב), אלא מגלח לסוף שלשים יום בשביל נזירות, ואף על פי כן אין ימי נזירות בבית הקברות עולין לו לנזירותו, אלא בשיוצא יתחיל למנות. ימי חלוטו, שאין שערו ראוי לתגלחת נזירות טהרה, שכן צריך לגלח בשביל צרעתו — אינו דין שלא יעלו לו מן המנין. **ימי** ספרו — לאחר שנתרפא, שהוא מגלח כל שערו ומונה (כל) שבעה ימים, וחוזר ומגלח, ואז הוא נטהר לגמרי — מנין שאותן שבעה אין עולין לו מן המנין? וקצת קשה: דתיתי בקל וחומר מנזיר בקבר, ששערו ראוי לתגלחת טהרה! **שכן** טענן תגלחת והוו בעין ימי טומאתו.

אבל ימי הזב והזבה וימי הסגרו של מצורע — אחרי שאין טענין תגלחת — הרי אלו עולין. [מכאן שייך לעמוד ב] **אילימא** בנזירות מועטת כלומר, שאין לו למנות רק שלשים יום משהתחיל צרעתו עד סוף ימי נזירות — והא בעי גידול שיער, והיכי בעי למימר דימי חלוטו יעלו לו מן המנין לנזירותו, דקתני: תאמר בימי חלוטו אין מבטל בהו הקודמין, ולכך יעלו? והא ביום דבתחילת צרעתו לא היה לו למנות אלא שלשים יום, ונתרפא וגלח, בתר גילוחו צריך לחזור ולמנות שלשים יום, דבבציר משלשים יום לא הוי גידול שיער! אלא לאו בנזירות מרובה שהיה לו למנות יותר משלשים יום בשנצטרע, וכי גילח לצרעתו יש לו עדיין למנות שלשים יום. ואי סלקא דעתך דאמרינן ימי צרעתו יעלו לו מן המנין — הרי יש לו עדיין גידול שיער שלשים יום, כעין מילתא דרב חסדא ממש, וקאמר תנא קמא דלא סלקי ליה, וקשה לרב חסדא. **רבי** אליעזר אמר משום רבי יהושע כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה חייבין על ביאת מקדש וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה. בגון גולל ודופק

ואדהל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ואהל רובע עצמות, וכלים הנוגעים במת. **לא** תהא זו קלה מן השרץ — דכתיב ביה בהדיא דחייבין עליה על ביאת מקדש. [שני הדיבורים הבאים שייכים למשנה להלן] **אמר** רבי עקיבא דנתי לפני רבי אליעזר כו' אמר לי מה זו (רבי) עקיבא אין דנין קל וחומר — ולא פירש לו טעמיה. וטעמא דרבי אליעזר — שאין דנין קל וחומר מהלכה (זו).

[אלא] כן [אמרו] הלכה. בגמרא מפרש דעצם כשעורה הלכה, ואין דנין קל וחומר מהלכה. **ורבי** אליעזר משום רבי יהושע — סתם, שהוא רבי יהושע בן חנניה גמיר להּ? והא משום רבי יהושע בן ממל גמר להו! **דתניא** אמר רבי אליעזר כשהלכתי לערדסקיא מצאתי רבי יהושע בן פתר ראש — כך שם אביו. שהיה יושב ודן לפני רבי מאיר: כל טומאת מת כו'. אמר לו [כלום] אתה בקי ברבי יהושע מן ממל? אמר [ליו]: הן, כך אמר רבי יהושע בן ממל — כל זה מדברי רבי אליעזר. אלמא מרבי יהושע בן ממל גמיר ליה.

שמע מינה מילתא דמיתאמרא [בבי תלתא] קדמאי ובתראי אמר מיצעי לא אמר — הכי נמי רבי יהושע בן חנניה אמר לרבי יהושע בן ממל, ורבי יהושע בן ממל לרבי אליעזר. ורבי שסידר המשנה הזכיר רבי אליעזר שהיה אחרון, ורבי יהושע בן חנניה שהוא הראשון, ורבי יהושע בן ממל שהוא האמצעי — לא חש להזכירו. **שקיבל** מן הזוגות — הלל ושמאי, והם קיבלו משמעיה ואבטליון, ומיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, שקיבלו מן הנביאים חגי זכריה ומלאכי, שקבלו הלכה למשה מסיני, בזורע שבת וחרדל (וכו') בשנים ושלשה מקומות שחייב בפאה מכל אחד ואחד. כך גירסת הספרים. ולא גרסינן ליה, דהך משנה שנויה במסכת פאה (פרק ג משנה ב) גבי מחלוקת דרבי עקיבא [במנמר] שדהו ושייר קלחים לחים, רבי עקיבא אומר: פאה מכל אחד ואחד, וחכמים אומרים: מאחד על הכל. ומודים חכמים בזורע שבת כו'. והכי גרסינן בפרק שני דפאה (משנה ה): הזורע שדהו שני מיני חטין, פירוש: שחמנתית ולבנה, [ועשאן] גורן אחד — נותן פאה אחת, שתי גרנות — שתי פאות. מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה, ובא לפני רבן גמליאל, ועלו ללשכת הגזית, ושאלו לנחום הלכה, ואמר: כך מקובלני מרבי מיאשא כו': שני מיני חטין, עשאן גורן אחד — נותן פאה אחת, שתי גרנות — נותן שתי פאות. ואילו יהושע וכלב האמצעים לא קחשיב.

עצם

רש"י

מה ימי חלוטו טעון תגלחת — וצפורין, כדמפרש בהו קרא. **גמרו** — היינו ימי חלוטו. ימי הסגרו אלו ימים שהוא מוסגר קודם שמוחלט, פעמים ארבעה עשר יום. ונטהר בתוך ימי הסגר. שהן עולין לו אותן ימים. **אבל ימי הזב כו'** — שאינם טעונין תגלחת, ועוד לא נטמאו בטומאת מת — הרי אלו עולין לו מן המנין. **קתני מיהת לא אם אמרת כו' תאמר בימי חלוטו** — שאין מבטל בהן את הקודמין. במאי? אילימא בנזירות מועטת — והא בעינן גידל שיער! אלא לאו בנזירות מרובה, וקתני: שאין עולין לו מן המנין, וקשיא לרב חסדא. שמע מינה דמהא תיובתא שמע מינה. ואם תאמר: לוקמה בנזירות חמשים יום כדלעיל! הא לא אפשר, דהא קתני לה דומיא דימי טומאה, דמה להלן פסיקא לן דאין עולין — אף כאן אין עולין. **משנה לא תהא** זו קלה מן השרץ — ומה על טומאת השרץ שאין הנזיר מטמא כלום — חייבין עליו משום ביאת מקדש, על טומאה מן המת שהוא טעון הזאה שלישי ושביעי — אינו דין שיהו חייבין עליה משום ביאת מקדש, ואף על פי שאין הנזיר מגלח עליה? **גמרא** ורבי אליעזר מרבי יהושע — סתמא, דהיינו רבי יהושע בן חנניה, הא גמר להּ? והא מרבי יהושע בן ממל כו'. **לערדסקיא** — שם מקום. **בן פתר ראש** — כך שמו. **אמרתי לו** — לרבי מאיר: כלום בקי אתה ברבי יהושע בן ממל? אמר לי: הן. ואמר לי משום רבי יהושע כל טומאה כו'. **אמרו שמע מינה כל שמעתתא דמתאמרא בבי תלתא** — דשלישי שמע משני ושני מראשון, דהאי מאן דבעי למימר להאי מילתא — לא מצטרכא למימר אלא קמאי ובתראי, ומציעאי לא, כדתנן במתניתין רבי אליעזר ורבי יהושע, ולא קחשיב רבי יהושע בן ממל בהדייהו. **אמר נחום הלבלר כך מקובלני מרבי מיאשא** שקיבל מן הזוגות — יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי, יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, שמעיה ואבטליון, הלל ושמאי. וזוגות שקיבלו מן הנביאים — חגי זכריה ומלאכי, ונביאים קיבלו הלכה למשה מסיני. הכי גרסינן: הזורע את שדהו שני מיני חטין, אם עשאן גורן אחת — נותן פאה אחת. דהואיל ובשדה אחת זרען, אף על פי שהן שני מינים, הואיל ושניהם מין חטין — אינו חייב אלא פאה אחת, אלא אם כן שם דעתו לחלקן ולעשות מהן שתי גרנות. ואית ספרים דכתיב בהו: הזורע שבת וחרדל, אנ"ס בלע"ז, ותו לא. ואנן לא גרסינן לה. **ואילו יהושע וכלב** — דהוו מציעאי, לא קחשיב. אלמא: דקמאי ובתראי — אמרינן, ומציעאי — לא אמרינן. ומן הנביאים ואילך קחשיב כולהו כחדא, מפני שהיו מבית שני ואילך. **משנה רביעית דם שהיא מטמאה כו' אינו דין שהנזיר מגלח על מגעה ועל משאה** — והוא הדין דהוה ליה למימר על אהילות, דלרבי עקיבא אית ליה האי סברא. אלא משום דלגבי שעורה דקמייתי ליה מניה מקל וחומר לא מצי אמר על אהילות — לא אמר נמי גבי רביעית דם. **אין דנין כאן** מקל וחומר — ובגמרא מפרש (מאי קאמר. אין דנין כאן קל וחומר) — לפי שאין דנין קל וחומר מהלכה.

גמרא

מַה יְמֵי חִלּוּטוֹ טָעוּן תִּגְלַחַת - אַף יְמֵי סִפְרוֹ, וּמַה יְמֵי חִלּוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן - אַף יְמֵי סִפְרוֹ. יָכוֹל אַף יְמֵי הֶסְגֵּרוֹ כֵּן? וְהַדִּין נוֹתֵן: חָלוּט מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וִימֵי הֶסְגֵּרוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, אִם לָמַדְתָּ לִימֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן - אַף יְמֵי הֶסְגֵּרוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. - אָמַרְתָּ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי חִלּוּטוֹ - שֶׁכֵּן חִלּוּטוֹ טָעוּן תִּגְלַחַת וּמֵבִיא קָרְבָּן - לְפִיכָךְ אֵין עוֹלִין, תֹּאמַר בִּימֵי הֶסְגֵּרוֹ שֶׁאֵין טָעוּן תִּגְלַחַת וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן - לְפִיכָךְ יַעֲלוּ לְמִנְיָן. מִכָּאן אָמְרוּ: יְמֵי סִפְרוֹ וִימֵי גִּמְרוֹ - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. אֲבָל יְמֵי הַזָּב וְהַזָּבָה, וְהֶסְגֵּרוֹ שֶׁל מְצוֹרָע - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין לוֹ. קָתָנֵי מִיהַת: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָה שֶׁכֵּן מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין, תֹּאמַר בִּימֵי חִלּוּטוֹ. בְּמַאי? אִילֵימָא בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת - הָא בָּעֵינַן גִּידּוּל שֵׂעָר. אֶלָּא לָאו - בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה, וְקָתָנֵי: שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, אַלְמָא: לָא סָלְקִין לֵיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ. **משנה** אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְכָל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: לֹא תְּהֵא זוֹ קַלָּה מִן הַשֶּׁרֶץ. **גמרא** וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גְּמַר לֵהּ? וְהָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר מֶמֶל גְּמַר לֵהּ. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְעַרְדַּסְקִיָּא מָצָאתִי אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּתֶר רֹאשׁ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְדָן לִפְנֵי רַבִּי מֵאִיר בַּהֲלָכָה: כָּל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְכָל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ. אָמַר לוֹ: אַל תְּהֵא זוֹ קַלָּה מִשֶּׁרֶץ! אָמַרְתִּי לוֹ: כְּלוּם אַתָּה בָּקִי בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר מֶמֶל? אָמַר לִי: הֵן. - כָּךְ אָמַר לִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר מֶמֶל מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְכָל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ. הֵיוֹ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר מֶמֶל גָּמִיר לֵהּ! - אָמְרוּ: שְׁמַע מִינָּהּ, כָּל שֶׁמַּעְתְּתָא דְּמִתְאַמְרָה בְּבֵי תְּלָתָא, קַדְמָאֵי וּבַתְרָאֵי - אָמְרִינָן, מְצִיעָאֵי - לָא אָמְרִינָן. אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנַן נַמִּי תָּנֵינָא, אָמַר נַחוּם הַלַּבְלָר: כָּךְ מְקוּבְּלַנִי מֵרַבִּי מְיָאשָׁא, שֶׁקִּבֵּל מֵאַבָּא, שֶׁקִּבֵּל מִן הַזּוּגוֹת, שֶׁקִּבְּלוּ מִן הַנְּבִיאִים: הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי בְּזוֹרֵעַ שֶׁבֶּת וְחַרְדָּל בְּשִׁנַּיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, שֶׁנּוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְאִילּוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לָא קָחֲשִׁיב, שְׁמַע מִינָּהּ. **משנה** אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: דַּנְתִּי לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָה אִם עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם בְּאֹהֶל - הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל מַגָּעוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ, רְבִיעִית דָּם שֶׁהִוא מְטַמֵּא אָדָם בְּאֹהֶל - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל מַגָּעָהּ וְעַל מַשָּׂאָהּ? אָמַר לִי: מַה זֶּה עֲקִיבָא?! אֵין דָּנִין כָּאן מִקַּל וָחוֹמֶר. וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לִי: יָפֶה אָמַרְתָּ, אֶלָּא כֵּן אָמְרוּ: הֲלָכָה.

גמרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַה יְמֵי חִלּוּטוֹ מִצִּינוּ שִׁבְעוּן תִּגְלַחַת לְאַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּא, אַף יְמֵי סְפִירוֹ הֲלֹא טְעוּן תִּגְלַחַת לְאַחַר שְׁמֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים, וְיֵשׁ לְהִשְׁוּתָם עוֹד וְלוּמַר וּמַה יְמֵי חִלּוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, אַף יְמֵי סְפִירוֹ אֵין עוֹלִים לוֹ לְמִנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ.

יָכוֹל אַף יְמֵי הֶסְגֵּרוֹ יְהֵא דִּינָם כֵּן שֶׁלֹּא יַעֲלוּ לְמִנְיַן יְמֵי הַנְּזִירוּת, וְהַדִּין נוֹתֵן – יֵשׁ לִלְמוֹד כֵּן מִ"בְּמַה מְצִינוּ", שֶׁמִּצּוֹרַע חָלוּט מְטַמֵּא כָּל דָּבָר הַרְאוּי לִמִּשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְכָךְ גַּם מִצּוֹרַע בִּימֵי הֶסְגֵּרוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְנִשְׁוֶוה אוֹתָם גַּם לְזֶה שֶׁאִם לָמַדְתָּ בְּקַל וָחוֹמֶר מִנְּזִיר בְּקִבּוּר יְמֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן לְמִנְיַן נְזִירוּת טָהֳרָה, תֹּאמַר שֶׁאַף יְמֵי הֶסְגֵּרוֹ שֶׁל הַמִּצּוֹרַע אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן.

אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְדַחוֹת וְלוֹמַר, אָמַרְתָּ, לֹא, אֵין לִלְמוֹד מִזֶּה לְזֶה, אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין עוֹלִים לְמִנְיַן נְזִירוּתוֹ, שֶׁכֵּן חִלּוּטוֹ טָעוּן לְאַחֲרָיו תִּגְלַחַת וּמֵבִיא קָרְבָּן וְהֲרֵי הֵם כְּעֵין יְמֵי טֻמְאָתוֹ, לְפִיכָךְ אֵין עוֹלִין לְמִנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ, אֲבָל הָאֵם תֹּאמַר גַּם בִּימֵי הֶסְגֵּרוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלוּ לְנְזִירוּתוֹ, שֶׁאֵין טָעוּן הַמּוֹסְגָּר לְאַחֲרֵיהֶם תִּגְלַחַת וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, וְלֹכֵן אֵין לְהִשְׁוּתָם לִימֵי טֻמְאָה כְּמוֹ מוּחְלָט, לְפִיכָךְ יַעֲלוּ לַמִּנְיָן. מִסַּיֵּים הַסִּפְרִי: מִכָּאן אָמְרוּ [–לְמִדּוֹ] שִׁמְיֵי סְפִירוֹ וִימֵי גְּמָרוֹ שֶׁל מְצוֹרָע אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, אֲבָל יְמֵי הַזָּב וְהַזָּבָה וְהֶסְגֵּרוֹ שֶׁל מְצוֹרָע כֵּיוָן שֶׁאֵין טְעוּנִים תִּגְלַחַת וְקָרְבָּן הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין לוֹ. מִסַּיֵּים רַב אַשִּׁי אֶת קוּשְׁיָיתוֹ: קָתָנֵי מִיהַת – הֲרֵי שֶׁנִּינוּ בְּסִפְרֵי, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טֻמְאָה שֶׁל נְזִיר שֶׁכֵּן מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין תֹּאמַר בִּימֵי חִלּוּטוֹ. בְּמַאי – בְּאֵיזֶה נְזִירוּת מְדַבֵּר, אִילֵימָא בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת, שֶׁמִּשֶּׁנִּצְטְרֵעַ וְעַד סוֹף יְמֵי נְזִירוּתוֹ יֵשׁ רַק שְׁלוֹשִׁים יוֹם, הֵיאַךְ רְצָה לוֹמַר שִׁימֵי חִלּוּטוֹ יַעֲלוּ לְמִנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ, הָא בְּעֵינָן – הֲלֹא צָרִיךְ לִמְנוֹת שְׁלוֹשִׁים יוֹם כְּשִׁיעוּר גִּידּוּל שֵׂעָר קוֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה מוּתָּר בְּגִלּוּחַ, וְכֵיוָן שֶׁגִּלַּח לְאַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּא מִצָּרַעְתּוֹ לֹא נוֹתְרוּ לוֹ שְׁלוֹשִׁים יוֹם עַד הַשְׁלָמַת נְזִירוּתוֹ, אֶלָּא לָאו בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה, שֶׁקִּיבֵּל עַל עַצְמוֹ נְזִירוּת לְזֹמֶן מְרוּבֶּה מִשְּׁלוֹשִׁים יוֹם, שֶׁגַּם לְאַחַר שֶׁיִּגְלַח מֵחֲמַת צָרַעְתּוֹ יִשְׁאֲרוּ שְׁלוֹשִׁים יוֹם עַד סוֹף נְזִירוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן קָתָנֵי בְּסִפְרֵי שֶׁאֵין יְמֵי חִלּוּטוֹ עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, אַלְמָא – מוּכָח שִׁימֵי חִלּוּטוֹ הָעוֹדְפִים עַל שְׁלוֹשִׁים לֹא סָלְקִין לֵיהּ – אֵינָם עוֹלִים לִימֵי הַנְּזִירוּת, וְקָשֶׁה עַל רַב חִסְדָּא. מִסַּיֵּמַת הַגְּמָרָא: אִכָּן שֶׁמַּע מִינָּהּ – מוּכָח מִזֶּה שֶׁאֵין הֲלָכָה כְּרַב חִסְדָּא:

משנה

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ וְסוֹתֵר נְזִירוּתוֹ בְּגִלֻּלָה, דְּהֵיינוּ כָּל סוּגֵי הַטֻּמְאוֹת שֶׁנִּשְׁנוּ בְּמִשְׁנָה לְעִיל (מט:), חַיָּבִין עָלֶיהָ מִי שֶׁנִּטְמָא בָּהּ, כְּרַת בְּמֵזִיד אוֹ קָרְבָּן בְּשׁוֹגֵג, עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ – אִם נִטְמָא בָּהּ וְנִכְנַס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּעוֹד טֻמְאָתוֹ עָלָיו. וְכָל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ, דְּהֵיינוּ כָּל סוּגֵי הַטֻּמְאוֹת הַמְנוּיוֹת בְּמִשְׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ (נד:) שֶׁאֵין סוֹתְרוֹת אֶת נְזִירוּתוֹ, אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ.

אָמַר רַבִּי מֵאִיר, לֹא תְּהֵא טוּמְאָה זוֹ, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ, קַלָּה יוֹתֵר מִן טוּמְאַת הַשֶּׁרֶץ, שֶׁאַף שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ מִגְּלַח עָלֶיהָ שֶׁל מְצוֹרָע וְסוֹתֵר נְזִירוּתוֹ עַל טֻמְאָה זוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, כְּלוּם אַתָּה בָּקִי בְּדִבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מַמָּל, כְּלוֹמַר, מַכִּיר אַתָּה אוֹתוֹ שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל וְנֶאֱמָן, אָמַר לִי, הֵן. חִזַּרְתִּי וְאָמַרְתִּי לוֹ, כָּךְ אָמַר לִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מַמָּל מִשּׁוּם רַבִּי חַנִּנְיָה, כָּל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ, חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְכָל טוּמְאָה מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ, אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ. הֲוֵי – לְמִדְנוּ אִם כֵּן שֶׁמִּשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מַמָּל גָּמִיר לֵהּ שֶׁהוּא שָׁמַע מִרַּבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חַנִּנְיָה, וּמַדּוּעַ נָקַט הַתָּנָא רַק אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חַנִּנְיָה.

מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמְרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, שָׁמַע מִינָּהּ, כָּל שֶׁמַּעֲתָּתָא דְּמִתְאַמְּרָה בְּבֵי תִּלְתָּא, קַדְמָאֵי וּבַתְרָאֵי אַמְרִינָן מִצִּיעָאֵי לֹא אַמְרִינָן – כָּל דָּבָר הַלָּכָה הַנֶּאֱמָר בְּשֵׁם מִפִּי אִישׁ, נִיתָּן לְהַזְכִּיר רַק אֶת בַּעַל הַמִּימְרָא הָרִאשׁוֹן וְכֵן אֶת הָאַחֲרוֹן, וְאֵין חִיּוּב לְהַזְכִּיר אֶת כָּל מוֹסְרֵי הַשְּׁמוּעָה, וְעַל כֵּן לֹא הוּזְכַּר בְּמִשְׁנָתֵינוּ שְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מַמָּל.

רְאִיָּה לְדִין זֶה: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָא – נִיתָּן לְלַמּוֹד דָּבָר זֶה מִדִּבְרֵי הַמִّשְׁנָה בְּפֶאָה (פ"ג מ"ב), אָמַר נַחוּם הַלַּבְלָר, כָּךְ מְקוּבְּלָנִי מֵרַבִּי מֵאִישָׁא, שֶׁקִּיבֵּל מֵאַבָּא, שֶׁקִּבֵּל מִן הַזּוּגוֹת, שֶׁקִּבְּלוּ מִן הַנְּבִיאִים, שֶׁהֲלָכָה הִיא לְמֹשֶׁה מִסִּינַי בְּאָדָם הַזּוֹרֵעַ שֶׁבֶּת וְחָרְדָּל [–מִינֵי יָרָק] בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת בְּשָׂדֶה, שֶׁנִּתָּן הוּא פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִיתֵּן פֵּאָה מִמָּקוֹם אֶחָד עַל הַשְּׁאָר מֵאַחַר שֶׁאֵין אֲנוּ דָּנִים אוֹתָם כְּשָׂדֶה אַחַת. וְאִילּוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא קָחָשִׁיב, שֶׁהֲרֵי לֹא מִנָּה הַתָּנָא שֶׁהַנְּבִיאִים קִיבְּלוּ מִכָּלֵב שֶׁהִיא מִן הַזְּקֵנִים, וְכָלֵב קִיבֵּל מִיְּהוֹשֻׁעַ שֶׁקִּיבֵּל מִמֹּשֶׁה, שָׁמַע מִינָּהּ – מוּכָח שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת כָּל בַּעֲלֵי הַשְּׁמוּעָה הָאֲמוּרִים בְּמִשְׁנָה:

משנה

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דַּנְתִּי קַל וָחוֹמֶר לְפָנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָה אִם עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה שֶׁדִּינוֹ קַל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם הַשּׁוֹהֶה עִם הָעֶצֶם בְּאֹהֶל, וּמִכָּל מָקוֹם הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל מְנָעוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ – אִם נָגַע הַנָּזִיר בְּעֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה אוֹ נִשְׂאָהּ, עָלָיו לִסְתּוֹר אֶת נְזִירוּתוֹ וּלְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ וּכְמַבּוֹאר לְעִיל (מט:), רְבִיעִית דָּם שֶׁדִּינוֹ חָמוּר יוֹתֵר, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אָדָם הַשּׁוֹהֶה עִמּוֹ בְּאֹהֶל, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל מְנָעָהּ וְעַל מַשָּׂאָהּ.

וּמִמְּשִׁיךְ רַבִּי עֲקִיבָא בְּדִבְרֵיהוּ: אָמַר לִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָה זֶה עֲקִיבָא, אֵין דָּנִין כָּאן מִקַּל וָחוֹמֶר. וְלֹא פֵּרֵשׁ טַעְמוֹ. וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי [–סִפַּרְתִּי] אֶת הַדְּבָרִים לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לִי, קַל וָחוֹמֶר שֶׁאָמַרְתָּ, יָפֶה אָמַרְתָּ, אֶלָּא כֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁדִּין זֶה שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה הֲלָכָה הִיא לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְאֵין דִּנְיָן קַל וָחוֹמֶר מֵהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְעַל כֵּן לֹא נִיתָּן לְלַמֵּד מִכָּאן שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל מְנָעוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ וְעַל רְבִיעִית דָּם:

גמרא

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁכָּל טוּמְאָה שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עָלֶיהָ אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם בִּיאַת מִקְדָּשׁ.

בכל יום חול קודם תפילת הבוקר יפריש איזה מטבע לצדקה

ממכתב י"ג ניסן, תשי"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גמרא

למדנו במשנה שלרבי עקיבא לומדים שיהיה נזיר מגלח על מגע רביעית דם החמור שהוא מטמא באוהל, בקל וחומר ממה שנזיר מגלח על מגע עצם כשעורה הקל שאינו מטמא באהל, ועל זה אמרו לו שאין לומדים זה מזה כיון שאין לומדים קל וחומר מהלכה למשה מסיני.

הגמרא מסתפקת בפירוש המשנה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** האם מה שהנזיר מגלח על מגע **עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה** הוא הנלמד מֵהֲלָכָה למשה מסיני, **וּרְבִיעִית דָּם** למד רבי עקיבא מעצם כשעורה בְּקַל וָחוֹמֶר, וְאמרו לו שאֵין דָּנִין דין זה ברביעית דם בְּקַל וָחוֹמֶר מִדין שהוא הֲלָכָה למשה מסיני. **אוֹ דִּלְמָא,** הדין **שִׁרְבִיעִית דָּם** מטמאת לכל השוהה עמה באהל אחד הוא הנלמד מֵהֲלָכָה למשה מסיני, **וּמֵעֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה** למד רבי עקיבא קַל וָחוֹמֶר לרביעית דם כיון שהיא חמורה שמטמאה באהל, **וְאֵין** דָּנִין קַל וָחוֹמֶר מֵהֲלָכָה, דהיינו שאין ללמוד על ידי החומרה הנלמדת מהלכה:

הגמרא פושטת ספק זה מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע,** דין זה שנזיר מגלח על מגע **עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה** הֲלָכָה הוא למשה מסיני, ומהלכה זו למד רבי עקיבא שהנזיר מגלח אף על מגע **רְבִיעִית דָּם** בְּקַל וָחוֹמֶר, וְאמרו לו שאֵין דָּנִין קַל וָחוֹמֶר מֵהֲלָכָה.

הדרן עלך כהן גדול

משנה

שנינו בפרקים הקודמים שנזיר שנטמא במת נסתרת נזירותו, ומונה שבעה ימים ומזה ביום השלישי וביום השביעי ונטהר מטומאתו, וטובל ביום השביעי ומגלח, ולמחרת מביא קרבן על טומאתו, ומונה נזירות מחדש, ובסופה מביא קרבן של נזירות טהרה, וחוזר ומגלח ומותר ביין. משנתינו דנה כיצד ינהגו נזירים בתגלחת ובקרבנות, כשיש ספק אם נטמאו.

שְׁנֵי נְזִירִים שֶׁאָמַר לָהֶן אדם **אֶחָד, רָאִיתִי** את **אֶחָד מִכֶּם שֶׁנִּטְמָא** טומאת מת, **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם** הוא, נאמן להחזיקם בספק טמאים וממתינים עד גמר ימי נזירותם, **וּמְגַלְּחִין** שניהם את ראשם, **וּמְבִיאִין** בשותפות **קָרְבַּן טוּמְאָה** שמביא נזיר טמא כשנטהר מטומאתו, דהיינו חטאת העוף ועולת העוף וכבש לאשם, **וְכן** מביאין **קָרְבַּן טָהֳרָה** שחייב בו נזיר שמשלים נזירותו בטהרה, דהיינו כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים, ומתנים ביניהם **וְאוֹמֵר** כל אחד לחבירו, **אִם אֲנִי הוּא** זה שהייתי **טָמֵא** ואתה הטהור, הרי **קָרְבַּן הַטּוּמְאָה שֶׁלִּי** ויקרב על שמי, **וְקָרְבַּן הַטָּהֳרָה** הוא **שֶׁלְּךָ** ויקרב על שמך, **וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר** ואתה הוא זה שנטמאת, **קָרְבַּן הַטָּהֳרָה שֶׁלִּי** ויקרב על שמי, **וְקָרְבַּן הַטּוּמְאָה** הוא **שֶׁלְּךָ** ויקרב על שמך.

וְסוֹפְרִין שניהם מחמת הספק עוד **שְׁלֹשִׁים יוֹם** של נזירות חדשה, שאין ימי הנזירות הראשונים שמנו עולים למנין ימי הנזירות, שנאמר (במדבר ו יב) 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ', ונמצא כל אחד מהם בספק שמא עכשיו הוא זמן נזירותו, **וּמְבִיאִין** בסיום נזירות זו, **קָרְבַּן טָהֳרָה** נוסף בשותפות, ומתנה כל אחד מהם **וְאוֹמֵר** לחבירו, **אִם אֲנִי הוּא** שהייתי **הַטָּמֵא,** הרי **שֶׁקָּרְבַּן הַטּוּמְאָה** שהוקרב לאחר גמר הנזירות הראשונה **שֶׁלִּי** היה, **וְקָרְבַּן הַטָּהֳרָה** שהוקרב אז **שֶׁלְּךָ** היה, **וְזֶה** – קרבן הטהרה שאנו מביאים עתה יהיה **קָרְבַּן טָהֳרָתִי,** שעלי מוטל להביאו, שרק עתה אני משלים את חובת נזירותי. **וְאִם אֲנִי הוּא** שהייתי **הַטָּהוֹר** אף בימי הנזירות הראשונים, **קָרְבַּן הַטָּהֳרָה** שהוקרב בגמר הנזירות ההיא **שֶׁלִּי** היה, **וְקָרְבַּן הַטּוּמְאָה** שהוקרב אז, היה **שֶׁלְּךָ, וְזֶה** – קרבן הטהרה שאנו מביאים עתה יהיה **קָרְבַּן טָהֳרָתְךָ,** שרק עתה יצאת ידי חובת נזירותך:

גמרא

קָתָנֵי – שנינו במשנתינו, **שְׁנֵי נְזִירִים שֶׁאָמַר לָהֶם** אחד, **רָאִיתִי אֶחָד מִכֶּם שֶׁנִּטְמָא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם,** הרי הם בחזקת ספק טומאה. מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** הם בחזקת ספק טומאה, הרי **כָּל סְפֵק טוּמְאָה** שנולד **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מֵהֵיכָא יָלְפִינַן לָהּ** – מהיכן לומדים שמספק הוא טמא, **מִפּוֹטָה** שנסתרה והתייחדה עם אחר, ואם כן דינו כסוטה, **מָה סוֹטָה** לא היו שם בעת הסתירה אלא **בּוֹעֵל וְנִבְעֶלֶת** שהם שנים, **אַף כָּל סְפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** שטמא, הוא דווקא **כְּגוֹן דְּאִיכָּא בֵּי תְרֵי** – כשיש שני אנשים באותה רשות בזמן שנולד הספק. **אֲבָל הָכָא** – כאן במשנתינו, הרי יש את **שְׁנֵי הַנְּזִירִים, וְגַם** את **הַאי דְּקָאֵי גַּבֵּיהוֹן** – אותו אדם שראה שאחד מהם נטמא שעמד על ידם, וממילא **הָא תְּלָתָא** – נמצא שישנם יחד שלושה אנשים, ובאופן זה **הָוֶה לֵיהּ** – נחשב הספק שלפנינו **סְפֵק טוּמְאָה** שנולד **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְכָל סְפֵק טוּמְאָה** הנולד **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סְפֵיקוֹ טָהוֹר.** ומדוע שנינו במשנה ששני הנזירים הללו בחזקת ספק טומאה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא,** המשנה מדברת **בְּאוֹמֵר** אותו שלישי, **רָאִיתִי טוּמְאָה שֶׁנִּזְרְקָה בֵּינֵיכֶם** ונגעה באחד מכם, ואיני יודע במי נגעה, ולא מדובר שעמד עמהם, וכיון שעמד זה מרחוק הרי כאן שנים, והוא ככל ספק טומאה ברשות היחיד, שספיקו טמא.

רב אשי מביא ראיה לתירוץ זה: **אָמַר רַב אַשִׁי, הֵיקָא נַמִּי** – גם מלשון המשנה מדויק כתירוץ זה שמדובר בשעמד מרחוק,

יהודי צריך להיות תמיד במעמד ומצב ש"דעתו לחזור לארץ-ישראל"

משיחת י"ב ניסן, ה'תשכ"ז

בכל יום חול בבוקר קודם הנחת התפילין, יפריש פרוטות אחדות לצדקה

ממכתב כ"ט אדר ראשון, תשכ"ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

גמרא איבעיא להו — האי דקאמרי במתניתין רבי אליעזר ורבי יהושע דאין דנין קל וחומר, היכי קאמרי? מי אמרינן: עצם כשעורה הלכה למשה מסיני דנזיר מגלח עליו, ורביעית דם קל וחומר מעצם כשעורה דנזיר מגלח עליו, ואין דנין קל וחומר מהלכה, אי לאו במידי דתרוייהו גמירי לה מקרא, או דילמא הכי קאמר: רביעית דם הלכה למשה מסיני דמטמא את האדם באהל, ועצם כשעורה קל וחומר, כלומר ומעצם כשעורה קא גמרינן קל וחומר דברביעית דם יהא נזיר מגלח. וקאמר ליה: אין דנין קל וחומר מהלכה, שאין למידין קל וחומר ממידי דלא גמירי לה אלא מהלכה, אי לאו דאתיא ליה מן המקרא. **תא שמע עצם כשעורה** [הלכה] — שהנזיר מגלח עליו, ורביעית דם קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה.

הדרן עלך כהן גדול

משנה שני נזירים — שקיבלו עלידהם נזירות ביחד. **שאמר להן אחד ראיתי את אחד מכם שנטמא** — הרי זה נאמן להחזיקו בחזקת טומאה כל זמן שאין מכחישין אותו, דהא "או הודע אליו חטאתו" כתיב (ויקרא ד), (או הודע אליו) מכל מקום. **ואיני יודע איזה מכם** — משלימין לנזירותן, ומגלחין, ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה בשותפות. **ואומר** — אחד מהן. **אם אני הוא כו'** — ועדיין אינן מותרין לשתות ביין, לפי שיכול לומר על כל אחד שמא טמא היה, ותגלחתו שגילח עכשיו היא תגלחת טומאה. אלא חוזרין וסופרין עוד שלשים יום, ומביאין קרבן טהרה בלבד מן השותפות. **ואומר** — אחד מהם: אם אני הוא הטמא — קרבן טומאה היה שלי, וקרבן טהרה שלך, וזה של עכשיו קרבן טהרה כו'. ומעכשיו מותרין לשתות ביין.

גמרא אבל הכא — כיון דהוו תלתא, שנים נזירים והאי דקאי גבייהו, אף על גב דקיימי ברשות היחיד, הויא ליה ספק טומאה ברשות הרבים, דספיקו טהור. **אמר רבה בר רב הונא** — כגון דקאים האחד בלבד, ואומר: ראיתי טומאה שנזרקה לביניכם מבפנים, דלא הוו להו אלא תרי, כבועל ונבעלת. **דיקא נמי** — דלא קאי בהדייהו, דקאמר "ואיני יודע", דאילו הוה קאי בהדייהו — אי אפשר דלא הוה ידע.

וקא

תוספות

עצם כשעורה הלכה — דנזיר מגלח עליו. דמקרא לא אתי, כדכתיב "על כל נפשות מת לא יבא" — מידי דמיטמא בביאה, ורביעית דם בעי לאגמורי מיניה מקל וחומר. או דילמא: רביעית דם הלכה — מה שהוא מטמא באהל, דלית להו "נפשות מת" לרביעית דם, דאדרבה משמע דם חצי לוג, שהוא שיעור שתי נפשות, והלכה למשה מסיני הוא דמטמא באהל ברביעית. ועצם כשעורה קל וחומר, כלומר מעצם כשעורה בעי ללמוד שיגלח על אהל רביעית דם. ואין דנין קל וחומר מהלכה. פירוש: מכח חומר שהוא הלכה למשה מסיני לא נעשה קל וחומר. תא שמע: רביעית דם קל וחומר ועצם כשעורה הלכה.

הדרן עלך כהן גדול

שני נזירים שאמר להם אחד וכו' — צריך לומר שהן שותקין, שאם היו מכחישין אותו — לא היה נאמן, כדאמרינן בקידושין בפרק "האומר" (סה,ב): עד אחד בהכחשה מי מהימן.

מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה ואומר כו' — לאו דוקא נקט "ואומר", אלא זה יקרב לשם מי שהוא, וזה יקרב לשם מי שהוא. **אם** אני הוא הטמא קרבן טומאה — שנעשה כבר — שלי, וקרבן טהרה שנעשה כבר — שלך, (וזה קרבן טהרתי).

וסופרין שלשים יום ומביאין קרבן — בשותפות, קרבן טומאה — חטאת העוף ועולת העוף. אבל אשם לא מייתי על הספק. (וקרבן טומאה בספק) עולת העוף תהא נדבה, וחטאת ספק ולא תאכל. ואשם שאינו מביא אינו מעכבו, כרבנן דפרק שלישי (נזיר יח,ב): וחכמים אומרים הביא חטאתו ולא הביא אשמו — מונה. ועדיין אסורין לשתות ביין וליטמאות למתים, ולכך סופרים עוד שלשים יום. **כאומר** ראיתי שנזרקה טומאה ביניכם — והוא עומד מרחוק, דהוי ספק טומאה ברשות היחיד. ואם תאמר: אם כן יביא כל אחד קרבן טומאה ודאי, דכל ספק טומאה ברשות היחיד שורפין עליה [תרומה]! ויש לומר: דלא גמירי מסוטה אלא דבר שאפשר להיות בסוטה, דאפשר שנטמאת. אבל הכא לא אפשר לטמאות שניהם, דודאי אחד טהור. ואם תאמר: אם כן, מאי פריך מעיקרא: והא ספק טומאה ברשות הרבים הוא, כלומר ויביאו שניהם קרבן טהרה? והא ספק טומאה ברשות הרבים דמטהרינן, נמי מסוטה גמרינן לה, ולא ילפינן אלא דבר שאפשר להיות, והכא בודאי אחד טמא! ויש לומר: דספק טומאה ברשות הרבים לאו מסוטה גמרינן ליה, אלא כל חד וחד מוקמינן אחזקתיה, וילפינן ליה מקרא פרק קמא דחולין (י,ב) להעמיד כל דבר אחזקתיה, אף על גב דודאי אחד טמא, כיון דלא ידעינן ליה. ואף על גב דבפרק קמא דחולין (שם) למאי דקא סלקא דעתיה קאמר התם: הילכתא גמירי לה, ומשמע התם דספק טומאה ברשות הרבים לאו משום חזקה, אלא נגמר מסוטה — במסקנא לא קאי הכי. ובמקום אחר, [בריש מסכת נדה] מפורש באורך.

דקתני

גמרא איבעיא להו: עצם כשעורה - הלכה, ורביעית דם - קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה. או דילמא: רביעית דם - הלכה, ועצם כשעורה - קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה? תא שמע, עצם כשעורה הלכה, ורביעית דם קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה.

הדרן עלך כהן גדול

משנה שני נזירים שקיבלו עלידהם נזירות ביחד. **שאמר להן אחד ראיתי את אחד מכם שנטמא**, ואיני יודע איזה מכם - מביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה ואומר: "אם אני הוא טמא - קרבן טומאה שלי, וקרבן טהרה שלך. ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי, וקרבן טומאה שלך". וסופרין שלשים יום, ומביאין קרבן טהרה, ואומר: "אם אני הוא הטמא - קרבן טומאה שלי, וקרבן טהרה שלך, וזה קרבן טהרתי. ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי, וקרבן טומאה שלך, וזה קרבן טהרתך. **גמרא** קתני: שני נזירים שאמר להם "ראיתי אחד מכם שנטמא, ואיני יודע איזה מכם", ואמאי? כל ספק טומאה ברשות היחיד מהיכא ילפינן לה - מסוטה. מה סוטה - בועל ונבעלת, אף כל ספק טומאה ברשות היחיד - כגון דאיכא בי תרי. אבל הכא שני נזירים, והאי דקאי גביהון - הא תלתא, הוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור? אמר רבה בר רב הונא: באומר "ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם". אמר רב אשי: דיקא נמי,

דקתני

אצל כל אחד ואחד מישראל צריך להיות העבודה דבחינת שה. שה מורה על עניין
הביטול ומסירת-נפש שלמעלה מטעם ודעת
ממאמר י"ב ניסן, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

דקתני ואיני יודע — דמשמע שלא נודע לו מעולם, משום דלא הוה בהם, מדלא קתני "שכחתי". **והא** קא עביד הקפה — [בראש], השחתת הקפה. **[באשה]** בראש האשה, שאינה אסורה בהקפה, דדרשינן בסמוך: כל שאינו בהשחתה אינו בהקפה. **והא** קא עביד השחתת זקן — דבספק תגלחת מצורע מגלח זקנו בתער, וקעבר בהשחתת זקן ובהקפת ראש מספק.

המקיף את הקטן חייב — דכי כתיב רחמנא "לא תקיפו פאת" — אף אפאות דקטן אזהר.

ודידך מאן מגלח להון — שראה בנים קטנים מגולחים ראשיהם עם פאותיהם.

אמר ליה חובה — אשתו היתה. ורב הונא לטעמיה, דאמר בסמוך: הנשים מותרות להקיף, דכיון דאינן באיסור דניקף — ליתנהו נמי באיסור דמקיף. **חובה** תקברינהו לבניה — דאיסורא קא עבדא: כולהו שני בו'. כשגגה שיוצאת מלפני השליט.

מכדי תרוייהו סבירא להו הקפת כל הראש שמה הקפה — רב הונא, דאמר: חובה מגלחה להו. אבל האיש היה עובר, אף על פי שמגלח כל ראשם. וכן רב אדא דאמר חובה תקברינהו לבניה — חובה נעבשה. **במאי** פליגי — מאי טעמייהו.

והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה — בין להיות נקפות, בין להקיף אחרים, ואפילו לגדול מותרות. **ורב** אדא בר אהבה סבר אחד המקיף ואחד הניקף במשמע — פשטיה [דקרא] ודאי לניקף אזהר רחמנא, דהא "פאת ראשכם" כתיב, דהיינו הניקף. ומיהו מדקאמר "לא תקיפו" ולא כתיב "לא תוקפו" — הוסב הלאו גם על המקיף, כדי להקיש מקיף לניקף. כלומר, כל היכא דניקף בר חיובא הוא — כל מקיף נמי בר חיובא הוא. וההוא קטן, הואיל וגופיה לאו בר עונשין הוא, ולא מיחייב — מקיף ליה נמי לא מיחייב. ואפילו איש שרי לאקופי לקטן. ואין לתמוה מנא ליה להתלמוד דרב אדא בר אהבה סבר מותר לגדול להקיף את הקטן — דמשמע ליה מדקאמר ליה לרב הונא "ודידך מאן מקיף להו" — דמשמע: לדידי אפילו גדול מקיף לקטן, אבל לדידך — מאן מקיף להון? והאי דלטייה היינו לפי סברתו דרב הונא דאסר לגדול להקיף לקטן, ואמר ליה: כיון דאסרת לגדול להקיף לקטן — גם האשה אסורה להקיף לקטן, דלא סבירא ליה למדרש לרב אדא לדרוש: כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה, לפטור אשה המקפת אחרים. ואף על גב דבקידושין בפרק קמא (לה,ב) דרשינן הכי: כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה כו' לפטור נשים הניקפות — בההיא דרשה מודה רב אדא, משום דפשטיה דקרא איירי בניקף. אבל מה שדורש רב הונא נמי "לא תקיפו" אמקיף, מלישנא ד"לא תקיפו" ומקישו להשחתת זקן לפטור האשה המקפת אפילו לגדול — בהא ודאי פליג רב אדא, דלית לן להקיש הקפה להשחתה אלא במאי דאיירי פשטיה דקרא, כגון בניקף. והשתא פליגי בתרתי; רב הונא סבר דאשה שריא להקיף, בין גדול בין קטן, הואיל ואינה בהשחתה אינה בהקפה — בין להיות בהקפה דאיירי ביה פשטיה דקרא, בין להקיף אחרים. ורב אדא סבר: דודאי אשה פטורה מלהיות ניקפת מהקישא דהשחתה, דאיירי ביה פשטיה דקרא. אבל מלישנא ד"לא תקיפו" דדרשינן מיניה לחייב גם המקיף — גם האשה חייבת בההוא, ולא נפטרה מהקישא דהשחתה, כיון דלא איירי ביה פשיטה דקרא, ועוברת בלאו אם הקיפה לגדול. ופליגי נמי בקטן, דרב הונא סבר: גדול המקיף את הקטן חייב, ולא מסתברא ליה לרב הונא למידרש דמשום דאפקיה קרא בהך לישנא ד"לא תקיפו" דמשמע אמקיף ואניקף, למימר דהיכא דניקף לאו בר חיובא מקיף נמי פטור, דהיינו למיגמר מגברא על גברא — לא משמע ליה. ורב [אדא] סבר: דלהכי אפקיה קרא בהך לישנא, למימר: היכא דניקף לאו בר חיובא — מקיף נמי פטור. הילכך גדול המקיף לקטן פטור. ונראה דקיימא לן כרב הונא, דאשה שריא להקיף קטן, והוא הדין לגדול, דסוגיא דהתלמוד כוותיה בפרק קמא דבבא מציעא (י,ב), דקאמר: מאי בינייהו איש דאמר לאשה "אקיפי לי קטן", וקאמר דהשליח דהיינו האשה לאו בת חיובא היא, אלמא דאשה מותרת להקיף לקטן כרב הונא. ומדנקט נמי אשה ולא איש — משמע נמי דאיש המקיף לקטן חייב, והיינו נמי כרב הונא. והוה מצי למימר התם שהאיש אמר לאשה "אקיפי לי גדול", כיון דסוגיא אזלא כרב הונא — אלא הגדול לא יאבה שמוע לה שתקיפנו, כי הוא יתחייב. אבל קטן לאו בר מחאה הוא, ולאו בר עונשין הוא. ואם תאמר: ולרב אדא דמקיש מקיף לניקף, והוא הדין דנקיש ניקף למקיף — ונימא: כל היכא דמקיף לאו בר חיובא — ניקף נמי פטור, ויהיה מותר להיות ניקף מן הגוי! ויש לומר: לרב אדא מקיף לניקף מקשינן, משום דעיקר חיובא דקרא אניקף כתיב "לא תקיפו פאת" — דהיינו פאת דניקף, למימר: היכא דניקף בר חיובא גם המקיף חייב, ואי הניקף לאו בר חיובא הוא — המקיף פטור. אבל כשהניקף בר חיובא, אף אם אין המקיף בר חיובא — אסור, דקרא אתי לאקושי מקיף, דמשתמע מלישנא ד"לא תקיפו" — אניקף, דמשמע מגופיה דפשטיה דקרא. אבל אין סברא להקיש גופיה דקרא, דהיינו הניקף — למקיף, דלא משתמע אלא מלישנא בעלמא "לא תקיפו" ולא מגופיה דקרא. ותדע, דאם לא כן — מצורע אמאי דחי לאו דהקפה? והא אפשר לקיים שתיהם, שיקיפהו קטן ואשה וגוי! אלא שמע מינה כדפרישית. ואם תאמר: ולרב הונא דלא מקיש מקיף לניקף, ואף על גב דניקף לאו בר חיובא הוא מיחייב מקיף, אם כן המקיף את הגוי לחייב כמו המקיף לקטן! ודוחק לחלק משום דקטן אתי לכלל חיוב, דהשתא מיהא לאו בר חיובא הוא. וטעמא דרב הונא לא תלי בהכי, אלא משום דלא מקיש מקיף לניקף. ונראה להרב רבינו פרץ: דיש לומר הואיל וכתיב "פאת ראשכם" אישראל קאי קרא, ולא אגוי. וצריך עיון במקיף את האשה אי מחייב כמו בקטן לרב הונא. **לפי** שנאמר לא תקיפו יכול אף מצורע כן תלמוד לומר ראשו — קא סלקא דעתך השתא דמן הדין לא איצטריך קרא למדחי לא תעשה דהקפה, דאף לאו השוה בכל קים לן דהקפת כל הראש שמה הקפה.

אמר

רש"י

וקא עבדי — על לאו דהקפה, דתגלחת אינו לצורך, ויש בה משום לא תקיפו. **אמר שמואל באשה וקטן** — כגון שהיו שני נזירים הללו שתי נשים, או שני קטנים, דלא מיחייבי אהקפה. **אמאי מגלח** — ארבע תגלחיות? והא קא עבר בתרתי תגלחיות קמייתא משום לאו ד"לא תשחית את פאת זקן", שכן מגלח [כל] שערו, ואאידך מינייהו קעבר משום הקפה! והא קא עביד השחתה גרסינן. **אמר ליה רב אדא בר אהבה לרב הונא לדידך** — דאמרת דהמקיף את הקטן חייב, קטנים דאיתנהו מגולחין כל הראש, כדאורחייהו דאינשי דקמגלחי להו כדי להברותן לאחר החולי, מאן קמגלח להו? **אמר ליה חובה** — כך שמה דאשתו דרב הונא. דקסבר רב הונא דאשה לא מיפקדא אלאו דהקפת הראש אראש אחרים כלל. **אמר ליה רב אדא תיקברינהו לבניה** — דלדידך דאמרת המקיף את הקטן חייב, כי מקפת ליה אשה נמי חייבת. אבל לדידי — אפילו גדול המקיף את הקטן פטור, והוא הדין נמי לאשה. וכן בגדול המקיף את הגדול חייב, והוא הדין לאשה. **מכדי תרוייהו סבירא להו דהקפת כל הראש שמה הקפה** — והא הוה להו הקפת כל הראש לבניו דרב הונא. **במאי פליגי** — כלומר, מאי איכא בינייהו, דמאן דאסר בגדול אמאי שרי באשה? **והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה** — דלית להו זקן — ליתנהו בהקפה כלל, שאפילו אשה המקפת את הגדול פטורה. **רב אדא בר אהבה סבר כי אמר רחמנא לא תקיפו אחד הניקף ואחד המקיף במשמע** — ולהא מילתא איתקש ניקף למקיף, דכל היכא דניקף חייב — מקיף נמי חייב, לא שנא איש ולא שנא אשה. **והאי קטן הואיל והוא גופיה לא מיחייב** — משום דלאו בר עונשין הוא — דמקיף ליה נמי לא מחייב, ואפילו איש.

יכול

דְּקָתָנֵי "וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם", שְׁמַע מִינָּהּ. "מְגַלְּחִין וּמְבִיאִין". וְאַמַּאי? דִּילְמָא לָאו טְמֵאִין אִינּוּן, וְקָעָבֵיד הַקָּפָה! אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּאִשָּׁה וְקָטָן. - וְלוֹקְמָא בְּגָדוֹל, וְהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לָא שְׁמָהּ הַקָּפָה! מִדְּלָא מוֹקִים לָהּ הָכִי - שְׁמַע מִינָּהּ קָסָבַר שְׁמוּאֵל: הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה. מָר זוּטְרָא מַתְנֵי לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא דִּשְׁמוּאֵל אַפִּיקָא: נָזִיר שֶׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֵק וּמוּחְלָט בְּסָפֵק - אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ אַרְבַּע תְּגָלְחוֹת. וְהָא קָעָבֵיד הַקָּפָה! - אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּאִשָּׁה וְקָטָן. אָמַר רַב הוּנָא: הַמַּקִּיף אֶת הַקָּטָן הֲרֵי הוּא חַיָּיב. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא: וְדִידָךְ מַאן מְגַלַּח לְהוֹן? - אֲמַר לֵיהּ: חוֹבָה. - תִּקְבְּרִינוּן חוֹבָה לְבָנֶיהָ. כּוּלְּהוּ שְׁנֵי דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לָא אִצְטְרִיכָא לֵיהּ זַרְעָא לְרַב הוּנָא. מִכְּדֵי תַּרְוַיְיהוּ סְבִירָא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, בְּמַאי קָמִיפְּלִגִי? - רַב הוּנָא סָבַר: "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית [אֶת] פְּאַת זְקָנֶךָ", כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַשְׁחָתָה - יֵשׁ לוֹ הַקָּפָה, וְהָנֵי נָשֵׁי, הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּהַשְׁחָתָה - לֵיתְנְהוּ נַמִּי בְּהַקָּפָה. וְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה סָבַר: אֶחָד הַמַּקִּיף וְאֶחָד הַנִּיקָּף בְּמַשְׁמַע. וְאִיתְּקֵשׁ מַקִּיף לְנִיקָּף; כָּל הֵיכָא דְּנִיקָּף מִיחַיַּיב - מַקִּיף נַמִּי מִיחַיַּיב, וְהַאי קָטָן הוֹאִיל וְהוּא גּוּפֵיהּ לָאו בַּר עוֹנְשִׁין הוּא דְּמִיחַיַּיב - מַקִּיף נַמִּי לָא מִיחַיַּיב. לֵימָא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ תַּנָּאֵי הִיא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: "רֹאשׁוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר - לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם",

יכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משום דְּקָתָנֵי ,וְאִינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם', ומשמע שלא נודע לו מעולם מי נטמא, ולא עמד שם שאם היה שם ושכח לא היה לו לומר ,ואיני יודע' אלא ,ושכחתי'. שֶׁמַּע מִינָּהּ שאכן מדובר כשעמד מרחוק:

שנינו במשנה: שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם, מְגַלְּחִין וּמְכַיְּאִין קרבן טהרה וקרבן טומאה. ולמדנו מזה שעליהם לגלח ולמנות נזירות נוספת ושוב לגלח:

הגמרא מקשה על התגלחת השניה המוטלת עליהם מחמת הספק: וְאַמַּאי – מדוע מותרים הם בתגלחת שניה, דְּהָא לָאו טְמֵאִין אִינּוּן, כלומר, כל אחד מהם בספק שמא לא נטמא, ואם כן כבר יצא ידי חובתו בתגלחת הראשונה, ואיך יגלח עכשיו כדין נזיר דהיינו את כל שערות ראשו כולל הפאות, הרי שמא אינו נזיר ואינו מחויב בתגלחת זו, וְקָעֲבִיד הַקָּפָה – ועובר בכך על איסור ,לא תַּקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם'.

מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, דין המשנה נאמר בְּאִשָּׁה שאינה מוזהרת באיסור הקפת הראש, וְבִקְטָן שהגיע לגיל שתים עשרה שנה, שמכאן ואילך אם יודע לשם מי נדר נדריו קיימים, אבל כיון שלא הגיע לגיל מצוות אינו בכלל האזהרה של ,לא תקיפו'.

שואלת הגמרא: וְלוֹקְמָא בְּגָדוֹל – שיעמיד שמואל את דברי המשנה בנזיר גדול, וְמותר הגילוח משום שהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לֹא שְׁמָהּ הַקָּפָה, שלא הקפידה התורה אלא על גילוח הפאות בלבד, כלשון הכתוב ,לא תַּקִּפוּ פְּאַת', וכאן הוא מגלח את כל שערותיו. וּמִדְּלֹא מוֹקִים לָהּ הָכִי – ממה שלא יישב כן, שְׁמַע מִינָּהּ, קָסָבַר – שסובר שְׁמוּאֵל שגם הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, ועובר בגילוח כזה על הלאו של ,לא תקיפו'.

הגמרא מביאה שיש אומרים שדברי שמואל נאמרו על המשנה לקמן: מַר זוּטְרָא, מַתְנִי לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא דִּשְׁמוּאֵל – שונה את תירוצו של שמואל שהעמיד באשה וקטן, אַסִּיפָא, דהיינו על המשנה להלן (נט:), נָזִיר שֶׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֵק וְמוּחְלָט בְּסָפֵק, אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת, וגם שם מפני הספק מגלח כמה פעמים, וקשה וְהָא קָעֲבִיד הַקָּפָה – והרי עובר בעשייתם על איסור ,לא תַּקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם'. ועל זה אָמַר שְׁמוּאֵל שדין המשנה הוא בְּאִשָּׁה וּבְקָטָן בן שתים עשרה שנה, שאין בתגלחתם חשש איסור הקפה.

הגמרא מביאה פרטי דינים נוספים בהלכות הקפה: אָמַר רַב הוּנָא, אדם גדול הַמַּקִּיף אֶת הַקָּטָן, הֲרֵי הוּא חַיָּיב מלקות, שנאמר ,לא תַּקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם', ומתיבת ,פאת' משמע שהציווי לא להקיף גם פאה של אחר, ובכלל זה אף לא פאת קטן שאינו בר חיובא. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא, לדבריך שגדול אסור לגלח את הקטן, וְדִידָךְ – וילדיך הקטנים, מַאן מְגַלַּח לְהוֹן – מי מגלח אותם, גילוח הכולל גם את הפאות. אָמַר לֵיהּ רב הונא, אשתי ששמה חוֹבָה היא המגלחת אותם, שאשה אינה מצווה באיסור הקפה.

אמר לו רב אדא, תִּקְבְּרִינוּן חוֹבָה לְבַנֵּיהָ – וכי רוצה היא להענש על עון זה בקבורת בניה, שלגבי המקיף לא נאמר חילוק בין איש לאשה, ואף היא אסורה לגלח את מי שנצטוינו שלא לגלחו, ומטעם זה סובר רב אדא, שלפי שיטת רב הונא שאסור לאיש להקיף את הקטן, נמצא שעברה אשתו על איסור הקפה. מספרת הגמרא: היה זה כשגגה שיוצאת מלפני השליט, וכוּלְּהוּ שְׁנֵי [–כל שנותיו] דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, לֹא אִקַּיֵּים לֵיהּ זַרְעָא לְרַב הוּנָא – לא נתקיים זרעו של רב הונא, דהיינו שמתו בחייו, שנתקיים ברב הונא את מה שהזהיר רב אדא מפניו, אף שהוא לא נתכוין לקלל.

נמצא שנחלקו רב הונא ורב אדא בשתי הלכות: א. הקפת קטן, לרב הונא חייב ולרב אדא פטור. ב. אשה המקיפה את האיש, לרב אדא חייבת ולרב הונא פטורה. הגמרא מבררת את טעמי מחלוקתם. שואלת הגמרא: מִכְּדֵי – מאחר דתַּרְוַיְיהוּ סְבִירָא שהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, שהרי תגלחת בניו הקטנים של רב הונא היתה תגלחת של כל שערות הראש, ועל זה התדיינו כאמור, ואם כן אין לתלות את מחלוקתם בדין הקפת כל הראש, בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – מה הם סברות מחלוקתם.

מבארת הגמרא: רַב הוּנָא שהתיר לאשתו להקיף את הקטנים סָבַר, לפי שנאמר (ויקרא יט כז) ,לֹא תַּקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית [אֵת] פְּאַת זְקָנֶךָ', הרי שהוקשו איסור הקפה ואיסור השחתה אחד לחבירו, ללמדנו, שדווקא כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַשְׁחָתָה – כל מי שמוזהר על ,ולא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ', יֵשׁ לוֹ הַקָּפָה – מוזהר גם על ,לא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם', וְהָנֵי נְשֵׁי – ונשים הללו, הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּהַשְׁחָתָה – אינן מוזהרות על איסור השחתת הזקן, לֵיתְנְהוּ נַמִּי – לא נאסרו גם בְּהַקָּפָה, ולכן דעתו שאשה מותרת להקיף בין גדול ובין קטן.

וְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה סָבַר, ממה שנאמר ,לא תַקִּפוּ', למדנו שאֶחָד הַמַּקִּיף פאת אחרים, וְאֶחָד הַנִּיקָּף – המניח לאחרים להקיפו, בְּמַשְׁמָעָ – במשמעות הכתוב, וכל אחד מהם מוזהר על לאו זה, וְאִיתְּקַשׁ [–והוקש] מַקִּיף לְנִיקָּף ללמדנו שכָּל הֵיכָא דְּנִיקָּף מִיחַיַּיב במצוה זו, מַקִּיף נַמִּי מִיחַיַּיב בה שלא להקיפו. וְהַאי – וזה הַקָּטָן, הוֹאִיל וְהוּא גּוּפֵיהּ – כיון שהוא עצמו לָאו בַּר עוֹנְשִׁין הוּא דְּמִיחַיַּיב – לא הגיע לגיל מצוות בכדי להתחייב במצוה זו, לפיכך מַקִּיף נַמִּי לֹא מִיחַיַּיב ולא נצטוה שלא להקיפו. ועל כן סובר רב אדא שמותר לאיש להקיף את הקטן, ואסור לאשה להקיף גדול, שהאסור להקיף עצמו אסור גם לאחרים להקיפו. ורב הונא שחולק ומתיר לאשה להקיף את מי שאסור בהקפה, ומאידך אוסר לאיש להקיף הקטן, סובר שאין להקיש מקיף לניקף.

הגמרא מבררת האם נחלקו תנאים בדין הקפת כל הראש: לֵימָא – שמא נאמר שדין הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ האם שמה הקפה, תַּנָּאֵי הִיא – שנוי במחלוקת תנאים. דִּתְנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה בענין תגלחת מצורע (ויקרא יד ט) ,וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גִּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ'. מדקדקת הברייתא: ,רֹאשׁוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע נזכר בפסוק דין תגלחת הראש באופן נפרד, הרי בבר נאמר ,וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ' ושערות ראשו כלולות בהם. מבארת הברייתא: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט כז) ,לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם', ונאסרו כל ישראל בהקפת הראש, שהיא גילוח הפאות,

> אמת היא דרך המיצוע. נטייה לימין להחמיר על עצמו ולמצוא בעצמו חסרונות או ענייני עברות, שאינם כפי שהאמת היא, או נטייה לשמאל, להקל על עצמו, לחפות על חסרונות עצמו, או להקל בענייני עבודה בגלל אהבת עצמו – שתיהן דרכים לא אמיתיות
>
> היום יום כז אדר א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָכוֹל הייתי לומר **שֶׁאַף מְצוֹרָע כֵּן** – לא יקיף פאות ראשו, ואת הפסוק 'יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ', יקיים בשאר שער הגוף המותר בגילוח, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'רֹאשׁוֹ'** ללמד שעליו לגלח גם את פאות ראשו, משום העשה של תגלחת מצורע. ומכאן בנין אב לכל מקום שעשה דוחה לא תעשה.

וְתַנְיָא אִידָךְ – ברייתא אחרת, שדורשת את הפסוק הזה באופן שונה, **'רֹאשׁוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לִנְבִי נָזִיר** (במדבר ו ה), שבימי הנזירות **'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ', וְיָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁאַף נָזִיר** שנעשה **מְצוֹרָע** ונרפא מצרעתו ועדיין הוא בתוך ימי נזירותו, דינו **כֵּן**, ולא יעביר תער על ראשו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'רֹאשׁוֹ'**, ללמד שגם נזיר המוזהר על **'תַּעַר** לא **יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ'**, ועל **'גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ'** (שם), אם נעשה מצורע יגלח את כל שערו וגם את שערות ראשו, לפי שעשה זה דוחה את איסור לא תעשה ועשה שבנזיר.

מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא – האם לא נאמר שנחלקו הברייתות, **לְמַאן דְּאָמַר מִנָּזִיר** – התנא של הברייתא השניה הלומד מ'ראשו' לדחות את הלאו ועשה שבנזיר, **קָסָבַר הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לֹא שְׁמָהּ הַקָּפָה**, שלא אסרה התורה אלא כשמגלח את הפאות לבדן, ולכן במצורע שאינו נזיר לא הוצרכנו ללימוד מיוחד כדי להתירו, שהרי מגלח את כל הראש, **וְלכן כִּי אָתָא קְרָא** – כשבא הפסוק 'ראשו' ללמד שהעשה של תגלחת מצורע דוחה ציוויים אחרים, אפשר להעמיד שיש בכחו **לְמִידְחֵי** [–לדחות] **אֶת** ציווי **לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה** של נזיר. **וְאִידָךְ** – והתנא של הברייתא הראשונה, **סָבַר הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה** – גם הקפה כזו בכלל איסור 'לא תַקִּיפוּ', **וְלכן כִּי אָתָא קְרָא לְמִידְחֵי** – כשבא הפסוק ללמד שהעשה של תגלחת מצורע דוחה ציוויים אחרים, אין להעמידו אלא לדחיית 'לא תַקִּפוּ', שהוא ציווי של **לָאו גְּרֵידָא** – שאין בנוסף לו איסורים אחרים, ולא להעמידו בנזיר מצורע, שבנוסף ללאו של 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ' יש גם עשה של 'גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ'. דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים, **הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לֹא שְׁמָהּ הַקָּפָה**, ולעולם גם לדעת הברייתא הראשונה אין צורך בלימוד מיוחד להתיר למצורע לגלח את כל הראש יחד, **וְכִי אָתָא קְרָא** – ומה שבא הפסוק ללמד בתיבת 'ראשו', הוא כדי להתיר גם **כְּגוֹן שֶׁהִקִּיף** תחילה את שער הפאות **וּלְבַסּוֹף גִּילַּח** את שאר שער ראשו, שהיה צד לומר שכיון שיכול לגלח תחילה את שאר שער ראשו ולא יעבור על הלאו, אין לו לגלח את שער הפאות בתחילה, וזה נלמד מהפסוק 'ראשו' שכֵּיוָן **דְּאִילּוּ גַּלְּחֵיהּ בְּחַד זִימְנָא לֹא מִיחַיַּיב** – שאם גילח את כל ראשו בבת אחת, אינו עובר בכך על שום איסור, לכן **כִּי הִקִּיף** לצורך מצוותו את פאותיו **וּלְבַסּוֹף גִּילַּח** את שאר ראשו, **נַמִּי לֹא מִיחַיַּיב**, משום שבכח העשה לדחות את הלאו ולהתירו לגלח בכל אופן שירצה.

מקשה הגמרא: **וּמִי כָּתַב קְרָא הָכִי**, כלומר, וכי דרך הכתוב להתיר דחיית איסורים ללא צורך והכרח, שמאחר שיכול לקיים את המצוה בדרך של היתר, דהיינו על ידי שיגלח את כל השערות בבת אחת, מדוע שיתיר לו הכתוב לגלח בדרך איסור, **וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה** שבאו יחד ואם תקיים אחד תעבור על השני, **אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם**, ולא לעבור על אף אחד מהם, **מוּטָב** לעשות כך ולא לדחות את האיסור, **וְאִם לָאו**, שאין אפשרות לקיים את המצוה אלא בדחיית האיסור, **יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה**. ואם כן, אם סובר התנא של הברייתא הראשונה שהקפת כל הראש לא שמה הקפה, וממילא אפשר לקיים את העשה בדרך של היתר, ודאי שאין הלאו נדחה, ואסור לו להקיף ואחר כך לגלח.

אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – כולם סוברים **הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה**, ויש צורך בפסוק מיוחד לדחות את הלאו של 'לא תקיפו', ולכך התנא של הברייתא הראשונה דורש זאת מ'ראשו'. **וּמַאן דְּמוֹקִים לִקְרָא** – ואילו התנא של הברייתא השניה, שמעמיד את 'ראשו' **לְמִידְחֵי לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה** של נזיר שנצטרע, ודאי הרי זה מפני שיש לו מקור אחר ללמוד שעשה דוחה לא תעשה, ולא הוצרך 'ראשו' להתיר את גילוח הראש, ולכן העמיד שבא ללמד שגם עשה ולא תעשה ידחה, ומעתה יש לברר, **לָאו גְּרֵידָא** שנדחה מפני עשה **מְנָלֵיהּ** – מנין לו, **יָלִיף** – לומד זאת **מִ'גְּדֵלִים'** שנאמר בפרשת ציצית, **דְּאָמַר קְרָא** (דברים כב יא) **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז', ובפסוק** שלאחריו נאמר **'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתֶךָ', וְתַנְיָא** – ושנינו בברייתא המבארת סמיכות פסוקים אלו, **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז** צֶמֶר **וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו', הָא** [–אבל] כדי לקיים מצות ציצית, **'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ' מֵהֶם**, הרי שבא עשה ודוחה איסור לא תעשה. שואלת הגמרא: **וּמַאן דְּנַפְקָא לֵיהּ** שעשה דוחה לא תעשה **מִ'רֹאשׁוֹ', מַאי טַעְמָא לֹא נַפְקָא לֵיהּ** – מדוע אינו לומד זאת **מִגְּדִילִים**, ואת הפסוק 'ראשו' יעמיד לגילוח נזיר שדוחה גם לאו וגם עשה, כמו בברייתא השניה. משיבה הגמרא: **אָמַר לְךָ** תנא זה, הסמיכות של 'גְּדִלִים' לאיסור שעטנז, **לְכַדְרָבָא הוּא דְּאָתָא** – באה לדרשת רבא, **דְּרָבָא רָמֵי** – הקשה סתירה בדרשות הפסוקים, **כְּתִיב** (במדבר טו לח) **'וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף', ותיבת** 'הכנף' מיותרת, שיודעים אנו היכן ליתן, שכבר נאמר בתחילת הפסוק 'וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם', אלא ללמד שחוטי הציצית צריכים להיות ממין הכָּנָף, כגון בבגד של משי יטילו פתילים ממשי בלבד, (**וּפְתִיל תְּכֵלֶת** יִנתן רק בבגד צמר). ומאידך **כְּתִיב** (דברים כב יאיב) **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו' 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתֶךָ'**, ודורשים את הסמיכות לומר שה'גְּדִלִים' יהיו מ'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים' גם כשהטלית היא משל משי ושאר מינים, **הָא כֵּיצַד** נתרץ סתירה זו, אלא לומר לך, שפתילי **צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִים בֵּין בְּבֶגֶד הָעָשׂוּי מִמִּינָן**, כגון פתילי צמר לבגד צמר, ופשתן לפשתן, **וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינָן**, כגון פתילי צמר ופתילי פשתן לבגד משי, אבל פתילים של **שְׁאָר מִינִין**, כגון שהם של משי, **בְּמִינָן** – בבגד משי **פּוֹטְרִין**, ואילו **שֶׁלֹּא בְּמִינָן**, כגון בבגד צמר, **אֵין פּוֹטְרִין**. ונמצא לפי דרך זו שאין ראיה מ'גְּדִלִים' שעשה דוחה לאו גרידא, וצריך לשם כך את היתור של 'ראשו'.

ממשיכה הגמרא ומבררת: **וְהַאי תַּנָּא** – והתנא של הברייתא הראשונה **דְּמַפִּיק לְרֹאשׁוֹ לְלָאו גְּרֵידָא** – שדורש את הפסוק 'ראשו' לדחיית לאו לחוד, מה שמצאנו **דְּפַעְמִים אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת** הציווי שיש בו **לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, מְנָלָן** – מנין לומד זאת.

משיבה הגמרא: **נַפְקָא לֵיהּ** – לומד דין זה **מִ'זְקָנוֹ'** שנאמר בענין תגלחת המצורע, **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא הדורשת את הפסוק (ויקרא יד ט) 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ'. שואלת הברייתא, **'זְקָנוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע נזכר בפסוק, הרי כבר אמר 'יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ', וזקנו בכלל, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת אמור (שם כא ה) **'וּפֵאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', והיינו** הכהנים, **וְיָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁאַף כֹּהֵן מְצוֹרָע** שנתרפא מצרעתו דינו **כֵּן**, ולא יגלח זקנו, ואת הכתוב 'יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ', יקיים בשאר שערו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'זְקָנוֹ'**, ללמדנו שגם כהן המוזהר על לא תעשה של 'וּפֵאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', ועל עשה של 'קְדֹשִׁים יִהְיוּ' (שם כא ו), אם נעשה מצורע, יגלח את כל שערו וגם את זקנו, לפי שהעשה הזה דוחה את איסור לא תעשה ועשה שבכהן, והוא הדין שדוחה לאו ועשה שבנזיר.

מקשה הגמרא: **וּמַאן דְּמַפִּיק לֵיהּ לְ'רֹאשׁוֹ' לַעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה** – התנא של הברייתא השניה שלומד מהפסוק 'ראשו' לדחות לא תעשה ועשה שבנזיר, **לֵילַף** – ילמד זאת **מִ'זְקָנוֹ'**.

הגמרא תמהה על המקשן: **וְלִיטַעְמַיְיךָ** – לשיטתך בקושייתך שאפשר ללמוד מ'זקנו' שלגבי כהן העשה של מצורע דוחה גם את הלאו ועשה שבנזיר, אם כן איך תוכל לתרץ מה **דְּרַבְיָיתָא לָן בְּעָלְמָא** – שמקובל בידינו בכל התורה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

יכול אף מצורע — לא יקיף? תלמוד לומר "ראשו". **יכול אף נזיר מצורע** — כשנטהר מצרעתו בתוך ימי נזירותו, לא יעביר תער על ראשו! **מאי לאו תנאי היא** — דלמאן דאמר דהאי "ראשו" דכתיב במצורע לא אתיא אלא למידחי לא תעשה דנזיר, ד"לא יעבור תער על ראשו", קסבר: משום לאו דהקפה לא צריך, דאילו מצורע קעביד הקפת כל הראש דשריא, דהקפת כל הראש לאו שמה הקפה, וכי קאתי קרא — למידחי את לא תעשה ועשה דנזיר; עשה — "קדוש יהיה גדל פרע". **ואידך** — דמצריך משום "לא תקיפו", קסבר דהקפת כל הראש שמה הקפה. **לא דכולי עלמא לאו שמה הקפה** — ומאן דתני לה מ"וראשו" גבי נזיר — ניחא, ומאן דתני לה גבי הקפה — לאו משום דהיכא דמגלח והדר מקיף, דהא לא איצטריך קרא למישרי, משום דהקפת כל הראש לאו שמה הקפה. אלא כי איצטריך קרא — דמקיף ברישא והדר מגלח. **ומי כתיב קרא הכי** — כלומר, דכיון דאילו מגלח כוליה בחד זימנא לא מיחייב, משום דהקפת כל הראש לאו שמה הקפה, מי קא כתביה רחמנא לקרא, דאי עביד דרך איסור, דמקיף והדר מגלח — לא מיחייב? והא שפיר עדיף דליגלח כוליה, דקא מוקים עשה דמצורע, ולא קא עבר על לאו ד"לא תקיפו"! דהכי עדיף טפי, דרישא לקיש, דאמר: כל מקום שאתה מוצא עשה — כגון "גדילים תעשה לך", ולא תעשה — "לא תלבש שעטנז". לקיים את שניהם — דלטלית של צמר ציצית של צמר, ולטלית של פשתן ציצית של פשתן. ואם אי אתה יכול לקיים את שניהן — כגון מילה בצרעת. **אלא דכולי עלמא הקפת כל הראש שמה הקפה** — ולמאן דמייתי לה להאי "ראשו" דמצורע משום "לא תקיפו" — משום דאשמועינן דאתי עשה ודחי לא תעשה. ומאן דמוקי לה לקרא בנזיר ולא בהקפה, קסבר: גבי הקפה לא צריך למיכתב, דאתי עשה ודחי לא תעשה. והילכך כי איצטריך קרא — למישרי עשה ולא תעשה דבנזיר. **ולמאן דמוקים ליה לקרא בנזיר למידחי את לא תעשה ועשה לאו גרידא מנא ליה** — ואי אמרת: לאו כל שכן הוא?! ומה עשה ולא תעשה דחי, לא תעשה לא כל שכן?! הא לא איריא, משום דאיכא למיפרך כדלקמן: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, משום דקיל [כולי האי] אתי עשה ודחי לא תעשה שבו, תאמר בשאר לאוין. הילכך נפקא ליה מ"גדילים" כו'. **ולמאן דנפקא ליה מראשו** — ללאו גרידא, ולא פריך כדפרכינן: מה ללאו דהקפה שכן אינו שוה בכל, דבני אהרן ולא בנות אהרן אמר רחמנא. ומאי טעמא לא משמע ליה מ"גדילים"? **ההוא לבדרבא אתי דרבא רמי כתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל** — דהא מייתורא משמע דליהוי ממין כנף פתיל תכלת. וכתיב "צמר ופשתים גדילים תעשה לך". דבקרא אחרינא כתיב "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים", וסמיך ליה "גדילים תעשה לך", דמשמע: מצמר ופשתים תעשה לך גדילים, מהם ולא ממין אחר. הא כיצד? — צמר ופשתים פוטרין כו'. **נפקא ליה מ"זקנו"** — דכתיב גבי מצורע. דתניא: "זקנו" מה תלמוד לומר? והלא שער זקנו בכלל כל שערו הוא. **יכול אף כהן מצורע כן תלמוד לומר זקנו** — דקאתי עשה דמצורע "וגלח את כל שערו, את ראשו ואת זקנו", וקא דחי עשה ולא תעשה דכהן; לא תעשה — "ופאת זקנם לא יגלחו", עשה — "קדושים יהיו לאלהיהם". **ולמאן דמפיק לראשו** — גבי נזיר למידחי לא תעשה ועשה, לילף מ"זקנו"! **אמר לך ולטעמיך** — דאמרת לי לנזיר מכהן הוה ליה למילף, הא דקיימא לן בעלמא דלא אתי עשה בו', אמאי? נילף מכהן והוא מצורע דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, והוא הדין בכל התורה! **אלא מכהן לא ילפינן** — דאיכא למיפרך: מה לכהן — שכן לאו שאינו שוה בכל ב', תאמר בנזיר שהוא שוה בכל. לכך הוצרך הכתוב "ראשו" גבי נזיר, למידחי את לא תעשה ועשה שבו. ואפילו הכי בעלמא לא ילפינן מיניה, כדלקמן: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, תאמר בעלמא שאינו בשאלה. אבל כהן מיהא מנזיר גמרינן, הואיל דכהן לאו שאינו שוה בכל הוא, ונזיר שוה בכל. אף על גב דאיתיה בשאלה — אפילו הכי עדיף טפי למילף כהן מנזיר, משום דישנו שוה בכל, ולאו למיגמר נזיר מכהן, דלאו שאינו שוה בכל הוא. ולאידך סבירא ליה דנזיר מכהן עדיף טפי, משום דכהן אינו בשאלה, דומיא דשאר מצות, מה שאין כן בנזיר.

ולמאן

תוספות

אמר רבא דכולי עלמא לא שמיה הקפה וכי איצטריך קרא היכא דהקיף הפאה ולבסוף גילח — אף על גב דאפשר לקיים שניהם, כגון שיגלח כל הראש, אתי עשה ד"וגלח" ודחי ליה. ופריך מדריש לקיש כו'. אלא דכולי עלמא שמה הקפה, למאן דמוקי ל"ראשו" למילף למידחי לא תעשה ועשה, דהיינו בנזיר דכתיב ביה "תער לא יעבור על ראשו" ו"קדוש יהיה" — משום דלאו גרידא נפקא ליה מגדילים.

ומאן דמוקי ראשו ללאו גרידא, מאי טעמא לא נפקא ליה מגדילים? דאילו להקפת כל הראש שמה הקפה — לא איצטריך קרא, דסבירא ליה השתא מסברא ידעינן, דאטו משום דהוסיף לגלח לא יתחייב על הפאות? כי היכי דמאן דמוקי ליה ללאו ועשה דהיינו בנזיר, אית ליה דשמה הקפה מסברא. ולאו כמאי דסלקא דעתך מעיקרא, דבעי קרא לאשמועינן דהקפת כל הראש שמה הקפה.

ציצית הכנף מין כנף — דמשמע: מכל מין שיהא הכנף, הן משירים הן מן כלך וסריקין. וכתיב "צמר ופשתים" וסמיך ליה "גדילים". הא כיצד? צמר ופשתים פוטרין בין במינן — כגון צמר לצמר ופשתים לפשתים, בין צמר לכלך וסריקין, שאף הן חייבין לרבא מן התורה. וכן משמע בפרק "במה מדליקין" (שבת כז,ב). שאר מינין במינן פוטרין — כגון כלך לכלך וסריקין לסריקין. שלא במינן אינן פוטרים. אבל כלאים בציצית, דליתי עשה ולידחי לא תעשה — אכתי לא נפקא לן.

והאי תנא דמפיק ליה ראשו ללאו גרידא דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה — היכא דאינו שוה בכל, מנליה? נפקא ליה מ"זקנו" כדמפרש והולך. ואין לתמוה: אמאי פשיטא להתלמוד דדחי? יש לומר: דאי סלקא דעתך דלא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה בשאינו שוה בכל — אם כן למאן דמפיק "ראשו" ללאו גרידא, ולא דריש גדילים — הא קיימא לן בכל דוכתי דאתי עשה ודחי לא תעשה גרידא, אפילו השוה בכל, מנלן? אי מהקפה — שכן אינו שוה בכל, אלא ודאי לגופיה [ולא] איצטריך, דאפילו לאו ועשה דחי כשאינו שוה בכל, כדמפרש ואזיל ב"זקנו". ואם כן אייתר לו "ראשו" דהקפה, אם אינו ענין לשאינו שוה בכל — תניהו ענין לשוה בכל. ומשום הכי פשיטא לן. וקא בעי מנלן דדחי עשה לא תעשה ועשה כשאינו שוה בכל. דסוגיא דפרק קמא דיבמות (ה,א) סבירא ליה להתלמוד בסוגיא דידן, דסלקא דעתך דקרא ד"ראשו" אתא לאשמועינן היא גופה דהקפת כל הראש שמה הקפה, ולא במסקנא בסוגיא דידן דידענן ליה מסברא, כדפרישית. **נפקא** ליה מזקנו — דכתיב במצורע, מה בא ללמוד? והלא כבר נאמר "וגילח כל שערו": יכול אף כהן מצורע כן. דאית ביה לא תעשה דהשתחה, ועשה ד"קדושים יהיו", והא דכתיב "וגילח כל שערו" — נוקי בנמרטו פיאותיו.

נזיר

1 יָכוֹל אַף מְצוֹרָע כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ". וְתַנְיָא
2 אִידָךְ: "רֹאשׁוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי
3 נָזִיר "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ", יָכוֹל אַף נָזִיר מְצוֹרָע
4 כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ". מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא;
5 לְמַאן דְּאָמַר מִנָּזִיר, קָסְבַר: הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לָא
6 שְׁמָהּ הַקָּפָה, וְכִי אָתָא קְרָא - לְמִידְחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה
7 וַעֲשֵׂה. וְאִידָךְ סָבַר: הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה,
8 וְכִי אָתָא קְרָא - לְמִידְחֵי לָאו גְּרִידָא? - אֲמַר רָבָא:
9 דְּכוּלֵּי עָלְמָא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לָא שְׁמָהּ הַקָּפָה, וְכִי
10 אָתָא קְרָא - כְּגוֹן שֶׁהִקִּיף וּלְבַסּוֹף גִּילֵּחַ; כֵּיוָן דְּאִילּוּ
11 גִּלְּחֵיהּ בְּחַד זִימְנָא - לָא מִיחַיַּיב, כִּי הִקִּיף וּלְבַסּוֹף
12 גִּילֵּחַ - נַמִּי לָא מִיחַיַּיב. - וּמִי כָּתֵב קְרָא הָכִי? וְהָאָמַר
13 רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה,
14 אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם - מוּטָב, וְאִם לָאו -
15 יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹת! אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא הַקָּפַת
16 כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה. וּמַאן דְּמוֹקִים לִקְרָא לְמִידְחֵי
17 לֹת וַעֲשֵׂה - לָאו גְּרִידָא מְנָלֵיהּ? - יָלִיף מִגְּדִילִים.
18 דְּאָמַר קְרָא "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", וְתַנְיָא: "לֹא תִלְבַּשׁ
19 שַׁעַטְנֵז" - הָא גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ מֵהֶם. וּמַאן דְּנַפְקָא
20 לֵיהּ מִ"רֹאשׁוֹ" מַאי טַעְמָא לָא נַפְקָא לֵיהּ מִגְּדִילִים?
21 - אֲמַר לְךָ: לְכִדְרָבָא הוּא דְּאָתָא. דְּרָבָא רָמֵי: כְּתִיב
22 "וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף" - מִין כָּנָף "פְּתִיל תְּכֵלֶת",
23 וּכְתִיב "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו", הָא כֵּיצַד? צֶמֶר וּפִשְׁתִּים
24 - פּוֹטְרִים בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן, שְׁאָר מִינִין -
25 בְּמִינָן פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן - אֵין פּוֹטְרִין. וְהַאי תַּנָּא
26 דְּמַפִּיק לִ"רֹאשׁוֹ" לְלָאו גְּרִידָא, דְּאִתֵּי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת
27 לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה מִנָּלָן? - נַפְקָא לֵיהּ מִ"זְקָנוֹ". דְּתַנְיָא:
28 "זְקָנוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְאַת זְקָנָם
29 לֹא יְגַלֵּחוּ", יָכוֹל אַף כֹּהֵן מְצוֹרָע כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר
30 "זְקָנוֹ". וּמַאן דְּמַפִּיק לֵיהּ לִ"רֹאשׁוֹ" לַעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה,
31 לֵילַף מִ"זְקָנוֹ"! - וְלִיטַעְמִיךָ, דְּקַיְימָא לָן בְּעָלְמָא

דלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

נזיר מכהן נמי לא יליף שכן לאו שאינו שוה בכל הוא — והשתא הוה מצי למיפרך: אמאי לא [ולפינן] מנזיר דעלמא דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, אפילו שוה בכל. דנזיר שוה בכל הוא! ולמסקנא ניחא, דפרכינן בסמוך: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה.

ולמאן דמוקי ראשו בנזיר זקנו למה לי — לחנם פירש התלמוד כן דכוותיה קיימא. גם לחנם שינה לשונו, דקאמר לעיל דלמאן דמפיק "ראשו" לעשה ולא תעשה מבעיא ליה לכדתניא, למילף דתגלחת מצורע בתער הוא, דאילו מ"ראשו" דנזיר [לא] נפקא. דסבירא לן כמאן דאמר פרק שלשה מינין (נזיר מ,א) דנזיר חייב בכל מעבירין, ולהכי איצטריך "זקנו", דאילו השחתת זקן אינה אלא בתער, כדמפרש ואזיל. וצריך עיון: כי פריך "זקנו למה לי", אמאי לא משני: וליטעמיך הא קיימא לן דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, נילף מנזיר מצורע דדחי. אלא מאי אית לך למימר — מה לנזיר שכן ישנו בשאלה.

ולמאן דמפיק ראשו ללאו גרידא למה לי — לכתוב "זקנו" לבד, דמשמע בין זקנו דכהן בין זקנו דישראל, ומינה שמעינן (בין) לא תעשה גרידא בישראל, ומינה שמעינן לא תעשה ועשה מכהנים, דמקרא מלא דיבר הכתוב! ואף על גב ד"ראשו" נמי מקרא מלא הוא, ולא בעי לאוקומי אלא בראשו גרידא, ולא בראשו דנזיר — שאני התם דשני לאוין הן, לאו דהקפה ולאו דנזיר "תער לא יעבור" — הילכך לא מסתברא ליה למימר כולי האי מקרא מלא, לאוקומי אפילו בראשו דנזיר. אבל השחתת הזקן — הכל לאו אחד הוא, בין דישראל "לא תשחית פאת זקנך" בין דכהנים "ופאת זקנם לא יגלחו". הילכך נראה לומר דמקרא מלא דיבר הכתוב, דעשה דמצורע ד"זקנו" ידחה בין לאו דישראל בין לאו דכהנים, כיון דאזהרה אחת היא.

הרב רבנו פרץ והשתא מצי לשנויי דאי מ"זקנו" איכא למיפרך שכן לאו שאינו שוה בכל הוא, דליתיה בנשים. ואיצטריך "ראשו" דאם אינו ענין ללאו שאינו שוה בכל — תניהו ענין לשוה בכל. ונראה דסלקא דעתיה דשקולים הן, ולכך מודה לו דלא תעשה גרידא השוה בכל כמו לא תעשה ועשה שאינו שוה בכל, אלא האריך יותר, דאיידי דבעי לאסוקי דף פירכא — מסיק ואזיל לכולי צדדי דפירכות. ומשני: כהן מנזיר לא יליף, שכן ישנו בשאלה. ונזיר מכהן לא יליף — שכן לאו שאינו שוה בכל. ובעלמא לא ילפינן מיניהו, משום דאיכא למיפרך כדאמרן. וקשה להר"ם: דמאי קאמר "כהן מנזיר לא יליף" כו'? לימא דכהן איצטריך משום דקלא אתי עשה וידחי אתי לא תעשה ועשה, ליליף מכהן מנזיר, אם כן למה לי דכתב רחמנא "זקנו" במצורע? **מיבעי ליה** — לתגלחת מצורע שיהא בתער ולא במלקט ורהיטני, וכדתניא: "זקנם לא יגלחו", יכול אפילו מצורע — תלמוד לומר "זקנו", התיר במצורע מה שאסר הכתוב גבי גילוח זקן, שלא אסר הכתוב אלא בתער שעושה השחתה, אבל במלקט ורהיטני לא. וכדאמרינן בפרק "שלשה מינין" (נזיר מ,ב) דאי סלקא דעתך עביד במלקט ורהיטני נמי מצוה קעביד — לשחוק קרא מיניה ותו לא, מדלא כתיב ביה תער — מוטב דליעבד במלקט ורהיטני משום דריש לקיש, דאמר: כל מקום שאתה מוצא וכו'. ולמאן דמפיק ליה להאי "ראשו" לעשה ולא תעשה דבנזיר, איצטריך ליה "זקנו" לתגלחת דמצורע בתער. אלא למאן דמפיק ליה להאי "ראשו" ללאו גרידא — למה ליה למיכתב "זקנו" כלל? אי משום עשה ולא תעשה — ליכתוב רחמנא "ראשו" ותו לא, דהוי משמע דלמידחי לאו גרידא קאתי, לאו ד"לא תקיפו", ומשמע נמי למידרשיה גבי נזיר. דהאי קרא שקול הוא, דלא מסתיים מהיכא קאי, ומשום הכי אית לך למימר שיבואו שניהם ממנו! לעולם איצטריך למיכתב "זקנו" משום למידחי עשה ולא תעשה דבכהן. דאי אמרת דלא ליכתוב "זקנו", וכי אתא "ראשו" למידחי עשה ולא תעשה דבנזיר הוא דאתא — אכתי ליכא למיגמר מיניה עשה ולא תעשה דבכהן, משום דאיכא למיפרך: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה. ואי אמרת נמי דהאי "ראשו" משום עשה ולא תעשה דבכהן הוא דאתא — אכתי לית לך למילף מיניה עשה ולא תעשה דבנזיר, משום דאיכא למיפרך כדאמרן. דאי מנזיר איכא למיפרך: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, ואי מכהן — מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל. הילכך איצטריך ליה "זקנו" לעשה ולא תעשה דבכהן, ו"ראשו" ללאו גרידא. **אמר רב מיקל אדם כל גופו כתער** — ואין בו משום "לא ילבש גבר שמלת אשה". **המעביר שער שבבית השחי** — תחת אצילי ידיו. **כעין תער** — שגזז במספרים בסמוך לבשר, כעין תער. **מיתיבי העברת שער** — של כל גופו, כגון שבבית השחי ושבבית הערוה — אינה מדברי תורה. ואת אמרת דלוקה. **מאי** לוקה — דאמרי, מכות מרדות מדרבנן.

איכא

רש"י

ולמאן דמוקים ליה להאי ראשו בנזיר — ויליף כהן מנזיר, אם כן למה לי דכתב רחמנא "זקנו" במצורע? **מיבעי ליה** — לתגלחת מצורע שיהא בתער ולא במלקט ורהיטני, וכדתניא: "זקנם לא יגלחו", יכול אפילו מצורע — תלמוד לומר "זקנו", התיר במצורע מה שאסר הכתוב גבי גילוח זקן, שלא אסר הכתוב אלא בתער שעושה השחתה, אבל

דִּלָּא אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, לֵילַף מִכֹּהֵן דְּדָחֵי! אֶלָּא, מִכֹּהֵן לָא יָלְפִינַן; מַה לְכֹהֵן - שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. נָזִיר מִכֹּהֵן נַמִי לָא יָלֵיף - שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּמַאן דְּמוֹקֵים לְהַאי "רֹאשׁוֹ" בְּנָזִיר, לָמָּה לִי "זְקָנוֹ"?! - מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "זְקָנוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ", יָכוֹל אַף כֹּהֵן מְצוֹרָע כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "זְקָנוֹ". וּמְנָלַן דִּבְתַעַר? דְּתַנְיָא: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ", יָכוֹל אַף גִּילְּחוּ בְּמִסְפָּרַיִם יְהֵא חַיָּב - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תַשְׁחִית". אִי לֹא תַשְׁחִית, יָכוֹל לִיקְּטָן בְּמַלְקֵט וּבְרְהִיטְנִי חַיָּב - תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ", אֵיזוֹ גִילּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה - הֲוֵי אוֹמֵר זֶה תַּעַר. וּמַאן דְּמַפֵּיק לֵיהּ לְהַאי "רֹאשׁוֹ" לְלָאו גְּרִידָא, לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב "רֹאשׁוֹ" וְלָמָּה לִי לְמִיכְתַּב "זְקָנוֹ"? - מַשְׁמַע לְמִידְחֵי לָאו גְּרִידָא, וּמַשְׁמַע לְמִידְחֵי לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, הִילְכָּךְ שָׁקוּל הוּא, וְיָבוֹאוּ שְׁנֵיהֶן. כֹּהֵן מִנָּזִיר לָא יָלֵיף - שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁאֵלָה, נָזִיר מִכֹּהֵן לָא יָלֵיף - שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּבְעָלְמָא לָא יָלְפִינַן מִינַּיְיהוּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ כִּדַאֲמָרַן. אָמַר רַב: מֵיקֵל אָדָם כָּל גּוּפוֹ בְּתַעַר. מֵיתִיבֵי: הַמַּעֲבִיר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. - הָא בְּתַעַר, הָא בְּמִסְפָּרַיִם. - וְהָא רַב נַמִי בְּתַעַר קָאָמַר! - כְּעֵין תַּעַר. - אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּעֲבִיר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה לוֹקֶה. מֵיתִיבֵי: הַעֲבָרַת שֵׂעָר אֵינָהּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים! - מַאי לוֹקֶה נַמִי דְּקָאָמַר - מִדְּרַבָּנַן.

איכא

תער, דבעינן תער במצורע כדקא אמרינן! ועוד קשה לו: דקא פריך למאן דאמר "ראשו" ללאו גרידא, וקמהדר ליה למאן דאמר "ראשו" לנזיר אתא, מדקאמר: כהן מנזיר לא יליף כו'! לכך נראה להר"ם לפרש: דמשמע ליה השתא, כיון דמסקינן ד"זקנו" אתא לאשמועינן תער, מעתה למאן דאית ליה ד"ראשו" אתא ללאו גרידא — מנלן דנזיר מצורע מגלח וכהן מצורע? אלא על כרחיך צריך לומר דמקרא מלא דבר הכתוב, דכיון דקרא סתמא כתיב — מיירי בכל ענין, בין שהוא כהן בין שהוא נזיר, ולמה לי למיכתב "זקנו"? ואם תאמר: והא שפיר איצטריך לאשמועינן דתגלחת מצורע בתער! ויש לומר, דהכי פריך: למה ליה לתנא דלעיל ליאתויי "זקנו" למילף דכהן מצורע מותר בתגלחת, דקתני "זקנו" מה תלמוד לומר כו'? מ"ראשו" שמעינן, שאפילו נזיר מצורע מגלח ראשו, אף על גב דאיכא לאו ועשה, דקרא סתמא כתיב, דמיניה משמע שגם כהן מגלח זקנו! דהשתא סבירא ליה דלהאי תנא הם שקולין. ומשני: אין הכי נמי, דודאי סבירא ליה דמקרא מלא דבר הכתוב, ומ"ראשו" גרידא שמעינן שגם נזיר מצורע מגלח ראשו. ואפילו הכי, אי לאו דכתב רחמנא "זקנו" לא הוה שמעינן כהן כדפרישית, שכן ישנו בשאלה. ואי כתב "זקנו" — לא הוה שמעינן נזיר, שכן לאו שאינו שוה בכל. ולפי מסקנא זו, תנא דמוקי "ראשו" ללאו גרידא — הוא הדין דשמעינן מיניה לאו ועשה. ומה שהוכיח לאו דהקפה גרידא — לגלות לנו דעתו, דסבר דאי לאו הני קראי ד"ראשו" ו"זקנו" — אפילו לאו גרידא לא הוה ידעינן שיהא עשה דוחה אותו. דקרא דגדילים הוה מוקמינן ליה לכדרבא. ובעלמא לא ילפינן כדאמרן. כלומר, דאיכא למיפרך: מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל, ומה לנזיר שכן ישנו בשאלה. ואם תאמר: ונילף מתרוייהו במה הצד! ואומר רבינו יצחק: דאיכא למיפרך: מה לעשה דמצורע דאיכא שלום בית. ובכי האי גוונא אמרינן בפרק "שילוח הקן" (חולין קמא,א) דסלקא דעתך אמינא עשה דצפרי מצורע לידחי לא תעשה ועשה דשילוח הקן, משום שלום בית. **אמר** רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי כו' הרי זה לוקה — משום "לא ילבש גבר" כדדרשינן בסמוך. לא קשיא, הא בתער הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר! כעין תער. **אמר** רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה — מיתיבי העברת תער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. והוה מצי לסיועיה מברייתא דלעיל, אלא ניחא ליה לשנויי: מאי לוקה — דרבנן, דלא ליפגלו ברייתות אהדדי. רבי יוחנן אף במספרים אוסר, ומשמע דרבי יוחנן פליג אדרב.

איכא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּלֹא אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, לֵילַף – נלמד מִכֹּהֵן דְּדָחֵי. אֶלָּא ודאי שֶׁמִּכֹּהֵן לֹא יָלְפִינַן – אין ללמוד לשאר מקומות, שכן מַה לְּכֹהֵן שיש בו טעם מיוחד לדחיה, שֶׁכֵּן איסור זה לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל הוא, שאינו אסור לכל, שנשים אינם מוזהרות בו ואף לא בנות הכהנים ונשותיהם, ולפיכך קל הוא ובכח עשה לדחותו, מה שאין כן בלאו ועשה רגילים הנוהגים הכל, ואם כן נָזִיר מִכֹּהֵן נַמִּי לֹא יָלִיף – גם אין ללמוד לדחות לאו ועשה שבנזיר, שֶׁכֵּן יש באיסור כהן קולא, שהוא לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, ואילו איסורי נזיר הם לאו השוה לכל שנוהגים בין באנשים ובין בנשים.

מקשה הגמרא: וּמַאן דְּמוֹקִים לְהַאי 'רֵאשׁוֹ' בְּנָזִיר – התנא של הברייתא השניה המעמיד את הייתור של 'ראשו' ללמדנו שתגלחת מצורע דוחה את הלאו והעשה שבנזיר, לָמָּה לִי ייתור מיוחד של 'זְקָנוֹ' לדחיית הלאו והעשה שבכהן, מדוע שלא נלמד כהן מנזיר.

מתרצת הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ – נצרכת לו הדרשה של 'זְקָנוֹ' לְכִדְתַנְיָא – ששנינו בברייתא [הובאה לעיל (ע"א)], 'זְקָנוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע נזכר שיש לגלחו, הרי כבר נאמר 'יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ', וזקנו בכלל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בכהנים (ויקרא כא ה) 'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', יָכוֹל הייתי לומר שאַף כֹּהֵן מְצוֹרָע שנתרפא מצרעתו דינו כֵּן, ולא יגלח את זקנו, ואת הכתוב 'יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ' יקיים בשאר שערו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'זְקָנוֹ' ללמד שאף כהן שנצטרע מצוּוה לגלח זקנו. וּמִנָּלָן דִּבְתַעַר – מניין לנו שתגלחתו של המצורע מצותה בתער, דְּתַנְיָא בברייתא אחרת, לפי שנאמר בכהנים (ויקרא כא ה) 'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', יָכוֹל הייתי לומר שאַף אם גִּילְּחוּ לפאת זקנו בְּמִסְפָּרַיִם, שאינם גוזזים את השער מהשורש, יְהֵא חַיָּיב, שהרי גם גילוח באופן זה בכלל גילוח, תַּלְמוּד לוֹמַר באיסור גילוח אצל ישראל (ויקרא יט כז) 'וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ', ולשון השחתה משמעותו שאינו משייר מן השער כלום, ולמדנו בגזירה שוה (קידושין לה:), נאמר בישראל 'פְּאַת זְקָנֶךָ', ונאמר בכהנים 'וּפְאַת זְקָנָם', מה אצל ישראל אינו אסור אלא בהשחתה, אף אצל כהנים אינו אלא בהשחתה, אבל גילוח במספרים שאינו גוזז ומשחית את השער מהשורש מותר. וְאִי לֹא תַּשְׁחִית – אם האיסור הוא לא להשחית, יָכוֹל הייתי לומר שגם לִיקָּטֵן לשערות זקנו בְּמַלְקָט וּבְרַחִיטָנֵי – כלים העשויים ליישר ולהחליק את הקרשים ואין הדרך לגלח בהם, יהיה חַיָּיב, שהרי השחית את השער, תַּלְמוּד לוֹמַר בכהנים, 'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', בדבר שהמנהג והרגילות לגלח בו, אֵיזוּ גִילּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה – איזה כלי הדרך לגלח בו והוא גם משחית את השער, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה תַּעַר. וכיון שאיסור השחתת זקן הוא בתער דווקא, על כן כאשר למדנו מִזְקָנוֹ' שעשה של תגלחת מצורע דוחה את לאו ועשה של כהן [כפי שביארה הברייתא הראשונה], יודעים אנו מזה שמצות התגלחת של מצורע אינה אלא בתער, שאם לא כן לא היה צורך לדחיה, כיון שיכול לקיים את התגלחת במספרים או במלקט ורחיטני. ומכיון שדין תער נלמד רק משום ש'זְקָנוֹ' בא ללמד לדחיית לאו ועשה של כהן, לכן לא הזכיר התנא שאפשר ללמוד דחייה זו מנזיר.

מקשה הגמרא: וּמַאן דְּמַפִּיק לֵיהּ לְהַאי רֵאשׁוֹ לְלָאו גְּרִידָא – לתנא של הברייתא לעיל (נז:) המעמיד את ייתור 'ראשו' לסתם מצורע שאינו נזיר, ללמדנו שתגלחת מצורע דוחה את איסור הקפת הראש, לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב רֵאשׁוֹ לדחיית איסור הקפה, וְלָמָּה לִי לְמִיכְתַּב זְקָנוֹ לדחיית לאו ועשה של זקן כהנים, הלא די שיכתוב רק את הייתור 'זְקָנוֹ' המלמדנו שתגלחת זקן מותרת אצל מצורע, ומאחר ולא חילק הכתוב בין כהן לישראל ממילא מַשְׁמַע לְמִידְחֵי לָאו גְּרִידָא שאצל ישראל, וּמַשְׁמַע גם לְמִידְחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה שיש בגילוח זקן כהנים, שהרי שניהם נכללים במשמעות, ואין לפרש הריבוי באחד יותר מחבירו, הֵילְכָךְ שָׁקוּל הוּא – נמצא ששני הלימודים שוים ושקולים זה לזה, וְיָבוֹאוּ – וילָמדו שְׁנֵיהֶן, שכל ששני לימודים משתמעים בשוה ממקרא אחד, שניהם נלמדים, ולמה לי ייתור 'ראשו' לדחיית איסור הקפה.

מתרצת הגמרא: יש צורך בשני הפסוקים ואי אפשר ללמוד את שניהם מריבוי אחד, משום שלדחיית לאו ועשה של כֹּהֵן מִנָּזִיר לֹא יָלִיף [–אי אפשר ללמדו], שיש לומר ששונה הדין בנזיר שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה – שיכול להשאל לחכם על נזירותו ויתיר לו את איסוריו, ולפיכך הם נדחים מפני עשה, מה שאין כן כהן אין יכול להשאל על איסוריו. וכמו כן נָזִיר מִכֹּהֵן לֹא יָלִיף [–אי אפשר ללמדו], שֶׁכֵּן איסור תגלחת זקן הוא לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל – שאינו אסור לבולם, שנשים אינם מוזהרות בו, ולפיכך בכח עשה לדחותו, מה שאין כן איסורי נזיר שנוהגים בכולם בשוה גם בנשים. מוסיפה הגמרא: וּבְעָלְמָא לֹא יָלְפִינַן מִינַּיְיהוּ – זהו גם הטעם שאין לומדים מכהן ומנזיר שעשה ידחה לאו ועשה בכל התורה, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְּרַךְ – מפני שיש לפרוך הלימוד, כִּדְאָמְרָן – כפי שאמרנו עד כה, שבנזיר יש קולא שישנו בשאלה, ובכהן יש קולא שאיסורו אינו שוה בכל, מה שאין כן שאר האיסורים שבתורה:

כתוב בתורה (דברים כב ה) 'וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה', ומבואר בגמרא שהאיסור הוא לא רק בלבישת בגדי אשה, אלא גם בעשיית שאר דברים בגופו המיוחדים לנשים. הגמרא מבררת את גדרי האיסור: אָמַר רַב מֵיכַל – מגלח אָדָם שער כָּל גּוּפוֹ בְּתַעַר, אפילו שער של בית השחי ובית הערוה, ואין בכך משום איסור 'לא ילבש'.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, הַמַּעֲבִיר שער בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה, חֲרֵי זֶה לוֹקֶה משום 'לא ילבש'. הרי שאסור הדבר. מתרצת הגמרא: הָא – הברייתא שאוסרת מדברת על גילוח בְּתַעַר כדרך הנשים, וְהָא – רב שהתיר דיבר על גילוח בְּמִסְפָּרַיִם שאין דרך הנשים לגלח בהם, ולכן אין בכך איסור.

מקשה הגמרא: וְהָא רַב נַמִּי בְּתַעַר קָאָמַר – והרי רב בדבריו הזכיר במפורש 'בתער', שמותר לגלח בו. מתרצת הגמרא: כוונת רב למספרים כְּעֵין תַּעַר, ולומר שאפילו באופן זה שגוזר סמוך לבשר ודומה לגילוח בתער, כיון שנעשה במספרים ואין דרך הנשים בכך מותר.

הגמרא מביאה דעה חולקת: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּעֲבִיר את שער בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה, לוֹקֶה.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, הַעֲבָרַת שֵׂעָר מגופו, כגון של בית השחי או בית הערוה, אֵינָהּ אסורה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – מדרבנן. וקשה, שהרי על איסור מדרבנן אין עונש מלקות ואיך אמר רבי יוחנן שלוקה. מתרצת הגמרא: מַאי לוֹקֶה נַמִּי דְּקָאָמַר רבי יוחנן, מִדְּרַבָּנָן – שמקבל מכת מרדות של רידוי ותוכחה, שתיקנוה רבנן שלא יתרגל לעבור על דבריהם.

תלמיד ישיבה הרי עניינו הוא ענייני לימוד התורה קיום המצוות בהידור ובנקודתן – עבודת התפילה

ממכתב כ"ט אדר ראשון, תשכ"ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מביאה נוסח אחר בדברי רבי יוחנן: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּעֲבִיר** שער **בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֲרָוָה, לוֹקֶה מִשּׁוּם** שעבר על איסור **'לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה'**, שכן הוא דרך הנשים להעביר השער במקומות הללו. ומשמע שהוא איסור תורה.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **הַעֲבָרַת שֵׂעָר** מגופו, כגון של בית השחי ובית הערוה, **אֵינָהּ** אסורה **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** – מדרבנן, ואיך אמר רבי יוחנן שלוקה משום שעבר על איסור דאורייתא. מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא** – רבי יוחנן שאמר שהוא איסור דאורייתא סובר בברייתא זו, **דְּתַנְיָא, הַמַּעֲבִיר** שער **בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֲרָוָה, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה'**.

מקשה הגמרא: **וְתַנָּא קַמָּא** – התנא של הברייתא הקודמת הסובר שהאיסור אינו אלא מדרבנן, **הַאי** – פסוק זה של **'לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר'**, **מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ** – איך הוא דורש אותו. לפי שאין לפרשו כפשוטו באיסור החלפת הלבוש גרידא וכפי שמבארת הגמרא להלן, ואם אינו דורשו לענין איסור גילוח שער בית השחי או בית הערוה, כיצד הוא מפרשו. משיבה הגמרא: **מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – נצרך לו פסוק זה **לְכִדְתַנְיָא, 'לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה', מַאי תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם** כפשוטו, **שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אִישׁ שִׂמְלַת אִשָּׁה וְאִשָּׁה** לא תלבש **שִׂמְלַת אִישׁ, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בהמשך הפסוק **'כִּי תוֹעֵבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה'**, ולמדנו שהעבירה שהכתוב מזהיר עליה **תּוֹעֵבָה הִיא** – מעשה זנות, **וְאִם** מחליף את הלבוש **אֵין כָּאן תּוֹעֵבָה. אֶלָּא** כך פירוש הפסוק, **שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אִישׁ שִׂמְלַת אִשָּׁה** וילך **וְיֵשֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים, וְאִשָּׁה** לא תלבש **שִׂמְלַת אִישׁ** ותלך **וְתֵשֵׁב בֵּין הָאֲנָשִׁים**, שזהו עירוב המביא לידי זנות שהיא תועבה.

המשך הברייתא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** חולק **וְאוֹמֵר** שהפסוק כפשוטו, **מִנַּיִן שֶׁלֹּא תֵצֵא אִשָּׁה בִּכְלֵי זַיִן לַמִּלְחָמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה'** דהיינו כלי המיועד לגברים בלבד, והם כלי זיין המיועדים רק לגברים. **'וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה'**, מלמד **שֶׁלֹּא יְתַקֵּן** – יקשט **אִישׁ** את עצמו **בְּתִיקוּנֵי אִשָּׁה** – בקישוטים שדרך נשים לעשותם, כגון כיחול פרכוס והעברת שער בית השחי או בית הערוה.

הגמרא מביאה דין נוסף לגבי גילוח בית השחי או בית הערוה: **אָמַר רַב נַחְמָן, בְּנָזִיר מוּתָּר** הוא לגלח את שער בית השחי או בית הערוה בתער, שמאחר שבבלות הנזירות דינו לגלח את כל שערות ראשו ומביא עצמו לידי גנאי, כבר הראה על עצמו שלא איכפת לו מדברים שהם נוי לו, וכל שאינו עושה לשם נוי אין נחשב לדרך נשים, ומותר. מסיימת הגמרא: **וְלֵית הִילְכְתָּא כְּוָותֵיהּ** – ואין הלכה כרב נחמן, ואסור לנזיר לגלח את שער בית השחי או בית הערוה כמו לאחרים.

מביאה הגמרא מעשה: **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא חֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּלֵית לֵיהּ** – ראינו את רבי יוחנן שאין לו שער בבית השחי, ותמהו כיצד גילח שער זה, הרי הוא עצמו אמר שהעושה כן לוקה משום 'לא ילבש'. **אָמַר לְהוֹן** – השיב להם רבי שמעון בר אבא, **מֵחֲמַת זִקְנָה נָשְׁרוּ** אצלו השערות הללו.

הגמרא מביאה עוד מעשה בענין זה: **הֲהוּא דְּאִיתְחַיֵּיב נְגִידָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי** – היה אדם אחד שהוטל עליו עונש מכת מרדות בבית דינו של רבי אמי, וכשהפשיטו ממנו את בגדיו כדי להלקותו, **אִיגְּלָאי** נגלה **בֵּית הַשֶּׁחִי, חַזְיֵיהּ דְּלָא מְגַלַּח** – וראה רבי אמי שאינו מגלח את שער בית השחי, **אָמַר לְהוֹן רַבִּי אַמִּי, שִׁיבְקוּהּ** – תעזבוהו ולא תלקוהו, **דֵּין מִן חַבְרָיָא הוּא** – שמכך שאינו מגלח של בית השחי מוכח שהוא תלמיד חכם ועל כן אין ראוי להלקותו.

הגמרא מביאה שאלה בענין גילוח המקומות הללו: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַב מֵרַבִּי חִיָּיא, מַהוּ** שיהיה רשאי לְגַלֵּחַ בתער את שער בית השחי או בית הערוה, **אָמַר לֵיהּ אָסוּר** משום 'לא ילבש'. **אָמַר לֵיהּ** רב לרבי חייא, **וְהָא קָא גָדֵל** השער וסופו להתארך ולצער את האדם, וכיון שהגילוח הוא בכדי להנצל מצער ולא לצורך תיקון של נוי, למה יאסר. **אָמַר לֵיהּ, בַּר פַּחְתֵּי** [–בנו של תלמיד חכם], **זְמַן** מוגבל **יֵשׁ לוֹ** לשער בית השחי ובית הערוה, שאינו הולך וגדל בקביעות כמו שער הראש, אלא **כָּל זְמַן שֶׁהוּא גָדֵל** ומתארך יתר על המידה, **נוֹשֵׁר** הוא מאליו, ואם כן אין דרך בני אדם לגלחם אלא לתיקון של נוי, ולכן אסור.

הגמרא מביאה שאלה נוספת של רב: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַב מֵרַבִּי חִיָּיא, מַהוּ** שיהיה אדם רשאי **לָחוּף** – לחכך בציפורני ידו בבית השחי או בית הערוה כדי שעל ידי החיכוך יתלש משם השער. **אָמַר לֵיהּ, אָסוּר**. והוסיף רב ושאל, **בְּבִגְדוֹ מַהוּ** – האם מותר להשיר משם את השער על ידי חיכוך בבגד. **אָמַר לֵיהּ מוּתָּר**, כיון שאין דרך הנשים להשיר את השער על ידי חיכוך בבגד.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי ששאלתו של רב בענין חיכוך, לא היתה לגבי הסרת שער בית השחי או בית הערוה, אלא **בְּעָא מִינֵּיהּ** לגבי חובת נקיון ידים **בִּתְפִלָּה**, שבשעת התפילה צריך להזהר שלא לגעת בגופו במקומות המכוסים, ושאל רב, **בְּבִגְדוֹ מַאי** – האם על ידי הפסק בגד מותר החיכוך במקומות הללו בשעת התפילה. **אָמַר לֵיהּ, אָסוּר**.

מסיימת הגמרא: **וְלֵית הִילְכְתָּא כְּוָותֵיהּ** – אין הלכה כרבי חייא, ומותר לחכך על ידי הפסק בגד, משום שאין ידיו מיטנפות בכך:

בתור חסיד חביבה עלי נקודה זו ביותר, שהרי מיסודי תורת החסידות ונושאי[ה] הוא ההדגשה איך שאהבת ה' ואהבת התורה ומצוותיה אחדים הם עם אהבת ישראל ועד שכולי חד"

אגרות קודש י"ג ניסן תשכ"ג

בעניינים שבין אדם לחבירו, לא מועילה העובדה שאוכלים בפסח מצה שמורה עגולה (דווקא), ואשר ערים כל ליל שבועות וכו', "עד שירצה את חבירו"

אגרות קודש ד' אייר תשט"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

איכא דאמרי — דבהדיא מפרש רבי חייא משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", ואשה דרכה בכך, שהוא ניוול לה כשיש לה שער. **ותנא קמא** — דסבר דאינה אלא מדברי סופרים, מאי דריש בהאי "לא ילבש"? **אם ללמד שלא ילבש** — כלומר, ואם אמר לך הכתוב שלא ילבש האיש שמלת אשה — לכך לא קראו הכתוב "תועבה היא". אלא למה הוא בא — שלא ילבש האיש שמלת האשה וילך וישב בין הנשים, שיש לחוש משום ייחוד. **בכלי זיין למלחמה** — כדמתרגמינן "לא יהא תיקון זיין דגבר". תלמוד לומר לא יהיה כלי גבר **על אשה** — וזה שמצינו ביעל אשת חבר הקיני, שלא הרגתו לסיסרא בכלי זיין, אלא כמו שנאמר "ידה ליתד תשלחנה" (שופטים ה). **שלא יתקן איש בתיקוני אשה** — דהכי מתרגמינן ליה — שלא יכחול ושלא יפרכס בבגדי צבעונים של אשה. **חזינא ליה לרבי יוחנן דלית ליה** — שיער בבית השחי. **אינלאי בית השחי** — כי הוו משלחי בהפשט מאניה לנגדיה. דין מן **חבריא הוא** — דידע דאסור להעביר בית השחי. **מהו לגלח** — במספרים בית השחי. **והא קא גדל** — וקא מצער ליה לאינש. **בר פחתי** — בנו של תלמיד חכם. **גבול יש לו** — לאותו שער, כיון שגדל יותר ממה שאדם יכול לסובלו — נושר מאליו. (נזיר) **מהו לחוך** — בבית השחי בידו, כדי להעביר את השיער. **מהו לחוך בבגדו** — כנגד בית השחי, כדי שיהא נושר על ידי חיכוך. **אמר ליה מותר** — הואיל ואינו נוגע בשער אלא בבגדו. **איכא דאמרי** — הכי קמיבעיא ליה: בתפלה בבגדו מאי? כלומר, המתפלל מהו לחוך בבגדו כדי שיפלו כנים ממנו, הואיל ואינו נוגע בבשרו. **אמר ליה אסור ולית הלכתא כוותיה** — משום דכיון דאינו נוגע בבשרו מותר. לחוך = כמו שור המתחכך בכותל (בבא קמא מד,א).

תוספות

איכא דאמרי אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה משום לא יהיה כלי כו' מיתיבי העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים — ולא מצי לשנויי דרבי יוחנן נמי מדברי סופרים קאמר, דנסיב ליה לטעמיה מקרא. **הוא** דאמר כי האי תנא — והוי מצי לשנויי כאידך ברייתא דלוקה, אלא ניחא ליה לאיתויי תנא דדריש ליה מקרא. דההיא ברייתא איכא למידחי, דלוקה מדרבנן קאמר. **לא** יהיה כלי גבר על אשה. ובסיפיה דקרא נמי כתיב "ולא ילבש גבר שמלת אשה" שלא ילבש איש שמלת אשה. כפשטיה דקרא הא לא מצית אמרת דבהכי איירי קרא, דהא כתיב בסיפיה "תועבה היא", ובכי האי גוונא ליכא תועבה. **בנזיר** מותר — להעביר בית השחי ובית הערוה. דקסבר: אחרי שנזיר מעביר כל שער ראשו לא חשיב נוי ותיקון לגבי אותו האיש להעביר בית השחי ובית הערוה. ולית הילכתא כותיה, דאסור אף לנזיר. **חזינא** לרבי יוחנן דלית ליה — פירוש: שער בית השחי. [והוא] גופיה מחייב בהעברתו. ומדלא משני במספרים שקלינהו — דלכל הפחות מדברי סופרים אסור לרבי יוחנן אף במספרים.

ההוא גברא דאיתחייב נגידא קמיה דרבי אמי — נתחייב מלקות. איגלאי בית השחי וחזייה דלא מגלח אמר לחון רבי אמי שבקוה דין מן חבריא הוא. משמע נמי הכא דמדרבנן נמי אסור אף במספרים בבית השחי ובבית הערוה, אבל לשאר האיברים לא מצינו איסור. (זה הלשון) לזו הגירסא. ובהלכות גדולות בהלכות נזיר: אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער. מיתיבי: המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה. כי קאמר רב — בשאר איברים. ומי שרי? והתניא: העברת שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים! ואומר רבינו יצחק: דפריך משום דברייתא קתני סתמא בהעברת שער, דמשמע בכל מקום, בין בשאר איברים בין בבית השחי ובבית הערוה, אלמא שאר איברים נמי אסור. ומשני: אלא כי קאמר רב במספרים. ומדקאמר "אלא" משמע דהכי פירושו: לעולם מיירי אף בשער בית השחי ובית הערוה, דקאמר רב — היינו במספרים כעין תער. **אמר** רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה מיתיבי העברת שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים — משמע לן דמיירי אף בשער בית השחי ובית הערוה, מדקאמר סתמא. ומשני: מאי לוקה דקאמר רבי יוחנן — מדרבנן, וכן לוקה דברייתא — היינו מדרבנן. וכפי גירסת הלכות גדולות משמע דאפילו דשאר איברים אסור להעביר שיער. ובהלכה פסוקה דרב יהודאי בהלכות נדה מכתב הרב רבי יוסף טוב עלם יש כמו בהלכות שלנו, אך דגורס במסקנא: כי קאמר רב במספרים. ולא גרסינן "אלא". ומשמע דהכי פירושו: רב אמר: מיקל אדם כל גופו בתער — היינו דשאר איברים, כדאוקמינן לה. ובתער דקאמר — דכעין תער, אבל בתער ממש ודאי עובר מדברי סופרים, כדקתני בברייתא. והאי דבעי רב מרבי חייא מהו לגלח — במספרים קמבעיא ליה, והשיב לו דאף במספרים אסור. מדקאמר ליה "והא קא גדיל", כלומר ומצערו, ואי שרי במספרים — יטלנו במספרים. ורב נמי דשרי כל גופו במספרים כעין תער — היינו בשאר איברים, אבל בבית השחי ובבית הערוה אסור במספרים. [ושמא] אף על גב דלא כתוב [בספרים] "אלא", מכל מקום הוי פירושו כאילו גרסינן "אלא". והרבה יש בהתלמוד כזה, וחזר להעמיד דברי רב בבית השחי כו' .

בעי מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח — פירוש: בית השחי ובית הערוה. אמר ליה אסור. לפי גירסת הספרים שלנו הבעיא בתער ממש, ואסור לו תער, ומספרים שרי. ולפירוש [הלכות גדולות] הבעיא במספרים, ואסר לו אף במספרים. וכן נראה, מדקאמר "והא קא גדיל". ומאי קושיא? יטלנו במספרים! **והא** קא גדיל — והואיל וסופו ליגדל ולצער אותו, אף כשיגלחנו אין זה קרוי תיקון ונוי, שאינו מגלח אלא לינצל מצערא. **גבול** יש לו — שאינו גדל והולך כשיער הראש, וליכא צערא. (הכי גרסינן) משמע כשאין אדם מתכוין לנוי אלא לינצל — דלית ביה משום כלי גבר. ואם כן, המסתכל במראה כדי שלא יחבול בעצמו — שרי. וכן אומר הרב רבינו פרץ שרבו הרב רבי שמואל מאויר"א היה מסתפר במראה. **מהו** לחוך ולהתחכך — כדי להשיר שער בית השחי ובית הערוה. אמר ליה: אסור. ולית הילכתא כוותיה.

ומי

1 אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
2 הַמַּעֲבִיר בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא
3 יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה". מֵיתִיבִי: הַעֲבָרַת שֵׂעָר אֵינָהּ
4 מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים! - הוּא דְּאָמַר כִּי
5 הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: הַמַּעֲבִיר בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה
6 - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה".
7 וְתַנָּא קַמָּא, הַאי "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר" מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ? -
8 מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶּבֶר עַל אִשָּׁה"
9 מַאי תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אִישׁ שִׂמְלַת
10 אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שִׂמְלַת אִישׁ - הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "תּוֹעֵבָה
11 הִיא" וְאֵין כָּאן תּוֹעֵבָה. אֶלָּא, שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אִישׁ שִׂמְלַת
12 אִשָּׁה וְיֵשֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים, וְאִשָּׁה שִׂמְלַת אִישׁ וְתֵשֵׁב בֵּין
13 הָאֲנָשִׁים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא תֵּצֵא
14 אִשָּׁה בִּכְלֵי זַיִן לַמִּלְחָמָה - תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִהְיֶה כְלִי
15 גֶּבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה" - שֶׁלֹּא
16 יִתְקַן אִישׁ בְּתִיקּוּנֵי אִשָּׁה. אָמַר רַב נַחְמָן: בְּנָזִיר מוּתָּר.
17 וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָתֵיהּ. אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן
18 בַּר אַבָּא: חָזֵינָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּלֵית לֵיהּ. אֲמַר לְהוֹן:
19 מֵחֲמַת זִקְנָה נָשְׁרוּ. הַהוּא דְּאִיתְחַיֵּיב נְגִידָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי
20 אַמִּי, אִינְגְּלַאי בֵּית הַשֶּׁחִי, חַזְיֵיהּ דְּלָא מְגַלַּח. אֲמַר לְהוֹן
21 רַבִּי אַמִּי: שִׁיבְקוּהּ, דֵּין מִן חַבְרָיָא הוּא. בְּעָא מִינֵּיהּ
22 רַב מֵרַבִּי חִיָּיא: מַהוּ לְגַלַּח? אֲמַר לֵיהּ: אָסוּר. אֲמַר
23 לֵיהּ: וְהָא קָא גָּדֵל! - אֲמַר לֵיהּ: בַּר פַּחְתֵּי, זְמַן יֵשׁ לוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא גָּדֵל נוֹשֵׁר. בְּעָא
24 מִינֵּיהּ רַב מֵרַבִּי חִיָּיא: מַהוּ לְחוֹךְ? אֲמַר לֵיהּ: אָסוּר. - בִּבְגָדוֹ מַהוּ? - אֲמַר לֵיהּ: מוּתָּר.
25 אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּעָא מִינֵּיהּ: בִּתְפִלָּה בִּבְגָדוֹ מַאי? - אֲמַר לֵיהּ: אָסוּר. וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָתֵיהּ.

משנה

משנה

אדם חייב להשפיע גם על החלק בעולם שרחוק ממנו, שאינו מסוגל להגיע אליו,
שהרי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם"

ממכתב כללי י"א ניסן תשמ"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ומי שומע לו — אם [אין] דעתו לידור בנזיר, (לא זה) שידור כנגדו. **מי** שומע לו שידור כנגדו בנזיר — בזה הענין, מספק להיות נזיר. אלא הוא לבדו מביא לסוף שלשים יום חטאת העוף. והוא הדין עולת העוף, ולא חש לפרשה. **ועולת** בהמה — כדי לגלח על אחד מהדמים, ואומר כו'. ואסור לשתות ביין, דשמא היה טמא. וסופר עוד שלשים יום ומביא קרבן טהרה — חטאת ועולה ושלמים. ואם טהור הייתי אומר: העולה הראשונה חובה, דלא סגי בלא עולת חובה בגילוח ראשון, שצריך לכל הפחות לגלח על אחד מהדמים. והשאר — קרבני, החטאת והשלמים. ועולה זו שבאה עכשיו — נדבה.

נמצא מביא קרבנותיו לחצאין — דאם טהור היה — עולה ראשונה חובה, כדפרישית, ובגילוח שני מביא חטאת ושלמים. דכיון דאין נזיר אחר עמו אינו יכול לעשות בענין אחר, שכיון שהוא ספק טמא, ובסוף שלשים אינו רשאי לגלח בלא הבאת קרבנותיו, דתניא בפרק שני (נזיר יד,ב) נזיר שכלו ימיו — [לוקה על הטומאה, ואינו] לוקה על התגלחת.

אבל הודו חכמים לדברי בן זומא — דלא איכפת לו אם מביא לחצאין, והלא לא ימצא אחר שידור כנגדו. **ולייתי** אדרבי יהושע פריך. כלומר, ויביא לחצאין ומה בכך? ומשני: אין הכי נמי, ולא אמר רבי יהושע אלא לחדד התלמידים. **אמר** רב נחמן בר יצחק מאי ליעבד רבי יהושע לדקיה דלא ליסרו — לא איתפרש בענין אחר מאי ליעבד רבי יהושע לדקיה דלא ליסרו. פירוש: לבני מעים שלא יסריחו. דכיון שיבקש אחד שידור כנגדו בנזיר, אם כן לסוף שלשים יום כשמגלחין שניהן — שניהם צריכים להניף החלב, ותגלחת שניהם היא לפני תנופה — אם כן יסריח החלב במה שיאחרו להקטיר אותו עד שתי תגלחיות. דנהי דלא מת אחד מהם כך היא לכולי עלמא שמביאין קרבן טומאה וטהרה — הא ודאי [אי] אפשר לתקנו בענין אחר. אבל בסיפא דמת אחד ואפשר לתקנו בתקנת [בן זומא] בלא נזירות אחרת, ולא הוה ליה למימר לרבי יהושע שידור אחר כנגדו. ובפירוש [אחר] כתוב: לדקיה — לאיברים דעולה, דאינן נקטרות עד אחר תגלחת שניהם. וקשה: דעל העולה אינו עיקר מצות דמים, כי אם מן השלמים. ותו: למה ימתין הכהן מלהקטירם עד אחר התגלחת, וזה לא מצינו. ויותר נראה כדפרישית. **נזיר** שהה טמא בספק — פירשתי לעיל שילהי פרק "כהן גדול".

הכי

רש"י

משנה מת אחד מהן אמר רבי יהושע יבקש אחד מן השוק — ויבקש ממנו שידור כנגדו להיות נזיר כמו זה שמת, ויאמר לו: אם טמא הייתי — הרי אתה נזיר מיד, ולאחר שלשים מותר אתה לגלח ולשתות ביין. ואם טהור הייתי וחבירי טמא — הרי אתה נזיר לאחר שלשים יום. **וסופרין שלשים יום** — מעכשיו, ובסוף שלשים מביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה בשותפות, ויאמר לאותו שהביא מן השוק: אם אני הוא הטמא — הרי קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך. ואם אני הוא הטהור, ועדיין לא חל עליו נזירות עד לאחר שלשים, כדאמר מתחילה "ואם טהור הייתי — הרי אתה נזיר לאחר שלשים", הרי קרבן טהרה שלי, וקרבן טומאה בספק. וחטאת העוף שמביא על ספק טומאה אינה נאכלת, ואזלה לקבורה, כדאמרינן בפרק "מי שאמר הריני נזיר" (נזיר כט,א), אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מנין לחטאת העוף הבאה על ספק שאינה נאכלת כו'. ועולת העוף, אי בעי — מייתי לה לשם נדבה, ואי בעי — לא מייתי לה כלל, כיון דדורון בעלמא הוא לא מעכבא. ואשם נמי לא איצטריך לאיתויי, דאשם אינו מעכבו מכפרה, כדאמרינן בפרק "מי שאמר הריני נזיר מגלח" (נזיר יח,ב): הביא חטאתו ולא הביא אשמו — מונה. ועדיין אסורין לשתות ביין וליטמא למתים, אבל חוזרין וסופרין שלשים יום, ומביאין קרבן טהרה בשותפות. **ואומר אם אני הוא** — שהייתי טמא — קרבן טומאה היה שלי וקרבן טהרה היה שלך — זה של עכשיו קרבן טהרתי. ואם אני הוא הטהור, ואותו שמת היה טמא, וקרבן טהרה היה שלי וקרבן טומאה היה בספק — הרי זה קרבן טהרתך. ומכאן ואילך מותרים לשתות ביין וליטמא למתים. **אמר** לו **בן זומא מי שומע** לו **כו'** — אלא משלים את נזירו, ויביא בספק חטאת העוף. ולאשם ולעולת העוף לא חיישינן, כמו שאמרנו. אלא חטאת העוף שהיא באה על הספק יביא, כמו על ספק טומאה, ויביא עמה עולת בהמה. ושאר קרבנות נזירות טהרה אינו צריך להביא לאלתר אלא לאחר שלשים שניים, שהרי עדיין אינו יכול לשתות ביין וליטמא למתים עד לאחר שלשים יום. ומעכשיו אומר: אם טמא הייתי — החטאת מחובתי של קרבן טומאה, ועולה זו לנדבה, דנזיר טמא לא מייתי עולת בהמה. ואם טהור אני — זו עולה מחובתי, והחטאת בספק ואינה נאכלת, ועולת בהמה קריבה לשם חובה. וחוזר וסופר שלשים יום, ומביא קרבן טהרה בלבד, חטאת בהמה ועולת בהמה ושלמים, ואומר: אם טמא הייתי — עולה הראשונה נדבה וזו חובה עם שאר קרבנותי, ואם טהור אני — הרי עולת בהמה ראשונה חובה, וזו נדבה, ואלו שאר קרבנותי. **אמר רבי יהושע נמצאת** — אתה אומר, שאם טהור היה — שמביא קרבנותיו לחצאין, שבתגלחת ראשונה הביא קרבן עולת בהמה, ועכשיו הביא חטאתו וזבחי שלמים. **אבל הודו חכמים לדברי בן זומא** — שאין חוששין אם הביא קרבנותיו לחצאין. ועוד, שאינו מוצא מי שידור נזיר כנגדו. **גמרא** **ולייתי** — כלומר: מה תשובה השיב רבי יהושע בן לוי לבן זומא שזה מביא קרבנותיו לחצאין — יביא לחצאין, ומה בכך? **אמר רב יהודה אמר שמואל** — יודע היה ר' יהושע שאין תשובתו כלום, ולא אמר כך אלא כדי לחדד בה את התלמידים, שיהו נושאין קל וחומר בעצמן: ומה רבינו שיודע הוא בעצמו שאין בדבריו ולא כלום — משיב דבר שאינו משנה, קל וחומר לשאר כל אדם שיכול להשיב על דברי רבו. ואפילו יודע בו שאין בדבריו ולא כלום, ושאר חבריו יהיו מלעיגין עליו — לא ימנע מלשאול כל צרכו, וכדאמרינן במסכת נדה (כז,א): יתיב רב פפא כו', ואחיכו עליה. ואמר רבא: אפילו כי האי מילתא נימא אינישא קמיה רביה ולא לישתוק, שנאמר "אם נבלת בהתנשא", אם נבלת עצמך על דברי תורה — סופך להתנשא בה, "ואם זמות יד לפה" — ואם שתקת סופך שיהו שואלין ממך ואי אתה יודע להשיבו, ותתן יד לפה. **אמר רב נחמן בר יצחק מה ליעביד ליה רבי יהושע לדקיה דלא ליסרו** — כלומר, רב נחמן דלא שמיע ליה להא דאמרינן דלא אמר רבי יהושע אלא לחדד את התלמידים, והכי קא מותיב, וקאמר: לדברי רבי יהושע, דאמר נמצא זה מביא קרבנותיו לחצאין — מאי רוצה לעשות בבני מעים, בדקי בהמה, להצניען שלא יסריחו עד שיביא שאר קרבנותיו בתגלחת שניה? אלא ודאי מביא לחצאין, ואין בכך כלום. לדקיה — כמו דקים שבבני מעים, ולהכי נקט בני מעים, שהן מסריחין לפי שעה, מה שאין כן בבשר. **משנה** נזיר שהיה טמא בספק כו' — כמו שהיא מפורשת למעלה בפרק "כהן גדול ונזיר".

גמרא ותני

משנה מֵת אֶחָד מֵהֶן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: יְבַקֵּשׁ אֶחָד מִן הַשּׁוּק שֶׁיִּדּוֹר כְּנֶגְדּוֹ בְּנָזִיר, וְאוֹמֵר: "אִם טָמֵא הָיִיתִי - הֲרֵי אַתָּה נָזִיר מִיָּד, וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הֲרֵי אַתָּה נָזִיר אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם". וְסוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים, וּמְבִיאִין קָרְבַּן טוּמְאָה וְקָרְבַּן טָהֳרָה, וְאוֹמֵר: "אִם אֲנִי הוּא הַטָּמֵא - קָרְבַּן טוּמְאָה שֶׁלִּי, וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ. וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר - קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי, וְקָרְבַּן טוּמְאָה בְּסָפֵק". וְסוֹפְרִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְבִיאִין קָרְבַּן טָהֳרָה, וְאוֹמֵר: "אִם אֲנִי הַטָּמֵא - קָרְבַּן טוּמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ, וְזֶה קָרְבַּן טָהֳרָתִי. וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר - קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי, וְקָרְבַּן טוּמְאָה בְּסָפֵק, וְזֶהוּ קָרְבַּן טָהֳרָתְךָ". אָמַר לוֹ בֶּן זוֹמָא: וּמִי שׁוֹמֵעַ לוֹ שֶׁיִּדּוֹר כְּנֶגְדּוֹ בְּנָזִיר? אֶלָּא, מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף וְעוֹלַת בְּהֵמָה, וְאוֹמֵר: "אִם טָמֵא הָיִיתִי - הַחַטָּאת מֵחוֹבָתִי, וְהָעוֹלָה נְדָבָה. וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הָעוֹלָה מֵחוֹבָתִי, וְהַחַטָּאת מִסָּפֵק". וְסוֹפֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה, וְאוֹמֵר: "אִם טָמֵא הָיִיתִי - הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה נְדָבָה, וְזוֹ חוֹבָה. וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה, וְזוֹ נְדָבָה. וְזוֹ שְׁאָר קָרְבָּנַי". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: נִמְצָא זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לַחֲצָאִים. אֲבָל הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים לְבֶן זוֹמָא. **גמרא** וְלַיְיתֵי! - אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא לְחַדֵּד בָּהּ אֶת הַתַּלְמִידִים. אָמַר רַב נַחְמָן: מַאי לִיעֲבִיד לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְדַקֵּיהּ דְּלָא לִיסְרוּ? **משנה** נָזִיר שֶׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֵק וּמוּחְלָט בְּסָפֵק - אוֹכֵל בְּקָדְשִׁים אַחַר שְׁשִׁים יוֹם, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמְטַמֵּא לַמֵּתִים אַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. שֶׁתִּגְלַחַת הַנֶּגַע דּוֹחָה תִּגְלַחַת הַנָּזִיר בִּזְמַן שֶׁהוּא וַדַּאי, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהוּא סָפֵק - אֵינוֹ דּוֹחֶה.

גמרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

נתבאר במשנה הקודמת שאם נפל ספק בין שני נזירים שאחד מהם נטמא ואין יודעים מיהו, יביאו שניהם קרבן אחד ויתנו ביניהם. **מֵת אֶחָד מֵהֶן**, ומעתה אין הנשאר יכול להביא לבדו את כל הקרבנות שהיו שניהם מביאים מחמת הספק, וגם אם ירצה להביאם בתורת נדבה, יש בהם חטאת ואשם שאינם באים בנדבה, ונמצא עובר על איסור הבאת חולין בעזרה, וכיצד יעשה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יְבַקֵּשׁ – יחפש **אֶחָד מִן הַשּׁוּק שֶׁיִּדּוֹר כְּנֶגְדּוֹ** – עמו **בְּנָזִיר, וְאוֹמֵר** – ומתנה עם אותו אחד, **אִם טָמֵא הָיִיתִי** – אם אני הייתי אותו נזיר שנטמא, **הֲרֵי שבאופן זה אַתָּה נָזִיר מִיָּד** – כבר מעכשיו תחול נזירותך, **וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי** כל ימי הנזירות וחבירי נטמא, **הֲרֵי אַתָּה נָזִיר** – תחול נזירותך רק **אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.**

וְסוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים יום מאותו יום שזה מן השוק התחיל לנהוג בנזירות, וממתין לו הראשון עד שיושלמו, **וּמְבִיאִין** בסוף הימים האלו **קָרְבַּן טוּמְאָה** – את הקרבנות שמביא נזיר שנטמא, שהם חטאת העוף ועולת העוף, אבל לא את האשם, **וְכן מביאים קָרְבַּן טָהֲרָה** – את הקרבנות שעל נזיר טהור להביא בגמר נזירותו, דהיינו כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים, וקרבנות אלו הם מביאים בשותפות, **וְאוֹמֵר** הראשון לחבירו שבא מן השוק, **אִם אֲנִי הוּא הַטָּמֵא**, אזי **קָרְבַּן הַטּוּמְאָה שֶׁלִּי** – יקרב על שמי, **וְקָרְבַּן הַטָּהֲרָה שֶׁלְּךָ** – יקרב על שמך, שכך התנינו שעל הצד שנטמאתי אזי תחול עליך קדושת נזיר מיד, ועתה שנסתיימה נזירותך נתחייבת בהבאת קרבן. **וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר**, ועל פי התנאי עדיין לא חלה עליך נזירות ואינך חייב בהבאת שום קרבן, אזי **קָרְבַּן טָהֲרָה שֶׁלִּי** – יקרב על שמי, **וְקָרְבַּן טוּמְאָה בְּסָפֵק** – יקרב על צד ספק.

וחוזרים **וְסוֹפְרִים** שניהם עוד **שְׁלֹשִׁים יוֹם** של נזירות חדשה, **וּמְבִיאִין** בסיומה בשותפות **קָרְבַּן טָהֲרָה** נוסף, **וְאוֹמֵר** הראשון לנזיר שבא מן השוק, **אִם אֲנִי** הוא **הַטָּמֵא, וְקָרְבַּן טוּמְאָה** שהוקרב לאחר כלות ימי הנזירות הראשונים היה **שֶׁלִּי, וְקָרְבַּן טָהֲרָה** שהוקרב אז היה **שֶׁלְּךָ, וְזֶה** – קרבן טהרה שמובא עכשיו, יהיה **קָרְבַּן טָהֲרָתִי**, שרק עתה יצאתי ידי חובת נזירותי. **וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר** אף בזמן הנזירות הראשונה, ונמצא **שֶׁקָּרְבַּן טָהֲרָה** שהוקרב אז היה **שֶׁלִּי, וְקָרְבַּן טוּמְאָה** שהוקרב אז, **קרב בְּסָפֵק** – על צד הספק, **וְזֶהוּ** – קרבן הטהרה שמובא עתה, יהיה **קָרְבַּן טָהֲרָתְךָ**, שלפי התנאי רק עתה יצאת ידי נזירותך. ומכאן ואילך מותרים שניהם לשתות יין ולהטמא למתים.

אָמַר לוֹ בֶּן זוֹמָא לרבי יהושע, **וּמִי שׁוֹמֵעַ לוֹ שֶׁיִּדּוֹר כְּנֶגְדּוֹ בְּנָזִיר** – מי יסכים להצטרף אליו. **אֶלָּא** כך יעשה אותו נזיר, **מֵבִיא** לבדו בכלות שלושים ימי הנזירות הראשונים **חַטַּאת הָעוֹף** שהיא מקרבנות נזיר הנטהר מטומאתו, **וְכן** מביא כבש **לְעוֹלַת בְּהֵמָה** שהיא מקרבנות שמביא בגמר נזירות טהרה, ובשעת הבאתם מתנה **וְאוֹמֵר, אִם טָמֵא הָיִיתִי** בימים הללו, הרי **הַחַטָּאת** העוף שאני מביא עכשיו היא **מְחוּבָתִי** לקרבן טומאה, **וְהָעוֹלָה** – עולת בהמה שאני מביא עתה, שאינה מקרבנות הנזיר שנטמא, תיקרב בתורת **נְדָבָה, וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי** כל ימי נזירותי, אזי **הָעוֹלָה** שאני מביא עתה תהיה **מְחוּבָתִי** על שהשלמתי נזירותי בטהרה. **וְהַחַטָּאת** העוף שאינה מקרבנות טהרה, תקרב **מִסָּפֵק** – משום הספק הקיים.

וְסוֹפֵר עוד **שְׁלֹשִׁים יוֹם** של נזירות חדשה, שמא נטמא בימים הראשונים ורק עתה יוצא ידי נזירות טהרה, **וּמֵבִיא** בסיומם **קָרְבַּן טָהֲרָה** – דהיינו את כל קרבנות הנזיר המסיים נזירותו בטהרה. ומתנה **וְאוֹמֵר, אִם** בראשונים **טָמֵא הָיִיתִי**, הרי **הָעוֹלָה** – עולת בהמה **הָרִאשׁוֹנָה** – שהוקרבה לאחר הימים הראשונים, באה בתורת **נְדָבָה, וְזוּ** – עולת בהמה שאני מביא עתה, תיקרב בתורת **חוֹבָה** לסיום נזירותי, **וְאִם** בראשונים **טָהוֹר הָיִיתִי, הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה** שהובאה לאחר הימים הראשונים, הוקרבה בתורת **חוֹבָה** לסיום נזירותי. **וְזוּ** שאני מביא עתה תיקרב בתורת **נְדָבָה**, שכבר יצאתי ידי חובתי בראשונה, **וְזוּ** – יתר הקרבנות, דהיינו החטאת והשלמים, יהיו **שֶׁאֵר קָרְבָּנַי** – שאני חייב בהם לסיום נזירות טהרה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, איך אפשר לעשות כן, הרי על הצד שעמד בטהרתו כל ימי הנזירות הראשונה **נִמְצָא** נזיר **זֶה מֵבִיא קָרְבָּנוֹתָיו לַחֲצָאִים** – שכבר בסוף הראשונה הביא את העולה, ואילו החטאת והשלמים מביא רק בסוף השניה, ולא קרבו בזמן אחד. מסיימת המשנה: **אֲבָל הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים לְבֶן זוֹמָא**, אף שהקשה רבי יהושע על דבריו, ולא חששו לטענתו שמביא קרבנותיו לחצאים, שהרי אף אחד לא ישמע לו לקבל על עצמו נזירות באופן זה:

גמרא

הגמרא מקשה על טענת רבי יהושע כלפי דברי בן זומא: **וְלֵיתֵי** – שיביא הנזיר קרבנות טהרתו לחצאין, ומה בכך שמובאים באופן כזה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שיבקש מאחר שידור כנגדו, כדי שלא יצטרך להביא את קרבנותיו לחצאין, **אֶלָּא** כדי **לְחַדֵּד בָּהּ אֶת הַתַּלְמִידִים** – לראות אם יש מי שיודע להשיב על דבריו כפי שהשיב עליהם בן זומא.

הגמרא מביאה בדרך צחות טענה נוספת על שיטת רבי יהושע: **אָמַר רַב נַחְמָן, מַאי לֶיעֱבִיד לֵיהּ** [–מה יעשה] **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְדַקְּיהּ** – לבני המעיים של הקרבן המובא בסוף הנזירות, **דְּלֵא לִיסְרוּ** – כדי שלא יסריחו. שלשיטתו שאחר מצטרף על תנאי, הרי שבעת לאחר שחיטת הקרבן קודם התנופה וההקטרה, על שניהם להתגלח מספק, כיון שאין יודעים מי מהם יצא ידי נזירות, ובעת ההמתנה שנתארכה, עלולים המעיים של הקרבן להסריח:

משנה

עוד בענין ספק טומאה: **נָזִיר** שביום הראשון לנזירותו נתעוררו בו שני ספיקות טומאה, האחד **שֶׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֵק** – שנסתפק לו באותו יום שמא נטמא בטומאת מת, ואז צריך הוא שתי תגלחות, לאחר הזאת מי חטאת בשלישי ושביעי שהוא טובל ומגלח ומביא קרבן, ובגמר נזירות טהרה, שמביא קרבן ומגלח פעם נוספת.

וְהספק השני שהיה מוּחְלָט בְּסָפֵק – שהיה בספק טומאת מצורע, כגון שנראה בו בעבר נגע, שספק אם נעשה מחמתו מצורע מוחלט, ועכשיו ביום של תחילת הנזירות נרפא מנגע זה, שאם היה מצורע מוחלט ונרפא צריך הוא שני תגלחות, מיד כשנתרפא מצרעתו, ולאחר שסופר שבעה ימים שמגלח וטובל ומביא את קרבנות המצורע.

דינו הוא **שאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים** רק **לְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם**, לפי שאחת מהספיקות היא חשש צרעת, והמצורע אסור באכילת קדשים עד שיטהר ויביא קרבנות מצורע. ובמקרה שלפנינו הספק מצורע הוא גם נזיר, ואינו יכול להביא את קרבנות המצורע המתירות לו לאכול בקדשים עד אחר ששים יום, **וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִטַּמֵּא לַמֵּתִים** רק **אַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם** מתחילת ימי נזירותו. לפי **שֶׁתְּגַלַּחַת הַנֶּגַע** – שמצות המצורע לגלח את שערו לאחר שנרפא מנגעו, **דּוֹחָה** את איסור לא תעשה של **תְּגַלַּחַת הַנָּזִיר** במשך ימי נזירותו רק **בִּזְמַן שֶׁהוּא וַדַּאי** מצורע, **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהוּא סָפֵק** מצורע **אֵינוֹ דּוֹחֶה**, שאין ספק חיוב עשה דוחה איסור לא תעשה, ועל כן אם בא לגלח מיד כשנרפא מנגעו, אומרים לו שמא לא היתה זו צרעת, ואתה בתוך ימי נזירות טהרה, ועל כן ממתין עד גמר ימי הנזירות שהם שלושים יום, ואז מגלח, וחוזר וממתין עוד שלושים יום ומגלח פעם שניה, ומביא קרבנות מצורע ואוכל בקדשים. ולשתיית יין ולהטמא למת, קודם שמותר בהם צריך עוד שתי תגלחות שיחד הם ארבע תגלחות, ויוצא שעליו להמתין מאה ועשרים יום, שרק אז ודאי שיצא ידי נזירות כהלכתה:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה: **תָּנָא** בברייתא שבתוספתא (פ"ו ה"ו), **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שלנזיר שהוא ספק מצורע וספק טמא מת, מספיק להמתין ששים יום לאבילת קדשים, ומאה ועשרים לשתיית יין ולהטמא למתים, זהו רק **בִּנְזִירוּת מוּעָטֶת** – לזמן מועט של שלשים יום, **אֲבָל** נדר **בִּנְזִירוּת בַּת שָׁנָה** – להיות נזיר משך שנה שלימה, הרי שמחמת הספיקות עליו להמתין בין כל גילוח למשנהו משך זמן נזירות של שנה, ומכיון שלפני אבילת קדשים צריך שתי תגלחות, וקודם לשתיית יין ולהטמא למתים צריך עוד שתי תגלחות, נמצא שאינו **אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים** אלא רק **לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים** רק **לְאַחַר אַרְבַּע שָׁנִים.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שבה מבואר סדר הבאת הקרבנות של נזיר זה: **וְתָנֵי עֻלָּהּ** – שנינו בברייתא, **וּמְגַלַּח** הנזיר **אַרְבַּע תְּגַלְּחִיּוֹת, תְּגַלַּחַת רִאשׁוֹנָה** שיש בה שלשה ספיקות, אם הוא מצורע זהו גילוח ראשון שמחוייב בו כשנרפא מצרעתו, אם אינו מצורע אלא טמא שעתה נטהר מטומאתו זהו הגילוח שנזיר חייב בו קודם שיקריב קרבנות הטומאה, ואם לא נטמא ולא נצטרע זהו הגילוח שמחוייב בו כדין המסיים נזירותו בטהרה, **מֵבִיא** בשעת תגלחת זו שתי **צִפּוֹרִים** – כדין מצורע שנרפא, ועבודתם נעשית מחוץ לעזרה, אחת נשחטת ואחת משולחת, **וּמביא** גם כן **חַטַּאת הָעוֹף,** שמא לא נצטרע אלא נטמא, וזה אחד מקרבנותיו, **וּמביא** עוד **עוֹלַת בְּהֵמָה** שמא לא נצטרע ולא נטמא, וזה אחד מן הקרבנות שחייב המסיים נזירות בטהרה.

תגלחת **שְׁנִיָּה,** שיש בה שני ספיקות, שמא היה מצורע מוחלט ועתה מגלח בשנית, לאחר ספירת שבעה ימים מתגלחתו הראשונה, ושמא לא היה מצורע אלא סתם נזיר שנטמא ונמצא שגילוח ראשון היה מדין נזיר הנטהר מטומאתו ועתה מגלח כדין נזיר המשלים נזירותו בטהרה, **מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף** נוספת, שמא היה מצורע מוחלט, וזה אחד מקרבנותיו שזמן הבאתם בשעת תגלחת זו, **וּמביא עוֹלַת בְּהֵמָה** נוספת, שמא בנזירות ראשונה לא היה מצורע אלא סתם נזיר שנטמא, ועתה בשניה יצא ידי חובת נזירות טהרה, וזה אחד מהקרבנות שחייב.

תגלחת **שְׁלִישִׁית,** שיש בה גם כן שני ספיקות, שמא היה בתחילה גם מצורע וגם נזיר טמא ושני הגילוחים הקודמים היו לטהרת מצורע ולא עלו לו לתגלחת נזיר כמבואר להלן (ע"ב) ונמצא שרק כעת יוצא ידי חובת הגילוח של נזיר הנטהר מטומאתו, ושמא היה רק מצורע ולא נטמא במת וגילוחים ראשונים היו לטהרת מצורע ועתה בתגלחת השלישית יוצא ידי חובת גילוח של נזיר טהור, **מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף,** לפי שעל האופן שהיה גם מצורע וגם נזיר טמא, עכשיו זמנו להתחייב בה שהיא מקרבנות נזיר הנטהר מטומאתו, **וּמביא עוֹלַת בְּהֵמָה,** שמא עכשיו סיים נזירותו בטהרה וחייב בה.

תגלחת **רְבִיעִית,** שהיא מספק אחד, שמא היה גם מצורע וגם טמא ורק עכשיו ברביעית יצא ידי חובת נזירותו, **מֵבִיא** בה **קָרְבַּן טָהֳרָה,** דהיינו את כל הקרבנות שמביא נזיר המשלים נזירותו בטהרה, שהם כבשה לחטאת כבש לעולה ואיל לשלמים.

הגמרא דנה בסדר הבאת הקרבנות שהוזכרו בברייתא: **אָמַרְתָּ** בברייתא, **תְּגַלַּחַת רִאשׁוֹן מֵבִיא וְכוּ'** צפורים וחטאת העוף ועולת בהמה. מבארת הגמרא: **מִמַּה נַפְשָׁךְ** – על איזה צד מהספיקות שתרצה לומר שכך אכן אירע, שמא נצטרע ושמא נטמא ושמא לא אירע לא זה ולא זה, בין כך ובין כך **שַׁפִּיר קָמְיַיתֵי** – עושה כראוי בכך שמביא את הקרבנות הללו, **דְּאִי וַדַּאי מְצוֹרָע הוּא וְלָאו טָמֵא הוּא,** הרי **צִיפּוֹרִין** שבתגלחת הראשונה **חוֹבָתוֹ** להביאם ככל מצורע, **וּמה** שמקריב **חַטַּאת הָעוֹף** על הצד שאינו מצורע אלא נזיר טמא, אין בכך עוול, שהלא היא באה בתורת **סָפֵק,** לפי שאין נוהגים בה ככל חטאת העוף רגילה שמקצתה מוקטרת על גבי המזבח, ואוכלים הכהנים מבשרה, אלא כך יעשה, מזה מדמה על קיר המזבח והנשאר בדם יִמָּצֵה אל יסוד המזבח (ויקרא ה ט), **וְהִיא** עצמה **אַזְלָא** [–הולכת] **לִקְבוּרָה. וְעוֹלָה** שמביא על הצד שהוא טהור ולא נצטרע ולא נטמא, גם בהקרבתה אין חשש איסור, משום **שֶׁהַוְיָא נְדָבָה,** ועושה תנאי שאם חייב בה הרי היא לחובתו, ואם לאו תקרב בתורת נדבה. **וּלְגַלְּחוֹ** לנזיר זה **תּוֹךְ שִׁבְעָה** ימים, כדין מצורע המגלח כשנרפא, **אִי אֶפְשָׁר,** שאילו ודאי נצטרע היתה מצות גילוחו דוחה את איסור גילוח של הנזיר, אך נזיר זה אינו יכול לנהוג כן, **דְּדִילְמָא לָאו מוּחְלָט הוּא** – שמא לא לקה בצרעת, והרי שאם בא לגלח מיד כשנרפא מנגעו, אומרים לו אולי אתה בתוך ימי נזירותך, **וְרַחְמָנָא אָמַר** – והתורה אמרה (במדבר ו ה) 'כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַה'', ולכן המתן לגילוח עד גמר נזירותך שלושים יום.

ממשיכה הגמרא ומבארת כיצד עשה כראוי ויצא ידי חובתו בקרבנות שמביא בשעת תגלחת ראשונה, על האופן שאינו מצורע: **וְאִי לָאו מְצוֹרָע וַדַּאי הָוֵי, וְהוּא טָמֵא** בלבד, גם כן נוהג כראוי בהבאת הקרבנות האמורים. שכן **חַטַּאת הָעוֹף חוֹבָתוֹ** להביאה ככל נזיר הנטהר מטומאתו, **וּמה** שמביא **צִיפּוֹרִין** מחשש שהיה גם מצורע, אין איסור להביאם על צד הספק, וכמבואר לעיל שהרי **אַבְרַאי קָא מִתְעַבְּדִין** – עבודתם נעשית מחוץ לעזרה, **וְלֹא הָוֵי** – ואין כאן חשש עבירה של הבאת **חוּלִּין בָּעֲזָרָה, וְעוֹלַת בְּהֵמָה** שמביא מחשש שהיה נזיר טהור וזו לחובתו, **הַוְיָא נְדָבָה** – אם אכן לא היה כך, תיקרב בתורת נדבה.

וְאִי לָאו מְצוֹרָע הוּא וְלָאו טָמֵא הוּא – ועל הצד שלא היה מצורע וגם לא נטמא, אלא היה נזיר טהור, וממילא אין צריך להביא לא ציפורים ולא קרבן טומאה, גם באופן זה אין חשש איסור בהבאת כל הקרבנות האמורים, שכן **צִיפּוֹרִין** רשאי להביא, כאמור לעיל **שֶׁאַבְרַאי קָא מִתְעַבְּדִין** – עבודתם נעשית מחוץ לעזרה, וכמו כן **חַטַּאת הָעוֹף** שמביא שאולי היה נזיר טמא וזו לחובתו, רשאי להקריבה וכאמור לעיל שהולכת **לִקְבוּרָה. וְעוֹלַת בְּהֵמָה** שמביא **הַוְיָא חוֹבָתוֹ** – תהיה לחובתו מדין נזיר טהור. הרי שבקרבנות אלו יוצא ידי כל הספיקות בלא חשש איסור. מקשה הגמרא: **וְהָא בָּעֵי אָשָׁם** על אותו צד שהיה מצורע, ונמצא שעדיין לא יצא ידי חובתו בקרבנות שהביא. מתרצת הגמרא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר** (תוספתא שם) **מַיְיתֵי וּמַתְנֵי** – שאכן מביא גם אשם, ומתנה עליו שאם היה מצורע יהיה זה לחובתו, ואם לאו יקרב בתורת שלמי נדבה.

הגמרא ממשיכה לבאר את המשך הברייתא: **בִּתְגַלַּחַת שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית** שנאמר בברייתא שמביא רק חטאת העוף ועולת בהמה, בלי ציפורים הנעשים בחוץ בשביל מצורע מוחלט, **שֶׁצִּיפּוֹרִין לֹא צָרִיךְ** להביא כעת, **דְּהָא עָבֵיד** – שהרי עשאם בעת התגלחת הראשונה, ואז זמן עשייתם גם לודאי מצורע. **מַאי אִיכָּא** – איזה שינוי יש בין תגלחת שניה לשלישית, שהרי שוים הם בתגלחת ובקרבנות, שבתגלחת שניה יש לחשוש **דִּילְמָא וַדַּאי מוּחְלָט הוּא** – שמא היה מצורע מוחלט, ועדיין לא קיים את כל חובות המצורע, מה שאין כן בתגלחת שלישית כבר קיים חובות הללו. לפיכך **חָדָא** – תגלחת אחת, דהיינו השניה, וחטאת העוף שעמה, הם **לְסָפֵק סָפְרוּ** – שמא היה מצורע וזה גילוח שני שלו, המחוייב בו לאחר ספירת שבעה ימים מתגלחתו הראשונה. **וַחֲדָא** – והתגלחת השלישית, וחטאת העוף שעמה, יהיו **לְסָפֵק טוּמְאָתוֹ** – מאחר שספק לנו שמא גם היה טמא מת, ונמצא ששני הגילוחים הראשונים היו לצרעתו, ותגלחת זו וחטאת שעמה הם על הצד שגם נטמא במת, שחטאת העוף היא אחת מהקרבנות שמביא נזיר כשנטהר מטומאתו, כאמור לעיל.

עתה מבארת הגמרא את סדר הקרבנות בתגלחת רביעית: בעת **תְּגַלַּחַת רְבִיעִית** שלאחר שלשים יום נוספים, **מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה** – דהיינו כבשה לחטאת, וכבש לעולה ואיל לשלמים, שהם חובת הנזיר המשלים נזירותו בטהרה, **וּכשמביאן מַתְנֵי** – מתנה,

רש"י

גמרא **ותני עלה ומגלח ארבע תגלחיות** — בנזירות מועטת משלשים לשלשים, ובנזירות מרובה משנה לשנה. **תגלחת ראשונה מביא צפורין** — דהיינו ציפרי מצורע, שכתוב בהן "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות". **וחטאת העוף** — דקרבן טומאה דנזיר. **עולת בהמה** — דקרבן טהרה דנזירות. **ממה נפשך אי ודאי מצורע הוא ולא טמא** — במת, הילכך הא דקא מייתי ציפורים — זו היא חובתו, וחטאת העוף דקרבן טומאה בנזיר הוי ספק, ואזלא לקבורה, משום דדילמא לאו טמא מת הוא, ולא חזיא להקרבה. ועולה דקמייתי — קרבן נדבה, דילמא מצורע הוא, ועדיין אינו ראוי לתגלחת טהרה דנזירות. **ולגלחו בתוך שבעה** — כמשפט של מוחלט שסופר שבעה ואחר כך מגלח. **אי אפשר דדילמא לאו מוחלט** — ולאו טמא הוא, והוי נזיר טהור, ורחמנא אמר "תער לא יעבור על ראשו". **ואי לאו מצורע ודאי הוא ולאו טמא מת הוא** — אלא נזיר טהור. ליציפורין דקמייתי — לא חיישינן, דאבראי קא מיתעבדי. ואי משום חטאת העוף — הא קאזלא לקבורה, ועולת בהמה דקמייתי — הויא חובתו. והא קבעי איתויי אשם מצורע בתגלחת שניה, ואשם במצורע ודאי מעכב באכילתו, כדקיימא לן: הביא כפרתו — אוכל בקדשים. ואילו בכל הני ארבע תגלחיות — אמאי לא תני ליה אשם? **הא מני רבי שמעון היא דאמר מייתי ומתני** — כדאמרינן בפרק בתרא דמסכת מנחות (קה,א), רבי שמעון אומר: למחרת מביא אשמו ולוגו עמו, ואומר: אם מצורע הוא — זה אשמו וזה לוגו, ואם לאו — אשם זה יהא שלמי נדבה. ואותו אשם טעון שחיטה בצפון ומתן בהונות. הכא נמי מייתי אשם מצורע ומתני. **תגלחת שניה ושלישית צפרים חיות אינו צריך** — להביא, שכבר הביא בתגלחת ראשונה. מאי אית לך למימר — דמיבעיא ליה לאיתויי, דילמא מוחלט הוא ולא טמא, ותגלחת ראשונה עלתה לו לימי חלוטו, ותגלחת שניה זו היא של ימי ספרו, וצריך להביא קרבן מצורע — להכי הוא דאמר דלייתי חטאת העוף בתגלחת שניה ובתגלחת שלישית, חדא לספק חלוטו וחדא לספק טומאה דנזירות. דבתגלחת שניה איכא למימר שמא מוחלט הוא, וחטאת העוף עולה לימי ספרו. ואם תאמר: והא בחטאת בהמה הוא דמיחייב ולא בחטאת העוף, אי לאו דליהוי ענ"ל לפי שאין חטאת בהמה באה על הספק, לפי שאינה נאכלת מספק, והויא לה כחטאת שנתכפרו בעליה ומיתחר ליאיתויי, לפי שאין מביאין קדשים לבית הפסול — תקון רבנן שיהא כותב כל נכסיו לאחרים, והוי עני, ומביא חטאת העוף הבאה על הספק, כדאמר בפרק "מי שאמר הריני נזיר" (נזיר כט,א) אף על פי שאינה נאכלת. והכי נמי תני עלה בתוספתא (פרק ו) בברייתא. ומפרשינן לה נמי הכי בפרק בתרא דמסכת נדה (ע,א) גבי שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם וכו'. ואי אמרת דמוחלט וטמא הוא, ושתי תגלחיות הראשונות עולות לו לתגלחת חלוטו וימי ספרו — הילכך בתגלחת שניה מיבעי ליה לאיתויי חטאת העוף במקום חטאת בהמה שהיה מחוייב להביא. ואידך חטאת העוף דקמייתי בתגלחת שלישית — תיהוי לספק טומאה. ועולת בהמה שבזו ושבזו — תיהוי נדבה. ואיכא נמי למימר דדילמא לאו מצורע הוה, אלא נזיר טמא, ותגלחת ראשונה עלתה לו לתגלחת טומאה דנזיר, ותגלחת שניה לתגלחת טהרה. לכך מביא עולת בהמה דהויא חובתו, והחטאת בספק. ובתגלחת רביעית מביא קרבן טהרה — חטאת דבהמה, ועולה ושלמים, ומתני.

ואם דילמא ודאי מוחלט היה, חדא לספק [ספרו] וחדא לספק טומאתו. תגלחת רביעית מביא קרבן טהרה ומתנה. [שייך לעמוד ב] **ספק** טמא ומוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שמנה ימים — כלומר, ביום השמיני. ו"לאחר" לאו דוקא, שיום ראשון לנזירותו מגלח לחלוטו וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, וביום [השביעי] יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות מצורע. ובו ביום מותר לאכול בקדשים. ועתה, אם היה טמא ודאי — יספור שבעה, ויזה שלישי ושביעי, ויגלח בשביעי. אבל עתה שהוא ספק — דילמא לאו טמא הוא אלא טהור מוחלט, ולכך לגלחו בתוך שלשים אי אפשר — דילמא לאו טמא הוא, ורחמנא אמר "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת". ולכך ימנה שלשים, ויום שמיני עולה לו, וביום שלשים ואחד יגלח כדין כל נזיר שמגלח יום שלשים ואחד, כדאמר בפרק קמא (נזיר ה,ב). הרי ביום שלשים יגלח תגלחת שלישית, דשמא נזיר טמא הוא, והימים הראשונים יפלו, וצריך למנות שלשים יום עוד. וביום שלשים ואחד יגלח תגלחת נזיר טהור. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ששים ושבעה ימים, דהיינו [יום] ששים ושמונה. זה הכלל: אי אפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו, ואינו קרוי מחוסר כפורים ליאסר בקדשים אלא בשביל מוחלט, שטומאתו מגופו.

מוחלט ספק טמא ודאי אוכל בקדשים אחר שלשים ושבעה ימים ושותה יין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה ימים — מאחר שאינו ודאי מוחלט — לא יגלח שום תגלחת כי אם לסוף שבעה, אחר הזאה שלישי ושביעי, ומגלח בשביעי, ובשמיני מביא קרבן חטאת העוף (ונזירות טומאה). ואי אפשר לגלח שנית עד שלשים, דשמא אינו מוחלט והשמיני יעלה למנין שלשים. וביום שלשים ואחד יגלח — [שמא] מוחלט הוא. והוו להו הנך שני תגלחיות לחלוטו. והיינו דקאמר: אוכל קדשים לאחר שלשים ושבעה, דהיינו יום שלשים ושמונה. וסוף שבעה ימים יגלח שלישית כדין נזיר טמא, ויום שלשים ושמונה יעלה לו למנין שבעה, וביום השמיני יתחיל למנות נזירות טהרה (לישנא אחרינא) וביום שלשים ואחד יגלח תגלחת נזיר ליטהר. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא לאחר שבעים וארבעה דהיינו יום שבעים וחמשה. **מזמא** ודאי מוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים — דמאחר שהוא מוחלט ודאי — יום תחילת נזירותו יגלח, וביום שבעה יגלח, וביום שמיני יביא קרבנות מצורע, ובו ביום יהא מותר לאכול בקדשים. והאי "לאחר שמונה" — לאו דוקא, אלא שמונה עצמו. ובשביל שהוא טמא ספור שבעה על יום שמיני של חלוטו, וביום השביעי יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות טומאה, ויתחיל למנות נזירות טהרה שלשים על יום שמיני. וביום שלשים ואחד יגלח ויביא קרבנות טהרה. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים, דהיינו יום ארבעים וחמשה.

תוספות

הכי גרסינן **תגלחת** ראשונה מביא צפרים — לספק מוחלט, אחת שחוטה ואחת משולחת, וחטאת העוף לספק נזיר טמא, ועולת בהמה לספק נזיר טהור. ועולת העוף דלא אייתי כדין נזיר טמא קשיא לי. ושמא מספק לא הצריכוהו. וכן צריך לומר דשלמים דנזיר טהור לא הצריכוהו, שלא הצריכו לספק נזיר טהור רק קרבן להתירו בתגלחת, וכדאמרי': גילח על אחת משלשתן יצא. **הכי** גרסינן: שניה מביא חטאת העוף. לאו משום דנזירות טומאה יעלה לו למנין שבעה וביום השמיני יתחיל למנות, דבנזיר טמא ליכא לספוקי בתגלחת שניה. אלא משום ספק מוחלט. ואף עולת בהמה — שמא לא היה מוחלט, כי אם נזיר טמא.

שלישית מביא חטאת העוף — דאולי היה טמא. ותגלחת של מוחלט לא יעלה לתגלחת לא לנזיר טהור ולא לנזיר טמא, כדפרישית בסמוך. ועולת בהמה — דשמא מוחלט הוא, אך לא טמא. **רביעית** — דליכא לספוקי לא במוחלט עוד, ולא בטמא עוד — מביא קרבן טהרה משלם.

אמרת —כמו "אמר מר". תגלחת ראשונה מביא צפורין וחטאת העוף ועולת בהמה ממה נפשך; אי ודאי מצורע הוא ולא טמא הוא — הצפורין לחובתו, וחטאת העוף — ספק, אזלא לקבורה, ועולה הוי נדבה. ולגלחו בסוף שבעה, דהיינו תוך שלשים — לא אפשר, דדילמא לאו מוחלט הוא, ורחמנא אמר "תער לא יעבור" כו'. **והא** בעי אשם רבי שמעון היא דאמר מייתי ומתנה — דאמר בפרק "התערובת" (זבחים עו,א) ובפרק בתרא דנדה (ע,א) דאשם נמי מתנה בשלמים, אף כי ממעט זמן אכילתן. אי לאו מצורע הוא ובודאי טמא הוא; חטאת העוף — חובתו, צפרים — אבראי, ולא הוו חולין בעזרה, ועולת בהמה הוי נדבה. ואי לאו מצורע הוא ולא טמא הוא; צפרים אבראי קא מתעבדי, וחטאת העוף לקבורה אזלא, ועולת בהמה היא חובתו. **תגלחת** שניה ושלישית צפורים חיים בשביל מוחלט לא צריך, דהא עביד. מאי איכא למימר — דילמא ודאי מוחלט הוא, חדא לספק [ספרו] וחדא לספק טומאתו. תגלחת רביעית מביא קרבן טהרה ומתנה. [שייך לעמוד ב] **ספק** טמא ומוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שמנה ימים — כלומר, ביום השמיני. ו"לאחר" לאו דוקא, שיום ראשון לנזירותו מגלח לחלוטו וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, וביום [השביעי] יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות מצורע. ובו ביום מותר לאכול בקדשים. ועתה, אם היה טמא ודאי — יספור שבעה, ויזה שלישי ושביעי, ויגלח בשביעי. אבל עתה שהוא ספק — דילמא לאו טמא הוא אלא טהור מוחלט, ולכך לגלחו בתוך שלשים אי אפשר — דילמא לאו טמא הוא, ורחמנא אמר "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת". ולכך ימנה שלשים, ויום שמיני עולה לו, וביום שלשים ואחד יגלח כדין כל נזיר שמגלח יום שלשים ואחד, כדאמר בפרק קמא (נזיר ה,ב). הרי ביום שלשים יגלח תגלחת שלישית, דשמא נזיר טמא הוא, והימים הראשונים יפלו, וצריך למנות שלשים יום עוד. וביום שלשים ואחד יגלח תגלחת נזיר טהור. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ששים ושבעה ימים, דהיינו [יום] ששים ושמונה. זה הכלל: אי אפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו, ואינו קרוי מחוסר כפורים ליאסר בקדשים אלא בשביל מוחלט, שטומאתו מגופו.

מוחלט ספק טמא ודאי אוכל בקדשים אחר שלשים ושבעה ימים ושותה יין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה ימים — מאחר שאינו ודאי מוחלט — לא יגלח שום תגלחת כי אם לסוף שבעה, אחר הזאה שלישי ושביעי, ומגלח בשביעי, ובשמיני מביא קרבן חטאת העוף (ונזירות טומאה). ואי אפשר לגלח שנית עד שלשים, דשמא אינו מוחלט והשמיני יעלה למנין שלשים. וביום שלשים ואחד יגלח — [שמא] מוחלט הוא. והוו להו הנך שני תגלחיות לחלוטו. והיינו דקאמר: אוכל קדשים לאחר שלשים ושבעה, דהיינו יום שלשים ושמונה. וסוף שבעה ימים יגלח שלישית כדין נזיר טמא, ויום שלשים ושמונה יעלה לו למנין שבעה, וביום השמיני יתחיל למנות נזירות טהרה (לישנא אחרינא) וביום שלשים ואחד יגלח תגלחת נזיר ליטהר. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא לאחר שבעים וארבעה דהיינו יום שבעים וחמשה. **מזמא** ודאי מוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים — דמאחר שהוא מוחלט ודאי — יום תחילת נזירותו יגלח, וביום שבעה יגלח, וביום שמיני יביא קרבנות מצורע, ובו ביום יהא מותר לאכול בקדשים. והאי "לאחר שמונה" — לאו דוקא, אלא שמונה עצמו. ובשביל שהוא טמא ספור שבעה על יום שמיני של חלוטו, וביום השביעי יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות טומאה, ויתחיל למנות נזירות טהרה שלשים על יום שמיני. וביום שלשים ואחד יגלח ויביא קרבנות טהרה. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים, דהיינו יום ארבעים וחמשה.

גמרא תָּנָא: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת, אֲבָל בִּנְזִירוּת בַּת שָׁנָה - אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים לְאַחַר אַרְבַּע שָׁנִים. וְתָנֵי עֲלָהּ: וּמְגַלֵּחַ אַרְבַּע תִּגְלְחִיּוֹת: תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה - מֵבִיא צִפּוֹרִים וְחַטַּאת הָעוֹף וְעוֹלַת בְּהֵמָה, שְׁנִיָּה - מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף וְעוֹלַת בְּהֵמָה, שְׁלִישִׁית - מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף וְעוֹלַת בְּהֵמָה, רְבִיעִית - מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה. אָמְרַתְּ: תִּגְלַחַת רִאשׁוֹן מֵבִיא וכו'. מִמַּה נַפְשָׁךְ שַׁפִּיר קָמַיְיתִי; דְּאִי וַדַּאי מְצוֹרָע הוּא וְלָאו טָמֵא הוּא - צִיפּוֹרִין חוֹבָתוֹ, וְחַטַּאת הָעוֹף סָפֵק - אֲזָלָא לְקִבּוּרָה, וְעוֹלָה הָוְיָא נְדָבָה. וּלְגַלְּחוֹ תּוֹךְ שִׁבְעָה אִי אֶפְשָׁר, דְּדִילְמָא לָאו מוּחְלָט הוּא, וְרַחֲמָנָא אָמַר "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת". וְאִי לָאו מְצוֹרָע וַדַּאי הָוֵי, וְהוּא טָמֵא - חַטַּאת הָעוֹף חוֹבָתוֹ, וְצִיפּוֹרִין - אַבְּרָאי קָא מִתְעַבְּדִין וְלָא הָוֵי חוּלִּין בָּעֲזָרָה, וְעוֹלַת בְּהֵמָה הָוְיָא נְדָבָה. וְאִי לָאו מְצוֹרָע הוּא וְלָאו טָמֵא הוּא - צִיפּוֹרִין אַבְּרָאי קָא מִתְעַבְּדִין, חַטַּאת הָעוֹף לִקְבּוּרָה, עוֹלַת בְּהֵמָה הָוְיָא חוֹבָתוֹ. - וְהָא בָּעֵי אָשָׁם! - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מְיַיתֵי וּמַתְנֵי. תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית צִיפּוֹרִין לָא צָרִיךְ - דְּהָא עֲבִיד. מַאי אִיכָּא - דִּילְמָא וַדַּאי מוּחְלָט הוּא, חֲדָא לְסִפֵּק סִפְרוֹ, וַחֲדָא לְסִפֵּק טוּמְאָתוֹ. תִּגְלַחַת רְבִיעִית מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה וּמַתְנֵי,

ואי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

נזיר טהור ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ועולה לו לכאן ולכאן אמר להן נזיר להעביר ומצורע לגדל — כלומר נזיר להעביר שער מכל וכל, שאינו צריך עוד לשער שיגדלנו לשום מצוה. אבל תגלחת ראשונה של מצורע — לגדל שער ולגלחו שנית לפני יום הבאת קרבנות. והואיל וחלוקות זו מזו לא יפטרו זו את זו.

ולא תעלה לו בימי ספרו. בתמיה, כלומר: תגלחת שניה של מצורע שגם היא להעביר, מדוע לא תעלה לו לתגלחת נזירות טהרה? אמר להן: זה לפני זריקת דמים — תגלחת דמצורע, דכתיב "וביום השביעי יגלח ורחץ במים וטהר וביום השמיני יקח שני כבשים בני שנה". וזו — תגלחת נזיר, לאחר זריקת דמים, כדכתיב "וגלח הנזיר פתח אהל מועד ולקח שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים".

ותעלה לימי [צרעתו] וטומאתו לתגלחת נזיר טמא אמר להן טמא לאחר ביאת מים — כדכתיב "וגילח ראשו ביום טהרתו ביום השמיני יגלחנו", "ביום טהרתו" משמע לאחר טהרתו. והכי דריש ליה בספרי. ומצורע לפני ביאת מים, דכתיב "וביום השביעי יגלח כל שערו ורחץ את (כל) בשרו במים וטהר".

אמרו לו יפה אמרת — כמו לשון אחר הוא בכמה ספרים. ולא גרסינן "בעי רב דימי".

וזה לפני ביאת מים — מצורע. וזה לאחר ביאת מים — תגלחת נזיר טמא, כדפרישית. זה לפני זריקת דמים — תגלחת נזיר טהור.

[שייך לדף סא,א] **הני** תגלחיות משום מצוה — כלומר כולהון משום מצוה, וצריך תער אף לשלישית. ואפילו טמא ודאי ומוחלט ודאי שטעון ארבע תגלחיות, ותגלחת שלישית אינה אלא לנזיר טמא. ולפי דעתי לא מהדר אארבע תגלחיות דמתניתין דאיירי בספק מוחלט וספק טמא, שאין במשנתינו תגלחת שלא תובל להסתפק או במוחלט או בנזיר טהור ודאי. מצורע ונזיר טהור נפקא לן מקראי בפרק "שלשה מינין" (נזיר מא,א) דבתער, ונזיר טמא נמי גמרינן לה מנזיר טהור. וסוגיא דהתלמוד הוא דסלקא הכי, ולרמי בר חמא מיבעיא ליה. ובקוצר היה יכול לומר: תגלחת נזיר טמא צריכה תער או אינה צריכה תער, אלא דנקט הני תגלחיות משום דאיירינהו בהו בסוגיין במוחלט ודאי וטמא ודאי דמגלח ארבע תגלחיות. **אי** אמרת משום איעבורי שער אפילו סכייה נשא. וצריך לומר דגילח מקצת השער במספרים או בתער. שאם סך נשא בכל ראשו — תו לא הדר, כדאמרינן בפרק "החובל" (בבא קמא פו,א), ולא מצי למיעבד תגלחת של טהרה. והוא הדין דמצי למיבעי או מגלחו במספרים.

תא

רש"י

ואם ודאי נזיר היה — מתחילה, ולא מוחלט ולא טמא — הרי עולה ראשונה חובה וזו נדבה. וכן כולן, חוץ מן הראשונה. **ואלו הן שאר קרבנותיו** — שעדיין לא הביא. **ואם טמא ספק ומוחלט ודאי** — ביום ראשון של נזירותו, אובל בקדשים לאחר שמונה ימים, שהיא תגלחת שניה של ימי ספרו. שבתחילת יום ראשון של ימי נזירותו, שהיא תחילה לימי חלוטו — יהא מגלח תגלחת חלוטו, ולסוף שבעה — תגלחת השנית של ימי ספרו, כדכתיב "וביום השביעי יגלח" וגו'. ולמחר שהוא יום שמיני יביא קרבנו, כדכתיב "ביום השמיני" וגו', ואוכל בקדשים בשהביא כפרתו, כדתנן: שתגלחת הנגע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי. וכיון שהביא קרבן צרעתו אוכל בקדשים, אבל לשתות יין וליטמא למתים אינו יכול עד לאחר ששים ושבעה ימים. שאם בא לו לגלח נזירות טהרה לאחר שעשה שלשים אחר שבעת ימי ספרו, יש לו לומר: שמא מוחלט וטמא היה, ותגלחת ראשונה עלתה לו לימי ספרו וזו של עכשיו לימי טומאתו, ועדיין צריך למנות לו שלשים יום לנזירות טהרתו, שהן בכלל ששים ושבעה ימים. ואחר כך מותר לשתות ביין. הכי גרסינן: מוחלט ספק וטמא ודאי אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ושותה ביין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה. דכיון שהוא טמא ודאי — מגלח לסוף שבעה, ומתחיל ומונה שלשים ומגלח נזירות טהרה. וכשבא לו לשתות ביין, אומרים: שמא מוחלט וטמא היית ושתי תגלחיות הללו הן הן של ימי חלוטו ושל ימי ספרו, ועדיין אי אתה מותר אלא באכילת קדשים דהיינו לאחר שלשים ושבעה. וחוזר ומונה שבעה לתגלחת טומאה ואחר כך שלשים לנזירות טהרה, ונמצא שותה ביין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה יום. **טמא ודאי ומוחלט ודאי** — מגלח לתגלחת ראשונה של צרעת עכשיו, ומכאן עד שבעה ימים לתגלחת שניה, כדתנן: שתגלחת הנגע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי. ואוכל ביום שמיני שמביא קרבנות בקדש, וחוזר ומונה שבעה ומגלח נזיר טומאה, וחוזר ומונה שלשים ומגלח נזירות טהרה. נמצא שותה ביין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים. **שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי** — מפני מה נזיר טהור אינו במצורע. כלומר, נזיר והוא מצורע ובא לו לגלח תגלחת צרעתו ביום שנשלמה צרעתו וביום שנשלמו ימי נזירותו, מה טעם אינה עולה לו תגלחת זו לכאן ולכאן? **אמר להן** — אם אלו שתי תגלחיות שוות, שיהו זו לגדל וזו לגדל, או שתיהן להעביר — יפה אתם אומרים. עכשיו היאך [אתם] אומרים שיהו עולין לו לכאן ולכאן? שתגלחת נזיר הוא להעביר, ותגלחת מצורע לגדל — שמכאן ועד שבעה ימים צריך לגלח תגלחת שניה. **אמרו לו ולא תעלה לו לימי חלוטו** — בשביל שהוא להעביר, ושל מצורע לגדל. **אלא תעלה לו לימי ספרו** — ששתיהן להעביר, שמכאן ואילך אינן צריכין לגדל שער וכבר גדל לו כדי לבוף ראשו לעיקרו. **עכשיו מצורע מגלח לפני זריקת דמים** — שהרי ביום השביעי מגלח וביום השמיני מביא קרבנותיו. **ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים** — כדכתיב "ואת האיל יעשה זבח שלמים ליי'", והדר כתיב "וגלח הנזיר" כו', היאך אתם אומרים שיהא עולה לו תגלחת אחת לכאן ולכאן? **אמרו לו לא תעלה לימי ספרו ונזרו** — בשביל שזה לפני זריקת דמים וזה לאחר זריקת דמים. אלא תעלה לו לימי צרעתו של ימי ספרו וטומאתו! דנזיר שנטמא במת ונצטרע שתהא תגלחתו עולה לכאן ולכאן, דזה וזה מגלח לפני זריקת דמים, ששניהן מגלחין בשביעי ומביאין קרבן בשמיני שלהן. **אמר להן אילו שניהן מגלחין לפני ביאת מים יפה אתם אומרים** — אבל טמא מגלח לאחר ביאת מים, כדכתיב "וגלח ראשו ביום טהרתו", משמע לאחר טהרה, דמגלח לאחר ביאת מים. **הכי גרסינן: אמרו לו יפה אמרת שלא תעלה לו ימי ספרו לימי נזירותו ותעלה לו ימי חלוטו ולימי טומאתו שזה לגדל וזה לגדל** — אמרו לו: תקן הדבר, שלא תעלה לו תגלחת לימי ספרו בימי נזיר טהרתו, שמצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ביום השביעי, ונזיר מגלח ביום הבאת קרבנותיו לאחר זריקת דמים. אבל תעלה לו תגלחת אחת לימי חלוטו ולימי טומאתו ולימי טומאתו ולימי חלוטו, שזה וזה מגלחין לגדל שיער אחר; מצורע בימי חלוטו מגלח כדי לגדל שיער אחר, ונזיר טמא מגלח כדי לגדל שיער אחר שיהא מגלח לנזירות טהרתו. **אמר להן** — לכך אין עולה לו תגלחת אחת מכולן לשתי תגלחיות, שאם נזיר טהור הוא והוא מצורע בימי חלוטו — מגלח כדי לגדל, ונזיר להעביר. ואם נזיר טמא הוא והוא מצורע, אף על פי ששניהן לגדל עדיין אין עולה להן תגלחת אחת לכאן ולכאן, שמצורע מגלח לפני ביאת מים. וכן נזיר טהור ומצורע בימי ספרו, אף על פי ששניהם להעביר, הואיל ומצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ונזיר טהור לאחר זריקת דמים כמו שמפורש למעלה, [ולכך] אין תגלחת אחת עולה לשתיהן.

תני

1 **וְאִי וַדַּאי נָזִיר הוּא - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה, וְזוֹ נְדָבָה.**
2 **וְאִם טָמֵא וּמוּחְלָט הוּא - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה נְדָבָה, וְזוֹ**
3 **חוֹבָה, וְזֶה שְׁאָר קָרְבָּנוֹ. טָמֵא סָפֵק וּמוּחְלָט וַדַּאי -**
4 **אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שְׁמוֹנָה יָמִים, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא**
5 **לְמֵתִים לְאַחַר שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה יָמִים. מוּחְלָט סָפֵק וְטָמֵא**
6 **וַדַּאי - אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה יָמִים,**
7 **וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים לְאַחַר שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה**
8 **יָמִים. טָמֵא וַדַּאי וּמוּחְלָט וַדַּאי - אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר**
9 **שְׁמוֹנָה יָמִים, וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים לְאַחַר**
10 **אַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה יָמִים. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן**
11 **בֶּן יוֹחַי: נָזִיר טָהוֹר וּמְצוֹרָע, מַהוּ שֶׁיְּגַלֵּחַ תְּגַלַּחַת אַחַת**
12 **וְעוֹלָה לוֹ לְכָאן וּלְכָאן? אָמַר לָהֶן: אֵינוֹ מְגַלֵּחַ. אָמְרוּ**
13 **לוֹ: לָמָּה? אָמַר לָהֶן: אִילּוּ זֶה לְגַדֵּל וְזֶה לְגַדֵּל, וְזֶה**
14 **לְהַעֲבִיר וְזֶה לְהַעֲבִיר - יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים. עַכְשָׁיו, נָזִיר**
15 **- לְהַעֲבִיר, וּמְצוֹרָע - לְגַדֵּל. - וְלֹא תַעֲלֶה לוֹ לִימֵי**
16 **חִלּוּטוֹ, וְתַעֲלֶה לוֹ לִימֵי סִפְרוֹ! וְאָמַר לָהֶן: אִילּוּ זֶה**
17 **לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים וְזֶה לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים - יָפֶה אַתֶּם**
18 **אוֹמְרִים, אֶלָּא מְצוֹרָע לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים וְנָזִיר לְאַחַר**
19 **זְרִיקַת דָּמִים. - וְלֹא תַעֲלֶה לוֹ לִימֵי צָרַעְתּוֹ וּנְזִירוּתוֹ,**
20 **וּתְעַלֶּה לוֹ לִימֵי צָרַעְתּוֹ וְטוּמְאָתוֹ! אָמַר לָהֶן: אִילּוּ זֶה**
21 **לְפָנֵי בִּיאַת מַיִם וְזֶה לְפָנֵי בִּיאַת מַיִם - יָפֶה אַתֶּם**
22 **אוֹמְרִים, אֶלָּא טָמֵא לְאַחַר בִּיאַת מַיִם מְצוֹרָע לְפָנֵי**
23 **בִּיאַת מַיִם. אָמְרוּ לוֹ: יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁלֹּא תַעֲלֶה לוֹ לִימֵי**
24 **סִפְרוֹ וְלִנְזִירוּתוֹ. וְתַעֲלֶה לוֹ לִימֵי חִלּוּטוֹ וְטוּמְאָתוֹ - דְּזֶה**
25 **לְגַדֵּל וְזֶה לְגַדֵּל הוּא! אָמַר לָהֶן: נָזִיר טָהוֹר וְהוּא**
26 **מְצוֹרָע - זֶה לְגַדֵּל וְזֶה לְהַעֲבִיר, וְאִם נָזִיר טָמֵא וְהוּא**
27 **מְצוֹרָע - זֶה לִפְנֵי בִּיאַת מַיִם וְזֶה לְאַחַר בִּיאַת מַיִם.**

תני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ואי) [דְּאִי] וַדַּאי נָזִיר הוּא – שאם לא נטמא ולא נצטרע, הרי עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה שהביא עם התגלחת הראשונה, היא זו שהוקרבה בתורת חוֹבָה להשלמת נזירותו בטהרה, וְזוֹ העולה שמקריב עתה בשעת התגלחת הרביעית, תקרב בתורת נְדָבָה. וְאִם טָמֵא וּמוּחְלָט הוּא – ואם היה טמא וגם נצטרע, ורק עתה הקריב את קרבנות הטהרה לנזירותו, אזי עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה – עולת הבהמה של התגלחת הראשונה הוקרבה בתורת נְדָבָה, וְזוֹ שבתגלח הרביעית תקרב בתורת חוֹבָה. וְזֶה – החטאת והשלמים שמביא עתה בנוסף, יהיו שְׁאָר קָרְבָּנוֹ, המחוייב בהן מדין נזיר טהור, שעדיין לא הביאם כלל.

הגמרא מבארת אימתי יאכל קדשים, ישתה יין ויטמא למתים: אם היה בתחילה טָמֵא מִסָּפֵק, וּמוּחְלָט וַדַּאי – שודאי לנו שהיה מצורע מוחלט, רשאי לגלח מיד ביום שנרפא מצרעתו, כמבואר במשנה לעיל (נט:), ולאחר מכן סופר שבעה ימים, ומגלח שנית ביום השביעי, ולמחרת ביום השמיני מביא קרבנותיו, וממילא אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים כבר לְאַחַר שְׁמוֹנָה יָמִים. וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים, לְאַחַר שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה יָמִים מתחילת נזירותו. שכיון שאין ודאות שגם נטמא, אינו רשאי לגלח כדין נזיר טמא, דהיינו מיד לאחר שבעה ימים מגילוח שני לצרעתו, משום שאומרים לו שמא לא היית טמא, ועתה הם ימי נזירותך. לפיכך ממתין מהגילוח השני שלושים יום, וביום שלושים ואחד מגלח. ואם בא עכשיו ומבקש לשתות יין, אומרים לו שמא גם טמא הייתָ, ועד עתה עדיין לא יצאת ידי חובת נזירותך, לפיכך מונה שלושים יום נוספים. הרי ששים ושבעה ימים, שלאחריהם ביום הששים ושמונה מביא את קרבנותיו ומגלח, ורשאי לשתות יין ולהיטמא למתים.

ואם בתחילת נזירותו היה מצורע מוּחְלָט מִסָּפֵק, וְטָמֵא בַּוַּדַּאי, אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה יָמִים מיום שנרפא מצרעתו, שמאחר שאין ודאות שלקה בצרעת, אין יכול לגלח מיד כשנרפא, אלא ממתין שבעה ימים שבהם מזים עליו בשלישי ובשביעי לטהרו מטומאת מת, ובו ביום מגלח ועולה לו או לצרעתו או לטומאתו. ואם בא לגלח גילוח שני לצרעתו כדינו לאחר שבעה ימים מהגילוח הראשון, אומרים לו שמא לא לקית בצרעת ועתה הוא זמן נזירותך. לפיכך ממתין עוד שלושים יום, ולמחרתו ביום שלושים ואחד מגלח, ועולה לו או כגילוח שני לצרעתו או כגילוח המשלים נזירותו בטהרה. הרי שלושים ושבע יום, שלמחרתם ביום השלושים ושמונה מותר באכילת קדשים. וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים לְאַחַר שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה יָמִים מתחילת נזירותו. שאם בא עכשיו ומבקש לשתות יין, אומרים לו שמא לקית בצרעת, ושתי התגלחות שעשית היו לך לחובת צרעתך. לכן חוזר ומונה שבעה ימים לתגלחת טומאה, ולמחרת עוד שלושים יום של נזירות טהרה. הרי שבעים וארבעה ימים, ולמחרת ביום השבעים וחמשה מביא קרבנותיו ומגלח ורשאי לשתות יין ולהיטמא למתים.

ואם בתחילה היה גם טָמֵא וַדַּאי, וְגם מוּחְלָט וַדַּאי, אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שְׁמוֹנָה יָמִים, שהרי תגלחת מצורע דוחה את איסור הגילוח בנזיר כמבואר לעיל (נט:), ולכן מגלח מיד ביום שנרפא, ומונה שבעה ימים, ומגלח בשביעי, ולמחרתו ביום השמיני מביא את קרבנות המצורע, ורשאי לאכול בקדשים. וְשׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים רק לְאַחַר אַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה יָמִים מתחילת נזירותו, שכיון שגם לקה בצרעת, לא היה יכול להתחיל בספירת שבעה ימים לטומאתו רק לאחר גילוחו השני לצרעתו, ואחר שגילח לטומאתו מונה עוד שלושים יום של נזירות טהרה. הרי ארבעים וארבעה ימים, ולמחרת ביום הארבעים וחמשה מביא קרבנותיו ומגלח ורשאי לשתות יין ולהיטמא למתים.

הגמרא מבארת מדוע תגלחת אחת אינה מספקת גם לזה וגם לזה: שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו של רבי שמעון בן יוחי אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נָזִיר טָהוֹר – שסיים את נזירותו בטהרה ועליו לגלח, וּמְצוֹרָע – שבאותו יום שהשלים נזירותו קודם שהספיק לגלח לקה בצרעת ונרפא וגם כן חייב בגילוח, מַהוּ שיצא ידי חובתו על ידי שֶׁיְּגַלַּח תְּגִלַּחַת אַחַת, וְעוֹלָה לוֹ לְכָאן וּלְכָאן – ותועיל הן לחובתו בגילוח שמצד מצורע והן לחובתו שמצד הנזירות. אָמַר לָהֶן לתלמידיו, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ גילוח אחד לשתי חובותיו, אלא תחילה יגלח ויטהר מצרעתו ואחר כך יגלח לנזירותו. אָמְרוּ לוֹ, לָמָּה.

אָמַר לָהֶן, אילו היתה תכלית שני הגילוחים שוה, שזֶה לְגַדֵּל שערו וְזֶה לְגַדֵּל שערו, וְכן אם היו שוים באופן הפוך, זֶה לְהַעֲבִיר את השער ולא לחזור ולגדלו וְזֶה לְהַעֲבִיר את השער ולא לחזור ולגדלו, יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים שתעלה לו תגלחת אחת לשני הדברים, שהרי לשניהם סיבה שוה. עַכְשָׁיו שאין הדבר כך, אלא נָזִיר טהור מגלח כדי לְהַעֲבִיר שערו, וּמְצוֹרָע מגלח כדי לְגַדֵּל אחר כך את שערו כדי לשוב ולגלחו בשנית יום לפני הבאת קרבנותיו, אין תגלחת אחת עולה לשניהם.

עוד שאלוהו, וְלֹא תַעֲלֶה לוֹ תגלחת נזיר לִימֵי חִלּוּטוֹ – לתגלחת ראשונה של מצורע, כמו שאמרת, אך עדיין קשה, וְתַעֲלֶה לוֹ לִימֵי סָפְרוֹ – לגילוח השני שלאחר ספירת שבעת ימי טהרה מהגילוח הראשון שלו, ששתיהן לגלח ולא לגדל.

וְאָמַר לָהֶן, אילו היה דין שני הגילוחים שוה, שזֶה נעשה לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים של הקרבנות שמביא, וְזֶה לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים של הקרבנות שמביא, יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים שתעלה לו תגלחת אחת לשני הדברים, אך עכשיו שאין הדבר כן, אֶלָּא תגלחתו השניה של מְצוֹרָע נעשית לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאצל נָזִיר תגלחתו לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, וכיון שאין סדר תגלחתם שוה, אין תגלחת אחת עולה לשניהם.

עוד שאלוהו, וְלֹא תַעֲלֶה לוֹ תגלחת אחת הן לִימֵי צָרַעְתּוֹ והן לגמר ימי נְזִירוּתוֹ בטהרה, כמו שאמרת, אך עדיין יש לשאול, וְתַעֲלֶה לוֹ – ותועיל לו תגלחת אחת לִימֵי צָרַעְתּוֹ וְטוּמְאָתוֹ, שאם נטמא הנזיר ונטהר מטומאתו לפני שגילח את התגלחת השניה שחייב בה מדין מצורע, מדוע לא תעלה תגלחת אחת לשניהם, שבשניהם הגילוח הוא קודם זריקת דמים.

אָמַר לָהֶן רבי שמעון בן יוחי, אילו היה זֶה מגלח לִפְנֵי בִּיאַת מַיִם – קודם שטבל במים, וְזֶה מגלח לִפְנֵי בִּיאַת מַיִם, אזי יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים שתעלה תגלחת אחת לשניהם. אך מאחר שאינו כך, אֶלָּא נזיר טָמֵא מגלח לְאַחַר בִּיאַת מַיִם, ואילו מְצוֹרָע תגלחתו השניה היא לִפְנֵי בִּיאַת מַיִם, וכיון שאין לשתי התגלחות דין שוה, אינו יכול לגלח תגלחת אחת לשניהם.

הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רבי שמעון בן יוחי ותלמידיו בשאלתם השלישית: כך אָמְרוּ לוֹ התלמידים לרבי שמעון בן יוחי, יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁלֹּא תַעֲלֶה לוֹ לנזיר תגלחת אחת הן לִימֵי סָפְרוֹ וְהן לִגמר יְמֵי נְזִירוּתוֹ בטהרה, אך עדיין יש לשאול, וְתַעֲלֶה לוֹ – ותועיל לו תגלחת אחת לִימֵי חִלּוּטוֹ וְטוּמְאָתוֹ – הן לצורך התגלחת הראשונה של מצורע והן לצורך תגלחת נזיר שנטהר מטומאתו, כגון שביום שנרפא מצרעתו גם נטהר מטמאתו, דְּזֶה לחזור וּלְגַדֵּל שערו הוא מגלח, וְזֶה לחזור וּלְגַדֵּל שערו הוּא מגלח.

אָמַר לָהֶן, נָזִיר טָהוֹר וְהוּא גם מְצוֹרָע אין עולה לו תגלחת אחת לשניהם, לפי שזֶה – המצורע, תגלחתו הראשונה כדי לְגַדֵּל שערו לאחר מכן בשבעת ימי טהרתו, וְזֶה – הנזיר הטהור מגלח כדי לְהַעֲבִיר שערו. וְאִם נָזִיר טָמֵא וְהוּא גם מְצוֹרָע העומד לפני תגלחתו הראשונה ששני התגלחות הם לגדל, טעם אחר יש מדוע אין תגלחת אחת עולה לשני הדברים, לפי שזֶה, המצורע, מגלח לִפְנֵי בִּיאַת מַיִם – לפני שטבל במים, וְזֶה, הנזיר שנטהר מטומאתו, תגלחתו לְאַחַר בִּיאַת מַיִם, וכיון שאין דיניהם שוים בענין זה אין תגלחת אחת עולה לשניהם יחד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא בברייתא, שמבואר בה גם כן כאמור, מדוע אין מספיקה תגלחת אחת לנזיר ולמצורע, **זֶה** – המצורע מגלח **לִפְנֵי כִּיאַת מַיִם** (חַיִּים) – קודם שטבל במים, **וְזֶה** – הנזיר שנטהר מטומאתו מגלח **לְאַחַר כִּיאַת מַיִם.** ואם היה נזיר טהור והוא מצורע, אין עולה תגלחת אחת לשני החיובים מטעם נוסף, שכן **זֶה** – המצורע תגלחתו השניה היא **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים** של קרבנותיו על גבי המזבח, **וְזֶה** – נזיר העומד בטהרתו מגלח **לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים** של קרבנותיו על גבי המזבח:

שנינו במשנה: **שֶׁתְּגֻלְּחַת הַנֶּגַע וְכוּ'** דוחה תגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי אבל בזמן שהוא ספק אינו דוחה:

הגמרא מביאה ספק בענין זה: **בָּעֵי** [–נסתפק] **רָמִי בַּר חָמָא, הֲנֵי אַרְבַּע תְּגֻלָּחִיּוֹת דְּקָאָמַר** – אלו ארבע התגלחות שמגלח נזיר שנטמא במת וגם היה מצורע, האם בכולם התגלחת **מְשׁוּם מִצְוָה** – מעיקר המצוה, **אוֹ** שמא התגלחת השלישית שמשום נזיר טמא, עיקר מצותה **מְשׁוּם אַעֲבוּרֵי שֵׂעָר טוּמְאָה** – כדי שיעביר את השער שהיה עליו בשעת טומאה.

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּה** – מה החילוק להלכה היוצא מבין צדדי הספק. מבארת הגמרא: **לְעַבּוּרֵי בְּנָשָׂא** – האם נזיר טמא יכול לצאת ידי חובת תגלחת בהעברת השער על ידי סם. **אִי אָמְרַתְּ** שהתגלחת **מְשׁוּם מִצְוָה** בעצמה היא, **לְעַבּוּרֵי בְּנָשָׂא לָא** – אינו יכול להעביר את השער על ידי סם, אלא צריך דווקא על ידי תער, כדין כל גילוח של מצוה, **וְאִי אָמְרַתְּ** שעיקר המצוה **מְשׁוּם אַעֲבוּרֵי שֵׂעָר טוּמְאָה** – להעביר את השער הטמא, אזי **אֲפִילּוּ סָבֵיהּ נָשָׂא נַמִּי** – אף אם העביר את השער על ידי שסך אותו בסם, יצא ידי חובתו. **מַאי** – מה ההלכה בספק זה.

הגמרא פושטת את הספק: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע,** שבברייתא לעיל (ס.) בענין נזיר שהתעוררו לו ספק טומאה וספק צרעת, שנינו, **וּמְגַלֵּחַ** נזיר זה מספק **אַרְבַּע תְּגֻלָּחִיּוֹת,** וכפי שנתבאר לעיל. **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מְשׁוּם עַבּוּרֵי שֵׂעָר טוּמְאָה** – אם עולה על דעתך שהגילוח השלישי עיקר מצותו רק כדי להעביר ממנו את השיער הטמא, אם כן **אֲפִילּוּ בְּשָׁלֹשׁ** מתוך הארבע תגלחות **נַמִּי סַגְיָא לֵיהּ** – גם יספיקו לו, שזו השלישית שמשום נזיר טמא אין בה צורך, שהרי כבר העביר את השער הטמא בתגלחות המצורע שקדמו. ומכך שאמרה הברייתא שמגלח ארבע תגלחיות, **שְׁמַע מִינָּה** – מוכח ממנה, שגם בנזיר טמא הגילוח הוא **מְשׁוּם מִצְוָה** – מעיקר המצוה, **שְׁמַע מִינָּה:**

הדרן עלך שני נזירים

משנה

הַכּוּתִים – העובדי כוכבים **אֵין לָהֶם נְזִירוּת,** ואף אם קיבלוה על עצמם אינה חלה, ומותרים לשתות יין ולהיטמא למתים, ואף אם נהגו נזירות כדין אין מקבלים מהם קרבנות נזירות. **נָשִׁים וַעֲבָדִים** כנענים **יֵשׁ לָהֶן נְזִירוּת.**

ישנו **חוֹמֶר בְּנזירות** של **נָשִׁים מִבַּעֲבָדִים, שֶׁהוּא** – האדון **כּוֹפֶה אֶת עַבְדּוֹ** [שקיבל על עצמו נזירות ללא רשותו] לשתות יין, משום שהעבד משועבד לו, **וְאִילּוּ** הבעל **אֵינוֹ כּוֹפֶה אֶת אִשְׁתּוֹ** לשתות יין אם נזרה [אמנם רשאי הבעל להפר לה את נזירותה, ואז לא תהא נזירה כלל ותהא מותרת לשתות יין, אבל כל עוד לא הפר לה, אינו רשאי לכפותה לשתות יין]:

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין ששנינו במשנה: **קָתָנֵי** במשנה **'הַכּוּתִים אֵין לָהֶם נְזִירוּת',** מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין לומדים זאת [הרי הם יכולים לנדור כישראל, ונזירות גם היא נדר], **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בתחילת פרשת נזירות (במדבר ו ב) **'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל',** הרי שפרשה זו נאמרה לבני ישראל דווקא **וְלֹא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** [והרי שאין לעובדי כוכבים נזירות], והמשך הפסוק הוא **'וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם',** ומה בא הדבר לומר, **לְרַבּוֹת אֶת הָעֲבָדִים,** שיכולים לקבל על עצמם נזירות.

מקשה הגמרא: **לְמָה לִי קְרָא** – מדוע יש צורך בכך, **הָאָמַרְתָּ ש'כָּל מִצְוָה שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת בָּהּ עֶבֶד חַיָּיב בָּהּ'.** מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא שַׁאנֵי הָכָא** לגבי נזירות **דְּאָמַר קְרָא** בפרשת נדרים (במדבר ל ג) **'לֶאֱסוֹר אִיסָּר עַל נַפְשׁוֹ',** שהפסוק עוסק **כְּמִי שֶׁנַּפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ** ובכחו לאסור איסר על נפשו, **יָצָא עֶבֶד שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ,** כיון שהוא ברשות אדונו, ונפשו קנויה לאדונו. **וְהוֹאִיל וְאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ** ואם נדר נדרו בטל, **אִימָא דְּלַגְבֵּי נָזִיר נַמִּי לָא** יוכל לקבל על עצמו נזירות, **קָמַשְׁמַע לָן** דרשה מיוחדת שיכול לקבל.

הגמרא ממשיכה לדון בברייתא: **אָמַר מַר,** נאמר בפסוק **'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְלֹא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.** מקשה הגמרא: **וְכִי כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב** בפסוק **'יִשְׂרָאֵל'** אנו לומדים כך, **שְׁעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא, וְהָא נַבִּי** פרשת **עֲרָכִין** מצינו שאין ממעטים את העובדי כוכבים לגמרי, **דִּכְתִיב** בפרשת ערכין (ויקרא כז ב) **'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְתַנְיָא** בברייתא, **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין** – מקבלים על עצמם להביא [להקדש] את ערכם או את ערכו של אחר, **וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַעֲרִיכִין** – אינם יכולים לקבל על עצמם להביא ערך [אף שיכולים לנדור ולהתנדב], **יָכוֹל לֹא יְהוּ** העובדי כוכבים **נֶעֱרָכִין** – שמא אין להם 'ערך' כלל, ואף בני ישראל שיכולין לקבל על עצמם להביא ערך של אדם אחר, מכל מקום לא יוכלו לקבל על עצמם להביא את ערכו של פלוני עובד כוכבים, אלא רק את ערכם שלהם עצמם או את ערכו של ישראל אחר, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַה'' (ויקרא כז ב), ללמד ולרבות שאף עובד כוכבים שאינו יכול להעריך, דהיינו לקבל על עצמו להביא ערך, מכל מקום אפשר להעריך בו. וגם לגבי נזירות נאמר כך, שאמנם יש למעט מתיבות 'בני ישראל' שעובדי כוכבים אינם יכולים לקבל נזירות ולהביא קרבן כישראל, ומכל מקום יש ללמוד ולרבות מתיבת 'איש', שאם קיבלו העובדי כוכבים נזירות, תחול נזירותם ויהיו אסורים לשתות יין ולהיטמא למתים, אף שלא יוכלו להביא קרבן.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנֵי הָכָא** – לגבי נזירות, **דְּאָמַר קְרָא** על הנזיר **'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא',** ויש ללמוד שהפרשה עוסקת **כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב, יָצָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵין לוֹ אָב,** ולא שייך בו ציווי זה שלא יטמא לאביו ולאמו, וכיון שלא שייך בו ציווי זה, על כרחך שאינו יכול לקבל על עצמו נזירות כלל, גם לא לגבי טומאה ושתיית יין. ואם כן אי אפשר לרבות מ'איש' שנזירותו תחול לגבי טומאה ושתיית יין.

מבררת הגמרא: **לְמַאי** – לגבי מה נחשב העובד כוכבים כמי שאין לו אב, **אִילֵימָא לְעִנְיַן יְרוּשָׁה** הוא נחשב כמי שאין לו אב, **וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים ב ה) **'כִּי יְרוּשָׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת הַר שֵׂעִיר',** דהיינו להורישו לבניו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** דורשים את הפסוק שאין הנזירות נוהגת אלא **כְּמִי שֶׁמּוּזְהָר עַל כִּיבּוּד אָבִיו,** והיינו ישראל, יצא העובד כוכבים שאינו מוזהר על כיבוד אב, ולפיכך אינו כלול בפרשת נזירות.

מקשה הגמרא: **מִי כְּתִיב 'כַּבֵּד אָבִיךָ' נַבִּי נָזִיר** שנתלה את זה בזה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר קְרָא** בפרשת נזיר **'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא'** – ויש ללמוד מפסוק זה שהפרשה עוסקת **כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טוּמְאָה,** והיינו ישראל ששייכת בו טומאה וטהרה, ולא בעובד כוכבים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

תני רבי חייא — טמא והוא מצורע אין עולין לו לכאן ולכאן, לפי שזה לפני ביאת מים וזה לאחר ביאת מים. נזיר טהור והוא מצורע נמי אין עולין לו לכאן ולכאן, שמצורע מגלח לפני זריקה ונזיר טהור לאחר זריקת דמים. **בעי רמי בר חמא הני ארבע** תגלחיות — דקאמר עלה: ומגלח ארבע תגלחיות, מי אמר משום מצוה איתנהו, ממה נפשך, תרתי קמייתא משום תרתי תגלחיות בצרעת, ושלישית משום טומאה, ורביעית משום נזיר דטהרה, וכולן בתער. **או דלמא משום עבורי שיער טומאה** — איתנהו, ואפילו מעביר לה בנשא — שפיר דמי. **ואי סלקא דעתך משום עבורי שיער טומאה** — הוא דמגלח, אפילו בשלש תגלחיות נמי סגיא, דכיון דשתי תגלחיות שבמצורע ושלישית של נזיר טמא איכא עבורי שיער טומאה. והאי דהדר מגלח בתגלחת רביעית — הא ליכא עבורי שיער טומאה, ואמאי מגלח? אלא לאו שמע מינה דכולהו איתנהו משום מצוה לגלח ארבע תגלחיות, שמע מינה.

הדרן עלך שני נזירים

משנה הגוים אין להם נזירות — הגוים שנדרו בנזירות — אין נזירות חלה עליהן, ומותרין לגלח ולשתות יין וליטמא למתים. **חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו** — שהעבד שנדר בנזיר — יכול רבו לכופו לשתות ביין, אבל אשתו שנדרה בנזיר — אינו יכול לכופה, וכיון שנדרה ושמע לה ולא היפר לה — שוב אינו יכול להפר. **גמרא קתני הגוים** — אין חייבין בנזירות, אבל הנשים והעבדים חייבין. **דתנו רבנן דבר אל בני ישראל** — "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר" וגו' — בני ישראל נודרין, ואין הגוים נודרין. **ואמרת אליהם** — "איש או אשה" — לרבות את העבדים, שיש להן נזירות. **עבדים למה לי** — לרבויי קרא שיש להן נזירות? **הא אמרת** — במסכת קדושין: כל מצוה שהאשה חייבת בה כו'. וכיון שהאשה חייבת בנזירות, כדכתיב "איש או אשה" — איתרבו להו נמי עבדים. **שאני הכא** — גבי נזירות, דאי לאו דאתי קרא אחרינא לרבויי עבדים — לא הואי אמינא דעבדים מחייבי בנזירות, משום דאמר קרא גבי נזירות "לאסור איסר" כו', קא משמע לן "ואמרת אליהם" — לרבות את העבדים. **ואין הגוים מעריכין** — שאם אמר "ערכי עלי" — לא אמר כלום. **יכול לא יהו נערכין** — שאם אמר ישראל: "ערך זה גוי עלי" שלא יהו בדבריו כלום. **תלמוד לומר** — "איש או אשה כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'" — דאיתנהו בכלל ערך, ונותן ערכו כפי שנותיו של גוי. הכא נמי גבי נזירות, ליהוו גוים בתורת נזירות, דאם אינן נזירין להביא קרבן, דכתיב "בני ישראל" — ולא גוים, ליתהנו בהו "איש" דליהוו נזירים, אבל לא מביאין קרבן, כדלקמן. **שאני הכא** — גבי נזיר מה שאינו בתורת נזיר כלל, דאמר קרא "לאביו ולאמו לא יטמא" — במי שיש לו אב דיבר הכתוב, שהוא חייב בתורת נזיר. **יצא גוי שאין לו אב** — דאין אבות לגוי. **למאי הלכתא** — אמרת דאין אבות לגוי. **אילימא לענין ירושה כו' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר** — להורישה לבניו, אלמא דאית אבות לגוי לענין ירושה. **אלא** — אימא הכי: לאמו ולאביו — במי שמוזהר על כיבוד אביו בא לך הכתוב לומר שלא יטמא בשביל נזירות שעליו, וגוי הואיל ואינו בכיבוד אביו — אין נזירות חלה עליו.

יצא

תוספות

תא שמע ומגלח ארבע תגלחיות שמע מינה משום מצוה שמע מינה — יש מפרשים דדייק מדכוולל אותם ביחד — אם כן דמיין אהדדי, וכולהו בתער, אף השלישית שהיא לספק נזיר טמא. גם יש ספרים כתוב: ואי סלקא דעתך משום עיבורי טומאה אפילו בשלש נמי סגי. וקשיא לן: מאי מייתי? והלא בכל התגלחיות יש להסתפק אי במצורע או בנזיר טהור, אף בשלישית! ושמא יש לומר: דאף על גב דבתגלחת שלישית איכא לספוקי תגלחת בנזיר טהור שהיא צריכה תער, מכל מקום אם לא היתה תגלחת טומאה צריכה תער — משום ספק דנזיר טהור לא היה צריך גילוח, שהרי עדיין לא היה מותר לשתות ביין.

הדרן עלך שני נזירים

הגוים אין להם נזירות — ואין קרבנן קרב, אף על גב דמקבלין מהם נדרים ונדבות. ובגמרא מפרש מנלן. **נשים** ועבדים יש להן נזירות — בגמרא מרבה להן.

כופה את עבדו — שמוחה על נזירותו. בגמרא מפרש טעמא.

מנהני מילי — דגוים אין להם נזירות? הלא בשאר נדרים דינן כישראל, כדכתיב "איש איש" — לרבות גוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל, והכא נמי נדר הוא.

דתנו רבנן דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' וגו' בני ישראל ולא גוים — שאם קבלו נזירות — אינו כלום, ומותרין לשתות ביין, ואין מביאין קרבנות נזירות עליהם.

למה לי קרא לרבות לעבדים והא אמרינן כל מצוה שאשה חייבת עבד חייב בה. כלומר, הא קיימא לן הכי. ובפרק קמא דקדושין (כג,א) ילפינן לה.

שאני הכא דקאמר קרא לאסור איסר על נפשו מי שנפשו קנויה לו יצא עבד — ואף על גב דאכתיב לגבי נדרים, מכל מקום בפרק קמא דנדרים (ג,א) מקשינן נזירות לנדרים מ"לנדור נדר נזיר להזיר". **והא** גבי ערכין דכתיב בני ישראל ותניא בני ישראל מעריכין — לומר "ערכי עליי", או "ערך פלוני עליי". ואין הגוים מעריכין, אף כי נודרים נדרים ונדבות כישראל. יכול לא יהו נערכים, אם אמר ישראל "ערך גוי עליי" תלמוד לומר "איש", והכא נמי גבי נזיר נימא דאהני מיעוטא דבני ישראל לומר בני ישראל נודרים ומביאין קרבן אבל הגוים אין נודרים ומביאים קרבן יכול. לא יהו נודרים כלל לאסור ביין ובטומאה — תלמוד לומר "איש", דהכי נמי אמר התלמוד בסמוך.

למאי אילימא לענין ירושה — דסתם מקום שנאמר בו אב לענין ירושה קרוי אביו.

מי שמוזהר על כיבוד [אב]. אבל גוי לא מוזהר.

מידי [בנזיר כבד] אביך כתיב — ולעיל כי קאמר לענין ירושה לא פריך הכי, דסתם אב נקרא אב לענין ירושה.

ודלמא

1 תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: זֶה לִפְנֵי בִּיאַת מַיִם (הַיָּם) וְזֶה לְאַחַר
2 בִּיאַת מַיִם, זֶה לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים וְזֶה לְאַחַר זְרִיקַת
3 דָּמִים. "שֶׁתִּגְלַחַת הַנֶּגַע" וכו'. בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא: הָנֵי
4 אַרְבַּע תִּגְלְחִיּוֹת דְּקָאָמַר, מִשּׁוּם מִצְוָה אוֹ מִשּׁוּם
5 אַעֲבוּרֵי שֵׂעָר טוּמְאָה? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְעַבּוּרֵי
6 בְּנָשָׁא. אִי אָמְרַתְּ מִשּׁוּם מִצְוָה - לְעַבּוּרֵי בְּנָשָׁא לָא,
7 וְאִי אָמְרַתְּ מִשּׁוּם אַעֲבוּרֵי שֵׂעָר טוּמְאָה - אֲפִילּוּ סָכֵיהּ
8 נָשָׁא נַמִי. מַאי? - אֲמַר רָבָא, הָא שְׁמַע: וּמְגַלֵּחַ אַרְבַּע
9 תִּגְלְחִיּוֹת; אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִשּׁוּם עַבּוּרֵי שֵׂעָר טוּמְאָה
10 - אֲפִילּוּ בְּשָׁלֹשׁ נַמִי סַגְיָא לֵיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ: מִשּׁוּם
11 מִצְוָה, שְׁמַע מִינָּהּ.

הדרן עלך שני נזירים

12 הַגּוֹיִם אֵין לָהֶם נְזִירוּת, נָשִׁים וַעֲבָדִים יֵשׁ לָהֶן
13 נְזִירוּת, חוֹמֶר בְּנָשִׁים מִבַּעֲבָדִים: שֶׁהוּא כּוֹפֶה
14 אֶת עַבְדּוֹ, וְאֵינוֹ כּוֹפֶה אֶת אִשְׁתּוֹ. **גְּמָרָא** קָתָנֵי:
15 הַגּוֹיִם אֵין לָהֶם נְזִירוּת. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן:
16 "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - וְלֹא לַגּוֹיִם, "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם"
17 - לְרַבּוֹת אֶת הָעֲבָדִים. לָמָּה לִי קְרָא? הָאָמַרְתְּ: כָּל
18 מִצְוָה שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּיבֶת בָּהּ עֶבֶד חַיָּיב בָּהּ! - אֲמַר רָבָא:
19 שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר קְרָא "לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ" - בְּמִי
20 שֶׁנַּפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ, יָצָא עֶבֶד שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ;
21 הוֹאִיל וְאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ, אֵימָא גַּבֵּי נָזִיר נַמִי לָא -
22 קָמַשְׁמַע לָן. אָמַר מָר: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - וְלֹא
23 לַגּוֹיִם. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "יִשְׂרָאֵל" גּוֹיִם לָא? וְהָא גַּבֵּי
24 עֲרָכִין, דִּכְתִיב "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְתַנְיָא: בְּנֵי
25 יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין, וְאֵין הַגּוֹיִם מַעֲרִיכִין. יָכוֹל לֹא יְהוּ
26 נֶעֱרָכִין - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ"! - שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר
27 קְרָא "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" - בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב,
28 יָצָא גּוֹי שֶׁאֵין לוֹ אָב. - לְמַאי? אִילֵימָא לְעִנְיַן יְרוּשָׁה
29 - וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גּוֹי יוֹרֵשׁ
30 אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי
31 אֶת הַר שֵׂעִיר"! אֶלָּא: בְּמִי שֶׁמּוּזְהָר עַל כִּיבּוּד אָבִיו.
32 - מִי כְּתִיב "כַּבֵּד אָבִיךָ" גַּבֵּי נָזִיר?! - אֶלָּא, אָמַר קְרָא
33 "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" - בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טוּמְאָה,

יצא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ודלמא כרת הוא דלא מחייב — תיפוק ליה דקאמר מהני [דלא] תיתי לומר שיהא גוי בכרת, אבל אטמויי מיטמו!

אמר קרא והזה הטהור על הטמא כל מי שיש לו טהרה יש לו טומאה וכל שאין לו טהרה אין לו טומאה — וגוי אין לו טהרה, דכתיב "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא" למשמרת לבני ישראל, ולא לגוים, כפירוש הקונטרס. **ודלמא** טהרה הוא דלא הוי להו הא טומאה אית להו — דהאי "והזה הטהור על הטמא" לא מייתר, דבפרק קמא דיומא (יד,א) מוקמינן ליה למילי אחריני, למתבוין להזות על האדם והזה על הבהמה. ומשני: אמר קרא "אשר יטמא ולא יתחטא", דמייתר "יטמא", דהזה ליה למכתב "אשר לא יתחטא". ועוד יש לומר: משום ד"והזה הטהור" לא מיירי בטהרה דחיטוי, אלא מיירי בטהור גמור לפי הפשט, או בטבול יום כדאיתא ביבמות (עג,א). וקרא דממעטינן מיניה גוים מטהרה — היינו מטהרת חיטוי, כדכתיב "לבני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא". להכי אייתי קרא ד"אשר יטמא ולא יתחטא" דמיירי בחיטוי, וצריך עיון. ואף על גב דאמת הוא דגוי אין לו שום טהרה ואפילו טבילה — מכל מקום ניחא ליה לאתויי מחיטוי גופיה, דומיא ד"למשמרת למי נדה חטאת היא" דמיניה ממעטינן גוים, דמיירי בחיטוי. (ושמא) הא דגוי אין לו טהרה ואפילו טבילה — היינו משום דאיתקש טבילה להזאה, דכתיב "וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר".

לשון הרב רבינו פרץ: אמר קרא "אשר יטמא ולא יתחטא" ואיתקש טומאה לטהרה.

רב אחא בר יעקב אמר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם — אעבדים קאי. רב אחא בא ליישב דרשא של אביו דלעיל, מי שיש לו אב לענין כל ירושה המפורשת בתורה. וירושת עבדים מפורשת בקרא ד"והתנחלתם" וגוי אינו מוריש עבדו לבניו, שאין לגוי קנין בגוף העבד, כדדרשינן פרק "השולח" (גיטין לח,א): אתם קונין מהם, ולא הם קונין מכם, ולא הם קונין זה את זה. אם כן כל שיש לו נחלה בעבדים — קרוי אביו, והוי בכלל "לאביו ולאמו לא יטמא", וכל שאין לו נחלה — אינו בכלל טומאה, כלומר בכלל "אביו ואמו לא יטמא". **אי** הכי עבדים נמי — נמעטו מנזירות מהך דרשא. שכמו כן אין מוריש עבד אחד שניתן לו על מנת שלא יהיה לרבו רשות בו, שאינו קונה אותו, כדפרישית: ולא הם קונים זה מזה. וכיי תימא דעבדים איתרבו מ"אליהם" — גוים נמי ליתרבו מ"איש"! והוא הדין דאשינויא קמא, דמי שיש לו טהרה יש לו טומאה, פריך. **אלא** אמר רבא בשלמא גבי ערכין איבא לאוקמי מיעוטא ד"בני ישראל" למעוטי גוים דאין מעריכין, וריבוי ד"איש" לרבות גוים דנערכים. אבל הכא, אי "איש" לרבות גוים לנזירות — אם כן [מאי] ממעט "בני ישראל" דמשמע ולא גוים? וכי תימא: בני ישראל נודרים ומביאין קרבן, ולא הגוים. יכול לא יהו נודרים כלל ליאסר באיסורי נזיר — [תלמוד לומר "איש"] אך לא יביאו קרבן. אי משום קרבן — לאו מהכא נפקא, אלא מהתם "לעולה" — פרט לנזירות, בקרא ד"איש איש" בפרשת אמור דמרבינן מיניה שהגוים נודרין נדבות בישראל, וכתיב בסיפיה דקרא "לעולה" — פרט לנזירות דגוי, דאינו מביא קרבן נזירות. ואם תאמר: וכיון דגוים אימעיטו לגמרי מנזירות — אם כן למה לי "לעולה" פרט לקרבנות נזירות? [יש לומר:] שלא יביא גוי קרבנות נזירות כדי לפטור ישראל נזיר מקרבנותיו. וצריך עיון. **ואימא** בני ישראל מדיירין בניהן בנזיר כו' יכול לא יהו נזירין תלמוד לומר איש הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן הלכה היא בנזיר — אם כן הלכה לא נשנית אלא לגבי ישראל, אין סברא דליתי מיעוטא למעוטי דבר שאינו אלא הלכה למשה מסיני.

[מכאן שייך לדף סב,א] **איש** כי יפליא דכתיב בערכין למה לי — לרבויי גוים להיות נערכין, כיון דקיימא לן דגוים נודרים נדרים ונדבות כישראלים [ולא הוה] ממעט. אפילו שתק מ"איש" הוה מוקמינן מיעוטא ד"בני ישראל" למעוטי גוים דאין מעריכין, דסברא הוא להשוותם מקרא דנודרין נדבות כישראל לכל מה שיוכל. **איש** כי יפליא מבעיא ליה לאיתויי מופלא סמוך לאיש. **הניחא** למאן דאמר — במסכת נדה (מו,ב) דאורייתא, אלא מאן דאמר רבנן, מאי איכא למימר? לאתויי מופלא סמוך לאיש דגוי. ודבר תימה הוא: דבישראל ליתיה אלא מדרבנן, ובגוים איתיה! ופירש רבנו יצחק: דודאי ישראל דלא הוי בכלל "בל יחל" עד דהוי גדול, וכי הוי גדול מיהא איתא ב"בל יחל", הלכך דרשינן: כל דליתיה ב"בל יחל" ליתיה בהפלאה, וכדאמר בפרק ["יוצא דופן"] (שם) וממעטינן מופלא סמוך לאיש דישראל. אבל גוי שאינו ראוי לבא לכלל "בל יחל" — לא שייך למעוטי.

הניחא

1 יָצָא גּוֹי שֶׁאֵין לוֹ טוּמְאָה. מְנָלַן דְּלֵית לְהוּ טוּמְאָה?
2 דְּאָמַר קְרָא "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
3 הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל" - בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָהָל,
4 יָצָא זֶה שֶׁאֵין לוֹ קָהָל. - מִמַּאי? דִּלְמָא כְּרַת הוּא
5 דְּלָא מִיחַיַּיב, אֲבָל אִיטַּמּוּיֵי מִיטַּמּוּ! - אָמַר קְרָא
6 "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא", כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה יֵשׁ
7 לוֹ טוּמְאָה, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה - אֵין לוֹ טוּמְאָה.
8 - וְאִימָא: טָהֳרָה הוּא דְּלָא הָוְיָא לֵיהּ, טוּמְאָה הָוְיָא
9 לֵיהּ! - אָמַר קְרָא "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא".
10 רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר קְרָא
11 "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם", כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ
12 נַחֲלָה - יֵשׁ לוֹ טוּמְאָה, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ נַחֲלָה - אֵין
13 לוֹ טוּמְאָה. - אִי הָכִי עֲבָדִים נַמִּי לָא! אֶלָּא אָמַר
14 רָבָא: בְּשֶׁלְּמָא גְּבֵי עֲרָכִין, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" -
15 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין, וְאֵין הַגּוֹיִם מַעֲרִיכִין. יָכוֹל לֹא
16 יְהוּ נֶעֱרָכִין - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ". הָכָא, בְּנֵי
17 יִשְׂרָאֵל נוֹזְרִין וּמְבִיאִין קָרְבָּן, וְאֵין הַגּוֹיִם נוֹזְרִין וּמְבִיאִין
18 קָרְבָּן. יָכוֹל אַף לֹא יְהוּ נְזִירִין כְּלָל - תַּלְמוּד לוֹמַר
19 "אִישׁ"? אָמְרִי: אִי מִשּׁוּם קָרְבָּן - לָאו מֵהָכָא נָפְקָא
20 לֵיהּ, אֶלָּא מֵהָתָם: "לְעוֹלָה" - פְּרָט לִנְזִירוּת, דִּבְרֵי
21 רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי! - אֵימָא: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נוֹזְרִין נְזִירוּת
22 עוֹלָם, וְאֵין הַגּוֹיִם נוֹזְרִים נְזִירוּת עוֹלָם. יָכוֹל לֹא יְהוּ
23 נְזִירִים - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ"! - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִי
24 כְּתִיב נְזִיר עוֹלָם?! - אֵימָא: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַדִּירִין בְּנֵיהֶם
25 בְּנָזִיר, וְאֵין הַגּוֹיִם מַדִּירִין בְּנֵיהֶם בְּנָזִיר. יָכוֹל לֹא יְהוּ
26 נְזִירִים - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ"! - הָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
27 הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר! - אֵימָא: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְגַלְּחִין עַל
28 נְזִירוּת אֲבִיהֶן, וְאֵין הַגּוֹיִם מְגַלְּחִין עַל נְזִירוּת אֲבִיהֶן.

יכול

רש"י

יצא גוי שאין לו טומאה — שאם נגע במת אינו טמא. **דלמא כרת הוא דלא מיחייב** — כי נכנס במקדש. **אבל איטמויי איטמי** — כי נגע במת, כדי לטמא אדם וכלים. והואיל והוא מיטמא — נמצאת אתה אומר שתהא נזירות חלה עליו. **כל שיש לו טהרה** — בהזאה ובטבילת מקוה, יש לו טומאה, וגוי שאין לו טהרה — אין מקבל טומאה. והא דאמרינן במסכת יבמות בפרק "הערל" (עא,ב): ערל מקבל הזאה — כגון ערל ישראל שלא נימול, שמתו אחיו מחמת מילה. אבל ערל גוי לא. וכיון שאין מקבל הזאה — לפיכך אין לו טומאה. **ודלמא טהרה הוא דלית ליה** — שאם קיבל טומאה, אפילו שהוזה — לא נטהר מטומאתו, ופוסל את הקדשים במגעו. הא טומאה הויא ליה, שאם נגע במת — שהוא טמא, ומטמא אדם וכלים. **אמר קרא [איש אשר] יטמא ולא יתחטא** — איתקש טומאה לטהרה, דתרוויהו טומאה וטהרה קמישתעו בחד גברא. והכי משמע: כל מי שאין לו טהרה — אין לו טומאה, וגוי הואיל ואי אפשר לו בטהרה — אין לו טומאה. **רב אחא בר יעקב אמר שאני הכא** — גבי נזירות; טעמא מאי אימעיטו להו גוים מנזירות — כתיב הכא "לאביו ולאמו לא יטמא", והתם כתיב "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", כל מי שיש לו נחלה להוריש לבניו את עבדיו דבר לך הכתוב גבי נזיר, שיש לו אב ואם, כדכתיב "לאביו ולאמו" — יש להם טומאה. והני גוים, הואיל ואין להם נחלה כדי להוריש עבדו לבנו, כדכתיב "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", ואמרינן במסכת (גיטין לח,א): אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם, ולא הם קונים זה את זה — לא הוי להו טומאה. וכל שאין לו טומאה — אין לו תורת נזירות. **אי הכי עבדים נמי** — לא ליהוו בתורת נזיר, לפי שאינן בתורת נחלה להוריש לבניהם, דכל מה שקנה עבד קנה רבו. ולא הן קונין זה את זה, דהא לאו ישראל נינהו. **אלא אמר רבא בשלמא גבי ערכין** — דכתיב "בנו' ישראל" לא מצית למעוטי גוים לגמרי, דהא דכתיב "בני ישראל" — ממעריך בלבד הוא דקממעט להו, כדאמרינן: בני ישראל מעריכין. אבל לגמרי לא מצית למעוטי להו דלא ליהוו נערכין, דהא הדר בהו "איש" דמייתי את הגוים דליהוו נערכין. אבל הכא גבי נזירות, ליכא לך למימר דליהוי בכלל נזיר כלל, דהיכי אמרת — בני ישראל נוזרין ומביאין קרבן, ואין הגוים נוזרין ומביאין קרבן, דהאי דכתיב בנזיר "בני ישראל" קא ממעט להו מקרבן — ומשום מיעוטא דקרבן לא איצטריך למיכתב "בני ישראל", דמהתם נפקא שאין נוזרין ומביאין קרבן, דאמרינן במסכת מנחות בפרק "אלו מנחות נקמצות" (עג,ב): "איש איש מבית ישראל כו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם" — לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל, דמ"לכל נדריהם ולכל נדבותם" נפקא לרבות עולה ושלמים ועופות ויין ולבונה. אם כן מה תלמוד לומר "לעולה" דכתיב "אשר יקריבו לה' לעולה" — פרט לנזירות, דאין הגוים מביאין קרבן נזירות, דברי רבי יוסי הגלילי. וכיון דמהתם נפקא שאין מביאין קרבן נזירות, "בני ישראל" דהכא למאי אתא? אלא לומר לך דלא חל עלייהו נזירות כלל. והאי דכתיב בהו "איש" — איידי דכתיב אשה לצורך, כתב נמי איש שלא לצורך. **ואימא** — דהאי דכתיב "בני ישראל" גבי נזירות — משום דקאתי לאשמועינן דממעט להו לגוים מנזירות עולם, ומיהו בנזירות סתם קאי בלא קרבן, מדכתיב בהו "איש". **מי כתיב נזיר עולם** — בקרא, דקאמרת בני ישראל נוזרין נזירות עולם, אבל לא הגוים? והא לא גמרי נזירות עולם אלא מאבשלום, כדאמרינן לעיל בפירקא קמא (ד,ב). **והאמר רבי יוחנן** — בפירקין דלעיל (כח,ב): הלכה היא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָצָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁאֵין לוֹ טוּמְאָה – שאפילו נגע במת, אינו נטמא.
הגמרא מבררת את המקור לכך: **מְנָלָן דְּלֵית לְהוּ לעובדי כוכבים טוּמְאָה, דְּאָמַר קְרָא** (במדבר יט ב) **'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא** [ולא ייטהר מטומאתו, ונכנס כך למקדש] **וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל', כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָהָל, יָצָא** זֶה העובד כוכבים שֶׁאֵין לוֹ קָהָל [כיון שקהל עובדי כוכבים אינו קרוי 'קהל'], ואם כן יש להוכיח מכאן שלעובדי כוכבים אין טומאה.
הגמרא דוחה: **מַאי** – מה הוכחה היא זו, **דִּלְמָא כְּרֵת הוּא דְּלֵא מִיחַיֵּיב** העובד כוכבים, **אֲבָל אִיטַּמּוּיֵי מִיטַּמּוּ** ושייכת בהם טומאה.
אומרת הגמרא: אלא מקור אחר לדבר, **אָמַר קְרָא 'וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא',** והרי תיבות 'על הטמא' מיותרות, ויש ללמוד מייתור זה שכָּל אדם שֶׁיֵּשׁ לוֹ **טָהֳרָה** [היינו ישראל] יֵשׁ לוֹ גם **טוּמְאָה, וְכָל** אדם שֶׁאֵין לוֹ **טָהֳרָה** [היינו עובד כוכבים] **אֵין לוֹ טוּמְאָה.** ועובדי כוכבים אין להם טהרה, שנאמר בפרשת מי חטאת 'וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה' (שם יט ט), ועל כן אין להם טומאה.
מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** – ושמא תאמר שטָּהֳרָה הוא **דְּלֵא הַוְיָא לֵיהּ** – אין לו לעובד כוכבים, אבל **טוּמְאָה הַוְיָא לֵיהּ** – יש לו, שאין הפסוק מיותר לדרשה האמורה.
הגמרא מביאה פסוק אחר: **אָמַר קְרָא** (שם יט ב) **'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא',** והרי יש ייתור בפסוק זה, שהיה יכול לומר רק 'ואיש אשר לא יתחטא', ללמדנו שרק מי שיכול להתחטא ולהיטהר, הוא יכול גם להיטמא, ולהוציא עובדי כוכבים.
הסבר אחר לדרשה שאין לגוי נזירות: **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר,** באמת הטעם שאין לעובדי כוכבים נזירות הוא משום שאין להם אב, כאמור לעיל, ואף שיש להם אב לגבי סתם ירושה, מכל מקום **שַׁאנִי הָכָא** שאין הדבר תלוי בסתם ירושה, אלא אם מוריש לבנו את עבדיו, וירושה זו אין להם, **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כה מו) **'וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם** [את עבדיכם הכנענים] **לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה',** ויש לדרוש ולומר, אתם מנחילים את העבדים לבניכם אחריכם, ולא עובדי כוכבים [וטעם הדבר שעובד כוכבים אינו מוריש את עבדיו לבנו, משום שאין גוף העבד קנוי לעובד כוכבים כפי שהוא קנוי לישראל]. ומעתה דורשים, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ **נַחֲלָה,** דהיינו ישראל, שיורש מאביו את עבדיו, יֵשׁ לוֹ **טוּמְאָה** האמורה בפרשת נזיר [היינו יש לו נזירות], **וְכָל שֶׁאֵין לוֹ נַחֲלָה,** היינו עובד כוכבים שאינו מוריש לבנו את עבדיו, **אֵין לוֹ טוּמְאָה** האמורה בפרשת נזיר, והיינו שאין לו נזירות.
הגמרא מקשה: **אִי הָכִי** שהדבר תלוי בנחלה, **עֲבָדִים** שגם הם אינם מורישים לבניהם את עבדיהם **נַמִּי לֵא** יהיו בפרשת נזירות, והרי למדנו לעיל שעבדים יכולים להיות נזירים, והם נלמדים מפסוק מיוחד של 'ואמרת אליהם'. ומוכח שאין הנזירות תלויה בירושת עבדים [נחלה], ונדחו דבריו של רב אחא בר יעקב.

הגמרא מביאה ישוב על הקושיא הראשונה (לעיל ע"א) מדוע אין מרבים עובד כוכבים לקבלת נזירות כמו שמרבים עובד כוכבים לענין ערכין: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, בְּשִׁלְמָא גַּבֵּי עֲרָכִין שַׁנֶּאֱמַר** שם בפסוק **'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'** יש לדרוש ולמעט שדווקא **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַעֲרִיכִין, יָכוֹל לֵא יְהוּ** העובדי כוכבים **נָעֲרָכִין** [שלא יהיה אפשר להעריך בהם], **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ' [אִישׁ],** ויש לרבות מ'איש' שאף שאינם מעריכין מכל מקום הם נערכים, **הָכָא** בפרשת נזירות, אם נרצה לדרוש כפי שדרשנו בפרשת ערכין, נצטרך לדרוש **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נוֹזְרִין** וגם **מְכִיאִין קָרְבָּן** נזירות בסיום הנזירות, **וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נוֹזְרִין וּמְכִיאִין קָרְבָּן** נזירות. **יָכוֹל אַף לֵא יְהוּ** העובדי כוכבים **נָזִירִין כְּלָל** [אפילו בלא קרבן], **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ'** ויש לרבות מ'איש' שאף שאין העובדי כוכבים נוזרים ומביאים קרבן, מכל מקום הם יכולים להיות נזירים בלא קרבן, **אָמְרִי, אִי מִשּׁוּם** למעט **קָרְבָּן** בא הפסוק, **לָאו מֵהָכָא נַפְקָא לֵיהּ** שאינם מביאים קרבן, **אֶלָּא מֵהָתָם** – מדרשה אחרת, שנאמר בפסוק **'לְעוֹלָה'** ודרשו בברייתא **פָּרַט לְנִזִּירוּת** דִּבְרֵי **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,** ואין צורך בפסוק של 'בני ישראל' לומר שעובדי כוכבים אינם מביאים קרבן נזירות, ועל כרחך שיש למעט ממנו שאין עובדי כוכבים יכולים להיות נזירים כלל.
הגמרא מבררת אם יש אופן אחר לדרוש את הפסוקים האמורים בנזירות: **אֵימָא** שיש לדרוש מ'בני ישראל' שדווקא **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נוֹזְרִין נְזִירוּת עוֹלָם, וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נוֹזְרִים נְזִירוּת עוֹלָם, יָכוֹל לֵא יְהוּ** העובדי כוכבים **נָזִירִים** כלל [ואף לא נזירים לשעה], **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ'** שעובדי כוכבים יכולים להיות נזירי שעה.
דוחה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִי כְּתִיב** בפסוק **נָזִיר עוֹלָם,** שנעמיד בכך את הפסוקים, ונמעט רק אותה מעובדי כוכבים, אלא ודאי יש למעטם מנזירות לגמרי.
שואלת הגמרא: **אֵימָא** שיש לדרוש מ'בני ישראל' שדווקא **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַדִּירִין** את **בְּנֵיהֶם בְּנָזִיר** [שיכולים האבות לקבל נזירות עבור בניהם, ולא רק על עצמם] **וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַדִּירִין** את **בְּנֵיהֶם בְּנָזִיר, יָכוֹל לֵא יְהוּ** העובדי כוכבים **נָזִירִים** כלל, אף לא הם עצמם, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ'** לרבות שיכולים הם לקבל נזירות על עצמם.
דוחה הגמרא: **הָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שמה שאב מדיר את בנו בנזיר **הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר,** ולא יתכן שיהא פסוק שממעט הלכה זו, שתנהג רק בישראל ולא בעובדי כוכבים, שלא יתכן שיש פסוק שבא ללמדנו היכן הלכה נוהגת.
שואלת הגמרא: **אֵימָא** שיש לדרוש מ'בני ישראל' שדווקא **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנַלְּחִין עַל נְזִירוּת אֲבִיהֶן,** אם אמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות שהשאיר אבא, כמבואר לעיל (ל.), **וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְנַלְּחִין עַל נְזִירוּת אֲבִיהֶן,**

האדם אינו רשאי לעשות אליל מצרכיו הגשמיים, עד שאינו נרתע מכלום וכל האמצעים כשרים כדי להשיג את פרנסתו

ממכתב כללי י"א ניסן תשכ"ו

ב'ירושלמי' הלימוד הוא בכללות, ולכן אין שם אריכות דשקלא-וטריא כו'. ב'בבלי' הלימוד הוא בפרטיות, ולכן ישנה אריכות דשקלא-וטריא עד שבאים למסקנת העניין

מהתוועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב אדר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

הפ״נ שלו בעתו נתקבל ונקרא על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ועל של עתה באתי, והיינו שע״פ הידיעות המתקבלות מ... וכן מהנוסעים הנה כנראה שאינו מסודר כלל בענין בריאות הגוף, אשר במילא אי אפשר שלא ישפיע זה גם על בריאות הנפש, וכידוע מאמר הרב המגיד לבנו הר״א המלאך, אז א קליינע לעכעלע אין גוף גורם א גרויסע לאך אין דער נשמה, והוא ג״כ פסק בנגלה וכמ״ש הרמב״ם הלכות דיעות ריש פרק ד׳, היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא. וחבל על הזמן על הוויכוח בדבר הפשוט, ובמילא אם לקולי ישמע, הרי ישמור על בריאותו פשוט כפשוטו בעניני אכילה ושתי׳ ושינה וכו׳ אשר עי״ז טוב יהי׳ לו גם ברוחניות. וכבר ידוע מאמר הבעש״ט על הפסוק כי תראה חמור שונאך גו׳ עזוב תעזוב עמו.

בטח יאשר קבלת מכתבי זה ויודיע מה בדעתו לעשות בכל הנ״ל. וכן יודיע מפעולותיו הטובות בהישיבה בפרט ובעניני חב״ד בכלל.

בברכה לחג פסח כשר ושמח לו ולכל ב״ב שי׳.

ב״ה, כ״ד אדר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו ממוצש״ק פ׳ תשא, כן בעתו נתקבל מכתבו הקודם.

ונבהלתי למה שכותב בו ע״ע, וכבר סיפרתי כמה פעמים מה ששמעתי מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, שסיפר לי, אשר נכנס אליו אחד ליחידות ושאל תיקון על איזה ענינים, ובשעת מעשה תיאר מצבו הרוחני באותיות מבהילות, וענהו כ״ק מו״ח אדמו״ר אשר ידוע חומר הענין דלשון הרע שאסור לספר על חבירו וגם על עצמו וד״ל.

ולפע״ד יש להוסיף ביאור בזה ע״פ הידוע בכמה מקומות בחילוק דלה״ר ומוציא שם רע.

אשר מוצש״ר הוא בדבור שקר, ולה״ר הוא אפילו כשמספר אמת, ועיין בפירוש המשניות להרמב״ם ספ״א דאבות. הל׳ דעות ז, ב. ובכ״ז גדול האיסור על פי המבואר בחסידות אשר כשמתאר חסרון של חבירו או אפילו של עצמו, הרי לפעמים תכופות ממשיכים ומגלים את החסרון מעולם המחשבה לעולם הדבור, אשר מובן שכל זמן שנשאר במחשבה אינו פועל פעולה, משא״כ כשבא בדבור ובמילא מזיק, וכלשון רז״ל, לישנא תליתאי ועאכו״כ בענין של כת״ר שי׳ שהמשיך זה גם בכתב היינו במעשה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והשי״ת יצליחו להחליט בעצמו להחזיק בהקו דועשה טוב, היינו בהמשכת אור בנפשו ובחלקו בעולם ע״י תוספת אומץ בתורה ומצות ובמאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ואם מעט אור דוחה הרבה חשך הרי עאכו״כ הרבה אור.

ידוע שע״פ טבע הנה מי שאומנתו טבחא, הוא מקו הגבורות, וכמרז״ל (שבת קנ״ו ע״א) ואפשר שזהו ג״כ הסיבה למה שכותב במכתבו על עצמו. ובכל זה הרי זה תכלית העבודה להפוך מדותיו הטבעים, וכשיתעסק בזה, בטח יצליח.

מעות פורים ששלח בעדו ובעד ב״ב שיחיו נמסרו למטרתם, ואף שזכין לאדם שלא בפניו, הנה בכ״ז מפני ענין חינוך שבדבר (יעויין בקדושין ל, א שחינוך הוא עד כ״ד שנה) הנה מהראוי שבנו... שי׳ יתן בפ״ע איזה פרוטות למגבית הנ״ל נוסף על מה שנתן בעדו הוא...

מוסג״פ הקונטרס שהו״ל ובטח יזכה בתוכנו את הרבים.

בברכה לחג המצות כשר ושמח.

ב״ה, כ״ד אדר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע שלומד הוא ספורות ובישיבת תורת אמת ומבקש חוות דעתי מה לעשות בכדי להצליח במעשיו:

והנה ידוע הכותב בתורתינו הקדושה, אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו וגו׳ ונתנה הארץ יבולה וגו׳ ופירש רש״י אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. ואם כן ברורה דרכו אשר כיון שזיכהו השי״ת להעמידו בקרן אורה זו תורה, הנה עליו להיות עמל בתורה, היינו יותר מרגילותו וטבעו, שלכן זהו נקרא בשם עמל. ואף אם לומד הוא - כמו שכותב במכתבו - סופרות, הנה בכל זה בודאי נשאר די זמן פנוי להיות עמל בתורה, ובודאי הקב״ה ימלא הבטחתו, ונתתי גשמיכם בעתם וגו׳. מובן אשר דבר הכרחי הוא ובפרט לאלו שזכו ללמוד בישיבה מיסודם ובהנהלתם של נשיאנו צדיקי יסודי עולם הוא כ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) וכ״ק מו״ח אדמו״ר - זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, הרי מוכרח שילמוד תורתם, זוהי תורת החסידות דברי אלקים חיים, אשר על ידי זה מתקשרים בתוספת קישור באילנא דחיי ובמילא נמשך לו תוספת ברכה והצלחה גם בחיי עולם, היינו גם בחיים בעולם הזה הגשמי.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים ובהצלחה בעניניו ולחוג את חג הפסח בכשרות ובשמחה.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

המזכיר

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

פז מַכְבֵּדוֹת תשכג] שֶׁמְּכַבְּדִין בָּהֶן הַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר לְדִבְרֵי הַמַּתִּירִין לְכַבֵּד בָּהֶן בְּשַׁבָּת קַרְקַע הַמְּרֻצָּף, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן של"ז. וְאַף שֶׁמְּכַבְּדִין בָּהֶן גַּם־כֵּן קַרְקַע שֶׁאֵינוֹ מְרֻצָּף בְּחֹל תשכד], מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר וּלְהֶתֵּר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר תשכה], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה.

אֲבָל לְדִבְרֵי הָאוֹסְרִים לְכַבֵּד בְּשַׁבָּת אַף קַרְקַע הַמְּרֻצָּף - אָסוּר לְטַלְטְלָן כִּי אִם לְצֹרֶךְ גּוּפָן אוֹ מְקוֹמָן, כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר תשכו].

כְּלֵי שֶׁחוֹזִים בּוֹ הַכּוֹכָבִים תשכז] אִם מֻתָּר לְהַפְּכוֹ תשכח] וּלְטַלְטְלוֹ לְהַבִּיט בּוֹ תשכט] - נִתְבָּאֵר בְּסִמָּן ש"ז תשל]:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת, סעיף פז

ביאורי הלכה

תשכג] מכבדות — מטאטאים.

תשכד] בחול — בשבת אסור לכבד קרקע שאינו מרוצף שמא יבוא להשוות גומות ויתחייב משום חורש.

תשכה] שמלאכתו להיתר — המטאטא מותר בטלטול גם עבור מי שביתו אינו מרוצף כלל[671].

תשכו] שמלאכתו לאיסור — בימינו שכל בתי העיר מרוצפים, דין המטאטא ככלי שמלאכתו להיתר[672].

תשכז] הכוכבים — מכשיר מדידה המאפשר לקבוע את קו הרוחב בו נמצאים על ידי מדידת גובה הכוכבים במעלות מעל האופק.

תשכח] להפכו — כדי לראות את תוצאות החישובים בלוחות שמאחוריו[673].

תשכט] להביט בו — להניחו במקום בו יוכלו להביט דרכו על גרמי השמיים כדי לקבוע את זווית המחוג[674].

תשל] בסי' ש"ז — בסימן שז נתבאר שנוהגין להקל להביט בו, וממילא מותר להפכו ולטלטלו אף שראוי להחמיר ללמוד בשבת רק בדברי תורה ויראת שמים, וכן כל כלי שמלאכתו מותרת בשבת מן הדין — מותר בטלטול בשבת גם למי שמחמיר שלא להשתמש בו בשבת, וכגון בגדי חול למי שמקפיד שלא ללבשם בשבת[675], או מפצח־אגוזים למי שלא מפצח אגוזים בשבת[676].

ציונים והוספות

671) תהל"ד ס"ק מח: לפמ"ש המ"א בס"ק ע"ט בשם התוס' שהיכי שהדבר ראוי לכ"ע אלא דאיסורא הוא דרבוע עלי' מותר לכל לטלטלה... ה"נ י"ל בכלי שמלאכתו לאיסור לדידי' אפילו הוא מותר לטלטלה. ע"כ. וראה שם שהיינו דווקא במלתא דשכיחי, אבל בדבר שלא מצוי כגון מקל הראוי לחיגר ללכת בו ולכך מותר לכולם לטלטלו, מכל־מקום, אם אינו שייך לחיגר אסור לאף אחד לטלטלו.

672) יתבאר בעז"ה על סי' שלז.

673) לאחר שנקבעה זווית המחוג על פי הכוכבים, היו הופכים את הכלי כדי לראות את הלוחות שמאחוריו וללמוד על הניווט, הזמן, המזלות ודברים שונים (כל לוח לפי ענינו), כדלעיל על סי' שז הערה רצד.

674) ראה לעיל על סי' שז הערה רצד.

675) עיין לעיל סי' רסב; ואפילו אינה חומרא בעלמא, אלא שאסור לו מן הדין — מותר בטלטול אם לרובא דעלמא אין איסור בזה, כדלעיל הערה תרעא.

676) כפי חומרת אדמו"ר הזקן ב'הלכתא רבתא לשבתא' שבסידור; ולהעיר, שגם מי שאין לו אגוזים כלל - מותר לטלטלו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תנה דין מים שלשין בהם המצה:

יט נוהגים שלא לשאוב המים בכלי חרס אלא אם כן הם חדשים אבל לא בישנים אפילו הם של פסח העבר אלא אם כן הם מצופים (עיין בסימן תנ"א) שכלי חרס ישנים שאינן מצופין אינן הידור למצוה כמ"ש בסי' תרע"ג ואין לשנות המנהג אבל בשאר כל הכלים אפילו של עץ אין להקפיד בהם אם הם ישנים.

ובלבד שלא נשתמש בהם אלא במים בלבד אבל אם היה בהם מי פירות (פירוש כל המשקין חוץ ממים נקרא מי פירות לענין זה כמו שיתבאר בסי' תס"ב) טוב ליזהר שלא לשאוב בו אלא אם כן הגעילו מקודם לפי שמי פירות כשמתערב מעט מהם במים ממהרין המים להחמיץ את העיסה שנילושה בהם כמו שיתבאר בסי' תס"ב.

ולכתחלה טוב ליזהר שלא לשאוב בכלי נחושת ואפילו הוא חדש לפי שהנחושת מחמם אבל בדיעבד אין לחוש ואפילו נשתהו המים בתוכו ימים הרבה מותר ללוש בהם:

כ ואפילו לכתחלה נוהגין היתר ללוש בכלי נחושת ואין נזהרין אלא שלא לשאוב בו מים שהמים צריכין ציונן לילה אחד וכשהם בכלי נחושת אינן מצטננין כל כך כמו בשאר כלים:

כא נוהגין שאין לשין המצות של מצוה במים שנשאבו ללישת שאר המצות אלא שואב מים מיוחדים ללישת המצות של מצוה ואומרים בשעת השאיבה הריני שואב לשם מצת מצוה:

כב לכתחלה יש לשאוב מן הנהרות אם אפשר לו ולא מן הבארות לפי שמי הבארות בימות החורף הם רותחים יותר ממי הנהרות (וימי ניסן מימות החורף הן כמו שנתבאר) וכל מה שאפשר להדר אחר מים קרים ביותר מהדרין אבל כשהנהרות גדולות מהפשרת שלגים וגשמים טוב יותר לשאוב מן הבארות אם אפשר לפי שמי הגשמים ומי הפשרת שלגים הן רותחין יותר ממי הבארות:

~ יום שני ~

כג מי הבארות ומערות ומרתפות צריכין גם כן ציונן לילה אחד קודם הלישה שהרי הן מעלין הבל בימות הגשמים וימי ניסן עדיין מימות הגשמים הן אבל מי הדות דהיינו בור שהוא מרוצף בבנין בקרקעיתו ובקירותיו סביב והמים שבתוכו הן כמונחין בתיבה יש אומרים שמותר ללוש בהם בו ביום שנשאבו לפי שחמימות מי הבארות והבורות בימות החורף אינו אלא מחמת שהחמה מהלכת אז בשיפולו של רקיע סמוך לארץ ועל ידי כן מתחמם כל גוף הארץ עם המים שבתוכה אלא שהאויר שעל גבי הארץ הוא קר ומקרר גם כן מקצת עובי הארץ מלמעלה אבל גוף הארץ מלמטה הוא חם בימות החורף יותר מבימות החמה ולכך גם המים שלמטה הן חמין מעט אבל המים שבדות שהבנין מפסיק בין הארץ למים מכל צדדיהם אין חום החמה מגיע אליהם ולכך אין צריך להלינם קודם הלישה, ומכל־מקום אין לסמוך על סברא זו כי־אם בשעת הדחק שהרי עינינו רואות שמים הללו בימות החורף הם חמים כמו מי באר:

כד אם עבר ולש עיסה במים שלא לנו אסור לאכלה בפסח שקנסוהו חכמים והחמירו בקנס זה לאסרה על כל אדם מישראל כדי שלא יפריצו בזה, במה דברים אמורים כשלש במזיד אבל אם לש בשוגג לא קנסוהו חכמים ומותר לאכלו בפסח:

כה בשעת הדחק שאי אפשר לו לקיים מצות אכילת מצה אלא אם כן ילוש במים שלא לנו כגון שאי אפשר לו למצוא מים שלנו וגם אי אפשר לו למצוא מצה אחרת וגם אי אפשר לו להמתין מללוש עד שישאב מים וילינם כגון שהוא ערב פסח מותר לו ללוש לכתחלה במים שלא לנו כדי לקיים מצות אכילת מצה שהוא מן התורה (ומכל־מקום אם אפשר טוב לשאוב מים בערב פסח בבין השמשות של ליל יום טוב וילוש בהם מיד בתחלת הלילה שהרי יש אומרים שמים הללו הם חשובים כמים שלנו כמו שנתבאר למעלה):

~ יום שלישי ~

כו אפילו מים שלנו אם נתחממו מעט עד שנעשו פושרין דהיינו כחמימות הרוק אין לשין בהם בין שהיו סמוך לאש ונתחממו מעט מחום האש בין שעמדו בחמה עד שנתחממו מעט בין שהכניסן לתוך כלי שהיה עומד על האש והורד ושהו בתוכו עד שנתחממו מעט כגון שהכניסן לתוך דוד גדול של נחושת או של חרס לאחר שהורידוהו מעל האש ומחמת שהשולים שלו עבה והוא עומד תמיד על האש הוא משמר את חומו ומחמם את המים הנשפכים לשוליו אף לאחר שהורידוהו מעל האש:

כז הפושרין שנצטננו מותר ללוש בהם אבל החמין שנצטננו יש אוסרין ללוש בהן אם נתחממו מחמת חום האש שאין ציונן מועיל לחמי האור ויש חולקין ומתירין ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק או בהפסד מרובה, כגון שעבר ולש בהם מצות הרבה במזיד.

אבל אם לש בשוגג אפילו לש בחמין יש מתירין באכילה (רק שיזהר לעסוק בה בזריזות יתירה כמו שנתבאר למעלה) שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קנסו על השוגג ויש אוסרין באכילה אפילו לש בשוגג בפושרין ולא משום קנס אלא משום חשש חימוץ שכשנילושה בפושרין היא ממהרת להחמיץ וכן עיקר (ומכל מקום בשעת הדחק יש לסמוך על סברא הראשונה להתיר באכילה אם לש בשוגג) אבל בהנאה או להשהות עד לאחר הפסח מותר לדברי הכל אפילו לש בחמין במזיד:

כח מים שלא לנו אפילו הן פושרין ואפילו הן חמין אם נתערבו ברוב מים שלנו צוננין מותר ללוש בהן לכתחלה אם אינן פושרין עכשיו.

ואפילו לכתחלה נוהגין היתר לערב מים שלא לנו ברוב מים שלנו ואין זה כמבטל איסור לכתחלה לפי שמה שמותר ללוש בהם לאחר שנתערבו אינו מחמת שהמים שלא לנו נתבטלו ברוב אלא מחמת שנצטננו ברוב מים שלנו שהן צוננין ואף לכתחלה מותר לצננן ואף שיש חולקין על זה ואוסרין לערב בידים, מכל־מקום אין למחות ביד המקילין כסברא הראשונה (אבל לעצמו טוב להחמיר ולחוש לדברי המחמירין אם אפשר בקל למצוא עוד מים שלנו או שאפשר בקל ללוש ביום אחר קודם הפסח במים שלנו):

~ יום רביעי ~

כט נוהגין שלא ליתן מלח תוך עיסת המצה ונכון הדבר לפי שיש אומרים שהמלח מחמם את העיסה שהרי המליח הוא כרותח ועל ידי כן העיסה נוחה להחמיץ ועוד שיש אומרים שהמלח דינו כמי פירות שכשהם מעורבין בעיסה שנילושה במים היא ממהרת להחמיץ דהיינו שהעסק שעוסקין בה בידים אינו מציל אותה מידי חימוץ ולפיכך אין לה תקנה אלא לאפותה תיכף ומיד שנתערבו מי הפירות בתוכה כמ"ש בסי' תס"ב:

ל ואם עבר ונתן בה מעט מלח (ונילוש המלח בתוכה שאי אפשר להסירו ממנה) יאפנה מיד ואין חוששין שמא נתחממה העיסה מן המלח לפי שיש אומרים שמעט מלח אין לו כח לחמם העיסה שהרי המליח אינו כרותח אלא אם כן הוא מלוח הרבה עד שאינו נאכל מחמת מלחו כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"א עיין שם.

ואם לא אפאה מיד יש להחמיר ולאסרה באכילה ואף שיש אומרים שהמלח אין לו דין מי פירות וכן עיקר כמו שיתבאר בסי' תס"ב מכל־מקום הרי יש אומרים שאף מעט מלח מחמם את העיסה ואוסרה:

לא ואם העיסה היא נילושה במי פירות בלבד אע"פ שלא אפאה מיד מותרת אפילו נתן בה מלח הרבה עד שאינה יכולה להאכל מחמת מלחה שאף אם נתחממה אינה באה לידי חימוץ כיון שנילושה במי פירות אבל לכתחלה יש להחמיר כדברי האומרים שלא ליתן מלח בעיסה כלל אפילו מעט (ואפילו נילושה במי פירות לפי שהעיקר הוא שהמלח אין לו דין מי פירות אלא דין מים ועיסה שנילושה במי פירות אין לערב בה מים לכתחלה אפילו מעט אפילו רוצה לאפותה מיד כמו שיתבאר בסי' תס"ב:

לב וכן יזהר לכתחלה שלא ליתן שום תבלין בעיסה (שנילושה במים) לפי שהן חריפין קצת ומחממין קצת את העיסה ואם עבר ונתנן בתוכה מותרת אבל אם נתן בתוכה פלפלין אפילו קורט אחד פלפלין שנילוש בתוך העיסה יש להחמיר ולאוסרה כולה באכילה לפי שפלפל הוא חריף מאוד ומחמם את כל העיסה אבל זנגביל וכרכום ונעגליך דינם כשאר תבלין שאינם אוסרין בדיעבד אבל קצח ושומשמין וכיוצא בהם ממיני זרעים שאין בהם חריפות כלל אפילו לכתחלה מותר לערבם בתוך העיסה (אלא שלכתחלה יש לכותשם קודם שישימם בעיסה ואל ישימם בתוכה כשהם שלמים מטעם שיתבאר בסוף סי' ת"ם ע"ש):

~ יום חמישי ~

לג ומכל־מקום המצה של מצוה שאדם יוצא בה ידי חובתו צריך שלא יהא בה רק קמח ומים בלבד אבל אם עירב בה קצח ושומשמין או מיני תבלין הרי זו מצה עשירה ואינו יוצא בה ולפיכך מותר לאכלה בערב פסח (עיין סי' תע"א) אבל אם עבר ונתן בה מלח אינה נקראת עשירה מחמת המלח שבה שהרי גם העני נותן מלח בעיסה לפיכך אסור לאכלה בערב פסח.

ויש אומרים שאף אם עירב בה מיני תבלין הרבה אינה נקראת מצה עשירה בשביל כך כיון שעיקר עשייתה דהיינו לישת הקמח אינו אלא במים בלבד ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא הראשונה שהיא נקראת מצה עשירה ואף על פי כן אסור לאכלה בערב פסח שיש לחוש על סברא הב' שאינה נקראת מצה עשירה (כי כן נראה עיקר):

לד אם נפל מעט סיד בתוך העיסה ונילוש בתוכה יש להחמיר ולאוסרה באכילה שהסיד מחמם אותה וממהרת להחמיץ אבל אם נפל עליה ולא נילוש בתוכה יסירנו ממנה ומותרת וכן אם נפלו עליה פלפלין ולא נילושו בתוכה יסירם ממנה ומותרת.

ואף אם נילושו בה פלפלין וסיד או מלח הרבה אינה אסורה אלא באכילה אבל לא בהנאה וכן מותר להשהותם עד לאחר הפסח שהרי אפילו אם לשה בחמי האור אינה אסורה אלא באכילה בלבד כמו שנתבאר למעלה:

חלק ג סימן תנו שיעור כמות לישת המצות:

א אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה דהיינו עשירית האיפה קמח לפי שכך שיערו חכמים שהעסק שהאדם מתעסק בידו בעיסה בלישה ועריכה אינו מצילה מידי חימוץ כשהיא גדולה יותר מעשרון שאין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה ואפילו אם רוצה להתעסק בה כל כך בזריזות עד שמתחילת הלישה עד

האפיה לא יהיה שהות כדי הילוך מיל ונמצא שאף אם לא היה מתעסק בה כלל היתה מותרת שבפחות מכדי הילוך מיל אינה באה לידי חימוץ, מכל־מקום כיון שלכתחלה אסור להשהות העיסה אפילו רגע אחד בלא עסק כמו שיתבאר בסי' תנ"ט לפיכך אסור גם כן ללוש לכתחלה יותר מעשרון שהרי העסק שיתעסק בעיסה זו הרי הוא כאילו אינו כיון שאינו מועיל כלום להציל מחימוץ:

~ יום שישי ~

ב וכמה הוא עשרון כמו מ"ג ביצים וחומש ביצה מביצים הבינוניות של ביצת תרנגולת וכיצד ישערנו יקח כלי גדול וימלאנו מים על כל גדותיו ויערה ממנו המים לתוך כלי אחר ריקן ואחר כך יתן מ"ג ביצים בתוך הכלי שעירה ממנו המים ואח"כ יחזור ויערה לתוכו את המים עד שיהיה מלא על כל גדותיו כבראשונה והמים שנשארו הן הן כמו מ"ג ביצים ויוסיף עליהם עוד מעט מים כמו חומש ביצה ויקח כלי וימלאנו במים הללו וכלי זה הוא עשרון האמור בתורה.

וימלאנו קמח בפיזור כדרך המוכרים דהיינו שלא ידחוק הקמח בתוכו שאז הוא מחזיק יותר מעשרון קמח אלא יכניסנו לתוכו ברפוי ולא יגדוש הקמח על גבי הכלי אלא ימלאנו בשוה עם שפתו כדרך שמילא אותו במים הללו שלא היה בהם גודש:

ג וטוב לצמצם בעשרון זה שהוא מודד בה קמח לפסח ולא יעשנו אלא כמו מ"ג ביצים או פחות ואם מודד הקמח בעשרון המדוד לחלה שהוא מחזיק עשרון בריוח טוב שלא ימלאנו קצת.

במה דברים אמורים כשרוצה ללוש ב' עיסות או יותר שהוא יכול להפריש חלה כשיצרף אותן יחד על דרך שיתבאר בסימן תנ"ז אבל אם אינו רוצה ללוש אלא עיסה אחת ואם יצמצם בה העשרון לא יוכל להפריש ממנה חלה בברכה מחמת חשש ברכה לבטלה ואף אם יצמצם בה כל כך עד שבודאי לא יהיה בה עשרון ותהא פטורה מן החלה גם כן אינו נכון שאסור לאדם לעשות עיסתו פחות מעשרון במתכוין כדי לפטרה מן החלה כמו שנתבאר ביו"ד סימן שכ"ד לפיכך יש לו למדוד העשרון בריוח כדי שיוכל להפריש מעיסה זו בברכה בלי שום ספק ואין בה חשש חימוץ מחמת מעט קמח שמוסיף על העשרון כשמודדו בריוח:

ד יש ליזהר לכתחלה לאחר שנתן הקמח בתוך המדה או בתוך העריבה שלא ידחוק אותו בידים או בדבר אחר לפי שכשהקמח הוא דחוק ומקובץ אינו נילוש יפה שאין המים נכנסין לשם יפה ונשאר קצת קמח בתוך העיסה והוא בא לידי חימוץ כשיעשו תבשיל מהעיסה לאחר אפייתה:

ה טוב ליזהר שלא להניח היד על הקמח שלא לצורך שהיד מחממת קצת כמו שנתבאר בסי' תנ"ה:

~ שבת קודש ~

ו כשנותן הקמח לתוך העריבה או לתוך המדה ללישת המצות של מצוה טוב שיאמר בפיו שעושה כן לשם מצה של מצוה וכן יאמר בשעת נתינת המים לקמח עיין בסי' תנ"ה:

ז יש אומרים שלא אסרו חכמים לעשות עיסה גדולה מעשרון אלא בזמניהם שהתנורים שלהם היו קטנים ובקל מצטננים ויש לחוש שמא יצטרכו המצות לשהות זמן ארוך בתוך התנור או חוץ לתנור ויבואו לידי חימוץ אבל בתנורים שלנו שהם גדולים אין לחוש לזה לפיכך מותר לנו ללוש עיסה גדולה מעשרון כפי מה שיש בני אדם העוזרים בתיקון המצות ועריכתם וטוב הוא ללוש כל כך כדי שיהיו כל העוזרים כולם וכל הכלים שבידיהם עוסקים בבצק תמיד ולא יחמיץ הבצק הדבוק בידיהם ובכלים שבידיהם:

ח ועל סברא זו סמכו העולם עכשיו שנהגו ללוש הרבה יותר מעשרון כפי שיש בני אדם העוזרים ואין בנו כח למחות בידם שיש להם על מה שיסמוכו.

אבל כל אדם יחמיר על עצמו כסברא הראשונה כי כן עיקר שאף אם יש לו הרבה עוזרים בתיקון המצות ועריכתם וגם יש לו הרבה תנורים גדולים ניסוקים סוף סוף בשעת לישת העיסה יש חשש חימוץ שהרי אשה אחת לשה עיסה אחת ואם העיסה גדולה מעשרון אין ידי האשה מספיקות להתעסק יפה בכולה שלא יצא חוץ לידה קצת.

ומכל־מקום אם עבר ולש עיסה גדולה מעשרון אפילו לש במזיד מותרת באכילה ואין לקנוס על שעבר על דברי חכמים כיון שיש מתירין אפילו לכתחלה ואין לחוש שמא נתחמצה בשעת הלישה כיון שמתחלת הלישה עד שיתחילו העוזרים לערוך המצות אין שם שהות כדי הילוך מיל ובפחות מכדי הילוך מיל אף אם לא היו מתעסקין בה כלל לא היתה באה לידי חימוץ אע"פ שהיא גדולה מעשרון אבל אם היה שם שהות כדי הילוך מיל טוב להחמיר לעצמו שלא לאכלה בפסח אם אפשר לו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ 'לקוטי תורה' פרשת ויקרא - הפרשה החסידית ~

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה

"**וַיִּקְרָא**[1] אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ'" (וַיִּקְרָא א, א):

אֵלֶ"ף דְּוַיִּקְרָא זְעֵירָא. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב[2]: אָדָם – בְּאֵלֶ"ף רַבָּתִי – וּלְהָבִין זֶה.

וְהִנֵּה[3] אָמְרוּ רַז"ל בְּמִדְרָשׁ וַיִּקְרָא־רַבָּה פָּרָשָׁה א':

'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה' – וְלֹא כְּאַבְרָהָם. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית כב, טו): 'וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֶל אַבְרָהָם' – הַמַּלְאָךְ קוֹרֵא וְהַדִּבּוּר מְדַבֵּר. בְּרַם הָכָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: 'אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא וַאֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר'.

וְכֵן הוּא בְּזוֹהַר פָּרָשַׁת בָּלָק (דַּף רי"ש, עַמּוּד ב'):

'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה' – קָלָא דְּמַלְכָּא וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחָא אָחֲרָא[4].

וְצָרִיךְ לְהָבִין לְפִי זֶה, לָמָּה לֹא נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה"?

וּמַדּוּעַ לֹא נִזְכַּר כְּלָל בַּפָּסוּק מִי הָיָה הַקּוֹרֵא?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּבְזוֹהַר פָּרָשַׁת וַיֵּרָא (דַּף ק"ב, סוֹף עַמּוּד ב') כָּתוּב:

'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה' – וְלֹא קָאָמַר מַאן הֲוָה כו'? אֶלָּא בְּכָל הֲנֵי מִלְּאֲכָא דִּבְרִית הֲוָה, וְכוּלָּא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא אִתְּמָר[5].

וְהָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה לְעֵיל מִינַּיהּ כְּתִיב (שְׁמוֹת מ, לח): "וְלֹא יָכוֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן, וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן".

פֵּירוּשׁ: "שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן" הוּא הַמְשָׁכַת וְהַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן וְנוֹרָא מְאֹד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (תְּהִלִּים יח, יב): "יָשָׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בּוֹ שׁוּם גִּילּוּי הַשָּׂגָה, כִּי "לֵית מַחְשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ כְּלָל"[6]; וְ"אַנְתְּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא"[7]; "הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמֻּדָּע כו'"[8]. וְלָכֵן עַל זֶה נֶאֱמַר "יָשָׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" – חֹשֶׁךְ הוּא דָּבָר שֶׁאֵין נִרְאֶה בּוֹ שׁוּם תְּפִיסָא וַהֲשָׂגָה כְּלָל.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן הוּא:

כִּי הִנֵּה אָנוּ אוֹמְרִים[9] "אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ" – פֵּירוּשׁ: שֶׁגַּם בְּחִינַת "שְׁמוֹ" הוּא "נִשְׂגָּב לְבַדּוֹ"[10]. שֶׁאֵין עֲרוּךְ לְהָעוֹלְמוֹת עִם שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּלָל, עַד שֶׁהוּא[11] יִתְבָּרֵךְ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵהָעוֹלְמוֹת, רַק "הוֹדוֹ" וְזִיוּוֹ שֶׁל שְׁמוֹ נִמְשָׁךְ "עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם כו'", דְּהַיְינוּ הֶאָרָה בְּעָלְמָא מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ". אַךְ פֵּירוּשׁ "אַתָּה קָדוֹשׁ", דְּהַיְינוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת שְׁמוֹ, הַיְינוּ שֶׁאֲפִילּוּ בִּבְחִינַת זִיו וְהוֹד לֹא הָיוּ הָעוֹלְמוֹת יְכוֹלִים לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כְּלָל[12].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן פֵּירוּשׁ "יָשָׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ": דְּהַיְינוּ, כֵּיוָן שֶׁאֲפִילּוּ זִיו וְהֶאָרָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ אֵין הָעוֹלְמוֹת יְכוֹלִים לְקַבֵּל כְּלָל, לְכָךְ נִקְרָא אֶצְלָם בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ. וְהַזִּיו שֶׁיְּכוֹלִים לְקַבֵּל זֶהוּ מִבְּחִינַת "שִׁמְךָ קָדוֹשׁ" וְנִקְרָא[13] "זִיו הַשְּׁכִינָה"[14].

וּב"רַעְיָא מְהֵימְנָא" פָּרָשַׁת פִּינְחָס (דַּף רכ"ה, עַמּוּד א') אִיתָא, דְּ"יָשָׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" הוּא כֶּתֶר־עֶלְיוֹן, וְעַל הַמִּשְׁכָּה זוֹ נֶאֱמַר "כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן".

וְעִנְיָן "וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן". וּפֵירֵשׁ בְּזוֹהַר פָּרָשַׁת נֹחַ (דַּף ס"ז, עַמּוּד א')[15], וְרִישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא (דַּף

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, א' נִיסָן תקע"ב).
2. (א א, א: "אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ").
3. (צָרִיךְ לִהְיוֹת: הִנֵּה – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר).
4. (קוֹל הַמֶּלֶךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ אַחֵר).
5. (וְלֹא אָמַר מִי הָיָה הָאוֹמֵר? אֶלָּא בְּכָל אֵלּוּ מַלְאַךְ הַבְּרִית הָיָה, וְכוּלָּם בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נֶאֱמְרוּ).
6. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ("פָּתַח אֵלִיָּהוּ") יז, א).
7. (תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם, ב).
8. (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה י).
9. (תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה).
10. (עַל פִּי תְּהִלִּים קמח, יג: "כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ, הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם").
11. ["שֶׁהוּא" צָרִיךְ לִהְיוֹת: שֶׁשְּׁמוֹ – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר].
12. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא (תּוֹרָה אוֹר שְׁמוֹת נז, ב).
13. (בְּרָכוֹת יג, א).
14. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מַזֶּה עַל פָּסוּק "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת כו'". (לִקּוּטֵי מַטּוֹת פא, ב), עַיֵּן שָׁם.
15. (וְשָׁם: "וּכְבוֹד יְ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן'. מַאי מָלֵא וְלָא מִילָּא? אֶלָּא מָלֵא וַדַּאי דְּאִתְמַלְיָא מִכֹּלָּא". תַּרְגּוּם: 'וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן'. לָמָּה מָלֵא וְלֹא מִלָּא? אֶלָּא מָלֵא וַדַּאי, שֶׁהִתְמַלֵּא מֵהַכֹּל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב', עמוד ב')[16]: "מאי מָלֵא וְלֹא מִלְּא? אֶלָּא מָלֵא וַדַּאי דְּאִתְמַלְיָא מִכּוּלָּא".

וְהָעִנְיָן, דְּאִי כִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא שֶׁכְּבוֹד ה' מִלֵּא לַמִּשְׁכָּן, אִם כֵּן "מִלְּא" מִיבָּעֵי לֵיהּ. דְּהָיָה הַפֵּירוּשׁ רַק שֶׁבְּחִינַת הַכָּבוֹד מִלֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּן. אֲבָל מִדִּכְתִיב "מָלֵא" מַשְׁמַע עוֹד זֹאת – שֶׁבְּחִינַת כְּבוֹד ה' נִשְׁלֶמֶת וְנִתְמַלְּאָה, וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלֶּה כְּבוֹד ה' שֶׁבְּבְחִינָה זוֹ בַּמִּשְׁכָּן.

וְהָעִנְיָן: כִּי פֵּירוּשׁ "כְּבוֹד ה'" הַיְינוּ בְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'; "כְּבוֹדוֹ" הַיְינוּ "זִיו יִקָּרֵיהּ"[17], שֶׁהִיא בְּחִינַת מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁנִּקְרֵאת גַּם כֵּן חָכְמָה־תַּתָּאָה, שֶׁהִיא מָקוֹר דְּבִי"ע. אַךְ שָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ – מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת כָּבוֹד־עִילָּאָה, וּבָהּ הוּא הַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ. שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת לג, יח): "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ"[18].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יְחֶזְקֵאל ג, יב): "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", פֵּירוּשׁ: שֶׁבְּחִינַת מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', יִהְיֶה מִתְבָּרֵךְ מִבְּחִינַת "מְקוֹמוֹ", וְשָׁרְשוֹ הוּא חָכְמָה־עִילָּאָה, רֹאשׁ וּמְקוֹר כָּל הַבְּרָכוֹת, וְהוּא הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בִּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "כְּבוֹד ה' מָלֵא", דְּפֵירֵשׁ הַזֹּהַר שֶׁהַכָּבוֹד נִתְמַלֵּא מִמְּקוֹרוֹ מִבְּחִינַת כָּבוֹד־עִילָּאָה, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁ"שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן" – עַל הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מַקִּיף הָעֶלְיוֹן, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן הִתְגַּלּוּת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בִּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי, וְהוּא "מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן" מַמָּשׁ[19].

וְלָכֵן "וְלֹא יָכוֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל הַמִּשְׁכָּן"[20], כִּי לֹא הָיָה בִּיכוֹלְתּוֹ לְקַבֵּל מִבְּחִינָה זוֹ דְ"יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" שֶׁלְּמַעְלָה מְאֹד.

הֲגַם שֶׁבְּהַר סִינַי נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כד, יח): "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר", תֵּירֵץ בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא דְ"תְרֵי עֲנָנֵי הֲווּ כוּ'". :

ב וְהִנֵּה, לָכֵן נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", פֵּירוּשׁ עִנְיָן קְרִיאָה זוֹ, הַיְינוּ הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה לְמֹשֶׁה, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לַעֲלוֹת וְלָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד[21].

דְּהִנֵּה, בַּפָּסוּק (יְשַׁעְיָהוּ ו, ג): "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ", תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין, וְאָמְרִין: קַדִּישׁ כוּ'". שֶׁתִּרְגֵּם עִנְיָן קְרִיאָה – קַבָּלָה, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַמְשָׁכָה שֶׁמַּמְשִׁיכִים זֶה לָזֶה, וְכָל אֶחָד מְקַבֵּל הַמְשָׁכָה זוֹ.

וְהַדִּין עִמּוֹ, דְּאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, דְּאִם כֵּן אֵין לָזֶה הַבָּנָה לָמָּה צָרִיךְ מִיכָאֵל לִקְרוֹא אֶת גַּבְרִיאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיֹּאמַר "קָדוֹשׁ", וְכֵן גַּבְרִיאֵל לְמִיכָאֵל? אֶלָּא הָעִנְיָן, כִּי פֵּירוּשׁ קְרִיאָה זוֹ הוּא עִנְיָן קַבָּלָה, שֶׁמְּקַבְּלִים זֶה מִזֶּה עַל יְדֵי הַהַמְשָׁכָה וְהַהַשְׁפָּעָה מִזֶּה לָזֶה. וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לוֹמַר כָּל מַלְאָךְ ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ". כִּי עִנְיָן אֲמִירַת "קָדוֹשׁ" זֶהוּ הַכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא כְּעִנְיָן "יוֹצְאִין בְּשִׁיר כוּ'"[22].

וְהִנֵּה, מִיכָאֵל הַכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ הוּא בְּאַהֲבָה, וְגַבְרִיאֵל בְּיִרְאָה. וְאִם כֵּן לֹא הָיָה מִיכָאֵל יָכוֹל לוֹמַר "קָדוֹשׁ" רַק פַּעַם אַחַת, דְּהַיְינוּ כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ בִּבְחִינַת אַהֲבָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּבְרִיאֵל – פַּעַם אַחַת "קָדוֹשׁ" – בְּיִרְאָה. וּכְדֵי שֶׁיֹּאמַר כָּל אֶחָד ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ", הַיְינוּ עַל יְדֵי "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה", שֶׁנִּמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה מִזֶּה לָזֶה, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת הַמַּדְרֵגוֹת זוֹ בְּזוֹ. כִּי דֶּרֶךְ כְּלָל הֵם ג' בְּחִינוֹת: חַג"ת – מִיכָאֵל, גַּבְרִיאֵל, וּרְפָאֵל. וְעַל יְדֵי שֶׁ"מְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין" יָכוֹל כָּל אֶחָד לוֹמַר ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ". [וְעַל יְדֵי זֶה מִתְעַלִּים יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה מִצַּד בְּחִינַת הַמַּדְרֵגָה שֶׁלּוֹ לְבָד[23]].

16. (וְשָׁם: "מַה כְּתִיב 'וּכְבוֹד יְיָ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן', מִלֵּא לָא כְּתִיב, אֶלָּא מָלֵא, דְּהַהֵנָה שָׁלִים לְעֵילָא וְתַתָּא, עִם מַשְׁכְּנָא דִלְתַתָּא". תִּרְגּוּם: מַה כָּתוּב "וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן". מִלֵּא לֹא כָּתוּב, אֶלָּא מָלֵא, שֶׁהָיָה שָׁלֵם לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, עִם הַמִּשְׁכָּן שֶׁלְּמַטָּה).

17. ("מָלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (יְשַׁעְיָהוּ ו, ג), וְתַרְגּוּמוֹ: "מַלְיָא כָל אַרְעָא זִיו יִקָּרֵיהּ").

18. [עַיֵּן בְּפֵירוּשׁ הָרַמַ"ז בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר דַּף קי"ח, עַמּוּד א', בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יִשְׂרָאֵל מֵאֵן אֲתָר אִתְבְּרָכָאן"].

19. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חוּפָּה" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ב). וְעַל פָּסוּק "לִבַּבְתִּנִי אֲחוֹתִי כַּלָּה" (שָׁם, כח, ד). מֵעִנְיָן הִתְגַּלּוּת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בִּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא כוּ'" (לְקַמָּן ו, ד)).

20. (שְׁמוֹת מ, לה. וְשָׁם: אֶל אֹהֶל מוֹעֵד).

21. וְכֵן פֵּירֵשׁ בַּ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת" (מַאֲמָר כ"ח. חֵלֶק ב', סִימָן ל"ו).

22. (שַׁבָּת נא, ב בַּמִּשְׁנָה. רְאֵה לְקַמָּן בְּרָכָה צח, א).

23. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁנִיךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים כוּ'", שֶׁכּוּלָּם מַתְאִימוֹת כוּ'" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים לח, א).

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית עַל פָּסוּק "יָבֵל הוּא כוּ'" (תּוֹרָה אוֹר ז, ב), בְּעִנְיָן שִׁיר מִשְׁלָשׁ. וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "נָאוּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יב, ד).

וְעַיֵּן בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת עֵקֶב (דַּף רע"א, סוֹף עַמּוּד ב') מֵעִנְיָן "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה". וּבְפֵירוּשׁ הָרַמַ"ז שָׁם. וּבְ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ט"ו סוֹף פֶּרֶק ו'.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְקַמָּן נָשֹׂא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּכְמוֹ כֵן פֵּירוּשׁ "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" – הַיְינוּ הַמְשָׁכַת הָאָרָה אֶל מֹשֶׁה. וְהָאָרָה זוֹ הוּא עִנְיָן אַלְ"ף זְעִירָא דְ"וַיִּקְרָא". כִּי הִנֵּה, אַלָּף – אוֹתִיּוֹת פֶּלֶא, שֶׁהוּא מַה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהַשָּׂגָה; וְגַם אַלָּף מִלְּשׁוֹן "אַאַלֶּפְךָ חָכְמָה" (איוב לג, לג), כְּלוֹמַר שֶׁהוּא מָקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּמְצָא הַחָכְמָה. וְהַיְינוּ, כִּי הָאַלֶּף הוּא בְּכֶתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה[24].

אַךְ יֵשׁ א' מֵ"אַתְוָון רַבְרְבָן", הַיְינוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, וְשָׁמָּה "לֹא יָכוֹל מֹשֶׁה לָבֹא"; וְא' מֵ"אַתְוָון זְעִירִין", הַיְינוּ הָאָרַת הַכֶּתֶר כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה עַל יְדֵי צִמְצוּם. וּמִבְּחִינָה זוֹ הוּא שֶׁ"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", וְנִמְשָׁךְ לוֹ הָאָרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל אַחַר כַּךְ "לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" אֲשֶׁר "שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן" כו'.

וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים נֶאֱמַר 'אָדָם' בְּאַלֶּף מֵאַתְוָון רַבְרְבָן, וְהוּא בְּחִינַת אָדָם הָרִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַחֵטְא, שֶׁהָיָה בְּמַדְרֵגָה גְבוֹהָּה מְאֹד נַעֲלֶה[25]. :

ג וּמֵעַתָּה יוּבָן עִנְיָן מַה שֶׁאָמַר הַמִּדְרָשׁ: "בְּרַם הָכָא, אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא, וַאֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר".

וְיֵשׁ לְהַקְדִּים מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[26], עַל פִּי מַאֲמַר רַז"ל[27] בַּפָּסוּק (וַיִּקְרָא כג, ד): "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם". וּקְרִי בֵּיהּ: "תִּקְרְאוּ אַתֶּם", שֶׁקִּידּוּשׁ הַמּוֹעֲדוֹת – "בִּקְרִיאַת בֵּית־דִּין תְּלָאוֹ הַכָּתוּב". וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים[28]: "מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים" – "יִשְׂרָאֵל אִינְהוּ דְקַדְּשִׁינְהוּ לִזְמַנִּים"[29].

וְעִנְיָן זֶה הוּא כַּמְבוֹאָר בַּזֹּהַר בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר (דַּף צ"ד, א'): "לְמַלְכָּא דְּזַמִּין אוּשְׁפִּיזִין כו', תְּלָתָא אִינּוּן זְמִינִין מִ'קֹדֶשׁ' כו'"[30]. כִּי הַמּוֹעֲדִים הֵם חָלִים עַל פִּי רוֹב בְּשִׁית יוֹמִין דְּחוֹל. וְאָז הַיּוֹם דְּחוֹל כְּשֶׁחָל בּוֹ יוֹם־טוֹב – הַיְינוּ שֶׁהוּא נִקְרָא וְנִזְמָן לִבְחִינַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא חָכְמָה־עִילָּאָה. וְלָכֵן נִקְרָא "מִקְרָא קֹדֶשׁ". וְזֶהוּ הַמָּשָׁל "לְמַלְכָּא דְּזַמִּין אוּשְׁפִּיזִין כו'".

אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ הַיּוֹמִין דְּחוֹל, שֶׁהֵם חִיצוֹנִית הַמִּדּוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה כו', לַעֲלוֹת לְמַעְלָה לִבְחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה שֶׁהִיא בְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכַת הָאָרָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה – מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה לְאוֹתוֹ יוֹם, שֶׁאָז עַל יְדֵי זֶה יוּכַל לַעֲלוֹת. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אַתֶּם" דַּיְיקָא.

וְהַטַּעַם, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל בְּעִנְיָן שְׁלִיחוּת, דְּ"שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ" (בְּרָכוֹת לד, ב וְשָׁם נִסְמָן). וְלָכֵן אֵין שְׁלִיחוּת לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן (מְעִילָה כא, א) – שֶׁאֵינָן כְּמוֹתוֹ דְּהַמְשַׁלֵּחַ. אֲבָל כְּשֶׁהוּא 'בַּר שְׁלִיחוּת' הֲרֵי הוּא כְּמוֹתוֹ דְּהַמְשַׁלֵּחַ מַמָּשׁ, עַד שֶׁ"הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ – בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ כו'" (קִדּוּשִׁין מא, א).

וְעַל כֵּן, עַל דֶּרֶךְ זֶה הַשָּׁלִיחַ מִקֹּדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן – לְהַזְּמִין הַיּוֹמִין דְּחוֹל שֶׁיִּהְיוּ "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" – אִי אֶפְשָׁר כִּי אִם שֶׁהַשָּׁלִיחַ[31] הוּא כְּמוֹתוֹ דְּהַמְשַׁלֵּחַ. וְהַיְינוּ "אַתֶּם" – דִּנְשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם (יִרְמְיָהוּ ב, ג): "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה'", שֶׁשָּׁרְשָׁם מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה[32], לָכֵן יְכוֹלִים לִהְיוֹת בָּהֶם וְעַל יָדָם הַמְשָׁכַת הָאוֹר מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן אֶל הַיּוֹם שֶׁחָל בּוֹ הַיּוֹם־טוֹב, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁ"תִּקְרְאוּ אַתֶּם" דַּיְיקָא, נַעֲשִׂים "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ עוֹלִים לִבְחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן[33].

נִמְצָא מוּבָן מִזֶּה בְּעִנְיָן הַשְּׁלִיחוּת שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאָרָה עַל יְדֵי אֶמְצָעוּת אֵיזֶה בְּחִינָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַשָּׁלִיחַ מִתְיַיחֵס בְּעֵרֶךְ מָה לְגַבֵּי הַמָּקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַהָאָרָה. וְאִם לָאו אֵינוֹ שָׁלִיחַ כו'.

כו, ב) בְּפֵירוּשׁ "וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת כו'" (בְּרֵאשִׁית ב, כ) – שֶׁהוּא גַּם כֵּן הַמְשָׁכָה כו'. עַיֵּן שָׁם.

וְעַיֵּן בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית (דַּף י"ז, סוֹף עַמּוּד ב') עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית א, ה) "וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם כו'", שֶׁהוּא גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה. עַיֵּן שָׁם. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ "קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר".

24. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת צַו (לִקּוּטֵי זֹ, ג) בְּעִנְיָן "אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא" (יוֹאֵל ב, כו). וְעַיֵּן בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית, בַּהַקְדָּמָה, דַּף ג' עַמּוּד ב'.

25. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר הַ"גִּלְגּוּלִים" פֶּרֶק י"ט.

וְעַיֵּן מֵעִנְיָן "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה": בְּיוֹמָא (דַּף ד', עַמּוּד ב'): "לִימֻדְךָ תּוֹרָה כו'". וּבִשְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה י"ט: "אֶלָּא אִם קוֹרֵא אוֹתִי כו'". וּבְכִי תִשָּׂא פָּרָשָׁה מ"ז. וּבְבַמִּדְבָּר רַבָּה (פָּרָשָׁה ב', דַּף רי"א, ד'). נָשׂוֹא, סוֹף פָּרָשָׁה י"ד (דַּף רס"ב, ג'-ד' – דַּף רס"ג, א'). וּבְקֹהֶלֶת רַבָּה (דַּף צ"ט, ג') בַּפָּסוּק (ז, י) "מַה שֶׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ".

(וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק א', דַּף ק"ב, סוֹף עַמּוּד ב'. וְדַף קל"ח, א'. וְדַף קע"ג, ב'. וּבְחֵלֶק ב': דַּף קל"ח, א'. וְדַף קנ"ז א'. חֵלֶק ג': דַּף נ"ג, עַמּוּד ב'). וְהוּא מוּבָן עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

26. (סִידּוּר עִם דַּא"ח ריז, א).

27. (רֵאשִׁית הַשָּׁנָה כד, א. וּרְאֵה שָׁם כה, א וּבְרַשֵׁ"י).

28. (נוּסַח הַתְּפִלָּה וְקִידּוּשׁ לְיוֹם טוֹב).

29. (פְּסָחִים קיז, ב. בֵּיצָה יז, א)

30. ("וְלָא יוֹתֵר – חַג הַמַּצּוֹת, וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְחַג הַסּוּכּוֹת").

31. (שֶׁהַשָּׁלִיחַ צָרִיךְ לִהְיוֹת: כְּשֶׁהַשָּׁלִיחַ – הֶעֱרֵת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר).

32. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּקוּדֵי, דַּף רכ"ה עַמּוּד ב'.

33. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו'" בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס (לִקּוּטֵי פִּנְחָס עו, ב), בְּעִנְיָן "לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִנֵּה הַמַּלְאָכִים הֵם גַּם כֵּן שְׁלוּחִים. כִּי פֵּירוּשׁ מַלְאָךְ הַיְינוּ שָׁלִיחַ. דְּהַיְינוּ שֶׁהֵם שְׁלוּחֵי הַהַשְׁפָּעָה[34].

וְעַיֵּן בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" קָרוֹב לְסוֹפוֹ[35], שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בְּמַעֲלַת הַמַּלְאָךְ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֲזַי נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מִמָּשׁ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁאֵינוֹ שָׁלִיחַ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַחֵר כְּפִי עֲבוֹדָתוֹ, וַאֲזַי קוֹרֵא "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' כו'", כְּלוֹמַר שֶׁשֵּׁם ה' מוּבְדָּל מִמֶּנּוּ[36].

וְנַחְזוֹר לְעִנְיָנֵנוּ לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, דְּ"בְּאַבְרָהָם כְּתִיב 'וַיִּקְרָא מַלְאַךְ כו'" – הַמַּלְאָךְ קוֹרֵא וְהַדִּבּוּר מְדַבֵּר".

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת ו, ג): "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם כו' בְּאֵל שַׁדָּי. וּשְׁמִי הֲוָיָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם".

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא עַל פָּסוּק זֶה, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כו' וָאֵרָא": שֶׁהַשָּׂגַת הָאָבוֹת הָיָה מִבְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָה כְּשֶׁכְּבָר נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אֱלֹקִים. אֲבָל "וּשְׁמִי הֲוָיָה", דְּהַיְינוּ קוֹדֶם שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים – "לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם", רַק מִשָּׁם הָיָה הַשָּׂגַת מֹשֶׁה כו'[37].

וְעַל כֵּן בְּאַבְרָהָם "הַמַּלְאָךְ קוֹרֵא וְהַדִּבּוּר מְדַבֵּר", שֶׁהַמַּלְאָךְ יוּכָל לִהְיוֹת שָׁלִיחַ לְהָבִיא הַמְשָׁכַת הַשֶּׁפַע בַּתְּחִלָּה. שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַקְּרִיאָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לַעֲלוֹת וּלְקַבֵּל הַדִּבּוּר. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת בְּשֵׁם אֱלֹקִים מַמָּשׁ. וּלְכָךְ הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים גַּם כֵּן "אֱלֹקִים" בַּפָּסוּק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים י, יז): "כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹקִים", וּפֵּירֵשׁ בַּ"פַּרְדֵּס" בְּעֶרְכֵּי הַכִּינּוּיִים, דְּרוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהוּא אֱלֹקֵי הַמַּלְאָכִים. וְגַם נִקְרָאִים הַמַּלְאָכִים "בְּנֵי אֱלֹקִים" (אִיּוֹב לח, ז) – עַל כֵּן הַמַּלְאָךְ הוּא בַּר שְׁלִיחוּת מֵהַדִּבּוּר הַמְדַבֵּר.

בְּרַם הָבָא בְּמֹשֶׁה, שֶׁהַנְּבוּאָה וְהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ מִשֵּׁם הֲוָיָה מַמָּשׁ קוֹדֶם שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְגַם שֶׁמִּקּוֹר הַמְשָׁכָה זוֹ הוּא מִבְּחִינַת הֶעְנָן דְּ"יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", עַל כֵּן גַּם הַקְּרִיאָה וְהַמְשָׁכָה שֶׁמִּתְחִלָּה מִבְּחִינָה זוֹ לֹא יוּכַל לִהְיוֹת עַל יְדֵי מַלְאָךְ, שֶׁהוּא נִבְרָא יֵשׁ מֵאַיִן, אֶלָּא "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא וַאֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר".

פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ מד, ו): "אֲנִי רִאשׁוֹן, וַאֲנִי אַחֲרוֹן". וְעַל זֶה נֶאֱמַר לֶעָתִיד־לָבֹא (דְּבָרִים לב, לט): "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא". וּפֵּירֵשׁ בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ (דַּף פ"ז, עַמּוּד ב'): "לְאַחֲזָאָה דְּלֹא הֲוָה פְּרוּדָא בֵּין עֵילָּא וְתַתָּא כו'"[38].

וְהַיְינוּ: כִּי "אֲנִי אַחֲרוֹן" זֶהוּ מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, סוֹפָא דְּכָל דַּרְגִּין, הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּבִי"ע, "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד" (בְּרֵאשִׁית ב, י) – שֶׁמְּהַוֶּה הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד. אֲבָל "אֲנִי רִאשׁוֹן" הוּא בְּחִינַת אַיִן, "וְהַחָכְמָה – מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב) – שֶׁהַחָכְמָה הִיא בְּחִינַת בִּיטּוּל. וּלְעָתִיד יִהְיֶה הַגִּילּוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה. וְזֶהוּ "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּילּוּי זֶה גַּם בִּרְאִיָּה שֶׁלָּנוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נב, ח): "עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ כו'"[39].

אַךְ בְּמֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג, כא): "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה־עֵילָּאָה שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית"[40], שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת אַיִן – "אֲנִי רִאשׁוֹן", עַל כֵּן, עַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל: "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא וַאֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר כו'".

פֵּירוּשׁ: "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא" הַיְינוּ מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁנִּקְרֵאת "אֲנִי אַחֲרוֹן", וְהוּא עִנְיָן "אֲנִי וְהוּ הוֹשִׁיעָה נָא";

וַ"אֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר" הַיְינוּ בְּחִינַת "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", שֶׁבְּחָכְמָה־עֵילָּאָה מְלוּבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ג, יט): "הֲוָיָה בְּחָכְמָה". וְגִילּוּי זֶה הוּא נִקְרָא "אֲנִי רִאשׁוֹן כו'".

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיֵּרָא (דַּף ק"ב, סוֹף עַמּוּד ב'), דְּ"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" הוּא מַלְאַךְ הַבְּרִית.

הָעִנְיָן הוּא, כִּי הַמַּלְכוּת עַצְמָהּ הַנִּקְרֵאת "מֶלֶךְ", לִפְעָמִים נִקְרֵאת "מַלְאָךְ". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק דַּף קפ"ז, א': "כַּד אִיהִי שְׁלִיחָא מִלְּעֵילָּא וְקַבִּילַת זֹהֲרָא כו'"[41]. וְהַיְינוּ: כְּמוֹ שֶׁהַמַּלְאָךְ הַנִּבְרָא, כְּשֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה הוּא אָז בִּבְחִינָה גְּבוֹהָ יוֹתֵר מִכְּשֶׁאֵינוֹ שָׁלִיחַ, כַּמְּבוֹאָר לְמַעְלָה; כַּךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּבְחִינַת מַלְכוּת, הֲגַם דְּ"אִיהִי וְגַרְמוֹהִי חָד"[42] מִכָּל מָקוֹם "כַּד אִיהִי שְׁלִיחָא מִלְּעֵילָּא כו'", הוּא בִּבְחִינָה גְּבוֹהָ יוֹתֵר[43].

34. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לב, ב) גַּבֵּי "אָכַלְתִּי יַעְרִי כו'". וְיוֹתֵר מִזֶּה נִתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַה יָּפוּ פְּעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים" (שָׁם מג, ב), בְּעִנְיָן מַטֵּ"ט שֶׁנִּקְרָא נַעַל כו'. וְעַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מַ"ן וּמַ"ד, דְּרוּשׁ ד', מֵעִנְיָן הַמַּלְאָכִים.

35. (תֵּגֵיא, קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתַב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים").

36. וְעַיֵּן בַּפַּרְדֵּס שַׁעַר אַבִי"ע רֵישׁ פֶּרֶק ד'.

37. וְעַיֵּן בְּפֵירוּשׁ הָרַמַ"ז בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וָאֵרָא, דַּף כ"ג, עַמּוּד א', עַיֵּן שָׁם הֵיטֵב. וּבַזֹּהַר חֵלֶק א' פָּרָשַׁת וַיֵּרָא (דַּף צ"ח, עַמּוּד א').

38. (לְהַרְאוֹת שֶׁאֵין פֵּרוּד בֵּין מַעְלָה וּמַטָּה).

39. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "נָאוּז לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יג, ב).

40. ("רֵאשִׁית חָכְמָה" תְּהִלִּים קיא, י).

41. (". . כְּדֵין אִיהִי מַלְאָךְ". כְּשֶׁהִיא שְׁלִיחָה מִלְּמַעְלָה וּמְקַבֶּלֶת זֹהַר . . אָז הִיא מַלְאָךְ).

42. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב).

43. וְכִדְפֵּירֵשׁ הָרַמַ"ז בְּפָרָשַׁת בָּלָק שָׁם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיָן אַלֶּף וְעִירָא דִ"וַיִּקְרָא" – שֶׁהוּא הֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה שֶׁמִּבְּחִינַת "כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן" דְּ"יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", וְנִקְרָא "מַלְאָךְ" – "מֶלֶךְ־אַלֶּף" כו'[44]. :

ד וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית, וְשַׁיָּךְ בְּחִינוֹת אֵלּוּ גַּם עַכְשָׁיו:

כִּי הִנֵּה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה כְּתִיב (יְשַׁעְיָהוּ נא, טז): "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ, וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ". צֵל הַיְינוּ בְּחִינַת מַקִּיף עֶלְיוֹן.

וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן סוּכּוֹת – "צִלָּא דִמְהֵימְנוּתָא"[45], שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת מַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים. וְ"סוּכָּה שֶׁהַמָּתָּה מְרוּבָּה מִצִּלָּתָהּ – פְּסוּלָה", כִּי זֶהוּ כְּעִנְיָן הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ רַק בִּבְחִינַת צֵל וּמַקִּיף וְלֹא בִּבְחִינַת אוֹר וְגִילוּי. וְזֶהוּ "עֲנָנֵי כָבוֹד", כְּעִנְיָן "כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן". אֶלָּא "שֶׁכּוֹכָבִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ" – שֶׁהָאָרַת הַמַּקִּיף נִמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת. וּכְעִנְיָן א' זְעִירָא כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה נֶאֱמַר גַּם כֵּן "וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ", כִּי הוּא מִבְּחִינַת מַקִּיף.

כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[46], שֶׁהָעִנְיָן, לְפִי שֶׁמֵּהֶבֶל הַדִּבּוּר נַעֲשֶׂה מַקִּיף לַנְּשָׁמָה כו'. עַיֵּן שָׁם. וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי"[47], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם כו'" (דְּבָרִים כו, יח)[48].

אַךְ עַל יְדֵי הַשָּׂגַת וְעִיּוּן הַתּוֹרָה, שֶׁמַּשִּׂיג גַּם כֵּן וְקוֹלֵט הַהֲלָכָה בְּמוֹחוֹ וּתְבוּנָתוֹ, עַל זֶה נֶאֱמַר (אִיּוֹב יב, כב): "מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֹשֶׁךְ". דְּהַיְינוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף דְּ"יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", שֶׁהוּא חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אוֹר וְגִילוּי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ו, כג): "וְתוֹרָה אוֹר", לִהְיוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן כו'"[49].

וְזֶהוּ עִנְיָן "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד כו'", דִּכְתִיב בֵּיהּ בְּ"אֹהֶל מוֹעֵד" –"כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן, וּכְבוֹד ה' מָלֵא כו'". וְכָל בְּחִינוֹת אֵלּוּ הֵם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה". אִם כֵּן, יֵשׁ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה מִבְּחִינָה הַנַּ"ל שֶׁהָיָה שׁוֹרֶה בַּמִּשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כִּי "אֵין כָּבוֹד אֶלָּא תּוֹרָה". כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת", וְזֶהוּ כָּבוֹד־עֵילָּאָה, "ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה". אַךְ בְּחָכְמָה זוֹ מְלוּבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ "מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֹשֶׁךְ", מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ"[50]. וְזֶהוּ "וּכְבוֹד "ה' מָלֵא" – "מִלֵּא לֹא כְּתִיב אֶלָּא מָלֵא" כַּמְּבוֹאָר לְמַעְלָה.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר מִ"כּוֹכָבִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ" דְּסוּכָּה, שֶׁהוּא רַק כּוֹכָבִים וְנִיצוֹצִים לְבַד מֵהַמַּקִּיף, אֲבָל בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת "וְתוֹרָה אוֹר" מַמָּשׁ – הַיְינוּ שֶׁמַּעֲצָמִיּוּת הַמַּקִּיף מֵאִיר הֶאָרָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בִּבְחִינָה פְּנִימִית.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (לִקּוּטֵי צַו טו, ד), גַּבֵּי קְרִיעַת יַם סוּף, דִּכְתִיב (שְׁמוֹת יד, כ): "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר", שֶׁהָעָנָן דְּ"יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" בְּעַצְמוֹ מַמָּשׁ נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אוֹר וְגִילוּי. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ "מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֹשֶׁךְ" דְּנַבִּי תּוֹרָה.

וּכְעֵין זֶה מָצִינוּ בִּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת, שֶׁהוּא שִׂמְחַת־תּוֹרָה – שֶׁהַמַּקִּיפִים דְּסוּכּוֹת נִמְשָׁכִים בִּבְחִינָה פְּנִימִית. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[51] – עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ג) "בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי, וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן סוּכּוֹת וּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת.

וּבְזֹהַר פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ דַף פ"ה, עַמּוּד ב', פֵּירֵשׁ פָּסוּק זֶה עַל עֶסֶק הַתּוֹרָה: 'בְּצִלּוֹ' דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כו', 'וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי' אִלֵּין מִלִּין דְּאוֹרַיְיתָא דִּכְתִיב בְּהוּ (תְּהִלִּים יט, יא): "וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ כו'". וְהַיְינוּ, שֶׁהַפְּרִי הִיא הַמְשָׁכָה בִּבְחִינָה פְּנִימִית שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַצֵּל וְהַמַּקִּיף[52]. :

וְהִנֵּה, "אִתְפַּשְׁטוּתָא דְמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא" הִיא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אָדָם – שֶׁהוּא מִבְּחִינַת מֹשֶׁה, "וַנַּחְנוּ מָ"ה כו'"[53] (שְׁמוֹת טז, ז). שֶׁעִיקַּר עֶסֶק הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת

44. וְעַיֵּן בְּזֹהַר סוֹף פָּרָשַׁת וַיֵּרָא (דַּף ק"כ, עַמּוּד ב') עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָהוּ סג, ט) "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם". וְעַיֵּן בְּזֹהַר פָּרָשַׁת וַיְחִי (דַּף רמ"ז, עַמּוּד ב') עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית מט, כא) "נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה". וְעַיֵּן בַּ"פַּרְדֵּס", בְּעֵרֶכִי הַכִּינּוּיִים עֶרֶךְ מַלְאָךְ.

45. (צֵל הֶאֱמוּנָה).

46. בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת" (לִקּוּטֵי שִׁמְנִי עֲצֶרֶת פּד, ב).

47. (לִקּוּטֵי בַּמִּדְבָּר ח, ד).

48. וְעַיֵּן מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר" דְּ"בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד" (לִקּוּטֵי בַּמִּדְבָּר ח, ד).

49. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּל זֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַמַּגִּבִּיהִי לְשֶׁבֶת כו'" (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ לח, ג). עַיֵּן שָׁם.

50. וְכִדְפֵרֵשׁ הָרַמַ"ז בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר דַּף ק"ח הַנִּזְכָּר לְעֵיל, בְּפֵירוּשׁ "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ" (שְׁמוֹת לג, יח). וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוֹפְתִי" (תּוֹרָה אוֹר מקץ לח, ג).

51. (מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקע"א עַמּוּד דש).

52. (וְעַיֵּן בְּזֹהַר פָּרָשַׁת נֹחַ, דַּף ע"ב, סוֹף עַמּוּד ב').

53. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר" (תּוֹרָה אוֹר יִתְרוֹ סט, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, וּמֹשֶׁה הוּא בְּחִינַת דַּעַת, שֶׁהוּא הַמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת יִחוּד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, שֶׁיִּהְיֶא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁיִּהְיֶא בִּבְחִינַת "אֹהֶל מוֹעֵד" – מִלְּשׁוֹן "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁמָּה כו'"[54] – אוֹתִיּוֹת "וְנוֹדַעְתִּי", דְּהַיְינוּ, לֵידַע אֶת ה', שֶׁהוּא חַיֵּי הַחַיִּים, וְ"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (דְּבָרִים ד, לה), עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב (דְּבָרִים לב, לט): "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא".

דַּהֲגַם שֶׁמִּקְרָא זֶה נֶאֱמַר עַל לֶעָתִיד כְּנַ"ל, מִכָּל מָקוֹם כֹּחַ זֶה יֵשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בִּינִיקָתָהּ מִנִּשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, לְקַשֵּׁר מַחְשַׁבְתּוֹ בַּה' בְּקֶשֶׁר אַמִּיץ וְחָזָק כְּמוֹ שֶׁהִיא מְקוּשֶׁרֶת בְּדָבָר גַּשְׁמִי שֶׁרוֹאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר כו'.

וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ "לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" – הַיְינוּ כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל דֶּרֶךְ "בָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ":

כִּי הֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנֵינוּ נִתְלַבְּשָׁה בְּגַשְׁמִיּוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (הוֹשֵׁעַ יא, ג): "וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם" –פֵּירוּשׁ: בְּחִינַת "אָנֹכִי" – "מִי שֶׁאָנֹכִי", "תִּרְגַּלְתִּי" וְהִשְׁפַּלְתִּי בִּבְחִינַת רֶגֶל – הֵם כָּל עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה כו', וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "קָחֶם עַל זְרוֹעוֹתָיו" (שָׁם) – בְּחִינַת אַהֲבָה וְיִרְאָה כו'. וְזֶהוּ בְּחִינַת "בָּא לְכָאן", שֶׁהוּא הִשְׁתַּפְּכוּת הַנֶּפֶשׁ לִמְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ[55].

וְהִנֵּה בְּמֹשֶׁה מַמָּשׁ, הַפֵּירוּשׁ "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא כו'" מְבוֹאָר לְמַעְלָה, דְּהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁהֶעָנָן הָיָה מִבְּחִינַת "אֵשׁ חֹשֶׁךְ סְתָרוֹ" כְּנַ"ל. אַךְ בִּבְחִינַת "אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה" שֶׁבְּכָל אָדָם, דְּהַיְינוּ הַדַּעַת שֶׁבְּנֶפֶשׁ־אֱלֹקִית – הַפֵּירוּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ: שֶׁלֹּא יָכוֹל לָבֹא וּלְהִתְגַּלּוֹת בְּאָדָם בְּחִינַת דַּעַת זֶה מֵחֲמַת הֶסְתֵּר נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית. וּכְדֵי שֶׁיָּבֹא וְיִתְגַּלֶּה בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּכָל אָדָם לִהְיוֹת בְּחִינַת "בָּא לְכָאן", צָרִיךְ לָזֶה הַמְשָׁכַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִלְּמַעְלָה.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נֶאֱמַר "קָחֶם עַל זְרוֹעוֹתָיו", כִּי "צְדָקָה תְּרוֹמֵם" (מִשְׁלֵי יד, לד). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (בַּמִּדְבָּר יד, יז): "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אַד'" (לְקַמָּן שְׁלַח לט, א), שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ כֹּחַ עֶלְיוֹן וּמַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים לְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ וּלְקַשְּׁרָהּ בַּה'.

וְזֶהוּ עִנְיָן "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" – "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא": שֶׁהַמִּצְוֹת נִקְרָאוּ "מִצְוַת הַמֶּלֶךְ" (מְלָכִים ב' יח, לו), וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "הֱיוּ מְכַבְּדִין אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן שְׁלוּחֶיךָ, וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ".

וְהָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (לְקַמָּן שְׁלַח מו, א) עַל פָּסוּק (בַּמִּדְבָּר טו, לט): "וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת הֲוָיָה וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם". כִּי הִנֵּה 'מִצְוָה', הוּא מ"צ בְּא"ת ב"ש – י"ה, וַהֲרֵי אִם כֵּן "מִצְוָה" הִיא שֵׁם הֲוָיָה. וְהַיְינוּ שֶׁנִּקְרְאוּ הַמִּצְוֹת "רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא" – שֶׁהִיא בְּחִינַת כְּלִי לְאוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ.

וְלִפְעָמִים נִקְרְאוּ "מִצְוַת הַמֶּלֶךְ", כִּי מִצְוַת מֶלֶךְ הִיא בְּחִינַת צִיּוּוּי הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת.

וְהָעִנְיָן: כִּי הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּמְשְׁכוּ לְמַטָּה הוּא בְּחִינַת "מִצְוַת הַמֶּלֶךְ", אַךְ שָׁרְשָׁן לְמַעְלָה הוּא בְּחִינַת "אֵבָרִים דְּמַלְכָּא". וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא שֶׁל הָאָדָם מַמְשִׁיךְ לִהְיוֹת הַמִּצְוָה "אֵבְרִין דְּמַלְכָּא" כו'. וְזֶהוּ שֶׁבַּתְּחִלָּה נִקְרְאוּ הַמִּצְוֹת שְׁלוּחֵי ה', וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהֵן תְּחִלָּה בִּבְחִינַת מַלְכוּת.

וְזֶהוּ עִנְיָן "וְהִנֵּה סוּלָּם מוּצָּב כו'", וּ"מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים עוֹלִים כו'" (בְּרֵאשִׁית כח, יב) פֵּירוּשׁ: "מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים" הֵם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן מִתְעַלִּים לְמַעְלָה עַל יְדֵי הַ"סּוּלָּם" – הִיא בְּחִינַת תְּפִלָּה[56].

אַךְ מִכָּל מָקוֹם גַּם אָז אֵינָן שְׁלוּחִים כְּמַלְאָכִים – שֶׁהַמַּלְאָךְ הוּא בְּחִינַת נִבְרָא יֵשׁ מֵאַיִן, אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא" – אֲנִי מַמָּשׁ. וְהַיְינוּ הַמְשָׁכַת הַכֹּחַ בַּנֶּפֶשׁ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה תְּרוֹמֵם הַנֶּפֶשׁ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "בָּא לְכָאן". וְזֶהוּ "וַאֲנִי תְּפִלָּה" (תְּהִלִּים קט, ד).

וְהִנֵּה, זוֹ הִיא גַּם כֵּן הֲכָנָה לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה בְּחִינַת "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כו'" (יְשַׁעְיָהוּ נא, טז). וּכְמַאֲמָר: "קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ" תְּחִלָּה, וְאַחַר כַּךְ "וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ"[57]. וְזֶהוּ עִנְיָן "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד"[58] (וַיִּקְרָא א, א).

וְהַמְשָׁכָה זוֹ הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ לט, א) סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַמַּגְבִּיהִי לָשֶׁבֶת

---

54. (שְׁמוֹת כה, כב. וְשָׁם: וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם).

55. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" בְּפָרָשַׁת בְּהַר (לְקַמָּן בְּהַר לט, ג). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי" בְּעִנְיָן "קוּמִי לָךְ" כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה "רַעְיָתִי" כו' (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים טז, ג). עַיֵּן שָׁם.

56. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (לְקַמָּן יוֹם הַכִּפּוּרִים סח, ד), גַּבֵּי עִנְיָן יוֹם הַכִּפּוּרִים.

57. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כו' אָנֹכִי כו'" עַיֵּן שָׁם.

58. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִכָּל זֶה בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (לְקַמָּן בַּמִּדְבָּר ב, ד), עַל פָּסוּק (א, א) "בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד", דְּפֵירוּשׁ "אֹהֶל מוֹעֵד" – מִלְּשׁוֹן "וְנוֹעַדְתִּי כו'", עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא כו'", וְכִנְזְכָּר לְעֵיל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁאָז הוּא "לִרְאוֹת" – בְּחִינַת רְאִיָּה וְהִתְגַּלּוּת. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא", וַ"אֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר".

וְזֶהוּ (יְשַׁעְיָהוּ סג, א): "אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה", פֵּירוּשׁ: עַל יְדֵי צְדָקָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת בְּעֵסֶק תּוֹרָתוֹ בְּחִינַת "אֲנִי מְדַבֵּר". וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נח, כא): "וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ כו'"; וּכְתִיב (שְׁמוֹת כ, כ): "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי כו'"[59]. :

59. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו'" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים מא, ב).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

(יג) **והנה** עיקר ההפרש בין בחי' חו"ג הסתומי' ונעלמי' בפנימי' בינה שאין שם שרש למדות הרעות דנה"ט כלל כנ"ל וכ"ש בנקודה דפנימי' החכ' שמלובש ביסוד אימא כו' כנ"ל ובין בחי' חו"ג המגולים בשכל והשגה שנולדים מן ההשגה במדות שבלב שיש מהן אחיזה למדות הרעות דנה"ט דנוגה כו' אינו אלא בדבר א' שהוא עיקר הסיבה לב' מיני התפעלות המדות הללו שבבחי' אוי"ר הסתומי' בפנימי' בינה אין בהם בחי' פירוד כלל וכלל מגוף עצם הדבר שהוא התפעלות השכל מצד עצמו דוקא כמו שאנו רואי' בכל מי שטועם טעם ועונג הרוחני בתמצית המכוון העולה מכל אורך ההסבר בהתבוננו' ביח"ע ויח"ת וכה"ג שהוא יחוד והתכללו' דע"ס בעצמו' המאציל דאיהו וחיוהי חד כו' וכה"ג ביח"ת בביטול והתכללות היש דנבראים בעצמות אלקות המהווה אותם תמיד מאין כו' איך שהוא לאמיתתו ממש הרי יתפעל בעונג ושמחה מצד זה הדבר בעצמו שהוא בחי' עצמות אלקות ממש שא"א לבא בהשגה וטעם השכל איך שהוא מהווה ומאציל כו' ואין כאן התפעלות אהבה או יראה עדיין במהות בפ"ע אלא גם התפעלות אוי"ר כלולים בהתפעלות עצם הדבר הזה ואינם נרגשי' במציאות בפ"ע כי אוי"ר בהרגשה במציאות בפ"ע לא יתכן אלא כאשר הוא נפרד מעצם הדבר האהוב שיתכן לומר שהן ב' דברים נפרדים והוא אוהב אותו הדבר ומשתוקק אליו כמו שמשתוקק הא' אל רעהו הנפרד ממנו וחפץ להתדבק בו כו' שזה לא שייך אלא בהתבוננות שבאה בהשגת שכל וטעם איך שהוא ית' מהווה מאין כו' ואח"כ נעשה קיצור מן ההסבר שהוא רק מאחר שהוא העיקר ומקור המהווה ומחי' הכל מזה יולד האהבה והתשוקה אליו הרי שיצא מן ההשגה לגילוי אהבה זו שהוא יש מי שאוהב והרי הוא נפרד מעצם הדבר שהוא תמצית ההשגה בעצמות אלקות המהווה כנ"ל רק שמשתוקק אליו לאהבה אותו ולדבקה בו כו' ויש שיעור והפסק להתפעלות אהבה ותשוקה זו כאשר יכלה כח הטעם והשכל שמחמתו נתפעל ומאחר שהוא נפרד ויש מי שאוהב ומרגיש בעצמו אהבה זו כו' ועכ"ז יש מצוה ורצה"ע באהבה זו הגם שהיא נפרדת מן העצם ותופסק לאחר זמן מה והוא מצות ואהבת לשון ציווי לאהוב את הוי"ה אלקיך שהוא מה שהתבונן ביח"ע דשמע ישראל כו' הוי"ה אחד כו' אבל התפעלו' אוי"ר שבפנימית בינה בשמע ישראל זה עצמו שהוא ההתפעלות אלקות מצד העצם בבחי' תמצית ועומק המושג כנ"ל וכ"ש וק"ו בבחי' ראי' דעין השכל דחכ' שהוא בבחי' ביטול עצמי שמתאחד בעצם הדבר ממש כמו שהוא למעלה מן ההשגה לגמרי ואינו מרגיש עצמותו כלל כעומד לפני המלך ממש הרי הגם שיש בו אוי"ר א"א לומר בהם שהן בבחי' נפרד מן העצם כלל לומר בו ב' דברים שיש מי שאוהב כו' אלא האוי"ר הללו מתאחדי' בתכלית בביטול העצמי זה שמצד עצמות אלקות ממש ואינו מרגיש באוי"ר זו כלל כמו המתבטל לפני המלך הגם שתכלה נפשו ברשפי אש האהבה בהסתכלו באור פני מלך אינו מרגיש התפעלות זו כלל כי הוא בתכלית הביטול מעצמותו לגמרי מכל וכל רק נכלל בעצמות המלך מצד עצם הדבר בלבד כו' רק כשהולך ומתרחק ממנו שיהי' בבחי' נפרד אז יתכן שיתפעל אליו באהבה שנק' יש מי שאוהב כו' ויש טעם לאהבה זו בשכל והשגה ומרגיש עצמו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באהבה זאת ומה טעם יש בה ותופסק מיד בכלות ההשגה אעפ"י שמתאחד מאד בהשגה זו אין זה מצד עצם הדבר שהוא כרואה פני המלך כנ"ל בענין שמיעה דבינה שאינו דומה לראי' דחכ' כו' וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

מה) **ולהבין** ביאור הדברים בשרש הטעם שהתשובה היא דוקא בעוה"ז ולא בעוה"ב, יש להקדים שרש ענין ג"ע ובמ"ש בו לעבדה, דהנה כתיב להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, פי' שכדי להיות הנשמות נהנין מזיו השכינה בג"ע עליון ותחתון והוא הנק' כבוד הדר מלכותו אינו בא ונמשך כ"א ע"י בחי' הגבורות והצמצומים דוקא, והענין דהנה ידוע בס' הקבלה בר"ח ופרדס וגם בכהאריז"ל דשרש עוה"ב הוא נמשך ממדת הדין דוקא (וז"ש מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך כו') ושרש עוה"ז נמשך ממדת החסד דוקא כמ"ש עולם חסד יבנה והטעם לזה הוא להיות ידוע דעצמות אא"ס ב"ה הוא קדוש ומובדל לגמרי מכל ענין ערך ההשתלשלות ולית מחשבה תפיסא בי' כלל, וא"כ א"א שיומשך מאתו גילוי אור שיושג ויותפס בהשגת נשמות שהן בעלי גבול עד שיהנו מהשגה זו ויתענגו בה שזהו ענין נהנין מזיו שההנאה אינו אלא מדבר המושג, כ"א ע"י שיתצמצם בתחלה האור ואח"כ יומשך להם האור המצומצם ואז יוכל להתקבל בהשגת הנשמות ומלאכים וזהו ענין מארז"ל ביו"ד נברא העוה"ב פי' בבחי' צמצום דוקא כמו צורת היו"ד שאינו אלא נקודה חדא שזה מורה על היות המשכת ההארה בבחי' צמצום גדול, וזהו להודיע לבנה"א גבורותיו פי' שכדי שיוודע ויושג להם ההארה מאור א"ס אין זה כ"א ע"י גבורותיו וצמצומים דוקא שאז נמשך להם גילוי זיו השכינה שהיא הארה לבד ונק' כבוד הדר מלכותו וזהו שעוה"ב נמשך ממדה"ד דוקא דהיינו משום שהגילוי בג"ע להשגת הנשמות מוכרח להיות ע"י גבורות וצמצומים דוקא, ואמנם עוה"ז נמשך ממדת החסד דוקא מים יורדים מגבוה לנמוך שיורד ונמשך האור כ"כ למטה דהיינו בעוה"ז הגשמי שאין למטה ממנו לברוא ברואים גשמיים שיהיו בבחי' יש ונפרד ואין ירידה זו רק מצד החסד שטבעו לירד למטה ומפני שאינו בבחי' צמצום לכן לא יכול להיות האור בגילוי רק בבחי' הסתר והעלם גדול הפך מעוה"ב שבג"ע שם הוא ביטול הנשמות מפני השגתם בהארה קצת מהא"ס ב"ה שההשגה היא מפני שנמשך האור ע"י גבורות כנ"ל: ולכן נקראו היסורין שבאי' על האדם בעוה"ז יסורים של אהבה לפי שנמשכים ממדת החסד (ופנימית החסד הוא האהבה כנודע) כי הנה כל מדה כלולה מיו"ד ומדת החסד הנה היא כלולה גם מגבורה ונק' גבורה שבחסד ומדת הגבורה כלולה גם מהחסד ונק' חסד שבגבורה וההפרש ביניהם הוא שבחסד עיקר הוא בחי' החסדים והגם שכלול בו גם מבחי' גבורה אבל מעט מזעיר הוא וא"א שיומשך ממנו דין קשה אא"כ יהי' החטא גדול במאד ובמדת הגבורה הוא להפך. והנה עד"מ באדם מי שהוא חסדן בטבעו גם כאשר ירגז ויקצוף על עבדו וכיוצא ויפסוק עליו עונש לא יהי' עונש חמור אלא יהי' קל מאד אא"כ יהי' החטא גדול ביותר וגם בזה יראה להקל עליו כל האפשרי משא"כ במי שאינו חסדן יפסוק עונש חמור להכותו מכה רבה וכש"כ כשהחטא גדול ביותר כו', ולכן יסורי גיהנם הם קשים ביותר כי אם אמנם העונש בגיהנם הוא רק כדי לתקן פגם הנפש מן החטא לטהרה מהפסולת שנדבק בה ע"י החטא כמארז"ל מלפפתו כו' ואין דין אמיתי ח"ו מ"מ כיון שעולם הנשמות הוא מבחי' גבורות כנ"ל לכן שם עונשים חמורים כדין הראוי לעוברי רצונו, אבל בעוה"ז מפני שהוא ממדת החסד לכך לא יהי' העונש חמור כ"כ לכן ביסורים קלים שבעוה"ז נפטרים מעונש חמור דגיהנם ולכן נקראו יסורים של אהבה שנמשכים ממדת החסד כו' דאע"פ שהיסורים הם בחי' דין אבל הוא גבורה שבחסד וכנ"ל דעוה"ז חסד יבנה. וע' באגה"ת פי"ב מזה:

ועפ"ז יובן ג"כ מש"ל אות מ"ד שבג"ע ההארה הוא מבחי' ממכ"ע אבל בעוה"ז נמשך מבחי' סוכ"ע ומתחת זרועות עולם כו' שהוא ג"כ כמו שנת' לפי שבג"ע הוא ע"י גבורות לכן מאיר בגילוי וזהו בחי' ממכ"ע שההארה נתפסת בהשגה ממש, ונקרא' או"פ ולכן יש שם ריבוי התחלקות בג"ע נשמות ומלאכים אין מספר ויש מלאכים נק' מארי דעיינין ומארי דאודנין ויש נק' קרביים כמ"ש וכל קרבי את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם קדשו וזהו לפי שבחי' ממכ"ע מאיר בגילוי לכן הוא בהתחלקות כמו הארת הנפש שמתפשטת בגוף שהיא לפ"ע הכלי' בעין מאיר כח הראי' ובאזן כח השמיעה ובקרביים ומעיים ג"כ הכח השייך לכל א' וא"א לשנות לעשות מרגל ראש או מראש רגל, אבל בעוה"ז שאין מאיר בגילוי רק בבחי' העלם ובבחי' העלם מאיר בחי' סוכ"ע שהוא בחי' מקיף ולמעלה מבחי' התחלקות וכמשל עצמות הנפש כמו שהיא בעצמותה למעלה מהתפשטות' באיברי הגוף שאז כוללת כל הכחות המתפשטי' ממנה ביחד וכך בחי' מקיפים עליונים הוא למעלה מבחי' התחלקות והוא בחי' עיגולים ובחי' יושר הוא בחי' או"פ, והנה ביאור ענין או"מ ואו"פ, הוא כי בכל השתלשלות השפע מעילה לעילה יש בחי' או"מ ואו"פ דהיינו שאור המקיף יבוא בתחלה מן המשפיע ומבחי' התחתונה שבמקיף בלבד יתצמצם להיות בבחי' או"פ והוא עד"מ שאנו רואים בהשפעת שכל לזולתו שלא יוכל איש להוציא לידי גילוי בדיבור כמו שהשכל הוא בהשכלתו ממש וא"כ מוכרח שאותו אופן המצוייר בהשכלתו ממש נשאר בבחי' העלם ומקיף וסובב לדיבור כי אינו מושג כלל בדבור רק אפס קצהו הוא אשר מושג ומתלבש ממש בדבור ונעשה בחי' או"פ ר"ל שמושג לזולתו על ידי האות' וצירופים שאו' בדבור ועד"ז משכל למדות שלא כל ההתבוננות ממש כמו שהוא בהרחבה נכנסת ומתלבשת תוך התפעלות המדות אלא עיקר ההתבוננות הוא בבחי' מקיף על המדות רק אפס קצהו מן ההתבו' מתלבש ממש בהמדות בבחי' או"פ, ועד"מ זה יובן למעלה בהשתלשלות ענין או"מ ואו"פ דרק אפס קצהו מהעילה נמשך בבחי' או"פ בהעלול ועיקר האור הוא בבחי' מקיף ומתחלה נמשך המקיף ואח"כ נמשך ממנו הארה בבחי' או"פ וכנ"ל במשל. והנה בחי' זו יש בכל השתלשלות ממדרגה למדרגה נמשך או"מ ואו"פ אך בדרך כלל בכללות ההשתלשלות הוא בחי' שם מ"ה ושם ב"ן והם בחי' דכר ונוק' היינו שם ב"ן הוא בחי' או"פ ושם מ"ה הוא בחי' או"מ והגם שיש או"פ גם בשם מ"ה מ"מ לגבי בחי' ב"ן דנוק' בשם מקיפים יחשבו כל האורות דמ"ה, כי רק אפס קצהו משם מ"ה מתלבש להיות בחי' או"פ בשם ב"ן, (וב' בחי' אלו הם ג"כ בחי' סוכ"ע וממכ"ע), והנה שם מ"ה הוא המברר ב"ן והמובחר מהבירורים נכלל באצי' ומה שלא יכול ליכלל באצילות נדח ויורד לבריאה ושם הוא נכלל ומה שלא יכול ליכלל בבריאה נדחה ליצירה ומיצירה לעשיה עד דמה שלא יוכל להתברר גם בעשי' נדחה לגמרי ונעשה פסולת ורע גמור כו' והענין כי הנה גילוי אור א"ס אינו אלא במה שהוא בבחי' ביטול אליו ית' ולכך גילוי אור א"ס הוא בחכמה דוקא לפי שמדרגת החכמה הוא בחי' ביטול כח מה כנודע, אבל מה שהוא בחי' יש ודבר הוא בחי' מסך מבדיל שאין אור א"ס מתגלה בו, ובחי' הביטול יש בו מדרגות הרבה דהיינו שהוא בכל עולם לפי ערכו ומדרגתו שבאצי' הביטול בתכלית והביטול שבבריאה נחשב בחי' יש לגבי הביטול דאצי' כנודע ההפרש בין ביטול אמיתי לביטול היש וכמבואר למעלה באותיות הקודמים בענין יחו"ע ויחו"ת) ועכ"ז חשוב ביטול לפי מהות הנבראים דבריאה ויכול להיות להם גילוי אלקות לפי ערכן ומהותן ע"י ביטול זה אבל א"א להיות הגילוי כמו שהוא באצי' דלגבי אצי' הוא בחי' יש כו' וכעד"ז מבריאה ליצירה ומיצירה לעשי' וזהו ענין השתלשלות הבירורים דשם מ"ה בכלל הוא בחי' הביטול לכן מברר ב"ן שיהי' בהם ג"כ ביטול זה ומה שיכול משם ב"ן ליכלל באצי' היינו להיות בבחי' הביטול שלפי ערך עולם אצי' נכלל באצי' ומה שלא יכול לקבל ביטול זה א"א לו ליכלל באצי' דשם חשוב בחי' יש וא"א להיות בו גילוי אור א"ס כמו שהוא באצילות ונכלל בבריאה דלגבי בריאה חשוב ביטול ויוכל להיות בו גילוי אלקות ע"ד שאור א"ס מתלבש בבריאה כי אור א"ס ב"ה נמשך ומתלבש בכל עולם לפ"ע הביטול שבו כו' וכן מבריאה ליצירה ומיצירה לעשי' וז"ש רז"ל דמאן דלא כרע במודים נעשה נחש כי הכריעה במודים שהוא בחיצונית גופו לבד הוא הביטול היותר נמוך שבמדרגת הביטול והוא ממדרגות תחתונות דעשי' ועכ"ז כשיש לו ביטול זה הוא מכלל סט' דקדושה ויש בו התלבשות אלקות לפי ערכו אבל כשלא כרע במודים אין לו תקנה עוד וא"א לו ליכלל בסט' דקדושה שהוא מה שבטל אליו ית' אלא נעשה נחש שהוא קליפה וסט"א והיינו כנ"ל דמה שלא יכול ליכלל בעשי' נדחה לגמרי ונעשה פסולת ורע גמור ולכן אמרו בזהר דלא יקום בתחה"מ:

ומעתה יובן ג"כ שרש מש"ל הטעם שהתשובה אינה מועלת רק בעוה"ז דוקא, כי עוה"ב נק' עולם ברור ר"ל שהוא כבר אחר הבירור ואז כאו"א על מקומו יבוא שכך וכך יומשך התענוג לנשמות וכך וכך למלאכים ועד"ז בכל פרטי פרטיות לכל פרטי הנבראים דמסט' דקדושה וכן גם לסט"א נמשך יניקה כפי החוק הקצוב להם ואין שום תערובות ח"ו בין סט' דקדושה לסט"א ולכן נק' עולם ברור דהיינו שכבר נברר ניצוצי ב"ן דשם ע"י שם מ"ה, וא"כ נסתלק שם מ"ה המברר כיון שכבר נגמרו הבירורים שם, ולהיות כן א"א שם לעשות תשובה להתהפך מחשוכא לנהורא מיד כרגע שזה אינו כ"א ע"י שם מ"ה המברר שיכול להפך מחשוכא לנהורא כיון שהוא מבחי' מקיפים בחי' סוכ"ע דקמי' גם חשך לא יחשיך כו' ומאחר ששם בעוה"ב הוא לאחר הבירור ונסתלק שם מ"ה המברר לכן א"א לאהפכא כו' דכל א' על מקומו יבא והרע הוא נפרד ונבדל מהטוב, ולכן א"א להיות נקיון הנפש אלא ע"י סדר והדרגה כף הקלע וגיהנם כו', משא"כ בעוה"ז שהוא עדיין באמצע עסק הבירורים שזהו עבודת האדם בעוה"ז לברר ולאהפכא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חשוכא לנהורא וא"כ מאיר בו שם מ"ה המברר שהוא מבחי' מקיפים עליונים כנ"ל ונמשך למטה ע"י תורה ומצות שהם המשכת הסוכ"ע והוא כל יכול לאהפכא חשוכא לנהורא דקמי' כחשכה כאורה כנ"ל ולכן אין התשובה מועלת רק בעוה"ז דוקא היום לעשותם היום דוקא ולא למחר בעוה"ב, לכן זאת ישים אדם על לבו בכל יום איך שהיום בעוה"ז דוקא הוא יכול לשנות טעמו מהקצה אל הקצה וכמארז"ל בפ"ב דקדושין ע"מ שאני צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו, והיינו משום שע"י הרהור זה כשהוא באמת ממשיך שם מ"ה המברר שמאיר בעוה"ז ואתהפכא חשוכא כו', אבל אם לא עכשיו ח"ו אימתי שבעוה"ב כל אילי נביות לא יועילו כיון ששם אין מאיר שם מ"ה לברר כנ"ל ולכך היום לעשותם דוקא ולמחר לקבל שכרם:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

בכ"ה בכסלו

ועוד זאת מאחר שהוא מלא מעניני גופו ותאוותיו הגשמיים ה"ה איננו יכול להחזיק כי מלא אינו מחזיק. וזהו שארז"ל ע"פ כי בועלייך עושיך ה' צבאות שמו, אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, פי' שתהי' בבחי' כלי קיבול לקבל בחי' ההשפעה. וז"ע דכתי' כוס ישועות אשא, שכנס"י מקור נש"י היא בבחי' כלי לקבל בחי' ישועות הם בחי' חסדים העליוני' הנשפעים בה. ואמנם הנה כלי ריקן דוקא מחזיק להיות בבחי' ואמונה כל זאת כמ"ש במ"א, ע' בד"ה הנותן לשכוי דתקס"ג ובד"ה עציון גבר שבס' במדבר, משא"כ מלא אינו מחזיק, והיינו כאשר הוא מלא מכל רצונותיו הגשמיים לאמר שזה אני רוצה וזה אין אני רוצה, אשר דבר זה יכול כאו"א למצוא בנפשו הן בעלי עסקים ואפי' יושבי אהל, מ"מ בכל מה שיאמר זה רוצה אני וזה איני רוצה ה"ה כלי מלא שא"א לו להחזיק כלל בחי' ישועות וחסדי' עליוני' כו'.

והעצה לזה הוא כמו שעשיית הכוס מגולמי הכסף והזהב צריך האומן להכותו בפטיש לעשותו טס עד שיוכל לכופפו ולעשותו כלי קיבול כו', כן יש בחי' זו בעבודה הוא בחי' לב נשבר ונדכה דכתי' בי' אלקי' לא תבזה, פי' נדכה הוא ע"י פעולה שמדכה א"ע לאמר לנפשו מי אני המרוחק והמתועב ברצונות זרות שכ"ז גרם ענין מה שנתרחק מאלקותו ית' ולמה מגיע לו עוד דברי' שרצונו בהם, ואם הי' עובד להקב"ה כאשר נצטווה הי' יכול לחשוב שמגיע לו מאחר שעושה רצון קונו, אבל כשהוא מרוחק לגמרי מה זה ועל מה זה יגיע לו שיתן לו השי"ת למלאות תאוות נפשו הגסה אשר יחפוץ בשאט נפש. ובאמת מה גרמה לו רצונותיו הללו הוא ריחוקו מאלקי' חיים, שאם הי' מתקרב לעבודתו ית' לא יחפוץ כלל בדברי' הנקלים והנבזים האלה. וגם מי שהוא דכה בעצם מחמת נמיכות רוחו אשר יש לו מתולדתו, או שהוא דכה ע"י יסורי עניות וכדומה, ואין לו מצח להרים ראש כו', מ"מ הנה גם הוא צריך שטיפה מבפנים כמו כוס של ברכה שצריך שטיפה, והיינו שיטהר א"ע מתאוות היתר, והיינו בכל דברים המוכרחים לחיי גופו לעשותם בלא לב ולב כו', שהרי א"צ כ"א לעצם הדבר אבל התאוה בזה אך למותר הוא. וכאשר ירגיל א"ע להתנהג כך אז יהי' כלי ריקם לקבל בנפשו בחי' ישועות העליונים להיות כלי ריקן מחזיק בתוכו בחי' השפעות החסדים ברוחניות וגשמיות הנגררים כגופא דבתר ראשו גריר כו'.

וע"ז נא' שפתי חכמי' יזרו דעת ולב כסילי' לא כן, פי' לב כסילי' הוא כמשנ"ת לעיל בענין האומרי' טומטם כו', אבל שפתי חכמים יזרו דעת פי' דעת הוא כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקי' אין עוד אפי' בחללו של עולם כו' בכל דברי' הגשמיי' כמ"ש בכ"מ וע' בד"ה מי כמוכה, ויתבונן בכ"ז הדק היטיב, ומבשרי אחזה אלקה, שכמו שרואה ויודע היטיב שגופו חי, שהגם שלא ראה מעולם נשמתו מ"מ בלי שום ספק וספק ספיקא אצלו שיש בו חיות המחי' אותו, כן יבין שהעולם הוא גוף גדול (וכמ"ש באדר"ן פל"א שהאדם הוא עולם קטן יעו"ש), והרי יש חיות המחי' אותו כו'. והנה באמת א"א לו לאדם לידע ולהשיג אלקותו בבחי' השגה, שהרי לית מחשבה תפיסא בי' כלל, וע' בזח"א חיי דקד"ג ע"א שפי' מח' על בחי' חכ', דאיתא שם מחשבה ויובלא דלא אתפריש לעלמין, והיינו חו"ב, וא"כ גם בחי' ח"ע אינה משגת ותופסת בי' ית', והיינו מפני דכתי' כולם בחכמה עשית שלגבי' ית' גם החכ' כעשיי' הגשמיות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נחשבת כו', ואי לזאת איך ישיג הוא בחכ' שבשכלו, וזהו יזרו דעת שצריך לעשות בחי' נזר ועטרה לבחי' דעת, והוא בחי' אשת חיל עטרת בעלה היא האמונה פשוטה להאמין בו ית' כו'.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה כו', ש"פ חקת, תער"ג

וידבר ה' אל משה כו' זאת חקת התורה אשר צוה ה' כו' ויקחו אליך פרה אדומה תמימה כו', וצ"ל מהו כל האריכות באומרו זאת חוקת התו' דהול"ל דבר אל בנ"י ויקחו כו', מהו אריכות ההקדמה זאת חוקת כו'. ובמד"ר א' ר' יצחק פתח כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, כתי' ויתן אלקים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד כו' כחול אשר על שפת הים, מהו כחול כו' כשם שהחול גדר לים כך היתה החכ' גדר לשלמה, מתלא אמרין דעה חסרת מה קנית, דעה קנית מה חסרת כו', ומאריך בענין חכמת שלמה ומסיים אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשת פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי והיא רחוקה ממני, וזהו כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה בפ' פרה אדומה והיא רחוקה כו', וצ"ל מהו"ע פרה אדומה שגם שלמה בחכמתו לא עמד עלי', דכל הענינים עמד עליהם ופרה אדומה אמרתי אחכמה והיא רחוקה כו', וגם מהו אמרתי אחכמה דמאחר שהיא רחוקה שלמע' מהשגה איך רצה להתחכם בה כו'. גם צ"ל מהו"ע דעה קנית מה חסרת דקאי על שלמה והלא מ"מ הי' חסר בהשגת פ' פרה אדומה, וא"כ מהו"ע מה חסרת כו'. ולהבין כ"ז צלה"ק משנת"ל דהמשכת האבות שהמשיכו גילוי אלקו' בעולם הוא מה שהמשיכו משרש ומקור ההשתל' דההמשכה היא משם שלא ע"פ ס' השתל' דקו המדה, דע"פ מא' קו המדה ההמשכה היא בבחי' מיעוט עד שבמל' אינו מאיר גילוי אור כו', והאבות שהמשיכו משרש ומקור ההשתל' המשיכו בחי' גילוי אור במל' שעי"ז המשיכו גילוי אלקו' למטה כו'.

קמה) **ולהבין** זה בתוס' ביאור, ילה"ק איך שבהמשכת האור בס' השתל' דע"ס יש הפרש באופן ההמשכה שלצורך אצי' ולצורך בי"ע והיינו דבההמשכה בע"ס גופא מחו"ב לז"א ומז"א למל' יש הפרש אם ההמשכה היא לצורך אצי' עצמו או שההמשכה היא לצורך בי"ע כו'. דהנה לפעמים נק' ההמשכה ממדרי' למדרי' בשם אותי' דאותי' הן גילוי וכמו אתא בקר, ואתא מרבבות קדש, והוא שמאותי' שבעליון הוא הגילוי אל התחתון, ולפעמים נק' ההמשכה בשם שערות וכדאי' בע"ח דשערות דז"א נעשים מוחין לנוק' כו'. והענין הוא דהנה ידוע שבכל ספי' יש נקודה ספי' פרצוף, נקודה היא העצמי' והנקודה כללי' של הספי' והוא בחי' כתר שבה שכוללת כל הט"ס וממנה נמשכים ומתגלים כו', וכמו בחכ' הנקודה היא בחי' כתר שבחכ' והוא הרצון להתחכם שזה כולל ההתחכמות שע"י שרוצה להתחכם ישכיל ויתחכם כו', דזהו שארז"ל לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ, דכאשר לבו חפץ בהענין ישכיל ויתחכם בו ויבין וישיג כו', וי"ל ג"כ דהנקודה העצמי' היא עצם נקודת החכ' מה שביכולתו לבא על כל דבר חכ' כו', ואי"ז מה שביכולתו להשכיל ולהתחכם בכל דבר שכל וחכ' שזהו בכח המשכיל כשהוא בהמשכה טובה ביכולתו להשכיל כו' וכמ"ש במ"א, ונקודה הוא בכח החכ' עצמה, והוא מה שביכולתו לבא על כל דבר חכ' היינו להבינו ולהשיגו כו', רק שהוא בעצם כח החכ' קודם שמבין ומשיג עדיין כו'. וכמו שמבו' במ"א בענין ידיעה עצמי' שיודע עצם כח חכמתו שיבא על הענין כשיבא לפניו דעכשיו עדיין לא בא הענין לפניו רק שיודע שכשיבא הענין לפניו ידע אותו, שא"צ להשכיל דבר בשביל זה היינו להמציא איזה השכלה לצורך זה כ"א לידע ולבא על הדבר ההוא כו', והיינו הידיעה בעצם כח חכמתו שביכולתו לבא על כל דבר חכ' כו', וזהו הנקודה העצמי' דחכ' מה שביכולתו לבא כו'. וכן בחסד הנקודה כללי' היא הרצון להתחסד דמשו"ז ה"ה מתעורר תמיד להטיב חסדו ומרגיש כל חסד והטבה כו', או שהוא עצם נקודת הנדיבות שבלב דביכולתו להתחסד בכל מיני חסד כו'. וספירה הוא התגלות הט"ס שבכל ספי', וכמו נקודת ההשכלה (בכ"מ מבו' דנקודת ההשכלה הוא בחי' יסוד שבחכ' ונז' ג"כ לעיל פמ"א, וי"ל שזהו נקודת ההשכלה שבאה בהשגה דבינה, והכוונה כאן על עצם נקודת ההשכלה היינו המצאת הדבר לעצמו, דגם בחי' הבן בחכ' הוא ע"י הירידה מעצם המצאת הדבר כו' ועמשית"ל בד"ה וה' אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המכסה אני הב'), והכח שיש בהנקודה בזה שתבא לידי השגה שזהו בחי' הבן בחכ', ומדות שבחכ' שהרי גם בחכ' יש בה מדות רק שאינם ניכרים כלל כו', וכח ההתגלות שבחכ' כו', גם י"ל שזה"ע ההתאמתות שבחכ', ומדות שבבחי' התאמתות וכמו שתיק רב כו' וכמ"ש במ"א ונת"ל פקל"ח, ונקודת ההשכלה ובחי' הנחה שכלי' שבה כמשנת"ל פקל"ח. ופרצוף הוא בחי' אבי"ע שבכל ספי', והיינו בחי' המדרי' פרטי' ומובדלות שבהספי' כו'. דהנה ד' מדרי' אבי"ע הן מדרי' נבדלות זמ"ז, דאצי' נבדל בערך מבי"ע דהרי אצי' הוא אלקו' ממש, משא"כ בי"ע הן בבחי' יש ודבר כו', ולכן נמשל האצי' לאש, וכמ"ש כי ה"א אש אוכלה כו' דכמו שאש מובדל מכל היסודות כמו"כ אצי' מובדל מבי"ע כו', וכן בריי' מובדל מיצי' שהרי בריי' אינה עדיין בבחי' מציאו' רק אפשרות המציאות ויצי' הוא התגלות המציאות כו', וע"כ המה רחוקים זמ"ז כו', וז"ע אבי"ע שבכל ספי' שהן מדרי' נבדלות כו', ובחכ' י"ל שזהו עד"מ כמו ענינים המסתעפים מן השכל שהן ענינים נבדלים מגוף השכל, דהנה פרטי הענינים שבהשכל ה"ז גופו של ההשכלה שמתחלקת לפרטי הענינים שבה כו', אבל הענינים המסתעפים יכול להיות שהן ענינים נבדלים לגמרי מהשכלה זו כו'. והנה אי' בע"ח דאבי"ע הן ד' מדרי' דצח"מ, דומם הוא עשי' וצומח יצי' דמ"ש אז ירננו כל עצי היער קאי על מלאכים דיצי' כו', וחי ברי' ומדבר אצי' כו', דד' מדרי' דצח"מ הן ג"כ מובדלים זמ"ז, דמדבר מובדל מכולם ביתרון מעלת השכל שבו שבזה הוא למעלה מכולם שאינו נמצא בשום א' מהם, והגם דבהמה יש לה קצת דעת וכמ"ש ידע שור קונהו ובורחת מן האש וכה"ג, הנה זה ענין טבעי לברוח מדבר המזיק, ומה שידע שור כו' זהו דעת הנקנה לבד לא דעת שכלי ממש, כי דעת ושכל לא נמצא רק באדם וע"כ הוא מובדל מכל הנבראים זולתו כו', והחי מובדל ג"כ מהצומח בהנפש החיונית שבו, דדומם וצומח הן בקירוב זל"ז שהרי הדומם יש בו ג"כ חיות והיא נפש הדוממת, והצומח בעצם מהותו הוא דומם רק שיש בו נפש הצומחת, והיינו שהחיות שבו אינו מצומצם כ"כ כמו בדומם והוא בבחי' התגלות יותר וע"כ יש בו התפשטו' קצת שצומח מקטנות לגדלות, אבל בעצם מהותו הוא דומם. אבל החי אינו בבחי' דומם כלל היינו שגופו אינו דומם (עמ"ש בתו"א ד"ה להבין הטעם שנשתנה כו' בפ' בראשית), והצומח אינו מערכו כלל, דנפש החי הוא נפש ממש כמ"ש במ"א, לא כן הצומח והדומם שהנפש שבהם הוא בחי' חיות לבד לא נפש ממש כו', והמדבר מובדל בערך מהחי כו' כנ"ל.

קיצור. ובה"ע ילה"ק ההפרש בין ההמשכה בהע"ס לצורך האצי' ולצורך בי"ע, דלפעמים נק' ההמשכה בשם אותיות ולפעמים בשם שערות, דהנה יש נקודה ספי' פרצוף, נקודה בחי' כתר שבספי' שהיא הכללית או העצמיות של הספי' וכמו ידיעת עצמו שבחכ' שבכח חכמתו לידע, וכן בחסד, וספי' הוא הי"ס שבחכ' כמו עצם נקודת ההשכלה, והבן בחכ', ומדות שבחכ' או ההתאמתות או ההנחה שכליות, ופרצוף הוא אבי"ע, וי"ל הסתעפות השכל, והן דצח"מ, שמדבר מובדל לגמרי, וחי מובדל מצומח, וצומח ודומם הן בערך זל"ז.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

לה) **והנה** טעם וסבת הדבר מה שהאור אלקי מתעלם ומסתתר בריבוי העלמות והסתרים עד אשר הוא נטבע בהם, הוא מפני הצמצום ומיעוט האור הנעשה בריבוי ההשתל', דהנה בכדי שיהי' ההתהוות דעולמות התחתונים במציאות יש ממש הרי צ"ל כמה מיעוטים בבחי' השתל' עד שיהי' בחי' מקור ליש, וההתהוות הוא בבחי' העלם והסתר הבורא מהנברא, וביותר התהוות עולם התחתון שהוא בבחי' העלם והסתר בהאור האלקי ביותר עד שהוא נטבע בריבוי ההעלמות, והעיקר הוא מהעלמות וההסתרים שמצד הקליפה והסט"א שהם מסתירים ממש על האור האלקי דהרי קודם חטא עה"ד הי' העולם ג"כ במציאות יש ממש ומ"מ הרי הי' האלקי' נראה ונגלה וכל הנבראים הי' בטלים לאלקות וכדאי' במדרש בשעה שקם אדה"ר על רגליו ראוהו כל ההבריות כו' ונתיראו מלפניו הי' סבורים שהוא בראם ובאו להשתחוות לו, א"ל למה באתם להשתחוות לי כו', אני ואתם באו ונשתחווה ונכרעה לפני הוי' עשינו הרי שהי' בהם ענין הידיעה וההשגה וכמו חמורו של רפב"י שהי' מבהמות בהררי אלף שקודם החטא ולא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אכל שאינו מעושר שזה מצד זיכוך החומריות וגילוי אלקו' שהרגישה שאינו מעושר כו' ומכ"ש האדם שהי' בבחי' זיכוך החומרי' ובבחי' גילוי אור שהי' האלקי' נראה ונגלה, ואחר החטא שנתגשמה החומרי' ביותר ונעשה תערובות רע כמ"ש במ"א ומזה הוא ריבוי החשך וההעלם ביותר, וע"ז הוא בריאת האדם למטה להאיר את החשך ע"י התגלות אור נפשו האלקי' למטה, דהנה בירידה זו הרי הנה"א המתלבש בהנה"ב היא בהתלבשות ותפיסא ממש בהנה"ב, דבהתגברות החומרי' דנה"ב מתעלם האור דנה"א שזהו מצד ההתלבשות ותפיסא שלו בהנה"ב, דהכחות מתצמצמים ומתעלמים בהתלבשות זאת וע"כ בהתגברות החומרי' מתעלמים הכחות דנה"א ונעשה ר"ל התגברות החשך הן בעצמו והן בחלקו בעולם, אבל כאשר מגלה אור נפשו האלקית אז נעשה יתרון האור מתוך החשך שהחשך נהפך לאור, והתגלות אור נפשו האלקי' הוא בעבודה בתפלה בהתעוררות אהוי"ר הבאה ע"י השגה והבנה, והוא כאשר מתבונן איך שכל דבר שבעולם הוא נברא וחי מכח אלקי המהווה ומחי' אותם, דהגם שכאו"א מישראל מאמין באמונה שלמה בחידוש העולם מ"מ אין זה גילוי אור, דעם האמונה יכול להיות מ"מ התגברות החשך, וכמו גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא, דעם היות שמאמין בהוי' וביכולתו והשגחתו ית', ומ"מ ה"ה היפך הוי' לגמרי, רק שצ"ל השגה שכלית בהכרחיות הענין והוא כאשר יתבונן שאין דבר עושה א"ע וכאשר אנו רואים מציאת יש בהכרח שנתחדש דזהו ודאי שנתחדש, אלא שיש מקום בשכל לומר דהתחדשותו של יש זה הוא מיש אחר, אבל האמת הוא כי יש מיש עד אין שיעור לו הוא שקר מוחלט כמ"ש הרמב"ם במו"נ בהקדמות שלו, וכאשר נמצא מציאות יש בהכרח שקדמו ההעדר ונתחדש מאין ליש ומאחר שנתחדש ממילא מובן שאין מציאותו מעצמותו שהרי מציאותו מעצמותו הוא שלא קדמו ההעדר והוא מחויב המציאות, והיש מאחר שקדמו ההעדר ונתחדש ה"ז מכח אלקי המחדש אותו והכח אלקי הוא תמיד בו וכמ"ש רבינו ז"ל בשם מורנו הבעש"ט נ"ע בפי' ענין לעלם הוי' דברך נצב בשמים דהדבר הוי' עומד תמיד בשמים להוותו ולהחיותו ואם הי' מסתלק כרגע הי' חוזר לאין, וכאשר מתבונן ומעמיק דעתו בזה יש לו חיות בזה (ער באקומט א חיות אין דעם) והוא חיות אלקי המאיר נפשו.

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל ב' כ' כסלו תרצ"ג – בסעודה

א. אחד הנוכחים אמר, שהבעש"ט נולד בקירוב לזמן המסירות נפש של גזירות ת"ח ות"ט.

והשיב כי מזמן הגזירות הללו ועד שנולד הבעש"ט נ"ע, יש "מהלך" הגון, הרי זו תקופה של ארבעים־חמשים שנה. הבעש"ט נ"ע נולד בח"י אלול תנ"ח, והסימן הוא שנת נח"ת.

בין המכתבים הידועים בשם "הגניזה החרסונית", יש מכתב מהבעש"ט אל כ"ק הרה"ק ר' יעקב יוסף הכהן נ"ע (ה"תולדות") מיום ג' מקץ תקי"ג, בו הוא מקיים הבטחתו מכבר, לגלות לו באיזה יום ובאיזו שנה נתגלה אליו מורו אחי' השילוני. וכותב בזה הלשון:

"אני ביום מלאות לי כ"ו שנה, ביום ח"י אלול בשנת תפ"ד בעיר אקופ, כחצות הלילה נתגלה אלי, הלימוד הראשון היה פרשת בראשית, וכאשר גמרנו התורה הקדושה עד לעיני כל ישראל, הייתי בן ל"ו ונגליתי".

על פי הדברים האלה, שביום ח"י אלול תפ"ד מלאו למורנו הבעש"ט נ"ע כ"ו שנה, הרי שנולד בשנת תנ"ח בח"י אלול, והתגלותו של מורנו הבעש"ט היתה – על פי המכתב הנ"ל – ביום ח"י אלול תצ"ד. וכן מכל המכתבים שישנם, הן מכתבי הרה"ק ר' אדם בעל שם אל מורנו הבעש"ט במשך ג' שנים תצ"א־תצ"ג, בדברי תורה וביאורי מאמרי הזוהר והתיקונים ודברי תורה על אשר מסרב להתגלות, ומודיע לו אשר כולם החליטו שיתגלה, והן ממכתב מורנו הבעש"ט אל גיסו הרה"ק ר' גרשון נ"ע, מוכח כי התגלות מורנו הבעש"ט היתה בשנת תצ"ד.

זקני החסידים סיפרו בשם חסידי כ"ק הרה"ק ר' מנחם מענדל מויטבסק, ששמעו מפי קדשו, אשר שנת תנ"ח סימנה "נח"ת" ו"חת"ן", ובאותה שנה נולד מורנו הבעש"ט. חד משמי שמיא נח"ת, שזהו "חת"ן", נחות דרגא, ובזה נעשתה נחת רוח למטה, שנחת רוח חדשה בעולם הזה, כלומר, דרך חדשה בעבודה איך לעשות נחת רוח לו יתברך.

שמעתי מהחסיד ר' חנוך הענדל נ"ע, ששמע מהרב החסיד ר' זיסקינד מקורעניץ נ"ע, שאמר בשם הרה"ח ר' זלמן זעזמיר נ"ע, שהבעש"ט נולד ונתגלה במדינה שהיתה רוויה דם יהודי של מסירות נפש.

כשקרא אבי את המכתב האמור מהבעש"ט נ"ע אל הרה"ק ר' יעקב יוסף נ"ע, אמר לי כ"ק אאמו"ר הרה"ק:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כיצד יתאים הדבר למה שמקובל רבי מפי רבי ששנות חיי הבעש"ט נ"ע בעלמא דין הן ע"ב שנה, אלא שאין ידוע אם הן שנות הגילוי או שנות המילוי[1].

כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא יכל לסבול שמישהו מספר סיפור שלא בדיוק, ובפרט מעשה מופלא, והיה אומר: תורה ניתנה בסיני במקום וזמן, והכוונה שעל ידי עבודה יורגש בזמן ומקום הענין של למעלה מהמקום וזמן, שהם שערי האורה שנפתחו במעמד הר סיני, שזהו ענין תורה ומצוות, שהן עצמן מתבטאות בזמן ומקום, אלא שבהן ועל ידן מורגש בתוך הזמן והמקום את שלמעלה מהגבלות הזמן ומקום, וכמו הנחת תפילין שמצותן בזמן ומקום דוקא אבל הן כלים ל"המשכה" שלמעלה מזמן ומקום.

אמר אחד שאצל אנשי וואהלין מקובל שהבעש"ט נסתלק ביום רביעי לשבוע, וסימנך ביום שנתלו המאורות, לפי זה ברור שהסתלקות מורנו הבעש"ט היתה ביום ראשון של חג השבועות[2].

והשיב: עתה התברר לי ביאור הדברים שאמר רבנו הגדול ביום השני לצאתו מבית האסורים, שהיה זה ביום הרביעי בשבוע: "בו ניטלו המאורות בטי"ת, ובו נתלו המאורות בתי"ו"[3].

ב. ביום רביעי פרשת תבוא תרנ"ז, שהיה בשבעת ימי המשתה של חתונתי, כיבדוני נכבדי אנ"ש בביקור פרטי, ובתוכם היו הרה"ג הרד"ץ, הרד"ז, הרי"מ, הרל"ה, הר"ש ר' הלל'ס, הרא"ש, הרמ"מ מאז', הרי"ב ועוד. חדרי היה קטן, והלכנו לגן שמאחורי ביתנו, שם היו שולחן וספסלים וישבנו שם. והתחילו לדבר בעניני חסידות ומנהגי החסידים. ואמר הרמ"מ מאז': בילדותי שמעתי ממלמדי ר' גדליה[4] שסיפר שהיה במזריטש וראה את המגיד, והוא למדן גדול וירא שמים, והדברים ששלוחי וילנה מספרים עליו ועל תלמידיו הם שקר. ר' גדליה סיפר לי שבעבר היו חוגגים את י"ח אלול כיום טוב, הבעל שם טוב נולד בי"ח אלול.

ויאמר הרה"ח ר' שלום ר' הלל'ס[5]: ר' הלל סיפר פעם, ששמע מכ"ק הרה"ק ר' מרדכי מצ'רנוביל, שאביו[6] אמר שהבעש"ט נולד בגופו, בנפשו וברוחו בח"י אלול, בגופו – כשנולד בגוף. בנפשו – ביום ח"י אלול נתגלה אליו מורו ורבו הקדוש, וברוחו – שנתגלה, ושלשה דברים אלה היו בח"י אלול. אני – אמר ר' הלל, מספר ר' שלום – הייתי קובע את ח"י אלול ליום משתה ושמחה, אלא שקביעות יום טוב צריכה להיעשות על ידי רבי, והסיבה שלא קבעוהו ליום טוב, לדעתי, היא משום ש"כתר" אינה נמנית בין הספירות.

ג. הרב החסיד ר' דוב זאב נ"ע מספר שבשבעת ימי המשתה של חתונת כ"ק אאמו"ר הרה"ק – אלול תרל"ה – אמר כ"ק אאזמו"ר הרה"ק: ג' ימים לפני השבת הם הכנה לשבת, על שבת כתוב בזוהר[7] דמיני' מתברכין כולהו יומין, כולהו יומין הם כל ששת ימי השבוע שעליהם נתן הקב"ה ברכה כללית "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"[8], וברכת השבת היא מלפניה ומאחריה, ההכנה לשבת היא מיום רביעי בשבוע וההכרזה על כך היא ה"לכו נרננה" הקטן, שהם ג' הפסוקים (הנאמרים בסיום "שיר של יום" ביום רביעי בשבוע).

הרבי – מספר הרה"ח הרד"ז – היה במצב רוח מרומם, הסעודה היתה בגן, הקהל היה רב והרבי היה שמח מאד. יופיו היה הרי תמיד בלתי רגיל, ואילו אז קרן כולו בפועל, השכינה היתה שרויה על פני קדשו, ואמר אז בפנים צהובות, בזה הלשון:)

את משמעותם של שלושה פסוקים אלה באמת לאמיתו יש לשמוע, ואכן שומעים, באופן כללי בתורת החסידות, ואילו באופן פרטי, הנוגע לכל אחד לפי נשמתו וענינו בעבודת ה', ב"יחידות". ברם, עתה הרי זמן שמחה לעילא – אצל הסבים והרביים שלהם, ולעילא – בקוב"ה ושכינתי', ושמחה למטה, הריני מבאר ג' פסוקים אלה כפי שהם על פי מדה ממוצעת, מדת כל אדם: ביום הרביעי, כאשר יהודי מתחיל לחשוב מהיכן לקחת לצרכי השבת, הן בפשטות (בגשמיות) והן ביחס לאופן עריכת השבת, שהרי כל יהודי הוא שונה בשבת (ברוחניות) מימי החול, נופלת על האדם מרה שחורה, והעצה לכך היא – "לכו נרננה" – בטחון בה'. כשמגיע היום החמישי, השבת מתקרבת יותר ועדיין אין בידו כלום, אז לא יכול להיות "נרננה", וממילא מבינים שצריכים לעשות משהו, הרי כשיושבים בליל ששי ולומדים חסידות – מרגישים ביום ששי כי כו' ומלך גדול כו', מרגישים את הא־ל גדול ואת המלך גדול, ובכך עושה יהודי שבת.

השבת הנוכחית היא שבת הגדול – המשיך – זה היום שבו נולד הבעש"ט. אבי אמר לי שחסידי הורודוק

1) הכוונה ימיו כפולים. והם היו"ד שנים שלמד.
2) הקביעות של חג השבועות תק"כ היתה ביום ד' וה'.
3) עיין לקמן אות י"ג.
4) הוא היה זקן מופלג וזכר עוד את רבנו הזקן בבואו בפעם הראשונה לשקלוב, וגם זכר איך נעשה החסיד הראשון בשקלוב.
5) כך היה נקרא מפני שהיה נוסע תמיד עם הרה"ג הרה"ח ר' הלל.
6) כוונתו על הוד כ"ק הרה"ק רבי נחום זצוקללה"ה.
7) ח"ב סג, ב. פח, א.
8) דברים טו, יח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היו מספרים בשם הרה"ק הר' מנחם מענדל זצוקללה"ה סיפורים רבים ששמע ממנו, שהיה מספר מה שקיבל אודות הבעש"ט, לפני שנתגלה, אופן ההתגלות שלו, קיבוץ התלמידים, וכל מה שעבר עליו.

כשסיים הרבי – מספר הרד"ז – ציווה להכריז, שכל אלה שיודעים לשיר – ישירו את הניגון שהורה, לשיר אותו במתינות, בהרמוניה, ולחזור עליו שלוש פעמים, וכדי שכולם ישירו בהרמוניה ציווה שאלי' אבעלער (ווירא‌בייציק) וצדוק האמליער (ניחאמקין) יעמדו במקום גבוה וינצחו על הנגינה. לאחר שסיימו לנגן, אמר את הדרוש "כי על כל כבוד חופה" והסביר כי "כבוד" ו"חופה" שניהם "מקיפים", מקיף הקרוב ומקיף הרחוק, ובאמצע הדיבור אמר בקול נעימה: מקיף הקרוב – הסבים, מקיף הרחוק – המגיד והבעל שם.

השמחה – מספר הרה"ח הרד"ז – ששררה אז אצלנו, החסידים, אין לתאר. מיד לאחר החסידות יצא הרבי בריקוד. כעבור זמן קצר עלה במדריגות הגן לעבר האכסדרא הסמוכה לחדרו[9], ישב ליד החלון והסתכל עלינו, החסידים, בריקודנו בגן. רקדו עשרות מעגלים. רז"א ורמ"ל[10] עמדו ליד הרבי, והם סיפרו שהרבי התבטא אז: הסתכלו, בניי, איך שמחים חסידים בשמחה של מצוה, כך ירקדו יהודים ברחובות בביאת המשיח.

ביום הש"ק ח"י אלול – מספר הרה"ח הרד"ז – היה מעונן והקידוש היה ב"אולם הגדול"[11]. בשעת הקידוש אמר כ"ק אדמו"ר: הבעש"ט נולד בח"י אלול, הבעש"ט פעל בחסידות חיות בעבודה של אני לדודי ודודי לי.

לאחר מכן אמר הרבי מאמר חסידות: אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול וס"ת ד' יודין שעולה מ"ם כנגד מ' יום שהיה משה בהר לקבל את התורה.

אחרי מאמר החסידות – ניגנו, ולאחר מכן אמר כ"ק אדמו"ר שהריקוד במחול – בעיגול הנהוג אצל החסידים – נתחדש בימי הבעש"ט. מחול הוא "מקיף", הגילוי הראשון מן ההכרח שיהיה מקיף, הוא אינו נקלט בכלים בכלל ובפנימיות בפרט. הסבא, רבנו הגדול, במסירות נפשו על חסידות ועל חסידים, הכניס את המקיף בפנימיות ועשה כלים לפנימיות. כעת כשחסידים רוקדים במחול הרי זה אורות בכלים ואור מקיף שורה עליהם, והמקיף פועל בפנימי.

הרבי חזר לביתו, והקהל יצא ל"חצר" ורקדו בעשרות מעגלים.

בסעודת ש"ק אמר כ"ק אדמו"ר:

הבעש"ט פתח שערי פנימיות התורה ורבנו הזקן פתח שערי חב"ד, ושני הענינים הנוכחיים של ח"י אלול – משמעותם היא כי אלו"ל עצמו קם לתחיה. בעבר כשהגיע אלול היתה נופלת על כולם מרה שחורה, כולם היו כמו מתכסים בענן. רבנו הזקן המשיך "חיות" בפנימיות, חיות פנימית, הבריח את מקיפי העצבות והביא את המרירות הפנימית.

רבנו הזקן – מספר הרה"ח הרד"ז מה ששמע אז מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק – פותח את דבריו[12] בענין צדיק ורשע, ושואל קושיות לגבי הרשע, "ואל תהי רשע בפני עצמך, וגם אם יהיה בעיניו כרשע כו'". לכאורה, היה עליו לדבר בענין מדריגת צדיק, אבל הסדר של בעלי "מקיפים" הוא שהם בעלי קצוות, טוב כך ויכול להיות טוב גם כך, הנה הוא צדיק, והנה הוא מוכן ח"ו לומר על עצמו שהוא רשע ח"ו, מפני שזה לא בהתיישבות. ב"פנימי" לא שייך שום עירוב קצוות, ה"פנימי" הוא מסודר. ממילא בעבר כשהגיע חודש אלול, והרי יש להיות יותר ירא שמים, נפלה מרה שחורה על הכל, והוא – בעל ה"מקיפים" – היה קורא לעצמו בשם רשע ח"ו, כדי לדרבן את עצמו, וממילא שררה עצבות גדולה, וענן של עצב היה נסוך על פני כל בחודש אלול. הבעש"ט הכניס חיות בעבודה ורבנו הזקן האיר את דרך הבעש"ט, הוא הבריח את המרה שחורה והעצבות המזוהמות, והביא לידי כך שגם על צדיק לחזור בתשובה. תורת החסידות שנתנו לנו רבנו הזקן והבאים אחריו, היא גילוי משיח.

לאחר מכן הסביר את המאמר[13] "משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא", ואמר חסידות, דרוש "אז תשמח בתולה במחול".

---

9) בגן שאחורי דירת כ"ק אאזמו"ר שהיה ארוך כעשרים וחמשה קלאפטער על רוחב תשעה קלאפטער, היו מדריגות שהוליכו אל אכסדרא הסמוכה לחדרו.

10) הכוונה לדודי הרה"ח הרז"א נ"ע, דודי חתן כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הרה"ח ר' משה ארי' שליט"א גינזבורג, מויטבסק.

11) על מקום בית דירת כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" (על פי צוואתו) בנה כ"ק אאזמו"ר חדר גדול אחד מרובע רחבו עשרה קלאפטער על עשרה קלאפטער, ונקרא "זאל הגדול", ושם היה אחר כך האולם הגדול של ישיבת "תומכי תמימים".

12) הכוונה על ספר ה"תניא".

13) ראה זח"ג קנג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ה

הוא (= ר' מרדכי) קם די מוקדם, הכין עצמו לתפילה, התפלל. ולאחרי התפילה, הכין את עצמו לצאת לדרך. הוא הרהר, האם לגשת לרבי (= הבעל־שם־טוב) לקבל רשות ליציאה לדרך ולבקש ברכה – או לא. היו לו טעמים לכאן ולכאן. אך לבסוף החליט שהגם שעל־פי דין צריכים ליטול רשות, אך יכול להיות שאז ישאלו הרבי להיכן הוא הולך, ואת זה – להגיד לאן ועבור מה הוא הולך, לא רצה לומר לרבי. כי אם הרבי יודע מעצמו – אין הוא צריך לומר לו, ואם הוא אינו יודע – אין הוא רוצה לספר לו. ולקח את צקלונו ואת הטלית והתפילין ויצא לדרך.

הוא – ר' מרדכי – אך יצא את העיר, והנה השיגו שמשו של הרבי ומסר לו שהרבי קורא לו. כאשר נכנס ר' מרדכי לבעל־שם־טוב, אמר לו הבעל־שם־טוב: ב"ה שניצחת את המלחמה עם עצמך, אל תמהר בדרכך, עד הגיעך למחוז חפצך תוכל לפעול רבות. לר' יששכר תאמר: שכאשר יבוא אלי, אתן לו סדר בלימוד, ותהיה לו "פתיחת המוחין", ולר' חיים תאמר: שכאשר יבוא אלי, אתן לו סדר בלימוד זוהר ומדרש ותהיה לו "פתיחת הלב". אותך אני מברך שתעבוד את ה' בעבודה תמימה במוח ובלב, תיזהר מ"התגלות", השי"ת יצליחך ושיקויימו ההבטחות והברכות שלך.

למעלה מחצי שנה, נדד ר' מרדכי מעיר לעיר עד שהגיע לקאבילניק, עיר שבה היה (= בזמנו) ר' ישכר בער. ושם נודע לו שכבר רבות בשנים שר' ישכר בער התחתן, והגיע כחתן לעיירה ליובאוויטש.

יצא ר' מרדכי ללכת לעיירה ליובאוויטש. הוא הלך מעיר לעיר, וכמו שבהליכה הקודמת שמר את דברי הבעל־שם־טוב שאמר לו: לך במתינות ולא במהירות, כך לא מיהר גם בהליכה זו.

בכל עיירה וישוב שהוא – ר' מרדכי – עבר בה, סיפר: שבפאדאליע־ואהלין ישנו גדול בתורה ו'בעל מופת' ובכל הסביבה קוראים לו ה"בעל־שם־טוב". וסיפר מעשיות ומופתים שונים שהפליאו את קהל השומעים.

כאשר הגיע ר' מרדכי לעיירה קאחענאוו, ראה בבית המדרש – בין בחורי הישיבה שלמדו שם – בחור בגיל חמש עשרה־שש עשרה, אשר פניו ותנועותיו מאד מוכרות, אך לא יכל בשום אופן להיזכר היכן ומתי ראה כאלה פנים. וכאשר התחיל לדבר עם הבחור ושמע את קולו – של הבחור – וראה את תנועות גופו שהיו בחיות בזמן הדיבור איתו, הרי הוא (=הבחור) נהיה עוד יותר מוכר – לר' מרדכי – אך מדוע הוא כל־כך מוכר לו, לא ידע.

החל – ר' מרדכי – לחקור ולדרוש אצל הבחור, מהיכן ובאיזה מקום היה קודם – טרם הגיעו לישיבה בקאחענאוו, וכמה זמן הוא כבר נמצא כאן, ומאיזה עיר הוא?

ר' מרדכי חשב אולי הוא ראה את הבחור כמה שנים קודם, בזמן שהלך לאזור קיוב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הבחור ענה לו שקודם היה בעיר קרופקע, ולמד שנתיים אצל דודו המלמד עד הגיעו לגיל בר־מצוה, וכאן הוא לומד כבר שלש שנים, ומתגורר בעיר דובראוונא.

תוך כדי זה שהבחור מדבר בענינים אותם הוא לומד, ומה שאל אצל ה'ראש ישיבה', ומה ענה לו 'ראש הישיבה' ובמה פרך את תשובתו של 'ראש הישיבה', ואת הכל אמר בצורה ברורה בחמימות ובחיות. ואת עצם הסברות אמר במהירות בלי התעמקות יתירה, אך בצורה מאד חיה. הרי באותו רגע הבריק בראשו של ר' מרדכי, שכך היה נראה חבירו ר' חיים, בזמן שהם כולם למדו בישיבה בסמארגאן.

הוא נזכר בכינויים שנוספו להם בעת שלמדו בישיבה, חיים מאזירער, בעריל קאבילניקער, ומאטיל באיעווער, ותיכף שאל את בחור הישיבה היכן נמצא אביו, מה שמו, ומה הוא עושה.

הבחור ענה לו שאביו נמצא בדובראוונא, ושמו ר' חיים רעסאסנער, והוא חנוני, אך למעשה אמו היא החנוונית — ואילו אביו יושב בבית המדרש ולומד.

ר' מרדכי פנה מקאכענאוו לכיוון ליובאוויטש, למצוא את ר' יששכר דב. בדרכו פגש הולכי רגל אחרים, ביניהם קבצנים שצעדו יחדיו, בין הקבצנים משך את עיניו אדם לבוש בלויים, שכל הדרך לא דיבר עם אחרים אך לעצמו לחש כל הזמן כאומר דבר־מה. השק שסחב אותו עני, היה גדול במיוחד. כאשר הגיעו לבית מלון ועמדו להתפלל מנחה, נעלם פתאום העני, ויותר לא ראהו ר' מרדכי, הדבר הפליא אותו ביותר וגם חרה לו, מדוע לא ניצל את ההזדמנות לשוחח עמו מאין בא ומי הוא. ולעצמו חשב: אולי הוא משלוחי הרבי (= הבעל־שם־טוב) הנודדים כנסתרים?

כאחד שהיה אצל הבעל־שם־טוב, ידע ר' מרדכי כי לבעל־שם־טוב ישנם חברים שהם חבריו עוד טרם התפרסם כ"בעל שם", וחברים אלו — שהם צדיקים נסתרים — נודדים בלבושים פשוטים, ומהם ההולכים בלויי וקרועי בגדים ונראים כמקבצי נדבות.

כמו כן ישנם מתלמידי הבעל־שם־טוב שהרבי ציווה עליהם להיות נסתרים, ומסר להם שליחויות שונות בעיקר בכפרים, ישובים קטנים ופרשות דרכים.

ידועה היתה שיטתו של הבעל־שם־טוב בעניני פרנסה, שיהודים צריכים להתיישב בכפרים ובעיירות קטנות ויעסקו בחקלאות ועבודת האדמה, ושאר צרכי הכפר, כגון: מלונות ובתי ריחיים המופעלים על־ידי נהרות או על־ידי הרוח, וכן יטעו כרמים ופרדסים.

ואכן הרבה מאות משפחות הושיב הבעל־שם־טוב — כנ"ל, והיה שולח אליהם — לכפריים ולישובניקים — מלמדים ושוחטים — מתוך תלמידיו — שילמדו תורה עם ילדיהם.

לבעל־שם־טוב היתה קופת צדקה מיוחדת בשם 'פדיון שבויים', שממנה היה תומך בחוכרי המלונות ופונדקים שלא היה להם במה לשלם דמי שכירות.

ידועה ומפורסמת היתה אמרתו של הבעל־שם־טוב: אני אוהב את היהודי הפשוט. היהודי הפשוט הוא האוצר הגדול ביותר. כתוב: כי תהיו אתם ארץ חפץ, אמר ה' צבאות, וכמו שחכמים גדולים ביותר לא ישיגו לעולם את אוצרות הטבע הגדולים שטבע השי"ת בארץ, שהכל היה מן העפר, כך לא ישיג איש את האוצרות הגדולים הגנוזים בתוך יהודים שהם "ארץ חפץ" של ה'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צבאות, ואני משתדל שהיהודים יתנו את היבול – פירות – שה"ארץ חפץ" של הקב"ה יכולה לתת.

ודאי – חשב לעצמו ר' מרדכי – שהיה ההלך העני הזה מאנשי הרבי (= הבעל־שם־טוב), והיתה לו עגמת נפש רבה שאיבד אותו.

כאשר הגיע ר' מרדכי לארשע, נודע לו שלעיירה ליובאוויטש אפשר להגיע בשני דרכים, דרך הישוב בבינוביטש, או דרך העיירה דוברובנה, והוא פנה דרך דוברובנה: שמא אביו של בחור הישיבה שנפגש איתו בקאכענאוו – המתגורר כעת בדוברובנה – הוא (= ר' חיים) חבירו מהעבר.

בבואו לדוברובנה, פנה ר' מרדכי – כדרכו – ישירות לבית המדרש, שם פגש קבוצה גדולה של אנשים יושבים ולומדים, מהם מבוגרים ומהם בגיל העמידה, הוא – ר' מרדכי – החל להתעניין אודות ר' חיים רעסאסנער, אך איש לא ידע אודותיו מאומה.

עברו כמה שעות והגיע זמן תפילת מנחה, התאספו יותר אנשים, כמו כן הגיע שמש בית המדרש – ור' מרדכי ממשיך כל הזמן לשאול ולהתעניין אודות ר' חיים רעסאסנער, ואשר יש לו בן בשם... הלומד בישיבה אשר בקאחענאוו, הוא – ר' חיים רעסאסנער כפי שבנו בחור הישיבה אמר לו – הוא בעל חנות, אלא שאת החנות מנהלת זוגתו, ואילו הוא – ר' חיים רעסאסנער – יושב בבית המדרש ולומד.

ר' מרדכי נקב בסימנים כה רבים אודות ר' חיים אותו הוא מחפש, עד שנפלה במחשבתו של השמש שבוודאי זה לא אחר מאשר ר' חיים פרוש, אשר לפני שנים רבות, בבואו לדוברובנה קראוהו ר' חיים רעסאסנער, ואמר לר' מרדכי שילך לבית הכנסת של הקברנים – ושם ימצאנו.

נטל ר' מרדכי את צרורו ופנה לבית הכנסת של הקברנים שהיה בקצה "הרחוב הקר" ליד המקום הקדוש (= בית הקברות).

כאשר הגיע ר' מרדכי לבית הכנסת הזה, כבר התפללו מנחה. הוא (= ר' מרדכי) פגש שם כמה אנשים, וביניהם כמה זקנים – החל לשאול היכן נמצא כאן ר' חיים פרוש. והראו לו על אדם הנמצא בחדר שני, ואשר היה באמצע תפילת מנחה.

הוא – ר' מרדכי – החל להביט ולהתבונן היטב באותו ר' חיים פרוש. לראות את פניו היטב לא יכל, כי הוא (= ר' חיים) עמד שמונה־עשרה כפוף לגמרי ופניו מכוסות בידיו, אך מראהו החיצוני של אותו יהודי (= ר' חיים) רזונו ושפיפות קומתו היו כשל אדם הרבה יותר מבוגר משהיה צריך להיות חבירו ר' חיים מאזירער, והיה ברור לו שאותו ר' חיים רעסאסנער כפי שקראו בחור הישיבה מקאחענאוו, או כפי שנקרא כעת 'ר' חיים פרוש' אינו חבירו ר' חיים מאזירער, ולשווא הלך מארשע לליובאוויטש דרך דוברובנה.

הוא – ר' מרדכי – ראה ושמע היטב איך מתפלל ה'פרוש', ומכה על לבו בעת אמרו תפילת "על חטא", ב"שמונה עשרה" של תפילת מנחה ביום חול רגיל.

שהותו של ר' מרדכי משך זמן אצל הבעל־שם־טוב, שמיעת תורתו, לימוד המידות הטובות שלו, ודרכי העבודה בעבודת ה' בתפילה, גירשה וסילקה ממנו את ה'מרה שחורה' והעור הגס שהיה אצלו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כעת כאשר הוא – ר' מרדכי – הסתכל והתבונן איך מתפלל 'פרוש' זה, נזכר ר' מרדכי איך הוא עצמו היה נראה בעבר, טרם בואו אל הבעל־שם־טוב, ומאד ריחם על ה'פרוש', כוונתו רצויה אבל מעשיו בלתי רצויים. זאת אומרת, כוונתו – של ה'פרוש' – טובה, אבל דרכו בעבודת ה' אינה נכונה – עבודת ה' צריכה להיות בשמחה, כמו שנאמר "עבדו את ה' בשמחה", כאשר האדם מתבונן בגדולת השי"ת ואשר הוא הבריאה הקטנה זוכה לעבוד את השי"ת, הרי מזה עצמו צריכה להיות שמחה גדולה, וזה צריך לפעול שלא תהיה גאוה, ושיהיו מדות טובות ולהגיע לאהבת ישראל האמיתית, כפי שאמר הרבי (= הבעל־שם־טוב) אשר כדי לעשות טובה ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות – צריך מסירות נפש.

ר' מרדכי בטוח שה'פרוש' אינו יודע כלל מה היא גדלות הבורא, ומה פירוש המילים "מה גדלו מעשיך ד'", ו"מה רבו מעשיך ד'", ובוודאי שאין לו (= ל'פרוש') תענוג מקיום מצוה ועשיית טובה ליהודי.

ושוב עברה בזכרונו המחשבה אודות סדר חייו (= שלו עצמו – טרם הגיעו אל הבעל־שם־טוב), איך הסתדר עם פרנסתו, נהיה 'בעל מלאכה', עבד וקבע עתים לתורה, למד גמרא, פוסקים, זוהר, וגם ספרי קבלה, דמיין לעצמו שהוא אדם בעל דרגא גבוהה ובעל מדות נאות. העריך את עצמו שהוא – ר' מרדכי – גדול וצדיק הדור. והיה שמח מזה שאף אחד לא יודע מכל זה, ולכן יכול הוא גם לקיים את מצוות הענוה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ד' יו"ד שבט פ"ב

כבוד ידידי היקרים וו"ח אי"א . . .

שלו' וברכה.

דבר לי אליכם ידידַי וחפצי כי תעשו זאת בזהירות היותר אפשרי, הגינו שלא יהי' הדבר בפרסום כלל, ואדרבא כל מה שאפשר שיהי' בחשאי כי כבוד אלקים הסתר דבר.

דבר הריבות שבמחנם גורמים עג"נ רב, והיזק בלתי משוער במהלכי הנפש וארחות יושר. לא אכחד אשר מתחלה חשבתי לסגת אחור מזה, כי געלה נפשי שמוע דברים כאלה, בשפתי כו', תהי' מאיזה צד שיהי', אשר בד"כ כולנו אשמים, אשר אין אנו עושים לטובת נפשינו, והאיש המתנהג רק כפי שכלו האנושי הנה אחרית דרכיו, גאוה, ישות, ומדות לא טובות, להיות כל איש, דרכו ישרה בעיניו, וכל החסרונות ימצא בזולתו, ו[ע]ם החפצים בדרכים כאלו, השתיקה טוב מהדיבור, אמנם בראותי כי השתנו פני הדברים, והריבות יצאו לחוץ, פ[ו]עלים על כל הענינים, בחרתי בהכרח, להגיד דברים אחדים, לבעלי הריב, והעומדים ראשונה כו'. אין אני מאשים איש פרטי, ואין אני מכריע צד האחד על משנהו ורק באתי להזכירם, חובת נפש, אשר נשכח מהם, מפני רתיחת המחלוקת.

יקר לי שם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שם החסידים ושם ידידנו אנ"ש שי' הנני חפץ כי יהי' הדבר בזהירות היותר אפשרי להביא בעזרתו יתי' התועלת הנרצה, ובכל אופן לגלות את האמת באשר הוא, בפני עדים בבקשה ואזהרה.

ואתכם ידידַי . . . יחיו, אבקש לבחור עת (אשר יתאים בכללותו ובפרטיות לידידינו שי') ותזמינו את . . . למקום אשר תבחרו, ותהיו רק אתם וידידינו הנ"ל, ולא יותר, יהי' מי שיהי', ובמעמדם תפתחו את המעטפה הסגורה בזה (אשר עד אז תהי' חתומה, ואיש לא יפתחנה), ותקראו מכתבי אליכם, ואח"כ המכתב צעטיל מיוחד המוסגר בו.

והאל הטוב יזכנו לילך בדרכי יושר, ולהיות מסורים ונתונים באמת ובתמים, לכל אשר חפצו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדו' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחרי קריאת המכ' והצעטיל בקשתי לקבלם חזרה ושניהם לשלוח חזרה ע"י הזדמנות נוסע בטוח (ראַיֶעל). הנני מבקש במאד, ומזהיר אשר ח"ו ח"ו להעתיק שני הכתבים (הן המכתב והן הצעטיל) בשום אופן, ואחריות דבר זה הנני מעמיס עליכם.

ואכפול בקשתי, שלא יהי' בפרסום כלל, והוא טובת הענין, וטובת אנ"ש שי', ואקוה להשי"ת כי יקיימו בקשתי.

והיו ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש, ידידם המברכם בכט"ס בן מו"ר.

י"י ש"ס

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר שמואל שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"א אדר, בו כותב אשר הוא וזוגתו הרבנית שיחיו כבר קבעו זמן נסיעתם לעלות לאה"ק ת"ו ליום ה' כ"ד ניסן הבע"ל באני' לפאריז ומשם באוירון לאה"ק ת"ו.

ומתאים למה שדברנו בהיותו כאן, הנה יה"ר מהשי"ת שתהי' הנסיעה כשורה וביאתם לשם להצלחה וחזירתם למקומם בזמן המיועד בשעה טובה ומוצלחת. ובטח למותר לכפול עוד הפעם מה שנדברנו, אשר בהיות ארץ ישראל היא ארץ אשר עיני ה"א בה מראשית השנה עד אחרית שנה, וכמו שהמתכונן לכנוס להיכל מלך בשר ודם, הרי משנה הוא ומיפה מלבושיו עד כמה שאפשר, הרי עאכו"כ שצריך להיות כן בנוגע למלבושים הרוחניים טרם עלי' לאה"ק ת"ו, ולבושי האדם הרי מבוארים בתניא בארוכה שזהו המחשבה דבור ומעשה שלו שהם לבושי הנשמה, ובמילא צריך בכל יום להוסיף הטבה ויפוי, ולכל הפחות, וכמובן בלי נדר, ליתן בכל יום מימות החול, קודם התפלה בבקר, איזה פרוטות לצדקה ולקבוע שיעור נוסף בפנימיות התורה, אשר היא תורת החסידות אשר בזהר נקראת אילנא **דחיי** (זהר ח"ג דף קכ"ד ע"ב ונתבאר באגרת הקדש סי' כ"ו ומובן שמתאימה בפרט לארץ ישראל הנקראת ארץ **החיים**) ובמילא מהנכון לחשוב בכל יום קודם התפלה איזה רגעים בדברים המביאים לאהבת ד' ויראתו, ואשר נמצא לרוב בספרי החסידות ומאמרים...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לב' ניסן הבע"ל, ובטח יזכה בתוכנו את הרבים.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח, ופ"ש לבנו - אשר ביקר אצלי יחד עמדו - שי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, כ"א אדר א' תש"ל
לונדון

ד"ר גרין היקר

בתשובה למכתבך מה־25 לפברואר לגבי תקוותך לבקר בארץ ישראל, הרבי שליט"א ענה שתיסע עם אשתך, ותשאיר את הילדים בבית־ספר בלונדון, אם אפשרי לארגן עבורם סידור מתאים להשגחה, אוכל ומגורים וכו', בלונדון. אם קשה לסדר זאת, אזי תיסע עם כל המשפחה.

בכל מקרה הרבי שליט"א אמר שתנסה להישאר בארץ־ישראל כמה שיותר זמן.

מירב האיחולים הטובים,

בברכה,

הרב מ.א. חדקוב

אגרות קודש

ב"ה, ד' אד"ר, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר חיים הלל שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מר"ח ונהניתי במאד ממה שסידר התועדות בסגנון המתאים עם תלמידי התלמוד תורה, ולפלא שלא הגיעתני לע"ע ידיעה כזו מהבית רבקה וכו' ותקותי שאין זה אלא חסרון בכתיבה ולא בהפועל.

הפ"נ שמזכיר במכתבו אקראם בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והשי"ת יזכהו לבשר מהטבת בריאות בגשמיות ולעשות ככל יכולתו בהטבת הבריאות ברוחניות של אלו האנשים שבא עמהם בקישור לרגלי עבודתו בקדש ויגעת ומצאת.

נהניתי ממ"ש אודות התחזקות לימוד הדא"ח בהקבוץ שלהם ובטח יש ג"כ סדר שהנשים מתאספות מזמן לזמן ובאופן שמכינוס שלהן יבוא ענין לפועל במצות בכלל ומדות טובות בפרט והשי"ת יצליח את כאו"א מהם.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

הַסּוֹד שֶׁל הָאָלֶ"ף הַקְּטַנָּה

כַּאֲשֶׁר הִכְנִיסוּ אֶת הָרַבִּי הַצֶּמַח־צֶדֶק לַחֵידֶר בִּהְיוֹתוֹ יֶלֶד, בִּקֵּשׁ סָבוֹ, אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, מֵהַמְּלַמֵּד לִלְמֹד עִמּוֹ אֶת פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא.

אַחַר הַלִּמּוּד, שָׁאַל הַצֶּמַח־צֶדֶק אֶת סָבוֹ: מַדּוּעַ הָאוֹת אָלֶ"ף שֶׁל 'וַיִּקְרָא' מוּפִיעָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה בִּכְתָב קָטָן יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר שְׁאָר הָאוֹתִיּוֹת?

נִכְנַס הַסַּבָּא לִדְבֵקוּת וְהֵשִׁיב לוֹ: בְּאוֹתִיּוֹת סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁהַשֵּׁם נָתַן לְמֹשֶׁה בְּסִינַי יֵשׁ שְׁלוֹשָׁה גְּדָלִים: גָּדוֹל, בֵּינוֹנִי וְקָטָן. רֹב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה כְּתוּבוֹת בִּכְתָב בֵּינוֹנִי, שֶׁזּוֹ הַדַּרְגָּה בָּהּ צְרִיכִים לָלֶכֶת רֹב הָאֲנָשִׁים.

בְּסֵפֶר 'דִּבְרֵי הַיָּמִים', כְּשֶׁמֻּזְכָּר אָדָם הָרִאשׁוֹן יֵשׁ אָלֶ"ף גְּדוֹלָה, הָרוֹמֶזֶת עַל מַעֲלָתוֹ הַגְּדוֹלָה שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה יְצִיר כַּפָּיו שֶׁל הַשֵּׁם וְהָיָה חָכָם יוֹתֵר מֵהַמַּלְאָכִים. אַךְ אָדָם הִתְגָּאָה בְּמַעֲלוֹתָיו וְלָכֵן נִכְשַׁל בְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת.

לְעֻמַּת זֹאת בַּפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ, בְּקֶשֶׁר לְמֹשֶׁה ("וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה") מוֹפִיעָה אָלֶ"ף קְטַנָּה, הָרוֹמֶזֶת עַל הָעֲנָוָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁלֹּא הִתְגָּאָה בַּמַּעֲלוֹת שֶׁלּוֹ אֶלָּא הָיָה "עָנָו מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

לִכְאוֹרָה לֹא מוּבָן, הַצֶּמַח־צֶמַח הִתְחִיל זֶה עַתָּה לִלְמֹד תּוֹרָה וְשָׁאַל רַק עַל הָאָלֶ"ף הַקְּטַנָּה שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לָמָּה אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן סִפֵּר לוֹ עַל הָאָלֶ"ף הַגְּדוֹלָה שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, הַמּוֹפִיעָה בַּתַּנַ"ךְ הַרְבֵּה לְאַחַר מִכֵּן, בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים? בִּפְרָט שֶׁזֶּה הֵפֶךְ הַשֶּׁבַח שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן לְסַפֵּר שֶׁהוּא הִתְגָּאָה?

הַהֶסְבֵּר הוּא שֶׁאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בָּא לְהוֹרוֹת לוֹ דֶּרֶךְ חִנּוּךְ בַּחַיִּים וּבַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם, וְלָכֵן הוּא הִקְדִּים לְסַפֵּר לוֹ עַל הָאָלֶ"ף שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאָז עָבַר לְהַסְבִּיר אוֹדוֹת הָאָלֶ"ף שֶׁל מֹשֶׁה.

מָה אֲנַחְנוּ לוֹמְדִים מֵהָאָלֶ"ף שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן? אָלֶ"ף גְּדוֹלָה מוֹרָה עַל מַעֲלוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם. אִם אָדָם לֹא יֵדַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלוֹת, הוּא יְהַסֵּס וַיַּחְשֹׁשׁ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים טוֹבִים. לָכֵן, עַל כָּל אֶחָד לָדַעַת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת: הוּא יְהוּדִי בֶּן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְעַל כֵּן הוּא רָאוּי לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ קְדֻשָּׁה.

מִצַּד שֵׁנִי, אָסוּר שֶׁהָאָדָם יָבוֹא לִידֵי גַּאֲוָה וְכָךְ עָשׂוּי לְהִכָּשֵׁל בְּחֵטְא. לָכֵן בָּאָה הָאָלֶ"ף הַשְּׁנִיָּה - הַקְּטַנָּה, שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: גַּם מֹשֶׁה הִכִּיר בַּמַּעֲלוֹת שֶׁלּוֹ, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ מְעִידָה "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" - שֶׁהַשֵּׁם קָרָא לוֹ מִתּוֹךְ חֲבִיבוּת גְּדוֹלָה. אַךְ הוּא יָדַע שֶׁמַּעֲלוֹת אֵלֶּה לֹא בָּאוּ בִּזְכוּת יְגִיעָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, אֶלָּא נִתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה. כָּךְ עַל כָּל יְהוּדִי לִהְיוֹת שָׁפֵל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ וְלֹא לְהִתְגָּאוֹת.

(ע"פ לקוטי שיחות יז עמ' 1. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת ויקרא

א א וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־
הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־
קָרְבַּנְכֶם: ג אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ
לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה
וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: (לוי) ה וְשָׁחַט אֶת־בֶּן
הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה
וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ: ז וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ: ח וְעָרְכוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ
וְאֶת־הַפִּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ט וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֶּׁה
רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: ס (ישראל) י וְאִם־מִן־הַצֹּאן
קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: יא וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ
צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יב וְנִתַּח אֹתוֹ
לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן
אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־
הַמִּזְבֵּחַ: יג וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא
אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

חָמֵשׁ פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן 'אוֹרָה', כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה . . 'וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב' - כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁהוּא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת (בראשית רבה פ"ג, ה)

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא סֵפֶר 'וַיִּקְרָא' נֶאֱמַר בּוֹ 'טוֹב', לַמְרוֹת שֶׁגַּם סֵפֶר דְּבָרִים 'מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת'. הוּא עַל־פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר, שֶׁיְּגִיעָה וְעָמָל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה מְביאִים לִידֵי "כַּמָּה טָבִין", דְּהַיְנוּ שֶׁ'טוֹב' נֶאֱמַר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּשֶׁמַּגִּיעַ עַל־יְדֵי יְגִיעָה וְעָמָל. וְלָכֵן דַּוְקָא בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא נֶאֱמַר 'טוֹב', מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַקָּשֶׁה בַּהֲבָנָה מִבֵּין סִפְרֵי הַתּוֹרָה. כִּדְבְרֵי הַ'תּוֹסְפוֹת' בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת עַל סֵפֶר וַיִּקְרָא 'חָמוּר שֶׁבַּסְּפָרִים', שֶׁבּוֹ דְּרוּשָׁה יְגִיעָה רַבָּה בִּכְדֵי לְהָבִינוֹ.

(לקוטי שיחות ח"ד ע' 1306)

שני ד וְאָם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב
מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ:
טו וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:
טז וְהֵסִיר אֶת־מְרָאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ
אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן: יז וְשִׁסַּע
אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא
אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: **ס ב** א וְנֶפֶשׁ כִּי־
תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ
וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה: ב וְהֵבִיאָהּ
אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ
מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
ג וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס ד וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן
מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת
בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס ה וְאִם־
מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
מַצָּה תִהְיֶה: ו פָּתֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ
שָׁמֶן מִנְחָה הִוא: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו (א, א)
לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְשׁוֹן חִבָּה (רש"י)

רַשִׁ"י מְדַיֵּק וּמֵבִיא שָׁלוֹשׁ לְשׁוֹנוֹת 'דִּבְּרוֹת', 'אֲמִירוֹת' וְ'צִוּוּיִים', כְּבָא לוֹמַר "לֹא זוֹ אַף זוֹ".

"דִּבְּרוֹת": מוּבָן שֶׁיַּקְדִּים לָשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁדִּבּוּר הוּא לָשׁוֹן קָשֶׁה, וּבִכְדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְהִיל אֶת הַשּׁוֹמֵעַ יַקְדִּים לָשׁוֹן רַךְ. "אֲמִירוֹת": יָכְלְנוּ לַחְשֹׁב שֶׁקֹּדֶם 'אֲמִירָה' אֵין צָרִיךְ לָשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֲמִירָה הִיא לָשׁוֹן רַכָּה, מְחַדֵּשׁ רַשִׁ"י שֶׁגַּם קֹדֶם "אֲמִירוֹת" נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה. "צִוּוּיִים": לִכְאוֹרָה בְּ'צִוּוּיִים' הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁלְּשׁוֹן חִבָּה מַדִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁצִּוּוּי הוּא אֲמִירָה מֻחְלֶטֶת וְאֵיתָנָה, וּלְשׁוֹן חִבָּה יָכוֹל לְהַחְלִישׁ אֶת תֹּקֶף הַצִּוּוּי. מְחַדֵּשׁ רַשִׁ"י חִדּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁגַּם קֹדֶם לַ"צִוּוּיִים" נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה.

(תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 488)

שלישי ז וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן
תֵּעָשֶׂה: ח וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה
מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: ט וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־
אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: י וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: יא כָּל־הַמִّנְחָה אֲשֶׁר
תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר
וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה:
יב קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־
הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ: יג וְכָל־קָרְבַּן
מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָחּ וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית
אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב
מֶלַח: ס יד וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה
אָבִיב קָלִוי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת
בִּכּוּרֶיךָ: טו וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה
מִנְחָה הִוא: טז וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ
מִגְּרִשָׂהּ וּמִשַّמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה
לַיהוָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' (א, ב)

בְּקָרְבָּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן (רש"י)

הַהֶסְבֵּר מַדּוּעַ הַתּוֹרָה פּוֹתַחַת בְּדִינֵי קָרְבָּנוֹת יָחִיד דַּוְקָא, וְלֹא בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר, וּבְקָרְבָּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה קָרְבָּנוֹת נְדָבָה לְקָרְבָּנוֹת חוֹבָה - לַמְּרוֹת שֶׁלְּכְאוֹרָה קָרְבָּנוֹת צִבּוּר וְחוֹבָה חֲשׁוּבִים יוֹתֵר - הוּא מִפְּנֵי שֶׁפָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ (וַיִּקְרָא וְצַו) נֶאֱמְרוּ קֹדֶם לַחֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן וַהֲקָמָתוֹ (שֶׁבְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי). וּמַטָּרַת פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ הִיא לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹרָאָה מַעֲשִׂית לִקְרַאת חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן.

אֶת קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר אֵין צֹרֶךְ עֲדַיִן לְלַמֵּד, כִּי בְּמֶשֶׁךְ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶת קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר, לָכֵן דִּינֵיהֶם לֹא מוֹפִיעִים כְּלָל בְּפָרָשָׁה זוֹ. וּבְקָרְבָּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה הַתּוֹרָה קָרְבָּנוֹת נְדָבָה לְחוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּבְאוּ (בְּעִקָּר) בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ קָרְבָּנוֹת נְדָבָה, כִּי קָרְבָּנוֹת חוֹבָה מַגִּיעִים כְּכַפָּרָה עַל חֲטָאִים, וְלֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁבִּזְמַן כֹּה נִשְׁגָּב כַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן חָטְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. לָכֵן מַקְדִּימָה אוֹתָם הַתּוֹרָה לְקָרְבָּנוֹת חוֹבָה.

(לקוטי שיחות חי"ז ע' 9)

רביעי **ג** א וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר
הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ
לִפְנֵי יְהוָה: ב וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְנֵי־אַהֲרֹן
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ ו וְאִם־מִן־
הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: ז אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־
קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ח וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
ט וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ
הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב: י וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: יא וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ יב וְאִם־עֵז
קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: יג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ
בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יד וְהִקְרִיב
מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
טו וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: טז וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה
לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה: יז חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹושְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב
וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל חֵלֶב לַה׳ (ג, טז)

הָרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹף יִצְרוֹ הָרַע, וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ . . וְכֵן הוּא אוֹמֵר: **כָּל חֵלֶב לַה׳** (רמב״ם סוף הל׳ איסורי מזבח)

לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ הָרַמְבַּ״ם לְפָרֵשׁ ״כָּל חֵלֶב לַה׳״, שֶׁעַל הָאָדָם לְהָבִיא מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּכָל הַמִּינִים? וְיֵשׁ לוֹמַר, ״כָּל חֵלֶב לַה׳״ הוּא בִּטּוּי לְהַכָּרַת הָאָדָם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ - לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ - וְלָכֵן מַקְרִיב מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח. וֶהֱיוֹת שֶׁבַּבְּרִיאָה כְּלוּלִים מִינִים שׁוֹנִים, חֶלְקָם יָפִים וּמְשֻׁבָּחִים וְחֶלְקָם פְּשׁוּטִים וּגְרוּעִים, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁ״כָּל חֵלֶב לַה׳״ מְדַבֵּר עַל הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ מִין. כִּי בְּכָל מִין וָמִין, הַמְשֻׁבָּח וְהַגָּרוּעַ, צָרִיךְ לְגַלּוֹת שֶׁהֵם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה.

(לקוטי שיחות חט״ו ע׳ 23)

חמישי **ד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה
מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה
מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ג אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא
לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת: ד וְהֵבִיא
אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ
אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
יְהוָה: ה וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא
אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ
בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ: ז וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם
עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת | כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
ח וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב: ט וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: י כַּאֲשֶׁר יוּרַם
מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עֲלֵי מִזְבַּח
הָעֹלָה: יא וְאֶת־עֹור הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־
רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ: יב וְהוֹצִיא
אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר
אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ
עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ יג וְאִם כָּל־עֲדַת
יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ
אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה
וְאָשֵׁמוּ: יד וְנֹודְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ
וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: טו וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: טז וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ
מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת: יח וּמִן־הַדָּם יִתֵּן | עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וְאֵת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יט וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים
מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה: כ וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לֹּו וְכִפֶּר עֲלֵהֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם: כא וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־
מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר
הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא: פ כב אֲשֶׁר נָשִׂיא
יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו
אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם: כג אוֹ־הוֹדַע
אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: כד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ
הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־
הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא: כה וְלָקַח הַכֹּהֵן
מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:
כו וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח
לוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם (א, ב)

מַדּוּעַ מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", דְּהַיְנוּ דַּוְקָא מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי לַהֲלָכָה גַּם נָכְרִים יְכוֹלִים לְהָבִיא קָרְבָּנוֹת נְדָבָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת נִכְתַּב מִסְפַּר פְּעָמִים שֶׁהַקָּרְבָּן "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", וּמַסְבִּיר עַל כָּךְ רַשִּׁ"י: "נַחַת־רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי". לָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב, "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", הַ"נַּחַת רוּחַ" שֶׁנִּגְרֶמֶת ע"י הַקָּרְבָּן, הִיא דַּוְקָא ע"י קָרְבָּנוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא קָרְבָּנוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

(לקוטי שיחות חי"ב ע' 5)

שישי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם
הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־
תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם: כח אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: כט וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל
רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם
הָעֹלָה: ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן
עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר
כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ לב וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ
לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה: לג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם
אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: לד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם
הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:
לה וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי
יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ: פ ה א וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה
קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לֹא
יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ב אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר
טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה
טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
טָמֵא וְאָשֵׁם: ג אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל
טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע
וְאָשֵׁם: ד אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם
לְהָרַע | אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם
בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת
מֵאֵלֶּה: ה וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה
אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: ו וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה
אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
מֵחַטָּאתוֹ: ז וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא
אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי
בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:
ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר
לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ
וְלֹא יַבְדִּיל: ט וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ
חַטָּאת הוּא: י וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח
לוֹ: ס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

מִפְּנֵי מַה מַּתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְאֵין מַתְחִילִין בִּבְרֵאשִׁית? אֶלָּא שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין; יָבוֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בְּטְהוֹרִין (ויקרא רבה פ״ז, ג)

אוֹדוֹת הַקָּרְבַּת הַקָּרְבָּנוֹת אֵצֶל נֹחַ, מְצִיֵּנֶת הַתּוֹרָה שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הָיוּ ׳מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר׳ — לַמְרוֹת שֶׁהַהֶבְדֵּל בֵּין קָרְבָּנוֹת טְהוֹרִים לְשֶׁאֵינָם טְהוֹרִים נִקְבַּע רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה, מְסַפֶּרֶת הַתּוֹרָה שֶׁשָּׁנִים קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה הַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָם עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, עַד כְּדֵי הַשְׁפָּעָה עַל הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל נֹחַ בְּהַקְרַבַּת הַקָּרְבָּנוֹת. לָכֵן מַתְחִילִים יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד תּוֹרָה בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, לְלַמְּדָם שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקְרַבַּת הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הֵשְׁפָּעָה מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, כָּךְ חַיֵּיהֶם שֶׁלָּהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת מֵשְׁפָּעִים מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, לְמַרוֹת שֶׁעֲדַיִן אֵינָם חַיָּבִים בְּמִצְוֹות — עַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁקֹּדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה.

(לקוטי שיחות חכ״ב ע׳ 1)

שביעי יא וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי
בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת
הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־
יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא: יב וְהֵבִיאָהּ אֶל־
הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן | מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת־
אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת
הִוא: יג וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה: ס
יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: טו נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל
מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־
אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־
שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם: טז וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא
מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן
אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח
לוֹ: פ יז וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־
מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם
וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: יח וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ
לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ
אֲשֶׁר־שָׁגַג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: יט אָשָׁם הוּא
אָשֹׁם אָשֵׁם לַיהוָה: פ כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: כא נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה
וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל
אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ: כב אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ
בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה: כג וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם
וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר
עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־
הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: כד אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו
לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָׁתָיו יֹסֵף עָלָיו
לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: כה וְאֶת־
אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ
לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן: כו וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה
בָּהּ: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ (ישעי׳ מג, כא)

הִשְׁתַּמֵּשׁוּת הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה - ׳זוּ׳, וְלֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר ׳זֶה׳, יוּבָן עַל־פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת: נְקֵבָה מוֹרָה עַל הָאָדָם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ׳מְקַבֵּל׳, דְּהַיְנוּ שֶׁלּוֹ אֵין שְׁאִיפוֹת וּרְצוֹנוֹת מֵעַצְמוֹ, וְכָל כֵּלוֹ הִתְבַּטְּלוּת לַדָּבָר שֶׁמִּמֶּנּוּ מְקַבֵּל. לָכֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, לוֹמַר, רַק אָדָם שֶׁנִּמְצָא בִּבְחִינַת מְקַבֵּל - בִּטּוּל, יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. אַךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּהִתְבַּטְּלוּת בִּפְנֵי הַקָּבָּ״ה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ, כִּי לִפְנֵי הַקָּבָּ״ה אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּת עַצְמִית.

(תורת מנחם - התוועדויות ח״ה ע׳ 90)

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפטיר כז אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: כח וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן: כט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָּהּ: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כא עַם־זוֹ יָצַרְתִּי יְצַרְתִּים לִי לְעָם, לְמַעַן תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: **כב** מַדּוּעַ וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב עַד עַתָּה, אֶלָּא פְּנִיתָ אַחֲרֵי עֲבוֹדָה זָרָה כִּי כְּאִילּוּ יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲבוֹדָתִי וּמִצְוֹתַי עָלֶיךָ לְטוֹרַח, אֶשְׁאָלְךָ בַּמֶּה הוֹגַעְתִּיךָ, הֲלֹא: **כג** לֹא־הֵבֵאתָ לִי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ כִּי אִם לַעֲבוֹדָה זָרָה וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ עֲבוֹדָה רַבָּה בְּמִנְחָה כִּי לֹא צִוִּיתִי לְהַקְטִיר רַק הַקּוֹמֵץ וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה כִּי לֹא צִוִּיתִי

שי למורא

כא עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי, הָעָם אֲשֶׁר יָצַרְתִּי לִהְיוֹת לִי לְעָם. תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, לְמַעַן יְסַפְּרוּ תְּהִלָּתִי עַל הַנִּסִּים שֶׁאֶעֱשֶׂה לָהֶם. **כב** וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, אֲבָל אַתָּה יַעֲקֹב לֹא קָרָאתָ אוֹתִי, כִּי פָּנִיתָ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה. כִּי יָגַעְתָּ בִּי, כִּי נַעֲשֵׂיתָ יָגֵעַ וְעָיֵף בַּעֲבוֹדָתִי וּבִטַּלְתָּ אֶת עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת. **כג** לֹא הֵבֵיאתָ לִי וגו', זֶה הָיָה בִּימֵי אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁבִּטֵּל עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וגו', לֹא הִטַּלְתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹדָה קָשָׁה וְהוֹצָאָה מְרֻבָּה בַּהֲבָאַת הַמִּנְחָה, כִּי מִנְחָה מַקְטִירִים רַק קֹמֶץ מִמֶּנָּה. וְכֵן לֹא צִוִּיתִי

הפטרה לפרשת ויקרא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מג

כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: כב וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל: כג לֹא־הֵבֵיאתָ לִי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

לְהַרְבּוֹת בִּלְבוֹנָה. **כד)** קָנֶה, הוּא קָנֵה־בֹשֶׂם וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי, כִּי לֹא הִקְרַבְתָּם לְפָנַי. **אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ** וגו׳, אֲנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ, אֲבָל אַתָּה הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ, שֶׁהֵם הָיוּ עָלַי לְטֹרַח. וְעִם כָּל זֶה סָבַלְתִּי מִשָּׁאֲכֶם וְלֹא כִּלִּיתִי אֶתְכֶם. **כה)** **לְמַעֲנִי**, לֹא בִּצְדָקָתְךָ, אֶלָּא לְמַעַנִי שֶׁלֹּא יְחֻלַּל שְׁמִי בָּעֲמִים אִם אֶעֱשֶׂה עִמָּכֶם כָּלָה כַּחֲטָאֵיכֶם. **כו)** **הַזְכִּירֵנִי**, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, הַזְכִּיר אוֹתִי מַה גְּמוּל יֵשׁ לְךָ עָלַי. **נִשְׁפְּטָה יָחַד**, נְבָרֵר דְּבָרֵינוּ לִרְאוֹת עִם מִי הַדִּין. **סַפֵּר אַתָּה**, סַפֵּר אַתָּה תְּחִלָּה. כְּלוֹמַר, אַף אִם תְּסַפֵּר אַתָּה בַּתְּחִלָּה, לֹא תִּהְיֶה צַדִּיק נֶגְדִּי. **כז)** **אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא**, אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא בְּאָכְלוֹ מֵעֵץ הַדַּעַת, וְכָל־שֶׁכֵּן אַתֶּם שֶׁנּוֹלַדְתֶּם מֵאִישׁ וְאִשָּׁה. **וּמְלִיצֶיךָ**, אֲפִלּוּ הַמְּלִיצִים שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם לְהַמְלִיץ טוֹב בַּעֲדֶךָ, וְהֵם הַכְּשֵׁרִים שֶׁבַּדּוֹר, הִנֵּה גַּם הֵם פָּשְׁעוּ בִּי. **כח)** **וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ**, בִּשְׁבִיל עֲוֹנוֹתֵיכֶם אֶעֱשֶׂה כְּחָלִין אֶת הַשָּׂרִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁבָּכֶם. **וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם**, וְאֶמְסֹר לַאֲבַדּוֹן. **לְגִדּוּפִים**, לַחֲרָפוֹת וּלְבִזְיוֹנוֹת.

א) **וְעַתָּה שְׁמַע**, שְׁמַע לְשׁוּב לְתוֹרָתִי. **ב)** **וְיִשְׁרוּן**, כֵּן קְרוּיִים יִשְׂרָאֵל, עַל שֵׁם שֶׁהוּא הָעָם הַיָּשָׁר בֵּין הָעַמִּים. **ג)** **כִּי אֶצֹּק מַיִם עַל צָמֵא** וגו׳, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יוֹצֵק מַיִם עַל אֶרֶץ צְמֵאָה. **אֶצֹּק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ**, כֵּן אֶצֹּק רְצוֹנִי הַטּוֹב עַל זַרְעֶךָ. **ד)** **וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר**, וְיִצְמְחוּ וְיִרְבּוּ בִּמְהִירוּת כְּמוֹ הֶחָצִיר הַצּוֹמֵחַ בִּמְהֵרָה. **כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מָיִם**, כְּעַרְבֵי נַחַל הַשְּׁתוּלִים עַל פַּלְגֵי מַיִם שֶׁעוֹמְדִים בְּלַחוּתָם כָּל הַיָּמִים. **ה)** **זֶה יֹאמַר לַה׳ אָנִי**, הַצַּדִּיקִים יֹאמְרוּ, אָנוּ מֵעוֹלָם לַה׳ לְהַאֲמִין בּוֹ. **וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם יַעֲקֹב**, אֵלּוּ קְטַנִּים בָּנִים שֶׁל רְשָׁעִים, וְלֹא יִהְיוּ נוֹטִים אַחַר דַּעַת אֲבִיהֶם הָרְשָׁעִים, אֶלָּא יִקְרְאוּ אֶת עַצְמָם בְּשֵׁם יַעֲקֹב לִהְיוֹת צַדִּיקִים כְּמוֹהוּ. **וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַה׳**, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁיַּחְזִיקוּ אֶת עַצְמָם לָשׁוּב לַה׳ כְּמוֹ הַמִּתְחַיֵּב בִּכְתֹב יָדוֹ. **וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה**, אֵלּוּ הַגֵּרִים. **ו)** **אֲנִי רִאשׁוֹן**, קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם. **וַאֲנִי אַחֲרוֹן**, לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה הָעוֹלָם. **ז)** **וּמִי כָמוֹנִי יִקְרָא**, וּמִי הוּא אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹמַר שֶׁהוּא כָּמוֹנִי. **וְיַגִּידֶהָ וְיַעַרְכֶהָ לִי**, וְיַגִּיד וְיַעֲרֹךְ לְפָנַי. **מִשּׂוּמִי עַם עוֹלָם**, הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים מֵעֵת שׂוּמִי עַם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, מֵעֵת שֶׁבָּרָאתִי אֶת כָּל

עטרת מרים

לְהַרְבּוֹת בִּלְבוֹנָה: **כד לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה** מִן בּוֹשֶׂם, לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ כִּי הָיְתָה גְּדֵלָה לְרוֹב בִּירוּשָׁלַיִם **וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי** כִּי לֹא צִוִּיתִי רַק עַל יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהָאֵלְיָה **אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי** בְּקָרְבָּן תְּמוּרַת **בְּחַטֹּאתֶיךָ** שֶׁאַתָּה מֵבִיא לִי לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם **הוֹגַעְתַּנִי נִתְגַּעְתִּי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ** שֶׁהֵם עֲוֹנוֹת מְזִיד: **כה אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא** שֶׁמָּחִיתִי מֵאָז, **וַאֲנִי מוֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ** גַּם עַתָּה **לְמַעֲנִי** וְלֹא בִּצְדִקָתְךָ וְלֹא בִּצְדִקַת אֲבוֹתֶיךָ **וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר** לְבַל יִשָּׁאֵר רוֹשֶׁם כְּלָל: **כו הַזְכִּירֵנִי** אִם יֵשׁ לְךָ אֵיזֶה זְכוּת וְטַעֲנָה כְּנֶגְדִּי לְתוֹעֶלְתְּךָ **נִשְׁפְּטָה יָחַד** נְדַבֵּר דְּבָרֵינוּ לִרְאוֹת הַדִּין עִם מִי **וְגִתּוֹכַחָה** עֲלֵיהֶם אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרֶיךָ **סַפֵּר אַתָּה** תְּחִילָּה לְמַעַן תִּצְדָּק: **כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן** אֲבוֹתֶיךָ הָרִאשׁוֹנִים - שֶׁהֵם הַדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בִּזְמַן הַבַּיִת **חָטָאוּ** לְנֶגְדִּי **וּמְלִיצֶיךָ** שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים **פָּשְׁעוּ בִי** וְלָכֵן: **כח וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ** שֶׁהֵם הַמְּלִיצִים שֶׁלְּךָ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים **וְאֶתְּנָה אֶתְכֶם לַחֵרֶם** וְשִׁמְמוֹן **יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים** לְחֶרְפָּה, שֶׁגִּדְּפוּ עַל תּוֹרָתָם וּקְדוּשָׁתָם:

א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בְּחַרְתִּי בוֹ אֶת הַטּוֹבָה הַמִּיּוּעֶדֶת לָבוֹא: **ב כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָ** מֵעֵת צֵאתְךָ מִבֶּטֶן **יַעֲזוֹר לְךָ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיֶשֻׁרוּן** יִשְׂרָאֵל הָעָם הַיָּשָׁר **בָּחַרְתִּי בוֹ: ג כִּי** כְּמוֹ שֶׁאֲצַקְ־**מַיִם עַל־צָמֵא** עַל אֶרֶץ צְמֵאָה **וְנוֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ: ד וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם: ה זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה: ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי־כָמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ**

כְּמוֹהוּ **וְזֶה הַבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה יִכְתֹּב יָדוֹ** מִתְחַיֵּב אֶת עַצְמוֹ לָשׁוּב **לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה** אֵלּוּ הַגֵּרִים מֵהַגּוֹיִם: **ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן** קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם **וַאֲנִי אַחֲרוֹן** לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה הָעוֹלָם **וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי כָמוֹנִי יִקְרָא** לוֹמַר שֶׁהוּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

כְּמוֹנִי וְיַגִּידֶהָ וַיְעָרְכֶהָ לִּי וְיַגִּיד וַיַּעֲרוֹךְ אֶת כָּל מַה שֶּׁהָיָה מֵעֵת מִשּׁוּמִי עַם־עוֹלָם מֵעֵת שֶׁמָּתִי כָּל הַנִּבְרָאִים וְעַד עַתָּה וְאֹתִיּוֹת דִּבְרֵי מוֹפֵת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה וְאֶת הָעֲתִידוֹת לָבֹא יַגִּידוּ לָמוֹ לָהֶם: ח אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ וְאַל תַּחֲתוּ מִלְּהוֹדִיעַ אֶת שְׁמִי לְבֵין הַגּוֹיִם הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ מֵהַר סִינַי וְהִגַּדְתִּי לָכֶם שָׁם שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאַתֶּם עֵדַי הֵיֵשׁ וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר אֵין חָזָק בָּעוֹלָם כֹּל אֲשֶׁר לֹא יָדָעְתִּי: ט הָאוּמָנִים שֶׁהֵם יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ כִּי מַעֲשֵׂיהֶם תוֹהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם וְהַפְּסִילִים שֶׁהֵם חוֹמְדִים וְאוֹהֲבִים בַּל־יוֹעִילוּ אֵין בָּהֶם תוֹעֶלֶת וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה הַפְּסִילִים בְּעַצְמָם הֵם עֵדִים שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ כִּי בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדָעוּ מְאוּמָה וְהָיוּ עוֹבְדִים לָהֶם, לְמַעַן יֵבֹשׁוּ הַחוֹמְדִים אוֹתָם: י מִי עָשָׂה שְׁטוּת כָּזֹאת אֲשֶׁר יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל לִבְלִי תוֹעֶלֶת: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו לְעָבְדוֹ יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הָאוּמָנִים הָעוֹשִׂים אוֹתוֹ הֲלֹא הֵמָּה מֵאָדָם מִבְּנֵי אָדָם וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵל, יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם הָאוּמָנִים עַם עוֹבְדֵי הַפֶּסֶל יַעֲמֹדוּ לְהַשְׂכִּיל וְלִבְחוֹן בְּדָבָר יִפְחֲדוּ מֵה׳ יֵבֹשׁוּ יָחַד בְּמַעֲשֵׂיהֶם: יב אִיךְ תַּחְשְׁבוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ בַּפֶּסֶל, הֲלֹא חָרָשׁ בַּרְזֶל הָאוּמָן שֶׁל בַּרְזֶל יַעֲשֶׂה מַעֲצָד כְּלִי לְחַתּוֹךְ בּוֹ הַבַּרְזֶל מִמַּחְצַבְתּוֹ וּפָעַל בַּפֶּחָם יַתִּיךְ אוֹתוֹ עַל יְדֵי הָאֵשׁ וּבַמַּקָּבוֹת יִצְרֵהוּ יַעֲשֶׂה בּוֹ נְקָבִים הַרְבֵּה כְּדֵי לָתֵת לוֹ צוּרָתוֹ, וַיִּפְעָלֵהוּ בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ כִּי הַפֶּסֶל אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ גַּם אִם הָאוּמָן רָעֵב וְאֵין לוֹ כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף לֹא יַעֲזוֹב אֶת מְלַאכְתּוֹ מְרוֹב חֶשְׁקוֹ בַּמְּלָאכָה הַהִיא: יג אִם בָּא לַעֲשׂוֹת הַפֶּסֶל מֵעֵץ, כְּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁל חָרָשׁ עֵצִים מִתְּחִילָּה נָטָה קָוֶ לְשַׁעַר כַּמָּה יַחֲתוֹךְ מִן הַסַּדָּן לְצוּרַת הַפֶּסֶל יְתָאֲרֵהוּ בַּשָּׂרֶד מְיַשֵּׁר אוֹתוֹ בְּמַשּׁוֹר יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצָעוֹת מַחֲלִיקוֹ בְּאִזְמֵל, וּבַמְּחוּגָה יַעֲשֶׂה בּוֹ צִיּוּרִים עֲגוּלִים יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם כְּמִין אִישׁ לָשֶׁבֶת בַּיִת כִּי מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמוּשׁ: יד יֵשׁ מִי אֲשֶׁר יַטְרִיחַ לְבוֹא בְּיַעַר לִכְרֹת־לוֹ אֲרָזִים לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ הַפֶּסֶל וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן עֵצִים יָפִים בְּיוֹתֵר אֲבָל אֵינָם חֲזָקִים כְּאֶרֶז וַיְאַמֵּץ־לוֹ וּמְחַזֵּק אוֹתוֹ בַּעֲצֵי בְּמִסְמְרֵי עֲצֵי יָעַר וַיֵּשׁ

שי למורא

הַבְּרִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. וְאֹתִיּוֹת, וְדִבְרֵי מוֹפֵת. וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה, וְאֶת הָעֲתִידוֹת לָבוֹא. יַגִּידוּ לָמוֹ, וְכִי יוּכְלוּ לְהַגִּיד אֶת כָּל אֵלֶּה. ח) אַל תִּפְחֲדוּ, אַל תִּפְחֲדוּ מֵאֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַל תִּרְהוּ, וְאַל תַּחֲתוּ מֵהֶם (וְהוּא גַּם כֵּן עִנְיַן פַּחַד). הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי, הֲלֹא מֵאָז בְּמַעֲמַד הַר סִינַי הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי. וְאַתֶּם עֵדַי, כַּכָּתוּב "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים וגו׳" (דברים ד,לה). וְאֵין צוּר כֹּל יָדָעְתִּי, אֵין חָזָק בָּעוֹלָם אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתִּיו אֲנִי; וּכְאִלּוּ אָמַר, הֲלֹא אֲנִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ לְכָל הַחֲזָקִים. ט) וַחֲמוּדֵיהֶם, הַפְּסִילִים שֶׁהֵם חֲמוּדִים לָהֶם. וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה וגו׳, הַפְּסִילִים הֵם עֵדִים בְּעַצְמָם שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ, כִּי לֹא יִרְאוּ וְלֹא יֵדְעוּ מְאוּמָה, וְאִם כֵּן אֵיךְ יוֹעִילוּ לַאֲחֵרִים. לְמַעַן יֵבֹשׁוּ, הָעֲדוּת הַהִיא תּוֹעִיל לְמַעַן יֵבוֹשׁוּ הַחוֹמְדִים אוֹתָם. י) נָסָךְ, יָצַק. מִלְּשׁוֹן "פֶּסֶל וּמַסֵּכָה" (דברים כז,טו). יא) חֲבֵרָיו, הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת פֶּסֶל יְצִירָתוֹ. וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם, הָאֻמָּנִים הָעוֹשִׂים אֶת הַפֶּסֶל, הֲלֹא הֵם מִבְּנֵי אָדָם, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵל. יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד, יִפְחֲדוּ מֵה׳ וְיֵבֹשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם. יב) חָרָשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד, הָאֻמָּן שֶׁל מְלֶאכֶת הַבַּרְזֶל יַעֲשֶׂה מַעֲצָד, הוּא כְּלִי מִכְּלֵי הָאֻמָּנִים. וּפָעַל בַּפֶּחָם, עַל יְדֵי הַפֶּחָם מְבַעֵיר אֵשׁ חֲזָקָה לְרַכֵּךְ אֶת הַמַּתֶּכֶת לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כְּלֵי אֻמָּנוּת. גַּם רָעֵב וגו׳, הָאֻמָּן, מֵרֹב חִשְׁקוֹ בַּמְּלָאכָה וּבְשָׁכָר שֶׁיְּקַבֵּל עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּרְעַב לֹא יַעֲזוֹב מְלַאכְתּוֹ, וְעוֹבֵר עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ כֹּחַ. וּכְשֶׁיְּצֻמָּא לֹא יִשְׁתֶּה מַיִם, עַד שֶׁנֶּעֱשָׂה עָיֵף וְיָגֵעַ. יג) חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָוֶ, וּכְשֶׁתְּשַׁלֵּם מְלֶאכֶת הַמַּעֲצָד, אָז אֻמָּן הָעֵצִים נוֹטֶה קַו הַמִּדָּה עַל הַקּוֹרָה לְחָתְכָהּ בַּמַּעֲצָד לְפִי רַעְיוֹנוֹ. יְתָאֲרֵהוּ, יְיַפֵּהוּ. בַּשָּׂרֶד, מִין מִמֵּינֵי הַצֶּבַע. פֵּרוּשׁ אַחֵר, סוּג שֶׁל מַסּוֹר. בַּמַּקְצָעוֹת, כֵּלִים שֶׁבָּהֶם מַחֲלִיקִים אֶת כְּלֵי הָעֵץ. וּבַמְּחוּגָה, כְּלֵי לַחֲרִיטַת עֲגוּלִים, אוֹ לְצִיֵּר עִגּוּלִים. יד) לִכְרֹת לוֹ אֲרָזִים, עוֹד יֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח גַּם בִּכְרִיתַת הָעֵצִים מִן הַיַּעַר לִצֹּרֶךְ עֲשִׂיַּת הַפֶּסֶל. תִּרְזָה וְאַלּוֹן, מִינֵי עֲצֵי סְרָק. וַיְאַמֵּץ לוֹ בַּעֲצֵי יָעַר, עוֹשֶׂה לַפֶּסֶל חוּזְקִים מִשְּׁאָר עֲצֵי הַיַּעַר. נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל, יֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח עוֹד יוֹתֵר, שֶׁנּוֹטֵעַ מִתְּחִלָּה נְטִיעָה שֶׁל עֵץ אֹרֶן טוֹב לִמְלֶאכָה, וּמַמְתִּין עַד שֶׁהַגֶּשֶׁם יְגַדֵּל וְיִהְיֶה רָאוּי

וַיַּעַרְכֶהָ לִּי מִשּׁוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת
וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ: ח אַל־תִּפְחֲדוּ
וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ
וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדַי הֵיֵשׁ אֱלוֹהַּ
מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי: ט יֹצְרֵי־
פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ
וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ לְמַעַן
יֵבֹשׁוּ: י מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי
הוֹעִיל: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים
הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעֲמֹדוּ
יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד: יב חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד
וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יִצְרֵהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ
בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה
מַיִם וַיִּעָף: יג חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָוֶ
יְתָאֲרֵהוּ בַשָּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצָעוֹת
וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית
אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת:
יד לִכְרָת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן
וַיְאַמֵּץ־לוֹ בַּעֲצֵי יָעַר נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

לְפֶסֶל. טו) וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר, מֵאוֹתוֹ הָעֵץ עַצְמוֹ יִהְיֶה מִקְצָתוֹ לְצָרְכֵי אָדָם לְהַבְעִיר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ. וַיָּחֶם, חִמֵּם אֶת גּוּפוֹ בְּזְמַן הַקֹּר. אַף יַשִּׁיק, יַסִּיק אֶת הַתַּנּוּר לְחַמְּמוֹ הֵיטֵב. טז) הֶאָח, לְשׁוֹן שִׂמְחָה. חַמּוֹתִי, חִמַּמְתִּי אֶת גּוּפִי. רָאִיתִי אוּר, שֶׁלְּהֶבֶת אֵשׁ מְאִירָה. יז) יִסְגֹּד לוֹ, יִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ. יח) טַח מֵרְאוֹת, כְּאִלּוּ מְרוּחַ בְּטִיחַ וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת. יט) וְיִתְרוֹ, וְאֶת הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ. לְתוֹעֵבָה אֲעֲשֶׂה, אֶעֱשֶׂה לְדָבָר שֶׁהוּא תּוֹעֵבַת ה׳. כ) רוֹעֶה אֵפֶר, לֵב הוּתַל הִטָּהוּ, לִבּוֹ אֲשֶׁר הוּתַל עַל יְדֵי הַיֵּצֶר הָרָע, הִטָּהוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוֹעֶה שֶׁל אֵפֶר, שֶׁהוּא בּוֹשׁ הָעֵץ אֲשֶׁר חֶצְיוֹ נַעֲשָׂה אֵפֶר, וְגַם הַפֶּסֶל יָשׁוּב אֶל הָאֵפֶר כְּשֶׁיִּשְׂרְפוּהוּ. וְלֹא יַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ וגו׳, הָאֻמָּן עוֹשֵׂה הַפֶּסֶל הָיָה צָרִיךְ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ בְּאָמְרוֹ "הֲלֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי". כא) יְצַרְתִּיךְ עֶבֶד לִי, בְּרָאתִיךָ לִהְיוֹת לִי עֶבֶד. לֹא תִנָּשֵׁנִי, לֹא תִהְיֶה שָׁכוּחַ מִיִּרְאָתִי. כב) מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וגו׳, בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר מָחִיתִי פְּשָׁעֶיךָ כָּעָב וּכְעָנָן, גַּם עַתָּה שׁוּבָה אֵלַי. כִּי גְאַלְתִּיךָ, כִּי אֲנִי הוּא הַגּוֹאֵל אוֹתְךָ. כג) רָנּוּ, לְשׁוֹן רִנָּנָה וְשִׂמְחָה. רָנּוּ שָׁמַיִם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּאִלּוּ כָּל הָעוֹלָם יִשְׂמַח בִּצְאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגְּלוּת. כִּי עָשָׂה ה׳, שֶׁעָשָׂה מַה שֶׁהִבְטִיחַ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל. הָרִיעוּ, בִּתְרוּעַת שִׂמְחָה. תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ, יְסוֹדוֹת הָאָרֶץ. פִּצְחוּ, פִּתְחוּ פֶּה לְהָרִים קוֹל. וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר, עַל יְדֵי גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר בְּפִי כֹּל.

עטרת מרים

מִי אֲשֶׁר נָטַע אֹרֶן וּמַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְדַּל וְנֶעֱשֶׂה יָרֵד וְהָאוֹרֶן יְגַדֵּל כִּי עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג וַעֲתִידִין הֵם לִיתֵּן אֶת הַדִּין: טו מֵאוֹתוֹ הָעֵץ עַצְמוֹ וְהָיָה מִקְצָתוֹ לְאָדָם לְבָעֵר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ, וּמֵהָעֵצִים הָהֵם וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחֶם לְהִתְחַמֵּם בּוֹ אַף־יַשִּׁיק יַסִּיק הַתַּנּוּר וְאָפָה לֶחֶם מֵהֶם יִקַּח אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ אֵלָיו גַּם עָשָׂהוּ פֶּסֶל וַיִּסְגֹּד־לָמוֹ לוֹ:

יְגַדֵּל: טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחֶם אַף־יַשִּׁיק וְאָפָה לֶחֶם אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגֹּד־לָמוֹ: טז חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר יֹאכֵל יִצְלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוּר: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגֹּד־לוֹ וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם אֶצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב הוּתַל הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי: כא זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי: כב מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

חֶצְיוֹ מִקְצָתוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ בְּשָׂר יֹאכֵל כִּי יִצְלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם בִּשְׂרוֹ וְיִשְׁמַח וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי הִנֵּה חִמַּמְתִּי אֶת עַצְמִי רָאִיתִי אוּר אַף נֶהֱנֵיתִי לִהְיוֹת יוֹשֵׁב בְּאוּר הָאֵשׁ: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ הַנִּשְׁאָר מֵהָעֵץ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגֹּד־לוֹ זֶהוּ הָאֵל שֶׁלּוֹ, יִסְגֹּד־לוֹ בִּכְרִיעָה וְיִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ בְּפִישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ אֵין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא יָבִינוּ אֵין בָּהֶם בִּינָה כִּי הַיֵּצֶר הָרָע טַח מָרַח טִיחַ לִגְרוֹם מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁעֵינֵיהֶם לֹא יִרְאוּ כְּדֵי מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם לִבָּם לֹא יָבִינוּ: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֵינוֹ נוֹתֵן אֶל־לִבּוֹ לִבְחוֹן בְּדָבָר, וְאֵין בּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר הֲלֹא חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם וְאֶצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְאִיךְ וְיִתְרוֹ הַנּוֹתָר לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לַפֶּסֶל הַמְּתוֹעָב בְּעֵינֵי ה׳, וְאִיךְ לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד אִשְׁתַּחֲוֶה: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב לִבּוֹ אֲשֶׁר הוּתַל הִטָּהוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוֹעֶה שֶׁל אֵפֶר הַדְּמוּת שֶׁנִּשְׂרַף חֶצְיוֹ וְנַעֲשָׂה אֵפֶר, אַף הָאוּמָּן הָעוֹשֶׂה הַפֶּסֶל וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא מַה שֶּׁעָשִׂיתִי הוּא שֶׁקֶר בִּימִינִי וְאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת כִּי מַעֲשֵׂה יָדַי הוּא: כא אם הַגּוֹיִם לֹא יָבִינוּ אֶת זֹאת זְכָר־אֵלֶּה הַדְּבָרִים יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא תִתְפַּתֶּה אַחֲרֵיהֶם כִּי עַבְדִּי־אָתָּה וְלֹא עֶבֶד הֶאֱלִיל יְצַרְתִּיךָ בְּרָאתִיךָ לִהְיוֹת עֶבֶד־לִי וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִשְׁכַּח: כב מַעוֹלָם מָחִיתִי כָעָב הַמְכַפֵּר עַל יְדֵי הָרוּחַ כֵּן אִמְחֶה אֶת פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי בִּתְנַאי אִם תָּשׁוּב אֵלַי בִּתְשׁוּבָה כִּי עַתָּה גְּאַלְתִּיךָ אֲגַאֲלֶךָ מִגָّלוּת: כג הוּא דֶּרֶךְ מָשָׁל רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וּמְנַהֵיג אֶת הַמַּעֲרָכָה, הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ כִּי גַּם שָׁם יִתְרָאֶה כְּבוֹד ה׳ וְהִשְׁגָּחָתוֹ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ וּכְמַה יַכִּירוּ הַשִּׁגְחָתוֹ? כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי גְּאוּלַּת יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב צַו אֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא
הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־
הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ג וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן
מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (לוי) ד וּפָשַׁט אֶת־
בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן
אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: ה וְהָאֵשׁ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ
הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה
וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: ו אֵשׁ תָּמִיד
תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: ס (ישראל) ז וְזֹאת
תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי
יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ח וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ
מִסֹּלֶת הַמִّנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר
עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ
לַיהוָה: ט וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד
יֹאכְלוּהָ: י לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ
מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם:
יא כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חֹק־עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם
יִקְדָּשׁ: פ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:47	6:39	8:12	9:07	8:46	9:41	9:48	10:44	12:19	13:18	17:51	18:55	18:17	19:21	18:35	19:31
חיפה (ח)	5:46	6:38	8:11	9:06	8:45	9:40	9:47	10:44	12:18	13:17	17:53	18:58	18:17	19:21	18:24	19:32
ירושלים (ח)	5:45	6:37	8:10	9:05	8:44	9:39	9:46	10:43	12:17	13:16	17:54	18:58	18:16	19:20	18:18	19:30
תל אביב (ח)	5:47	6:39	8:12	9:07	8:46	9:41	9:48	10:44	12:19	13:18	17:51	18:56	18:17	19:22	18:33	19:32
אוסטריה, וינה (ח)	6:00	5:48	8:15	8:08	9:00	8:53	10:02	9:57	12:33	12:32	18:05	18:14	18:38	18:47	17:55	19:01
אוסטרליה, מלבורן (ק)	7:21	7:27	9:46	9:48	10:23	10:25	11:26	11:26	13:59	13:56	19:35	19:26	20:02	19:53	19:09	20:04
אוקראינה, אודסה (ח)	6:03	5:51	8:19	8:12	9:02	8:55	10:05	10:00	12:35	12:34	18:08	18:16	18:40	18:48	17:57	19:01
אוקראינה, דונייצק (ח)	5:35	5:22	7:50	7:42	8:34	8:27	9:36	9:31	12:07	12:06	17:39	17:48	18:12	18:21	17:29	18:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	5:46	5:33	8:00	7:53	8:45	8:38	9:47	9:42	12:18	12:17	17:50	17:59	18:24	18:33	17:40	18:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:11	5:58	8:24	8:16	9:11	9:03	10:13	10:07	12:43	12:43	18:16	18:26	18:51	19:00	18:06	19:14
אוקראינה, קייב (ח)	6:04	5:51	8:16	8:08	9:03	8:56	10:05	10:00	12:36	12:35	18:09	18:18	18:43	18:53	17:59	19:07
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:28	6:22	8:56	8:52	9:27	9:23	10:30	10:27	13:01	12:59	18:33	18:36	18:57	19:00	18:15	19:09
איטליה, מילאנו (ח)	6:29	6:18	8:46	8:39	9:28	9:22	10:31	10:26	13:01	13:00	18:36	18:44	19:05	19:13	18:22	19:26
אקוואדור, קיטו (ח)	6:19	6:17	8:50	8:48	9:18	9:16	10:21	10:19	12:52	12:50	18:25	18:23	18:47	18:45	18:06	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:56	7:01	9:22	9:23	9:57	9:58	10:59	11:00	13:32	13:30	19:07	18:59	19:33	19:25	18:42	19:35
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ח)	7:47	7:53	10:09	10:12	10:48	10:50	11:51	11:52	14:24	14:21	19:59	19:49	20:28	20:18	19:32	20:29
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:12	7:02	9:34	9:28	10:11	10:06	11:14	11:09	13:44	13:43	19:17	19:23	19:46	19:52	19:04	20:03
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:01	6:51	9:22	9:16	10:01	9:55	11:03	10:58	13:34	13:33	19:07	19:13	19:36	19:42	18:54	19:54
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:02	6:52	9:22	9:16	10:01	9:55	11:03	10:59	13:34	13:33	19:07	19:13	19:36	19:43	18:54	19:54
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:38	7:27	9:57	9:51	10:37	10:31	11:39	11:35	14:10	14:09	19:43	19:50	20:13	20:20	19:31	20:32
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:27	7:19	9:53	9:48	10:26	10:21	11:28	11:25	13:59	13:58	19:33	19:37	19:58	20:01	19:17	20:11
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:57	6:49	9:22	9:17	9:57	9:52	10:59	10:55	13:30	13:29	19:03	19:07	19:29	19:34	18:49	19:45
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:26	7:20	9:54	9:49	10:25	10:21	11:28	11:25	13:59	13:57	19:32	19:35	19:56	19:59	19:16	20:09
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:57	6:47	9:18	9:11	9:56	9:50	10:59	10:54	13:30	13:29	19:03	19:09	19:32	19:39	18:50	19:50
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:25	7:15	9:46	9:40	10:25	10:19	11:27	11:23	13:58	13:57	19:31	19:37	20:00	20:06	19:18	20:18
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:56	6:46	9:16	9:10	9:55	9:49	10:58	10:53	13:28	13:27	19:01	19:08	19:31	19:38	18:49	19:50
בוליביה, לה-פס (ח)	6:36	6:37	9:07	9:06	9:36	9:36	10:39	10:38	13:11	13:09	18:44	18:40	19:07	19:03	18:22	19:12
בלגיה, אנטוורפן (ח)	6:48	6:35	9:00	8:51	9:47	9:40	10:50	10:44	13:20	13:20	18:53	19:03	19:28	19:39	18:44	19:53
בלגיה, בריסל (ח)	6:48	6:35	9:00	8:52	9:48	9:40	10:50	10:44	13:21	13:20	18:53	19:03	19:28	19:38	18:44	19:53
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:10	6:12	8:39	8:39	9:10	9:10	10:13	10:12	12:45	12:43	18:23	18:17	18:43	18:37	17:56	18:46
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:58	6:00	8:27	8:27	8:58	8:58	10:01	10:00	12:33	12:31	18:07	18:01	18:31	18:25	17:44	18:34
בריטניה, לונדון (ח)	6:06	5:52	8:18	8:09	9:05	8:58	10:08	10:02	12:38	12:38	18:13	18:23	18:47	18:57	18:05	19:11
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	6:15	6:00	8:24	8:15	9:14	9:06	10:16	10:10	12:47	12:46	18:20	18:31	18:57	19:08	18:14	19:23
גרמניה, ברלין (ח)	6:12	5:58	8:23	8:14	9:12	9:04	10:14	10:08	12:45	12:44	18:19	18:29	18:54	19:05	18:08	19:19
גרמניה, פרנקפורט (ח)	6:31	6:18	8:44	8:36	9:30	9:23	10:33	10:27	13:03	13:03	18:36	18:46	19:11	19:20	18:26	19:34
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:10	6:13	8:39	8:39	9:11	9:11	10:13	10:13	12:46	12:43	18:26	18:20	18:44	18:38	17:56	18:47
הודו, מומבאי (ח)	6:44	6:39	9:13	9:10	9:43	9:40	10:46	10:43	13:17	13:15	18:49	18:51	19:12	19:14	18:32	19:23
הודו, פונה (ח)	6:40	6:35	9:09	9:06	9:39	9:36	10:42	10:39	13:13	13:11	18:45	18:47	19:08	19:10	18:28	19:19
הונגריה, בודפשט (ח)	5:50	5:37	8:05	7:58	8:49	8:42	9:51	9:46	12:22	12:21	17:54	18:03	18:27	18:36	17:43	18:49

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:06	5:56	8:27	8:20	9:05	8:59	10:08	10:03	12:38	12:37	18:11	18:17	18:40	18:47	17:58	18:58
יוון, אתונה (ח)	6:31	6:22	8:53	8:47	9:30	9:25	10:32	10:28	13:03	13:02	18:36	18:41	19:04	19:09	18:22	19:20
מולדובה, קישינב (ח)	6:11	5:59	8:26	8:19	9:10	9:03	10:12	10:07	12:43	12:42	18:15	18:24	18:48	18:56	18:04	19:09
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:41	6:36	9:10	9:06	9:40	9:37	10:43	10:40	13:14	13:12	18:47	18:48	19:10	19:11	18:30	19:21
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:29	6:37	8:49	8:53	9:31	9:34	10:34	10:36	13:08	13:06	18:45	18:33	19:16	19:05	18:17	19:17
נפאל, קטמנדו (ח)	6:09	6:03	8:36	8:32	9:09	9:04	10:11	10:08	12:42	12:40	18:14	18:17	18:39	18:42	17:59	18:52
סין, בייג'ין (ח)	6:20	6:11	8:41	8:35	9:19	9:14	10:22	10:17	12:52	12:51	18:24	18:31	18:53	19:00	18:10	19:11
סינגפור, סינגפור (ח)	7:09	7:07	9:41	9:39	10:09	10:07	11:11	11:10	13:43	13:41	19:16	19:14	19:38	19:36	18:56	19:45
פולין, ורשא (ח)	5:42	5:28	7:52	7:44	8:41	8:33	9:44	9:38	12:14	12:13	17:47	17:57	18:23	18:34	17:38	18:48
פרו, לימה (ח)	6:12	6:12	8:43	8:42	9:12	9:11	10:15	10:14	12:46	12:44	18:20	18:16	18:42	18:38	17:58	18:47
צרפת, ליאון (ח)	6:46	6:35	9:03	8:56	9:46	9:39	10:48	10:43	13:19	13:18	18:51	18:59	19:23	19:31	18:40	19:44
צרפת, פריז (ח)	6:56	6:44	9:11	9:03	9:56	9:49	10:58	10:53	13:29	13:28	19:03	19:12	19:35	19:44	18:51	19:58
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:01	5:59	8:32	8:30	9:01	8:58	10:03	10:01	12:34	12:33	18:07	18:06	18:29	18:28	17:48	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	7:23	7:12	9:42	9:35	10:22	10:16	11:25	11:20	13:55	13:54	19:31	19:38	19:59	20:06	19:16	20:18
קנדה, מונטריאול (ק)	7:00	6:48	9:17	9:10	9:59	9:52	11:01	10:56	13:32	13:31	19:06	19:14	19:37	19:45	18:54	19:57
קפריסין, לרנקה (ק)	6:51	6:43	9:15	9:10	9:50	9:45	10:53	10:49	13:24	13:22	18:56	19:01	19:23	19:28	18:42	19:38
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:02	6:47	9:09	9:00	10:01	9:53	11:04	10:58	13:34	13:34	19:07	19:19	19:45	19:57	18:59	20:13
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:36	6:20	8:41	8:31	9:35	9:26	10:37	10:31	13:08	13:07	18:44	18:56	19:20	19:32	18:33	19:48
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:27	6:15	8:43	8:35	9:26	9:19	10:29	10:23	12:59	12:58	18:32	18:40	19:04	19:13	18:21	19:26
שוויץ, ציריך (ח)	6:32	6:20	8:47	8:40	9:31	9:24	10:33	10:28	13:04	13:03	18:41	18:49	19:09	19:18	18:26	19:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:23	6:19	8:54	8:51	9:23	9:20	10:25	10:23	12:56	12:55	18:29	18:29	18:52	18:52	18:11	19:01

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377